

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

398574-C

NEU-

NICHT
AUSHEBEN!

UMSIGNIEREN AUF

MF 1.097

Österreichische Nationalbibliothek

+Z203072704

398.574-C. Neu-

3

1869

~~398574-G~~

~~PERIOD~~

Виходить 8., 15., 22., и 30-го

Предлаша емосити:

На „Правду зь Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция підъ Ч. 76 місто, каменяца „Народного Дому“ (Краківська улица).

Администрация підъ Ч. 177 1/2.

ДОМОХТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ ГАННИ БАРВИНОК.)

Грицько Шугай жив собі на світі — мов на весіллі гуля! Жінка в ёго добра, покладливенька; чи що, то дуже й не змагалась, — аби з ласкою озвався. Рідко воно так трапляецця, що чого забажаеш, так и зробицця, по твоєму. Хто хоч трохи пожив на Божому світі, то се добре знає, а найбільш у такому ділі, як кохання; а й надто ж-то в коханні вінчаному. Грицько Шугай щасливий був, ніж у казці сказати. Покохав дівчину щирим серцем, и тихо собі, долюбів, и побралися; нікто ім на дорозі не стояв, нікто и не позавидував, бо пара як-раз припала. Живуть собі тихо в холодочку мов у ярочку.

Хатина їх, серед зеленої лощини, біліє як лебедик на воді проти сонця.

Утопуло в запашному лісі маленьке зелене кругле подвір'я Грицька Шугая. Кругом ёго, мов захист, високий, дубовий ліс, а поміж дубом береза, липина, кленина. Коло двору в одному місті тільки єсть прогалина біля царини, як вийдеш за ворота, да за царину, так и розійдуцця в обидва боки проти тебе веселі ниви, а на горбочку притулилась убоженька церквіця. За нею видко тільки самі димарі села Нехворощів та журавля спопового колодізя. Хоч заховалось за церквою село, та не закрило від Грицька Шугая — що в ёму є найкраще; у ёму джерелястий, криничастий ставок, що підійшов під саму горбовину церковці и висвічує в собі, як у дзеркальці, стареньку похиленьку церквіцю з її трёма главами, — що вже од ветхости здаюцця сушенини в попелі грушани, и трёма чорними хрестами.

З одного ж боку церковня горбовина, а з другого повиходили з села до ставу, зелені, сивуваті верби, та й поскилялися косицями в воду. Тут уята плетуцця, и гуси гегечуть; молодні, дівчата по підъ вербами, в холодочку, з жлуктами

зольть, на кладках с прачами полотно білье перуть, пісень співають, а де-які коло казанка. А дівчорні скільки зберетця из усёго села! веселі такі, — в білих сорочечках. Тут всякі игрища позаводять и „покочуся-повалюся“, и „куці-баби“, и „в ворона“, и „в короля“. А деякі с колісками на вербі гондалися. Тут и гусинятка жовтенькі ходили и плавали, як яке викарабкаецця на берег да у траві заплутаецця та й покотицця як яблучко. Який веселий крик оддалеки чути, — справді весілля! Се так за ворітьми, як вийдеш за царину. А вернесся в двір — тихо так усюди; тільки соловейки, співають; так душу твою й займає! Гарно иншому доведецця на світі жити; а чом не всія?...

У Шугая и в ёго жінки Палажки була ще тільки перва дитина в колісці. Грицько собі був хазяїн хороший, не то щоб заможний, а так, поздоров Боже и всякому: було и в його світі. Лишки тільки незалежувалися. Не вродить Бог — позачить він людям и на посів, а там Бог и з ляхвою верне. Товар у кого захоріє, — уже він свій підставить. И сам голоду й холоду не знає, бо й ёго люде зарятовували як чім треба. З молоду, бувши парубікою, чумакував, а як одруживсь, так и сів на обміль: сказане, жінка як той камінь за плечима. Та й любив же бо таки свою Палажку! уже сказати що любив!

Отже недали добрі люде всидіти. Не люблять вони, як уже кому вельми добре в господі: лучче й не хвались, коли хочеш сидіти дома без клопоту. Підмовили, кажу, люде Грицька Шугая знов до чумацтва. Він и справді наче ще виріє, хоч и так величнёго був зросту. Сказано — широкое поле почув. От на-лаштував собі паровицю таку гарну, — перву на все село; душні мерезані, колеса итучно повиточувані, ярма сцямцьковані, як на виданню у дівки сорочка. Молода жінка все ёму спередила: буханців напекла, сухарів мішечок насушила, сало, соли, крупів поможила. Грицько томе нову назницю почевив, пугу сшила з косми реміньцем, нужално з бересту вирізав и поперетив, — спередив казанок. Усе як сід спередил, вийшла нага з двора мов молода вийшла с посаду.

*) Не всі авторы лашають правопись менарушону.

НА ПОКАЗЪ.

Тільки Палажка мов мерця оплакала: біда, біда, и туп не рощипить. Чи робить, чи ні, а все мов піг чохлаю втирає, и первачечка не радує; доня плаче, а вона коли, не коли, попихне коліску, за вервечку. Та й Грицько щось ходить мов сліпучий; усе крикче, мов що приважке підіймає. Тільки мажа ёго як квіта красуєцца серед двору.

От уже чумаки з усёго села змовились, улюбленим гуртом виїздити, на шлях за село, під вербами, над ставком, проти Церкви, підписати одне дного. Паровиць из десяти з одного села набралися. Сіда й Палажка з немовлетком и з чоловіком на паровицю, поїхали до чумацького гурту. Сунув Палажка, а Грицько вже буцім то й нічого: не хоче показати перед товариством, що й ёго душу туга розбіра.

Зішхалось товариство; жінки кожного проводжали; дітчата де-які назирцем виглядали з левади межі у котрої й любий козак був у тій вальці. Помовлялись до церкви, випили з жінками по чарці, бо в дорозі не ведить закон більш пати; попрощались, промовили дружні остатні речі, хто своїй матінці, хто своєму подружжю, хто й так зітхнув. Помовлялись ще раз, попрощались ище раз; замахнулись пуги и рушили паровиця за паровицею з під холодочку, повагом—повагом, на широкий шлях.

Одыхавши гоней зо троє, зупинились чумаки коло Гандибер—могили. Був колись великий воїн Гандибер, що обороняв усю Україну; то ёму високу могилу насипано, дарма що він умер ченцем у Трахтомирові. Такий тоді був звичай. Оце ж туга зупинилась чумацька валька, кожного разу, що виїде из села, отаборювалася и розпочинала вже ніби життя бурлацьке. Жінки, що проводжали чумаків, здавались тут людьми чужими. Чоловіки до них не озивались, а мовчкі, мов ті Запорожці-самітники, заходились коло свого діла поратись. Хто важніші одвизував; хто воли виганяв за табір у поле; хто збірив по-від вербали цурупалки; хто тагарок готовив.

Се ж усе робили молодики, сказати б журли козацькі, а монеті чоловіки тим часом стали в раді кружка и обрали з між себе отамама. Са честь припала Грицькові Шутаєві, дарма що в раді було багачко людей старих и поважних. Тоді Грицько звеліть розіслати на землі свій кожухок новенький, узяв третяної муки з своїх саківок, що на війні коло шани своєї и своїми отаманськими руками заживив тісто на галушки. Плакала гірко, дивлячись на ёго, молода жінка: що вже ніби з ёго нема ні семі, ні роду, ніби вже він десь, за Пороганами, розмелся з буйними вітрами та з сизими орлами! — Ні одні жінки не допускали чумаки взятись и за холодну воду: самі й вечерю варили, самі й ложки

подоставали и в коряк сказанка налили, самі й вечеряти сіли. Тільки вже по вечері не витерпіли чумаки, не додержали давнього звичаю, почали ще раз из жінками прощатись. Сказано — чумаки — не козак, и чумацький табір — не запорозька Січ. От же — важка була розлука наших прабабок козачок из чоловіками, та й чумацтво жінкам не соледке.

Мов по той бік моря зоставила Палажка свого Грицька. Тільки и чути було, як хтось у таборі співав на честь козакові Гандиберові кобзарську думу:

Ой подем, подем Килийським,
Битим шляхом Гординським....

Палажка так и вдарила у груди, наче справді її Грицько, мов той Гандибер старосівцький, гуляє з козаками під тим страшним турецьким городом Килиєю, звідкіля йшов татарський шлях на Україну. Молодичі розважали її: „Привикнець“, кажуть, „як и ми подривкали. Се тобі так тяжко, що вперше. Та й що воно? Чи того було з нашими бабамн та прабабамн за козацтва! Тепер хоч татарва не набігас; а тоді наші, було, пійдуть килині добувати того гнізда ворожого розорати, а Орда тим самим шляхом лине до нас у гості. Твою прабабку молодю вхоплено, від першої дитини: — нехай Бог боронить таке й чувати, не то очима вбачати!“

Вернулася Палажка до дому з дитиною; там и там, куди ні гляне — Грицькова одежица лежить. Наче хто за сэрце отисне Палажку; а жалітись ні на-що; хоч и лихо да тихе. Не зьобіжена, не зьунижена. Там шапка Грицькова, там кресиво, там ременя шматочок, там гаманець ще й не дошитий. Згадала вона, як він и сидів, як и говорив, и що говорив, — и так у своїх думках наповняла гоміном свого чоловіка свою душу, що аж гіркими облилася и упала на піл. „Коли ж“, думає, „люде бувають без горя? хоч и тиха, а все таки лихо.“ Серце так мис, в хаті сумно, скрізь землю б пішла; не хочецца за діло взятись наче не її руки, — усе так не спірно, недотенно роблять, як тиї панщане мовляє, и не знає що до чоґо; так журба припшла, де той розум, де та сила поділася! Усе з собою Грицько забрав у дорогу. Дитина Палажчина як заснула дорогою, то все спала, поки та й одумалася; почала поратись у хаті, порядок на завтра майміці та наймитові давати, звеліла ім вечеряти, а сама не вечерявши й спати лягла. И постелі собі не послала. Заснула первий сон, кидалась скільки раз — неспокойно так, тяжко; сницця що прощаєцца, хоче вдержати, да никак не вдержить, а за слізьми не одхілине. Чує кризь сон скрип возів чумвцьких, чує останні дружні речі. „Прощай, Палажо!“ Скрикнула, розмахнула руками

та до дядьки, — й прокинулася. Прокинулася, мови ж нема коло неї нікого! Він у дорозі! і довго, довго ёго не буде! Відчуравсь в жінки и дитини. Тепер він не її; тепер ёго сім'я — товариство понуре; тепер ёго господа — степи, безкраї, ёго степа — зоряве небо, ёго ліжко — холодна земля. Яково-то ёму, голубчику моєму, у тій дорозі буде? Коли б не сталась ёму пригодонька на чужині! Так собі сидячи в ночі коло колиски, думає чумацька жінка небога.

Сидить, думає, сумує, аж справді чути „гей, гей!“ и скрип коліс, и потім хтось наче й до воріть... Кинула Палажка до вікна, — щось мріє, Боржій на себе запаску, краєчку на швидку підперезала, вибігла прожогом. „Одчиняй, моє серденько Палазю, одчиняй! хай ёму пек, тому чумакуванню!.. До віку непокину тебе з дитиною!“ та взяв, та на коліні й пужално поламав, да покрутивши, так швиргонув що аж загуло, поуз, березу.

Обнялись мовчки. Хто кохав, хто має серце, той зрозуміє и мовчазні речі.... Помогла Палажка розпрягати волів, як не цідує їх: „Волики мої любенькі, волики мої сіренькі, волики мої круторогі, гордина наша, товариші наші!“ що вона їсти їм заложила! „Як ви й на доріжку по ночі втрапили, Як ви й кручу в темряві минули!“

Поприв'язували волів коло ясель серед двора, та й пішли до хати. Небагато чого треба було в хату вносити, недалеко одъїхав від господи, рибою, сімю мажи не заважив....

„Тепер, Палажко, моя кралечко, ніколи не покину тебе одну“, каже Грицько: „Хай товариство смієцца з мене, що я й отаманства відбіг, що я домонтарь, бабій. Се дурниця! як би на варту куди на військову чату, як діди наші да прадіди козакували, з Турками да з Татарами вуйтувалися, то побачили б и мене, який я вдавсь! поміряв би и я, скільки п'ядей у кого їж очима й плечима, може б не згірш того Гандибера! Не квапився б я тоді до печі и знав би я свій коп; не на воликах би я поплівся, а на бистрому коні, птицею летів би. Здаєцца, козацтво своєї слави ніколи неопсувало; де треба постояти, постоїмо; слава наша не вмире, не поляже... Жалкую дуже, що мали був, як, було, батько стане розказувати про того Гандибера, що він виробляв над дуками срібляниками, над Лехами та подолшниками, або про козачка Байду, як він на гаку у турца вийшов, та християнську віру заступає перед базувірами. Мужалися наші, так що їх слава ще й нашою стала. А чумакування що? Се не козацтво, — у чумаків тільки обряд козацький. Без чумакування можна обійтись. То козацтво було діло святе! Хай

парубки: ходять та вбогі по ямь давалим, стелач, а в мене хліба діла нема немає? Правад; рибачко? Що ж? тебе з селі вярван та тобі нечачі тількі завагаи! То кимна річ, як я був однокий, як нікто не журивсь не міні, та хотілось світу побачити, пісеш тик старосвіцьких у дорозі; неслухачен, про давню нашу славу козацьку наговоривсь, та нажуритись. Пійдеш у поле, думка, молодіє, и сумно, и весело разом. Воли — якь брати, а як да їх ярма померзани; колеса течени, усе доладу, то мов я в дорогомю жувані серед отаманця брине-тумо. Тепер же моні милійш усего ти, деспидружач та дитина моя, леба. Бсть до кого мій слово промовити и кого послухати. Чи не однаків хліб до ёго заробити, — аби зарібокь був чесний, як мовляли мій батько покійничок“.

„Я тобі Грицько, радитиму як своєму оку, тількі не кидай мене, соколо!“ каже обнявши ёго Палажка, та з сім словом и поспули.

(Дальше буде)

НАРИСЬ ІСТОРИЇ СЛОВЕСНОСТІ

РУСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ.

І. Поглядъ на занедбанне народнєї мови.

Русько-український народъ азначуєцца міжъ народами тимъ, що духъ ёго не терпить касты, що підлядаєцца вінъ добротіть підъ одинъ громадський судъ, и громаду вважає за єдиний розумний образъ життя політичного.

Варяги, Литва, Ляхи, Москва, одно за динимъ, навидчали українській Русі свої порядки и втго-вади її въ государню політику, а Русь українська и досі має свій політичний взородумъ. Сі зневажливї сид, перебивали її употужнитись на громадському праві, не давали їй розвинути духа народнєго на всю ширинню, и самє слово руське українське довго глушили чужовитимъ письменствомъ.

История такъ авані древнєї руської словесности обіляє передъ українського — те саме, що обіляє народу польского — история словесности латинно-польской. Наз на польску живу мову на сіла була церковна латина, вважаючи її за вер-варське просторікування, такъ живу мову українську опанувала церковня болгарщина и не пу-стала її безъ своєї приправи, ні до церковъ, ні до писарень. И тамъ и тутъ чужа мова, запану-вала середъ народу, окрививсь святинєю віри и неабого зверхности; тількоць народоні українсь-

кому швидко болгарини дошли, ніж польському. — **Литини!** Литинська слов'янська, вилетіла вона в живі слова, заступила бою собою и спорудила таму північній мінтану, що здавалась передовимъ голівомъ рідною руською мовою — аж до нашого часу! Іко жона загребущого ряду и прихильного ёму духовенства, туманила вона український народъ виділювала зъ ёго настояше товариство, нехтувала въ ёму спокійній основу — житть громадою, вольною частиною федерації.

Правда, що сь початками письменства прийшла на Україну византійська просвіта; тільки ширилась та просвіта впершу міжъ людськими звертниками самими. Вони жъ то будували церкви споруджували монастирі, користувались попівськимъ и чернечимъ розумомъ и ховали своїхъ родичівъ підъ свиченими мурами. На найпростілюди українського перепадало мало науки відъ чужоземного духовенства. Се духовенство притагало на Русь не убогими апостолами християнства; закликали ёго загребущі варяги до підмоги своєму пануванню и поступились ёму не малою часткою данини, що збирали зъ городівъ, торгівъ, сілъ и княжихъ судівъ по Україні. На початку довелось княздрь старити допівъ болгарськихъ на приходи силоміць, викоренювати стару віру слов'янську оружнєю силою, а попи шукали ласки тільки въ людей могутихъ и мало дбали про прихильность простого народу. Печерський літописець бідкавця ще и въ XI. столітті, що прості люде цурались и жахались люде духовнихъ. Християнство такъ туго коренилось на Русі, що и въ XIV. столітті не всюди покинуто славити давніхъ богівъ по житахъ, левадахъ и по надъ водою, та й до нашого часу позоставалось де-що не-християнське у народніхъ звичаяхъ. Справді не про народню просвіту заводжено сь початку школи коло церковъ, не сягала простолуддя усня наука попівська, не була ёму розумна церковня відправа, незнані ёму були писання чернечі.

Византійська просвіта ширилась геть по руськихъ земляхъ не самимъ церковнимъ письменствомъ; ширилась вона вь насъ и до християнства. Живі люде переймали її вь своїхъ торгахъ, походахъ и иннихъ обертанняхъ зъ Греками и грецькими Слав'янами, та й розпростирали по своїхъ займищахъ перените; церковня жъ словесність була слово мертве народові українському, бо й нашого часу люде, не вчені вь добрихъ школахъ або зовсімъ не розуміють читання и співання церковного, або розуміють де-які тільки слова уривками и почасту надають їмъ не той розумъ, який надали Болгаре, перекладаючи грецьку мову на свій. А що постали напоследі попи й дяки зъ Ура-

инцівъ, учнівъ болгарськихъ то й сі держались мови вишкелі, яко свяченої християнствомъ, мову жъ українську вважали за знарядде старої слов'янської віри, поганства, любляли грішного, и цурались її, скільки змогли, всюди.

Тимъ висліджування духа народнього по церковнихъ писанняхъ, по чернечихъ літописяхъ, по суднихъ и уставнихъ грамотахъ тогочаснихъ, ба й по такихъ компонуванняхъ, про княжу втіху, яко Слово о Полку Игореві, буде робота марна. Ті пам'ятки слова, викоханого опрічь народу, за приводомъ захожихъ чужоземцівъ, свідчать намъ, яко чучверіла и загибала безъ плоду духовна сила найдотепнішого зъ слов'янськихъ народівъ, посередъ найроскішнішого вь світі краю. Зневажали книзі громаду, за наустомъ духовенства, и посередъ народу українського творили свій окроменний народъ сь попівъ, боярѣ и дружини. Розглядъ по тихъ пам'яткахъ знадобив ся бь тільки до певниці зрозуміння чужомовної словесности що не мала вь собі підстави народнього смаку и черезъ те не змогла закоренитись на Україні. Зникла вона разомъ сь княженецькимъ товариствомъ у татарське лихоліття, зоставивши намъ єдиний поетишний твірѣ — пісню про Игореву дружину. Сь тимъ творомъ не вязалась народня поезія ні до Татарщини, ні після неї, за литовського, яцького и московського панування. Коли бь устояла варязько-византійська монархія вь Русі, тоді бь, може, вінъ бувъ початкомъ такої словесности, якою сталась російська, словесности чужої престолуддю руському; теперъ же поема про Игоря стоїть собі оддалікъ відъ усєго рідного українському серцеві и тільки де-неде має такий поглядъ на природу и такий потягъ слова, яко у козацькихъ думахъ.

Церковне письменство, що постало на Україні за князівъ варягѣ, обіймало собою Библию, церковні служебники, життя святихъ, літописі, грамоти, уставы и науку життя благочестивого. Переховали ёго у татарське лихоліття ченці сь цопами и на ґрунті того письменства утворили напоследі, вкупі зъ людьми світовими, письменську мову про нужду нового ряду.

Україна сь підъ Татарѣ перейшла підъ литовське панування. Литва не мала свого письменства, а наповонивши и набіравши до себе багацько руського люду, сама переймала ёго мову, яко мову культурни вишчої, писане жъ слово руське, яке воно ні було, почала способити до своїхъ грамотъ и уставівъ; ба й сама гутірєла на княжому дворі литовському мовелась мовою руською. Підъ новимъ рядомъ почало руське письменство, вико-

хане болгарщиною, набірались иншого смаку, тільки не простолюдного, не щирого вираїнського. Та погорда, якої дознало народне слово українське за первих церковних учителів руських, перейшла до нових литво-руських письменників разом съ церковною болгаровитою словесністю. Грамоти, судові справи, духовні заповіти писались не такъ, якъ прості люде на Україні, розмовляли. Штучню, не кожному розумну мову книжню вважали письменники своєю ознакою одъ людей темнихъ. Якъ же споруджено нею Литовський Статутъ, стала вона нби вже на віки нерушимимъ взоромъ до писання.

Тимъ часомъ Литва злидась изъ Польщею въ одну Річъ Посполиту. Постали въ Кракові и по иншихъ великихъ городахъ латинські и польські школи. Руськихъ шкіль, опрічъ дяківськихъ коло церковъ, не було ніде одъ Дніпра по Вислу. Усякої науки, чи богословської, чи правнїї, училась Русь українська попольски, коли не по латині, и набіралась польского смаку, яко шляхетного. Писане слово руське все більшъ та більшъ почало польщити; а багато руськихъ людей, занедбавши рідну мову, писали по польскі и здобули собі глосної слави у польскій словесності. Въ розмові и въ писанняхъ значнихъ українцівъ польщина перемагала руцину. Уже и Литовський Статутъ печатано по польски, уже й знану установу люблинської унії, щобъ Русь правувалась мовою руською, почали нехтувати. Объ одно тільки оберлась писана руцина и ввійшла зновъ у звичай: довелось нею обороняти грецьку віру відъ латинства, якъ заходився король Жигимонтъ III. коло церковнїї унії.

Поява церковнїї унії за Жигимонта Шведа злучила була на якийсь часъ до-купи руську шляхту, духовенство, міщанъ, козаків и поспільство. Не сама віра подвигла Русь проти унії съ Церквою римською: руському мирові найдосаднішою річю бувъ той рядъ ерархичній, що поставъ би на Русі разомъ зъ унією. Римська бо Церква, по своему духові, нехтувала громадську основу, на якій держалась після Татарщини Церква руська¹⁾. Стояла римська Церква на тому, щобъ світові люде не втручались у її розпорядки, а въ Церкві руській не робилось нічого безъ волі світової громади. Була римська Церква status in statu середъ Речи Посполитої польської, и мала свого коронова-

ного владнику нину римського; руська жъ Церква після Татарщини стала съ институтомъ громадськимъ; її владники (митрополитъ зъ архієреями) були въ очу мирнїхъ — громадські жупі. Давали вони тільки санъ духовній руськимъ попамъ, на приходи жъ приймала їхъ громада, або сама собою, де не було діїшнього патронату, або жъ за порадою патрона діїшча. Патріархъ царіградський бувъ найстаріший суддя въ духовнихъ справахъ и благословлявъ на єпископство тільки тихъ, кого світові люде собі влюблять; панування жъ надъ руською Церквою українською не мавъ жадного. Одного незримого владнику Христа визнавала вона своїмъ Господомъ и главою.

Після татарського лихоліття, якъ не стало въ Русі української князівъ, що вчились деспотизму у Византійцівъ, якъ поробились руїною споруджені ними церкви и монастирі, — Русини взялись изновъ до громадського права, которе мавъ початокъ доисторичній и загигало на дотатарськихъ вічахъ черезъ нахабу княженецькихъ бояръ и дружинниківъ. Право громадське, право wyboru и суду громади надъ усіма людьми ажъ до найстаршої голови въ громаді, осягло церковну справу всюди, де громадянамъ довелось піклуватись про споруду новихъ церковъ и на праву поруйнованихъ. Чи zostались попи, ховаючись одъ Орди, по старихъ селіщахъ, чи знаходжено їхъ де инде, — озирались вони на ласку громади християнської, и громада вважала їхъ благочестие. Вимагало того нове залюднення краю, щобъ и бояре литво-руські, намісникуючи по городахъ и селахъ зъ ласки великого князя, були въ церковній справі не такъ панами, якъ старшими братчиками. Право „подавання хліба духовного“ (jus patronatus), те право що осягали вони разомъ изъ владитвомъ землею, не було доконешне, бо патрони церковъ и монастирівъ руськихъ не иначе змогли держатись у виволенихъ зъ підъ Орди займищахъ, якъ за громадською підмогою. Усяка жъ церква була съ початку принадою до зібрання роспорощеної людности въ одну купу, була середущимъ місцемъ кожного займища та й підпірали її руки громадські. Відоме зъ актівнихъ книгъ річъ, що громада на початку залюднення Руської землі після татарського лихоліття, мала звичай и самого пана землі позивати передъ свої сходи и віча. Доведено и тв наукою, якъ се звичаєве право почало зникати и зникло черезъ шляхецьке самоуправство за часівъ литво-польскихъ. То разумно намъ, що приходи руськихъ церковъ радувались громадою, а громада складалась зо всіхъ мирнїхъ великого и малого достатку, вишшого и низшого стану.

¹⁾ Нерозуміємо тутъ московської Церкви: та була апаратомъ політики царської, а царування тимъ и ввійлось у силу, що задавило всюди громадське, вічеве право, яке восталося одъ Русі до-татарської.

Руїна краю сталась у Татарщини така, що митрополитъ, патріархъ висвятивъ особливе для митрополитської Русі, не знайшовъ у Києві притулку, живъ коло бону великого князя въ Вильні, та вже ажъ підъ кінець віку XVI-го Київъ зробивсь митрополитчимъ містомъ. Польське право, противне праву руському громадському, яко гегемонія шляхти надъ людьми негербованими, вбилося тоді въ силу одъ Дніпра по Карпати. Королі за намовою ріднихъ панівъ, ваялись до роздавання хліба духовного безъ громадської волі. Здобували собі прамоти на владництво и архимандритство світові пани, обіцявшись висвятитись у духовної зверхности, а будши довго нареченими єпископами и архимандритами, жили світовимъ панськимъ звичаємъ. хто й висвятивсь навпослі, и той уважавъ себе духовнимъ паномъ, а не пастиремъ. Про задори, розбои и всяке буянне руськихъ архиєреївъ XVI-го століття захована пам'ять у тогочаснихъ актовихъ книгахъ; а все те сталося перевагою польского права надъ правомъ громадськимъ. Якъ досроло таке зло до страшеної міри, почалась тоді реакція. Піднялись у гору церковні брацтва. Не була се новина яка, а тільки давні звичаї виявились на письмі въ брацькихъ уставахъ. Боротьба бо правди съ кривдою у всякому громадському ділі знаменується підъ кінець писанимъ словомъ. Всі люде твердого духу, всі що кохались у старосвіцькій русині, почали вписуватись у брацтва, а устава свої ствержували повагою восточныхъ патріархівъ. Великі пани вписувались яко старші братчики и заступники громади передъ верховнимъ рядомъ; міщане козаки и поспільство — яко братчики молодші, котримъ пани, не живучи самі въ городахъ, приручували своє старшинуванне. Не тільки церковне добро, та й благочестиве життя духовнихъ людей устава брацькі оддавали підъ доглядъ брацтва; ба й самъ єпископъ бувавъ єму підсудний.

(Дальше буде.)

ПСАЛЪМА XV.

1. Розсуди, хто буде шити

У Твоєму домі?

Хто осяде на Твоєму

Сноні святому?

2. Той, хто ходить непорочень,

Робить щирю правду;

Хто добро у серці мислить

Убогому брату;

3. Хто, нікому, підлестившись,

Вла не замишляє;

Хто сусідові докоромъ

Серця не вражає;

4. Хто ледянимъ неощадить,

Добримъ поважає;

Обіцявши, забожившись,

Слова не ламає;

5. Хто, грошима запомігши,

Лишку не приймає.

Оттакий ніколи въ світі

Смутку не дознає.

ЦИГАНЬ.

Тамъ у лузі надъ рікою.

Та у шатрі підъ вербою

Вогничокъ палає;

Коло вогню, присвілий

Сидить циганъ чорний, хляй,

И у скрипку грає.

Дрантивою обступили

Дрібні діти й азъ всі сили

Сміють ся на голось.

Важъ за дурня го тримають,

Чомъ пошівівъ, та не знають,

У старого волось.

„Ані сеі, ані тоі,

Що ажъ смичокъ гнеть ся въ двоє

Старий дурень грає...“

Такъ говорять циганита

И сміють ся молодята,

А ніхто не знає.

Що старий диврю грою

Тяжке горе, печаль свою

Въ серця виливає;

Що вінъ струнами голосить

Въліне, плаче, молить, просить...

То ніхто не знає.

Лишь одень я азъ гри старого,

Дрантивою старця того,

Несмілесь ніколи.

Мені скрипка, мовъ сестриця.

Мовъ щирая жалібниця.

Відкрила шоволи

Циганського серця дикий

Віль пенельний и великий...

Ой якъ смичокъ гнеть ся

И по скрипці люто скаче:

Тоді діти, циганъ плаче.

Тоді серце рветь ся.

Бо вінъ єму дикимъ звукомъ,

Окалятимъ шумомъ, гукомъ

Минувшість чарує;

Вінъ и бачить свою лобку

Свою чорняву голубку,

И голосъ її чує;

Вінъ и видить въ грудяхъ рану.

Своїй любки — бо погану,

Невірну дівчину

Знайшовъ азъ дружимъ... ніжъ кінчастий

Все валадять... чусъ чистий

Іі голосъ „гину!“

Вогонь горить и палає, ¹⁾
 Цигаць въ скрипку вигриває,
 Зъ страху серце валає —
 Вожевілий плаче, грає,
 Сохне, гаєне, умиває —
 И мовъ свѣча: тале

Морозенко.

О НАЗВАХЪ СЕМЕЙНИХЪ У РУСИНІВЪ.

(Написавъ О. Партыцький)

Вже не разъ звертали у насъ увагу на те, що языкъ нашъ не тільки поміжъ славянськими нарѣччями величає ся богатствомъ и давностію слівъ, але и для порівнятельного языкознання становить багатий и цінний материяль. Зъ тої то причини кождий языкословъ радує ся, наколи бачить, що и ми, въ крузі славянської семѣї, збираємо наше аязкове богатство и заявляємо єго ученому світові. Черезъ те винюваємо ми тільки загальне бажання ученихъ (якъ особливо німецького лингвисти Грима), котрі не разъ заявляли, що для порівнятельної науки индоевропейськихъ языківъ потрібно напередъ все словарське богатство языківъ и нарѣчій пізнати.

Тільки неміжи, грубі неміжи, можуть еще насміватися зъ „простонародного“ говору або „простонароднихъ“ формъ. На полі порівнятельної науки и въ науці о розвою бесідъ людськихъ показало ся, що тоті „простонародні“ форми суть не оціненні для науки, коли напротивъ такъ-звані учемі бесіди, переповнені многими видумками повдмичужъ людей, тільки підрадше и маловажне місце займають.

Подаю ч. читателямъ „Правди“ мою языкословну розвідку о назвахъ семейнихъ у Русинівъ. Переведена вона за поміччю порівнятельної граматики индоевропейськихъ бесідъ (санскритської, австрійської, грецької, латинської, кельтської, готської, литовської и славянської) и опирає ся въ переважній часті на ділахъ першихъ языкословівъ, якъ Боппного, Миклосича, Шлайхера, Курциуса и Гильфердинга. Заміромъ моїмъ було, якъ зъ одної сторони уважати на стародавність нашихъ семейнихъ назвъ, такъ зъ другої сторони, черезъ винайдення первіснихъ коренівъ и їхъ значіння, добратися до правдивої етимології. Головну увагу звернувъ я для того на языкъ санскритський, котрого пам'ятники сягають на 3000 и більше літъ передъ нами и для того найлучче годить ся для порівнятельної науки. Врешті языкъ той давній Індії, зъ поміжъ усіхъ бесідъ индоевропейськихъ найбільше приближений до языка славянського.

Щобъ саму зривнуву догми обьясненнями не зупиняти, мушу на вступі слідуючі загальні уваги зробити:

1) Чимъ дальше въ старину, тимъ менше було походнихъ самоголоснихъ а и о, а найбільше уживалося а. На самоголосні, котрі про те для етимології великої вартости не мають, не буду звертатъ увагу, а возьму за коренну самоголосну тоту, котора у зривнанихъ бесідахъ окажется найсильнішою (такою єсть звичайно а).

2) Суголосні коренні не підлягали такимъ переминамъ якъ самоголосні, тільки покредні звуки якъ п и б, г и к, т и д и т. д. могли взаємно перемінювати ся.

3) Въ старославянськимъ язиці не могло жадне слово кінчити ся на суголосну. Де про те у зривнанихъ бесідахъ стоїть на кінці яка суголосна, тамъ вона въ славянськимъ по конечности відпадає.

4) Грецькій spiritus asper стоїть місто давнішого s.

5) Славянські звуки ж, ч, ш повстають зъ г, к, х.

6) Звукъ д, хочъ и приходитьъ зъ санскриті, повстає однакъ зъ давнішого г. Особливожъ у славянськимъ язиці много санскритськихъ г перейшло на д.

7) Санскритське с єсть звукъ походний и повстає зъ давнішого к. (Въ такихъ злучахъ буду єго писати черезъ грубе к).

8) Латинське f повстає часто зъ давнішого f.

I. Отець, батько, тато; мати.

Отець, старосл. otici, санск. atta (мати), греч. атта, лат. atta, кельт. athis або athar, гот. atta. Корень всіхъ тихъ слівъ єсть at.

Того at повстало, здає ся, зъ давнішого pata греч. патір, лат. pater, санскр. и фран. pita (пень pitar м. patar), гот. fadar, русь. бат'ько.

Четий корень того слово pa означувавъ въ санскриті „живити, хоронити.“ Такимъ робомъ слова отець и батько означували початково: живитель, хоронитель.

Вираження тато повторяє ся такожъ у іншихъ народівъ: санск. tatas, греч. тетта, лат. tata, старогірмон. toto, лит. tetis або teta.

Въ санскритськимъ язиці означувало tata часто тільки що чесний, котре поняття приналежить также слову тита.

Мати, старосл. mati (пень mater), санскр. mata (пень matar), греч. мѣттер, лат. mater, кельт. mathar, нім. muter, лит. mote (пень moter). Корень тихъ слівъ ma означувавъ початково „родити“, мати = родичка.

II. Мужъ, чоловікъ.

Мужъ, старосл. mužъ, санскр. manudža, нім. mensch, лат. mas (mans?). Корень спільний єсть muž и повтаряє ся такожъ въ многихъ иншихъ словахъ: старосл. muž (мѣн-ю, па-мѣ-ть), лат. men (men-s, me-mi-n-i), греч. μεν або μυα (μεν-ος, μυα-ομαι). Санскритське man означувало „мнити, думати, мисляти.“ Таке поняття єсть цілкомъ! властиве на означення чоловіка яко истоти розумної, мислячої. (Въ иранськимъ язиці означувало man такожъ „мислити“.)

Німецьке mensch означає кожного чоловіка, такъ мужьського якъ женського пола. Наше мужъ пострадало се загальне значіння и служить теперъ на означення важнішої половини людей, подібно якъ німецьке mann. Яко семейна назва означає мужъ (mann, mas) „супруга“.

Чоловікъ, старосл. człowikū (м. kłowikū), въ ви- мершимъ наричю полабськимъ slavak. Назва то спе- ціально славянська и не повтаряє ся въ иншихъ язикахъ. Корень того слова той самий, що въ ви- раженняхъ слово, слава, Слав-янинъ або Слов-ининъ — отже slu = чути, розуміти.

Вираження kłowik єсть давніше аніжъ slavak и показує давніший корень klu, задержавший ся єще въ греч. κλύ-ω, лат. clu-o, лит. klau-sau, старогірмон. hlo-sem (м. klo-sem), котрі слова такожъ „чути“ означають.¹⁾

Коли корень klu порівнаємо зъ санскритськимъ कृत् (== чути), то бачимо, що въ першимъ повстало і зъ давнішого г. Тільки въ греческимъ задержало ся єще г въ слові ἄ-χρο-δομαι (чую).

III. Свекоръ, (мужа отець), тєсть (жінки отець).

Свекоръ, старосл. svekrū, санскр. svakura иран. sva-kura, греч. ἐχυρός (м. σεχυρος), лат. socer (чит. soker), гот. svaihra (м. sva-i-kra).

Се слово повстає зъ двохъ частей: санскр. sva (свій, suus) и санскр. kuras (Κύριος = панъ); значить отже тільки, що „панъ родини.“

Тєсть, старосл. tistj м. titti. Корень той самъ, що въ словахъ тато и тїтка. Назвою тєсть виража- лася початково сама тільки почєсть.

(Конецъ буде).

¹⁾ Въ литовського klau-sau и старогірмон. hlosem ви- толковує ся и наше голосъ, яко щось „чуємо“. Такъ само и лат. gloria стоить місто gloria.

В І С Т І.

Въ наставшимъ роємъ появилася у Львові часопись „Учитель“, маючий на цілі просвіту „учительского сословія“, вравъ зъ „Ластівкою“, белетристичнимъ додаткомъ для дітей. Хочъ оба сі письма видають ся о дню редакцію, для однихъ и тихъ самихъ людей учителівъ сільськихъ, то однакъ добачили миуже у первихъ числахъ и подвійний языкъ и подвійну правопись. Чи хосенна буде така неконсеквентна праця п. М. Клемертовича, незвісного намъ до сїхъ поръ чоловіка на поля розвою литературного, ми дуже похвбуємъ ся, а зъ другої сторони страхемось знову, щоби „Учитель“ зъ „Ластівкою“ не маючи передъ собою у першихъ уже чи- сляхъ ясного поняття объ язиці и правописі, не пішли ось- тью дорогою, котрою пішовъ бл. пам'яті „Воляк“. Ми не вагаємо и на будучє подавати в. ш. Читателямъ блищі вістки про сі письма божъ и годі не звертати уваги на способи, якими хочуть у насъ люде просвіщати и вести сільськихъ нашихъ учителівъ, а черезъ тихъ и сільськихъ нашихъ школярівъ.

— „Слово до Громадъ, листокъ вишювший яко додатокъ до „Слова“ о много лучший єсть, чимъ додатки того рода зъ літъ попереднихъ, такъ що до грєсті, більше дотикаючої дою и життя нашого народу, якъ такожъ що до чистоти и поправности языка руського. — Особливо подобала ся намъ розумна річъ п. Ивана Наконечного, го- сподаря. Дай Боже щоби почуття чесне народности пи- томо і облагородило и сільськихъ Русинівъ.

Появилось у Коломиі перше число гумористичнєй га- зетки „Кропило“. Дотепівъ ми не судимо, а скажемо лишъ що до языка, що сей подобає точнісенько на найкращий кон- гломератъ зъ царства мінерального. Ш. Редакція пере- слала намъ 50. екс. и тому лишє тільки нашихъ ш. чи- тателівъ розсилаємо.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

У перекладі Святого Письма додержувъ ся по виразній волі автора зъ України такъ правопись якъ и форма граматична и сло- варська слівъ и именъ зовсімъ незмінна.

Зъ причинъ відъ Редакціи незалежнихъ розсилка першого числа о два дни зъупинилася.

Друге число розішлєся ино шан. нашимъ предплатникамъ.

Въ Редакціи нашій можна ще дістати комплетні примірники першого рочника „Пра- вди“ по ціні 2 р., — а другий рочникъ по 4 р.

Такожъ можъ набути у насъ по ціні 5 кр. „Дві Мусіві пісні“ переложєні зъ старо- словінського языка, на руський віршами, якъ и „Справозданне зъ першихъ загальнихъ збо- рівъ товариства „Просвіта“ по ціні 10 кр.

Головні помічники при редакціи: Є. Зварський, М. Косаць, Др В. Лукашевський Ом. Паршицький, Др К. Сушкевичь.

Відповідає за редакцію: Иванъ Микита.

Зъ друкарні Ставропигійської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додаткомъ: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

цисьма наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 50 кр.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица).

ДОМОНТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ ГАННИ БАРВІНОК.)

II.

Час иде та йде. Грицько й Палажка наче наново почали жити. Грицьку дуже не хотілось ити в чумаки; та якось він неначе есорожився перед своїм товариством, що так прляни до свого нешуканого хліба. У нашого народу сего рідко бував, щоб хто виявив, як йому добре з любим подружжям; кожне перед людьми таїцца з своїм щастям. Ні жінка чоловіком, ні чоловік жінкою не хвалицца. Мовчать мов про снара. От и Грицько не хотів з'ясувати світові, який у його скарб дома, та й пішов у дорогу затаївши тугу на серці. Прэжне товариство, круторогі воли, широкі степи и сині тумани далекі — все те сталося для його якось тісним, мов кам'яний мур. окружний, не привітним, немилим.

Думка його не роспускала вже тепер орлиних крил у тому просторі: минала вона тихим голубом у захищене кубелечко, у ту білу хатину поміж темних гаївним оступом. Грицько сая того не відав, як він любив свою світличку с кімнаткою, свою сенью, поки не вийшов був оце за село, поки не зникла з його очей Палажка з дитиною на руках. Ти б казав — з роду він и не чумакував: так йому здалось пусто и сумно навкруги Гандиберової степової могилки. Полягали чумаки по-під возами спати, а він довго сидів на могилі та думає, та дививсь у темряву, чи не блансе йому хоч искорка з того віконця, де сумув його Палажка. Поти сидів та думав, поки ввесь увійшов у свою думку. Наважись, розбудив свого наказного, передав йому отаманство, та й вернувсь до дому. Оце ж, наче на те тільки и вибравсь він з дому, щоб довідатись у свого серця, де його щастя. — Справді тепер стало йому все в домівці шніще, любіще, — аж дивувався сам собі, як се йому очі відкрились!

Палажка собі теж не знала, що така її буде важка розлука з чоловіком. Вона бачила на людях слези; а сама ще з роду так гірко не плакала, не

сумувала таким тяжким сумом, як тоді в ночі. Давала вона собі обітницю до віку вічнього не розлучатися с чоловіком. Без його все кругом неї потемніло, помертвіло. Их хутір був веселий як рай, а й надто тоді, весною, як усе поприкидалось після довгого сну. Здавалось, и в ночі усяка зіллінка, усяка пташка, усяка казючка чула своє щастя; здавалось, крізь сон усе всіхалось до неї, як весела дитина, нагулявшись на сонечку. Тільки вона була сумна посеред свого тихого раю. Без Грицька її наче в землю опущено. Дізнала великої туги, хоч и не на довго. Тим же й вона тепер більш радувалась и кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж с початку життя свого замужнього. Не відходила від Грицька, и очей з його не зводила, неначе недавнечко побралися. Веселіло их усе в господарстві так, наче наново на світ народились.

Грицько в насіці порядкує. Бжілок годує, можніці рої відділяє, новенькі улики лаштує на нові рої. Сей рік коло мих ярини не було близько, то він свою насіку далеко й не одвозив, а поставив за газя, над ярком, на врощці Солодка Вода. Все в його спірно та гарно йшло: чи те того, що в його на душі так було жако, чи те вже Бог йому, яко доброму и правдивому чоловікові, спорив. Коло улнів що ранку обійде, прихлявця, доглядасця до всякого, прислухасця. Кругом их по обкошує, сухе по-оббірає; тим часом нові ули і струже, споряджав. Діда старенького до себе приймав, усе до його гомонить, радицца, що коли лучче робити в господарстві, чи орати, чи сіяти. Він любив старість не так, як інші селяне, що й рідного батька поти слухав и поважав, поки той при силах. У вечері з дідом кулену з салом на вечерю наварят по уз пасіки в ярочку. До их повриходять Палажка з дитиною, наймичка й наймит. Иде в них весела вечерня розмова. Про все переговорять, як що краще зробити, де як по людях бачили, чули про господарство, про порядки, або коло скоту, коло хліба святого.

Веснянок уже по селу не чути. Дівчата Петрівніх заводять. Птиці затихли, по своїх гніздах у пуші, а де які уже й діток повиводили; метелики

шерині, чмілі, бабки, коники, снують, гудуть че-
чекають. Сонечко уже й добре припіка. Палажка
сорочки до-що в остання перє з наймичкою. На-
стигає кипуча праця, настагає косовиця; а там
пійдуть жива, до самої осени прикротне діло.
Хозяйки въ Нехворощі позбірала з берегу по над
ставкомъ полотна, що з весни білили; ні колисок
ні дітей не стало видко; все село потягло на сі-
ножать. Зібравъ и Грицько толоку. Напакували
цїму мажу хлібомъ та паланицями, та ранню, че-
хонню та всякими харчами, положили на віз чи-
мале барилце й горілки, та й поїхали с косарями
всі до душі, zostавивши хату на діда, щоб нази-
рав сидючі в пасіці. Грицько між косарями перед
вів, а Палажка з наймичкою коло страви косар-
ської поралась. Дитинка вже коло неї лазила по
траві й дибки мрялась. Весело позирав сюди
Грицько, доходячи ручки.

Був він собі чоловік такої вдачі, що у всьому
кохався. Клепання кіс єму піснею здавалось; а
важка трава, лягаючи покосами, шептала єму якусь
предивну казку мов дитині. Сподохнуть косарі
перепелицю — и те єго тишить, забавляє; почер-
воніє коса від половниць — він и тими веселиця,
дякуючі в сердці Богові святому за єго благодать.
Кругом косарів розливаюцца трав'яні пахощі,
наче Господне кадило. Все воно в тихій душі
Грицьковій озиваєцца щастям. Є такі душі на
Україні! не вся вона сумом огорнена не все в їй
попсовано верожим духом нелюдським! не до всього
він добравсь, та й недоберецца во віки.

У неділю над вічір двинулась на Грицькову
сіножать нова толока. Грицько сам бувъ за пого-
нича. Палажка зъ дитиною у — першому ряді а
за нею дівчат з граблями скількі мажа здержала.
Моłodі та веселі. Як толокують, то гарно й убі-
раюцца. Так як квітovníк сиділи дівчата повбірані
в стрічки та в квітки. Іхали співаючи через село.
Мажа Грицькова ще раз виступила поважно лю-
бими воляками. Краще молоденького чумаковання
було Грицьковій домонгарство з любим єго подруж-
жям. Дитинка уже чималенька як квіточка сидить
на возі.

С понеділка пійшло діло своїм робом. З од-
ного кінця докопували, а з другого гребці гребли;
а потім чоловіки копниці стягали, а дівчата гребли.
Час у їх летівъ не обзир; и погребли, и поко-
пили, и в стоги поклали за доброї години. За
таку послугу гребців и косарів шанували добре, —
ще вславилась господа Грицька Шугая по всьому
сему Нехворощі.

Оце ж одно діло кінчали, а друга настагало.

(Дальше буде.)

НАРИСЪ ИСТОРИИ СЛОВЕСНОСТИ

РУСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ.

I. Поглядъ на занедбанне народнїей мови.

(Дальше и конецъ.)

Така була постать руської Церкви передъ
унїєю. Заховавъ ся въ їй порядокъ часівъ апостоль-
скихъ, а въ тимъ порядкові чула руська душа до-
ведену столїттами прагду, що чистота життя гро-
мадянина держицца не такъ просвітою науковою,
якъ шануваннямъ суду громадського. Почутге було
праведно-людське у спорудниківъ руської Церкви,
и воно-то надавало укрїнцямъ дивну силу въ бо-
родьбі за своє благочестіє. Тимъ часомъ латинське
духовенство ще за короля Казимира Великого по-
чало міркувати, якъ би ту руську Церкву підхи-
лити підъ римську зверхність. Де воно ставляло
своїхъ бискупівъ чи полівъ по руськихъ земляхъ,
всюди громада мусила уступити-геть відъ догляду
церковнїего добра и самихъ порядківъ церковнїихъ.
Громадське владанне духовними добрами перехо-
дило тимъ робомъ у руки духовнимъ людянь, а
самі вони збувались мирянського догляду. Тимъ-то
и пани-патрони, ги люде негербовані однаково були
противні унїї Церкви руської зъ латинською. На
підмогу латинцямъ прийшли ізуїти. Направили вони
свою політику спершу на панівъ руськихъ. Своїми
школами и иншими забігами поперевертали ба-
гацько руськихъ патронівъ у латинство. У пан-
ськихъ дітей латинство сталося модою, ознакою ви-
сокої просвіти, а разомъ зъ тимъ було воно єди-
ною дорогою до гонорівъ и маєтківъ, що здобували
пани зъ королівської ласки. Зостались при своїй
вірі або такі магнати, що не дбали про королівську
ласку, або дрібна шляхта, що не поривала очей
на здобичъ людей можнихъ; та зостались міщане
козаци и поспільство. И тоді жъ то руська шляхта
почала єднатись ізъ міщанами, такъ само, якъ
и козаци. Опрічъ брацькихъ шкілъ, заводжено руські
школи по городахъ и панськихъ замкахъ для про-
світи всякого стану людей. Зъявились нові печатні
и випускали багацько книжокъ проти науки латин-
цівъ, которі и по церквахъ и въ книжкахъ вихва-
ляли віру римську, а руську зневажали.

Простолюди було тоді силою, на котору об-
пиралось руське благочестіє; ради сьего книжніи
нисались не все по польськи, а більшъ мовою русь-
кою, и здавався вони, та й досі иншимъ здаюцца,
починкомъ словесности руської. Такъ якъ люте-
ране, обернувшись до народу съ проповіддю, виз-
велили німецьку мову съ відъ латинської, такъ
би то й тутъ, здавалось, українська народня мова
визволанца зъ відъ болгарщини, що вчепилась у

руське письменство и не давала ёно розуміти людамъ неписьменнимъ. Не сталась тажъ, якъ у Німцівъ. Библия восталась болгарською по давньому, її свѣчема давниною мова не давала ученимъ людемъ смакувати въ тій мові, що нею складувано козацькі и мужицькі думи й пісні; а Литовський Статутъ бувъ другимъ джереломъ для письменниківъ, надъ которе не важилась вони передавати сільске просторікування. Усі розумні люде, що змагались печатимъ словомъ и церковною наукою изъ латиняни та уніятами, вчились у польськихъ школахъ и держались того товариства, що вишншалось мовою своєю надъ простою громадою. Жили вони по городахъ и обертали своє слово до зверхниківъ громадськихъ, до воєтівъ, райцівъ, лавниківъ и всякого письменного люду, що брахничою череймавъ мову Литовського Статуту и вважаръ її вишншою відъ сільскої. Одні зъ оборонцівъ руської віри скрашали своє слово церковною болгарщиною а другі ушлахотняли її польщиною. Черезъ те не пішло на користь українській словесности змагання за умію; держалось звикоме циннъ слово по судахъ та по школахъ, повивало мертву для народу прозу и такі жъ мертві вірці, а за шість-сотні роківъ письменської праці не ступило ані ступня до більшої краси и сили. Митрополитъ Петро Могила и ёго учене товариство писали такъ же темно, вѣло и не до смаку престоуму українцеві, якъ и князь Острозький, навкруги которого кунились письменні оборонці древнього благочестя).

Питомці Київської академії всі якъ одинъ держались того, що понанисувало въ книжкахъ одъ початку печерського чернецтва, а живу гутірку народу українського вважали незгідною до переймання, недостойного писання. Съ такимъ поглядомъ на рідну мову и зневагою до її співанихъ творівъ перейшли вони съ шідъ короля польского підъ царя московського. У новому царстві почали замість польщини приспособляти до московського смаку, московські жъ письменники зросли на тій болгарщині, що дала понатокъ літописному и правнѣму слову на Україні. Стояла вона взоромъ словесности у всіхъ царськихъ підданихъ; а якъ наші академісти мали більшъ провѣсти, ніжъ царські приказні люде и московське попівство, то й довелось їмъ вести передъ у словесности мову.

*) Тільки за Хмельницького дезмавилъ авторъ такъ названої Литовскі Самовидця влививъ трохи на дологу живої мови, та де які проповідники козацькихъ пароній воставили намъ писані и печатані церковні „науки“: близькі до народній гутірки, — тільки й те перемішале дуже съ польщиною.

Овній. Тимъ робожъ, спільнію працею склалась нова писана мова, рівно чужа українському народові, якъ и та, що закріпила Литовськимъ Статутомъ.

За панування польского, хилилось було къ тому, щобъ руські просвічені люде перестали писати руською мовою, а ввались до польщини. Ото жъ и повивла Русь не одного писателя польского.

Боротьба за умію відхилила частину просвіщенихъ відъ польщини, та не зрозуміли вони краси и сили престоюднѣго слова.

Панування московське потягло тимъ же робомъ руськихъ ученихъ людей до приподобання могущимъ. Україна дала московському товариству багачко робітниківъ до споруди судової и всякої иншої мови. Зновъ нахилилось було діло къ тому, щобъ занедбати на віки слово устне, якимъ козацьк виспівувавъ свою славу, а селянствъ своє життя ратайське або чуманування.

Тимъ часомъ вросло въ світі нове зрозумітне права народнѣго, якого не було за мозаични. Тоді всі корпорації, чи то шляхецька, чи то міщанська, чи козацька, водились духомъ привилей. Визволитись изъ-підъ ваготи, що лежала на всѣму товаристві, здавалось найрозумнішимъ учинкомъ; дбати про свій тільки цехъ, чи про своє братство, ба й про свій рідъ одинъ — не вважали тоді шкодливимъ добробутові всѣго народу, та й сама думка про такий добробутъ не осіяла ще розуму людського. Ото жъ викарабкуючись у тору та въ тору, випралась люде съ погордою на тичъ, що зоставались на споді, а черезъ те саме поборджували и народнѣю неписьменною мовою. Хто вмівъ писати, той шукавъ собі взору по церковнихъ книжкахъ та судовнихъ пипаргалахъ, я пишався тимъ, що прості люде не вмели такъ витучно висловитись. Московський царизмъ знѣхтувавъ корпорації, якъ зарідокъ визволу съ шідъ ёго деспотизму, а звивъ усе товариство на градацію старшинкування рабівъ надъ рабами. По сій драбині зновъ полізли письменні люде, зоставляючи на споді чернь и її мову, яко не згіднихъ до „виходу въ люде“.

Тажъ було доги, дони вся интелегенція кунилась коло двору и підпиралась царськимъ рядомъ. Якъ же набралась вона сили и перестала працювати по наказу зверхниківъ, тоді спогадала про ту велику народню купу, съ которої століттями повироблювались пани, полки, всі зверхники и всі письменники; а зваживши, якъ мало розуміє ся занадбана куня письменську мову, почала дбати про слово народне, показання.

Не съ разу жъ осіяла її ся думка спасенна. Довго здавалось розумнимъ людемъ, що вихована

українськими академістами вкупі з Московією нова вистачить про всі нужди просвіти, якъ у Московщині, такъ и на Вікраїні. Ажъ ось наука винвила десятокъ думъ козацькихъ, дивуючись, що кобзарі українські, не знавши письменства, співають про давні часи погомерівські. Потімъ напечатано збірничокъ сільськихъ пісень. Здуміли учені люде ще більшъ, постерігши въ нихъ пишну красу слова, якої рідко досягають и лавреати. Далі, пішли вже збірники съ приписками, увагами, историчними висліджуваннями, а київський професоръ Максимовичъ почавъ зъ університецької кафедри глаголати про лиричну и етичну красу українськихъ смівівъ.

До того часу українське народне слово проносилсь у панській бесіді хіба ради сміхотворства. Оповідувано середъ веселихъ людей про юрацтво запорозьке або про химери та недоумство селяківъ українськихъ. Народня пісня не мала доступу въ панські палати. На забавку тільки держано якогось кобзаря при царському дворі за гетьманування Данила Апостола. Доповнявъ неборана собою звичайний штатъ шутниківъ та співакъ, у купі съ карликами та вѣлетнями. Догожаючи смакові товариства панського, перелицювавъ полтавець Котляревський Єнеиду и напечатавъ уперве року 1797, а до театру скомпонувавъ дві опери: Наталку Полтавку и Москаля-Чарівника. Незабаромъ після сѣго харківець Артемовський-Гулакъ появилъ невеличкі свої твори гарними віршами, яко проби народнєй мови. Де-кому дуже вони вподобались. Міжъ ученими людьми пронеслась тоді гадка: чи не була бъ українська мова згідна до литературнєй роботи? Несміливо обзивалсь изъ такимъ словомъ, бо люде поважні судили такъ, що не можна сею мовою підняти духа въ гору, не можна написати нею високого нічого, а хіба сміхотворне. Тоді Квітка назвавшись Основьянеюкомъ, появилъ свою Марусю, та й довівъ нею до плачу кожного, хто читавъ або слухавъ. Са повість положила нерушиму основу новій словесности українській. Шевченко бувъ уже другимъ її спорудникомъ.

Озираючи такъ долю народу українського, зъ найдавніщихъ часівъ, бачимо, що народъ сей вѣдено не до самозанання, а до самозанедбання. Всі ті писання, що втерѣлено промінь єго за князівъ варягівъ, нехтували єго рідну мову, єго предківські звичаї и житте єго громадське. Жадоба наживи и верховодства, прикирваючись християнствомъ, пригнітала українське простолудде до землі зъ того самого часу, якъ піиъ Анастасъ Корсунський, зрадивши свою браттю, підместивъ до київського великого князя

и притягъ єс нимъ на Вікраїну проповідувати правду! Христову! Чуже було въ инязькихъ аюстоливъ слова; чужимъ воно зосталось народові українському и дасі. По тихъ церковнихъ школахъ, бурсахъ и академіяхъ, де загодоувало дїтвору жертвою церковнє-славьянською мовою, а відъ живої народнєй мови одучувано, не появилъ поезія ні єдиного животворнєго слова; зросла тамъ одна бездушная, безсердешня реторина про вжитомъ деспотамъ, що туманяли простий людъ всіма способами и не усомали єго до самозанання. Набравши поваги давностю, такъ звана древня руська словесность и нашого ще часу морочить голови учнівъ по семінарныхъ, гимназнихъ и університецкихъ, а професорі, минаючи народню мову, тупо и лунавѣ зводять своїхъ слухачівъ зъ церковнєй схоластичности на ту мову, що виробилась, за її шкодливимъ приводомъ, коло двору автократівъ московськихъ. Коли въ такій науці є користь, то нехай вона їмецця товариству московському. Нашому жъ духові українському сталась вона кайданами, що зъ ними не наїме влѣбцця. Ми не жили товариствомъ настованимъ, не творили собі земного Бога зъ автократа; ми воювали и погибали за своє громадське право: нема жъ нашого й духу у тій словесности, що величають її древнєю руською. Духъ нашъ зоставсь незаглушений у живому слові народнєму и обьявивсь недавнєго часу писаннями українськими. Пам'ятки того слова и литературні твори українськихъ писателівъ дають намъ єдину основу до науки словесности, яко науки самознанья народнєго.

ВЕЛИКИЙ ЛѐХ.

Поема Т. Шевченка, написана року 1846 нігде ще не друкована³⁾

Я.

Три ворони.¹⁾

ПЕРША.

Край! Край! Край!

Край! Край! Край! Богдан край,²⁾

Та довівъ у Київ,

Та продавъ владіямъ

Той край, що накрай.

^{*)} По'воїй передавця лишаєть ся правопись ненарушена.

¹⁾ Се три видьми, мучительки: одна — дий дух України, друга — Польци, третя — Москви.

²⁾ Крамоміявано тут волю народу Українського, що Хмельницький заанаєстивторбючиль про одио козацтво з московськими боярами.

ДРУГА.

Я в Паріжі була,
Та три влоти в Радзівіллом
Та в Потодцьким впропала.

ТРЕТЯ.

Через міст іде чорт,
А коза по воді...
Буть беді! будь беді!

Оттак кричали в летіла
Ворони с тріх сторон, и сіли
На маяку, що на горі
Посеред лісу, усі три
Одна на другу позирала,
Неначе три сестри старі,
Що дівували, дівували,
Аж поки мѣхом поросли.

ПЕРША.

Оце тобі, а це тобі!
Я оце літала
Аж у Сибір, та в одного
Декабрїста вкрала
Трѣхи жѳвчі. От бачите,
И в чим розговітись!
Ну, а вь твоїй Москѳвщині
Б чим поживітись?
Чи чортма й тепер нічого?

ДРУГА.

Б сестриця, много:
Три укѳан накаркала
На одну дорѳгу¹⁾.

ПЕРША.

На яку се? на ковану?
Ну, вже нарѳбила!

ДРУГА.

Та шість тисяч вь одній верстві
Душ передушила...

ПЕРША.

Та не бреші, бо тільки пять,
Та й то в єонем Корѳом!²⁾
Ще й чвѳаниця, показує
На чужу робѳту,
Капѳстниця закурена!
А ви, мосці пѳви,
Бенкетѳсте в Паріжі?
Погѳнці погѳні:
Що розлили в річку крѳві
Та в Сибір загнѳли
Свою шляхту, та вже й годі.
Уже й запитались...
Ач, яка вельможна пѳва!

ДРУГА й ТРЕТЯ.

А тв що зробила?

ПЕРША.

А зась вам питати мене!
Ви ще й не родились,
Як я оттѳуть шинкувала
Та кров розливала.
Дивись яка! Карамзина,
Бачиш, прочитала
Та й дѳмають, що ось-то ми!
Цѳтте недорѳки!
В молодѳчки ще не вбились,
Беспѳри калѳки!

ДРУГА.

Отто, яка недѳтика!
Не та рано встала,
Що до свѳта упилась.
А та, що й проспалась.

ПЕРША.

Упилась би ти без мене
В своїми ксѳндами!
Чортма хѳсту! Я спалила
Пѳльщу в корѳлями;
А про тебе, щебетѳху,
И дѳсі б стоїла.
А в вѳльними козаками
Щѳ я виробѳила?
Кѳму я їх не наймала,
Не запродавала?
Та й живѳщі ж проклятѳщі!
Дѳмала, в Богданѳм
От, от я їх поховала!
Ні, встали погѳні
И в Шведськѳю прибуѳдою.¹⁾
Та й тоді ж творѳлось!...
Виростаю, як згадаю.
Вѳтурин спалила,
Сулу в Ромні загѳтила
Тилькі старшинѳми
Козацькими; а такими,
Прѳсте козаками
Финляндѳю засѳяла,
Наємпала бѳрти
На Орѳлі; на Лѳдогу,
Так гѳрти за гѳртом
Вигѳвила та царѳві
Волѳтѳ гѳтѳла,
И славноє Полѳботка
В тюрѳмі задушѳла.
Оттоді-то буде свято!
Аж пѳкло злянѳлось,
Мѳти Вѳже у Ирѳаницѳ)
В очі заридѳла.

ТРЕТЯ.

И я такѳ пожила,
С Татаринѳм помѳтила,
В Мучѳтелем²⁾ помѳтила,

¹⁾ Тоді министр Клейнмихель обкрадував московський скарб, строючи залізну дорѳгу між двома столицями. Укѳан царя Микѳлая, що потурав єго крадѳжі, були великим лѳхом усѳму народѳві.

²⁾ Варон Корѳ, яко царський докладчик, тяг увь один гуж из Клейнмихелем.

¹⁾ Корѳль Карло XII.

²⁾ Село Полтавської губернії, Прилуцького уѳаду.

³⁾ Царя Івана IV. всі чужѳземці сучасні прозвали Мучѳтелем, а Москалі—тільки Грѳвнем, що ніби він тільки страхав кого трѳба, лютѳючи гѳрш усякої цинкѳвѳницѳі.

С Петрухою попила,
Та й Німцим запродала!

ПЕРША.

Да ти добре натворила!
Так кацапів закришила.
У німецькі кайдани,
Хоч лягай та и засни.
А в мене ще враг їх знає,
Кого воли виглядають.
Вже ж и в крінось завдала,
И дворянства страшну сілу
У мундірах розплодила,
Як тих вошей роввела —
Все вельможни байстрята.
Вже ж и Січ їх біснубата
Жидовію поросла.
Та й Москаль не згірша штука:
Добре вмів гріти руки.
И я люта, а все такі
Того не зумію,
Що Москалі в Україні
С коваками діють.
Оце укав надрукують:
„По милості Божій,
И ви наші, в все наше,
И гоже й не гоже!“
Тепер уже заходились
Дрєвн ості шукати
У могілах, бо нічого
Уже в хаті взяти:
Все забрала любісінько;
Та лихий їх знає,
Чого вони с тим поганим
Лєхом поспішають.
Трбшки б, трбшки підождали
И церква б упала;
Тоді б разом дві руїни
В „Пчелі“ описали.

ДРУГА И ТРЕТЯ.

Чого ж ти нас замлікала;
Що б на Лєх дивіться?

ПЕРША.

Такий й на Лєх, та ще буде
Два дїва творіться:
Сю ніч будуть в Україні
Родіться близнята:
Один буде, як той Гонта,
Катів катувати,
Другий.. оце вже наш!
Катам помагати.
Наш вже в череві щипав..
А я начитала,
Що як віросте той Гонта,
Все наше пронає!
Усе добре неждождрує
Й брата не покине,
И роспутья правду й волю
По всій Україні.
Так от бачите, сестриці,
Що тут компонують:
На катів та на все добре
Кайдани готують.

ТРЕТЯ.

Я вблотом розтбпленим
Заллю ёму ёчі!

ПЕРША.

А він клітний недблюдок,
Зблота не схоче!

ТРЕТЯ.

Я царєвими чинами
Скручу ёму руки!

ДРУГА.

А я зберу в всєго світу
Всі зла и всі мўки!

ПЕРША.

Ні, сестриці, не так трєба:
Поки слїпі люде,
Трєба ёго поховати,
Атб лихо бїде!
Он, бачите, над Кїївом
Мїтла простяглася¹⁾,
И над Днїпрбм и Тїсмїном²⁾
Землі затрєслася?
Чи чїєте: застогнала
Гора в Чигирїні?
О, смївця и ридїє,
Уся Україна!
Тб близнята народились,
А нависна мати
Рєгобеця, що Йвїнами
Оббх бїдуть звати
Полетїмо!

Полетїли

И летючи співали:

ПЕРША.

Попливє наш Ивїн
По Днїпру у Лїман

С кумбю.

ДРУГА.

Побїжить наш ярчук
В вїрїй їсти гадюк

За мною.

ТРЕТЯ.

Какъ хвачу да помчу,
В самїй ад полечу

Стрїлою!

II.

Три лїрники.

Один слїпїй, другїй крївїй,
А третїй горбїтїй

¹⁾ Комета.

²⁾ Тїсмїн — річка, що тіче нїме Субетова и Чигиринї в Днїпрб.

Йшли в Суботов про Богдана
Мирінам співати.

ПЕРШИЙ.

Що-то! сківано ворони —
Уже й помостили!
Мов би для них те сідало
Москалі зробили.

ДРУГИЙ.

А для кого ж? чоловіка,
Півно, не посаждать
Лічить збіри...

ПЕРШИЙ.

неТиб-то кажеш.

А, може, й посаждать
Москаліка або Німця;
А Москаль та Німець
И там найдуть хлібець.

ТРЕТІЙ.

Що се такé вертєтє ви?
Які там ворони,
Та Москалі, та сідала?
Нехай Бог боронить!
Міже, ще нестись заставлять,
Москалі плодїти,
Бо чутка є, що царь хоче
Ввесь світ полонїти.

ДРУГИЙ.

А може й так. Так на чортаж
Іх на горах ставять,
Та ще такі височєнні,
Що й хмари достанеш,
Як влізти!

ТРЕТІЙ.

Так от же що:

Ото потім буде,
Нанї тудї повилізаять
Та дивїтись будуть,
Як мужикї тонутимуть.

ПЕРШИЙ.

Розумні ви люде,
А нічого не знаєте:
То понаставляли
Тї фягурї от для чоґо:
Щоб люде не крали
Води в річки, та щоб вишкєх
Піску не орали.
Що скрїзь оттам за Тясміном...

ДРУГИЙ.

Чорт зна що провадїть!
Нема хїсту, то й не брешї.
А що, як прїсїдєш
Оттутєчки під берєстєм
Та трєхи спочїнем?
Та в мене ще шматків зо два
Є хліба в торбїні,
То посїдаєм в прїгодї,
Піки сонце встанє,

Посїдали.

А хто, братця,

Співа про Богдана?

ТРЕТІЙ.

Я співаю и про Ясен,
И про Жовті Води,
И містєчко Берестєчко.

ДРУГИЙ.

Вь великій прїгодї
Нам сєґоднї воїї стануть,
Бо там коло Лєху
Базарь людєй наскєдїлось,
Та й панства не трєхи.
От де нам пожива будє!
А му, засїваєм,
Прєби ради..

ПЕРШИЙ.

Та цур єму!

Лучше полгаєм
Та віспїмось. День великій,
Ще будєм співаїти.

III.

Старці під берєстєм заснули.
Ще сонце спить; пташки мовчять!
А коло Лєху вже прошїулись
И заходїли ся копать.
Копаять день, копають два,
На третїй на сілу
Докопалїся до мурє,
Та трєхи спочїли.
Поставїли калавурї.
Исправник аж прєсїть,
Щоб нікого не пускали.
И в Чїґрїм „донєсїть
По начальствє“. Прихало
Начальствє мордате.
Подивїлось: „Трєба“, каже,
„Свєди розламати:
Вірїй дїлю.“
Розламали
Та й переляканиє:
Костякї в Лєху лежали
И мов усміхалїсь,
Що сонєчко побачили..
От добро Богдана!
Черепок: гнїлє корїто
И костякї в кїйдавах.
Як би в „фрменних“¹⁾ то б добре,
Вонї б ще здалїся..
Засміялїсь.. А исправникь
Трєхи не сказївся,
Що нічого, бачиш, взїти,
А він ще трудїв ся,
И день, и він побивався,
Та й дурнем убрався!
Як би єму Богдан оцє
У рўки попався!

1) Казна має свою модель кїдданїв по всїй Имперїї
однакову: ті ж то й звудца фрменними.

У Москалі заголів би.¹⁾
Щоб знав, як дуріти
Правительство!.. кричати, біга,
Мов несамовитий,
Яременка в піку піше,
По московськи лав
Увесь народ, и на старців
Моїх налітає:
„Вы что дѣлаете, плуты?“
— „Та ми, бачте, пане.
Співало про Богдана!“
— „Я вам дамь Богдана!
Машеніки, дармоуди!“
И пѣсню слажили
Про тако ж машеніка...“
— „Нас! пане, навчили...“
— „Я вас навчу!.. Ваваліть імъ!“
Взяли й вавалили.
Випарили у московській
Вані прохолоді.
Оттак пісні Богданові
Стали ім в пригоді!
Так Малий Лѣх в Суботові
Москва розкопала,
Великого ж того Лѣху
Ще й не дошукалась.²⁾

1) Салдатів зпе народ Москалями. Тоді ще голили некрутам голови чи доби тим, кого в Москалі чи в салдати віддано. Тепер уже не голять.

2) Б така повірка в народі, що як би докопались Москалі до Великого Лѣху Богданового, де його скарби заховані, то до останку уже знівечили б Україну.

— ❧ ❧ ❧ —

О НАЗВАХЪ СЕМЕЙНИХЪ У РУСИНІВЪ.

(Написавъ О. Партицький)

(Конецъ.)

IV. Зять; невістка; жінка.

Зять, старосл. zęti, в вимершімъ наричню полабськихъ Славянъ zantek. Корень того слова zap в санскритськимъ dzan, в иранськимъ zan — означає „родити“; зять=родичь, родитель.

Корень zap повставъ зъ первісного gan, якъ звичайно славянському z одвічає в іншихъ язикахъ горлова g. В гречеськимъ, латинськимъ и литовськимъ заховавъ ся еще корень gen: γεν-ε-τήρ (родичь) gen-er (зять), gen-tis (кравникъ, своякъ). Старослав. zęti м. zanti повстало безперечно зъ санскритського dzanita, що означувало также „родить“.

Невістка, невіста. В санскритськимъ язичі уживало ся слово nav-jas = новий, свіжий, молодий; невіста=молода.

Санскритському nav-jas одвічає гречеське νέος м. νέφος, иранське nava, лат. novus гот. niv-jis, лит. nav-jes, старосл. novŭ (новий).

Инші виводять слово невіста відъ невед-та (Осѣдца, гр. ст. 181) або відъ санскритського ni (?) и vizz (Гильф., 117). Вивідъ відъ невед-та не має жадного змислу.

Жінка, стар. žena м. gena, иран. ghenā, санскр. džani, греч. γυνή, (лат. geni-trix), старопр. ganna.

Первісний корень всіхъ тихъ слівъ єсть gan, якъ при слові зять; жінка = родичка.

V. Синь; донька (дочка)

Синь, старосл. sunŭ, санскр. sunus, лит. sunus, гот. sunus, иран. hunu, греч. υἱός або υἱός м. sunos. Корень первісний su означувавъ родити; синь = рождень.

Дочка, донька м. доченька, стар. dūzti (пень duszter м. duhter), санскр. duhita (пень duhitar), иран. dughdhar, гот. dauhtar, кельт. doughtar, лит. dukte (пень dukter). Корень того слова duh означувавъ „рости“ и задержує ся еще в словахъ дужати (=рости в силу) и душий (здоровий, сильний).

VI. Дитя, чадо, отрогъ.

Дитя, стар. detę, корень de м. da. В санскритськимъ корень dha означувавъ єсати, dhaj -a- mi =су (зривн. дою м. doj-o-mi).

Чадо, старосл. czędo м. kędo (Kind), корень gen, якъ в слові жена; чадо = рождень.

Отрогъ, старосл. otrokŭ, санскр. putraka = синь (пендракъ?). Може бути, що и вираження українське батрагъ (=слуга) сюди відносить ся. Стосункъ взаімний міжъ господаремъ а слугою рівнає ся по части стосункови міжъ вітцемъ а синомъ.

VII. Братъ; сестра.

Братъ, старосл. bratrŭ, санскр. bhрата (пень bhatar), иран. bratar, (греч. φρήτηρ), лат. frater, гот. brothar, кельт. brathar, лит. broter-elis (уменьш.) Корень первісний bhra (φρ=pher) означувавъ „нести, брати, живити.“

Сестра, санскр. svasar м. svastar, лат. soror м. sosor (sostor), гот. svistar, лит. seser м. sester, кельт. siur м. sisur.

Те слово повстає зъ двохъ частей: sva = sua (своя) и stri = женщина, виражає отже „свою жінчину“ т. є. жінчину, належачу до родни.

VIII. Дівирь, зовиця, ятровка, свість.

Дівирь, старосл. deveri, санскр. devaras, лит. deveris, греч. δαῖρ м. daver, лат. levir м. devir. В санскритськимъ язичі виводять те слово відъ кореня div = бавити ся.

У насъ дівирь означає брата жену, у іншихъ народівъ и подекуда міжъ Славянами (пкъ у Сербівъ) означає брата мужа.

Вовиця м; зблиця (В. В. Р), въ чеськѣмъ zelva, санскр. sjalas. Корень тихъ слівъ zol и sjal стоить місто давнищого gal, котре еще въ греческѣмъ и латинскѣмъ задержалося: γαλῶς, glōs м. galos.

Назва тота уживае ся на означенне сестри мужа.

Ятровка, санскр. jatar, лит. gente (пєнь genter). Назвою тою именуемо жену мужового брата.

Свѣсть (сестра жени). Слово тоє повстає зъ предложника съ, зъ кореня visz = женитися и зъ наростка женського ть. Дословно взявши значить свѣсть тилько що со-женя, т. е. сестра жени.

IX. Сноха (синова); нети (сестрінець); унукъ

Сно-ха, санскр. snu-sha, греч. νου-δς м. σου-δς лат. nu-gus м. snu-gus, старогірн. snur (Schnur).

Корень той самъ, що у слові синъ (sunus); сноха = синова.

Нети (старосл. и старор.) стоить по правилу славянського звукословія місто неп-ти. До того слова належать: санскр. parat або partar (похоже-нець, дити), греч. ἀ-νέψι-ος м. ἀ-νεπτι-ος (сестрі-нець), лат. nepos (nepot-is внукъ), старогірн. niftila.

Унукъ. Корень того слова глядіти належить въ санскритскѣмъ upa = менций. Санскр. слову відповідає старославянське и староруське юный (уный, уноша) и лат. junior (молодший).

X. Стрий; дядько; швагеръ; шуринъ.

Стрий, санскр. sthura = чоловікъ, мужчина.

Дядько (дядя). Назвою тою честимо кожду старшу особу, а особливо вуйка и стрия. Подібно и литовське dede всть почесною назвою, особливо жъ для стрия. Гильфердингъ відносять те слово до санскритського tata = честивий.

Слово швагеръ походить відъ того жъ слова що и свекоръ (отець твагра); подібно якъ въ німецькѣмъ: Schwiegersohn (Schwager) и Schwiegervater.

Шуринъ, санскр. sutra = синова. Первісне значінне того слова нині перемінилося.

XI. Дідъ; пращуръ (прадідъ); баба.

Дідъ, старосл. dedū; служить часто именемъ почеснимъ для старихъ людей, подібно якъ литовське dedas (вуйко, старець). Корень той самий, що въ слові дядько.

Пращуръ. Те слово повстає зъ двохъ частей: пра и sthura = чоловікъ; пращуръ = прачоловікъ, прабатько.

Баба, санскр. pari = нянька. Вивідъ того слова показує, яке було первісне заняття старихъ бабъ.

XII Хлопъ; дівка.

Хлопъ, старосл. chlari; те слово стоить по правилу звукословія місто chlari (chagri; л зъ р). „Въ санскритскѣмъ язиці корень kaгр значивъ бути нещаснимъ“, зъ відси слово kaгра = бідний. Сюди належить также наше харпакъ (харлакъ).

Дівка, дівка, старосл. deva; корень de м. da, якъ въ слові дитя. Въ санскритскѣмъ язиці означало deva такожъ „дитя“.

Отсе суть назви, якихъ въ семейнімъ крузі уживає нашъ селянинъ. Назви то глубокої старости, поважні и повної мисли. Переховалися вони черезъ три тисячи літь досить вірно въ народі и сягають, у своїхъ кореняхъ, самихъ першихъ віківъ людського роду...

Если моя розправа не нудить читателівъ „Правди“, то я відъ часу до часу поміщати буду подібні язикословні розправи. На другий разъ напишу обширніше „О назвахъ всіхъ частей нашого тіла“.

ФИЛОНЕНКО.

То не гуси, не лебеді
Старимъ Дніпромъ грають;
Пірнаючи, ціюскаючись
Гарну піснь співають,

То полковникъ Филоненко
Пливе зъ козаками,
Укривъ води Дніпровні
Стома байдаками.

Ой якъ гарно, гарнесенько
Громада співає,
Зъ вітрилами біленькими
Буйний вітеръ грає.

Вітеръ грає, Дніпро шумить,
Вітрила лопочуть,
Сонце сяє, риба бьєть ся
Риболови кричуть.

И мивають міста, есла
По-надъ берегами, —
Куда пливе — Господь знає;
Батько зъ козаками.

Въ першихъ рядахъ Филоненко
Тяженько ся журить,
Чи до часу козаченькамъ
На помічъ прибудеть.

А ось Камінь и Черкаси!
Боровецъ мивають,
Вже до устя, до Стариці
Вони допливають.

Звучивало при буреї
 Козаки-соколи,
 Та завнали бесталанні
 Тяжкої педолі,

Та завнали заваяті
 Потопцького вradi —
 Впали вь сїти соколикн,
 У вражі засади.

Якь зачали вражі Ляхи
 Вь усіхь бонів бити,
 Не одного привудили
 Головку склонити.

Якь увидівь Филоненко
 Тривогу велику,
 Повівь решту соколиківь
 На Личину дїку,

Тай ударивь ціловь сяложь, —
 Пробивь ся небога,
 Лишила ся позадь єго
 Крївава дорога.

Було себе, Филоненку,
 Вь Дніпрі утопити,
 Якь ти мали твої браття
 Славу оплямнати.

И скликали на храброго
 Війсьочою раду,
 На смерть єго осудили
 Безь правди и ладу.

„Заслуживь я смертву кару, —
 То най погибаю — —
 Не вь таборі, але вь бою
 Най я умираю,

Бо я готувь умерати
 За козацьку волю — —
 А тимь часомь за вась, браття,
 Богу ся помолю.“

Та й щиренько помоливь ся
 За братську сваволю,
 Дожидавь нетерпеливо
 Крївавого бою.

Затрубили, загуділи
 Боєвні труби,
 Затрубили піснь нагробну
 Козацької агуби.

Вгинувь славний Филоненко;
 И козацтво гине. —
 Тяжко тому ратуватись
 Кого Богь покине.

Скаравь єго!) Справедливий,
 Бо правду скривило
 И неvdячно Филоненка
 На смерть осудило.

Науць Шрамь.

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И ЗАПАДНІИ РУСИ.

(Представивь коротко піснї Ковст. Гр. Тимкевича Н. Вахляниць.)

Любо и добре знати, якь и що водилось ко-
 ли-то у старій старосвіччинї на земляхь нашихь,
 хочь би дізнавали ся ми за те не зь списанихь
 жерель историчнихь, не сь переказівь народніхь,
 а просто зь змідлихь, сь потрощенихь, запропа-
 щенихь частиночокь, що їхь хтось порозкидувавь
 по широкихь просторахь нашої батьківщини. Та-
 кими змідлими частиночками, котрі, хочь не має
 у їхь слова живого, однакь до нась завжди промов-
 ляють, на котрі, коли поеть погляне, єго думкамь
 виростають буйні дриля, котрі историкові такихь
 вузлівь часомь нав'язуть, що вінь зь своїми ипо-
 тезами замовкати мусить, а котрі ставляють намь
 ясно передь очи життя домашнє пра-пращурівь и
 їхь звичаї, їхь передвікову просвіту, такими дріб-
 ними частиночками суть могили и кургани, ко-
 трихь ми безь всякого надумання, зовемо свідками си-
 вої бувальщини. Що жь говорять до нась сї мєртві
 дідугани, коли вь їхь слівь не має? Що таке пе-
 реказують вони молодимь родамь? Чому клонимо
 ся ми імь сь почеснїю? Чи хоронять вони може
 у собі які святощі?

На все те буде одвїть; тільки жь треба намь
 у передь познакомити ся зь ними на добре, треба
 розглянути сї, що вони суть, яка рука звела їхь
 такихь високихь та пишнихь, та надь кимь, чи
 чимь їхь висипано? Намь треба знати, що кажуть
 археологове про сї круглі насипи, землю, камінне
 та пісокь, котрі зь вітромь говорять та вмоляють
 єго, щобь повивь на нихь, щобь імь не черніти.

Найдавнїшимь археологичнимь забуткомь на
 Руси и Литовщині суть безперечно всякі земні
 насипи, а науку про їхь назвавь одинь чоловікь
 зь литовська (відь піле сицати, и вальня, валь,
 гора) Шідевальню.¹⁾ У глибокій старині, у сїхь
 краяхь, чи хто проти ворогамь зарубувавь сї, чи
 жертвувавь богамь, чи судивь суди зь сусїдами,
 чи погребувавь ся по смерті, — копавь заедно
 землю и насипувавь її тамь, нязь того треба було.
 Тимь то рїзнять ся земні насипи: на оборонні за-
 сіки, замки, на городища, де служилась служба
 богомь, на окопища судєбні и кургани. Наше діло
 говорити лишь про сї останні, и зь їми познако-
 мимо себе по змозі.

Не лишь Слов'яне сипали кургани, а на ці-
 лому світі и у всіхь народівь бувь той звичай.

¹⁾ Bibliótka Warszawska za rok 1859 m. Grudzień.
 Випускь 36. стр. 778.

1) Козацтво.

Въ Англії, у Франції, у цілій Німеччині, въ Імперії, Корсиці і въ Малій Азії означували насипи, те могили надъ померлимъ, та й не тамъ урочище, споруджене на пам'ятку чогось. Учені люди міркували, що Кельти научили другихъ народівъ сипати насипи; другі жъ, нихъ казали, що Фригійці, що съ Пелопонсомъ у Греції прийшли, такий звичай тамъ завели. У Греції арвуть навіть кургани, гробами Амазонь, а всть їхъ тамъ, якъ и у Трапні та Мессені немало.¹⁾ Литовська Русь прилабууть відъ сарау сей авиней. По лісахъ та поляхъ тамъ чимало позводжено курганівъ. Крашевський думає, що люди съ чести для горбівъ, на котрихъ у першихъ вікахъ ставляли жертвенники богамъ та налено жертви, дришди на гадку, висипувати кургани. Зъ відки саме имъ курганъ пішло, се годі на певно означити. Одні виводять сю назву зъ Черкеської мови, у котрій куркъ тільки значить, що горбокъ. Здасть ся прийшло се слово изъ сходу; въ Кляпота словарі нарічний турецько-кавказькихъ всть сказано, що у Кизильбабівъ горбокъ курганомъ звать; другий разъ виводять сю назву відъ слов'янського таки кореня кру, съ того круганъ, чимъ масть ся означити круглий насипъ, або знову відъ горканъ, горканъ, не наче бъ курганъ преставлявъ малий горбокъ. Професоръ Мухлинський відгадавъ однакъ найкраще назву курганъ. Вінъ виводить її съ перзького: гуръ, котре слово означає грібъ, такъ якъ зложений суццикъ: гурхане значить гробова хата або могила. У московщині въ повітахъ марнівськимъ и васільськимъ нарідъ зове кургани зъ молдавська марами; маръ значить тільки, що насипъ або купа. Въ коренній Литовщині звать кургани, ežagalis; у Великій Польщі Koscielisko; Римляне звали їхъ mercuriales, mercurii, acervi; Французи gals-gals, malles, mottes, buttes, tombelles, monts-jolie, tombeaux, combles, combels, combeaux, pu-joli. Академикъ Беръ зове їхъ Grabhugel.

Зверхній видъ курганівъ всть у всіхъ краяхъ однаковий: суть се насипи азъ місцевої землі, піску або глини, круглої подобі, зъ заокругленимъ шпидемъ; пересічня зъ верху до долу подобає на полуколо, пересічня доземельна на ціле коло. Тільки місцями, осьъ якъ у губерні Петрогородській подібувавъ бар. Врангелъ кургани, сипані въ полуколесі и въ четверрестінну піраміду; котрі кургани таємній народъ зове могилами лицарівъ и флантськихъ, податшихъ тутъ головами въ барбахъ зъ Новгородцями. Подібної подобі кургани,

якъ и сипані азъ подражмету гору, находять ся у Харківській губерні. Се, що кургани по Слов'янськимъ землямъ, на ріжний видъ сипано, се всть безъ причини, а пробивають ся крізь ріжні види ріжної думи та міркуванія. Крашевський, коли зачислює кургани у перші повви мистецтва у Слов'янъ каже, що до висипуванія їхъ не спонукала людей матеріальна доконешність, а спонукала їхъ чиста гадка, почервь, зажеланне, жадльволя, переказати ушкамъ все те, чимъ серце малипило.¹⁾ У насъ ріжність сипанія на подобю, а більшиє величчю курганівъ залежала відъ сего, на яку потребу їхъ сипано, а зваживши се останне, мусимо и поділити ті мислові землі на шість окремихъ родівъ: — на одинокі; погромаді, що покривають кєрваві побоевища; на кургани сторожеві; на шлахові и на кургани гробові.

Одинокі кургани висипувавъ народъ у честь своїхъ проводирівъ, або коли приходило єму пошанувати на вічні часи якусь знатне діло. Отсі кургани переходять другихъ своїмъ розміромъ. У середніи не переходують вони нічого; аляжеть ся лишъ азъ ними якусь зганка чи переказія на родня зъ рода азъ рідъ, нагоди чертуннявъ народъ поселеній побічь їхъ чепорудша. По другихъ місцяхъ, де первісні аселенці, що висипали кургани, счезли, тамъ такихъ народанцівъ не має.

Кургани громадно повведжені керонять у собі тіла полегшихъ головою воїмнихъ людей. Бувають покривають вони собою часомъ и кілька костяківъ, а и останки изъ збури межъ у їхъ подібати.

Кургани сторожеві бувають на розміръ часомъ ще більшіи, чимъ одинокі, тільки що рідко отають вони уедмено; а частіше по два три въ громаді, рідко до себе поставлені, та зовняно по надъ берегами більшихъ рікъ. Здасть ся вьзводило такі кургани у сторожі або якусь плямивну оборону відъ напаснихъ сусідівъ, ані то може сидіти азъ по угламъ воїяного логану. Ба жъ и не зарубувались у давню давнню конуть народи настоячимъ веломъ, та же стуроджували вони, азъ треба, та борівъ, — на шпидю курганівъ тамихъ одбудвали лять люди по чередно сторожу, а зъзнанрі важній могила вони уше азъ далека загодіи до роса та людати объ нимъ звістку своїмъ людемъ. Сенцовъ каже, що сторожеві кургани насипували азъ паміжъ 14. азъ 16. вікомъ; займівшице на Малій Русі, и що у їхъ находять ся хрестини мідяні та срібні, мідяні обручки, вушки, перстені, синики, мусет простого широбу. Проче насипувались сторожеві кургани не коняче лишъ у переродісередніихъ

1) Archeologie der Kunst bei den Alten, Breslau 1835. стр. 32.

1) Sztuka u Słowian. Teka Wileńska. T. VI.

часахъ, а зводивъ їхъ нашъ народъ руський и північноєвропейський.

Кургани шляхові находять ся, неначе ті старіші фініські стовпи, въ певнімъ порядку и оддалености відъ себе, въ тихъ частяхъ Литви и Литовської Руси, у котрихъ, на безкраїхъ пустинняхъ єсть недоступніи бѣговищами та ріками, не має ні дорігъ, ні мостівъ, а де навіть звізди, що подорожньому на степахъ и широнихъ моляхъ шляхъ показують, сипуть у темрявахъ густихъ лісахъ. Кургани шляхові позначали на осліпъ идучимъ воєвничимъ людямъ и торговельникамъ дорогу, а народъ нашъ зове їхъ Володівками, мовъ би сиравляли вони Волокитівъ на певний шляхъ.

Найстарішими безъ похиби курганами на Литви и Руси Литовській суть кургани гробові, що були для давнішихъ народівъ тямъ, чимъ суть теперъ кладовища для насъ. Підъ сіми насипами схоронена уся цивилізація далекої бувальщини нашої; збутвілі, заржавілі останки зъ снарядівъ, захоронені у тихъ предхристиянськихъ могилахъ, суть сопровищемъ неоціненнимъ для археології, а безодною криницею для науки. Ниньки багато людей любуть ся у розкопуванні гробовихъ курганівъ, тільки жъ той не докаже ще нічого, хто у два, три кургани загляне, а треба розкопати їхъ багато, щобъ хочъ тонесенку ниточку усувати, та намотати її на той наубокъ археологічний, у котрому позвищено лежить багато догадівъ, багато ріжного суду, чимале и правди, и зъ котрихъ нитокъ дасть ся сткати мале подотенце, на котрому будемо могли побачити гарненський образъ, представляющий нашу давню бувальщину.

Не годить ся зъ одного, двохъ курганівъ судити уже съ певністю на зачאי старинні. К. Говорський, розкопавши на Білій Русі до 10 Володівокъ: понавъ ся у такий гріхъ. У своєму справозданню подає вінъ за непохибну річъ, що кости помершихъ завжди въ направлінню відъ сходу на западъ лежать винні, а розбираючи складъ курганівъ тихъ, ставить се за певне, що трунівъ кладено на костирі покотомъ, одного біля другого, на їхъ приходило дерево — и такъ їхъ палено. Вінъ пересвідчений объ сімъ, що підъ кождимъ курганомъ толочено упершъ землю, відтакъ кладено костиръ, палено мерца, и описля засипувано порохи землею; такожъ вшевило вінъ, що на костирі brano дубину та листову деревину, котрої виньки у тому краю дуже мало, хибай що новиростади тамъ наємість чатинні, иголчаті, дерева. Зъ розкопанихъ курганівъ надъ рікою Начою судить Говорський, що мерцівъ кладено на правому боці, лицемъ въ право идъ полудню, головою на

западъ. У вінець завважавъ вінъ, що труни у лівій руці держали головошкку на локоть завдовжки, а въ правій невеличкі кільцята зъ якоїсь маси, деколи заострені, по-середині випучисті. Права рука спочивала на животу, и таче друге.

Такъ певно якъ Говорський съ кількохъ курганівъ на загаль судить, не повиненъ судити жаденъ археологъ. Не про кожду річъ у старій старосвіччині, підъ часъ мандрівки народівъ, коля тільки ріжнороднихъ племенъ одну и ту саму землю почередно заселяло, та кожде хочъ малий слідъ своїхъ звичаївъ, обрядівъ, снарядівъ по собі лишало, може археологъ безохибно судити, та ще менше, зъ невеличкої куки забутківъ, вносити на стрій домашнього життя предхристиянськихъ народівъ. Археологія вимагає великої праці, а поступає лишъ звільнення, стопа за стопою.

До перва у першій половині нашого віку стали люде, люблячі свою бувальщину, пильніше приглядати ся курганамъ и збогачувати своїми доісками науку. У Росії, съ гробівъ пантикопейськихъ, розсіянихъ густо на двацять-верстовімъ просторі поміжъ Чорнимъ а Азовськимъ моремъ, придбала собі багато и наука и краєві збори. Подибано тамъ чимале снарядівъ, приукрасъ, посудівъ зъ дорогоцінного металю кутихъ, позісталихъ останківъ по Йонськихъ Грекахъ, сидівшихъ тутъ у далекій давнині. Уже въ старосвіччині носила ся вість про незмірні богатства, що мали бути схоронені у сіхъ гробахъ. Учені подорожні голосили, що Женевачане, наколи лишъ заволоділи Кримомъ, спонувані переказнями про богатства, схоронені у гробахъ, заразъ и звернули свої очи на пантикопейські кургани. Вони роздобували зъ їхъ усі сокровища съ такою вправою и оглядністю, що нинішні археологове, судячі по поверхности, мали їхъ за ненарушені, и до перва тоді пересвідчились объ правді, переказній про Женевачанівъ, коли їхъ розкопали. У деякихъ гробахъ поначеркували Женевачане хрестики по стінахъ, та тимъ и заявили ученимъ, що вони тамъ перші уже парались. Учений канцляръ державний Румянцовъ, котрий прихильвавъ ся и словомъ и грішми до усякого наукового діла за яке ино хто бравъ ся у Росії, бувъ перший, котрий принявъ ся за розкопування гробівъ Керчанськихъ. Генералове Потієу, Дубругъ, а відтакъ Бларембергъ, вислані нимъ туди, копали заодно кургани и винаходили могили у Керчу. По нихъ шатрили тамъ Французъ Дубоїсъ Демомперуєу и Корейша, въ 1841 р. Начальникъ городський въ Керчу, Стемковський, чимале такожъ принимавъ ся за се діло; а у 1840 и 1846 р. директоръ музею Керчанського А. Ашивъ найбільшъ заходивъ ся

біля розкопування курганів. Писавъ вінъ навіть про їх денещо. Поміжъ другими копавъ їх такожъ осаула козацький Пуланцівъ, однакъ не передали сі люде своїхъ доісківъ науці ні на крихточку.

Зорилъ Д. Ходаковський, авторизований до того зразу канцлеромъ Рум'янцовимъ, не мало заслуживъ ся для археології, хочъ багато нетямучихъ людей спиняло єму се діло розкопування; Ходаковський боровъ ся съ своїми противниками и полягъ у сій борбі. Однакъ зерно, імъ кинене прозябло — вінъ наживъ собі слави въ ученому світі, необавомъ зав'язано товариство археологичне у Петрогороді, а люде якъ Кеспенъ, Савеліевъ и багато другихъ ходили біля курганів дуже хорошо.

Дмитриковъ, Шуленкинъ, Гр. Уваровъ, Абрамовъ, Забілинъ, Чортковъ и Хаокукъ копали кургани по ріжнимъ губерніямъ Російської держави. На Україні заходивъ ся коло їх найбільшъ Михайло Грабовський, та передавъ вінъ свої доіски ученому світу и на письмі.

На Литві и Литовській Русі порушивъ перший сю справу Голова товариства археологичного у Вильні, Евстахъ гр. Тишкевичъ. Питомою рукою розкопавъ вінъ перший курганъ, а відтакъ призбиравъ багато стариннихъ дорогоцінностей для музею Литовського. У єго слідъ вступило чимало другихъ ученихъ людей; Федоръ Нарбутъ копавъ кургани надъ Дніпромъ и Німномъ, Сирокomla біля Корна и Новогородка, Михайло гр. Тишкевичъ біля Минська, Михайло Кусцінський на Білій Русі.

Ріжні суть способи, щобъ розкопати який курганъ. При всякому однакъ ходить о те, щобъ насипові верстви були доконало перерізані та й вірно проявили поклади, зъ якихъ курганъ зложений єсть; щобъ у кінець, коли добрано ся до трупа, положіння костяка, усі приюкраси и снаряди, зъ мерцемъ зложені, зістали на своєму місци. Авторъ отсего діла довго заходивъ ся біля розкопування курганівъ, починаючи діло съ кранця, прокопуючи курганъ навздожки, и здїймаючи звільненька одну тонку верству по другій такъ, що розкопаний курганъ подобавъ на розкровний бохонецъ хліба. За такою працею, наколи уже дошатренось трупа, вибирано по надъ нимъ пісокъ и розширувано такимъ побитомъ поле для доісківъ археологичнихъ. Однакъ сей спосібъ розкопування курганівъ неконьче бувъ добрий; головною похибною у єму було се, що часто розпочинано згадану краньку відъ тої сторони кургана, съ втрої нічого не було: бо костякъ, порушений зъ місця, здаєть ся при скорімъ насипуванню землі, находивъ ся по другій

стороні могили: наколи проте добрано ся до половини кургана, покидувано звичайно роботу, або кола глядівъ хто ще и зъ другої сторони, то такъ швиденько и необачно, що порушивъ мерця зъ місця, та й не видобувъ єго на світъ такъ, якъ би треба було. Лучче розкопувати кургани на охрестъ, зъ гори на діль. Тоді всімъ вимогамъ можъ вдоволити: бо и перетнуть ся насипові верстви добре и на кількохъ місцяхъ, та и до костяка можъ добратись, хочъ би вінъ и у середині могили не находивъ ся.

За спосібъ насипування курганівъ у старині пише Нарбутъ, що землю навожено зъ відкїля инде, або видобувано її зъ підъ чорноземної верстви въ поближу; часто находивъ вінъ, що підъ насипами кургана, верства чорноземна вище лежала, чимъ верства чорноземна наоکیلъ, а у деякихъ курганахъ подибувавъ вінъ и пісокъ, хочъ сей ажъ геть оподалікъ находивъ ся; а проте єго ажъ доведено. Гр. Конст. Тишкевичъ удержує знову, що на Литві и Русі, кургани сипано съ тої самої семлі, на котрій їхъ зводжено. Причина, що найчастіше сипано могили на піскахъ, була, здаєть ся, тая, що легше приходило насипувати пісокъ. Усі кургани зложені суть съ піску, зъ глини, а дуже часто можъ у їхъ подибати и каміння, хочъ ино случайно, не нарочомъ покидане, съ чого и видко, що землю на насипъ ані приношено, ані привожено зъ далека, а брано її зъ місця: бо кому бъ хотіло ся, нехай би и звозивъ землю зъ відкїля инде. двигати каміння? На послідокъ, наколи придивимо ся ближе и пильніше нашимъ курганамъ, то найдемо навкруги їхъ и маленьку западнину. Мусить ровцемъ обводжено кождий курганъ, вибираючи землю до окола на насипъ, ино що часъ позатиривъ передъ нами вразні сліди тихъ вижолобківъ. Що насипувано кургани въ простъ на землі, себъ то, що лишано поверхню її ненарушену, се річъ певна и можъ объ тімъ пересвідчитись при розкопуванню курганівъ; земля бо у насипі буде зовсімъ м'ягша, чимъ тая, на котрій вінъ зведений, а до того находить ся отся остання непорушена; верства жъ ся чорноземна давня, яку подибувавъ Нарбутъ вище положену відъ чорноземної теперішньої, се зовсімъ що другого, якъ думавъ вінъ собі объ ній: сю верству становлять завсїди вуглі, помішані зъ якимсь білвнимъ порохомъ — тимъ порохомъ могло бути вапно, примішане до вугля, коли уживано єго у старині, а ці то порохи зъ тіль мертвечихъ, зъ амальгамовані зъ вуглємъ.

Липень кургани Йонськихъ Греківъ, на землі Кертанській, въ инший спосібъ насипані суть-

Переважна частина їх усипана встє зь одної тільки землі, принесеної сь поближа; у деякихъ уживано трави морської, мусить для більшої тривалости. Таку верству землі поливано водою и втолочувано сильно: сь чого и виходить, що земля у такихъ курганахъ подобав на трерде каміння. Другі кургаці зводжено таки сь просторо каміння; а ще другі сь покладу землі и сь покладу каміння на переміну.

Не всякому сипано курганъ однакової величини. Чимъ хто бувъ знатнішимъ чоловікомъ въ роді, або у людей, або більшъ маючий, або зь більшою повагою, тому, розуміеть ся, и сипано кращу и вищу могилу: бо жь якъ ниньки, такъ и давніше збирало ся на похорони знатнішого чоловіка багато людей; а де більше рукъ прикладувалось до діла, тамъ и вищий курганъ постававъ.

Нарбуть у своїй Историі народу Литовського наводить стару кроніку Дубровського сь IV. віку. У ній такъ сказано про насипування курганівъ: „Надъ Дніпромъ, давні Скипти (Скити), мешваючі майже ажъ до нашихъ часівъ, суть поганами. Вони не закопували ніколи своїхъ мерцівъ у землю: бо скоро ино хто померъ, то заразъ и виношено єго на місце похоронне: тамъ або палено тіла, а ні, то таки такъ покидувано, лишаючи при їхъ завсіді їдла та напитківъ. Люде споживали те все, а на тідо мерця насипували курганъ. Хто бувъ більшъ маючий, або у кого було більше другівъ, на того похоронахъ гостилось и більше людей и висипувано єму кращу могилу. Лицарі, князі и їхъ жінки мали звичайно одинокі и великі насипи; хто бувъ лукавцемъ, недобримъ чоловікомъ за життя, тому не сипано ніякої могили, а лицано тіло єго звірямъ на поталу.

(Дальше буде.)

ГЕРЦЕНІВ ДЗВІН.

Московський емигрант п. Герцен почав дзвонити в свого Дзвона (колоколъ) за царя Миколая. Любо тоді було слухати добрим людам у Москві сей скликанчик до мислі вольної, яку Господь надав чоловікові, одрізняючи єго від безсловесних. Не похваляемо ми тільки того в п. Герцєві, що він, виявляючи факти, винуватив за все и про все короновані глави и високі державственні власти. Ми їх плануємо всюди, яко поставлених и освячених народнім розумом. Було б з єго аж геть до волі, колиб він самому сєму розумові допомагав своєю наукою, своїм широким поглядом на историю

народів. Не швидко дождецца результату такої праці, та веде вона просто до того, чого жадав п. Герцем своїм гарячим серцем. Цар и єго министеря не встє якась небесна сила; вона берецца с того ж народу, яким орудує, и певнить нехотя єго жадання. Задачею интелігенції мусить бути подавання народові доброго и спасенного погляду на самого себе. Коли в народі закореницца правда, то не подужа її, не встоїть проти неї лукавство царськихъ порадників. От же с п. Герцена було мало такої проповіді. Погнав він дуже прудко, и через те почав здаватись більшъ ненавидникомъ урядовихъ особ, аніж апостоломъ здорового розуму. Тим часом у самій Москві, між главами интелігенції, прокинулася подітчина болість ширококраїхъ государствъ: почали опасуватись, щоб не роззіхалась велика будівля, споруджена на скору руку самим тільки мечемъ кривавим. Стали московські голови домислятись, яким би робомъ підперти той будинок, що годивсь тільки про нужду часівъ прежніх, и, з великого свого клопоту, не постерегли ходу всемирної жизни, забули про єго, занедбали єго. Тамо убояшася страха, идѣже не бѣ страхъ: Свеже дихання часу здавалось їмъ злимъ віщуваннямъ. Не виховавши в душі розумної вольности, не спомігшись її вихогати посередъ своєї московської колотнечі, вони не зрозуміли, про що се в свіжихъ серцяхъ затліваецца новий огонь громадської праці: думали, що з єго схопицца пожежа, що постане якась велика руїна по широчєнному царству, та й почали єго всіма способами гасити. Не широко про сю річ пишучи, вкажемо тільки на один, найшкодливший спосіб.

На початку царювання Александрового пресса московська була ще опозицією царській министері. Розумна то була и спасенна опозиция, бо під нагнітомъ цензури, проповідувала зневагу до инситації, до потакання полиції и адміністрації у тихъ річах, якихъ вона не розумів и розуміти, яко заклопотана що-деннимъ ділом, не може. Пресса вважала себе за ареопагъ того, що робицца в московському світі, як и лічить невеликій громаді людей, що працює головою задля самої красоти правди, а нагороди собі шукає тільки в тих, що Христосъ назвав чадами премудрости.

Не послідущимъ бувъ між такими передовиками московського народу знаий тепер по всєму світу Катков. Слава єго, яко великого розуму с твердого духу, стояла між интелігенцією високо. Як ось — почав п. Катков помаду зрєкатись честнихъ и розумнихъ річей своїхъ, а незабаромъ обьявив, що єго даремне хочуть заважати громадською

опинню про ёго двозначні писання, що він не соромиця свого ренегацтва, и що вважає себе між свободолюбивою інтелігенцією за чоловіка видючого між сліпими.

Ми вже сказали, що сама історія московської державної и громадської житні не дала московському серцеві викохати праведного чуття вольности. Було воно, так скажемо, в зеленочку між інтелігенцією московською. Тим ренегацтво Катківське вдарило наче морозом по тії зав'язі правди, що взяла була гору над лукавими порадами царськими. Халепа розлилась по серцям швидко; не багачько зосталось таких, що соромилась катківщини.

Тим часом міністерія, лякаючись прогресу нового погляду на Божий світ між молодіжжю, насила на гимназії и университети и, замість резервуарів науки, поробила з них заводи чиновництва. Не тайна се в Європі, що в Росії скривь по университетам вакують катедри руської історії и що на лічбу людности геть менше в Росії шкіл, ніж у Турції. Гимназисти и студенти нашого часу далеко стоять нижче тих, що бували за Миколая; а між редакціями газет и журналів є такі, де не знають и по 'служу' про найдостойніших руських писателів попереднього періоду, або й сучасних.¹⁾

Не мало зосмілила міністерню до такого робу катківщина, понизивши геть печатне слово московське. Хто між писателями зоставсь на давній висоті правди и чести, той борець щодня з ворожими видумками, а часом приймає через них муку и яко громадянин. Що роблено диссидентами за Жигимонта Шведа в Польській Речі Посполитій, те виробляють тепер катківці-адміністраторі з людьми вольної науки и вольного погляду на самих себе. Тількі що ніде виявляться їх наріканням: нема ні сеймнів, ні вічистих книг, ні безпечного від доночників товариства для протестування. Таке протестування катківці вважають за бунт проти царської династії, за сепаратизм, або за накладання з Ляхами. Так вони обгорнули царській престол непроглядною темрявою, обгородили ёго глухим муром, а вироблюючи з малечу державників замість мужів громадських, що години піддержують сей глухий мур новою цеглою. Коли ж и проберець в ту замкнуту середину яка праведна и видюща людина, то мусить дбати більші усёго про свою голову и вподоблюватись Брутові посеред Тарківців.

¹⁾ Маємо в своїх руках лист про ёю бувальщину одного дуже явного в Московщині писателя.

Так знизу до верху и з верху до низу вбуди по Московщині бояця и цураюцца „вели, правди и науки“, а замість того заводять янусь не всемирню, а московську волю, не всемирню, а московську правду; не всемирню, а московську науку. Ізуїцтво Жигимонтовських польських частів прокинулось и панує тепер у Московському царстві за приводом катківців, а вони, так як ізуїти Речі Посполитої, повширювались усюди — від няньки коло немовлятка та аж до сивого сенатора. Всюди їх густо и щовно. И, як ізуїти прийняли за короткий час просвіту в старій Польщі, так тепер катківці ще року більш та більш приймають московську інтелігенцію. Притьмом ім захотілось централізованого державства ще на тисячу років, так як и тим забажалось вичувати ёго с польської федерації.

Шкода бути нам Касандрою, та и не наше воно діло. Ми тількі хотіли вказати, як помилув ся п. Герцем, дзвонючи в свого Дзвона надто завзято. Він забув, що Москва не дурно прогинула стількі вічових дзвонів. У неї по всі вічні роки зіставатимеця до волі таких, що плескали в долоні над погібеллю федерації руської. Сми людям тількі того й не ставало, чим прислужилась їм катківська інтелігенція. Як за часів Іванівських перлись вони до панування з мечем да кривавою тугою, так тепер пруща з дуросвітством. Зєднавши собі інтелігенцію, задзвонили вони в усі московські дзвони проти Дзвона Герценового и заглушили ёго вольний голос. Перестали слухати звістування Герценівського спершу найученші, а потім найтеміщі катківці. Виростала бо дітвора по школахъ за приводом старших, що прийняли ізуїцку політику — або яко спасенну, або яко єдину, що нею можна вдержатись при насушному хлібові, як бувало и в Жигимонтівській Польщі. Перестали и читати Герцена, и писати для ёго. Кожен бо з вищих людей у літературі, бачивши себе дома гласом вопиющим у пустині, ще менше сподівався добра с печатання своїх думок у Герценовому Дзвоні. Сиротів Герцен та сиротів на чужині, а тим часом катківці, зєднавши собі віру в московської публіки, виставляли ёго помилки и одбивали в людей останню охоту роздобувати собі Дзвона, — а й надто, як пограниччя адміністрація завдала страху и самим контрабандистам за перевіз у Росію таких літературних творів, дійшло до того, що Дзвін перестав дзвонити. Сам п. Герцен оце недавно одв'язав верівку від ёго коромисла и сказав на весь світ: годі!

Честь и слава тобі, щиросердечний чоловіче! Потти робив єси благе діло твоє, поки вбачав у тому користь рідному правді твоєму. Не занепасти-

же ти свого часу даремне, бо ні єдине зерно правди не погиба на світі. Погибає тільки сама брехня та омана. Коли ще єсть у Московщині іскра вольності святої, то не мало ти прислуживсь до того, щоб вона не гасла в попілі. Свого часу ти як московські люде, що тепер, співаючи, дошукуюцца всюди, як би загасити таку іскру в холодному понелиці, дошукуватимуцца, чи не тлів ще де-небудь тепло правди и волі, та й розгнітять ясне полонья перед очима в інших народів. А поки що, витаємо тебе ми, задурені и задавлені Українці, потомки тих козаків, що повалили беззаконну Річ Посполиту... да трохи й самі не погнули, мов той Самсон, під її руїною. Борючись на неправдою вельможних панів Речі Посполитої, из деспотством ізуйцьким, ми виконали в собі духа правди й волі, що аж и досі підіймає нас на своїх крилах. Оцей же то дух озиваєцца до тебе с під ізуйцько-московського нагніту, витаючи твоє незавершене діло. Не сумуй, друже, що покинула тебе охота працювати. Руська земля велика и потужна над усяку дуросвіцьку силу. Постобать, не соромлячи її, за святу правду и волю незопсовані правники вольних працюрів. Не збагнітувало нашого духа ізуйцтво ляцьке, не збагнітує єго й московсьяке; уміли ми воювати проти деспотства магнацького мечем та руїною, зуміємо побивати и те натовське ізуйцтво новокованою нашою зброєю — словом. И поки стоятимем проти нашого заклятого ворога під своєю чесною зброєю, поти не вмре, не поляже між нами твоя слава.

Ойвнас Праг.

— ❦ —

В І С Т І.

— Вь Чернівцях завъявало ся на сихъ дняхъ товариство руське на спосібъ львівської нашої „Бесіди“. Помагайбігъ чесному ділу нашихъ Буковинчиків!

— У П-му рочнику „Правди“ згадували ми за видавний у Петербурі М. Ансенкомъ: „Збірникъ Українськихъ пісень“. На сихъ дняхъ одержала редакція „Правди“ кілька примірниківъ сього Збірника, а одинъ передала по волі автора товариству „Просвіта“. Збірникъ сей in folio містить у собі 40 пісень народніхъ, а підъ каждою піснею єсть приписано, вь якій стороні України її переято. Мотива пісень суть по части жалосліві — звичайні руські, — то знову, немаче той бурхаючий вітеръ на стєну, шпарні та бурляві. Ціна одного примірника стоить 3 карбованці. — Редакція „Правди“ зъобовязуєть ся доставити сей „Збірникъ“ кождому зъ нашихъ Вп. Земляківъ за сказану ціну, додавши почтові видатки.

Такожъ передано намъ на роспродажъ книжку вьдану недавно И. Рудченкомъ у Києві: „Народні Южноруські

казки“. Випускъ I. Ціна 1 карбованецъ сер. Обь стійності литературній сей книжки, вложеної зъ 83 казокъ, ми погодворимо піаніше докладно, а теперъ заохочуємо лишъ Вп. Галиччякъ до подібної, хосенної праці.

— Допрошують ся у насъ такожъ зъ усіхъ сторінъ, щобъ вложали ми у азбучнійму порядку списъ усіхъ ш. предплатниківъ „Правди“, щббъ такимъ побитомъ заявити передъ світомъ, якъ широко розжила ся литература, пересаждена зъ Україна на нашу галицьку землю, и кільки у насъ тихъ щирихъ людей, котримъ лежить на серцю ровній нашого ріднього слова. Ми вволимо волю нашимъ: Вп. Землянамъ и подамо небавомъ такий списъ, яко прилогу до „Правди“.

ПОПРАВКИ.

У першому ч. „Правди“ зайшли слідуючі друкарські помилки: На стороні 1. віршъ 2. зъ долини, місто: плетуцца, має бути: плещуцца; на тій самій стороні віршъ 3. зъ долини, місто: померетивъ, має бути: померезивъ. На стороні 2. віршъ 10. зъ гори, місто: підсидати, має бути: підждати. Сторона 8. віршъ 18. зъ гори, місто: школярврірь, має бути: школярівъ; на тій самій стороні віршъ 4. зъ гори, місто: редакцяю, має бути: редакцяю.

П Е Р Е П И С Ь А.

Ч. П. В. Я.....ий вь С. Реклямовані ч. „Правди“ посилаємо Вамъ вже по другий разъ; — домагайтесь ліпше на почті.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Зь причини переміни лєкалю редакційного подаємо 2. и 3. ч. „Правди“ разомъ. Редакція и Администрація „Правди“ знаходить ся підъ ч. 453^{1/2} (Галицька улица.)

Робимо уважними Вп. Родимцівъ, щоби вь всіхъ справахъ редакційнихъ, сь пересилками и реклямами відъ теперъ туди відноситись ласкаво зводили.

Вь Редакції нашій можна ще дістати комплетні примірники першого рочника „Правди“ по ціні 2 р. а другий рочникъ по 4 р.

Такожъ можъ набути у насъ по ціні 5 кр. „Дві Мусієві пісні“ переложені зъ старословінського язика, на руський, віршами, якъ и „Справозданне зъ першихъ загальнихъ зборівъ“ товариства „Просвіта“ по ціні 10 кр.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Костакъ, Дръ В. Лукавський, Ом. Паршицький, Дръ Б. Сушкевичъ.*

Відповдає за редакцію: *Иванъ Микита.*

Зь друкарні Ставропигійської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаши винести:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р. 50 кр.

На савий. Додаткомъ: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Administra-
ция підъ Ч. 453/4 (Галицька
улиця)

ДОМОУТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ, ГАННИ БАРВИНОК.)

(Дальше.)

III.

Настигадо: полоття по городам и в полі на
пшениці, далі брали лён; а там и ячмінь почав
колос викидати. Зозуля охрипла. А там жита за
красувались. Чоловіки почали овси косити, та ранці
гречки. Жінкам же треба було ще й конопці брати,
мочити матки, щоб терти за літнього сосяця. Теж
без чоловіків не обійдецца; бо треба й одвезти й
привезти. Того їм и праця люба, що все вкупі.

Діждали й жнивів, покидали й жінки й чоло-
віки усі свої роботи перед жнивани. Хто столя-
ри, або тесля, або столярі, або столярі, або столярі,
чи будинки, то й столярі й теслі покидали свої
заробітки та йшли „святого хліба“ жати. Нічого
нема важнішого над жнива в народі. Хто б сам
не був на жнивах, той би здавав ся вже й не го-
сподарем, а захожим якимся. На що вже ковалі
та мірошники, и ті покидають у жнива своє реме-
ство. Така жінка, що сама одбувала б жнива,
мала б себе за вдову; и народ би корив за се
чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв
из жінкою. А жінка не одну постать обиле слез-
зами, бо пійде поговорі, що не дружно живуть, не
штять одно, дного. Се все одно, що, як би на
Кудайда який закоханий хлопець не прийшов у
свої дівчини вінок з голови зірвати и поскакати в
їму через огонь: великий був би їй жал.

Спека страшенна пристигла. Поки поради
ярину, а вже й колос цозодотів, набубнявів, по-
дьяк. Вітерець повіє, то колоски так и крещуть,
як у кресиво. Не вважають добрі люди на те,
що спека; заробляють собі хліб обдываючись потом.
Весело їм працювати коло Божого дару.

Отож позаймали постаті — хто на своїй ниві,
а хто й на чужому полі за копу. Грицько с Па-
лажкою, хвалячи Бога, зайняли постать на бать-
ківщині. Скрізь и перед ними и по за ними бри-
ніють жіночі чіпки, чоловічі шапки, дівочі квітчані
волошками голови. „Нехай хто хоче чумакує! Не

вичумакує собі такої веселости серед безкраїх степів!“ думає в тихому своєму серці Грицько Шу-
гай. А все їму наче якось ніяково на душі, що
зрікся отаманства, тієї сумної ночі. Що то вони
плескати муть про ёго, вернувшись до домівки? Та
нехай собі плещуть: не поспують того щастя, що
Господь їму послав за ёго добру, лагідну владчу.
Шуканий хліб гарний молодикові, а жонатому кра-
ший той, що в господі. Так и дід пасішник не
раз гугорив. Байдуже Грицькові про чумацьку
валку, рідко й згада про неї. Дідусь пасішник
що-вечора, як прийдуть жєнці до дому та захо-
дация вечерю варити, хвалицца роєм, тільки трі-
вожицца, що не можна разом и в пасіці сидіти
и в господі: усе боявсь, щоб не було якої шкоди.
Аж ось и ёго тривога минулась без нещастя. У
суботу вечері прийшов від народних справ, дідусь
и привітав покутного віска, що несли дівчата сні-
ваючи. Грицько с Палажкою вернулись владчир
до дому и наготовили обжинки ще краще красар-
ського бенкету.

Не великі в їх сєго літа жнива були, ски-
чились незабаром, а ярового хліба було чимало.
Зблизивсь и Спас. Треба підризувати мед. Палажка
конче хотіла нести мед святити та яблука. Грицько
до церкви не пішов, бо дуже не любив свого попа.
Нехай се нікого не зливає, що така порядна, до-
бра людина попа цуралась. Він би всім серцем
прихиливсь до панотця, да коли ж у Нехворощі,
як на те, був такий піп, що може другого и не
знайти їму під пару на Україні. Тільки й чути
було від ёго яке вилягання або лайку. Добра-
щому попові в нас и без вилягання люди самі
всього несуть, за добру пораду, за ласкаве слово,
а тому злоці хоч и давали, та не з ширим сер-
цем; жалкували даючи, и щедрий чоловік бував
скупий до ёго. Не любив нікого сей піп, и жінку
загнав на той світ, дарма, що вдруге женитись не
можна. Вмерла небога від сухоти через ёго не-
людську владчу. Ні до чоловіка, ні до звіря ласки
не знав. Іде було селом з хрестом по людях, то
и kota и собаку палицею зачепить. Голуб сидить
и того сполохне. Діти як зобачать ёго, то так за-
тин и поховаюцца. Увидє в хату з молитвою —

не звеселить, а заскорбить. С кропилом піде в комору — и в засік загляне и в діжечку око запусить, и на всяку торбочку скине оком. Та все сунуця, та все гордує, и говорити з людьми не хоче. Тільки й чути було єго розмову, як заїде до єго ще судове. Тоді й регоченця її співає з гостем попившись. За єго ледачу вдачу так зневажили єго селяне, що де хто в друге село говіти ходив. Далі почали люде їздити до архирея, да ~~поки їздили, поки таки синули о приходу.~~ Заслано єго кудись на покаяння, а в Нехворощу прислано саме в жива нового попа. Тільки Грицько не сподівався добра й від сєго. Давно вже він перестав що неділі до церкви ходити, як привик був змалку; бо, дивлячись на попа и споминаючи про єго ледарство, тільки грішив думкою своєю, а не молився. Тим и тепер каже: „Иди, Палазю, сама до Божого дому, як закон велить; а я помолюсь дома вкупі з дідом у пасіці.“

От же про нового попа починали люде славити, що він собі людина хороша. Хотілось Палазці на єго подивитись. Пішла ото на Спаса до церкви. У церкві свічку дуже велику поставила, за все разом и на часточку подала. У подобі став їй новий щіп. И на попадю подивилась, — добре обличчя, так якось душа до неї прихилаєця. Задалась тоді Палажка: „Треба їм на вхідчини руця понести: здаєця добрі поштиві. На часточку як подавала, тихенько взяв, но так як той було рвоне и ввічі тобі скрива зирне.“

У церкві великий був натовп, хоча й не вперше правив новий щіп службу. Деякі чумаки из ваки Грицькової пзвернулись учора в вечірнім упрузі, а в кого воли по-приставали, ті ще в дорозі ночували. Дякувало чумацтво Богу за хорошиий заробіток. Повиступали на самий перед, наче козаки, як вернуця було с походу. Позирали на народ якось по орлиному. Вихудли, пообпалювались у дорозі на тих степових вітрах, не бувавши в хаті від самої весни, то тепер здавались їм чужими людьми, а від радощів, що добре заробили, аж повиростали. Одалеки з бабинця видко було Палазці попідголювані їх потилиці, а которий, то й позирне по церкві, мов кого шукає очима. Чи не свого отахана се вони визирають проміж народом.

Церквіця в Нехворощі була невеличка, бо тоді ще її будовано, як село було маленьке, не розрослося, не забагатіло чумацвом; то хто прийшов пізніше, мусів аж за дверима стояти. Душно зробилось Палазці у тісному натовпі, вийшла й вона до молодиць та бабусь, що, стоячи на цвинтарі, гуторили про свої речі, цоки Божа служба правилась. Все одно не було чути за людським

натовпом ні попа ні дяка. — Жіночки щебетали то про своїх чумаків, то про попа. — Хвалили попа вельми. Аж ось и попада вийшла до тих бабусь та молодиць, що вже її знали. Вона мала такий звичай, що поки батюшка вернеця до дому, вже вона їму й пироги до сметани на отче наш поставить, то виходила с церкви раншенько. Молода ще була, ще тільки первою дитиною ходила, а господарство так повела що на продиво. Привітала жінок любовньо. У кого запитала про одоревья, чи номогли ті діти, що вона давала, у кого про хазайство, де їму дитину пожалувала, поглядила и пішла своєю дорогою. Незабаром и батюшка пройшов. Зупинили єго миряне. Хто питав коли прийти дитину охрестити, а хто просив хорого запричастити. Він ма все докладенько з ласкою одвітував, народ поступивсь перед ним; він и пішов до дому.

Не нарадувалась Палажка: Оце ж Грицькові буде велика втіха! бо він сумував що-неділі, що, боячись одного гріха, мусів робити другий: не ходив до Божого дому! Та й не знав, которий гріх тяжчий: чи той, щоб гірке думати в церкві про попа, чи той, щоб не чувати від говіння до говіння Божої служби. Хоч и не один він був такий: багацько хороших людей відступились від церкви через ледачого попа, а все таки сумував, и Палазці було жаль єго суму.

Думаючи про се, верталась Палажка веселенька до дому. Коли ж проти неї идуть двоє парубік, та й питає один у одного:

— Чи знаєш, брате, чия се жінка?

— А як же? той відказує. — Хто б же не знав отаманської жінки?

— Який він у біса отаман! Ми ще єго судитимем, що, не спитавшись у товариства, покинув табір.

— Таже ж він передав своє отаманство на казному?

— Хіба єго настановив наказний?

Та й поздоровкались до Палажки, из Спасом поздоровляли, наче й добрі. А вона їх очима так и пожерла обох. Чула вона розмову їх, та аж у серці в неї запекло від досади. Щоб оце парубкам, да таке говорити про Грицька Шугая, про її чоловіка!... Не відклонившись їм, пішла скорою ходою до дому, и сама не знала, що б вона тим парубкам зробила! Добре, що Грицько такого не чув; та нехай и не чує, „Не скажу їму“, думає Палажка, „и до церкви самого не пущу. Нехай хоч жінки ледачі посоромляця, а то ще и при єму инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала!“ Аж налаяла Палажка, та й сплюнула сердиге слово, и перехрестилась від гріха.

Увиходючи в царину, сидувалась вона приподобити своє обличчя так, щоб не видно було, яка досада наче ножем проколота їй серце. Та Грицько постеріг оддалека щось дивне. Знав він її гарне обличчя як свою душу, и привик він вбачати ёго тихим як та криниця під узгір'ям. Тепер її очі якось палади, краски на щоках прибавилось, тоненькі чорні брові, зблизились до себе мов дві хмарки на чистому весінньому небові. Що вона ні оповідувала чоловікові, про нового попа та попадо, як ні затирила свій смуток шуткуванням з молодичих розмови під церквою, він раз пораз допитувався: „Чого ж ти, моя голубонько, прийшла не весела? Признайся: може тобі хто сказав незвичайне слово? То я не попусти нікому. Нехай ніхто не вважа на мою смирність. Та вони ж бачили, як я оборонив чумацькій табір від комишників. Нехай мене Бог простить за важку руку. Всі порозбігались, як почали комишники жакувати з возів чабаки та осатрину, а я... да се ти знаєш, бодай лучче не знати! От же й вони знають, то нехай стережуть мене.“

Скільки не відновлялась Палажка, мусіла признатись, який їй бешкет учинили парубки, як їй уразили серце.

Захмарилось обличчя Грицькове. Довго сидів та думав. Далі каже. „Не личить міні с парубочтвом заїдатись: то голуби молоді, вихрювати, а є в них батьки, — нехай вони їх навчать, як шанувати людей статечних.“

Палажка раділа в серці, що Грицько спав на таку лагідну думку, и знов були обоє веселі; та вже так у світі діється! що одна приключка за другу в'яжеця. Перед вечером того ж дня загукало щось коло царини. Виглянув Грицько в квартиру и пзнав обох батьків тих двох парубків, що обідили Палажку. Вийшов проти них до царини, аж вони десь попились. Він и не хотів з ними в розмову вдаватись, та вони сами загукали.

Гей Грицько Шугаю, отамане чумацькій! не гаразд еси вчинив, що чумацьку валку у степу лишив.

— Ідте, добрі люде, своєю дорогою, каже до них Грицько. — По тверезому про се поговоримо.

— Ні, пане брате, каже другий. — ти нам ебго не говори, а становись зараз на суд перед нами.

— Колиб я мав за що становитись на суд, відкажує Грицько, — то перед громадою а не перед вами двома.

— Не про те, кажуть громаді у гарячій час дбати, щоб таких як ти судити. Хіба ти не чував що де два козаки, там вони третого судять?

Таких як я? Тут же зразу Грицько, мов громовим голосом: — Люде добрі, уберітьесь здалека живи та цілі, аго буде з вами те, що с комишником!

Старі Нехворощане хоч и мали добре в голови, та розібрали, до чого вони доходяця. Вдарили по колах и покрились за гасм.

Вернувся Грицько у свою світлицю, та вона здалась ёму тепер ніби вся чорним сукном зав'шана. Палажка аж руками сплеонула. Вона все чула оддалеки, и сама як листок дрижала, и боліла серцем за чоловіка, и боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай. Почала голубити ёго, розвеселити як дитину. Чи вона ж ёго серця незнала? За малу годину выяснилось бліде та похуре обличчя Грицькове, загомнів знов звичайним робом то до дитини, то до діда пасішника, то розпитував у Палажки про нового попа. От же постерегала Палажка що ся веселить у ёго тільки зверху. У ночі кризь сон він швидко зітхав, уранці прокинувся невеселий, а далі хоч и розвеселився за роботою, та чогось умовкав посеред розмови и наче про щось думав.

Спершу Палажка вжмалась від споминки про чумацьких батьків; далі бачить, що він сам себе думками пожирає — почала вмовляти чоловіка, щоб він плюнув на п'яні голови, та й не псував собі марне життя щасливого.

— Міні не те важко, каже Грицько, — що мене в моїй господі так измеважено. Гірко міні приймати наругу від тих людей, що стільки раз я було з біди визволяю. Вет вони сі Нехворощане якісь завзяті та не порядні. Скотину б'ють, не доглядають добре зімною, то в їх було воли завсігда слабосильні. А я вдався жалісливий до всякої тварі то я своїх бичків так було викохаю, як чорноморських круторогих. Кому ж я не підставляв свої пари як треба було зрушити мажу з сіллю чи з рибою через дрючок? А скільки ж я ім на гору бичував своїми добрим волками? Скільки раз обороняв їх від лихого чоловіка в дорозі! Було, чи яке судове ледащо вчепиця, то я внію лагідненько ёго малими грішми відбути; чи злодіяка залаже в байраці та підкрадеця в ночі під табір, — скоро собака гавкає, уже я и вхопився за друка. Всі полякаюця, розбігаця, не знать куди, — я один вистою гукаючи: „Сюди доші, сюди!“ аж поки всі коло мене скупляця. И оце міні така честь, така міні в Нехворощі повага! Не пійду до

1) Платиця в Криму ина Дому місто від чумацького воза, а мірою возової мажи вимірюваця те, як воли рушать мажу, дарма що під колеса буде дрючок відкинутий.

віку в село: кахай воно їм западецца, рпріч свя-
тої церкви."

Так собі миркав Гринько Шугай, а ёго серце
тми не гамувалось. Тяжко було ёму перенести зна-
вагу від товариства, що він служив ёму щирою
правдою, не минаючи ласкою своєю малих, а по-
слугою и запомогою старших. Добрі да тихі люде
чують иноді серцем обиду важче, ніж завзяті. За-
сумовав Шугай вельми, аж похилився наче г землі,
аж наче пристарівсь трохи.

А Палажка собі журилась, дивлячись на чо-
ловика та прислухаючись у ночі до ёго важкого
згханія крізь снів. Почала небога думати та га-
дати, як би чоловіка з ёго тайної нудьги виряту-
вати, та не знаходила про таку боіість ні ворожки
ні знахоря.

(Конець буде.)

ЗЪ СЕРВСЬКОГО.

I.

Якъ-небудь прикритий
Сирою землею
Щирій снівъ родивъ
Спочивъ підъ нею:

Пробите серденько
Кулами-стрілами
Не кишить кривцёю —
Життя джерелами...

И хреста не має...
Могила черниці
Свіжою травою
Уже заростає;

Не прийде сестриця
Повлакати на неї,
Не знайде матуся
Могили тієї...

Тільки млинъ високай
И плаче ворёю,
И кропить могилу
Чистою россою...

Сні собі, забутий!
Серце не знаєть ся,
И несная цюмота
Зъ ёго не ползаєть сл...

Браття! за-для волі,
Для шаття родивъ,
Не жалъ поделити
Годани въ могилу!

II.

Гайда у дорогу, —
Боритъ ся за мило:
Краще відъ жармиги
Вирази могили.

Разомъ усі, дружно
На супроти сили:
Полжемо — дарма:
На дожирь могили!

Яковенко.

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЛИТОВСЬКІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Кошт. Ташкевича Н. Вахлякнн.)

(Дальше.)

Підъ ту пору, коли висипувано кургани, не
хоронено якъ ниньки тіла мерцівъ у землю, а кла-
дено їхъ на поверхні, прикривано верствою вугля,
а відтакъ насипувано землю. Часто можъ подибати
курганъ, у котрімъ спочиває тіло мерця, неначе у
домовині, скупленій дуже мистецьно съ плоскихъ
камінній. Гроби такі не можъ відносити до камін-
ної доби, бо находить ся у нихъ и бронзь и же-
лізо при мерцяхъ. Не що другого, а любовъ ро-
дини икъ помершому, будовала здаєть ся такі
гроби, щобъ тілу догодніше було лежати. Верства
вугля прикриває звичайно и ті камінні гроби. Ву-
гля не сипано лишъ на те на мерця, щобъ вбез-
печити ёго відъ вохкости; мусіло мати те сипанна
и якийсь митичний змисль, коли подибуємъ вер-
стви вугляні и у тілопальнихъ гробахъ.

У старосвіччині водилось звичайно, що хо-
ронено кожного мерця у окремімъ кургані. Не знача
на те, находжено у деякихъ курганахъ по дваи три
костяки разомъ покладені одинъ надъ другимъ, пе-
реділені міжъ собою грубою верствою землі. Въ
1856 році 11. Жовтня відкривъ гр. Кошт. Ташке-
вичъ на Білій Русі, въ могилевській губернії, въ
повіті копичьськимъ надъ рікою Бобромъ, підъ се-
ломъ Старий-Бібръ, у великому на 21 сажнівъ опа-
шистому кургані, порохи спаленого тіла, прикри-
того каміннямъ, на одинъ аршинъ 12 вершаівъ
відъ верху глибоко: нище о аршинъ найшовъ вінъ
другу купу тавихъ порохівъ; третя лежала на по-
верхні землі на дні кургана. Подібнихъ гробівъ
предхристиянськихъ у насъ не багато. Чому сі три
тіла разомъ похоронені були, се годі відгадати.
Могло бути, що триякісь вожди, полигші головою
у одній битві, такої чести собі нажали; або бувъ
сей курганъ родичнимъ гробомъ, або гробомъ трехъ
другівъ, котрі одинъ по одному померли. Однакъ
се єсть лишъ слабенький догадъ.

Не було у насъ загального звичаю, палити
тіла: але подибуємъ и подібні гроби. У однихъ, а
именно въ повіті вилейському, надъ Вилією, по-
дibuемъ смди спаленихъ костей, посипуваннихъ
въ кургані въ подовжистихъ вузкихъ глинянихъ

попелюшницяхъ. На просторі поміжъ Березиною, Гайною и Вилією суть ще рідкіші такі гроби; а порохи и останки съ похороннихъ костей подібують ся посипувани на дні кургана на купку прикриту до того кількома плесними каменями. Чи віддавано въ такій спосібъ честь ній тамъ старійшині, або діяно се задля чого иншого? Побачимо.

Стурлесонъ, писатель исландський, каже, що після переказівъ Тіндульфа, списано на самъпередъ исторію Инглінгівъ, першої династії скандинавської зъ роду слов'янського и що провано у нихъ перший вікъ, вікомъ тілопалення.

Плиний каже, що палити тіла не єсть давнимъ звичаємъ: що передъ тимъ хоронено мерцівъ у землю. Ажъ коли підъ часъ довгихъ воєнъ не разъ розкопувано навіть гроби, ажъ тоді стали Римляне палити тіла. Вінъ наводить, що богато родинь держить ся старого звичаю, и що у родині Корнеліівъ передъ Суллею ніхто мабуть не бувъ спалений. Сей первий бажавъ сего тому, що вигребавши тіло Марія, ляжавъ са подібної віддяки *„Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti: terra condébantur“*.

Звичай, палити тіла, відъ Индійцівъ перенятий, пише Федоръ Нарбутъ, водивъ ся у Литвинівъ, въ останніхъ вікахъ поганства, лишъ при похоронахъ знатнішихъ людей. На похоронній костиръ кладено съ тіломъ мерця усе що за життя було йому милимъ або потрібнимъ, або чимъ вінъ себе приукрашувавъ. У Слов'янъ придержувано ся такожъ сего звичаю лишъ при похоронахъ знатнішихъ людей, що и кілька жінокъ могли мати: а на другому місці каже Нарбутъ що Слов'яне ділили ся неначе на дві секти съ котрихъ одна палила а друга погребувала тіла.

Після Мацєвського не було сектъ у Слов'янъ; а лишъ маючі люде будували собі гроби, бідніщі зяову складали мерцівъ або порохи зъ нихъ на кладовищахъ.

Шафарикъ доказувавъ, що оба звичаї похоронівъ водились у Слов'янъ, що у Слов'янщині и будовано гроби и сипувано порохи у попелюшці, котрі або хоронено у землю, або ставляно на стовпахъ по прилюднимъ місцямъ. Гроби, каже сей учений, сипано для знатнихъ людей при дорогахъ, підъ горами, надъ ручаями, и складано у їхъ або трупа або урну зъ єго порохами, означаючи місце то купою, то рядкомъ каміння. Лишъ тіла простихъ людей палено, відтакъ кладено въ урну и хоронено въ землю. Звичайно занимали такі гроби велику просторонь землі, а будовано їхъ або въ яружку або рядкомъ. — Німецькі писателі

знають сі кладовища підъ именемъ Wendenkirchhöfe.

Після слівъ Ібн-Фасляни руські Слов'яне съ початку X. віку палили тіла мерцівъ въ човнахъ по рівахъ; відколи жъ київські літолці стали звіщати за такі тілопалення, звичаю сего уже не було, а перенесено ся съ похоронами на суху землю. Могли сивані азъ начала по берегахъ рівъ казуть догадувати ся, що у давній давнині въ поняттяхъ релігійнихъ поміжъ водою а будучимъ життямъ заходила якась звязь.

Німецькі археологове, котрі ні про сектарство ні про рідні поняття релігійні въ одному племені знати не хочуть, бажать съ подвійного способу будовання гробівъ вивести два різнородні народи, поселені колись-то на Германськихъ земляхъ.

Може бути що въ пізнішихъ часахъ, пише Крашевський, хоронено не спалені тіла біднішихъ у землю; але у глибокій старині було обов'язкомъ палити тіла чужихъ, захопленихъ людей, не то своїхъ щобъ такимъ робомъ опростятись передъ богами. Тіло мерця, неспалене огнемъ, уважано за нечисту річъ, и думано, що сивъ осоромлюєть ся духъ, котрий оживлявъ єго. Пізніше, за другими поняттями релігійними може и не палено асіхъ мерцівъ. Ми жъ кажемо, наколи вияли ми се за певну річъ въ археології, що знатнимъ людемъ и більші кургани висипувано, тоді можна сміло покласти, що палено тіла лишъ заслуженихъ людей: бо лишъ у великихъ курганахъ подібують ся спалені порохи зъ мерцівъ, въ менчихъ же звичайно костями, хочъ и азъ останками богатихъ приукрасть задля чого не можъ согласитись съ Крашевськимъ, котрий удержує, що въ пізнішихъ часахъ хоронено неспалені тіла лишъ біднішихъ. И Мих. Грабовський перечить тому, кажучи, що у Слов'янъ не було звичаю зяосмотрувати мерцівъ стравами, однакью, газдівськими снарядами и тямимъ другимъ, а що лишъ у Литовцівъ таке водилось.

Намъ суть звісні всі обряди при похоронахъ мерцівъ въ старині; ту скажемо лишъ те, що зъ мерцемъ кладено усі єго найдорощі приукраси и снаряда у грібъ. Звідтіля и походить що жіночі гроби найбогатші суть на усе таке: бо на жінку по смерті кладено все, що було въ неї найдороще за життя ось якъ: днадеми, навушниці, намиста, заушниці, нашійники, різні приукраси зі шкла и металю, якъ золота срібла и броню. У мужеськихъ гробахъ находять ся: шаблі, топори, списи, отріли, ножі, кресива, сичинки, подси и спручки різного роду — каміння, бруски до гострення ружья и т. ар. Горці жертвоинні зі стравою и щиллянці

слєаниці, зі слїзми плачюць, вадено в старинї такъ у мужесьні, якъ и жіночі гроби на Литві и Руси. Тому у кождому роскопайному курганї може подибати дещо археологъ. Коли жъ на такі снаряди лишъ манчі люде були богатї — а їхъ, якъ и теперъ, бувало менше, чимъ бідницїхъ: то и находимо у гробахъ бїльше голикъ востяківъ, чимъ прибранихъ. Поміжъ гробовими курганями можъ подибати часто и пустї — а то що їхъ тамъ висниуванє, на те не легко отвітати.

Такожъ трудно подибати курганъ зъ дитинчимъ костякомъ. Чи не хоронено у старинї дїтей въ курганахъ, чи пережує та понівощивъ довгий часъ ніженькі їхъ кости, однакъ, вїлькє уже могли розрито, всюдя найдено лишъ кости зъ дорослякъ люде; бо и кождий гробовий курганъ повиненъ містити у собі костяка. Друга річъ сь курганями сторожєвими або шляковими: сї суть завсїди порожні. Майже всї народи, якъ уже сказано, на цілімъ обшарї земнїмъ, сипали могили надъ тілами помершихъ. И надъ Волгою підъ Уралемъ и вь Виргинїи и вь Огпю и надъ берегами озера Онтарїю, у Каєрївъ и у Готентотївъ находимо їхъ. Німецький археологъ Рїттеръ, котрий розбиравъ важїсть гробовикъ насипївъ, каже намъ, що честь мерцямъ отдавана, похоронї жертви и поминки, зводженї членамъ родини, були першимъ узломъ товариського життя. Лишъ внутренїмъ складомъ рїзнять ся могили, поманисуванї по рїжнимъ краямъ.

Могили, прозванї вь Будаїзмі Ступами, ступами або дагопъ, пише Лепковський, сипанї такъ само и на таний кінець, якъ и нашї, тмо що зъ вишого матерїяду вони побудованї. Нанї сипанї завсїди зъ землі, а тамтї часто зъ камїня уложенї, або доломъ обмурованї. Передъ толемъ стоїть декуда величєнна брама, приукрашена символами, якъ тая вь Санкї підъ Кунїягемъ, зъ витєсаними слєнями и потворами.

Гроби пантикопейські вь Керчу містять у собі, після опису Ашина, просторї комнати, часомъ и зъ сїнями витєсанї, часто дуже величаво сь камїня.

Гроби вь Чехахъ мають такожъ хороші камїні хаточки у своїхъ внутрахъ.

Докторъ Фридрє Кірусє находивъ вь Курляндїи и Инфлантахъ надъ берегами Двинї гробовї почерк, викутї у смєлєстїхъ берегахъ тої ріки и подає намъ одрися їхъ у своїй Некроліволицї.

М. Грабовський подїливъ, могили українські, зваявши їхъ рїжну подобу, на три риди: — у першїй зачислав вінъ звичайні могили, круглі сь круглыми пїчїлами; у другїй рядокъ такъ званї

чубатї, що зложенї зъ двохъ насипївъ, одного надъ другимъ — смїхъ не богатє, єсть на Україні, а сьнано їхъ на лодайїний кінець, и на хвалу богу, и служили вони за жертвїшницї у старинї; у третїй рядокъ поклавъ вінъ могили зъ вижолєбєнимъ внутром, що їхъ звичайно Майданами зовуть.¹⁾

Лишъ, а за нимъ Собїщанський, подїлили могили народївъ, поселєнихъ колїсь на півночи, на гроби камїннї, що містять у собі, крім костяка камїнцу зброю и яктаръ (бурштїнъ), — на гроби кулистї, зложенї зъ могилокъ на поверху землі, що хоронять у собі останки сь спалєного тіла, желїзну зброю а часомъ и яктаръ, — и на такъ званї жалї, зложенї зъ самихъ сосудївъ глинянихъ, що містять у собі порохи сь попалєнихъ мертвецькихъ тілъ.

Кєпченъ дїлить кургани позводженї на просторї відъ чорного моря до залїву Фінляндського, на три риди: на прастарї скитїйські, відъ Чорного моря до Обояна вь Курськїмъ; на варяго-руські надъ Ладогою и Волховою, и на козацькі на Україні. Подїєль сей трохи загальний, и здаєть ся, не вчисливъ вінъ до єго могили на Литві и Литовськїй Руси, бо говорнтъ лишъ за варягоруські и козацькі. Могили на Литві и Литовськїй Руси мають цілкомъ иншу вдачу. Снаряди и приукраси, вь нихъ роздобутї, кажутъ по своїй подобї догадуватїсь, що поміжъ Литвою а Скандинавїєю були свої торговельні взаємини, що відъ Скандинавцївъ перенимала Литва цивїлізацію. Судячи по другїхъ снарядахъ збиточнихъ, які находять ся у жіночихъ гробахъ, якъ по намїстахъ шклянихъ и камїннихъ, можемо покладати зновъ за нмєвірне, що Днїпромъ торгувала Литва зъ Венецією.

Заходить теперъ питаннє, зъ якого роскопування могадъ може похїснуватїсь наука?

Выгребуваннє стариннихъ снарядївъ зъ гробївъ тоді лишъ єсть проучнимъ, коли розрїтє могили після правилъ звершило ся. Хочъ бї хто нагромадивъ не знати сила и якої старосвїчїни гробової, але випадково роздобутої — то не мають такі нагромадїни великої стїйности для науки, хїбай, що буде чимъ наповнити шкатулочки по музеамъ. Другий грїхъ поповняють звичайно археологове при оцінцї роздобутихъ гробовихъ снарядївъ, гляючи бїльшъ на се, чи отсї снаряди подїбнї суть до себе, замїсть щобъ дивити чимъ вони відъ себе рїзнять ся. Рїжницї такі можуть насъ наводити на новї догади, а сими вельми збогачуєть ся наука.

¹⁾ Ukraina dawna i teraźniejsza. Kijów 1850, стр. 46.

Одинъ снарядъ мусить бути подібний другому: бо жь Римъ, Німеччина и Слов'янщина, були собі у старині неначе сестрами, и одна відь одної учила ся товариського життя, и обмінювала ся цивілізацією. Цивілізація римська, яко найстарша, наділяла своїх молодшихъ сестеръ десить ласкаво; німецька переймала відь неї усе радо; слов'янська, в дуже молодша відь обохъ, вишкола пинему своєю відь Скандинавцівъ премату цивілізацію, а зіткнувшись з римською, обміняла зь нею денещо. Добачати се можна ясно въ обрядахъ похороннихъ и релігійнихъ, въ віроданню въ богівъ и въ предметивъ виображенню їхъ; а коли всі ті три сестри зь одного жерела зачерали, себѣ то: зь индійського, то и не дивно повинно намъ ставати, що цивілізації їхъ так на себе похожі.

За лагіднимъ климатомъ та численою людністю зацвила просвіта найверше у середній Азії, кетра съ торговлею, съ колонізацією, а відтакъ за помочю релігійнихъ миссий та народнихъ мандрівокъ розжила ся по усій Азії. До Европи принесено її, якъ звісно зь исторії, трема дорогами черезъ Єгиптъ и малу Азію за помочю торгівлі и колонізації: дістала ся вона найперше до Греції и Риму, зь відкіль розбурхалась по полудневій и западній Европі; Німцямъ ва полудневій Слов'янщині довела ся вона черезъ Кавказъ, чорне море и пороги Дунайські: північні народи Европи, а міжъ їми и плем'я Слов'янъ надъ-балтицькихъ одержали її відь Норманівъ и Фіннівъ, котрі принесли її були дорогою черезъ Каспійське море, черезъ пороги ріки Волги, черезъ Двіну Балтицьку и Біломорську до себе.

Та жь сама просвіта зь Індії виїхала ріжними дорогами и до Хинъ, Японії и до Америки. Догадуемось того зь відтіль, що оставила вона по собі сліди въ Мексику, Перу, Хіді и на островахъ канарськихъ. Перекази, легенди, обряди релігійні суть тамъ на диво похожі на индійські; у кінець и вигривати тамъ снаряди подобають цілкомъ на снаряди, уживані досідь въ Індияхъ — що доказає намъ сильну зв'язь поміжъ старинними цивілізаціями. — Індія постарілась уже и перемилась, коли її три доньки, поселенні ся въ Европі, розрослись потужно новимъ життямъ и новими гадками.

(Дальше буде.)

Казки И. Рудченка.

Въ 2-му числі „Правди“ згадали ми за видані И. Рудченкомъ: „Народныя Южнорусскія сказки“. Ви-

пускъ И. Рудченка швидко передамо читачамъ. Читателю не гадки; який завивъ авторъ у шерехісному слові.

Відь педерішній часъ, — говорить вінъ, — стали люди бачити: преладати руському народові и старості ся шавати, що бунцістѣ, поезію и змий, лави, вадая чого и тамимъ словеснимъ пам'ятникамъ, якъ казкамъ довелось більше значіннє увъ очадъ ученихъ и просвіченихъ людей въ загалі. Въ коретімъ часі алявлють вісім випусківъ москвськихъ казокъ п. Алашасова, три випуски казокъ п. Худякова, казки, зібрані оільскими учитечлами и др. Вони ті пролашали богато до поісценія не динанъ переднього життя, але и культурихъ лянцѣ, за котрими мовѣ буде доперва пізнати Слав'яноство и шарісший станъ индоевропейськихъ народівъ, въ загалі — що старавъ ся уже представити п. Драцисевъ въ своїй розправі: „Поэтическое воззрѣніе славянъ на природу“.

Однакъ до всіма такимъ трудівъ, біла незнанні Слов'яниства, не доставало заодно руськихъ казокъ тимъ більше, що сі пам'ятники народнєго утвору суть дуже важкими для слор'янської одногрівні.

Звертали увагу и на їхъ учені своєю увагою и навіть риньше, чимъ ва москвські казки; тільки що до нашого часу, литерати дивились на руські казки або съ висто мистерного становища, або з якого другого, а ніколи зь ученого. Записувано їхъ мѣв дивна; однако не просто зь устѣ народу, а у перекладі — а ні то перепитувано їхъ.

Польскі учені и литерати, заміщаючи въ своїхъ виданняхъ руські казки, прикладали майже за всіди до їхъ свої політичні тенденції. Вони заодно старались показати їхъ світови, не яко духовні утвори руської душі, а просто яко утвори якогось народу, що не богато чимъ відійшовъ відь польского. Розуміеть ся, що съ такихъ понівеченихъ, а до того ще ложнимъ світломъ ос'янихъ народнихъ утворівъ, годі було кому представити собі вірний образъ руського народу.

Москвська литература дивилась знову на казки казки тільки зь мистерного становища. Неколи зійшлись въ казці естетичні дестейства — тоді перекладали або доревелювали її на „литературний“ язикъ. Що не було кому въ казці до вподоби — те відидувано, неначе щось нездалого або замінювано его чимъ другимъ зь иншої казки, або наладано авторською фантазією. Часомъ зь двохъ казокъ зліплювано одну и таке друге. Въ кождімъ такимъ разі, хочъ би казка и въ мистернімъ згляді и чого собі надбала, то таки побувала ся вона нечуже отно'рєсичного интересу.

Видано, вправді, мілька казокъ руськихъ и у такому виду, у якому виголошували їхъ народні уста: однакъ ті казки порозмітувані дуже по всімъ усюдамъ, а деякі стались уже бібліографічною рідкістю и для ученихъ.¹⁾ Загально сказавши, народъ нашъ багатий въ казки, якъ и другі слов'янські народи — а збірниківъ народнихъ у насъ мало.

Щобъ прийти въ підмогу всесторонньому познанню руського народнєго життя, я и задумав вистачати ті словесні пам'ятники, народні утвори руської душі, и ось спорудивъ я за помоччю деякихъ моїхъ земляківъ перший випускъ руськихъ казокъ. Коли жъ підъ назвами поодинокі люде різне собі розуміють, то скажу я, що у мій збірникъ ввійдуть не лишъ казки — тай годі! а вложу я у ёго и байки, и оповідання и друге таке.

Въ першій випуску помістивъ я казки зъ варіантами, написані майже безъ вміски зъ народнихъ устъ, а нїгде ще неспечатані. Деякі мнѣ позабиравъ я съ „Чернигівськихъ губернськихъ відомостей“.

При редакції казокъ, старавъ ся я заховати повсюди цовний текстъ, и не пропустивъ нічого, що може служити матеріаломъ для вивчення руськихъ наріччій въ їхъ фонетичнімъ и лексикальнімъ згляді, а тому писавъ я слова такъ, якъ їхъ сторонами виголошують. Въ деякихъ казкахъ прийдуць слова та цілі фрази такі, якихъ нашъ народъ тільки тоді уживає, коли наводить бесідуючихъ панівъ, солдатівъ або цара, думаючи, що усяку річъ найлучче передавати такъ, якъ її авторъ виголошувавъ.

У кінець скажу пару слівъ и про поділъ казокъ, або про порядокъ, який я завів у моїмъ випуску. Я не ділю казки строго-научно (на казки доби митичної, богатирської, пастушої, зооморфичної, антропоморфичної вдачи и т. д.) Мині приходить таке ділення чи класифікація народнихъ утворівъ, видумкою, та більшъ нічимъ. Я діливъ казки такъ, якъ їхъ народъ ділить: на казки про звірівъ и птиць; про нечисту силу; про зміївъ, богатирівъ и другу таку диковину; а у кінець приложивъ и казки про билицю, бувальщину. — Въ прочімъ владу и більше ваги на те, щобъ вірно

¹⁾ У насъ въ Галичині видавъ такі казки Гнатъ зъ Никловичъ накладомъ п. Якова Савчинського. У Віяку, Якова Головацького находять ся такожъ пару казокъ про жидівъ и цыганівъ.

оддати ті дорогішіні пам'ятники народнєго творчества — ті зеркала народнєго життя.¹⁾

¹⁾ Подавмо Передне Слово Рудченка тому майже шповні, щобъ и наші люде, нагоди виходитимуть ся біля об'яршення казокъ, знали якъ їхъ збрати. У 5-мъ ч. „Правди“ подамо одну ритмовану народню кавку. — Ред.

В І С Т І

— Якъ скоро поступає Сербія у просвіті, покаже слїдуєча подія. Невелике село Дреровачъ немає передъ двома роками ані церкви ані школи; нині стоить уже тамъ оба будинки, виставлені якъ ся належать за 3000 дукатівъ. Недавно тому завізавъ міністеръ просвіти Матичъ громадъ по краю, щоби заводили недільні школи. Гнетъ заложили Дреровачане недільну школу, котру нині 150, 12 — 25 літнихъ хлопцівъ навчає. Кождий у Сербії хоче просвіти себе. Два днї по заложенню школи зійшло ся 29 людей и постановили спорудити читальню; шебавомъ повстала и читальня. Такъ заходять ся люде коло просвіти и по цілімъ сербськимъ краю. — Звіщали такожъ недавно часописи що селянинъ Радовановичъ відложивъ 3000 дук. на заложення школи у своїмъ селі. Чи не брати намъ собі приміру въ Сербії?

— Редаговані у Львові: „Nowiny“ об'являлись у 2 и 3 числу про видавця імя Письма св. у такий доносъ:

„Видавачу Львові чесною молодіжтю руською письмо. „Правда“, оповіщає друкомъ перекладъ Библиї.

Чотири битви виграні Русію, та тільки жъ програніхъ Москвою, не стануть на рівні въ єнїмъ хісномъ що виїде для України съ Письма св. — невіривають сїй шкоді, котру заздано Москві.

Коли ми (Поляки) не хотїли признати — то цілий світъ признає народність руську. Товариство біблійне англійське роскниє въ мільонахъ примірниківъ українську біблію поміжъ народъ — и вже ніяка сила не пригасить сєго огню, який розжарений книгою чоловіцтва, розгорить ся поміжъ народомъ. Жадне ворогування не згасить народність ту, котру владя біблія підъ свій покровъ, а котрої сущність вона ясно покаже бо єсть въ її мові — слово Богъ!

Небажомъ такожъ виїде съ Печатні український перекладъ „Исаїи и Давида“.

ПО П РА В Ї

У першому ч. „Правди“ зайшли еще слїдуєчі друкарські помилки. Сторона 2. переділка 1. стрічка 9. замість: якому украві, має бути: якому украві; — стр. 12. замість: з неможливом, має бути: з неможливт ком; стр. 13. зам.: на паровницю, має бути: на паровницю; — стр. 32. зам.: туга зупинилась, має бути: тут зупинилась; — стр. 38. зам.: важиці, має бути: вагівниці. Перед. 2. стр. 1. замість: в коряк скаванка, має бути: в коряк с каванка. — стр. 16. зам.: старшим, має бути: страшним; — стр. 51. зам.: а слівьми не одхільне, має бути: а слівьми не одхільне. Сторона 4. перед. 2. у стр. 4. зам.: любляли має бути: мовляли; — на стр. 8. у стр. 36. 2. перед. зам.: автора зъ У. має бути: редактора зъ У.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Др. В. Лукатковський, Ом. Шарішчкий, Др. К. Сунжески*

Відповідає за редакцію: *Іванъ Микита.*

Зъ друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата вимосить:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 10 кр.

Редакция и Административная часть: Ч. 4. 453/4 (Галицкая улица).

ДОМОХТАРЬ.

(ОПОВІДАННЯ ГАННИ БАРВІНОК.)

(Контр.)

IV.

Осінню порою, після Покрови, тоді як сонечко світить, та не гріє, „мов удовине серце“, — Палажка, розум'явившись дуже, шаталась у ранці в неділю по коморі: одчіплювала не одну торбинку з сволюка и там усе перебирала, и до віконця приглядалась, та на силу знайшла, те чого їй бажалось. Вона ще літом, як сонечко сипало теплий промінням, задалась виходячи с церкви, понести колись попові рунце на розжиток. Та аж и досі не сповнила своєї обітниці; бо вона ще в літечку вимила рунце, алеж то за сіножаттю, то за живцями и не однесла; вимила и відложила три найкращих в окрімшню торбинку, щоб потім ище й из сіх вибрати найкраще, да й забулась, у котору, бо багато турботи и всякого суму перейшло останнього часу через спокійне, тепле серце Палажчине. Не та тепер спокійна думка в Палажки на душі; як тоді була, коли вона їх мила! Не так уже їй весело; ясно на серці. Набігли хмаги на її чоло, морщина вирізалась на лобі.

Увійшла вона в хату, и рунце приховала од чоловіка; бо знала, що він, через старого попа, та й до нового не прихильний; гомоніла веселенько то з ним, то з дідом, и до дитини озивалась, а потім, швиденько прибравшись, пішла до попа.

Ще не дзвонено до церкви. Увійшла в пекарню Палажка, а попада саме щось прикритоно поралась коло тіста. Палажка поздоровилась, и неділю поздоровила, та зараз изняла з себе свитку, оплеснула гарненько руки, и почала їй помагати.

— Я маю вам щось казати, матушечко, сказала вона браючи вироги.

— Кажі, моя голубко, відказала попада, хвалячись из тістом, поки не задзвонили до церкви, щоб и собі вистигти на Божу службу.

— Оце, матушечко, прочула я од людей, почала Палажка; що ви и батюшка обороняете лю-

дей від туги. Якесь лихо вперлось у нашу оселю, не при святому хлібі згадуючи. Чоловік у мене був ичасливий, веселий, усе літечко працював за двох, не вроку ёму; а тепер... як би вам и сначати? хоч и стережця він виявити свою тугу очевидячки, а я серцем чую, що ёго щось істє. Він не такий чоловік, щоб кому зло заподівав, и товариство тяжко ёго обідало... Що вже я криючись од ёго, по ворожках, по ворожбитях виходила! И виливали, наглянувипи ёго из-за тину, щоб не догадався, и відшпигували, и води ёму давала шипитись від знахорки, и свічки до гори перекладала, и хліб на тій воді замішувала; и сама ходила до криниці у глузу ніч за водою и не озираючись верталась до дому; що трохи з ляку не вмерла; та ні, ні що не помогло! То я вдарилась оце до вас, моя госпоженько: усі люди кажуть, що вы маєте такі ліки, и багато уже до кому запомогали.

— Не знаю, моя голубко, чи припаде тобі до серця моя рада, каже попада. — Ото робила ти не добре, що по ворожках бігала. Що вони знають, бувши людьми темними? А лучше б ти вдалась до священника, або твій чоловік нехай прийшов би. Ми вже тут с пів року, а вас обох у церкві не бачимо.

— Що ж, матушко! каже Палажка — я всю правду вам скажу. Чоловік мій за того попа одвик ходити до Божого дому. А тепер він хоч и чує про батюшку добре слово, дак через людей не бува в церкві, бо вони тяжко ёму допекли.

— А ти ж чому не ходиш?

— А мні якось боязько ёго самого зоставляти. Коли б ви бачили, який він зробивсь через той сум! наче мала дитина, наче сохрани Господи не при собі ходить.

— От же, голубко, на сей сум нема ліків, опріч жалити, каже попада. — Та я ще поговорю з батюшкою про твого чоловіка. А ти не журись, не вдавайсь в тугу, жалуй ёго, та молись уже хоч дома, коли не зможе твій чоловік увійти в Божий дом без гнівної думки про своїх обідчиків. Бо за те ще більший був би ёму гріх:

Тим часом пироги доїшли. Пришов титарь за ключами до батюшки. Батюшка почав молитву читати (було чути хвіст і причинені бури двори) та вбратись до церкви. Почали дзвонити в великого дзвона. Попада заходила уб'ятись и собі; а Палажка з наймичкою посаждала ви́рої в піч. Ось и у всі дзвони брязнули. Батюшка перейшов через пекарню. Палажка підійшла під благословення; а як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвіниця хиталась. Попада ще повернулася из сіней та наказувала наймищі пристановити дві страви на старців, дарма що люде по неділям вимосять ім нід церкву всякої страви.

Переходючи о попадею через цвинтарь, Палажка сказала їй, що принесла рунце и зоставила в пекарні.

— Отож на дармо ти принесла каже попада. Мосі ради не треба оплачувати!

— Я не за добре слово плачу вам, госпожешко, відказала Палажка; а давно обітницю дала дарувати вам на вхідчини. За се попада подякувала и раділа серцем, що до неї люде прихляюцца.

Стоючи в церкві, Палажка все думала, яка ся попада хороша людина! Слова її здавались їй ліцями, хоч и не багачко вона промовила. Вистоявши службу, перва вийшла Палажка с церкви, щоб жести нові ліки своєму Грицькові. Підбігцем ишла до дому. Була весела така. Здавалось їй, що тільки вона тхне на свого чоловіка, то, так як той водотік, змие весь смуток из єго серця. От и почала казати єму, що треба побороти тугу, що треба ходити до церкви, и що так и так попада казала. Слухав її Грицько мовчки; далі каже:

— И ти и твоя попада нічого в сему діі не знаєте. Я, слава Богу, не дитина: маю розум на все, що міні треба. Яка буде моя молитва в церкві, як через мою душу перейде досада на тих Нехворощан окаянних? Лучче я тут, без гніву, тихо помолюсь, то се Богу приємніш буде.

Здивувалась Палажка, що Грицько як раз те каже, що й попада; а про-те відказала таки єму по своєму:

— Колиб так було краще молитись, то люде б и перков не будували. А-то ж? на щось їх будують!

— А знавш на що? онитав Грицько, кивнувши оном на діда. (Дід ще рідше єго бував у церкві, бо єго старий піп налявсь за щось поганим словом.)

— А вуж? каже Палажка, и страшно їй стало, що в Грицька очі якось засіяли.

— На те, щоб людське ледарство ще більш виступило перед Богом и перед єго непорочними.

Хіба я не своїми очима бачив, як піп звелів Яцькові Рибанченкові спанути навколінки, а потім відпустив, згадавши, що гарну рибу приносив єму батько Яцьв? Хіба не при міші піп та дяк рвали очин у одного з брук?

— Грицько перебила єго Палажка: — Що бо ти оце кажеш? Той піп давно воду в ступі товче, а тепер у нас такий гарний священник, як на образі святий намалєваний.

— Кому він гарний, нехай той и ходить на єго дивитись, а ми з дідом и без попа віємо молитись.

Палажка аж сплакнула, бо се вперше він їй таке притяв слово. Як побрались то ще ні разу не змагались вони. От вона замовкла, втерла слезину чохлою, та й почала поратись коло обіду, ніби нічого и не було.

Так Грицько через свою досаду на Нехворощан, зовсім відцуравсь миру Божого. Не ходив и не їздив нікуди з двора від самих жнив; и як хто їде або йде було мимо, то він заступить за коморю, чи за двері, щоб не здоровкатись. Зненавидів бідаха людеї, и сам через те мучивсь наче який злочинець.

Пришла неділя. Палажка бачить, що шкода їй говорити Грицьку про церкву. Він засвітив перед образом свічку и почав голосно молитись; за ним шептар молитви дід, а Палажка молилась мовчки. Наймичку ж и наймита виправила до церкви потай Грицька, щоб хоч вони за їх господо благали Бога. Перестала й вона ходити и в гості и до людеї. Не веселож було в неї на серці; все померкло в її очах, и вся челядь їх якось похнюбилась. Не було давнєї веселости в Грицьковій хаті. Тільки дитина коли неколи зірве усміх з уст. А люде, бачивши, що вони нікуди не завітають також відступились від них.

Уже останні дикі гуси в вирій полетіли, паціку в зимовик поставили; уже й товар на готовому харчі; м'ясиці пройшли; уже й пиливіка на дворі; завірюха схоплюєцца; вовки оновідають, світять очима через тин у ночі; уже й курделя крутить, вовки виють наввипередки з вітром, а собаки собі позадиравши голови. Дід зігнувшись від холоду, берещя на піч. Палажка мовчить та здихає. Сядуть за обід, — не присмачений обід їх веселою річчю Грицьковою. Наближаюцца святки — Різдво Святе — и се не веселить Палажку.

На кутю вранці наймит почав двір підмітати, а наймичка чепурити сіни, а Палажка прибрала гарне світличку: рушники ниті порозвігувала, сухі зілля за сволоком и за богами поперегрупувала,

на чистому настіднику положила гарно виночений хліб; бо поца з молитвою сподівалась.

Грицьку було якесь ніяково, що оце піп до них прийде. Він лучче б хотів, щоб ёго не було. А затиш нічого робити; відлічив копу грошей, и Палажка на льновальня причотувала; понаді дві повідьмі лёну.

Не гаявся піп на селі, бо за день перед тим зварошив без малого всіх обійшов. Хотів він поговорити з Грицьком; тепер воно будь и к речі. От и приїхав саючками в хутір. Увійшов у хату поблагословив усіх, прочитав молитву; дав поцідувати хреста; потім, знявши патрахиль и положивши в неї хрест святий, почав лагідненько говорити. Спершу розпитував про господарство, про пасіку, давав раду, як ма зиму ховати бжолу. У всьому знав толк, усе говорив до ладу. Грицько позирав то на діда то на Палажку, и ёго обличчя повеселіло. Далі священник и жаже:

— Я, Грицько, наумисне до тебе посліднього сьгодні прийшов з молитвою, щоб у тебе посидіти та поговорити. Я давно до тебе збірався, та, як ж новий тут чоловік, то треба мні було пізнати село, людей и хто при чому, и хто як живе, бо вони всі на жойї совісти. Мушу знати тіх людей, що одкривають мні гріхи свої. И про тебе я знаю вже богацько, дарма, що вперше оце бачу.

— Що ж ви про мене знаєте, батюшка? спитав якось наче з серцем Грицько.

— Усе добре; и колиб не знав, то й неговорив би с тобою, як с приятелем.

— Тепер же й я скажу, відказав Грицько, що чував про вас багацько доброго: як ви гарно з людьми обіходитеся, як ви калік да старців годуете, як ви дітей учите, сиріт у добри руки віддасте: та признаюсь вам — той старий піп зовсім мене відлучив від церкви нехорошими своїми звичаями.

— Оце ж церква, каже піп, — посидас мене, яко свого служителя, сказати тобі, що ти їй дуже потрібою.

— Як то се може бути, батюшка? спитав Грицько, позирнувши на всіх, дивуючись. И, всі здивувались такими речами.

— А ось як. Прибувши сюди, побачив я, що церквіця вже дуже ветха, не довго встоїть. Я й випрохав у владики книжку прохадьну, щоб зібрати грошей по християнському мирові. Тим часом дививсь я по людях, кого б послати с книжкою, и мушу тобі сказати, що не знайшов нікого здібного.

— Як се може бути, батюшко? вибачайте, що так скажу, А Гапоненко Микита? а Северин

Домоганенко? а Павло Кокодій? Та же ж вони великі господарі и люде зовсім тверезі!

— Правда, що тверезі, та межа в них порядности. Господарство своє цозаводили вони не так доглядом, як завзятістю. Их усяке боїщи, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони видють здерти своєю запомогою, и с поденщика викрутять останню кроплю поту. От и росте в них худоба, ведчають их великими господарями, а Бог не таких людей собі шукає.

Моя олівею на болющи рани здив батюшка Грицькові сила словами, бо сам він не раз так гурторив с Палажкою та з дідом.

Позирнув на обох любо, а вони собі раділи, що в ёго зовсім инше стало обличчя.

— Що ж до того, каже піп, — треба тобі, Грицько, знати що великого в мене стоїть порядности, щоб чоловік усякої години був рівен, не так, що раз постарасця, потім опустиця, забуде, як и що ёму чинити, час угає дорогий, нагоду добру втерас. Тут усі люде через се не мають ні скоту гарного, ні садовини, да й надто: дітей або на той світ засилають через свою нецорядність або викохують таких, що ні себе самих, ні цоважнищих від себе не шанують.

Ще раз позирнув Грицько на своїх. Здавалось, піп читає в ёго серці, як у книжці и всі ёго рани загоєє своїм розумним словом.

— Батюшка, панотченьку! каже Грицько: — та вже ж ви оёго не скажете про вашого титара. У ёго й скотинка визирає з двора весела та росла, и дітей своїх він повицохував добре: заворітьми их — мов квіток на грядці.

— Се так; та що ж, коли він стар чоловік! бач, перва ёго жінка була не плідна, а се вже з другою дав ёму Господь на етарість утіху. Ну, він до Божого дому прихильний, — що вже й казати, та снаги в ёго мало. Одного ёго послати не можна в таку дорогу, а товариша ёму не відберу я, опріч тебе Грицько.

— Опріч мене? Господи! що се ви, батюшко, говорите? Та ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували? Я думав, що ви мене картатимете словами за те, що я віддуравсь від Божого дому, а ви мене до ганього свядого діла закликаєте!

— Не кажи сёго, що я тебе не знаю. Ще не бувши в вас на приході, я чув про Грицька Шугая, який він собі чоловік порядний, а в мене се великого стоїть. Знав я те, як ти людям помагав и гроші давав Нехворощанам, як їздили до архирея. И про твій сум дознавсь я перш, ніж твоя жінка прийшла до матушки, и моливсь Богу, щоб він исцілив твою немін думешку.

Аж заплакав Грицько, слухаючи панотчеве слово блага и шоважне.

— Чом же ви, батюшка, раніш до мене не озвались? Може б, я не так перед Богом согрішив!

— Ще ти не вельми провинив перед Богом, каяже пів, — а я знаю, коли що починати. Оце ж и я радію серцем, що справді ти така добраща людина: як я про тебе думав, та й таки просто скажу: приходи завтра до церкви, поблагословись у Господа, а після обід мій титарь сам по тебе заїде. Се таке діло, що ёго годиця в велике свято починати. Уже в мене и сані и коник дуженький про сю річ наготовлені, то ви з Богом и поїдете собі!

Та не чекаючи Грицькової відповіді, вклонивсь на всі сторони и повернувся ити с хати. Грицько кинувсь поцілувати руку, и всі обступили поца, мов не хотіли випустити с хати „любої розмови.“

Палажка и Грицько зовсім інші стали. Видко було, що завтра празяк. Грицько й чоботи закурені пилон дістав, що вже с пів року висіли в коморі, и почав їх мастити добрим дѣгтем проти огню. Палажка почала гомоніти до дитини, та заходились з наймичкою пекти й варити на завтра. А то ще якось и розмови не було про завтрашній день, та й про кутю ніхто не дбав, тільки та слава, що в піч кутю та узвар заставлено. Тепер дід заріз кивнув на парубка, щоб вигріб из середини стіжка пахущого степового сінця на покуть. А Грицько тим часом скінчивши чоботи, повиймав из екрині жупан, шапку, пояс, повісив усе на кілочку, щоб виправилось, и потім сівши в однім кінці хати на лавці, мавив до себе дитину, а воно з другого кінця лави, перебираючи ручками и держучися за лавку, плентало ніжками та реготалося, идучи до батька. И батько собі сміявсь веселий, як дитина. Нове життя ёму піп указав. Уже ёму остало сидіти в хуторі; цураючись людей та не зміг би сам собою переломити своєї досади, а вона так и вилась ёму в серце. Палажка тільки дивилась на чоловіка та на дитину и раділа серцем. Ворочалась коло порання так, наче в той день, як Грицько вернувсь из чумакування. Подоставала з наймичкою настільники про велике свято, рушники найдорожчий ще від пращурки її, шити шовками десь аж у Турещині, и завісила богів на божнику: Ще побігли вдвох до комори та внесли сухих гвоздиків, барянку и запашного зілля, м'яяти, васильків, и вдвох на ново стали квітчати сволок и, божник; а старі зілля зв'язали в снопок, щоб пустити за водою на провесні. Дуже нагадала вона Грицькові щасливі молодості. Як вона ще чогось бігла до комори, вік її переняв, — аж кров прилила й

до лица. „Грицько кохання моє!“ шепнула вона ёму, щоб ніхто не чув, та й поленула до комори. И наймичка з наймитом стали доставати собі в коморі з жертки, що мали кращого, про велике свято. Палажка ж сама внесла калини та рути заквітчатись наймиці на-завтра.

Як же зійшла вечірня зоря, поставили на покуть кутю з узваром. Грицько приквоктував, щоб неслись кури, и дитинку вчив, держучи на руках. Потім посідали гарненько всі за стіл. Палажка взяла в Грицька дитину з рук, та й почали вечеряти, кутю справляти. Парубок вийшов, так що ніхто не постеріг, та й торохнув товкачем у ворота, гукнувши: „Морозе, морозе, иди куті їсти!“ а далі ще торохнув проганяючи мороза, и всі звеселились як діти; дитинка туди ж реготалась, наче й вона розуміла, що воно є. Так весело празникували в Шугаєвому хуторі кутю.

На другий день zostавили на самого діда дитину: и всі пішли до церкви, а після служби, скоро пообідали, уже титарь и заскрипів по морозному снігу саночками. Весело одігсь Грицько в дорогу; весело випроводила ёго Палажка, а на душі в неї був смуток великий. Вона сими часами привкла з своїм чоловіком бути все вкупі, привкла з ёго очей не спускати. Тепер очі її раз по раз шукали Грицькового любого обличчя, а ёго тим часом легенькі саночки мчать, та мчать далеко від рідної сем'ї и хати. Розважала вона себе тим, що се діло святе, що Грицько набере поваги в громаді таким ділом. Нікому небога и не признавалась, що в неї на душі, а через те ще важче сумувала. Так перебула цілий тиждень та й думає про другий и про третій лякаючись сама свої будущини! Як ёго в світі одній вибути! Вона ж тільки й розлучилась ото була з своїм Грицьком, як пішов він чумаковати. Вона тоді думала, що до віку вже не розлучиця, а тепер сама чоловіка випроводила з господи! Не спить у ночі, а в день усе перед собою бачить Грицька, усе наче він або в хату ввійде, або заговорить до неї, аж жажнеця бідолашня молодиця! Вже їй приходить на думку, що як сумувати за ким вельми, то й тому не буде впокою; бо й мертве, як по ёму дуже тужать, тривожиця на тому світі. Силкувалась перемоти себе, та з великого силкування тільки слези ковтає. Одної ночі сидить вона на лаві коло кватерки тихенько; одна думка другу здоганяє. Дивиця в поле, через царину, проухавши заморозь на склі. Коли ж їй здалось, наче хтось из надвору прохуховує скло.

Мороз пійшов по тілу... Се чи не ёго душа не стерпіла її суму та прилетіла? Скоро так подумала, аж справді захрустів сніг під віконцем, и

показалось у кватерці обличчя Грицькове. Вона так и зомліла. Не рушає з місця. Чи се їй здаєця, чи се сон? И страх и диво зовсім її оморчили. Коли ж чує — ніби кватерку хтось віраєця відсунути. Стрепенулася нов зо сну. До кватерки — аж чує голос Грицьків: „Палазю, чого се ти не спиш. Бач, я так и знав, що ти по міні сумуєш. Тоді вона одсунула кватерку, шепнула ёму: „Мовчи, Грицю! я зараз!“ и виленула с хати; а таки остереглась стукнути дверима, щоб кого не збудити.

— Грицько, моє кохання, каже ёму в сніх, що се ти зробив? Чого ти вернувся?

— Не зміг серденько, без тебе, без дитини вибути. Попрохав, щоб дід титарь довів мене до дому. Він там за цариною лагодить сані, бо вилевернулась голобля.

— Грицю! се ж тобі гріх великий! Ми ж від такого горя, від такого суму збавилися, а ти й забув про Божу ласку! Ідь серце; я сёго не хочу, щоб ти святе діло для мене кинув! Тоді тебе не тільки товариство, а й батюшка відступниця. Було не братись, а взявся, то треба себе перед людьми шанувати,

— Правда, правда твоя, Палазю серденько! каже Грицько: — се міні гріх. А чи ти ж здорова? Чи здорова дитина?

— И я и дитина, хвалити Бога. здорові. Стало міцніш ніжками ступати уже й за лаву не береця.

— Ну, добре Палазю! Я тільки подивлюсь на дитину та й поїду. Винеси її до мене.

— Да я ж усіх збуджу; луна пійде про тебе; воно маленьке розскверецця сонне, пігне, простудимо.

— Добре, моє серденько, прощай же, не журись!

Поціловались. Вона ёго и не проводила, бо змерзла. Чи змерзла, чи с тривоги вся колотилась, на силу в хату вернулась, та й впала на постіль и почала мовчки плакати.

Ще більший на її смуток після сёго напав. Хоч би він так не любив її! а то ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами. Перемогала свій жаль як тільки мога, щоб люде не досвідчилися. По ночах дуже сумувала.

Так, через тиждень, чи може й менш, чує вона вже в день незвичайну хрупостню по снігу на дворі, и гомін якийсь, и собака якось негавкає на чужого, а вищить. Думає, що, може, сіно наймит з лугу привіз и байдуже. Аж вирк! на порозі Грицько, так и влетів у хату! В Палажки аж у душі похолело.

— Не бійся серденько, каже Грицько; — не осоромлю ні себе ні тебе. За твої молитви Господь післав нам несподіване щастя. Макиївський нам відписав на церкву худобу. Землю родичам розпреділяв, а гроші оддав увіи на сільські школи та на церкву. Не треба більш и їздити по селам. Зараз будуйся й годі: ось и титарь иде з скринькою.

Титарь поставив скриньку на покуті, — потім помолился богам и поздоровкався с Палажкою.

— Ну, молодиче! каже до неї: не знаю, хто за нас троїх заслужив Божу ласку. Я чоловік старий, та багачко маю гріхів, а твій чоловік міні вихваляв тебе як лигола небесного.

— Я и в тому признався, Палазю, дядькові, каже Грицько, — як ти мене випроводила.

Палажка, дарма, що вельми зраділа, а кивнула ёму, щоб не казав при наймищі: більш у сёго берегла вона честь и повагу чоловікову.

— Чи знавш, яке диво з нами сталоє, небого? каже титарь. — Усю ніч ми спились Маковецькому певові. Ми в ёго тани в дворі й ночували, та він не знав, а в ранці питає: „Чи в нас ночували оттаїй такі люде? один сивий, а другий молодий русий, з ясеними синіми очима?“ — „Так“, кажуть ёму, „вони ночували, и тепер тутешки.“ — „Ведіть же їх сюди: се міні сам Бог посилає.“ Зараз до попа, написали духовну, оддав нам гроші, запричастивсь та й умер того ж таки дня ополудні. Ми ёго й ховали и старцям обід хороший поставили. Три лірники и два кобзарі були на обіді. Три дії номинали, бо добра душа той пан був. Я ёго здавля знаю и більш усёго повадав на ёго надії у сёму ділі, яко на бездітного и богобоязливого пана, да такого щастя и не сподівався. Тепер у нас церква буде на всю Україну!

Що вже й казати про радість Палажчину! А Грицько аж сьє на виду! У неділю в Нехворощанській церкві була панахида по умерішому. Людей був натвіч и щиро молились за упокій побожного чоловіка. По службі и послі панахиди батюшка заминав до себе Грицька, титаря и дванаїцятя чоловіків з старих господарів. Як прийшли грохадяне, то батюшка обьявив, скільки грошей зібрани и яку ім церкву тепер можна соорудити. Тепер же каже мирне, треба нам подякувати сих люде, що труждались для крану Божого. Старий титарь не злужав, просяця на покой; то се ёму буде дяка, як ми дамо ёму перемену.

— Спасибі тобі значе титарю, за послугу ділу Божому та й нам! загули всі господарі.

— Люде добрі, омазав тоді пін. Се ви чините гаразд, що свого священника слухаете. Послухайте ж ёго й ще раз. Старий титарь хвалить

міні Григорія Шугая, що він дупа богобоязлива и порядна; то я б думав нагородити ёго послугу тям, щоб настановити титарем.

Усі перше мовчки вклонились, и потім прикрили Грицька шапками з веселим окликом.

Грицько Шугай став дякувати и відмагатись и своїми молодими літами, и своїм малим розумом, та вже ёго не схотіли слухати.

— Аби в тебе були добрі звичаї, казали старі господарі, а на розум тебе наставить наш любий батюшка.

Тоді два чумацькі батькипристу піли до Грицька и перед усіма прохали простити їх за грубиянство. Грицькові се було найбільшою нагородою. Дякував він у серці своїм Палазці, що вона в ёго така розумна та щира жінка, дякував и Богу за неї мовчки, а голосно нікому не сказав, щоб люде не знали ёго великого скарбу. Аж слёза потікла в ёго з очей.

— Згоджуйся Грицько, сказав бачивши се старий титарь: — Хоч се діло й трудне, та воно тобі дуже пристойне. Я тебе за всю параквию благаю. Я вже старий и не можу більш послужити. До нової церкви треба молоді сили.

— Ну, коли така ваша, батюшко, ласка, сказав Грицько, поцілувавши попові руку, и така воля громадська, то нехай мене Господь покріпає, а я врацюватиму скількі жосі снаги.

Настала після сёго велика метанина по селу. Підводи, то дерево, то цеглу, то залізо возять поки дорога стоїть. Усі прийнялись за роботу шпарко. Усяке наче чуло, що сам Бог тут допомагає, бо й справді ніхто не зазнав такої злої зими и такої легенької дороги, як тоді була. На провесні стало тепленько; стук, грук; рубають, стружуть пилляють дерево, тенгуть. Тут жінки обіцянку дали глину нісити, воду носити, людей контентувати. Грицько бігає, порядкує, а виберецця хвилина, він и сам струже. Батюшка за малярями їздив за п'ять десят верст, а де-які ікони виписали с Квіва; дзвони позаказували. Робота кипіла, церква як з води йшла. Цілий рік будували и спорудили церкву — як рясну маківку в городі. Грицько обгородив її огорожею, гарненькою, так що врізь огорожу цвинтарь зеленіє; кругом огради насадив горобини, кленнини, білої тополі. Пови скіячили церкву, то й деревця зазеленіли; чималенькими садовив. А як ставили на цярні хрести, то жароу було як мгли; усі попадали навколінки, а деякі аж плакали. Більше ж усіх раділа душа Грицька Домонтаря. Уже ёго перестали Шугаєм звати. Щасливий був він тепер кругом. Жив собі з любовою жінкою та поживав — наче весілля гуляв.

НОСАЛМА XVI.

Сохрани мя Господи, яко на шя уповаю.

Сохрани мене мій Бже,
На Тебе мой надія.
Ти не потребуєш од мене,
Щоб тобі добрѣ я діяв,

А щоб добрими ділами,
Ущедрав твоих спасенних,
И кохав їх щирим серцем
Серед грішників миверних,

Що у ідоаів од лиха
Відкупитись мислятѣ кровью.
Я ж не дам ім крові в жертву
И імєн їх не промовлю.

Господь — пай мій, займанщина,
Діленийя мой чиста:
Міні пай він одділяє,
Де душа мой бажає.

Найлюбіше міні впадо
Серед земель темнолугих,
И зайняв я займанщину
Серед пішної країни.

Господеві мой дяка
За свату ёго порадѣ:
Мое серце й серед ночі
Про ёго мірає правду.

По всяк час Господь сіяє
У мене перед очима;
Одесную він у мене, —
Не подвигнусь перед злими.

Веселі ся ж, мое серце,
Величай ся, мое слово,
И ти радуйсь, мое тіло,
Уповаючи на ёго.

Не оставиш мою душу.
В пеклі мучитись, боліти;
Не попустиш ти своему
Преподобному волтіти.

Ти покажеш міні, Бже,
Стѣжку праведну на світі:
Повно частя коло тебе,
Радість вічим — по зравиці.

Павло Рашай.

ПРО БУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Ковст. Тимкевича Н. Валіянкінь.)

(Дальше.)

Гроби жіночі, у котрихъ находимо найбільше предметівъ давнѣго мистецтва и смаку, видають найбільше може світло на теперешні взаємини зъ другими країнами и на дороги, котрими ишли перші початки цивілізації у Русь и Литву.

Литовські жінки у старині бували, підпидани каси, тонкими бронзовими кілцятами; нагоди сухі, не мали, то такі кілцятами, уврученими зъ бронзового дроту. Поперечникъ у тихъ кілцятихъ бувавъ $3\frac{1}{2}$ цалівъ задовгий; уживано їхъ по три, часомъ по п'ять и сімъ, а находять ся вони за всідни при костяку, на заді, голови відъ уха до уха. На чолі ношено диядеми або обручі, чи то на подобу вужа, що облітавъ цілий верхъ голови, чи такі мистерно покручені переплети металеві, чи у кінець тонькі подовжисті, бляшні, викрочовані, вибивані и всякимъ робомъ приукрашені, обведені металевимъ обручемъ, величини на цілу голову. Въ ухахъ ношено заушниці; на рукахъ наруквиці (брансолети), часомъ и по дві, три а навіть чотири різної подоби и різної величини; одні злучені з собою, другі поростинані, по верху надрізувані и набивані, найчастішъ на подобу вужа. На пальцяхъ ношено перстені різної подоби; у біднищихъ були вони съ простого дроту, богатші носили перстені зъ ріжними респисами, wzорцями, гузами и вузолками. На лівімъ рамени находить ся часто кілце на спосібъ чудно респисаної брансолети — було се литовське *fibula alcidia*, кілце, крізь котре переходила драперія відъ верхньої одежи. Здасть ся, бувъ такий нарамникъ значнимъ уже приборомъ жіночимъ: бо зі всіхъ вигребуванихъ зъ гробівъ приукасаъ, се кілце єсть за всідни найгарніше вироблене. И шию прибирано у давній старині, и дуже багато такихъ приборівъ роздобувано на жіночихъ костякахъ. Ту належать: металеві нашійники, скручені на подобу вужа, які окружали білу шию жінокъ; ріжнородні камаки, зложені або зъ ланцушківъ съ причіпленими куснками бляшківъ, всякої подобі, або грубі дроти, поскручені на ладъ пружинковъ спірально, крізь котрі переходила лямна шнурочка и думала їхъ зъ собою; до пружинковъ привішувано ще дрібнешні які небудь прибори, котрі спадали на грудь жіночу. Дівчата носили нашійники съ кругляхъ дзвіночківъ, закритихъ, більшихъ и менчихъ, а кулечка металева, що въ середині качалась, видавала голосъ. Такі дзвіночки були у насъ символомъ невинности. Якъ дівчата такъ и матери їхъ покладали ще на шию ріжнородні намиста; ношено шнурки янтарові, коралеві, бронзові фалігранові, шклянні різної подоби и краски, глиняні и дрібні зъ якої-тамъ маси.

Пацёрки. Зо всіхъ снарядівъ, вигребанихъ зъ могилъ, переходились найкраще пацёрки шклянні, камінні, або зъ иншої якої маси вироблені. Красною подобою та живимъ поліскомъ визначають ся преміжъ другими великі, по бокахъ карбовані, зъ білого шкла, у середині золочені. Ще ниньки добувають їхъ зъ могилъ у такій свіжості, мовъ би

вчора їхъ хто тамъ зеховавъ. Мабуть становили вони богатій приборъ у старині: бо и не въ кождімъ гробі приходять вони. За ними идуть гладкі золочені; ті суть великі зъ сажирового шкла, роблені мозайково, овлетені шверху решіткою зъ білої маси, съ червоними и саладиновими гузами у кождому очку. Вони находять ся хибай по одній, дві въ жіночихъ намистахъ, а прибирались у їхъ мабуть лишъ що найбогатші жінки. Далій ишан пацёрки шклянні, найчастішъ темносafirові, чи то вилучисто карбовані, чи плоско зі шкла різані; у кінець ишли пацёрки менчі и більші різної подоби, круглі и четверогранчасті подовжисті, ні шклянні ні камінні, різані зъ якоїсь маси безъ поліску, шорсткої, темношарої або жовтавої. Ще уживались досить часто у старині пацёрки бронзові грубі; фидогранчасті жъ срібні мистерно вирізувані або такої зъ металю білавого, на срібло похожего, були дуже рідкі. Одну лишъ таку, величини волоського оріха, знайшовъ гр. Конст. Тишкевичъ у одному гробі жіночому, та й ту археологичню рідкість, необачний его другъ роздусивъ у пальцяхъ на порошокъ. Похожі, здасть ся, на сю пацёрку, дуже мистерно вироблені, подибувавъ Дръ Крусе въ Естоніи на острові Есель въ гробахъ Фила и въ гробахъ Креммонъ. Були вони, якъ вінъ каже, подобі яйковатої; перші майже величини курячого яйця, другі — голубячого або жолуді. Догадуєть ся вінъ, що сі пацёрки изъ Арабіи прийти мусіли.

(Дальше буде.)

Відповідь на правописні виходки п. Браніка.

Въ першій критиці брошури п. Браніка ставравъ ся я писати о самій тільки річи, не звертаючи уваги на правописъ. Тимъ часомъ п. Бранікъ зділавъ инакше. Вінъ розпочавъ зо мною величезну полемику правописну, переповнену, въ добавокъ, многими виходками противъ всіхъ тихъ, що придержують ся фонетичної правописи. Постараю ся и на сей новий плідъ лігературний п. Браніка списати потрібні уваги.

П. Бранікъ въ першімъ „Отвѣтъ“ доводивъ мені, що Римляне и Греки и майже всі народи новіщї придержували ся и придержують ся правописи етимологичної. Зъ моєї сторони доказувавъ я, що після азакословівъ (и физиологівъ) правописъ фонетична єсть єдице розумною, и що такої придержували ся не тільки Римляне, Греки и давні Слов'яне, але придержують ся и многі народи новіщї

яколи не цілком (Італіане, Сербі), то хочъ въ переважній часті (Німци, Поляни). Тільки Французи и Англичане плакають ще такъ-звану етимологію, хочъ и вони визнають загально безхосенність своєї роботи и роблять въ правописні безустанні переміни на користь фонетики.

На мої уваги зглядомъ латинської и грецької правописні списавъ п. Бранікъ просторонну критику, на котру даю теперъ послідню відправу **И** такъ:

1) П. Бранікъ розбирає наведене мною місце зъ Шульца: Die Römer befolgten in ihrer schreibart den einzig vernünftigen grundsatz jedes wort so zu schreiben, wie es gesprochen werden muss — и знаходить, що ті слова недокладно наведені, бо пропущені на самому початку слова: Im allgemeinen „которы доказуютъ якъ найяснѣйше, що Шульць историческую или етимологическую правописнь изъ латинського языка не выключая.“

До сихъ поръ думавъ я, що намъ при рішенню правописного питання въ головній мірі о „allgemeines“, о засаді, ходить, а не о два або три винятія, котрі ачей-же и у Римлянъ находили ся, и о котрихъ я также згадувавъ, повідаючи, що Римляне „майже всюда“ тільки фонетичну правописнь уживали.

И у насъ, въ фонетичній руській правописні, находятъ ся деякі етимологічні додатки. Ми пишемо: вторий, підъ, ложка, тяжко и т. д., хотя въ виговорі чути Фторий, штъ, лошка, тьяжко и т. д. Колись и ті етимологічні винятія може уступлять місце живому виговорови, однако нині, для уникнення скорихъ переворотівъ, вони ще задержані, и я думаю, що мимо їхъ задержання, правописнь наша не перестала бути фонетичною. О насъ можна би сказати словами Шульца: Im allgemeinen befolgen sie den einzig vernünftigen grundsatz jedes wort so zu schreiben, wie es gesprochen werden muss.

Замітка п. Браніка, що в слова Шульца на вому недокладно, пишуци слова schreibart, grundsatz, wort малими буквами, не заслуговує на увагу. Самі Німци: узнали недорічність писання сушниківъ великими буквами и за проводомъ Грима пишуть нині учені, якъ Миклосичъ, Шляйхеръ и инші, усі сушники буквами малими.

2) Въ моїй критиці наводивъ я ще місце зъ Квинтиліана, съ которого можъ було переконатися, що Римляне уважали свою правописнь фонетичною: Orthographia quoque consuetudini servit ideoque saepe mutata est. Місце те толкують латинські грамматики

(на пр. Krüger) не инанше якъ и. Тільки п. Бранікови воно не подобалося и вінъ наводить инше місце зъ Квинтиліана, которое звучить такъ: „Ego nisi quod consuetudo obtinuerit, sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat.“ Слова: nisi quod consuetudo obtinuerit доказують ясно, що Квинтиліанъ не только традиційну или историческую правописнь припускаєть, но и самъ ю сохрانیти хочеть. Consuetudo бо не єсть ничего иного, якъ навикненіє до якоїсь рѣчи вообще, а тутъ до правописні, до правописні отже традиційной или исторической...“

П. Бранікъ, видно, не зрозумівъ Квинтиліана. Не „сохрانیти етимологічну правописнь“ хоче Квинтиліанъ, але противно такъ вінъ все писати каже, якъ говорить ся: sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat. Те показує ся и зъ дальшихъ слівъ Квинтиліана: Sic enim usus est literarum, ut custodiant voces et velut depositum reddant legentibus — itaque id exprimere debent, quod dicturi sumus. Впрочімъ слово consuetudo не стигає ся на етимологічну правописнь, якъ п. Бранікъ хоче, бо тоді тяжко прийде витолкувати, якимъ способомъ черезъ consuetudo, черезъ етимологічну правописнь, orthographia saepe mutata est. Нехай перечитає п. Бранікъ розправу Квинтиліана „De consuetudine“, а найде тамъ инакше виясненне того слова.

3) Що бъ навести п. Бранікови образецъ давного латинського языка, зъ которого можна би переконатися, о скілько пізніща правописнь латинська відъ давніщої відступила, наведу хочъ три місця изъ такъ званнхъ табличнихъ законівъ Римлянъ:

a) Sei pater fidiom ter venom duit, fidiom af patre leiber estod.

b) Preivileciad nei endorocantod. Fortei sanateique eiremps jous estod.

в) Jousus poplei sofraciaque suntod. Quodcuomque poplos jousit, id jous ratomque estod.

Видно зъ всего, що правописнь латинська, и давніща, и пізніща, була, тільки фонетичною. Справдливо сказавъ о ній Zumpt (latein. gramm., eifte ausgabe, стор. 5.): Die regel zu sprechen, wie geschrieben wird, galt im lateinischen durchaus.²⁾

(Конецъ буде.)

¹⁾ Наведене п. Бранікомъ місце оспориють учені и наводять єго такъ: Ego quod consuetudo obtinuerit sic scribendum quidque iudico, quomodo sonat. Єя послідня версія єсть лучша, бо годить ся зъ тимъ уступомъ Квинтиліана де сказано: orthographia consuetudini servit.

²⁾ П. Бранікъ въ своїмъ „Отавѣ“ перейшовъ мовчкомъ ті уступи зъ моєї критики, де я наводивъ численні приміра для сконстатовання, що латинська правописнь у цілімъ складі овоїмъ показує ся фонетичною. Таке промовчваннє може и користне було для п. Браніка, однако праведної користі мати не може.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выписати:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лите-ашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица).

И О В.

Перестів Павла Рашай.

Був у землі Уць¹⁾ чоловік на ім'яз Іов: був чоловік сей праведний, щірий, богобоязливий, цуравсь усякого зла.

И було в ёго сім синів и три дочки: и мав собі сім тисяч овець, три тисячі верблюдів, пять сот пар волів, сім сот ослиць и велику челядь; и був сей чоловік значний між усіма на сході сонця.²⁾

И був у ёго синів такий звичай, що ходили один до 'дмого, и кожен свого дня ставляв братам обід. И посилали вони послы закликати своїх трѣх сестер, щоб ийшли їсти й пити з ними. И як було скінчицца такий круг празникування, прикличе їх до себе Іов, освятить їх и принесе вранці жертву про кожного з них, бо каже: „Може мої сини согрѣшили и забули про Бога в своїм серці.“ Так чинив Іов по всі дні життя свого.

И сталося, що одного дня сини Божі³⁾ прийшли перед Господа; прийшов з ними й Сатана.⁴⁾

И рече Господь до Сатані: „Звідкля ти?“

И одвітує Сатана Господеві: „Обходив землю, був усюди.“

И рече Господь до Сатані: „А чи бачив раба мого Іова? Немá тако́го дру́гого на землі, — тако́го праведного, щірого, богобоязливого. и цюб так цуравсь усякого зла.“

И одвітує Сатана Господеві: „Хиба дармо боіцца Іов Бога? Чи не обгородив же ти ёго кругом, и госпóду ёго, и все майно ёго? Чи не благословив же ти діло рук ёго, и хиба не роскинулись гурти ёго скрізь по землі? Ось, простягни

¹⁾ Країна в Аравійській пустині, коло Мдумі.

²⁾ Ва Палестиню.

³⁾ Небесні пототи, що кругом Бога, як слуги кругом пана.

⁴⁾ Сатана, се по єврейські — протівник, що ве шакляецца під Во́жу правду, такий злоріка, що перед Богом обвинять людей и ганить найкраще ёго твориво.

ру́ку та коснісь добра ёго, — побачимо тоді, чи не дорекатиме тобі в вічі.“

И рече Господь до Сатані: „Одаю тобі в ру́ки все ёго майно; тільки не касайсь ёго самого.“

И одійшов Сатана від лиця Господнёго.

И сталося, що одного дня, як ёго сини и ёго дочки їли й пили в старшого брата, прибіг до Іова вістянец и каже: „Були волі на браяці, а ослиці коло них пасались, аж ось набігли Савіане та й позаймали. Рабів усіх порубали; я один утік и прибіг тебе сповістити.“

Ще він не договорив слова, коли ж прибіг другий и каже: „Божий огонь упав з неба; побило й гурти й раби, и пожерло; один я втік и прибіг тебе сповістити.“

Сей ще говорить, а вже прибіга инший: „Халдеї скупились трюма купами, кинулись на верблюди и позаймали. Рабів усіх порубали; я один утік и прибіг тебе сповістити.“

Ще сей не договорив слова, аж прибіга инший: „Твої сини и дочки їли й пили в старшого брата. Коли ж схопицца страшенний вітер с того боку пустини; похитнув усі чотирі роги будинка, упав будинок на молодіж; побило всіх, один я втік и прибіг тебе сповістити.“

И встав Іов, и роздрів на собі одѣжу, и остриг собі голову, и простягсь на землі молячись и рече: „Наг вийшов я з утроби матері моєї, наг вернусь и в утробу матері — землі.¹⁾ Господь міні все дав, Господь у мене все и взяв. Да благословицца ім'яз Господне!“

У всімү сѣмү не согрѣшив Іов и не пробовкнув нарекання на Бога.

И сталося, що одного дня прийшли сини Божі перед Господа; прийшов між ними й Сатана перед Господа.

И рече Господь до Сатані: „Звідкля ти?“

И одвітує Сатана Господеві: „Обходив землю, був усюди.“

¹⁾ У перьовзорі сказано: „нагий туди й вернусь“, бо утроба всіх утроб — земля, мати всіх людей.

И рече Господь до Сатани: „А чи бачив раба мого Иова? Нема такого другого на землі, — такого праведного, щироного, богобоязливого, і щоб так цуравсь всякого зла. Він и тепер такий же щепорочний, а ти підняв мене зруйнувати його жарно.“

И одвітує Сатана Господеві: „Шкура за шкуру:¹⁾ чоловік оддає все що має, аби себе вижити. Ось простягни руку та коснісь його костей и його тіла, — побачимо тоді, чи не дорекати мені в вічі.“

И рече Господь до Сатани: „Оддаю тобі його в руки, тільки не касайсь його життя.“

И одійшов Сатана від лиця Господнього.

И окрив Иова поганим струпом від підшви ноги його та аж до голови; и сидів Иов на попелищі, и оскрібував з себе гній черепком.

Інаше тоді зміна його до його: „Доки ти будеш держатись праведности? Покинь Бога та вмирай.“

И відказав він їй: „Ти говориш як безумна. Хіба нам тільки добре приймати від Бога, а лихого й не приймати?“

У всім сему Иов не согрівив устами своїми.

И прочули про його долю три приятелі його, Єлихвас Теманський,²⁾ Валдад Савхейський и Сохварт Минейський, и ринув кожен из свого краю, и зійшлись докупити, щоб и йти вболівати над ним и розважати його.

И, знявши здалека очі, ледві познали вони його, и заплакали в голос, и пороздирали на собі одяжу, и підкидали вгору пил з дороги, щоб сіпавсь їм на голову. И сиділи коло його на землі сім днів и сім ночей, и ніхто з них не важивсь озватись до його словом, вбачали бо, яка велика туга його.

Відкрив тоді Иов уста свої и прокляв день родив свій.

И почав Иов и рече:

Погібни день, що я на світ родився,
И тиха ніч, що прорекла: „зачався!“

О, щоб той день узявся темнотою,
Щоб не світив Господь на його зверху,
И світ над ним не засіяв во віки!

Нехай його густий обійме морок,
Нехай його важка окриве хмара,
И померки исповнять його страхом!

¹⁾ Се такє прислів'я, проти того, що чоловік най-більш стоїть за свою шкуру, а за все инше не так-то.

²⁾ Теман — Країна в Идумеї, славний своїми мудрецьми. Дві инші країни не відомо які, та мабуть не далекі від Темана.

О, щоб ту ніч пожерла тьма страшенна,
Щоб не дічив її ніхто в роковім круї,
И в тисячах не давано їй місця!

Нехай та ніч во вік неспадна буде,¹⁾
И радіць нехай вона не знає!

Да проклянуть її що проклинають
Шкодливі дні и померки маводять;²⁾

Да згаснуть зарані її зорі.

Нехай жодя вона даремно світу,
И любой зорі очей не бачить, —

Що матері утроби не відкрила
И не спасла мене від мук великих!

Чом я не вмер у матері в утробі,
Рожаючись чом не зітхнув дихання!

Про що мене пестили два коліна,
И два соски малого годували?

Тепер би я лежав собі впокійно,
Опочивав сном тихим, безпробудним,

Як сплять царі и дuki вмениті,
Що поминки собі побудували,

Як сплять князі, що золотом чертога
И сріблами світлиці наковніли;

Або як той захований недорід,
Що Божого очима дня не бачив.

Там³⁾ грішники церстають буйти,
Там томлені знаходять опочивок;

Невольники лежать, простягнись лебю,
Байдуже їм про осавулу злого;

Чам сходяцца великі из малими,
И панської рабі не знають воді.

Про що сей світ нещасному згодився,
И на що жизнь — кому життї гіркєє,
Що смертї ждуть, а смертї прийтї не хоче,
Зомуть її, шукають, наче смарбу,

И трусяцца від радіць великих,
Побачивши близьку свою кончину?

¹⁾ Се єсть, щоб ніхто вже в неї не народився.

²⁾ Думали тоді люде, що можна прокляти день нещасливий, як оце й Иов з великої печалі робить. У східних сторонах и тепер ще ймуть віри чарівникам, що ніби вони своїми проклинаннями влаштують з моря великого кита чи дракона такого, що пригліне сонце и від того б то настануть по землі померки, серед темряви дня.

³⁾ У смертній країні, під землею, що, за Иова, розуміли собі люде на ввір усипальних снелєв, я що ніби там люде вое ще якось встаюцца одно до 'дного, наче на всім світі.

На що про що, коли Господь дороху
Загородив и темраву насущив?

Не хлібом я, зітханнями годуюсь,
Не водою п'ю, етоганиням розливаюсь.

Чого боюсь — у мене й передо мною,
Всі злигодні на мене обернулись.

Ні певности, ні миру, ні спочивку,
Все нові та нові міні муки!

Почав тоді Єлхвваз Теманський и рече:

Колоб тобі не гірко було слухать...
Та хто живе в устах, удержить слово?

Навчав всі людей на добрий розум
И покріпляв знемощенні руки.

Твої слова держали — хто хитався,
Ти зміцнював коліна слабосильні.

Тепер же сам, в недолі и турботі,
Ти хилився г сирій землі від туги.

Хиба ж не ти надіявся на правду?
Хиба ж не ти вповів на свою щирість?

Згадай лишень, хто погибав безвинно?
Колі и дє погублено правдивих?

А я видав, що хто орав неправду,
Хто сів зло, той пожинав скорботу.

Дихне Господь — и зникнуть нечестиві,
Попалить їх дихання єго гніву.

Рикає лев — заглушить єму голос,
И левчук повибиває зуби.

Могучий лев без пищі погибає,
И левенят розгублює левиця.

Таємню річ донесено до мене,
И слухав я, як мямрило щось тихо.¹⁾

У темну ніч, серед понурих думок,
Ув обляги, як сон людей обійме,

Великий сум проляг міні все тіло,
Від остраху тремтіли мої кісті.

Дихнуло щось коло мого обличчя,
И до горі піднявся у мене водос.

Стоїть — дивлюсь — и бачу и не бачу —
Ні облику, ні віду, ні постави...

Ущухло все — и чую ніби голос:

«Хто праведен перед судом Господнім?
Хто оєз гріха перед творцем небесним?»

1) Щоб не сумнівся Йову у єго розумуванні, Єлхвваз відумав, ніби до єго було таємниче слово Боже у привидді.

И слугам¹⁾ він своїм не довіряє,
И в янголях вбачає неправдивість.

То що ж єму ті, що живуть у глині,
И на пилу збудовані земному?

Погинули б вони поперед молі.

Між ранком би и вечором почезли;
Де ділися ніхто й не дознавався б.

Порвалася би верівка в їх намєті,²⁾
И згинули б, ума не засягнувши.³⁾

Кричі, зови, — ніхто не обізнана.
Которому з Святих⁴⁾ жаліться будеш?

Безумний сам гнівом себе вбиває,
Зайдливий від думом своїх сохне.

Я бачив, як дурний розскоренився,
Та я прокляв єго осєлю марну.

Єго сини безпечности не знали:
За ворітьми¹⁾ їх біте беа зашити.

Єго врожай голодний поїдає,
Прорубує тернову огорожу,
И хижакі добро єго розносять.

Бо не з землі, недолі виростає,
Не с попелу ростє лиха година.

Ми родимось турботи дознавати,
Так як орля — під хмарами літати.

А все такі в є обернувся до Бога,
Всевишиєго благав би я щоденно.

Велике він и несказанне творить,
Він безлічно дива свої являє.

Лице землі окроплює дощами,
И на поля пускає з неба воду.

Смирєнного возносіть на високість,
Мизєрного из нїжди визволяє.

Безбожникам псує ледачі ради,
И не дає рукам їх зла чинити.

Лукавого лукавством єго ловить,
И хитрого у хитрощах туманить.

У день вони як серед ночі ходять,
И полапки шукають о полудні.

1) Святим истотам, що названі перше синями божими
2) Так собі малює східня поезія смерть. Намєт у неї — тіло, а верівка — що дерить намєт — душа.

3) Янголів.

4) Ворота в східніх городах все одво що в нас — ринок, чи судне місто. За ворітьми чиниця суд и правуюця всі великі справи життя громадського.

Тим бідного їх меч, уста, минає,
 Безсильного не вхоплять сильні руки.
 Вертавця нещасному надін,
 И закрива неситу пельму злоба.

Блажен кого Господь остерегає,
 Не відвертайсь од Божого карання.

Поранить він и перев'яже рану;
 Їго рука ударить и загобить.

Шість раз тебе забавить од скорботи,
 И в сьомий раз нещастя не дізнаєш.

Спасє тебе від смерти в голоднечу,
 И від меча заступить серед бою.

Лихий изів, як бич, тебе не вдарить,
 Не знатимеш руїни, як настане.

В голодний рік и в лихоліття будеш
 Сліятися, и звірь тебе не займе.

Бо ти й суху зєднаєш собі землю,
 И всяка тварь прихилицца до тебе.

Побачили мир кругом свого намету,
 И на полі у тебе буде повна.

Твій рід и плід розмножицца на світі,
 И памолодь кругом тебе ростиме.

И пійдеш ти на той світ повен віку,
 Як на гумно копа пшениці добра.

Оце тобі розумне міркування;
 Збагніть єго, користуйся ним, друже.

Почав тоді Иов и рече:

О, хто б узів та зважив моє горе!
 Хто б на вагу зложив моє нещастя!

Було б воні піску морського важче:
 Того й гірке, досадне моє слово.

Я стрілами Господніми постріляв,
 Отруту їх душа моя впиває,
 И Божий страх на мене ополчився.

Хиба рика онагра серед паши?
 Хиба ревуть волі, як йсла повні?

Хиба пісню ідять без соли страву?
 И що за смак в яйці без жовткови́ни?

Оттак же й я душею одвертаюсь
 Від усєго, що сталося моім хлібом.

Коли б Господь спевнів моє жадання
 И дав міні чого я сподіваюсь:

Нехай мене роздавить єго сила,
 Їго рука — порве моє дихання.

Була б тоді міні в тому одрада,
 Була б міні в тому якась потіха,
 Що не ламав я Божого закону.

Чи буде ще снаги в мене до волі,
 Щоб до кінця терпіти й уповати?

Хиба моя снага тверда над камінь?
 Хиба, як мідь, кріпке у мене тіло?

Тепер я сам собі не довіряю,
 И хто мене піддержить перед Богом?

Нещасному — підмога єго друзі,
 Хоч би з біди забув и страх Господень.

Браті мої невірні, як той бистрень,
 Що дзюркотить на провесні в долині.

Біжить шумить зламавши зімню кригу,
 Надувшись водою сніговою.

А в засуху нема єго и сліду;
 Пришли жарі — шкода єго шукати!

Задля єго звертають каравани,
 Идуть степом и марне погибають.

Теманські и Савські подорожні
 Надіялись на любе водопійло.

Шкода було вповати на прояву:
 Пришли — нема! страшєнная омана!

Так ви мене звелі в моїй надії:
 Злякала вас тяжка моя пригода;

Хиба я вас прошу, щоб наділили
 Мене яким достатком, або грішми?

Хиба мене з неволі визволяти,
 Чи в розбишак вам треба одбивати?

Навчіть мене — мовчати́му я мовчки;
 Скажіть міні, в чому мій гріх великий?

Солодкі слова святої правди;
 Яка ж користь из вашого добору?

Ви судіте мої гіркі речі;
 В кого болить, той стогне хоч на вітер.

Напали ви гуртом на сиротину,
 Копаєте приятелеві йму.

Погляньте липи міні у вічі просто, —
 Побачите, котóre з нас лукавить.

Вернітєся — нехай не буде кривди;
 Вернітєся¹⁾, я правду возглагбю.

В моїх словах не знайдете лукавства,
 Я знаю й сам, що простиє, що кривєсє.

¹⁾ Тут приятелі, мабуть, повставали, ніби хочуть по-
 живити Иова: так їм дошкулило праведне єго слово.

У полі раб шукає прохолоди,
А наймит жде тяжкого аеробітку;
Я ж місяці и дні лічу журбою,
На пай міні важкі упали ночі.
Лягаючи, „Коли ж той світ?“ питаю.
А ніч идє, идє собі повагом,
И мұками до ранку я годуюсь.
Окрілося все тіло мов струпом,
Порєпалась и полупілась кōжа.
Мій день летить як човник у верстаті,
И вороття не буде моїй долі.

Ой спогадай,¹⁾ що жизнь моя — як вітер,
Моїм очам не бачити вже щастя.

Подивися — нема менє на світі;
Шукатимеш — не зұдриш менє оком.

Иде-пливє хмаріна та й зникєв:
Не вєрнецца хто зійде в преиспōдню.
Не вєрнейца до рідної домівки,
Ніхтō єго не вийде зустрїчати.

Оттак устам даватиму я волю:
Нехай душі важєнне виливєв,
И сєрденько забавицца словами.

Чи море я, чи звїрь морський страшєнний,
Що ти менє зупинюєш — гамуєш?

Кажу собі: „Хоч сон мене потїшить,
Постіль моє спокїєть трōхи мұку.“

А ти менє що-раз лякаєш снами,
У привидки трївїжиш мою дұшу.

Тим смерть міні любїцца над дихання,
Моїм костям зотїння я бажєю.

Зникаю вже, відхожу з сєго світу;
Покїнь менє, бо дні мої — як пара.

Що ми такє, щоб ти на нас дивївся
Не забувєв, що живємо на світі,

Оглядував що-ранку нашу душу
И пробував, якї ми, що хвилини?

Чи довго ще очєй з менє не спустиш
И не дасї хоч сляню проковтнути?

Чи я згрїшив, то що тобі до тōго?
Про що мене що дня достерегати,
И цїлитись на мене що години?

Чом від грїхє мене ти не очистиш?
Чому з менє неправдї не обмїєш?

Оцє ж ужє земля мене присиплє;
Шукатимеш не знайдеши між живими.

(Дальше буде.)

1) Речє до Бога.

Изъ окрешкївъ

Ю. Федьковича.

Лети душе моя небого,
Куда направилась літать;
Лети! щаслива ти дорога!
Та не збирай ся лишъ ступать
На мороги самї лавровї,
Бо доведеть ся на глоговї
Сто разъ за десяти ступать.
Полинь — не мїдъ солодкий пить!
Співать — не у танку гулять!
Теперь не такъ якъ то бывало
Коли клялі насъ величали,
Зъ лицарями сидїли въ ладъ!
Теперь — о доле ти змїнчива!
Нема и глини на могилу
Тому, що въ раю лишъ літає....

По надъ славу нема добра
Въ широкому світі;
Бєзъ славоньки свїть якъ трунва
Коверцемъ не вкрита;
Бєзъ славоньки свїть — могила,
Тяжко въ нєму жити;
Бєзъ славоньки лице вьєне,
Сєрденько марнє;
Бєзъ славоньки сонце печє —
Печє а не грїє!...

А тїї пророки, а тїї святїї,
Шо миръ розсажали якъ палмовий садъ,
Що сїяли правду, любовь и надїю —
Чи й тимъ въ часоморю во вїкє пропадуть? —
Не дай того Боже, бо того й не має!
Поборники правди во вїки муть жить,
Владики неправдї — тї попропадають!
А Бог їх а людє сами муть судити,
И ймя їх прокляте задавлять в болото,
Обкрутять проклономъ, къ нечистимъ пішлють,
А праведнї вдягнуть порєфри и злото —
Правдати всю землю, розсуджувать муть
Не правого сь правимъ, тирана зъ рабами!
И буде заплата, и будуть платити
Не пєкломъ, а кровью, гирькими слєвами!
Хто кїлька розсипавъ-ме тїлько и пить!
И всїмъ буде кара — и всїмъ надгорода!
Крївавї потоки не пұсто ривуть!
Не Богъ ме судити — а въ руки народамъ
Вїддасть вїнь страшний праведний судъ.

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Конст. Тшкєвича Н. Вахляниць.)

(Дальше.)

Пацєрки шкляниї, викладанї въ серединї срі-
бломъ або золотомъ, зовсїмъ похожї на тї, що їх
у нашихъ гробахъ викопувано, подибувавъ Крусє
въ гробахъ нєфлянтськихъ. Найменче находивъ,
вїнь, якъ самъ каже, пацєрокъ зеленої краски

тому и зачисляє вінъ їхъ у найрідшу Старосвічину. У нашихъ гробахъ єсть їхъ досить багато, тому належать вони у насъ до звичайнішихъ приборівъ. Надъ берегами Двини находивъ Дрѣ Крусе пацѣрки хрусталеві и зъ агату, гладжені зъ усіхъ сторінъ, або и шклянні мозайнові, за які ми уже казали, що и у насъ вони не рідко приходять.

Скандинавські жінки уживали такожъ шкляннихъ пацѣрокъ звиснихъ підъ призвищемъ *globulos vitreos collo appensos*; прибирали вони свої шиї и дорогимъ каміннямъ, обь чимъ дізнаємо ся зъ скандинавськихъ пісень, де такі каміння *Fing Hakelson* називають ся.

Пацѣрки у старині були такъ розмаїті, що поміжъ тисячю примірниківъ, котрі находять ся у зборі гр. Конст. Тишкевича, вінъ сімдесятъ шість ріднихъ родівъ начисливъ. Пацѣрки не були ніколи кравчимъ виробомъ: бо въ нашихъ краяхъ не знано навіть підъ ті часи шкла. Звісно єсть, що відъ незатямленихъ часівъ уживали шкло Фенікіяне, Перси и Єгиптяне. Здѣсть ся навіть, що у сихъ народівъ воно и повстало. Римляне, підбиваючи народи на сході, о багато пізніше навчили ся виробляти шкло. Шляхта римська, вподобавши собі сей вирібъ, приходила цікавимъ до того людемъ дуже въ помічь. Виробляно шкло съ превеликою пильністю и дуже мистерию и вже за часівъ Сенски приукрашувано нимъ поді въ хатахъ богатихъ Римлянъ. Читаємо у тогочасовихъ писателівъ, що комнати магнатівъ прибрано росписаними шклами на подобу медалионівъ, прованними *specula*. Нинішні знатніці музеа въ Європі переховують съ тої пори вази и судини шклянні предивного виробу, на якихъ находять ся росписи красками. Наколи наші люде въ предхристиянськихъ часахъ не знали ще виробляти шкла, то съ того виходить, що шклянні пацѣрки становили у насъ дуже цінний приборъ жіночий, бо ажъ зъ Італії а именно зъ Венеції треба було їхъ собі купувати.

Въ Инфлянтахъ и мужчии прибирали ся пацѣрками. Професоръ Беръ находивъ по тамошнімъ гробамъ нашійники на мужеськихъ костякахъ, на котрихъ поміжъ трема бронзовими обручами, були нашивані пацѣрки то бронзові, то глиняні, то шклянні, золочені и сріблені.

Шкло, якъ бачимо, було проте виробомъ дуже рідкимъ на Литві и Руси Западній. Въ глибокій старині не знано єго зовсімъ, а перенато уживання єго ажъ зъ змагаючою ся цивілізацією. Коли и відъ кого именно научили ми ся уживати шкло, сего не тямимо. Крімъ пацѣрокъ та

шкляннихъ слезниць, які мабуть дуже издалеки и нелегко до насъ приходили, не находимо ничіхъ судинъ у нашихъ роскошникахъ; коли уже у Прусахъ и въ Чехії превелике множество такихъ річей отъ якъ; пляшокъ, пляшочокъ, шклянокъ рідної подоби зеленихъ та білихъ, находить ся. Знаємо після записокъ, що на Литві и Руси Западній замість шибокъ до віконъ уживано баранчу, нап'яту та товщюо вимазану, швіру. Крімъ її виглядали старі Литвини на світъ божий, шили коробкою зъ кори вѣду, а зъ рогу товаришого ситний мідь.

Пацѣрокъ янтаревихъ, азъ матеріалу, котрий лишъ Балтицьке море викидає, за котримъ у старині дуже пошуквано — пацѣрокъ тихъ, не подибуємъ у гробахъ ні надъ Гайною рікою, ні надъ Березиною, ні надъ Вилією ажъ по Вильно, а приходять вони ажъ въ курганахъ, близькихъ надъ моремъ Балтицькимъ. Ту у жіночій гробі можъ подибати уже куснички слезъ Фаетоновихъ съ повикручуваннями на скрівъ дірочками, щобъ вішати їхъ на шиї.

Всі народи побивались у старині за янтаромъ а плачено за єго дороще, чимъ за металину або каміння. Въ янтаръ прибирались жінки дуже радо, нимъ приукрашувано такожъ мужицьку зброю и снаряди, якъ ручки до шаблукъ, перетені, спинки, пояси и т. др. Тому и не дивуватись, що про начатокъ янтара такъ рідко и чудно толковано. Литвини казали, що янтаръ виставъ зі слезъ Фаетона, а Греки, після Палліни, не менше чудний початокъ єму цюкладали. Сестри Фаетона такъ розказували вони, убѣдого громомъ, стались, зъ тяжкої туги та слезъ за братомъ, тополями, а зъ їхъ слезъ тече що рікъ янтаръ надъ рікою Бриданомъ, себъ то Падомъ. Але коли и не оглядатимемъ ся на ті чудні повірря, то таки дивно жіркували собі Греки про янтаръ, сей продуктъ півночний. Одні думали, що на морі Адрийськімъ лежать янтарові острови, до котрихъ заносить єго Падъ ріка; другі гадали, що на недоступнихъ скеляхъ у Адрийськімъ лимані ростуть дерева, съ котрихъ тече сей клий. Були и такі, що вважали янтаръ за сокъ стікаючий по лучахъ соняшнихъ на землю; інші зновъ були пересвідчені, що у Респерійськихъ огородахъ спадавъ вінъ зъ неба на болота. Демостратъ прозвавъ сю матерію *λίχνοβρίσιον* и правивъ, що постає вона зъ мочи дикої звірнини острова, и що самці видають жовтий а самички млавий або білявий. У кінець думавъ Софоклий, що янтаръ родить ся въ Індії зъ слезъ птиць Мелсагридівъ, які оплакують Мелсагра. Але жъ вернімъ до пацѣрокъ самихъ. Найбільшою пацѣркою, звісною

до сеї пори въ археології; єсть тісля Дра Крусе одна подибана въ Инфлянтахъ надъ Двиною въ Ашераденъ и захована въ музеї митавськимъ; величиною доходить вона маленьке яблоко; поперечникъ її півтора ціля задовгий, сама жъ темно-жовтава.

Золото и срібло. Золото, срібло и бронзъ були металами, съ котрихъ вироблювано у старині ріжні прибори и снаряди. Про золото, після гадокъ ученихъ археологівъ, знали люде найранче. По віку каміннимъ викопувано руду золоту и мідяну уже въ Сибірі. Чуди перші її роздобували въ копалискахъ. Золото випередила срібло и бронзъ, желізо ажъ пізніше відкрито. Але жъ золото, яко дорогий и рідкий металъ не було дуже уживане на нашихъ земляхъ. Хочъ до сеї пори багато уже розкопано курганівъ на Литві и Русі, то золота такъ мало подибано, що лишъ одно виленське музеумъ посідає три невеличкі золоті бляшки, які вложені суть яко очка въ одному прегарному на-раменику, викопанимъ А. Г. Киркоромъ въ Городиліві въ повіті ошменськимъ, въ добрахъ князя Тадея Пузни — и перстень золотий, викопаний Копанськимъ въ кургані въ сторонахъ біля Вілкомира. Навіть позолочувані снаряди приходять дуже рідко. Гр. Конст. Тишкевичъ, хочъ черезъ довгий часъ розривавъ кургани, найшовъ лишъ сімъ малихъ дівочихъ дзвіночківъ бронзовихъ, грубо золоченихъ; зъ тихъ п'ять находить ся у єго зборі.

Срібло частішъ приходить у нашихъ курганахъ а именно вмогилахъ, блищихъ литовськимъ стольнимъ городамъ, яхъ коло Новгородка, Урокъ Вильни и др. Богатші люде поселялись въ поблизу князів пануючихъ, тимъ то и богатші снаряди складано у їхъ могили. Кільцята, нашійники, налобники, перстені мистерні на подобу вузівъ, плетені и инчої подобі, ту и тамъ заховані, можъ часто подибувати. Гр. Конст. Тишкевичъ посідає у своєму зборі прекрасний, съ чистого сребра виплетений, грубий, приборъ на голову, ваги 8-охъ лутівъ; а відтакъ и великий перстень сребраний, подібної подобі, одной и тої самої гарнітури.

Оба сі прибори викопано біля Новгородка. Вінъ посідає и три диядеми, виорані селяниномъ въ повіті Борисовськимъ въ добрахъ Красноборськихъ. Бляхи у нихъ були зъ дуже лихого сребра, плоско-овальні, 14 цалівъ задовги и въ найширшімъ місці $3\frac{1}{2}$ цаля заширокі, зъ витисненими жемчужками. На обручі бронзовому, що поверхъ голови ишовъ и съ кінцями бляхи сходивъ ся, були по середині и по кінцяхъ ріжні росписи, приукрашені червоною та білою емалією. Диядеми сі суть тимъ більшої ваги задля того, що довазу-

ють давнину емаліи на металахъ. На тисячъ може літъ передъ нами. Два зъ сихъ диядемівъ находятъ ся, подарені гр. Конст. Тишкевичемъ, у музеуму Виленському, одиятъ у єго самого.

Бронзові прибори на шию. Коли золото и срібло рідко водилось на нашихъ земляхъ, то бронзові вироби уживано майже усюди. Жінки прибирались радо у ту сумісь зъ міді та блову. Нбишено зъ неї брансолети, перстені, нашійники, зашійниці, приукраси ріжнородні ріжної подобі, нагрудні хресты, медалиони и бляшки; далше кієтки овочеві и друге таке. Именно причіплювано до нашійниківъ бронзові дроти спирально кручені, якими розділювано або пацєрки, або дзвіночки, або инчі приукраси. Богато такихъ приборівъ находить ся по археологичнихъ музеумахъ. Гр. Конст. Тишкевичъ посідає у своїмъ питомімъ зборі кілька богатихъ и дуже гарнихъ такихъ нашійниківъ, а про їхъ и каже вийв.

Одинъ зложеній єсть зъ шнурочка дрібнихъ біленькихъ пацєрокъ, незвісної до сеї пори суміси; пацєрки суть переділені п'ятьма невеличкими півмісяцями бронзовими, поверненими на діля; на нихъ находять ся рвльцемъ вирізані росписи и зубки, начертвані подвійними лінійками.

Другий нашійникъ єсть зложеній незъ спирально крученихъ дротівъ, до якихъ на малихъ кілцятахъ попривішувані суть маленькі бляшки на цалъ задовгі, вуці въ горі, ширші у долу, по бокахъ приукрашені випуклими пасочками.

Третій надъ пів літя довгий, зложеній зъ шнурочка пацєрокъ. Кождя зъ трєхъ пацєрокъ була переділена дзвіночкомъ. По кінцяхъ же и по середині цілого нашійника повішені суть три бронзові кусники на сполібъ медалионівъ; надъ однимъ цалъ заширокі, виodelєвані, досить грубо зъ бронзу улиті; приукраси зъ листочківъ, арабськихъ, жемчужківъ суть по такому гарному взору росписані, и такъ гарно одлиті, що инші бронзовники не посоромили бъ ся такою роботою.

Четвертій нашійникъ єсть зложеній зъ спиральнихъ дротівъ, переділенихъ 14-ма круглими дзвіночками більшими відъ середини а меньчими по кінцяхъ. Оба сі нашійники, зложені зъ дзвіночківъ, були мусять приборомъ дівочимъ.

Гр. Е. Тишкевичъ каже у своїмъ ділі: в ислідки археологичні на Русі и Литві такъ. У идолопоклонній Литві прибирались у дзвіночки лишъ дівчата. Не лишень у Слов'янъ и Скандинавцівъ, але и у Греківъ и Римлянъ дзвіночки у чести мали ся и вважано їхъ за тализманъ, що хоронитє відъ лихой пригоди и нещастя. Жінки

въ загалі вішали їх на своїхъ убранняхъ. Звісно, що у Римлянъ присвячувано дзвіночки Прияпови: и тому дасть ся по часті витолкувати ношення дзвіночківъ черезъ жінки. У Швецькихъ жінокъ водить ся ще по нині звичай носити їх при платтю, именно на дняхъ святочнихъ, коли буває яке погуляння.

Крашевський наводить одно подання съ пісні народної, въ котрімъ сказано, що у старині дівча литовське носило розписану зелену запуску изъ дзвіночками, черезъ які годі їй було денебудь заховатись. Символичного значіння дзвонячихъ кулекъ не знають зовсімъ археологове німецькі: вони беруть їх лишъ за простий приборъ дівочий безъ всякої другої мисли, коли дзвіночки, денебудь їхъ найдено, безперечно знаменували дівочу невинність; найдені проте въ могилі, доказують, що ся була гробомъ дівчини. Чимъ більші були, тимъ краще прибирали вони. Носили їхъ часомъ дівчата лишъ по кілька та й невеличкихъ, лишъ причіпленихъ до другого убранства, а що такий стрій означувавъ, за те пізніше розкажемо.

П'ятий нашійникъ єсть зложений зъ довгихъ, майже двоцалевихъ и о дуже грубшихъ відъ згаданихъ куснівъ бронзовихъ пружинокъ спиральнихъ, переділенихъ великими пацёрками шклянними селединовоі краски. Обручъ бронзовий спирально нарізуваний по верху, окружає сей шнурокъ нашійний.

Шестий нашійникъ постававъ съ широкого на два цілі ремінца, котрий повішувавъ ся на шню. Відъ одного кінця ремінця сего ишли два шнурочки; на одному було наволоченихъ дванадцять спиральнихъ пружинокъ зъ двома бронзовими плоскими кілцятами; на другому довшому було 27 великихъ пацёрокъ, переділенихъ такожъ дев'ятьма спиральними дротами. У тімъ нашійнику перетривали навіть лянні шнурочки.

Семий нашійникъ єсть зложений съ 16-охъ шкляннихъ пацёрокъ, золоченихъ зъ двома дівочими дзвіночками по кінцяхъ, съ трема бронзовими хрестами по середині, переділеними двома кістками зъ сливокъ, привішеними на бронзовихъ дротянихъ кілцятяхъ. Хрести у тому нашійнику. суть дуже гарної подобі, удало одліті и съ випуклими прикрасами на спосібъ кружківъ, вузликівъ и пасківъ.

(Дальше буде.)

БЕЗТАЛАННИЙ.¹⁾

Скажи мені, друже,
Чого ти так дуже
Сумуєш?
Чо' так все думаєш,
Думаєш, гадаєш,
Горюєш?

Чому въ день и въ ночі
Наповашъ очі
Слѣаю?
Чому не заграєшъ,
Чомъ не заспіваєшъ
Зі мною?

Чо' лице змарніло,
Нидіє все тіло
Що днина?
Чись слабій? о Боже!
Або вмеръ хто може
Въ родині?

Вже зима минула,
Весна ся вернула
На ново:
А ти ще сумуєшъ,
Думаєшъ, горюєшъ,
Та чого?

Глянь! якъ всюди мило,
Весною зацвіло
Докола;
Якъ все усміхаєсь,
Якъ весну витає
И Вога.

Ту майданъ зелений,
Квітами вирашений,
Тамъ поля;
На лукахъ мотилі
Червоні та білі
Сваволять.

Тамъ поміжъ горами
Наповненъ рибами
Ставочокъ;
А ту на убоці,
Наче слѣва въ оці,
Поточокъ.

Въ ёму рибокъ повно,
А кожда свавольно
Гуляє:
То въ гору підскочить,
Водовъ заплюскоче
Играє.

Тамъ лісъ розложивъ ся,
Листѣмъ замаївъ ся,
Квітами;
Птички тамъ співають,

¹⁾ Звертаємъ увагу ш. наш. Читателівъ на сю поезію, тимъ більше, що єсть вона першою пробою молодого ще таланту. Гадка, розвинена у ній єсть неповинна и щира — а зверхня форма заглядаєть ся навіть своєю оригінальністю.

Підки тамъ літаю
Родни.

Ходи, друже милий!
Тя ще невеселий
Думками?...
Ходи погуляємъ,
Ходи заспіваємъ
Лугами.

Володимиръ Липиниче.

Відповідь на правописні виходки п. Браніка.

(Конець)

4) П. Бранікъ наводить кілька слівъ, писанихъ фонетичною правописною и указує на двозначність зглядомъ властивого зміслу. „Никто не отгадаєть — пише п. Бранікъ — чи той чоловікъ лисъ значить той чоловікъ лисъ, чи той чоловікъ лисъ (скорочений видъ).¹⁾ Никто не зрозумієть, чи бити или не бити значить быти или не быти²⁾ чи бити или не бити... Никто не отгадаєть, чи я питаю сына значить я пыталъ сына, чи я пыталъ сына³⁾ и т. д.“

Вже то правда, що коли бъ люде писали уривково, безъ всякої зв'язи мислей, вони себе часто не розуміли бъ. А не розуміли би не тільки пишучи фонетичною, але и тоді, коли бъ писали етимологично. Вже бо такий станъ нинішнихъ бесідъ людськихъ, що многі слова двоєке значиние мають, безъ згляду на те, чи сякъ чи такъ їхъ напишемо. И такъ, етимологи пишуть: пила (die säge) и пила (sie trank); крыла (die flügel) и крыла (sie bedeckte); шію (відъ шити) и шію (відъ шія); пята (die ferse) и пята (die fünfte); помочи (helfen) и помочи (der hilfe); полеть (відъ полоти) и полеть (der schwung); мати (die mutter) и мати (haben); замокъ (das schloss) и замокъ (er schloss zu); перъ (відъ перо) и перъ (відъ перти); чижъ (частица питайна) и чижъ (der zeisig); спеку (відъ спечи) и спеку (відъ спека); стели (відъ стеля) и стели (відъ стелити); дорога (der weg) и дорога (theuere); милую (відъ миловати)

1) Скорочені види приложниківъ у насъ лише при не-многихъ словахъ уживають ся. Смішно було би говорити лисъ м. лисий.

2) Замість быти говоримо и пишемо буши. Форму буши боронивъ также языковедъ Максимовичъ, и то въ причиняъ етимологичнихъ. Корень того слова въ санскритськимъ язичі єсть bhū, въ котрого після правилъ звуко-словнихъ виробило ся наше бу.

3) Слово питати уживає ся у насъ тільки въ значинию fragen, а не въ значинию ernähren або erziehen. Що теперъ не уживає ся, не може двозначностей породити.

и милую (відъ милая); побѣгъ (відъ побѣчи) и побѣгъ (die flucht) и т. д. Всі ці и сотні іншихъ слівъ, хочъ и писані етимологично, не суть однако жъ вільні відъ двозначностей; сперва нѣз зв'язи логичної дорозумітися треба въ якимъ значинию те або друге слово братися повинно.

5) П. Бранікъ пореходить опісля до гречеської правописи и критикує наведене мною місце зъ граматни Миклосича: Der unterschied zwischen beiden sprachen (міжъ литовською и гречеською) besteht darin, dass die Griechen von der wahren ansicht über den zweck der schrift ausgehend nur den laut bezeichnen, während die Litauer auch die etymologie andeuten zu müssen glauben. Місце те заслугує зъ двохъ зглядівъ на увагу. Насампередъ показує ся зъ него, що Миклосичъ признає фонетичнама „wahre ansicht über den zweck der schrift“, а потомъ, що після Миклосича правописъ гречеська уважала самъ тільки звукъ (nur den laut), а не и етимологию разомъ¹⁾. Подібно якъ Миклосичъ, признає кождий, хто тільки розумно вглядає въ правописъ гречеську, що таа жъ була на скрізь фонетичною. Стоить тільки труда, переглянути въ якій нибудь гречеській граматичі туоу частъ, що розправляє о звукословнио гречеського языка. П. Браніка відослаю въ тимъ згляді до шкільної граматни Курція §§. 35—70.²⁾

6) П. Бранікъ наводить кілька етимологичнихъ случаївъ въ правописи Римлянъ и Греківъ. И такъ писали Римляне ti и ci, а вимавляли часто якъ zi, писали въ гречеськихъ словахъ th и ph а вимавляли якъ поединче t або f, и писали ae „со взгляду на происхождение отъ ai.“ На те одвічаю:

ti и ci вимавляли Римляне въ часахъ цвіту-щого стану своі літератури завсіди однако, якъ ti и ki. Звичай, ci вимяли часомъ якъ zi, повставъ вже въ часахъ цілковитого упадку римської літе-ратури, около 7. віку по Хр. Ti, зъ короткимъ i,

1) П. Бранікъ повідає, що після Миклосича тільки въ однімъ случаю правописъ гречеська була фонетичною. Бєси такъ, то справді подивляти належить, що Греки виходячи von der wahren ansicht über den zweck der schrift, туоу wahre ansicht завяляли въ однімъ тільки случаю. Увидимо на при-мірахъ, що правописъ гречеська, еще більше якъ латинська уважала самъ тільки звукъ.

2) Переміня коренихъ суголоснихъ и самоголоснихъ суть въ гречеськимъ язичі еще частіше якъ въ латинськимъ. Греки писали: γρα π τός, γρά β δην, γρά μ μα (відъ γρα φ-ω); ου λ λέγω м. ου λ έγω; ου ρ ρέω м. ου ρ έω; ου χ χαλέω м. ου χ χαλέω; ι σ μ εν м. ι δ ρ εν; κ ει σ θ η ν αι м. κ ει θ η ν αι (відъ κ ει θ ω); τ ά σ σ ω м. τ α τ ω; β λ α π τ ω, β λ α β ή; λ ε ι π - ω, ε - λ ι π - ο ν, λ έ - λ ο ι π - α; λ ύ ο υ αι м. λ ύ ο ν αι; σ π ει σ ω м. σ π εν δ ω; φ υ λ ά σ σ ω м. φ ο λ α χ ι ω; κ ο μ μ ό ς м. κ ο π ρ ό ς (відъ κ ύ π τ ω) и т. д.

вмивляли Римляне вже и передже якъ зі, однако- тада винова де сягала віде часівъ власничой ла- тини, о котору намъ власне ходить.

Що писано въ греческихъ словахъ та и рѣ, то нічого не доказує. Слова чужі мають право пи- сати ся такъ, якъ пишуть ся въ тімъ язмі, зъ ко- трого вони переняті.

Для чого писано за „со взгляду на промско- жденіє отъ зі“, тяжко порозуміти. Віддай черезъ пе- реміну етимологичного і на фонетичне е більше зашпуджене ніжъ поміжно етимологні.

7) При винці своєї правописной палемиан за- станавляє ся п. Бранікъ надъ формою „идти“ и нападає на фонетиківъ, зъ причини, що вони пи- шуть зъ м. сѣ и уживають форми въ двоинимъ су- голосними: иттанне, житте и т. д.

Що де форма „идти“ помиляє ся п. Бранікъ, воли думає, що суголосна д належить до кореня. Порівнятельна граматики показує що д въ слові иду єсть тільки вставне, фонетичне, а корінь саме тільки і: санскр. і (i-mas-идемо), греч. ε (ἔμεν), лат. і (ire, imus) и т. д. По правилу славянського звуко- словню м. ИДТИ або ИТТИ мусіло би говорити ся ИСТИ. Милосличъ въ звукословню російського язика повідає: ИТТИ ist auf dem gebiete der slavischen sprachen beispiellos, und liesse sich nur dann rechtfertigen, wenn wirklich bewiesen würde, dass das volk so spricht.

Що ми пишемо часто зъ м сѣ, то цілкомъ природно. Ніхто не каже сѣсти, сварений, сбіръ але зѣсти, зварений, збіръ и т. д. Не инакше пише и Милосличъ, воли наводить малоруські слова.

Въ словахъ, якъ иттанне, житте и т. д. двоімо суголосну кінцеву після виговору українсько-по- дільського. Форми тоті не винайдені нами вчера або нині, але уживають ся відъ давна и подибати може їхъ п. Бранікъ въ літописяхъ українськихъ зъ ча- сівъ розачини.

Нехай п. Бранікъ не страшить ся, що зъ форми ЖИТТЕ повстане зъ часомъ форма ЖИСТЕ. Ко- ждий, навіть школяръ, знає, що зубова переходить на с тільки тоді, коли пень, закінчений на зубову, стане передъ зубовою слідуячого наростка: вед-ти, плет-ти. Въ слові ЖИТТЕ вторе т до наростка не належить.

Зглядомъ греческой правописи, наводить п. Бранікъ такожъ три случаи етимологичні: spiritus lenis, λέων м. λέωνт и iota subscriptum.

Spiritus lenis писали Греки пра початковій са- моголосній. Нині, за поміччю порівнятельної гра- матики, знаємо ми, що місто spiritus lenis стояли колись звуки: j, f, або o. Однак. Грекамъ ніколи и на гадку не приходило черезъ такий spiritus lenis означати одну наъ тихъ давнішихъ суголоснихъ,

чого доводомъ множество слівъ, де spiritus lenis жа- даної випавшої суголоски не заступає. Врешті не велика помічъ изъ того spiritus lenis для етимологні, коли одинъ знакъ ажъ три звуки представляє.¹⁾

Що Греки писали λέων м. λέωνт, γράφων м. γραφονт — се правда, но власне таке писання про- мавляє въ користь фонетики, разъ що, відповідію виговорюванн, τ зъ письма викинено, а потомъ, що властива самогласна ο перемінена на ω.

Зглядомъ iota subscriptum годі що рішучого сказати, бо не знаємо, чи, и якъ те iota давні Греки виговорювали. Найліпше для того буде, о річахъ, наукою доси не виясненихъ, не споминати.

По теоріи п. Браніка мусіли би такожъ и ети- мологичні (?) форми: вязати, тяжко, сѣ, зятъ, бѣю, пѣю, перейти на: вѣзати, шажко, шѣ, жѣть, бѣю, пѣю, зъ причини, що після верховного правила сла- вянськихъ язиківъ м'ягкі звуки: вѣ, бѣ, пѣ, тѣ, сѣ, зъ переходять на вѣь, бѣь, пѣь, шѣ, жѣ. Гадаю, що до такихъ перворотівъ навіть самъ п. Бранікъ не возьме ся, и що несправильности многихъ формъ, въ исторіи язика шукати будє.

О. Наршницкий :

¹⁾ Заслугує ще и те на увагу, що въ зложеннихъ сло- вахъ spiritus lenis въ середині не кладено, що однак мусіло би стати ся, если бы той spiritus мавъ етимологичне значіннє: κατέχω, ἀνέρχομαι, ἀναίδος — а не κατέχω, ἀνέρχομαι, ἀναίδος и т. д.

ОСТАП И ЧОРТ.¹⁾

Був собі чоловік — Остапом звався,
Воляся ёго черті, що всімъ похвалявся...
Говорили ёму миряно, щобъ вінъ постерігся:
Щобъ не схацъ власнъ и в чортѣмъ не стрігся.
„Хибажъ вінъ мене вхопить?
Вінъ мене сірою не подкурить —
Лопоне вінъ од мене ще й свої роги збудить!“
Такъ Остапъ храбрує,
Що прийде вечоръ про бісівъ голмує.
Притягъ Остапъ у гаїкъ к чортовому болоту бласеньню,—
И породила в томъ болоті трава висока й низенька,
И наплодилось в томъ болоті чортякъ до врага —
Не багацько їхъ — ціла ватага:
Були голіє, волохатіє, були з ногами,
Були на собачихъ лапахъ изъ рогами, —
Вони тамъ николами (?), скакали и жуками літали,
И, що в світі робилось, все те беси знали.
Начав Остапъ у свойму гаїку дуба рубати. —
Гульк на задъ — ажъ стоїть поручъ чортяка.
Маложъ вінъ сокири не впустивъ: злякавъ Остапъ неборана!
„А що ти, пане Остапе, злякавъ?“
„ — Ет! кажи: трохи злякавъ; але такихъ чортівъ не ставъ
боллиця.“

¹⁾ Подаємо приблизну вершовалу казку зъ Збірника И Рудченка.

„Я чув, пане Остапе, що ти за вольхож умний.“
 „Як до якого дела: вмю орать и сять, хати строить и леси плести.“ —
 „А зайцяж ти, пане Остапе, поймаєш?“
 „Ті, пане чорте: не шойму, бо и не зббана. А деж чого виймає?“
 „От, буде навмана стрибати.“
 Де у чорта и зацц увяв, — біжить кров Остапа,
 А Остап: — „ката!“ крикнув,
 А чорт за зайця — він и не шикнув,
 „А свісиеш ти, пане Остапе, так щоб аж лес похилив!“
 Из дубов лист увесь извалився?“
 — Я, каже, в болши заклад пойду; як свісну, то ніхто не шикав, як встоїть...“
 „Од мене ти шапку грошей маєш.“
 „А в мене всю домову забрав!“ —
 „Свіщи, пане Остапе!“
 — Свіщить, каже, он, пане чорте, бо ви старші од мене. —
 Чорт як розставив губи да попер, то аж лес похилився,
 Из дерева увес лист извалився.
 — „Важит же, каже, пане чорте, хоя собі очні,
 Бо я як свісну, то неначе хто лясне по ниці.“ —
 Так Остап до чорта промовив,
 И докуль чорт очи завязав, то Остап дубину приготував.
 Да як перехристівся,
 Да як трісне под висок — так чортлика и похитився...
 Поорав землю, неначе плугом, рогами,
 А загув — аж суню слухать — певаче бугай у болоті;
 А Остап йому квачем у горло, щоб не сохло у роті.
 „Подай, каже пане Остапе, хоя води уста промочати!“
 И в великої больності,
 Так и встав до Остапа по вольності.
 „Не чавь же я пане Остапе, що ти в чагаями ходиш, —
 Сам же ти не учений, та ще й чортов переводиш!“
 (Из збірника українських казок И. Рудченка. — Записана о Овручским уезді. Волинської губ.)

В І С Т І

Виділь товариства „Просвіта“ мавъ 9. (31.) с. м. своє третє засідання. На порядку деннімъ було третє читання одозви до народу русько го, котру по одобренню передано виділовому редактору и котра поступить на світ дняхъ уже у печатну. Відтакъ відчитано письмо, що наспіло до виділу въ ріді інтерпретаци відъ деякихъ Львівських Русинівъ. Підписані домагають ся, щобъ виділь товариства у своїмъ урядованню, такъ домашнімъ якъ и на зверхъ, уживавъ лише естетичну праведь и щобъ який небудь способомъ оповіщавъ подробенъ протоколъ кожного засідання свого. Відповідь на сю інтерпретацию поручено Дру К. Сухкевичу.

Львівські Русини (сеґо року уже и старші) обходятьимуть 25. Лютого 8мі роковини смерти Тараса Шевченка декламаторсько-музичнімъ вечеромъ. Комітетъ, заповязавши ся въ тій цілї, робить великія приготівління и хотівъ би, во волї публіки обійти память „Незабутого“ у театральній салї Народного нашого Дому. Ми сподіємось, що Варядъ Дому Народного коли не подарить, то певно однаймать на той вечеръ салю Комітетови, бо и торіжъ не въ другої якої причини одбулись роковини лишъ въ комнатахъ „Руської Бесіди“, якъ хто съ тої, що въ театральній салї відъ той самъ часъ буда виставна образівъ.

Нарікають деякі люди, що виходяче у Колимині „Кропиво“ слабенько собі дотепне. А черезъ що воно не дотепненьке? Може редакторъ дуже серьедній чоловік а може хоча-віль, щобъ ёго самого люде на сміхъ піднесли? У третю числу намалювавъ він, здасть ся по неволі самого себе, та назвавъ публіци — своій сміятись въ ёго, що недобрі оусиди за волося ёго деруть: На що такі ситуації виводити на

сцену, коли можъ легшимъ способомъ на дотепъ здобутись. Най би ш. Редакторъ прочитавъ собі отсей фелетонъ у Слові у котрому одвічає п. Бранікъ п. Партицькому, та, щобъ тамъ уже сказати „олицетворить“ отей слова п. Браніка: „Изволить г. Партицькій, дабы и мы могли задержати наши коренныи буквы: о, е, ъ, и, и т. д., которы мы одержали отъ нашихъ отцевъ, котрымъ перейшли на наше тѣло и въ нашу кровь, съ которыми мы яришли на свѣтъ и которы сопровождаютъ насъ въ гробъ; свѣчаютъ бо намъ словами, инославными черезъ неясныи буквы, при крещенію и надъ могилою...“ Чи не мусіли бъ ми сердечно розсміятись, на-моя бъ „Кропиво“ эмалювало памъ, якъ и хрестить пана Браніка, а ё у куні ёго родичамъ пішло; або якъ мы и ё ховають п. Браніка у глибоку могилу, де не чути ні фонетичного: і, ні який, ні смія, а де лишъ етимологічні агессти и скосства.

Ще одно, а те одно новий рідъ полеміки, казавъ би хто ученої (?), яку завівъ п. Бранікъ у своїхъ „отвѣтахъ“ на „відповіді“ п. Партицького. П. Бранікъ каже (Ч. 12. Слова): „Мы не будемъ исенитниці г. Партицького такъ долго опровергати, какъ пока онъ до спорозъ больше сподобь не станется. Мы радыи г. Партицькому отъ сердца якъ братъ брату сдѣлати испитъ хоть на низшую гимназію...“ Шюжъ въ сеґо виходить? Виходять таке, що п. Бранікъ певно испитъ має, бо и самъ лимъ орляудно похвалоеть ся и каже, що він уже відъ 8-мохъ рокивъ въ „перье“ порісь — и що черезъ те вінъ до спорівъ язико-словннхъ на поли словянськихъ спосібень, тай навіть якъ разъ спосібень, бо складавъ свій испитъ у Львові пере чифрессорами лінциами, котрі питали ёго въ греки та латини, в котрі пре словянські мови тн чирки? П. Бранікъ осерьбивъ навіть своїми словами дльшого проф. для руського языка и литературы на львівськійъ всеучилищи п. Якова Головацького, шереть котримъ, о скілько намъ звісно вложивъ п. Партицькій испитъ въ руського и старословянського языка. Чи п. Яковъ Головацький не бувъ въ силі уже нічого научити?

Якъ довідумось въ певнихъ жерелъ, виробляе по нашому Превов. Митрополита Спиридона, крилошанинъ М. Малюпський окружне письмо до всёго пр. Священства руського львівської свархи, котримъ маєть ся кинути анатема на руський перекладъ Библіи, видаваний редакцією „Правди.“ !!!

БИБЛИОГРАФИЯ.

Учений горватський Велемиръ Гай издавъ уже IV выпускъ своєї цілної „Книжизвна Zabava Hrvatsko-Serbska“ (днвн: 34 и 36 ч. Правди II. р.). Випускъ сей містить у собі, поміжъ другими вартвиимъ працями, гарну розсвау про старинні гроші у Южній Словянщині. Ціле се діло припоручемъ тимъ нашимъ ч. Родимцямъ, котрі працюють и у Сербско-горватській літературі, и відъ котрихъ диводились намъ торіжъ для нашого письма переклади сербськихъ оповіданъ.

ПО П Р А В К И.

У 2. и 3. ч. „Правди“, зайшли слідуоті друкарські помилки: Сторона 12., стовпець 2., у низу 2. стрічка: замість ванапастивторбючись, має бути: ванапастав, торгуючись Стор. 13. стов. 1., стр. 10 знизу: зам.: Уже й запитались... має бути: Уже й запитались... Стор. 15. ст. 1., стр. 7. зам.: А що, як присядемъ, має бути: А що, як присядемъ. Стор. 16. ст. 1. стр. 15. въ гори: Пре тако ж ма, шѣвника, має бути: Про такова ж ма шѣвника. Стор. 11. ст. 1., стр. 36 въ гори, зам.: недостайного писання, має бути: недостойною писати; ст. 2. стр. 43. зам.: яко не згіднихъ до... має бути: яко незгіднихъ до... Стор. 12. ст. 1. стр. 13., зам.: и етично красу, має бути: и етично красу; ст. 2. стр. 11. зам.: де самозвання, має бути: до самозвання; ст. 2. стр. 5. зам.: де загодювала дитвору, має бути: де загодювано дитвору. — Стор. 22., ст. 2. стр. 16. знизу: зам.: аневагу до аяситоаці, має бути: аневагу до инсинуаці; ст. 5. въ низу: зам. розуму с твердого, має бути: розуму и твердого. Стор. 23. ст. 2. стр. 9. зам.: повширювались усюди —, має бути: повширювала въ усюди —. Стор. 24. ст. 1. стр. 28., зам.: катковське, має бути: катківське. У ч. 1. „Правди“ на стороні 4. у стовці 2., стр. 4., зам.: любляли грішною, має бути: мовляли грішною.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Подаємо замість повісти поему: Йовъ, переспівану Павломъ Ратаєм. Твір сей такий високий якъ Гомера Илиада. У де-чому стоїть вінъ вище Илиади. Гуманний се твір. Попередивъ поетъ єврейський у сіхъ у гуманности и врозумініи Бога. Не всі народи у своїхъ літературахъ посідають переспіваного Йова, а

ті що мають ёго, чваняють ся, що здужали своєю мовою виразити високі мисли „Праведного и речи ёго трѣхъ другівъ.

Зъ усіхъ сторінъ приходять материяли до Правди; Життя духовне розбуджуєть ся у насъ чимъ разъ сильніше; а поки Редакція буде въ силі побільшити форматъ Правди, додаємо ниньки півъ аркуша яко надзвичайну прилогу.

До ш. Читателівъ ПРАВДИ!

Зъ нинішнімъ числомъ передаю редакцію „Правди“ въ руки професора гимн. п. Наталія Вахнянина. Завізваний моїми приятелями, передъ рокомъ, до обіймлення редакції, я въ головній мірі покладавъ надію на галицькихъ и українськихъ писателівъ, которі сполученими силами по правді не відказали ся ласавого уділу своєго. Їхъ то трудамъ и щирій волі завдячати належить, що письмо Правда здобуло собі дома и поза домомъ поважне становисько и голосне ім'я.

Маю надію, що въ переходомъ редакції у нові руки піднесе ся вище наша „Правда“. П. Вахнянинъ, працюючи відъ многихъ літъ на ниві нашої письменности и заслуживши ся своїми трудами около народного діла, успіє скорше и лучше повести розпочате діло, аніжъ то при моїхъ слабихъ силахъ досі можливимъ було.

Зъ мої сторони чуюся щасливимъ, отсимъ посліднімъ словомъ подякувати руській публиці за уділене мені довіряє. Нехай воно въ більшій еще мірі переховає ся для нової редакції.

Иванъ Микита.

Високоповажні Читашелі!

Зъ симъ числомъ обіймаю редакцію Правди. Письмо се, одиноке літературно-наукове у Галичині, заходить ся уже відъ двохъ літъ щиро коло розвою рідної нашої письменности и скупило побічъ себе майже всю просвічену Галицьку громаду. Засиляють ёго и люде зъ України своїми цінними працями, а тимъ, що приняло ся за видаванне Библиі, поставило воно себе на рівні зъ всіми слов'янськими науковими письмами, и посвідчило ясно, що Русини стали жити кріпкимъ духовнимъ життємъ.

Діло се вели до сего часу чесно и совістно наші ш. Родимці Лонгинъ Лукашевичъ и Иванъ Микита. Їхъ заходамъ и щирій участі Вп. нашихъ Родимцівъ маємъ подякувати, що положили ми підвалини до кращої духовної будучини. „Правда“ містила у собі оригінальні утвори на поли белетристики и науки. Можъ сказати, що вона пересадила літературу, викохану на Україні, до Галичини, стараєть ся розбудити любовъ до рідного слова а черезъ те и піднести самовіжу народню. Праця її тиха, безгомонна, но при тімъ и невсипуща. До того поставилась „Правда“ на безстороннімъ становищі, и черезъ те подала руку до згоди тій часті нашихъ просвіченихъ людей, котрі не поцурались свого рідного слова, а котрі лишъ фонетичній правописі не суть раді.

Обіймаючи редакцію „Правди“, не хочу я вести її иншою дорогою, якъ тою котрою вона до сеї пори ишла. Я уважаю письмо се яко арену, на котрій відъ часу до часу будуть появлятись взорові утвори Українські, и Галицькі, и на котрій молодші люде трібувати мають свої сили. Сподіюсь, що Вп. Родимці и до мене такъ щиро прихилять ся и въ такий мірі засиляти будуть мене своїми працями, якъ прихилились до моїхъ ш. попередниківъ и засиляли їхъ. По силамъ старатимусь вив'язатись совістно зъ обов'язківъ редакторськихъ и почую себе щасливимъ, наколи ш. Читателі повкладуть у мене таке довіряє, якимъ наділяли давну редакцію.

У Львові 14-го Лютого 1869.

Наталя Вахнянинъ.

Головні помічники при редакції: Б. Згарський. М. Косацьк. Др. В. Лукашовський, Ом. Партицький Др. К. Сушкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталя Вахнянинъ.

Зъ друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выкопцись:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администрация підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица).

И О В.

Пересїив Павла Рашаї.

Почав тоді Валдад Савхейський, и рече:

Чи довго ще сплітатимеш химері,
И голос твій бурхатиме, як вітер?

Хіба Господь закон свій переминить,
И праведнихъ неправо покаже?

Твої сини згрішили перед Богом,
То й попустив Господь їх у погібель.

Коли ж и знов обернесся до Бога,
Помолисся всевишньому Владиці,

Коли ти жив на світі без лукавства,
То певен будь — оглянецца на тебе,
Він праведність твою судом окриє.

И що ти мав с початку твого віку,
Покажецца малим у новім щасті.

Сягни лишень умом у давні давна,
И мудрости в батьків позич святої.

(Бо вчора ми постали — що ми знаєм?
Ми по землі мов тинню переходим), —

Вони тобі розкажуть и зъясують,
Святі слова из серця свого виймуть:

„Хіба росте папірус уз бодото,
И рогоза живе в безвідній сусі?”

Ще молодá, ніхто її не різав,
А перш трави усякої изсохне.

То так и той, хто забуває Бога:
Неправого надія погібав.

Нема́ йому ні певности, ні сили,
Его снага — що паукова сітка.

Шкода́ йому об хату обпіратись:
Не видержить, впаде его будівля.

Ось дерево на сонці зеленіє,
И вітами нагнулось за ограду,

Коріннями вчепилось у каміння,
И глибоко вросло аж до граніту.

А викопай, то й місце его рідне
Ему чуже и неприязне стане.

На тій землі ростиме інше древо,
И віттями делітиме на сонці.“

Ні, правого Господь не відпихав,
И грішному руки він не простягне,

Колись тебе він щастям нагородить,
Веселостю уста твої наповнить.

А ворогів твоїх стидом окриє,
Намети злях як віхром позривав.

Прийняв тоді слово Иов, и рече:

О, знаю, так! вонó ж бо сему й правда:
Хто без гріха, без кривди перед Богом?

Хто з ним на суд, на прою словесну стане, —
Не оправдять и тисячнєго слова.

Могучий він и мудрий супротивник;
Нема́ того, хто встоїть проти его.

Перенесе вуді захоче гори
И в ярості зовсім їх переве́рне.

В его земля аж ходором заходить
И задри́жять її стовпї — підборї.

Він повелить — и сонце не зіходить;
Кладé печатъ на зорі нещисленні.

Один собі намет свій напинає,
И по верхам морської хвилі ходить.

Создав він Віз, Волосожар и Квочку,
Світлиці геть по той бїк окіяну.

Він чудеса недовідомі творить,
Его дивам ніхто не знає ліку.

Иде, грядé — и я его не бачу,
Летить, шумить — я розумом сліпаю.

Чи візьме щó — ніхто его не впинить.
Ніхто ему не крикне: „Що ти робиш?”

Розсёрдившись, Господь не прохолоне,
Покї йому не вклоняцца противні.

То як же я стоїв би проти ёго,
И нехтував слова ёго святіі?
Хоч би зовсім я правим почувався,
То й то б свого суддю благав словами.
Хоч би й озвався благий на мої речі,
Не думав би, що він почув мій голос, —
Він, що огнем и бурним духом дише,
Він, що не знать за що мене карає,
Що не дає перевести дихання,
И через край гіркої наливає.
Чи силою, то скаже: „Я готовий!“
Чи через суд, він скаже: „Позивайте!“
Я був би прав, колиб мій рот затівся¹⁾;
Не винуват, колиб мене він зганив.

Я праведен, про жизнь міні байдуже,
Я не боюсь умерти за се слово.²⁾
Нехай собі; я вже сказав про Бога:
„Він праведних и нечестивих губить.“
О, хоч би він убив мене від разу!
Ні, ёму сміх из проби неовінних!
Ледачим він оддав у руки зємлю,
Закрив лице її лукавям судням;
Колі ж не він, то хто? скажіть на милость!

Літа мої біжать, як скороходець;
Біжать — летять, из щастям не зустрівшись.
Прошли вони без сліду, як той човен,
Як той орел, що здобич доганяє.
Колі знажу: „Забуду моє горе,
Покіну плач, возвеселюсь душею“,
То страх мене обійме за мій сміток,
Бо знаю — ти мене не оправдаєш.
Вже я давно осуджений у тебе, —
Про що ж міні даремне турбуватись?
Нехай би я обмівся снігом чистим
И щолоком помів безвінні руки,
То ти мене в нечисту яму вкинеш,
И буду я гидкий моїй одезі.
Я Богові не рівня, щоб змагатись
И вкупі йти судом судитись правим.

¹⁾ Иов, сміливою гіперболою, хоче сказати, що колиб він задумав судитись из Богом, то уста б ёго говорили не те, що ёму хотілось би довести.

²⁾ Не маючи надії доказати перед Богом свого права, Иов, досадує на самого себе, и згорда озивається праведним, хоч би ёму за свою сміливість зараз и умерти.

Бо нікому між нами розсудити,
На нас обох грізну підняти руку.
Нехай би вже він палицю покіннув,
И острахом не мучив мою душу.
Озвався б я до ёго не лякавшись,
Во в серці я не той, яким здаюся.¹⁾

Душа мої втомилась побиванням, —
Нехай уста говорять без упину
И плачеця гіршеє моє серце.²⁾

Не осуждай так хутко мене, Боже;
Скажи міні, за що твій гнів на мене?

Хіба тобі утіха з мого лиха,
Що відопхнув мене, своє соадання,
А грішникам присвчуєш на суді?

Хіба ж и ти людські мавш очі,
И дивисся на світ, як грішні люде?

Хіба твій вік такий, як чоловічий?
Твої літа хіба такі, як наші?

Що ти гріхи мої перебіраєш,
Переступу дошукувася грізно,

Хоч знаєш сам, який я неповинний,
И що ніхто від тебе не заступить!

Твої рука трудилась надо мною —
И ти мене збагнітувати хочеш!

Ой спогадай, що ти мене, мов гліну
Зліпив, скруглив, — и хочеш в прах розсіпати!

Ти ж сам мене, як молоко, очистив,
Як сир, згустив, упорав, приспесобив.

Одаг мене ти кожею тонкою,
И жилами обвив премудро кісті.

Мене життям и ласкою ущедрив,
Достерегав, беріг мого дихання.

И ось вонó, що ти у серці мислив!
Таку міні судив ти щасну долю!³⁾

Аби тобі за гріх мене картати,
И ні єдиної вини не извинити!

Чи винуват, то горе міні, горе!
Чи праведен, то глінути не смію:
Соромлюся мизерности моєї.

¹⁾ Совість у Иова чиста. Се Господь попустив неправді залаякати ёго, щоб не здолив ёго розум збороняти праведність.

²⁾ Иов усе ще думає, що ёму буде смерть за ёго сміливі речі.

³⁾ Иов говорить так, ніби справді думає, що Бог на те ёго спёршу ущасливив, аби потім гірш ёму допекти бідою.

А підіймусь — ти, мов той лев, на мене.
Наскакуєш, щоб дух мій задляти.

Свідітелів на мене знов виводиш,
Удвоюєш проти мене завзяття,
Один за 'дним тіснять мене лихі.

Про що мене ти из утроби виїняв?
Умер би я, ніхто б мене не бачив,
И був би я, мов не зачавсь, не склався:
З'утроби я у землю перейшов би.
Хіба мій вік не сон? Стривай же,
Хоч трохи дай міні повеселитись.
Поки спушчусь без вороття між люде,
У глибиню, в страшенну преисподню,
В країну тьми, у померки довичні.
Там смертна тінь, не-поряд, руйнувіна;
Там день одно, що темрява нічна.

Принняв тоді слово Сохвар Минейський, и рече:

Чи вже ж мовчать, як хто горазд говорить?
Хіба вже й прав хто густо словом сіпле?

Чи на тебе не знайдеця розумний,
Щоб ти глумивсь, не мавши собі впину?

Ти Богові сказав: „Я маю розум;
В твоїх очах я чистий, без пороку.“

Нехай же Бог до тебе возглаголе,
Уста свої одкриє та промовить,

Що він тобі явив свою премудрість
И тайная своїх великих думок:

Вбачатимеш, що він ще й милосерден.

Ти думавш збагнєш премудрость Божу,
И сягонєш, умом до єго правди!

Не сягонєш, бо лица вона неба,
И не збагнєш, бо глібша над безодню.

Удовжиню він довший всєго світу,
А завширшки він ширший овияну.

Захоче він — и грішник у темніці;
Звелиць — и суд згромадіця на злого.

Уміє він познати виноватця.

Відкриє грїх, де й не в догад нікому.

И дурєнь сии до розуму дійшов би,
И сии осла почав би міркувати.

Оттїм же то, коли вернуєсь до Бога,
И простягнї до єго рўки хочеш,

Кодї свій грїх ти на руках обмиєш,
И виженєш с твого намету кривду;

То сміливо підіймєш чїсте око,
Стоятимєш на правді не бойвчись.

Всі болєсті, скорбѣти твої зникнуть,
Забудєш їх мов повідь веснянїю.

Грядущєє саянє тобі полуднем
Теперешнє ясїтнє як ранок.

Здобудєся впокою и влованнє,
Оглєдєся та й дїжєм собі спати.

У снї тебе ні що не потрївѣжить;
Лєстїтєся до тебе будуть люде.

А очї злих на віки потємнїють,
Не знатимуть, як из турбѣти вїйти,
Надїя їх — диханнє перед смєртю.

Принняв тоді слово Иов, и рече:

Нема бачу й народу бїльш на свїті;
Як помрєтє то зникнє вся премудрїсть.

Тим часом я такий же маю розум,
Я ні в чому не буду пастї задню.
Та й хто того, ще ви реклі, не знає?

Смїховищєм я став у своїх друзїв, —
Я, що сам Бог до мене озивався!
Я здавсь вам, невїнний, чїстий, на смїх.

Гордїтє, бо щастям надулїся:
Нєщасному в людєй одна зневага.

В розбїйницьких нашєтах тїхо и мїрно,
И грїшники живуть собі безпєчно,
Дарма що им правїця стала бѣгом.¹⁾

Спитай скотá — и він тебе научить,²⁾
В небєсних птицѣ — вони тебе наставлять.

Скажи землї — вона тобі зясує,
И рїба рїч премудру твою змѣнить.

Хто між инми не знає й не вбачає,
Що Бог создав и сотворив вселенну,

Що все живє — у Господа в правїці,
В єго руцї — диханнє чоловіка?

Хіба слова не ухо розбїрає,
Так як уста смакують вську пїщу?

Премудрости шукати трєба в сївих,
Бо розуму, хто дѣяго жив, набрався.

¹⁾ Що вивають на одну свою сілу. *Dextra mihi deus* (*Aeneida*, X, 743.)

²⁾ Иов знов берє думку, що промовив на початку своєї рєчі, и доводить, що Сохвар не сказав нічого дивного або велими розумного.

У Господа премудрость и потуга,
Совіт благий и розум він дарує.¹⁾

Що зруйнував, того ти не збудуєш;
Из єго рук не визволить могутий.

Зупинить він — и пересохнуть ріки,
А повелить — покрийть води зємлю.

В єго руці и сила и премудрость:
Обманщика з обманеним він бачить.

Займає він в полонь гетьманів гордых,
Туманить він народнім судьям розум.

Розв'язує царям їх шабелтаси,
Верівкою упоперек їх в'яже.

Священників одводять у неволю,
Богатого руйнує до останку.

Заціплює уста краснорічіві,
И відійма премудрость у премудрих.

У гордоцах соромить пишне панство,
Підперізи розв'язує потужним.²⁾

Безодню він на сонце підіймає,
И темряву освічує зтрашенну.

Впотужнює народи и руйнує,
То ширить ім, то зужує грядиці.

У приводців він розум одіймає
И водить їх пустинями без шляху.

Мов полапки, без світла, у темноті,
Мов п'янії слоняюця розумні.

Такі дива вбачали мої очі,
Чував мій слух и серце розуміло.

Я знаю все, чого ви здобулися,
Не ніжчий я ні в чому перед вами.

До Господа озв'уся з моім словом,
Єму подам на суд увесь мій побит.

Ви ж знаєте одні лукаві плетні,
Ви лікарі для мене не потрібні.

Мовчати б вам, то й то б уже був розум:
Здавалося би, що й ви не безголові.

Послухайте ж моє оборони,
Смирітеся перед правдивим словом.

Ви хочете служити лукавством Богу;
Неправдою до єго підлеститись?

¹⁾ Иов хоче сим довгим словом про Божє величчя, довести, що він не агірший красномовець над Сохвара.

²⁾ Пояс у східних народів заменює силу в бою. Широна одєжа держиця там поясом; розв'язати кому в бою пояс — одно й те ж самє, що обесилити.

Чи то ж бо ви — избранники Господні,
Чи речники за Господа на суді?

А що, як він загляне вам у серце?
Чи ви й єму напустите туману?

Він первих вас за кривду покарає,
Дарма що ви кривили задля єго.

Чи вас єго величчя не лякає,
И Божий страх вам серця не тривожить?

Розсіпались, як п'юпїл ваші притчі,
Твердий свій мур з гязі ви мурували.

Идіть собі, я буду говорити,
Яка б міні за се біда ні склалась.

Держу в устах мое мизерне тіло,
Держу в руці мою убогу душу.¹⁾

Господь мене вбиває без оцядку,
Одно міні восталось — оправдання.

А може тим спасусь від злої смерти,
Що грішнику не дано бачить Бoga.²⁾

Послухай те ж нескривленого слова,
И щіру річ ловіте своїм ухом.

Судитися готов я перед Богом:
Бо правдою из суду вийду чистий.

Нема того, хто вкаже мою кривду,
А зъявиця — замовкнуня на віки.

Од двох тільки річей мене помилуй,
Щоб я не кривсь від тебе в моім серці:

Не роздави мизерного рукою,
И не лякай мене великим страхом.

Тоді питай, відказувати буду,
Або міні на допитки відказуй.³⁾

Скажи, в чому тобі я провинився,
Скажи, які мої гріхи и кривди?

Чого лице від мене одвертаєш,⁴⁾
Мене собі за ворога вважаєш?

Не вже сухий листок лякати хочеш,
Соломину на вітрі здоганяти,

¹⁾ Се прислів'я, а розум їх такий: Чи пан, чи пропав, а буду говорити; наважився оттак и так чинити.

²⁾ Вів важиця між двома протявними думками. Раздумав, як се мало не всюди думають на сході, що не можна побачити Бoga та й не вмерти; а друге: розважя себе тим, що Бог не покаже себе грішному.

³⁾ Далі йде віби судово справа Иова, що з великого жалю одважує живнє, доступившись до Бoga

⁴⁾ Иову здаєця, що Бог не знає вже, що єму й кавати на допитки праведного чоловіка.

ОСТАПЬ

Гріхъ тобі Івга! Богъ сиріть любить; а Осипъ добра дитина хочъ куди; и працює широ, и насъ шанує...

ІВГА.

Тільки не перехвали на другий бікъ! Промене! Нехай твоє буде, та диви, щобъ не казавъ ся віттакъ! (по хвилі) А тамъ, який мені смутокъ чужимъ добромъ журитися, хіба у мене рідної дитини нема? Чуєшъ Остапе пора би уже и обь Олі дещо подумати.

ОСТАПЬ.

Порою сіно косять.

ІВГА.

Хібажъ її вікъ волосомъ світити? — Розумний чоловікъ задалегідь готує.

ОСТАПЬ.

Тобі бо щось такъ дуже, ажъ кричить; хіба тобі дощъ за шию лле? Молодимъ двічі не бути, такъ хай си ще погуляє; а тамъ воно и не такъ спішно; за зятємъ у Київъ не поїдешъ, а й такъ вже маю для її пару.

ІВГА (живо).

А кого то?

ОСТАПЬ.

А кого жъ би, коли не Осипа?

ІВГА.

Осипа! Осипа?! Удуривъ чи що!? Невидано и на миру не казано! Цуръ тобі, пекъ тобі, пекъ та осипа! Сь тобовъ и останний розумъ згубивъ би! — О! и въ головахъ сего не покладай; скоріще голова йому посивіє ніжъ вінъ того діжде! — Схаменися! Та не гріхъ же тобі таке дурне торочити? Та я би свою єдину дитину погубила, та за ка' зна яву біду її світъ зав'язала! Я би.....

ОСТАПЬ.

Стій! Погоди! а то пищить якъ дідько у градовій хмарі! — Бачили ми и такихъ! Хібажъ ти гадаєшъ, що я такий страшний, що отъ відъ бабиного крику и волосся в'яне? — Оттоді жінка буде старша, якъ сорока побіліє; а заки що, то я кажу, що Оля піде за Осипа!

ІВГА.

Такъ силуватимешъ її?

ОСТАПЬ.

Нічого силувати, Оля любить Осипа.

ІВГА.

Любить?! — брехня! Осипъ її любить! Виховавъ єсь собі потіху; підняло троха уши та отъ куди пнеть ся! Дарма дарма! — Оля єго не лю-

бить. Оля бъ леда волоцюгу, ледащо, недбалицю та казнащо любила? О, Оля моя дитина!

ОСТАПЬ.

Хай Богъ заступить, аби у тебе вдала ся! А ти дурій або ні, кричи або ні: то одинако горохомъ обь стіну; — але кричи, кричи й до нехочу, чей ти легше стане! (відходить)

ВИСТУПЬ 4.

ІВГА (сама).

Отъ тобі Гандзю книшъ! Отго наробивъ халени! Та таке лишъ у казці казати, та учуда вписати! (по хвилі) О! и сорока не побіліє, а такі жінка буде старша, отъ що! — Такъ и гарна жъ би то пара! Дочка багатирка и наймить; доразъ похоже якъ сова на яструба; — и вінъ смівъ окомъ на її накинати! (по хвилі) А може вона и справді єго любить... Ні ні! вона бъ на стількі не забула ся; моя дитина не зганьбить свого роду! А колибъ вінъ її и справді у око запавъ, то тільки іграшки дитинні; — звісно молоде, нерозумне, побачить хлопця и вже до єго лине якъ метеликъ до огню; але Оля послухає розумної матері! (по хвилі) Нічого казати Осипъ собі хороший и добра людина, такъ хібажъ те моя вина, що вінъ сирота, що у єго ні копійки, а я перша багатирка? Хібажъ мені моєвъ працєвъ чужі лати пошивати? Дарма, нехай єму и абійцо!.. (думно) Я багатирка! не такий мені зять здавъ ся! Мій зять буде відъ золота такъ и сьяти; мій зять буде панъ, що всі тільки придіте поклонімъ ся, що всі тільки указивати муть: отъ вамъ Чубатой зять! Така вже в мене сторія, такъ воно и буде, хоть би и десять розумнихъ чоловіківъ!! (відходить)

ВИСТУПЬ 5.

Садокъ за хатою.

ОЛЯ и ВАСИЛЬ.

ВАСИЛЬ.

Олю! моя птичко дорога! моя квіточко золота! Олю, мої слова чисті, якъ день білі, такъ не мешъ мені віри?

ОЛЯ. (амішана)

Та ні — та —

ВАСИЛЬ.

Олю! я тебе люблю якъ душу! ще більшъ — я тебе люблю такъ, що у тобі и душі не чую! — тільки слово, одно словечко Олю, чи любишъ ти мене?

ОЛЯ (ствядно).

Не питай Василю — місяць світить —

ВАСИЛЬ.

Не любишъ?! хочешъ душу мою погубити?

ОЛЯ.

Ні, ні!

ВАСИЛЬ (обніма її).

Олю! ти мене любишъ!

ОЛЯ (вириваюся).

Иди Василю, иди уже, ато коли би хто побачивъ —

ВАСИЛЬ.

Вірному коханню и Богъ не противень!

ОЛЯ.

Ні ні Василю, уже пізно.

ВАСИЛЬ.

Сердечко мов! розстання зъ милою смерті ся рівняє! (обніма її)

ОЛЯ (відбіга у хату).

Добраніч!

ВАСИЛЬ.

Сни солодко! —

ВИСТУПЪ 6.

ВАСИЛЬ (самъ)

Ха ха ха! отъ уже моя душа не скаже що у пню жила! ха ха ха! (по хвилі) Ато розсміявся такъ красно наче би и пекла не хотівъ! та дарма и несміяти ся на таку кумедію! Ледво подививъ ся дівчинні у очі а у її уже серце такъ и б'ється наче телячий хвістъ, уже б'є зъ великої любові и умерала! Ажъ то сміхъ — хахаха! А вона думає, що я справді за нею такъ и пропадаю! Овва! у насъ тільки за кару женять, коли що провинивъ, тоді яку ёму кару дати? — Оженити ёго, кажуть, то вінъ знатиме! такъ! Хібажъ на те давъ Богъ капку того віку молодецького аби и не нагулятися? Ій Богу! зъ дідькомъ піду у закладъ, що скільки ту дівчатъ хорошихъ — усіхъ розкохаю, віттакъ за-сватаю у котрої гроші, та зновъ погуляю, поки віку стане! хахаха! (відхо дить).

ВИСТУПЪ 7.

ОЛЯ (виходить изъ хати).

(обзираюся — по хвилі)

Чого я вийшла? — що мені? — Боже милий, якже я змінилася! — — дежъ моя веселість? — пропала, а мені такъ тяжко на серцю! Одна хвиля а Оля уже не та, що була — Василю, Василю! — — Я ёго люблю — — ні, ні не люблю! — — ні, ні люблю, люблю ёго! — Хібажъ це гріхъ? хібажъ я тому вина, що вінъ такий любий, що ёго слова тамі солодонькі, що вінъ мене такъ дуже любить! — — А може вінъ мене не любить? — — ні, ні, ёго слова чисті якъ день білі, вінъ любить мене, а я ёго ще більше! (закриває очі — по хвилі.)

Дивно, якъ оце стало! — перший разъ ёго нині побачила, а уже безъ ёго и світъ мені не милий! я люблю тата, маму, люблю Осипа — а тільки ёго одного такъ солодко и такъ тяженько любити! — Якъ же би Осипъ зъ мене сміявся, коли би я ёму оце сказала! ні, ні, не скажу, у собі заховаю, хай буде ще тяжше серцю — за те одно слово ёго усей смуток рожене — ахъ! —

(по хвилі сівает)¹)

Журу я ся журу,
Якъ ввечір такъ рано,
На моімъ серденьку
Веселості мало.
— Веселість веселість,
Дежъ ти ся поділа?
По кінець майдану
На балнву сіла;
До полудня цвила,
По-полудні ввела —
Ахъ, моя веселість,
На віки пропала!

(схиляє голову на руку у тяжкій задумі).

ВИСТУПЪ 8.

ОЛЯ и ОСИПЪ (приходять).

ОСИПЪ (надходить неспостережений).

Оля — думає — — скільки її знаю а ще такої задуми на її не бачивъ — (по хвилі голосніше) Добривечірть Оля!

ОЛЯ (змішана).

Спасибі, добривечірть! — ти зъ юлиці?

ОСИПЪ.

Недавно.

ОЛЯ.

А що?

ОСИПЪ.

Твоя пісня красча відъ тамтихъ.

ОЛЯ (змішана).

Ти чувъ її?

ОСИПЪ.

Чувъ, ти її ще ніколи не снівала и такъ любо ти ще ніколи не снівала.

ОЛЯ.

Ти більшъ нічого не чувъ?

ОСИПЪ.

А що-жъ-би?

ОЛЯ.

Ні, ні, нічого —

ОСИПЪ.

Ти щось недовго забарилася, а то я и не бачивъ коли ти відійшла —

*) Зъ народніхъ уетъ. — Л. А.

ОЛЯ.

Голова розболіла —

ОСИПЪ.

Ти недобра Олю, ато и нічого не сказала, я би та бувъ провівъ до дому.

ОЛЯ.

Та мене провівъ — (уриває) мене провела Олена Дубіівна —

ОСИПЪ.

(в. с.) бідна у горячці — (до її) ти слаба Олю

ОЛЯ.

О, ні, я уже здорова! я співала —

ОСИПЪ.

Співала — сумно співала — Олю! ти чогось дуже посумніла —

ОЛЯ.

Хібажъ мені веселовъ бути, коли ти усе сумний —

ОСИПЪ.

Олю!!

ОЛЯ.

Я думала, що хоть юлиця тебе розважить — правда Осипе якъ тамъ весело?

ОСИПЪ.

Веселому —

ОЛЯ.

А той Василь — — (скрасіла)

ОСИПЪ.

Хороший, правда?

ОЛЯ.

Та — таки нічого казати —

ОСИПЪ.

Шкода тільки, що пустий — вітеръ.

ОЛЯ.

Гріхъ Осипе, не суди без причини; перший разъ ёго побачивъ —

ОСИПЪ.

А вінъ собі тавий хороший, що відъ першого разу три дівокъ наразъ сватає —

ОЛЯ.

Що?! — ні-ні, вінъ не такий, ти недобрий Осипе!

ОСИПЪ.

Хібажъ я не бачивъ — Теперъ Олену обнімає — — що тобі Олю? —

ОЛЯ.

Голова болить, піду спочати може лекше стане — (в. с.) ахъ, не стане!

(відбігає у хату.

ВИСТУПЪ 9.

ОСИПЪ (самъ).

Бідна Оля — а я? ще бідніший! Гірка доля сиріть! — Тамъ де сирота вістатися має лучче аби камінь вирісъ! — —

Нема правди на світі хіба тільки, що смерть, вона ніе не зна, хто бідний а хто багатий; а у світі греші чоловікъ — а я що? сирота бідний безъ долі! — —

Чомужъ я не багатий?! Чомужъ вона не бідна?! я її люблю и сказати не смію, ні и не смажу, доста що я нещасливий — я би її життя затрувъ — ні, най буде щаслива! — —

Дивні ті люде на світі! багатирі що карбованцями хотъ греблю гати, а ще імъ мало — землю поїдає би коли би могли — нелюди! — а їхъ світъ любить — я самъ не люда занувати мушу, бо не людь матеревъ Олі! — — И що жъ коли би Оля мене полюбила? Рідна мати прокляла би єдину дітину, за те, що любить серце не гроші! Боже милий! на що давъ однимъ серце а другимъ камінь змний у груді! —

(по хвилі):

Такъ! — Оля мене любить — вона сумна, бо я сумний — — любить! — — —

Ні, нехочу, вона не буде мене любити, а згорджу її любовію, вона зненавидить мене, и буде щаслива!

Я сирота, за мновъ ніхто не заплаче, а той вогонь тяженький у собі придушу — зъ собовъ удушу! — сирота!!!

Кінець дії першої. (Дальше буде).

ДЕЩО ЗЪ ТРАДИЦІЇ ГУЦУЛЬСКОЇ.

(Написавъ С. Витвицький.)

Хто жне зъ нашимъ селяниномъ, пересвідчився, що народъ руський, хочъ и не много письменний, достаточно и безъ місяцєслова знає, коли и яке наступає урочисте свято. Числять наші селяне відъ святъ головнішихъ: Рождества або Різдва, Воскресення и Зеленихъ Святъ. Часъ зими ознаменовують вони св. Николаємъ, весну св. Юриємъ, літо св. Петромъ и Павломъ, осінь св. Дмитромъ. Крімъ нашихъ християнськихъ святъ затримали єще Гуцули много святъ логанськихъ, зъ которихъ многі носять на собі знамено цікавого подання. До такихъ то дний зачислити належить и тридену урочисть въ літі, заразъ по св. Апостолахъ Петрі и Павлі, де най би була и найпильніша робота, навіть силою оружною наказана, ніхто не возьметь ся за тяжку роботу, а запитана и найменша дитина: чому? відповість: „не свобідно черезъ ті три дні робити, бо каміння горить!“

Аби каміння у насъ горіло, того неслідно. За вульканичні вибухи на горахъ Карпатськихъ нема

и найменшого сліду, бо Карпати повстають найбільше з одвічного покладу второго: з нумулитного вапна (якь Черногора) и з грубо-зернистого карпатського пісковцю. Такь нумулитне вапно, находячися вь шпихляхъ Черної Гори и складаючися зь напливу антидилювіяльного (маленькихъ намуловихъ мушель), якь и пісковець переконують насъ, що про вулканичні вибухи вь нашихъ горахъ бесіди бути не може. Одна „Скупова“ має гранить, но и около неї за вимети каміння слідівъ не находимо.

Мимо того не можуть бути горішні слова такь часто всіми Гуцулами вимавляні, пустою повіркою, но відносять ся конечно до прадавнього подання за вулканичні вибухи гіръ, на котрі предки Гуцулівъ дивили ся и передъ котрими уходили.

Заходить лишень питання, котрі гори се могли бути?

Безперечно нагадує Черногора Гуцульска на задунайську Черногору. И Гуцули и Черногорці суть народомъ слав'янськимъ, зближеннямъ не тільки бесідою, звичаями и обичаями, но такожъ внутрішнімъ скорнимъ успособліннямъ, своєю червоною одежю и любов'ю до оруж'я, котре заедно при собі носять (топіръ, порошниця, крижівниця). Гуцули на своїхъ полонинахъ, если раненько умиваються, звертають ся зь великою тоскою на западъ сонця промовляючи: „ей скали, скали, та й скали далекі: ей море, море, та зимне та сине та й дуже далеке.“ Скали сі нагадують намъ голі скали краю Черногорцівъ, який простягавъ ся вь давнину відъ лиману Котарського до берегівъ Дубориці, и котрий обіймавъ городи: Дуброту, Котарь, Будуу и Ластую вразъ зь цілимъ приморремъ; при тімъ посідали Черногорці вь давню давнину часть синего моря, ведучи велику торговлю морську далекими землями.

Замітити еще належить, що имена рік и мість у Гуцулівъ и Черногорцівъ (вь обширнімъ змислі) до себе похожі. — Гуцули и Черногорці мають свою „Тису“, свою „Білу“ и „Чорну Бистрицю“, Гуцули мають головне місто Косівъ, а зь Черногорцями тісно звязане исторично-славне „Коссове Поле“. Нинішнє Гуцульське вираженне „легинь“ и „вере легинню“ нагадує намъ Римського жовняря „легионисту“, бо знаємо, що Черногора підъ именемъ Montenegro належала черезъ довгий часъ яко провинция Illiricum до складу Римської держави.

Тими доказами ведений, узнаю Черногору задунайську яко первісну отчину нашихъ Гуцулівъ. Традиция гуцульська про „горюче каміння“ відно-

ситься, гадаю, до вулканичнихъ вибухівъ Везувия и Етни, на которі предки нашихъ Гуцулівъ зь древнєї своєї отчини зь Черногори, до сити могли дивити ся.

(Конецъ буде.)

ВІСТІ.

26-го с. м., яко вь осьмі роковини смерті Тараса Шевченка, відбуде ся вь сали на Стрільщиці декламаторсько-музичній вечір. Початокъ о 7-мій год. Безплатні вступні білети можъ дістати кожного дня у нашій Редакції. Рано о 10-тій год, відправить ся у православній церкві служба Божа за упокой душі єго.

Одержали ми безпосередну вість, що „Српско учено друство“ на засіданню 6-го с. м. именовало нашихъ Родимцівъ Н. И. Костомарова и П. Куліша своїми кореспондуючими членами. Такою сьмою честью вістали наділені Великоросси: А. Н. Пивня, Викт. Ив. Григоровичъ, Т. Буславъ и М. О. Микетинъ, а сь Поляківъ Ант. Малецький, Жигм. Милковський и Іванъ Манейко.

Вь Берліні виходитиме новий органъ Чеський „Correspondance Tchèque“. Здасть ся вступити вінъ у сліди давнішого Blanik-a

На сихъ дняхъ вийшло перше число „Стенограф-а“ органу товариства головного „скоронисцівъ“. Объ важности стенографіи вь загалі и для насъ, поговоримо другимъ разомъ обширніше.

ПОПРАВКИ.

У 4-му аркуші „Св. Письма“ постерєжено помилки печатницькі. Просимо ш. прснумерантівъ читати ось якь: Голова XXX, стр. 32... відлұчаючи, стр. 15... батько е того часу, якъ перодав насъ? Зажеръ вінъ и наші гроби; стр. 47... Галад (кам'яна купа най свідчить). Гол. XXXIII, 15... частину люду, що зо мною. А вінъ каже: Чим... Гол. XXXIV, 13... и говорилъ имъ не щиро, бо... 14... бо се булбб... 30... Хананцяма...; Гол. XXXV, 4... и всі серєжки... 14... и приніс на єму жєртву...; XXXVI, 22... діти Лотанові: Хорі... — 25... дочка Анаіна. — 33... из Вособри. — 35... Мадийн... Гол. XXXVII, 14... с Хиврбнь-долїни... 17... знайшов ихъ у Дотамі. — 28... Измаїліямъ... Гол. XXXVIII, 9... увіходив... У 5-му аркуші св. П. Гол. XXXIX, стр. 19. треба читати... запалав гнів... — XL, ст. 10... роспукувцїя... XLI, ст. 34... настановить дозирателя. — XLII, ст. 12... однесіть туди... — XLV, ст. 22... перемін одежі.

У 6-му ч. „Правди“: сторона 44. звязу по стрічці „Я знаю й самъ, що...“ належить ще:

„Мя на землі — що воїни у службі.

И наші дні — що наймитова праця.

У відповіді на правописні виходи и. Браніка, сторона 50. належить конецъ уступа 7. почавши відъ: Вглядомъ грчеської правописи... ажъ до: По теоріи п. Браніка мусіла... до кінца уступа 6.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Придаємо знову півъ аркуша яко надзвичайну прилогу.

Головні помічники при редакції: *Е. Згарський, М. Косаць, Др. В. Лугаковский, Ом. Партицький Др. К. Сушкевичь.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зь друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22. і 30-го
кожного місяця.

Предлаша емкоше:
На „Правду зь Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 80 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).

И О В.

Перекіє Павла Рашаї.

(Дальше.)

Почав тоді Єлихвас Теманський, и рече:

Хто з розумом, той не гукєє марно,
Грудей своїх не наповняє вітром.

Гнилі слова — єму не оборона:
Яка користь в речах пустих, нікчемних?

Оце ж и ти покінув страх Господень,
Ти перестав Святого поважати.

Твої уста ясують твою кривду,
Хоч би які смітав ти хитрі речі.

Не я, твій рiт говорять проти тебе,
Ти сам себе осуджуєш на віни.

Хіба на світ родивсь ти перше світу?
Хіба постав ти перше високо́сти?¹⁾

Чи радував ти раду вкупі з Богом?
Чи ти стягнув до себе всю премудрість?

Що знав ти, чого б и ми не знали?
Чого навчивсь, чого б ми не збагнули?

Між нами є доволі сивоусих
И на літа багатших, ніж твій батько.

Святі слова пустив ти мимо вуха,
И байдуже про наші дру́жні речі.

Куди тебе замчить твої завзя́тість?
Чого зоршиш на нас очима дїво?²⁾

Чи се ж тобі гнівїтися на Бога
И до єго такі слова мовляти?

Що чоловік, щоб був він непорочен?
Жіноцький син, щоб бути єму чїстим?

¹⁾ Се єсть Премудрости божеської, що народилась,
як думають Евреї, перше всіх тварей. Так само говорицца
и в Псалтцах, VIII, 25.

²⁾ Се, мабуть, Иов грізно подививсь на Єлихваса за
єго ніці речі, ліби богобоязливі.

Господь своїм Святим, не довірив,¹⁾
И небеса²⁾ не чїсті перед Богом.

То що ж єму и истота безувірна?
Що той, хто пєє грїхи пенєче воду?

Ось слухай днш, як я тебе наставляю,
И розкажу, на що я надивився, —

Що мудріє передають молодшим,
Набравшись науки в сивоусих, —

В тих чїстих душ, що тут жили на волі,
Не бачивши між себе чужозємця:

„Злочинцеві всі дні сповняє ту́га,
Лиха душа прийма до віку му́ку.

Кругом її кипить що-день триво́га,
Напасть її лякає що-години.

Від темряви спастись не вловєє,
Мов для меча и рідниця ледачий.

Уже єму здавця, що він старець,
Бо злигодні віщує єму серце.

Убожество лякає єму душу,
Иде єму назустріч мов те війське.

Бо він изняв на Бога свою рѹку,
Горди́нею пїйшов протї Святого.

На Бога він підняв ся, тугошійий,
Окрив хребет залїзними щитами,

Залів собі лице блискучим са́дом,
Убрався в жир, мов у важєнні шати.

Оттим же то живе він у руїнах,
В руйно́вниці, що люде по́дбїгали,
Покїдали, мов кучугурі цєгли.

Не буде він багатий, ані щасний,
И займище єго ушір не пїйде.

Не вийде він на темряви до віку,
Пожре огонь одрїддя єго хїрне,
И зникне сам, як Бог дмухне на єго.

¹⁾ Янголям.

²⁾ Се єсть — усі истоти, що живуть на небї.

Нехай же зла, боєвний, не боїцца,
Бо зло йому за нагороду стане.

Не дасть йому дожити віку дбай,
Не буде він, мов палма, зеленіти.

Плоди свої погубить в зеленотчу,
И світ його обейплюця зарані.

Неплідна бо сім'я у нечестивих,
Пожре огонь намети окаянних.

Зачне лихий в утробі зло, мов жінка,
А вродить він оману та погібель.

Почав тоді Иов, и рече:

Багацько я такого чув на світі.
Не так людей у тузі розважають!

Чи вже скінчив твої жорстокі речі?
Звідкіль се ти набравсь такого духу?

Зумів би й я по вашому глагодать,
Колиб лиха година вас побіла;

Знайшов би й я що проти вас казати,
Зумів би й я хитати головою.¹⁾

Мої уста були б на слово щедри,
И жалости було б у них до волі.

Та що! слова печалі не заглушать,
Чи, плачусь я, чи ні, а серце нїе.

Знемігся я на силах, упадаю:
Ти вигубив мою кохану сімью.

Схопив мене мов харцизяку злого.
Я весь насох, и се мій свідок буде —
Хто до мене гірке промовить слово.

Жене мене гнів Божий, розриває,²⁾
Сквігоче він страшеними зубами,
И вóрог мій на мене очі гóстрить.

Роздзївили на мене яру пельну,
Ударили в лице мене безчестям,
И підняли одно дного на мене.

Господь мене оддав лихим у руки
И попустив лукавим людям попуск.

Я тихо жив, — післяв мій турботу,
Вхопив мене и ростерав на шмаття:
Страшенному на іграшку я здався.

¹⁾ Похитування головою розумів Иов так, що воні ніби з уболівання робіли, а тим часом чоловік насміхався.

²⁾ Помішаний розум сумного має тут за одно и страшений гнів Божий, и вóрожу напасть: кидавця від одної думки до другої безпорядно.

Кругом мене лігають його стріли;
Без жалости дарю сміртні рани,
И жоні моє на землю проливає.

Господь мене, мов замок, розбиває,
На мене він, як воїн, наступає.

Одігся я у шорстку волослицю,
У пил земний втопив лице с печалі.

Від сліз гірких червоні в мене очі,
Окрило їх покривало густе.

А все таки нема в мене несправди,
И вірою я чистий перед Богом.

Не закривай, ти зємле, моїй крові,
Не заглушай плачу про відомщеня!

Бо ще в мене свідитель є на небі,
Заступник є в високих високостях.

Приятелі глузують з мене в вічі.
Заплачу ж я гіркими перед Богом.

Нехай мене з собою сам розсудить,¹⁾
Як судить він людей з людьми на світі.

Вбачаю ж бо кінець моєї житні,
Иду туди, звідкіль не має ходу.

Зруйновано життя моє на світі,
Погашено мій на небі сонце,
Зосталася одна мій могила.

Колиб мене покинули зєдачі,
Щоб я їх кривд, змагання їх не бачив!

О Боже! будь заруною моєю,
Бо нікому руки моє вдарять.²⁾

Ти серце їх закрив и затуманив,
Не дай же їм на суді переваги.

Хто зрадою приятелів підходить,
Того дітям на світі сліпувати.

Вони з мене зробили в людях притчу, —
Сміховище, що тільки в вічі плюнуть.

Пригаснуло від туги моє око;
Мов та мара, здавця моє тіло.

Злякаюцца усі правдиві люде
И закиплять гнівом на нечестивих.

¹⁾ Розсудившись на лукавство своїх приятелів, Иов обернувся, у жалібному своєму безгаличї, до Бога и просить його бути суддею, дарма, що тут же вважало його своїм гонителем.

²⁾ Ударивши по руді, давано знати, що заручавця за того, кого вдарив.

А праведний дивляти меця твердо,
Удвоє він свою свагу покріпить.

Вернітеса, стривайте, не втікайте,¹⁾
Я доведу, що всі ви безрозумні.
Я все втерів, чим серце веселилось,
Про що я дбав, сягав умом далеко.
Из ноці ви хотіли день вчинити,
Ваш день таний, як темрява нічний.²⁾
Коли міні зосталось тільки вмерти,
Коли вже я послав собі в могилі,
И матірью назвав сприну землю,
А гробаків — сестрицями-братами,
Яку міні голубити надію?
И хто її в житті моім вбачає?
Пішла вона на той-світ в преисподню,
Коли ще й там знайду вповій зотлівши!

Почав тоді Валдад Совхейський, и рече:

Коли скінчиш ти вигадки химерні,
И нам даси до тебе говорити?
Опам'ятуєсь: чи ми ж тобі звірята,
Німих язик, що розуму не має?
Ти сам себе з досади рвеш за серце,
Чи світові спустити через тебе,
Чи кам'яним переміститись гіркам?
Ні, каганець у злющого погасне,
И в кўрені огонь не запалає.
Їго намет на віки тьма обійме,
Не зійме він угору свого світла,
Ступати ме ногами по провадлах,
И западни на стезці не обійде.
Тенетами кругом їго обіймуть,
И сілами ловитимуть, мов звіря.
С підземними верівками западни
Приправлено, ему на всіх дорогах.
З усіх сторін лякають їго страхи,
Не знає злий, куди їму ступити.
Чига їго голодная погібель,
Що-день їго руїна назирала.
Народиця у смерті перворідень,
И погрізе ему сугави и щили.³⁾

¹⁾ Ивові приятелі, ризсєрдившись, хочуть їго покінити.

²⁾ Иов уважа за дурний розум у своїх приятелів, те, що вони хотіли надати їму якусь надію в їго нещасті, що вже прятком не було жодної надії.

³⁾ У семитицьких поетів — болячі смерті, а перворідень смерті — найстрашніша з усіх боляч.

Из тихого намету їго вхоплять,
И поведуть перед царя всіх-страхів.¹⁾

Осїдеця чумий в їго наметі,
Їго житло засинило з неба сїрна.
Внизу в їго позасиха коріння,
Вгорі в їго пообтвіляють віти.
Погинула на світі їго пам'ять,
Имя їго забуто в тихих сєлах,
Из світу в тьму провалїця на віки,
И викинуть змїж себе їго люде.
Не матїме ні роду, ні приплоду;
Ввесь дїм їго, уся господа вимре.
Далєкий вїк адивує їго доля,
Їго бїда злякає всіх сучасних.
Така судбїа лихих людєй на світі,
Такий вїнець — хто Бога забуває!

Почав тоді Иов, и рече:

Доколі вам стужати мою душу
И мучити мене ледяним словом?
Дєсятї раз міні тяжку обїду
Завдаєтє без соромї, без глїзду.
Нехай и так, нехай я грїх сподїяв, —
Мій грїх мєб, а не члє нещїастя.
Звїдкїль же ви взяли велике право,
Мов злїдїя картїти мене слївом?
Одумайтєсь: се Бог мене обїдив,
Се він мене кругом сїтїмї окїнув.
Кричу: „напасть!“ — ніхтї мене не чує;
Прощу судїа — нема судїї про мене.
Загородїв він туть передо мною,
И темряву на всі стезки накїнув.
Збагнїтував мою велику славу,
Изяв з мене вїнець мїй осїянный.
Зо всіх боків житло мєб обрїшнїв;
Як дєрево, надїю мою вїрвав.
Протї мене страшнїм гнївом палає,
Тїснїть мене, мов вїрога лихїго.
Зїбралися повки їго на мене,
Верстаючи далєкую дорогу,
И мїй намет, мов хмїра, обгорнїли.
Братів моїх він оддалїв від мене,
Розбїглися від мене мої друзї.

¹⁾ Илугїа чи Вельзевул у них не справдєшний вїстога, а страшнїе творїще уображєнїя.

Покинули мене, близькі сусіди;
 Хто знав мене, забув мене обличчя.
 Чужий я став и гбстю и службци,
 Вони мене не анають, зневажають.
 Зову слугу — не хоче обізватись,
 И мушу я благати ёго словом.
 Жона моё від мене одвернулаь,
 Снів моё прехати довелоь.
 Погорджу медужим и дитвора:
 Здіймаюся — вона сміється з мене.
 С ким знавсь, водивсь, тепёр гидується мною;
 Кого любив — на мене обернулаь.
 Приліпла вже до кісті моёй кіжа,
 Зостаься я из йолами зубніми.¹⁾
 Ой змілуйтесь ви надо мною, друзі!
 Бо вдарила мене рука Господня.
 Чи вам же слід из Богом мене гнати?
 Чи щё моім ви тілом не наїлись?

О, хто б моё слова списав у книгу,
 Списав гіркі и віризав на віки!

Хто б віризав кинджалом на граніті,
 И оливом залів іх на незабудь!²⁾

Бо пёвен я, що ё за мене мститель,
 Що зъявицца колись він серед міру.

Як візьмецца землею моё тіло,
 Побачу я, побачу тоді Бога.³⁾

Я сам ёго вбачатиму у вічі:
 Надією узрети мого Бога
 Болить душа, утроба моё тліє.

И скажете тоді: „Він був невинен!“
 И правдою засяю перед вами.

Побійтеса ж ви Бога хоч на той день,
 Бо гнів ёго мечём вас покарає,
 Да визнаете, що правда ё на світі!

Почав тоді Сохвар Минейський, и рече:

Знайду ж и я про тебе слово в серці,
 Нехай воно не иие від досади.

1) Се тако прислів'я, — про те, що — все я вчерив;
 нічого в мене не восталоь цілого.

2) Валивали оливом різьбу на камені, щоб була вид-
 ища.

3) Иов укочі, що Бог зійде на землю помстятись над
 ёго запісниками тоді, як овадє на ёго кістях тіло.

Тяжким мене ударив ти докором,
 Та дух мого ума мене наставив.¹⁾

Хіба сёго ти не чував из роду,
 Що на землі, с початку чоловіка,
 Везбóжники не довго веселились,
 Пишались не довго нечестіви.

Нехай лихий знесецца хоч до неба,
 Най сягонє до хмарн головою, —

Ичезне він, мов пал ёго, без сліду,
 Не знатимуть и місця ёго люде.

Мов дивний сон, из пám'ятн він вийде;
 Десь дінецца, мов та маря нічнана.

Дивилоься на ёго людське око —
 Не бачити ёго й осєді рідній.

Тягатимуть снів ёго за ёго,
 Вертатеме чужє добро рувани.

Гріхі ёму у кісті поцьїдалиься,
 И спатимуть из ним у домовині.

Бо зло було в ёго устах солодке,
 Ховав ёго під изиком лукавим.

Держав ёго, не виплюнув из рота,
 И смакував ледяче піднебєннам.

Отрутою в утробі ёму стане,
 Яд гаспедський по животу роснується.

Богатство він чужє пожєр — и звєргне,
 Бо повелить Господь ёму блювати.

Гадючий яд він вїссав лиходійством —
 И гаспедська иззість ёго отрута.

Не бачити ледячому на світі,
 Як молоком течуть да медом ріки.

Оддасть усє не прогліне чужого,
 Втішатися не буде він богатством.

Бо обдирав убогого, знуцаься,
 Поруйнував хатн, та й не поставляв.

Не знає він ні наситу, ні впїну,
 Ні ощаду — що найдорожче має.

Зажєр усє, нічого не зіставив,
 Тим радошчі ёго корóткі будуть.

У повняві дознає недостатку,
 Всі злігодні підіймуцца на ёго.

Стриваймо лиш, ось буде ёму іжа:
 Пішлє ёму Господь огнь жерущий,
 И чєрево несїтому наповнить.

1) Бареі думают, що рбзум живе окрме чоловіка,
 що Божнй дух, через рбзум, дає чоловікові знати тайни свої.

Коли втіче від гострого заліза,
То мідний лук прошіє його насаріа.

Коли стрілу из тіла свого вийме,
Блискучая в печінку його влучить,
И нападе на його бстрах смертний.

Скарби його здадучца на погібель.
Ніхто й вогню не буде роздувати,
А пожере намет його до нитки.

И виявить його лукавство небо,
И вся земля обернеца на його.

Розсіплюца надбання його дому,
Від Божого почезнуть вони гніву.

Такий кінець дає Господь лихому,
Такé в його лукавому насліддя!

~~~~~
Почав тоді Иов, и рече:

Ой слухайте уважно моє слово, —
Нехай хоч се потішнить моє серце.

Ой дайте ж бо й міні до вас промовить,
Тоді изнов глузуйте-насмійтесь.

Хіба мене зобидила людина?
То як же я терпіти мушу мовчки?

Зміркуйте лиш и серцем издрігнітесь,
Уста собі рукою затулите.

Подумаю — я ввесь похолодію,
Затрусниця від страху моє тіло.

Чого вонó, що злим на світі добре,
Живуть, цвітуть, вбиваюца у силу?

Кругом лихих их сем'ї процвітають,
И памолодь розмножуца любо.

Господа их не дізнає турбóти,
И Божий жезл минає окайних.

Корови их приплóдом звеселяють,
И яловиць нема між их стадами.

Сем'я у них росте мов та отара,
Дітвора их танцює кругом старших.

З бандурами, с цимбалами, с піснями
Серед гостей веселих веселяцца.

У рóскоші вінчають вік щасливий,
Вміраючи, не мучацца, не стóгнуть.

А люде сі від Бога одвернулись:
„Байдуже нам про твій закон спасенний!

Яка користь Всевишньому служити?
Якé добро з молитвом чоловіку?“

Хіба вони не певні в своїм щасті
(О, пропаді лихий світ від мене!)

Чи лóчасту видали ви, що гасне
У злющого в наметі його світло,¹⁾
И що Господь гнівóм лихих карає?

Чи лóчасту их вітер, як полóву,
И бóря, мов солóму, рве, рознісить?

Мовляете: „Скара лихих на дітях“.
Що діти? ні, нехай самих карає,

Щоб бачили лихі свою руїну,
И напилсь из чаши його гніву!

Чи страшно ім на горé сем'ю кидать,
Коли самі скінчили вік безпечно?

Та ні, не нам на рóзум наставляти
Того, хто всіх на високостях судить.

Одін вміра у щасті та в рóскошах,
Ні клопоту, ні нужди не дізнавши.

Хліви його від молока парують,
Столі його погнулись від м'яса.

Другий вміра у нужді та в скорбóті,
Ні рóскоши, ні щастя не дізнавши.

Обóх земля присіпле своїм прахом,
И хробакі обóм ім тіло вкріють.

О, знаю я, що в вас за таїні думки,
И за що ви мене так осудили!

Ви мислите: „Де дівся дим тиранський?
Де той намет, що кублились ледачі?“

Спитали б ви в тих, що шляхи верстають²⁾
Вони б свиті вам правду розказали:

У день суду лихий не погібав,
И Божий гнів ледачого минав.

Хто праведним допик би йому словом,
Водав йому за всі його неправди?

С перепихом несуть його на марах,
И згорда він из виміни говорить.³⁾

¹⁾ Иов берé ті самі слова, що його ніці приятелі
вживали як страшили його Божою карою на нечестивих.

²⁾ Ті люде, що верстали далекі дороги, вважались за
найдосвідченших у правуваню наро́дом, бо знали, що в ним
дівца во в'язних в'ємлях.

³⁾ Се есть на надгробки, що на йому, в'єпечним зви-
чаєм, ставля статую, а також вирізували надписи.

Легка йому земля серед долин.¹⁾
Потягнуця слідом його громади,
И без ліку попередили злого.²⁾

Химерами менé ви розважали,
Проти менé у серці зло тайн.

1) Був тоді звичай ховати мертвих по долинах коло городів.

2) Розуміти треба тут, що, вбачаючи славу и богатство нечестявого, підуть люде його слідом купами, а скідні булô тих, що ходили його робом за прежніх часів!

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Конст. Тишкевича *Н. Вахилевичъ*.

(Дальше.)

Незвісний снарядъ. Въ 1862 році въ курганахъ біля Минська подибавъ гр. Конст. Тишкевичъ костюкъ жіночий. У правій руці костюва находивъ ся цілий рядокъ кубочківъ бронзовихъ, не ширшихъ якъ на $\frac{3}{4}$ цаля при уйстю а на $\frac{1}{2}$ цаля високихъ. Кубочки сі, похожі на чашиночки повієві, неначе малі лийки, отворами долі мали у вускѣмъ своїмъ кінци дірочки, у котрі застигавъ ся мабуть шнурокъ, такъ що одинъ кубочокъ надъ другий приходивъ. Девять сихъ лийчочокъ становили майже на 3 цалі довгий шнурокъ. У який вінець вложено мерцеві таку забавку у руку, годі відгадати. Вона не могла служити яко приборъ жіночий, и мабуть мада друге якеє значінне символічне, впливаюче съ поняттій релігійнихъ, митичнихъ, забобоннихъ або обрядовихъ віку абороду, у котрімъ уживано ёго.

Шпильки, брошки и наруквиці (брансолети). Шцилѣкъ бронзовихъ на подобу нимішнихъ брошь, які находитъ ся въ могилахъ римськихъ, чеськихъ и могилахъ Прусъ півночнихъ, инколи и на Жмуді, не вживали жінки у старинній Литовській Русі; бо жъ и въ жаднімъ зъ розритихъ гробівъ не подибано щось подібного. За те находитъ ся у насъ багато наруквиць різної подобі. Суть грубі, плоскі, поверху нарізувані въ різні взори. Найрадше однакъ уживано въ старинній наруквиці, споруджені на подобу вуза; та и не простою придибашкою була така подоба. Вужі, якъ намъ звісно, мали у старині митичне значінне, коли віддавано їмъ на Литві честь и вважано їхъ якъ хатнихъ богівъ підъ именемъ Zaltis; обручъ знову або и всяке коло, вначидо вічність; коли жъ вужъ, держачий хвістъ у роті, вічність представлявъ, то и подобано собі у такій мисли и прибирано ся въ брансолети, роблені на ёго подобу.

Съ того всего виходить, що такъ якъ ниньки, такъ и у старинній жінки були дуже строївливі; що любили вбирати себе въ дислучі марцині; що и тоді уже вмѣли передувати, забагати, та мужівъ своїхъ на прибори грошей добувати. Усі ті прибори були роблені зъ бронзу. Металь сей, заховааний у землі черезъ пару віківъ, відъ вохкості та другихъ впливівъ землянихъ, не лишень що ржавівъ и поволікавъ ся зеленою, verde antiquo званою, але слабнівъ до того такъ дуже, що по розриттію могили за найменшымъ потерепаєннямъ вже и розсипувавъ ся. Доперва, коли воздухъ ёго крихту овіявъ, стававъ ся вінъ наново твердимъ и тривалимъ. Треба проте при розкопуванню могилъ обачно поступовати, та не коньче заразъ доторкатись бронзівъ; чверть години вистарчає, щобъ вінъ, овіяний воздухомъ та освітлений світломъ, набравъ давної своєї тривалості.

Тканини. У які тканини прибирались литовські предхристиянські жінки, за те ниньки нічого не знаємо; часъ затеръ усі сліди. Дрібні та збутвілі останки вовнянихъ тканокъ, подибувані инколи въ гробахъ, доказують навірно, що вироби шерстяні були знані жителямъ сей землі; на певно можъ однакъ судити, що тканини лянні и те зъ грубої пражі становили переважну часть їхъ уборівъ. Гр. Конст. Тишкевичъ находивъ въ курганахъ сухихъ пісковихъ, ту и тамъ останки ись шматъ ляннихъ, зъ одежи жіночої — и доглянувъ ще теє, що вироби ті лянні ткано въ подвійні чорні паски; бо поміжъ другими шматочками, які посідає вінъ въ своїмъ зборі старинностей краєвихъ, заховавъ ся у ёго одинъ кусень у четверо зложений, котрий зверху споловійній, однакъ у складахъ своїхъ показує виразно сліди чорнихъ пасківъ.

Стрій дівочий. Въ 1861 році удало ся мені — каже гр. Конст. Тишкевичъ — пізнаги смакъ и крій убраньства Литовськихъ жінокъ у старині: довелось мені подибати грібъ дівочий, у котрому коли очистивъ ёго докладно, знайшовъ я костюкъ дівчачий зъ всіми приборами. Отъ и подамъ зъ всего справу.

Въ губернії Минській, въ повіті Минській въ добрахъ Вндогощъ розкопаній курганъ представивъ мені грібъ дівочий. На голові костюка найшовъ я обручъ бронзовий, нарізуваний докола спіральною лямкою, осаджений на ремінному пояску, съ котрого лишень дрібні останки лишились; при ёму, съ правого боку голови були два менчі кільцята бронзові, присидувані колісь до сего обруча, нарізувані подібно поверху, сполучені зъ собою бляшкою такоюжъ бронзовою; кільцята сі набираючи відъ голови дальше на ширині (відъ $\frac{1}{2}$ до 1 цаля),

служили мабуть на те, щоб перепускати крізь їхъ води, або щонебудь другого дегоньного немовъ би нинішнихъ воалівъ. При лівій стороні голови, біля уха, лежало подовжковате кільце бронзове, 1¹/₂ цаля задовге а на 1 цаль широче, незмолучене зъ собою, котрого одинъ кінець острій бувъ, не наче щобъ въ проколоте ухо ёго зашизати. Мабуть заступало се кільце місце заушниці. На шиі лежавъ цілий рядокъ небосиніхъ шкляннихъ пацёрокъ; два обручі бронзові, слимакомъ нарізувані, окружали шию; груди приукрашавъ нашійникъ зъ дзвіночківъ дівочихъ, понереділянихъ шклянними пацёрками, ясно-селединовоі краски. Дзвіночки єі причіплені були на грубихъ ляннихъ моткахъ, на котрихъ и пацёрки находились, до дротівъ спирально крученихъ, окружуючихъ долішню часть шиі. Наще у пояса видко було останки зъ реміня, відъ котрого спадали якъ колінамъ чотири паски на 13 цадівъ задовгі зъ вовняної тканки не знати уже якоі краски, набивані густо бронзовими рихоцками; кождий зъ сихъ пасківъ кінчивъ ся у долу дзвіночкомъ дівочимъ. На рукахъ були наруквниці бронзові, на пальцяхъ перстені. Якъ сі такъ и ті не відзначувались дуже роботою. Окрімъ того лежали тамъ порозмітувані кусні шматинъ. Грїбъ сей, одинокий на увесь нашъ край причинивший ся такъ багато до пізнання старини нашої, котрий и показавъ намъ ясно, якъ и въ що дівчата наші колєсь то прибирались, находятъ ся въ цілості въ археологічнімъ зборі гр. Конст. Тишневича.

(Дальше буде.)

ДУМКИ ІІ.

(Морозенка).

І.

Надъ ставочкомъ місяць висить,
 Зъ низу вітеръ віє;
 А въ воротахъ дівчинонька
 Марусенька мліє.
 Мліє, мліє, умлівавъ,
 На степъ поглядає,
 Та хустиновъ тонесеньковъ
 Слєзи утирає,
 Вже півъ року, якъ миленький
 Пійшовъ съ чумаками
 У далеку сторонушку
 Зъ сивими волами,
 Десь на Дівъ той — щобъ запавъ ся —
 Вже півъ року тому,
 Якъ миленький не вертає
 До рідного дому —
 До дівчини - сиротини
 Съ чорними бровами...
 Вже півъ року у воротахъ
 Дівчина зъ слєзами

Миленького виглядає,
 Зъ жалю сохне, мліє...
 Ані пташка - щибетушка,
 Що у лузі піє,
 Ані вітеръ буйнесенький,
 Шо всюди буває,
 Про милого - коханого
 Звістки не звіщає...
 Тужить дівча, въ степъ ся дивить
 Слєзи утирає,
 Вітеръ віє, а въ ставочокъ
 Місяць заглядає...

ІІ.

Мовъ загуло проминуло,
 Й слїду не видати;
 А згадаю — слєзи лютця
 Рідний ти мій брате.
 Лютця, лютця по личеньку
 Криваві слєзи,
 Мені нудно, мені тужно
 Якъ отсієй березі,
 Що схилилась надъ скалою
 Обпустила віти...
 Чи вже, Боже, у віконці
 Моїмъ не уаріти
 Тої долі — сонця того,
 Що колись світило?
 Худко, брате, мовъ щастя
 Марніючи звикаю,
 И слїду не знайдешъ
 Де бъ ёго шукати.
 Важко жъ мені тяжко мені
 Мій рідненький брате!...

А колись у моїмъ серцю
 Квіти процвітали
 Пахоцями наповняли;
 А теперъ пов'яли,
 И коріння повсихало
 Червъ їхъ поточила, —
 Й мій городецъ, рай мій милий
 Люта долл вирила
 Чорною габою... Въ раю
 Моїмъ я лишъ бачу
 Пустку, слєзи, жалъ и тугу...
 Тому, брате, плачу
 Тому лютця по личеньку
 Кривавая слєза,
 И я вляну безталанний
 Якъ отта береза.

ІІІ.

Сумно лячно воронъ краче,
 Клубомъ хмаря ся мотають,
 Надъ ставочкомъ верболози
 Ажъ у двохъ ся згинають;...
 Хвиля, хвилю здоганяє,
 Піна берігъ геть укрила.
 Всюди темно. Буря страшно
 Байракомъ заголосила...
 Люде бурі ся влякали
 Поховали ся кутами,

Лишь я хожу самісінький
 Лісомъ полемъ и степами
 Шукаючи прохолоди...
 Бо ще гірше буря грає
 Въ моїхъ грудяхъ скостешіляхъ
 Де серденько умліває, —
 Умліває и конає
 Въ болю въ кусні рветь ся въ двоє,
 Бо ули вороженьки
 Жовчі — трути въ серце мое.

Въ Лютімъ 1869.

МОСКВА.

ДРАМА У ТРОХЪ ДІЯХЪ

написавъ Л... А...

Д І Я П.

На кону те жъ, що въ початку дії першої.

ВИСТУПЪ І.

ОСТАПЪ и ОСИПЪ.

ОСТАПЪ.

Негодить ся Осипе, ти не щирій, хіба жъ я тобі не рідний батько? — нічого таїти, хоть що кажи, такъ уже воно не безъ причини; ато змарнівъ якъ полова, наче бъ не ти тільки тїнь твоя, наче бъ съ того світу вставъ —

ОСИПЪ.

Ій Богу, батьку, я здоровъ, ажъ надто здоровъ!

ОСТАПЪ.

Ти уже Бога гнівишь! не морочи коли причина перідъ очима; доста на видъ поглянути —

ОСИПЪ.

Є, батьку, упавъ троха на лиці — дурниця —

ОСТАПЪ.

Не кажи — у мене старий розумъ, а тамъ хіба жъ ти гадавшь, що мені любо дивити якъ ти марно в'янешъ? хіба жъ я тебе на те виховавъ-виховавъ?

ОСИПЪ.

Спасибі батьку за те, я вамъ того відплатити не въ силі —

ОСТАПЪ.

За те міні вдяка, що віри не маю у тебе — (по хвилі): то мачушине добро якъ зимове тепло! вона тебе зо світу жене!

ОСИПЪ.

Ні батьку, я їхъ люблю якъ рідню, я відъ їхъ ще лихого словечка не чувъ.

ОСТАПЪ.

Зъ тобою дарма — Осипе! ти тяженько терпишь, коли ще лихо добромъ поминаешъ.

ОСИПЪ.

Батьку! —

ОСТАПЪ

Я знаю — ти любишь Олю.

ОСИПЪ.

Ні, не люблю!

(Остапъ дивить ся строго на ёго).

Любивъ — и вже не люблю за - для того, що її дуже люблю!

ОСТАПЪ (обніма ёго).

Осипе, сину! мене уже Богъ нагородивъ за тебе тобовъ самимъ! — (по хвилі) Ти надто добрий Осипе — але ти недобрий, коли такъ судивъ о міні; знавъ я твою любовъ, знавъ и причину, чому ти зъ нею такъ боресся — ти багато витерпівъ, за будь те Осипе — Оля твоя!

ОСИПЪ (кидає му ся у ноги).

Батьку!! (нараазъ вриває ся) — за далеко загнавъ ся, відступіть батьку, я забувъ ся — Оля має матіръ —

ОСТАПЪ.

Хіба жъ я не батько Олі?

ОСИПЪ.

За-для свого добра, добра вашого не киню; коли матіръ сиротою не згордить, то я щасливий, а коли ні —

(Вакривъ очі и вибігає).

ВИСТУПЪ 2.

ОСТАПЪ (самъ).

Бідний Осипъ! Уже віку свого доживаю, а ще не придарило ся такого побачити! а то хоть до рани приложити — якъ небо прихилило до ёго а такъ терпить нещасливий. Жінкою Богъ мене покаравъ, звісно де чортъ не може то бабу пішле! — але колись то и чорти дурні були! Я ту голова. (Івга входить) Оля его любить, а мові дитини ніхто не ме силувати!

ІВГА.

Хахаха!

(Остапъ дивить съ погордою на її и відходить).

ВИСТУПЪ 3.

ІВГА (сама).

Хахаха! Твої дитини ніхто не ме силувати! Бачъ розумний, тільки що ще розумніщі найдуть ся! (по хвилі) Ій Богу, більше щастя якъ розуму; що тільки загадаю, такъ воно само у руки лізе.

Вже й зять найшовся ся, и багатий и хорошый и — пань, такъ вить! Неспозна розуму важе у баби, а забувъ, ще дурний мудрого сворше одурить, ажь мудрий дурного на розумъ наведе, отъ що! Зъ розуму великого не ме силувати свої дитини! Хай Богъ заступить! хіба жъ я те гадаю? А тамъ и на що, коли я и такъ — пані (кличе) Олю! (дивить у вікно) Сидить на присні и не чує — Олю! — щось її уже голову завернуло, — але я матірѣ її —

ВИСТУПЪ 4.

ІВГА и ОЛЯ.

ОЛЯ (входить).

Чого мамо кликали?

ІВГА.

Кликала, а ти наче не чула.

ОЛЯ.

Та я — (цілює її руку) негнівисься мамо я —

ІВГА.

Задумала ся:

ОЛЯ.

Ні, мамо, я незачула.

ІВГА.

Бге, неутайшь ся: ти відъ недавна щось дуже задумуєшь ся.

ОЛЯ (змішана).

Ні, мамо, я — я —

ІВГА.

Щось у головоньку заіхало —

ОЛЯ.

Але мамо — міні нічого —

ІВГА.

Тільки хлопець вподобавъ ся.

(Оля закриває ся стидливо).

И ти думала перідъ матірью вкрити ся? такъ за те, що я тебе виохала, ти міні не щира — хіба жъ то годить ся безъ волі матері що зробити, хоть би и любити? Оттому я тебе закликала Олю, ти уже досить погуляла, пора одружитись.

ОЛЯ (живо).

А съ кимъ мамо?

ІВГА.

Уже я найшла тобі пару.

ОЛЯ.

Мамо, я не піду ні за кого, тільки за ёго, я ёго люблю, дуже люблю!

ІВГА.

Видишь? — не вгадала? а ного то ти такъ дуже любишь?

(Оля мовчить.)

Чи не Осина? га? и не стидно тобі такого водоцюгу, ледаче —

ОЛЯ.

Мамо, не ганьбіть, вінъ такий добрий —

ІВГА.

Добрий, и ти ёго любишь! не стидъ же то, моя донька зъ наймитомъ —

ОЛЯ.

Але мамо, я ёго не люблю — та ні, я ёго люблю, люблю яизъ брата —

ІВГА.

И те не годить ся, вінъ тобі не рівня —

ОЛЯ.

Любовъ на те не питає; хто зна мамо чи я би ёго не любила, коли би Василя не побачила —

ІВГА.

Ти Василя любишь?!

ОЛЯ (стидливо).

Люблю мамо, дуже люблю! міні безъ ёго світъ, міні ніщо не миде!

ІВГА (обніма її).

Доню моя! ти моя потіха! Василь твой пара!

ОЛЯ.

Мамо! — — Василь! — Василь мій! — (цілює її).

ІВГА.

Иди жъ Олю ладъ зробити, ниньма старостівъ пришло.

ОЛЯ.

Духомъ мамо! я уже весела, уже не му задумувати ся — старости! — Василь! —

(вибігає.)

ВИСТУПЪ 5.

ІВГА (сама.)

Не хворівши не болівши усе иде якъ дурному съ гори! Я уже й думала що дівчина справді збожеволіла, та що ще зъ лихою годиною мрїїде, а ту воно у одинъ метъ и склало ся хорошо! Старий ажь объ поли ударить ся коли зачує — теперъ нікто не ме силувати ёго дитини, и вінъ самъ ні! Омъ то пошивъ ся у дурні, хахаха!

ВИСТУПЪ 6.

ІВГА и ОСТАНЬ (надходить)

ОСТАНЬ.

Оце хлюпоцетъ ся! щось веселе ззіла; о смійся, сёгодня твій день наставъ!

ІВГА.

Якъ разъ вгадавъ.

ОСТАПЪ.

Було, казять ся, якъ тобі було три годи, а те-
перъ — е тобі и сорому не має!

ІВГА.

Тамто, якъ скаже та прикаже! Погоди, хай я
роскажу, ато и самъ повеселієшь, хоть отъ якъ
наступивъ ся!

ОСТАПЪ.

Ти уже коли що людяного сказала!

ІВГА.

Ні, Остапе сміхъ на бікъ коли важне діло.

ОСТАПЪ.

А-то?

ІВГА.

Будуть гости —

ОСТАПЪ.

Аби добрі.

ІВГА.

Старости до Олі.

ОСТАПЪ.

Шкода труду!

ІВГА.

Такъ відкажешъ?

ОСТАПЪ.

А вже жъ не що —

ІВГА.

И Василеві Писарчукові?

ОСТАПЪ.

Хоть би и Писарові.

ІВГА.

Такъ завапастивъ долю единої дитини, слу-
ватимешъ її за свого Осипа?

ОСТАПЪ.

Вона любить ёго —

ІВГА.

Тамъ, тільки тревка внакже — Оля любить
Василіа.

ОСТАПЪ.

Хто казавъ?!

ІВГА (смієся).

Оля сама казала —

ОСТАПЪ.

Відьмо! хіба ти її казала!

(Івга відходить зъ сміхомъ.)

ОСТАПЪ.

Ні — брехня! — а тамъ? — баба сімъ миль
заа пекла, чого бъ вона не наварила? Боже милій,
рідна мати доньку погубить! — Ні, коли би вона
и справді ёго любила то відкажу! — (по хвѣлі) И

самъ її поублаю?! Боже милій! такъ ще на ста-
рість понаравъ лихомъ! — — Ні — ні, не буду
слушати, най її буде воля!

ВИСТУПЪ 7.

ОСТАПЪ. ІВГА (приводить ОЛЮ).

ІВГА.

Отъ Оля, спитай її —

ОСИПЪ.

Олю, правда? — ти любишь Осипа.

ОЛЯ.

Люблю тату, хіба жъ би ёго хто не любивъ?

ОСТАПЪ.

Добре доню —

ІВГА.

Тільки що любовъ любові не рівна.

ОСТАПЪ.

Не до тебе річъ! (до Олі) Добре доню вінъ
гідень твої любові — уже пора тебе одружити и
я дуже радъ, що ви будете у парі.

ОЛЯ.

Ні, таточку, и за ёго не піду!

ОСТАПЪ.

Що?! — ти иншого любишь? (Оля мовчить)
Василіа?! (Оля мовчить) Мовчишь? — Василіа лю-
бишь? — Несподівавъ я ся по тобі такого смутку!

ОЛЯ.

Тату, хіба жъ це —

ОСТАПЪ.

Дивно, ато буде каиння а вороття не буде!
Заміжъ ити не дощову гєдину перестояти, се не на
рікъ, а на цілий вікъ; пустий вітеръ тобі вподо-
бавъ ся, вподобало ся що вінъ гладко бреше, що ні-
бито вижчий відъ простого чоловіка — письменний;
такъ ледві побачила уже полюбила чортзнащо —
вітрогона! Диви но, ато паньство нашому братові
добримъ ще ніколи не вийшло!

ОЛЯ (кидає ся ёму у ноги).

Таточку! Міні безъ ёго хочъ зъ мосту та у
воду!

ОСТАПЪ.

Олю!

ОЛЯ.

Слуйте бо мене! Міні тільки зъ Василємъ,
хоть би на кінець світа!

ОСТАПЪ.

Встань — маєшь волю —

ОЛЯ (цілює ёго руку).

Таточку дорогі! — я щаслива!

(вибігає весело съ хати).

ІВГА.

А що Остапе? не відтіл неділя зіходить?

ОСТАПЬ.

Якъ зробила такъ и відбудешъ.

ІВГА.

Кумедний чоловікъ! Хіба жъ я тому винна, що дівчина такъ ажъ трусить ся.

ОСТАПЬ.

Ти въ її вмовила!

ІВГА.

Є, тобі казати, та нічого про мене, нехай буде я вмовила, я, и вже!

ОСТАПЬ.

Наварила, будешъ пити.

ІВГА.

Буду, буду! — не сміхъ то? ниший би радъ, що отъ таке ёму щасте, а ти казна чого такъ и вередуешъ!

ОСТАПЬ.

Съ того добра не буде, а ти собі и байдуже! захотілось пановання —

ІВГА.

Говори здоровъ, ато ти такий розумний, що съ тобою и годі. — Та смутокъ зна, чого уже у мене хочешъ? Чувъ Олю, щоказала — ти її батько, хочешъ, прийма старостівъ, не хочешъ, відкажи, суди самъ її долю; а я уже ні словечка, отъ-що!

ОСТАПЬ.

Теперь коли лиха накоїла, рада би на мене звалити! — Суди каже коли уже нічого судити — Пропало уже! Теперь ще Богъ її долю судитиме, а коли лиха буде, то Оля матері подякуе, що її світъ завъязала!

ІВГА.

Овва! (відходить).

ВИСТУПЬ 8.

ОСТАПЬ (сама).

То матір! дуже її те у голові, яку долю дитині придбае! (по хвилі) Бідний Осип! — Пропало, одну душу уже погубила; а хто зна може и дві! — Боже милій! — Силувати її? — ні, не могу — я такъ и такъ нещаслива тай годі — де шукавъ потіхи на старість, тамъ найшовъ отруту! — Дарма, біда бабу породила, а біду чортова мати!

(виходить).

ВИСТУПЬ 9.

ОСТАПЬ (вбігає).

Ха, ха, ха! ото дурень, бувъ би ще більший та міуди! хотівъ дівку силувати, коли парібокъ

не хоче. — ха, ха, ха! — — Смія ся дурню, доля буде! — Оля-доля — — Оля! — ха ха ха! — — а вінъ дурний та думавъ, що вона справді ёго любить ме — богачка! — уоъ! — богачка! — — Не хочу ні, силуйте жъ бо мене! ха ха ха! — — Весілля! погулявшъ Осипе! погуляешъ зъ Олєвъ, погуляешъ хочъ на той світъ якъ добре заведеть ся! — — (живо) На той світъ! на той світъ! Тамъ Оля буде — бідна Оля! На той світъ! борше! борше! — Зъ Москалівъ, кажуть, тамни найборше справляють, у мосналі! у мосналі! ха, ха, ха! ха, ха, ха! у Мос — на — ді!!

(вбігає.)

Конецъ діі другої.

(Конецъ буде.)

ДЕНЦЮ ЗЪ ТРАДИЦІИ ГУЦУЛЬСКОЇ.

(Написавъ С. Витвицький.)

(Конецъ.)

Кромі червоної одежи званої „черчета“, носять еще Гуцули білу „гуглю“, безъ рукавівъ и сягаючу тільки по клуби тіла. Убирають її всідаючи на коня при великихъ парадахъ. Гугля має въ собі щось испанського — — —

Для пояснення гуцульської старини не довадить заглянути въ середнєвічну историю Ишпанську. Вона кине світло на денки одношення Словъянъ и Гуцулівъ. Учений Арабъ Массуді въ своїмъ ділі „Золоті Луги“ пише міжъ р. 943 а 948, що „каліфъ Абд-ель-Рахманъ III. приймавъ у себе посольства відъ певного короля словъянського Дукы и відъ царя народу словъянського Гебалимъ“. (Гебаль або Гібель значить въ арабськимъ: гора; може бути, що то бувъ князь відъ преділівъ гір славъянськихъ, міжъ котрими нинішня Чорногора найвища, бо зносить ся 6.782 стіпъ по надъ верхню Чорного Моря.) Дальше читаємо: „За каліфа Абд-Бль-Рахмана III, р. 943 ажъ до р. 949, було 4000 Словъянъ, виповняючихъ домову службу палатову, при особі того жъ короля; вони були родомъ зъ Дальмациі и Великої Моравії“ — а потімъ додає: „тими и пізніщими роками, возносни ся ті Словъяне до найвищихъ урядівъ въ краю андалузійськимъ, особливо до уряду Гадзібівъ, которі були першими заступниками каліфа, дома й на війні, т. е. першими министрами; а такимъ бувъ Словъянинъ Вадга р. 1010“. Дальше пише арабський историкъ Абенъ-Гааянъ, що „Словъяне Кайрамъ и Зоайръ були самостайними князями въ Альмерні; а Словъяне Мудафасъ, Мубарикъ и Лебигъ були королями въ Валенці въ 11. століттю.“ (Гл. Conde historia de la Dominacion de les Arabes-su Guardia de Eslavos“ и „D' Ohsson des peuples du Cau-

В І С Т І.

case).“ На венець подає Массуді слідууючу зміяку про Слов'яннъ: „Найчисленніший народъ слов'янський називається ся Люзане; провадить вінъ торгівлю ажъ до Андалузні, Константинопаля и Козарь.“ Пише такожъ „за ховъ бобрівъ въ околицяхъ Кнѣва, зъ-відки бобріві кожухи йдуть до Андалузні.“ (Гл. Szkice historyczne Karola Szajnochі Т. III.)

Съ того всього ясно, що въ віку X и XI мали Слов'яне далеко сягаючу славу. Честь ихъ досягала до трону каліфівъ Мавретанськихъ, а крімъ того трудилися промисломъ и торгівлею по морямъ ажъ до Іспанні. Односно можъ ту погадати и объ Гуцулахъ, котрі осіли навкруги Чорної Гори, и хотяй нині бідні и неучені, однако займають ся торгівлею особливо кунци, въ далекі сторони. (Давніще за часівъ панщини на Русі, хочъ Гуцули відъ неї свободні були, оплачували Гуцули свої данини кунцими и видрами, відъ чого многі зовуть ся Вндерчуками).

Найбільшу увагу звертає честь, яку для „ватаги“ або „ватажка“ оказують наші Гуцули. Чи не відповідає слово в а т а гъ имени Вадга, за котре мовить Массуді, що сей Вадга бувъ Слов'яниномъ и „першимъ министромъ, т. е. Гадзібомъ або заступникомъ каліфа Гишемъ въ Кордові, за те, що ёму виратувавъ життя р. 1010?“ У Гуцулівъ зъ словомъ ватагъ получена честь: заступника, начальника въ громаді — а и на верхахъ полонинськихъ має ватагъ завсїгдн перше місце и власть по властителю полонини; вінъ розраховує и розділяє скоромъ т. е. бриндзю и масло и відповідає за ладъ въ марші. — Може бути, що и червона одіжъ Гуцульська єсть пам'яткою їхъ колишнього відличчя за зділану послугу въ палатовій гвардіи князівъ Мавретанськихъ. Мовили мені навіть учені жиди, що въ їхъ Тальмуді находить ся змінка про Гуцулівъ, прийшовшихъ въ теперішні місця зъ давнєї Іспанні. Суть однако писателі, котрі утврджують, що Гуцули становили прибутну стражу у князя Великої Моравні Гецило, відъ котрого заховали назву Гуцулівъ до нині. — (Зри впрочімъ мій „Rys historyczny o Huculach“).

Може бути, що въ пам'ятку арабського каліфа Рахмана III, у котрого Слов'яне въ великій почесітѣ бували, обходить ся по нині „Рахманський Великдень“ на Русі. „Рахманъ“ значить въ Арабськимъ: милосерний, лагідний (гл. словарь Ліндого) а такими людьми представляють собі и наші Гуцули своїхъ Рахманівъ. (Гл. Rys historyczny o Huculach)

Въ сю Середу обійшли ми осмі роковини смерті „Незабутого кобзаря нашого Тараса“. Комітетъ зложений въ Львівськихъ академиківъ-Русинівъ виявлявъ ся зъ своєї задачі поважно и прехорошо. Рано о 10-тій год. відправилась служба Вожа въ православній церкві за упокой душі „Бессмертнього“. Службу служивъ Отець Гр. Воробкевичъ. Вечеромъ о 7-мій год. розпочавъ ся въ залахъ на Стрільниці декламаторсько-музичній вечеръ. Головна зала, прикрашена олійнимъ портретомъ Тараса въ лавровімъ вінку, була, щобъ такъ сказати, биткомъ набита; сидіти місця не могли помістити навіть женщины, котрихъ неавичайне число (около 150) явилось. Прилежну залу заповнили ученики. Всіхъ гостей могло бути около 400. Щодробне справозданнє въ сего величаво справозданого вечера подамо у 9-му ч. „Правди“.

— Всяке діло має своїхъ супостатівъ, а що вже у насъ Русинівъ, то и соромъ казати. — И такъ удасть ся на сіхъ дняхъ виділъ, займавший ся споруджіннємъ декламаторського вечера, въ пам'ять смерті Тараса, до всехъ Заряду „Дому Народного“ съ прозьбою о відступленнє театральної салі на сей же вечеръ. На письменну прозьбу виділу, всехъ Зарядъ не зволивъ нічого одвітити, а лишень крилошанинъ Кульчицький бувъ ласкавий наділити Голову сего виділу шарма відправимми словами: „Ми; не можемо Вамъ дати салі на Вашъ вечеръ — казавъ крид. Кульчицький — бо Ви демонструете нимъ проти Австрії и Россії. Давайте вечеръ за всіхъ поетівъ, то тоді и буде Вамъ сала; а въ кінець ми знаємо чого Вамъ забагасть ся; Ви хочете вирвати въ нашихъ рукъ верховодство; а кому жъ передамо ми ёго? Отъ дивіть ся на нашихъ світськихъ людей, куди вони пішли?! Тудий и сюдий! А ми нічимъ нічимъ не хочемо бути, якъ Галицькими Русинами и т. др...“ Ми такожъ не хочемъ и не будемъ судати личного, політичного віронсповідання „Его Высокопреподобія“, скажемо одважъ те, що відправою такою и словами такими крид. Кульчицький позбавивъ себе довір'я навіть у своїхъ людей, и що ті, хочъ немногі, виявили откровенно въ салді того сільне „негодование“, проти ёму. Ми приганемъ крилошанину Кульчицькому, що Дімъ Народній введений цілимъ нашимъ Галицькимъ народомъ, що Зарядъ ёго не сміє ставати на стороннімъ становищу, що не годить ся указувати на людей пальцями поза очи, що и поміжъ світськими людьми суть лица, котрі такъ само люблять свій народъ и ёго явистиці, якъ и кождий крилошанинъ. и радимо всехъ Заряду Дому Народного на будуче діла самої консеквенци не винямати салі театральної ні на виставку обрявівъ, бо сямъ демонструеть ся проти всімъ ворогамъ малярського искуства — ні товариству співочому німецькому: Гармонія, бо за таке могли би нагніватись на ёго всі неспівочі люде такъ звані „фіши“ — а хибай ино на „кальоспінтохромокрени“ и „Nebelbilder“ бо на такі дива дивлять ся радо всі люде въ усіхъ державахъ Европейськихъ, и тому, що „verblafende Venus“ не виале нікого въ очи, хочъ би найлюльнійшу людину Богу.

1) Ту називували навіть „Его Высоко Преподобіє“ двоєхъ старшихъ людей світськихъ, котрі хочъ не у насъ, а таки у декотрихъ „руськихъ и русскихъ“ крихточку довір'я мають.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Додаємо 1/2 аркуша яко надзвичайну прилогу.

Головні помічники при редакціі: Б. Згарський, М. Косакъ, Др. Б. Лужковецкій, Ом. Партицький Др. К. Сушкевич.

Властитель и одвічаючий Редакторъ Наталь Вахнянинъ.

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вичисити:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На сивий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Administra-
ция підъ Ч. 452/4, (Гайцька
улиця);

И О В.

Перісиа Павла Рашаі.

(Дальше.)

Почав тоді Блхвас Теманський, и рече:

Чи чоловік потрібен на що Бóгу?

Ні, тільки сам собі розумний служить.

Що Бóгові из щирости твоєї?

Про що ёму життя твоє правдиве?

Чи думавш, що з ляку він карає,

Що буде він судитися с тобою?

Чи є кінець твоїй неситій злості?

Чи є лічба твоїм неправдам лютиим?

Ти брав заклад в братів твоїх даремно;

Ти з гóлого здіймав останне рям'я;

Ти не даваш нащитись подоріжнім;

Ти проганяв голодного від себе.

Захóплював потужний людську землю;

Хто був страшний, той панував безпечно.¹⁾

Вдовиць ні с чим ти одпускав від себе,

И сироти каліцтва здобували.

От через се кругом тебе западни,

Карався ти страхом та бідюю.

Сидиш у тьмі, кругом себе не бачиш,

Потóпом вод окрило твою дúшу.

Господь живе на небесах висóкких;

На зóрі глянь, як високо вознісса!

А ти казав: „Що знáтиме Всевышній?

Чи зможе він криз темряву судити?

Зап'явся кругом він хмарами густими,

И тільки знай небесний круг обхóдить.“

Держи́сса ти старóго беззаконства,

Ти думавш, як думалъ поганці.

Що знéсені з землі до чоловіка,

И корінь їх водá повиривáда.²⁾

1) Блхвас дорекáє сям Іова через те, що він, áко
суддá, мусів був не давáти беззакóнным пóшуку.

2) Спóминка про всегосвітній потóб.

Мовляли бо: „Не хочем ёго знáти;

Що зможе нам зробити Всемогущий?“

А він же то намно́жив ім господь..!

О, пронади́ совіт лихих від мене!

Руїна їх проавеселить правдивих,

Сміятися з них будуть несповинні:

„Погинули без сліду наші злюби,

Пожер огонь несправе́ їх надбáння.“

Верни́сса знов до Бóга, и спасе́сса,

И верне́цца до тебе щáсна долá.

Прини́м з ёго пречистих уст науку,

Слова ёго схова́й у щирім серці.

Уста́неш знов, як верне́сса до Бóга

Та променеш з на́мету себе́ кривду.

Повикида́й скарби свої на смітинк,

И зóлото повисипа́й у воду.

Тобі Господь великим скарбом буде,

Небесний царь — торго́ю срібляно́ю.

И будеш ти у мирі з Всемогущим,

Без трéпету зведеш на ёго о́чі.

Проха́ти ме́щ — и він тебе́ почуе,

Спесви́ши ёму святіи обітниці.

Задума́вш — и все тобі уда́сса,

Світитиме на стéзці твоїй світом.

У сми́рности, ти вгóру вознесе́сса:

Щастіть Господь — хто о́чі потупляе.

Спасе́цца й той, хто провинив у Бóга,

Спасе́цца він твоєю́ чистото́ю.

Почав тоді Иов, и рече:

Ще раз мене́ осóджено за слéзи,

А щó вони проті моє́й му́ки!

Коли́б міді знайти́ осóло Бóму,

И до ёго престóлу досту́пнись,

Тоді б йому все діло мое вивів,
Уста б мої я сповнив оправданням.

Нехай би він збивав мене сирвами,
Довівся б я, як у його думка.

Замість того, щоб сягати лютати,
Нехай би він прищипнув трохи ухом.

Тоді б узяв, яна у правди сміливість,
И перестав мене судом тіснити.

Та що ж! пійду на схід — його не має;
На заході шукаю — не знаходжу.

Чи, може, він на дієчоні? — не бабу;

Чи в глибинних цолудия? — не заглядую.

Бо знав він мою бездичну совість;¹⁾

Як золоту я в жарну в його пійду.

Моя нога його слідом ходила,

З його путя я не здертав цінюди.

Не хибив я проти його закону,

Його слова ховав у щирім серці.

Так хоче він, то хто ж йому розрає?

Надумався — и зробить що замислив.

Спевнить усє, що вірив проти мене,

А може вже и інша в його думка.

Тим я боюсь у вічі йому глянути.

Подумаю — и страх мене обійме.

Він дав міні знароще серце млаве,

Знарощне він лякає мене страхом,

Щоб тьма мене на віки не пожерда,

И встереглась моя душа від згуби.

Чому Господь так не спорядить часу,

Щоб день суду его на світі знали?

Заглядують безбожники гриниці,²⁾

И крадений товар пасуть безпечно.

Сиріцького осла женуть у вьюках,

Беруть в заклад вола убогачого.

Убогого зневолюють звертати,

Ховаюцца від них безсильні люде:

Пригнічені — мов у степу онагі:

Удосвіта встають шукати пиці,

Годує степ голодну їх дівбору.

Вони свій хліб у полі зажинають.

И виноград в дилого пана крадуть.

Як днь, так ніч, без рямья на хребтні,

Від холоду не мають чим окритись,

У горах їх дощами пробиває,

До камення притулюцца тілом.¹⁾

Харцизники! вони в заклад від лоня.

Беруть дітей у матері-вдовиці.

Кого вони до ниття обдарає —

Голодні важкі снопи ім носять,

Видавлюють одіву з їх одивок,

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград в дилого пана крадуть.

Як днь, так ніч, без рямья на хребтні,

Від холоду не мають чим окритись,

У горах їх дощами пробиває,

До камення притулюцца тілом.¹⁾

Харцизники! вони в заклад від лоня.

Беруть дітей у матері-вдовиці.

Кого вони до ниття обдарає —

Голодні важкі снопи ім носять,

Видавлюють одіву з їх одивок,

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

И виноград ім давають на тце серце.

1) Мов, з великої скорботи, думав, що Бог від його ховавця ватим, що колиб вислухав його оправданья, то мусів би вернути йому пражню ласку.

2) Між іншим влом, якє чинили тоді можли люде, закупавали вони мотї и переобезили гриниці викаї, а вбогі люде не зосмілювалца їх крадіжки.

1) Щоб закрити хоч частину свого тіла.

2) Говорить про тих влочинців, що не в день, а вночі крадуть ляхо.

3) Від степової волокити, тогд бедуїнства, не перейдуть ніколи до статєчного побиту культурного.

Що нападом бездітню пожирають¹⁾
 И оцяду не чинять удовиці.
 А все такі їх Бог держить на світі,
 И підійма, як жінні вже не чають.
 Дає Господь їм певність и безпечність,
 Їго рука над ними простяглася.
 Хоч мруть вони, та посеред розкошів,
 Хоч падають, да як усі на світі.
 Іх зріають, як спілий колос в полі.
 Нехай же хто докаже, що я хиблю,
 И річ мою у нівець переверне.

Почав тоді Валдад Савхейський, и рече:

Страшний Господь потугою своєю,²⁾
 Він творить мир на висотах небесних.³⁾

Хто воїнство його злічити може?
 И на кого не лебця світ Господень?
 То хто ж би зміг опрaвитись у Бога.
 Жінюцький син — очиститись у його?
 И місяць сам не йсен перед Богом,
 В очах його и зорі не блискучі;

То як же б то черв'як той стався чистим,
 Той чоловік, той прах, та гниль нікчемня!

Почав тоді Иов, и рече:

О, як же ти безсильного піддержав!
 Підпер еси правицю слабому!
 Як темного навів на добрий розум,
 Премудрістю зарятував невдачу!
 До кого ти звертаєш своє слово?
 И чий се дух уста твої подвігнув?⁴⁾

Он вєлетні, и ті по під морями,
 Під творінвом морським дріжать від страху.⁵⁾

¹⁾ Як нема в удові дітей, то нікому її оборонити. Се вже була найбеззащитніша істота в ті тяжкі часи.

²⁾ Вбачаючи Валдад, що не переможе Іового нарекання, хоче йому довести, що безумно добиватись аж до престолу Божого, и звичайним рббом прославляє Божу потужність.

³⁾ Між небесними силами.

⁴⁾ Насміявшись над мизерним розумом Валдадовим, Иов сам розкинув перед ним пішну картину Господнього веліччя. Се в ті часи була звичайна матерія поважної розмови, и може, як умів, силкувавсь вилвити Божу силу и правду.

⁵⁾ Нагадає на якийсь переказ про воювання вєлетнів (титанів) в Богом. Такий переказ ми знаємо про Мертве море, що ніби під його водами сидять вєлетні за бунтування проти Бога.

Без покришки у Бога происпадає, ані він ні?
 Безодню він як ча долоти багача.

В порожняві він досягнет євни сівер,
 Ні на чому важку подісна зєлєна.
 Звелів водам згромадитись на димраж,
 И ваготі не чуять, не пореумцає б оги ба II
 Завішує лицє свого престолу,
 Насупнивши поперед єго туліє.
 Очеркує великий круг на водах,
 Там, де зорі грядишиця на тьмялю.¹⁾

Підвални небесного чертопу,
 Хитаюця, як запалає гнвом.

Він сілою колише сіне море,
 И мудрістю дракона побиває.²⁾

Дихне Господь — и виєсниця небо,
 Сягне Святий — и создаюця зорі.
 С краєчку ми вбачаєм єго твори,
 Відалеки зачули єго працю.
 Хто зміг би грім єго потуги чути?

Почав знов Иов, и рече:

Божуся тим, хто наступив на мене,
 И хто мене гіркою назуває:
 Поки в мене у тілі є дихання,
 И житні дух Господень мене дає.³⁾
 Мої уста лукавого не скануть,
 И мій язик неправди не промовить,
 До віку вас правдивими не взнаю,
 Невинности моєї не зречуся.

Узявся я и буду боронитись,
 Бо всякий день творив я Божу правду.

Нехай же хто лихий моїх осудить,
 Напaсників поверне в виновaцтво:

Якa у них зостанецця надія,
 Коли Господь їм нітку переріже?

Чи до плачу їх ухо він прихилить,
 Ян їх побтє годіна нещаслива?

¹⁾ Тоді думали, що земля, накрутившись обидна водами, так би як от кругле віко, або покотєло.

²⁾ читай ч. 6. ст. 42 переділка 2. приписку 2.

³⁾ Иов повертає проти своїх осудників ті самі уста, нові Божої црaвди, що вони єго лякали дичи. Він думає, що Бог карає тільки влих, а він, а єго приятелі злі. Він уповaє (читай ч. 8 ст. 42. перед. 1. приписку 3.) а єго приятелям ві на що вповaди.

Чи зве лихий з одрадою Благого,
Чи молицца з надією Святому?

Я вас навчу, як Вбога розуміти;
Відкрию вам очі на його присуди.

Вбачали ви своїми їх очима;
И на що б вам було ригати слово?

Ось що судив Господь думавим людям,
Ось що Святий готує беззаконним.

Сини у них ростуть під меч кризавий,
Уиуки їх у повні життя не будуть.

Челядників їх вигубить шомір'я,
И вдовн їх слезами не заплачуть.

Нехай срібля намножаться, як полони,
А суплаття надбають повні скрині, —

Одягнуцца у ту одіжу праві,
Поділяцца грошима непорочні.

Будинки в них — мов капшучки у молі,
Збудовані так міцно, як катріага.

Богатими заснуть вони в остання:
Прокинуцца — мов сон усє почезло!

Мов, той потоп, обійме страх ледяних,
И вихорь їх середь ночі підхобить.

Хуртовина зі сходу на їх ваїде,
И вимете из місця їх як сміття.

Господь що-день пускає на них стріля,
Від постраху, від гріз'яби стуманіють.

Сплесне народ рукама на руїні,
И свістом їх могібель повитає.

Знаходимо в землі срібляні жиля,
И золото знайшовши очищаєм.

З землі копать залізо ми умієм
И с каменем червону мідь тоїти.

Освічуєм підземні глибокості,
Розглядаєм каміння с каганцями,

И смертна тінь від нас їх не закриє.

Копавмо проходя під землею;
Людська нога там з роду не ступала.

Висить вона далеко від оселі.

Оця земля, що хлібом нас годувє,
В середині огнями вся порита.

В камінні там виводяцца сахвіри,
И золото лежить піскіом блискучим.

Путя туді не знає хіже птаство,
Не заирне н раріг туді оком.

Дубрівнее звір'я там не бувало,
Левинога там не побачиш сліду.

До самого граніту ми доходим,
И руйнимо підосшу гір високнх.

Прорубуєм канави в щирім камці,
Вбачавмо сокрівища очіма.

Уміємо проточини гатити,
И сховане на Божий світ являти.

А де знайти премудрости богатства?
Де розуму святого дошукатись?

Ніхто б єму ціни не вмів зложити:
Нема єго на світі між живими.

Спитаємо в безодні, — „Ні, не маю!“
Спитаємо у мєря, — „Ні, не знаю!“

За золото премудрости не купиш,
И розуму за гропі не здобудеш.

Не продають за золото Охвірське,
За дорогі оніхи та сахвіри.

Ні з золотом, ні с кристалем рівняти
Премудрости, хто б мав її, не буде.

Проті її ніщо коралі добрі,
И перлами її не оцінити.

Шкодa її с топазами рівняти
И на вагу из щирім златом класти.

Звідкіль вона приходить, ся премудрість,
И як знайти, де розум пробуває?

Не бачили її людські очі,
Не зусділо її й небесне птаство.

Одна труна та смерть говорять стіха:
„Чували ми, як рєчено про неї.“

Господь один шляхї до неї знає,
Він знає, де премудрість пробуває.

Бо дивицца аж у кінці земній,
Вбачав все, що дівця під небом.

Як він держить вітри у рівновазі,
И мїряє вагою бурні водн,

Як подає дощам свої закони,
Визначає дорогу блискавицям, —

Тоді вона в єго перед очіма,
Тоді її він творить, озирав.

И гблосом ясує чоловіку:
„Господень страх — оцє святa премудрість.
Цурайся зла — оцє правдівий розум.“

(Дальше буде.)

МОСКВА.

ДРАМА У ТРОХЪ ДІЯХЪ

написавъ Л... А...

Д І Я Ш.

На кому: пуста світлиця Василь Іноарчува.

ВИСТУПЪ 1.

ОЛЯ (сама).

Ото жъ на мене вагою сіло! — куди не кинь ся, то по уші у смоли! — Такъ свій вікъ пхаютъ, якъ изъ моста та у воду! — — Дарма, не Боже карання а своє дуровання, сама собі дорогу перебила; такъ! не слухала батька, такъ нехай люде учать — отсе наука — гірка наука! — — Голова трищить, и думокъ не стане, гараздъ—коли бъ вітрити. — Боже милий! коли безталанна те безталання!—Тількі ще потіхи було, що батько; хоть вінъ розваживъ у смутку, та утеръ слёзи; такъ и тої останної потіхи доля не лишила! Съ тоски та печалі зі світу зійшли, я імъ віку своротила! — Коли би хоть на їхъ могилі поплакати могла, може би легше стало — а то далеко у чужніи горемъ вікувати! —

(плаче — по хвилі):

Пропало! сама собі свігъ завязала! Такъ-то, до весілля дівка гарна а тамъ хочъ покинь; за мов щире кохання, любивъ мене дві неділі, а тамъ уже и посварити не жалувавъ, до року и волосомъ засвітила, а за тихъ десять літъ—Боже ласкавий!

(плаче)

Горівка проклята мою долю затопила! Коли не п'яний то ще чоловік, а тамъ — Боже милий! хочъ и з села вибірай ся! — —

Що разъ гірше, що разъ гірше! Съ шинку уже й не виходить, такъ и живе зъ десятої чарки. — Отъ мої багатства! Чотари стіни та черна рубатка, а то пропивъ би и свігъ за три гроші! И уже нічого нема, а п'є та чорт зна защо, а міні за слёзами и світу не видно! Батьку, батьку! коли бъ побачивъ свою Олю — съ того світу вставъ би!

(плаче).

ВИСТУПЪ 2.

ОЛЯ и ІВГА (надходять).

ІВГА.

Усе однаково, плаче, та плаче. Олю! годі-бо уже, такъ судилось —

ОЛЯ.

О, такъ судилось, мамо! и тимъ слёзамъ судилося, аби и до смерті не усохали.

ІВГА.

Гріхъ бо Олю — уже доля тебе побила, а то ще сама себе убиваші! —

ОЛЯ.

Мамо, чому жъ я така нещаслива?!

ІВГА.

Божа воля доню такъ уже воно тобі суджено — хіба жъ би ти и за Осипомъ була щасливійша? —

ОЛЯ.

Мамо, міні би за Осипомъ наче у раю —

ІВГА.

У такімъ якъ ось, або и ще гіршімъ.

ОЛЯ.

Ні мамо!

ІВГА.

Не кажи, Олю; у калюжі и болото красне. — Я казала, що ледачо-волоцюга; ато вигодувавъ ся добромъ нашимъ, та й щезъ чорт знаде, и не подякувавъ за хлібъ-сіть. —

ОЛЯ.

Гріхъ вамъ мамо! Вінъ мене любивъ такъ тяженько! а за ту любовъ такъ и пропаръ нізачо! — Не поминайте лихомъ, може вінъ уже на тимъ світі, а я —

(закриває очі)

ІВГА.

Годі бо Олю! Слёзами лиха не відвернути. — Сподіватись на Бога та на ёго ласку, чей ще и на нашому тижню колись свято буде!

ОЛЯ.

Дурна надія! Коли того хто дочекаеть ся? — Ждали, ждали тай ждання погубили, тай годі.

ІВГА.

Богъ не безъ милування —

(Василь входить п'яний)

ВИСТУПЪ 3.

ІВГА. ОЛЯ и ВАСИЛЬ.

ОЛЯ.

Отъ милування, мамо! — Дивіть п'яний якъ нічъ — хоть озьми та викрути!

ВАСИЛЬ.

Ре? — Горівка така вода, що зъ убогого зробить багатимъ зъ сліпого его —

ОЛЯ (до ёго).

Вже упивъ ся?!

ВАСИЛЬ.

Не пить — вмерти, такъ пить и вмерти —

ОЛЯ.

Отто погань!

ВАСИЛЬ.

Що? (розмахує руками) Горівку пий, — жінку бий — нічого не бій ся! га, га!

ОЛЯ.

Щезай! Коли вляний, то лизь у болого, а не зачіпай!

ВАСИЛЬ.

Ша! — ато ось я ти напишу помирну, що буде честь носомъ обь земле!

ОЛЯ.

Отсе кохання! — Боже милий! — Піду, куди очі! —

(виходить съ плачомъ).

ІВГА.

Годить ся жь те, Васню?

ВАСИЛЬ.

Геть, геть! ато попопобю!

ІВГА.

Матір'?

ВАСИЛЬ.

Ова! Хто ні одного разу тещі не бивъ, той на зимъ світі буде зайці пасти (змахує) — попопобю!

ІВГА (уходить)

Злидні би тебе, побили!

ВАСИЛЬ (самъ).

Розігнавъ голоту! — якої мари ще бабства у хаті? Геть! Геть! Перебери трохи халімерусу, ато уже цвікатиме у очі, наче бь за її гроші, ато колінь самъ не укравъ, да не зфабрикувавъ розумно, то чортъ би пивъ горівку! — Келісь якъ зловлю добре за боже повиття то їй Богу! — знівечу нінащо — отъ-що! (повіхає) Ааа! —

(падає на лаву и спить.)

ВИСТУПЪ 4.

ІВГА (входить).

Спить — и въ ночи и у день завше ёму нічъ! — — За своє добро дочекала ся, що и руку піднявъ на мене! — Добре, добре міні! ато забавлю ся панування — за те звела ся нінащо, за те бять ка-отъ ся на міні, за те дивлю, якъ єдина дитина марно пропадає! — — Боже ласкавий! Чому жь на мене саму не спало усё лихо? За ще жь її давъ таку долю? — — За мої гріхи кара — тяженька кара! — Згордила сиротою біднимъ, а теперъ сама хоть землю гризи; и вінъ пропавъ, и вона пропала — за мене! Боже! Коли жь кінець буде? Який же вінъ буде? — Ні смерті ні попусту, а серце ся крас — охъ тяженько!

ВИСТУПЪ ОСТАННІЙ.

ВАСИЛЬ (спить). ІВГА. Трьо салдати (входять. — Потому) ОЛЯ

(входить).

Москалі!

СТАРШИЙ.

Бге — ту писарь?

ІВГА.

Спять онде —

СТАРШИЙ (до салдатівъ).

А продружайте но ёго.

(продружують)

ІВГА.

Нехай би хирлявъ — ато напастъ.

ВАСИЛЬ.

Геть! — попопобю!

СТАРШИЙ.

Бачь, який чепурний! погоди не! (до салдатівъ) Закути ёго.

(Оля входить).

ІВГА.

Батяку рідний! Пашоньку! За що се? Де ви ёго берете?

СТАРШИЙ.

На Сибір'!

ОЛЯ.

На Сибір'!!

СТАРШИЙ (дивить на її)

Оля!

(Василь роздрукуєть ся).

ОЛЯ.

Осипъ! — Осипъ!!

(мліє, Івга порастъ ся коло її)

ОСИПЪ.

(стоить хвилю у німімъ болю, по хвилі до салдатівъ)

Лишіть ёго! — Мене — мене закуйте!

(салдати стоять здивлені).

ВАСИЛЬ (почувши волю)

Ха хъ ха! — Дуракъ! Дай Боже ноги куди видно! (утікає).

ОСИПЪ (до салдатівъ).

Я кажу! — Паслушать!

(важують ёго).

Оля! (закриває очі) (жмь) Пашоль! — На Сибір'! — — Оля!!

(відводять ёго)

ОЛЯ (приходить до себе).

Осипъ! — — На Сибір'!!

(умліла)

ІВГА (відтерасъ її)

Боже ласкавий! Олю, доню моя! Доню без-таданая!

ОЛЯ. (будить єя).

Де я? — Де Осипъ? — На Сибірѣ, на Си-
бірѣ, на Сибірѣ! (притискає руку до серця) — Сер-
цемъ душу про — —

ІВГА (припадає до її)

Доню! — — Хай Богъ милує!

О.ІЯ.

Уже — уже мамо! Боже! Осипъ! — —

(падає на землю)

ІВГА (прилякає кодо її)

Олю! квіточко моя! Доню моя єдина! Боже!
Олю! — — Холодна! — — Серце пукло! (залом-
лює руки) — — пані!!

Конець.

ДО ПИСЬ.

Зі Львова. Дня 26-го Лютого відбувъ ся въ салі на стрільниці въ пам'ять Тараса Шевченка, вечірѣ музикально-декламаторський. Гостей, такъ мужчинъ якъ и женщинъ, згрумадилося такъ бо-гато, що сала ледво помістити їхъ могла. Видко, що Русини львівські мило принали сей руськими ака-деміками улажений вечірѣ, що радо кормлять вони въ серцяхъ пам'ять кобзаря свого и ще охотно громадають ся тамъ, де душа руська и руське серце въ ріднімъ звуці и слові являють ся. Деби жъ и бідше було такихъ вечорівъ, красняхъ я руську душу піднімаючихъ!

Одна лишъ гадка немилу проколола була зъ разу грудъ кождого, а именно, що сей чисто-руський вечірѣ не відбувъ ся въ салі „Дому Народнѣго!“. На що и відъ чого димъ сей, адвигнений грошима всѣго руського народу, називають ся на-роднімъ?! Чи годить не впускати въ єго стѣни руську музу и гостей руськихъ, такъ численнихъ, такъ чеснихъ? Чи мусять ті, що хочуть пошану-вати пам'ять гения руського, шукати собі сто-ронного дому, и чи довго будуть ще мусіти? Хто жъ єго заперъ, та чого єго заперто? Хибанъ ті, що таке вчинили, не чують себе Русинами?

Но лишімъ се, а приступімъ до самого вечора.

Музикально-декламаторські вечори звели у насъ академики; руська интелігенція принала їхъ дуже радо, а и по седамъ, на весіляхъ, приван-кахъ и другихъ товариськихъ забавахъ, відгомо-нюють ся вони. Русинъ любить єнївъ ти я поезію, а коли вона своя та й до того сердечна, то въ серцю Русина разбуджуєть ся сильне чуття. Тимъ то, коли на вечорі у пам'ять Тараса пере-плітаю декламациі народніми піснями, гости, самі,

свої та щирі, милежко и утішно проєсли єю хвили, и вдоволені розійшлись доміть.

Но переду відспівавъ хоръ, куплетъ, зложе-ний єъ трѣхъ пісень, композиції Ферхгота Това-човського, професора и директора співочого, сло-в'янського товариства у Відни; Пісні єі: „Стоїть явірѣ надъ водою“; „Ой гай на горі, маловали малари“ и „Лучино, лучиночко“; вкучно и удачно уложєні, відспівавъ хоръ гарно и добре; переходя зъ одной мелєдні въ другу несподівані, живі и свіді, залцядисъ дуже; Сопроводъ на фортеп'яні бувъ чистий и точний.

По хорі віддекламувавъ п. К. У. .... маляръ-артистъ, поезію свого батька-поета: „Руська думка“. Не дивота, що єя сердечна и щироруська пісня, єъ чуттямъ виголошена синоєвъ, переживанимъ въ грудъ свою гадки ріднѣго батька, порушила всі серця, промовила живо до душі русь-кої и відбила ся тамъ такъ, щиро и ясно, якъ въ душі самого поета; божъ виспівана вона грудьє чоловіка, кєтримъ судьба подібно видала, якъ ви-дала деєя ділять нашихъ народівъ.

Відтакъ наступивъ сольо-співъ зъ спрово-домъ ієдна: „Колись було малітальєрди Україну.“ Сольо-співъ сей, виконаний чародійно-звучнимъ и чистимъ голосомъ черезъ проф. Н. В. .... ставъ ся найкращою оздобою сєго вечора; громкі, неумов-каючі оплески посиналисъ, а на домаганне публіки повторєцо пісню.

Хоръ відспівавъ по тимъ пісню: „Ой на горі на високій трійзілѣ постеливъ са“, підобрану підъ ноти музикомъ нашимъ руськимъ Вп. о Мих. Вер-бицькимъ. Заслужений сей нашъ Родимецъ розмі-тує заєдно прекрасні твори своєи музичніиъ народъ, а той радо збирає їхъ и вєличаєть ся ними.

По співі учули ми декламацию: „Невольникъ“, гєниальне діло гєниального Тараса. Чули ми го-лоси, що утворъ сей за довгий на декламацию, що декламаторъ (п. Криницький) має слабій голосъ, що місцями пересадувавъ; однакожъ мусимо ска-зати, що „Невольникъ“ адієвъ дуже милий одго-монъ у душі нашій. Вже жъ, що у декламатора слабій голосъ, то се правда, нїз и сказати му-симо, що уступъ: „дума“ за монотонно зістала ви-голошена и що декотрі уступи декламаторъ не повинєнь бувъ такъ різько драматичними гєстами маркувати. Треба знати що декламаторови не го-дить ся живе слово такъ сильно акцентувати и гєстами малювати; якъ драматичнєму артистї на сцені. Однакъ треба признати, що єя велика, хочъ такъ темними красками пристровна пєсєма, була національнимъ подвигомъ на сємъ вечорі. Деклама-

торъ виrozumivъ поэта въ цілості и въ найдрібнішихъ оттинкахъ... а черезъ ёго уста перейшли чисто и ясно въ душу нашу всі пречудні сцени, образи, чуття, ажъ до відца цідої анциі — такъ живо, що се до перчитанню съ книжки въ жаденъ спосібъ не стало би ся. За-для того вдячні ми дуже декляматору, узнаемъ ёго щирю волю, що поваживъ ся на такъ широкую и трудну поему и радуємось, що відмовивъ въ загалі своїй задачі.

Відтакъ відсінвавъ хоръ пісню народню, відобрану підъ ноти артистомъ нашимъ Н. Лисенкомъ: „Ой у лузі та й при березі, цервона калина“. Пісня ся, удачно відспівана, припала всімъ дуже до вподоби; вона зложена въ сольо-співу и хору, а супроводжена була п'яномъ. Хоръ, перенятий її чисто-народнєю, сердечною а тужливою мелодією, впадавъ різько и съ чуттємъ по сольо-співі, виконаний артистично проф. Н. В. Громкі опле-ски нагородний трудъ молодихъ співаківъ нашихъ, а на домаганне ся гостей повторено пісню.

По хорі деклямувавъ п. Амвр. Дольшачиний поезню звісного нашого поэта Морозенка: „Драгоманка“. Деклямація повелась хорошо, а наша душа сполухана сильно поемою „Невольникъ“ захвилювалась на ново.

За остатній хоръ, композицію Н. Лисенка: „Кодибъ мені, Господи, неділі дідати“, зложену знову въ сольо-співу и хору, мусимо те все сказати, що и за пісню: „Ой у лузі та й при березі“; тільки, що мочинъ її веселий и більшъ поривуций, чимъ въ тамтій; на домаганне ся лубляни повто-рено пісню.

На закінченне виголосивъ п. В. Барвінський прощальне слово, поважне, якъ на таке народне свято пристало и повне подяки для гостей, що такъ численно зібрались поминати „Незабутого“.

Поміжъ поодинокими виступами відчитувано телеграми зъ всіхъ сторінъ Галичини.¹⁾

И.

¹⁾ Дивя: Вісті.

ВІСТІ

Якъ щиро витали Галицькі и Буковинські Русини оські роковини смерті Тараса Шевченка, доказують численні телеграми, надіслані въ усіхъ сторінъ на вечері декляматорське-музикальній, уладженій въ тій же цілі. Ось и вони:

1. **Бережани.** Приймійте и відъ насъ щире повдоровліняє зъ кинішнимъ великимъ празникомъ народнімъ.
Др. Ганкевичъ.
Луцкавський.
Барвінський.
2. **Бережани.** Здоровимо Васъ щиро, що голосите въ пам'ять „Незабутого“ ёго слово и завітъ ёго.
Бережаниці.
3. **Відень.** И ми поминаме сёгодня безсмертного нашого Кобзаря, та тихше, бо наръ менше. Поминаймо та вставаймо!
Сіть.
4. **Дрогобиць.** Поминаймо завсе гідно Славного Тараса; А завітъ той поповнить ся Народного Спаса:

И розкритъ ся могла,
Та крізь домовину
Просияє лучча доля
Нашої країни!
Дрогобицькі Русини.

5. **Дрогобиць.** Сердечне спасібі Вамъ, браття, що такъ славно святкуєте пам'ять великого нашого поэта Тараса.
Ученики Дрогобицькі.
6. **Перемишль.** Повдоровляемо Васъ, браття, при днешнімъ народнімъ празнику!
Радуємось, що умієте пошанувати пам'ять незабутнього Кобзаря.
Перемишльські Русини.
7. **Перемишль.** Шановна Громадо! Спасібі, що не забуваєте Тараса Шевченка, проповідника слави и волі!
Перемишльські Ученики.
8. **Самбір.** Щирій поклінъ Львовлянамъ-Русинамъ, що такъ величаво обходять пам'ять великого нашого Кобзаря, засилають Самбірські Русини.
9. **Станіславсь.** Спасібі Львівськимъ Русинамъ, що такъ славно народне свято обходять! Привітайте жъ и нашу убогу лепту!
Станіславці.
10. **Чернівці.** Споминайте, браття, пам'ять незабугу Нашого Тараса! Богъ насъ не оставить; Вінь цілй ослугути втішно намъ поможе — Поможє добути волі и слави!
Воробкевичъ
Михалякъ
Прокоповичъ
Ивановичъ.

— Товариство Січъ у Відні празнувало хочъ тихенько оські роковини смерті Тараса декляматорське-музикальнимъ вечеромъ. На вочорі були лишъ самі свої. Голова товариства п. М. Подолинський, а відтакъ п. Вучинський говорили довгі и щирі речі!; деклямовамо деякі поезии Шевченка, дві Псалми Павла Ратай и поезию Дучка: Старий Галица. Вечіръ відбувъ ся святочно, якъ пристало на такий празникъ, и дичивъ по собі у душі кожного поважну згадку.

— Не давно тому зібравъ ся бувъ у Відні комерсъ усіхъ слов'янськихъ товариствъ, триваючихъ тамже. Говорено объ об'єдненню народівъ слов'янськихъ, а рег сопле-цества и объ об'єдненню(?) усіхъ нарічій слов'янськихъ. Ся послідія забаганка противитъ ся зовсімъ нашій литературній програмі, заснованій на завітї Шевченка: „въ своїй хаті, своя правда“ и хочъ стало бъ у насъ сили доказати нерозумъ такою удужання деякихъ товариствъ слов'янськихъ до униформности ланкової, то сямъ разомъ заступимо себе слезами Correspondance Тешёке, органа чеського, виходячого відъ двохъ неділя у Берліні, котрий боронячи справу свого народу, такі забаганки називавъ (Ч. 4. Berlin. 10 Мага): вибраними наслів'яньськими деякихъ молодихъ санатиківъ. „Correspondance“ наводить відтакъ слова съ чеського органу „Koguna“ котра и каже: „Прінаємо потребу, щобъ всі члени великої семіи слов'янської підмогали одинъ одному, и щобъ для осущення благородної и високої ідеї: взаємности и солідарности народівъ слов'янськихъ, старали ся що разъ лучше визнавати и близятисъ до себе — однакъ ми противники наслів'яньства такого, котре би мало на цілі стопити усіхъ Слов'янъ въ одинъ народъ, въ одну централизовану державу, вимагаючої відъ нихъ, щобъ перестали жити своїмъ питомимъ життємъ и поцурати не съ свого язика. Коротко кажучи, ми не съ тихъ наслів'яньствіає, въ котрихъ на думці перетаетятя Слов'янъ южнихъ и западнихъ на „руськихъ“... въ насъ немає охоти (лишь сёго „Голосъ“ собі хоче) виректисъ своєї исторіи и окремішности народної.“ Дивімось и ми на Чехівъ та не збиваймось въ розвою нашої письменности зъ народної дороги. Лишень та литература має будучність передъ собою, котра жме органічний життємъ.

¹⁾ Ми би раді дістати їхъ хочъ у зводі. — Ред.

Головні помічники при редакції: *Є. Зарський, М. Коссаць, Др. В. Луцкавський, Ом. Партицький Др. К. Сухесень.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталя Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша аимосить:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация підъ Ч. 458 1/4 (Галицька улица).

И О В.

Пересїив Павла Рашай.

(Дальше.)

Почав тоді Іов, и рече:

О, хто б мене зробив таким, як був я,
Тоді, як Бог дививсь на мене з неба,

Як він світїв на мене своїм світлом
И розганїв темноту крўгом мене, —

Таким, як був я в цвїті мого віну,
Як Бог витав по над моїм наметом,

Як був Господь ище благий до мене,
Бругом мене синиї мої сидїли,

Як я топив у маслі мої ноги
И с каменя точив олиу добру,

Як я ходив из хутора у город
И засїдав серед громадських мужїв!

Ховалося від мене парубоцтво,
Старі діди стояли повстававши.

Князі язик держали за зубами,
Уста собі руками закривали,

И замірав у дукїв зичний голос,
И прилипав язик до їх гортані.

Бо хто чував про мене, славословив,
А хто вбачав, хвалив мою потугу.

Я визволяв нещасних из тїсиоти,
Обороняв сирїт безоборонних.

Благословляв мене хто марно гинув,
И вдовинє возвеселяв я серце.

Невинністю яв цїтатами вкривався,
И правдою як царством величався.

Сліпому був на стезїци я очима,
Ногами був безногому калїци.

За батька був убогим, безприхильним,
И розбірив я діло чужоземця.

Я чєлюсті тронїив ляхїи неправді,
И віднімав з зубїв у неї здобич.

Я говорив: „Умру в гнїзді затишнім,¹⁾

И в старості лічить годї забуду.

Купаюцца в воді мої корїння,
Мїж лїстами в мене ночують роси.

Мой хвала раз по раз процвїтає,
Мїцнїє лук в моїй руці потужнїй.“⁴

Від мене всі порадї дождїдали,
И слухали мого глаголу мовчки.

Протї мене нїхтo не озивався,
Мої слова мастїли людам душу.

Як нїва жде дощу серед засухи,
Так ждали всі, покї я покажуся.

Я був дощем серед сухого літа,
Вонї в мене шукали прохолоди.

Вони мене, як дщїцу, ждали,
Уста свої, мов скиба, відкривали.

Як усміхнусь, очам не довірять,
И сяво лица мого збирають.

Куди прийду, на покуті сїдаю,
Мов царь сиджу, серед людей оружнїх,
Серед сирїт — порадник и заступник.

Тепер же я — смїховище в молодших,
Чнїх батьків я нарівні не ставив
С пастушими собаками моїми.

Про щo міні здались нїкчемні рўки²⁾
Недоростків, щo мєрли молодими —

Від голоду, від злиднїв и скитаннїя
Серед степїв безвіднїх и безхлїбнїх
По мовчазнїм, занєдбанїм пустїннїм, —

Щo лїстами живїлись молодими,
Корїннями сирїми годувались?

¹⁾ Се вєсть — у добрі та в щастї, серед рїдної семїи.

²⁾ У всєму, щo йде за сям словом, Іов прирівнює батьків своїх осудникїв до циган тамєшнїх. Волочилось тоді коло Палєстїни якєсь мизерне кодро, слабосильне и такє владашїле, щo люде не хотїли приймати єго до вїйничнїх послугъ у господарствї. Остатки єєго кодра вїмерли в голоду по узгрянїчєлх Палєстїнєських.

З оселі їх, мов звіря, проганяють,
Кричать на них, неначе на злодіїв,
Живуть вони по ймах та байраках,
Між снідами, в печерах сумовітих.

Ризанне їх в чагарниках чувати,
Пачаюцца в галях поміж кущами.

Синий батьків безумних и безславних,
Що прогнано киями з між народу.

И я тепер на приспівки їм здався,
На вигадки мизерним знадобився!

Вони мене з огидою минають,
И плінути у вічі не боїцца.

Немає в них ні міри, ні звичаю,
Зняли з себе оброть, передо мною.

Мизерники встають на мене справа,¹⁾
Підкопують мої безвірні ноги,
Прокладають дороги свої злодці.²⁾

Мої стежки псують, переривають,
Наважились гуртом мене згубити.
Хто ж буде їм на поміч помагати?

Ламаяюцца мов у пролом замковий,
Потужніють руїною мобою.

Обняв мене великий страх и тріщет:
Достаток мій мов буря розімчала,
И зникнула, мов хмара, щасна доля.

* * *

Тепер мої душі слезами ллєцца,
Злиденні дні мене опанували.

Німає ніч гризє недужні кісті,
Не спить хробак, що влізє мні в сєрце.

Від болєсти изсєхло моє тіло,
И, мов тісна одєжа, мене стїсло.

у грязь мене повєргнув Всемогущий,
Змішався я из попєлом и прахом.

Молю єго, а він мене не чує;
Вклоняюся, а він мене не бачить.

Ти, Господи, зробивсь немилосєрдним,
Тісний мене потугою твоєю.

Підняв мене на крила твого вітру,
И ростопив диханням твоїм бурним.

Бо знаю я — ведєш мене на той світ,
Де зйдуцца всі люде в одну купу.

* * *

Шкода мольби! він простага правіцю,
Плачу мого и дєменту не чує.

Яка ж користь, що я втіщав нещасних,
И вбєднєвав над долею убогих?

Я щастя ждав — на злигодні здобувся;
Я світу ждав — у темряві зїстався.

Болить-кипить гїрка мої утроба,
Гнїте мене година нещаслива.

Счорнів, змарнів, та не од вітру й сонця,
Серед людєй кричу, на нєгї знявшись.

Я братом став худому сїроманцю
И стрєвусам, що квїлять по пустїні.

Попадалась шматками мої кожа,
Кістки мої від жару погорїли.

Не пісня, плач в моїх бандурних струнах,
Мої сурма по мєртвому голєсить.

Умовився з моїми я очима:

На дївчину дивитися не важуся,

(Яку Господь післє на мене кару?

Яка мої від єго буде доля?)

Хїба за грїх не станєцца руїна,
Не станєцца погїбель за неправду?

Хїба Господь моїх ступнїв не лїчить,
И не вважає, куди я обернєся?)

Коли я йшов дорогою омани,
Коли нога мої ступала криво,

(О, зваж мене на праведній важницї,
И подивись, яка мої правдивість!)

Коли звернув я с простої дороги
И согрїшав так сєрцем, як очима,¹⁾

Коли в мене були нечїстї руки, —
Нехай чужї пожнугь що я посївав,
И на землі погїбно вєсь мій корїнь!

Коли шалїв я від очєй жїночїх,
И нїтївся в сусїда під дверима,²⁾

Нехай мої жонї впадє в неволю,
Най станєцца утіхою чужою.

Бо се вина страшєнна из страшєнних,
По всїй землі карають її судї!

Се — пєломгя, що пожирає до крїхти
И розоряє людину до останку.

¹⁾ Се єсть щоб докєзувати на судї. Докєжчик отано-
вився справа в винуватцї.

²⁾ Він себе вважає за облєженого в замку від непри-
ятєл.

¹⁾ Се єсть: Коли, замєсь того, щоб вїти по закєну
Бєжому, я йшов за грїшними очєма.

²⁾ Дождївсь цєки вїйде чужї жонї, щоб уцїнити
перєлюбство.

Коли раба мого або рабіню
Я пригнітав, придаював на суді;

(Я міркував: А що, як Бог оавіца,
И нам обом зведить на суді стага?)

Хіба не він создав раба и пана?
Хіба не він зачав обох в утроби?)

Коли я гнав убогого від себе,
И не вважав на слези удовиці;

Коли я хліб їдав не поділявши,
И сирота у мене не кормився;

(Из малечку я був сирітьким батьком,
Від матері — провдирём удовам)

Коли кого вбачав я без одяги,
На холоді та на дощі в бідоті,

И не зодіг ёго з мого достатку,
Щоб дякував міні у серці мовчки;

Коли підняв я руку на приблуду,
Надіючись на судову підмогу;

Нехай плече покине мою руку,
Нехай рука одділиця від літя!

Ні, я боївсь Святого прогнівити,
Я знав свяю мнзєрність перед Богом.

Коли я клав на золото надію
И говорів: „На тебе уповаю“;

Коли моім богацтвом я втішався
И півнею моєю веселився;

Коли вбачав я сонце в ёго славі,
Чи місяця — як він пливе-сіяє,

И похитнувсь у вірі перед Богом,
Уста мої затулював рукою;¹⁾

(Се гріх ище великий, неказаний,
Я б сим гріхом від Бога відступився)

Коли втішавсь ворожим я нещастям,
Коли я був щасливий чужим дихом;

Коли я клав мого врага прокліном,
И согрішив, бажавши ёму смерти;

Коли знайти такого було можна,
Щоб до схопу у мене не наївся;

(Ніхто в мене не спав під голим небом,
Захожому я відчиняв ворота)

Коли я там, як роблять грішні люде,
Ховав гріхи в таємній своїй думці;

Коли не смів явитись серед ради,
Боявшися громадської зневаги,

И замикавсь, ховаючись в господі;
Нехай подасть хто чує моє слово,¹⁾

Я підпишу на суді оправдання,
Та щоб и він скрепів свої докази!

Носітиму я на плечі цидулу,²⁾
На голові — мов днадему чєсну;

Злічу ступні мої перед суддею,
Я пристудяю мов царь до ёго зборда)

Коли земля мой врячить від мене
И борозни мої слезами ляцця;

Коли я їв її врожай без плати,
Одявши в тих, що тяжко працювали:

Нехай міні, замісь пшениці, терен,
А бодяки замісь ячменю родять.

[Тут кінчаюцца Іювові рєчі.]

И перестали трі приятелі Іювові одвітувати ёму, бо він затївсь на своїй праведності. Загорївсь тоді гнївом Бливус³⁾, син Варахїїлів, Вузїтїанин,⁴⁾ из роду Рамового⁵⁾ вагорївсь він перш проти Іюва, що він хоче оправдїти свою праведність перед Богом; вагорївсь він також и проти ёго трєх приятелїв, що вони не зумїли заразд ёму одвітувати, а тим часом осудїли ёго. Не можна було Бливусові аж я добї одвітувати Іюву, бо йнші бесїдники були старші за ёго. Ни же побачив, що вони вже не знають, що казати, тоді він розгарячивсь вєлїкю.

И почав Бливус, син Варахїїлів, Вузїтїанин, и рече:

Я молодий, ви всі від мене старші,
Тим я боявсь из словом вириватись.

Не смів я вам що думав зясувати.
Я міркував: „Нехай говорить врємтя,
Нехай старі премудрїсть виявляють.“

1) Іюв перериває своє слово, щоб обявити, що він готов підписати все що говорить; тільки бажав, щоб и ёго докажчик, Господь Бог, зробив те ж саме. Вивчай шіюого правування був у Єгїпті, як се знаємо в Дюдобра Сицилійського, I, 75.

2) Се єсть: Не боюсь я, щоб що через те виявилось; я тим пишатимусь.

3) Про сєго бесїдника не прописано в прїлові; я в спїлові також нема про ёго спїмники. З сєго як и в дєчого йншого дорозумїваємось, що все ёго слово приписав в поємі навпослі, кимсь йншим, а не автором.

4) Племєня в камїянїї Оравїї.

5) Про такїй від нїде їаде не спомїнаєцца.

1) Нагадує про боготворєння небєсних свїтил; що густо бувало тогб помїж Орабами.

Та що ж, коли премудрість — дар Господень,¹⁾
И розум нам дає дихання Божє!

Не всі старі премудрости доходять,
Не сивина на світі правду творить.

Оттім же то до вас я обізвуся:
Послухайте, яка у мене думка.

Я вислухав усі розмови ваші,
Я нахилив г бесєді вашій ухо,
Аж поки ви й оцїадок зачеринули.

Я йшов у слід за кожним вашим словом;
Тепер скажү: Ви Иова не збили,
Не вмили ви єму одвітувати.

Не говоріть, що він — „жива премудрість,
Хіба сам Бог єго переговорить!“

Хоч він до вас, не до мене глаголав,
Та я єму зумію відказати.

Зумілися! всі чєтверо замовкли,
Проти мене ні слова не пробоввнуть.

Я довго ждав, поки вони скінчають,
Зупиняця, усє переговорять.

Скажү ж и я, які у мене мислі,
Відкрию й я, що знаю й розумію.

Уста мої исповнені словами,
Не змістиця у мене дух у грудях.

Як винний мїх, я повен, повен словом;
Як молодє вино, вонє шумє.

Не мўшу я мовчати перед вами,
Нехай мїні полєгшає на сєрці.

Не подивлюсь, не вважу ні на кого,
Лєститися ні до когє не буду.

Не вмю я підходити, вилїти, —
Скарай мене Господь за нице слово!

Ти, Иове, послухай мого слова,
И нахили до мене своє ухо.

Мої уста до тебе обізвўця,
И мій язїк до тебе возглаголе.

Слова мої всю правду тобі скажуть;
Щє в сєрці є, не затаю нічого.

Создав мене Господень дух премудрий,
Живить мене Всевишнєго дихання.

Колї спага, відкажеш мїні потїм;
Надумайся и будь напоготові.

Обидва ми в очах у Бєга рївні:
Мене й тебе він вилїпив из глини.

Тобі мене вже нічого лякатися,
Бо сілою на тебе не наляжу.¹⁾

Ти говорив у слух мєго уха,
Ищє й тепер твої слова я чўю:

„Невинен я, не грїшен перед Бєгом,
Нема в мене неправди ні пилїни.

Господь шукá за щє мене скарати,
Мов вєрога, тїснить мене могўщий.

Заковує в кайдани мої нєги
И всі ступні очїма назирає.“

Скажү тобі, що ти в сєму неправий,
Бо вище він усіх людєй на свїті.

Шкода тобі на єго жалкувати:
Щє творить він, то знає сам для чєго.

Говорить він одним до чоловіка,
Або й двома (та людям те байдўже):

Раз через снї и привидяя ночнї,
Ув обляги, як людє на спочївоє
Розїдуця и всі позаснїпають.

У ту добў він ухо чоловіку
Вїдтулює и промовляє словами.

З лєдачого путя єго звертає,
И гордощї, неначє бєлєсть, лїчить,

Щоб він не впав у яму беззаконну
И остерїгсь від лука нечестївих.

Удрўге знов — через тяжкі недўги,
Через страшнў ломєту на постєлі.

Цуравця тоді людина хлїба,
Вїд ласєцїв одвєрнеця солєдких.

Опадє на чоловіку тїло,
Ссїхаюця в єго костях сустави.

Ступав він ногою в домовїну,
И жизнь єго — в руках у безпощадних.²⁾

Колї ж зєднає він янгола на нєбі,
Из тих истєт, що бєзлїч їх у Бєга,
И той єго наставить, що робити, —

¹⁾ Бєрєї думали, що вєлка сїла в чоловіка, чи то в тїлі, чи то в душі, берєця від Бєжєго дихання.

¹⁾ Се — проти того слова Иовєго, що Бог не дає єму говорити, залякуючи єго своєю сїлою, а що не рївне правування мїж ним и Господом Бєгом, яко слабосїльного с потўжним.

²⁾ Янголїв, що неощаджують когє зрєлїть Господь покарати.

Оглянеця на ёго Бог и скаже:
„Зостав ёго, нехай живе на світі,
Бо він міні подав за себе викуп.“

И знов тоді засяв свіже тіло,
И вернуця до ёго молодіці.

Він молиця — и чує Бог молитву,
Лицем своїм ёго возвеселив,
И праведність смиренному вертає.

Тоді благий співав між народам:
„Я согрівив, я покривив душею,
И не скарів мене Господь жорстоко:

Не допустив зійти у преисподню,
И дав міні ніче свій світ вбачати.“

Оттак Господь вищаджує людину,
По два, по трі и по чотірі рази,

Не даючи ёму в гріхах умерти,
И держачи на світі між живими.

Ти, Иове, збагни правдиве слово,
Мовчи та диш, я буду говорити.

Коли ж яне ти маєш оправданья,
То говори, очисти свою правду.

Як же нема, то слухай мене мовчки,
Наставлю я тебе на добрий розум.

(Дальше бде.)

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивъ коротко після гр. Коцк. Тижкевича Н. Вахилчичъ.)

(Дальше.)

Випадалища на Жмуді визначають ся проміжъ другими богатствомъ снарядивъ. Країна ся, положена надъ моремъ Балтицькимъ, торгуюча відъ давнихъ давенъ янтаромъ, уживала ёго и до своїхъ приборівъ. Тимъ то пребогаті суть могили Жмудські въ янтарові пацёрки, різної величини, то гарно різані, то самородні. Пацёрокъ шкляннихъ, які до насъ съ полудня завозено, на Жмуді мабуть у старині не уживано, коли въ гробахъ тамощніхъ годі на їхъ подібати. Жінки прибирались тамъ радо въ срібні и бронзові ланцюжки різної подоби, въ красні спинки, богаті нашійники и різнородні перстені зъ бронзу и срібла. Бранзолети ношено найчастіцъ грубі и тяжкі, знащені зъ собою на глухо, не въ огни. Бранзолети сі суть усі маленькі и тісні, такъ, що и найменча рука жіноцька не перейде крізь їхъ. Археологове догадують ся проте, що въ старині нитовано їхъ таки на рукахъ гвоздиками, а не лучено въ огни.

Могили мужеські на Руси Литввській не містять у собі цікавихъ річей. Коли пехоренний въ її бувъ простимъ селяниномъ, то лежить звичайно побічъ ёго желізний ножикъ, кресиво, часомъ спинка або голма бронзова, або гачокъ на ловлю рибьяну, та зъострений дурбакъ. Въ повітахъ Вилейськимъ и другихъ надъ рікою Вилиею, навіть въ глиншій Литві, серпъ въ кургані покладений, бувъ признакомъ убогого землянина. Коли жъ се бувъ чоловікъ лицарського стану, тоді желізний топіръ, ратище, кінчикъ відъ стріли, складано зъ нимъ у грібъ. У пояса и при голові були въ ёго пружки бронзові різної величини и подоби. Пояси буди звичайно ремінні. Ношено и пояси набивані різно розписаними бляшками, и счіплювались вони на переді подовжистими влямрами съ крючками.

Могили мужеські на Жмуді. Гр. Адамъ Плятеръ находивъ въ нихъ бронзи спирально кручені на ладъ тихъ, що находять ся по гробахъ римськихъ на рукахъ и на ногахъ мерцівъ понаволікані, тільки не такъ широкі и понаизані на дубові палочки. Мабуть хоронили вони ручки відъ збруі передъ ударами топора або меча. Мечі, котрихъ велике число викопувано въ гробахъ индлантськихъ, а якими майже кождий косякъ въ гробахъ римськихъ заосмотрений бувавъ, гарно и багато вироблені, находять ся дуже рідко въ гробахъ предхристиянськихъ на Литві и Руси литовській. Здасть ся, що лишъ ратище и топіръ становили збрую воївнихъ людей; мечі носили хібажъ які достойники. Такожъ и снарядивъ срібнихъ въ гробахъ на Жмуді не багато, хочъ країна ся богатою була; золото нігде не приходить.

Перстені жіночі и мужеські. Такъ радо якъ янчки, такъ и у предхристиянськихъ часахъ прибирались жінки у перстені; въ могилахъ на рукахъ косянівъ жіночихъ подібують їхъ велике число; були вони дуже різнородні: почавши відъ найбіднішихъ, се суть: відъ дроту бронзового, въ ділице нагнутого або спирально въ кільца звійдъ скрученого, до перстенівъ плоскихъ, зъ бляшками на нихъ діркованими або на випукло приурашеними, до нарізуванихъ въ різні взори до окола, до різнихъ плетянокъ, до вузликівъ зъ бронзу або и срібла — вське таке можъ подібати у гробахъ. Бувало, вирабляно и перстені неполучені зъ собою по кінцямъ, такъ, що на кождий падець вони надобились.

Перстені мужеські суть рідші по гробахъ; бо не становлячи самого лишень прибору, мали вони цитомий ще характеръ. Звісно що баєчна история перший перстень вложила на руку Про-

метоп. Так само наділила байка и Мидаса перстеньомъ. Плиний пише, що у Римлянъ доводилося металні перстені воинамъ-лицарямъ; що звичай носити перстені прийшовъ зъ Греції до Риму. Тарасинъ Старий (Priscus) перший подаривъ золотимъ перстеньомъ сина свого, коли сей поборовъ въ повдину свого супротивника. Відтіля пішовъ звичай що сніове, котрі воїну службу кінно відбули, тинимъ знам'ямъ украшували себе. У Греківъ називало перстень відъ пальця Дактильозъ. Старинні Римляне звали ёго Ungulus; пізніше такъ Греки якъ и Римляне звали ёго Symbolum. Въ Римі лишень Сенаторамъ давано прилюдно перстені тамъ, котрі яко послы до чужихъ народівъ вислани були. Пізніше — пише Плиний — занежено у Римі перстені и доперва въ 499 р., відъ закладення міста, коли Флавій въ признакъ згоди обохъ станівъ Шлебеївъ и Патрициївъ виставивъ святиню въ несть Конкордії, прийато нанове перстони яко знам'я достоинства. За часівъ Клавдія доперва стали Римляни уживати ёго яко приборъ и приукрашу руки и насаджували різнимъ дорогимъ каміннямъ.

Купці и послы Варязькі, котрі за призволомъ Великого князя Руся у Визанцію їхали, мали по свідоцтві Нестора коло р. 944 золоті и срібні перстені до печатання. Відъ руського слова печатати мало вийти, якъ наже Дрѣ Крусе призвище німецьке печаті (Petschaft). Печаті такі слугили купцямъ и посламъ, ідучимъ у Чаргородъ, яко довірительні знаки. Въ мировімъ договорі, заключенімъ въ 944 р., застережено, що В. князь руський и ёго боярове будуть мали право висилати до грецького царя до Чаргорода зъ своїми послами и купцями тільки кораблівъ, кільки їмъ буде до внодобы; відъ того часу стали послы золоті а купці срібні перстені носити. Дрѣ Крусе удержує, що сей звичай дотривавъ ажъ до панування царової Єлисавети; відтакъ наділювано перстеньми лишень біля габинету заслуженихъ людей.

Въ поняттяхъ поганьскої Слов'янщини перстень мавъ такожъ символічне значінне; вінъ находитъ ся на кумирі Святovidовімъ, подібанимъ въ Збручу и мавъ означувати руковини сонця зъ землею.

И Скандинавці носили у старині перстені, а називали ся вони у їхъ sigla, caro, gimma.

Въ часахъ уже Християнськихъ докладано вже до перстенівъ символічні значіння: и такъ у церкві суть жезлъ, митра и перстень признакомъ владичої достойности. На пальцю Владикъ означає вінъ повінчанне сёго жъ зъ церквою; перстень на руці доктора значить повінчанне ёго зъ наукою.

Дожи венецькі видали въ такій самій цілі перстень у море; та и ниньки обмінюють молоді перстені.

И на нашихъ земляхъ прив'язувано до перстенівъ окремішню нусть вартість; бо въ могилкахъ якъ найменче подибуамъ їхъ на рукахъ мужичинъ; ті знову, що їхъ видобуто ту и тамъ изъ нашихъ гробівъ, и зложено въ музеумі виленськимъ визначають ся незвичайною подобою; сугъ вони по більшій часті поважної форми, зъ великимъ, досить неформнимъ щитомъ наверху, то знову вироблені на подобу гузівъ або митеръ, мабуть якесь достоинство означаючихъ.

Въ повіті мянськимъ, въ добрі Видагошчу, въ одному зъ розритихъ тамъ курганівъ лучилося гр. Конст. Тишкевичу відкрити на лівімъ боку мужеського костюка величій перстень бронзовий, безъ всякої приукраси, на спосібъ малої бронзолети, наложений на три середущі пальці.

Обувля. Якого обувля уживали такъ чоловіки якъ жінки у старині, ниньки годі сказати. Часъ затеръ усякі сліди по нихъ. Що дубленне шкіри уже предхристиянськимъ народамъ нашимъ було звісне, се певна річъ. Се посвідчають останки зъ ремнівъ, подібанихъ у курганахъ. Але, щобъ ремінь и на обувля уживано, обь сімъ не можъ на певно казати. Лишень у одній мужеській могилі надъ берегами Вили відкривъ гр. Конст. Тишкевичъ въ р. 1857 сидючий костюкъ мужеський, підъ котрого ногами лежали дві підожви; одна зъ нихъ розсиналась въ порошокъ, другу зложивъ вінъ у музеуму виленськимъ. Підожва ся мала докола сліди шевського шву; однакъ, яка матерія становила верхъ обувля, не знати, бо и найдрібнішого сліду по їй часъ не зівставивъ. Здавтъ ся, що постолі плетені зъ верболозу або латті, ви ниньки нашъ народъ уживає, заховансь зъ стариннихъ віківъ.

(Далше буде.)

В І Н Е Ц Ї

на могилу

ТАРАСУ ШЕВЧЕНКОВІ

упленений

въ осьмі роковини ёго смерті 1869 р.

Чого ударяли се въ двіони,
Куда біжить отесъ народъ?
Царя стрічати — битъ поклони?
Прохати милости свободъ?

Чи лицаря отесъ вітають,
Що славно вѣрога побивъ?
Въ очяхъ утіпні сабань селяють,
На лицахъ гордини усміхъ сивъ.

Ой не царямъ отсе поклоніи,
 Не зустріч лицарю отсе:
 Жалібні гомонять се давони
 Й луна тужайвал идє.

Не втішні слєзи се сийють
 Не гордий єсмїхъ на лицяхъ —
 Се діти батька помняють
 Що ваче въ бою за їх лягъ.

Полягъ за волю України,
 Стоягъ за правду и за насъ —
 И до самїи домоцини
 Боровсь великий нашъ Тарасъ.

Не саблею добувъ вївъ слави
 И не мушкетомъ воювавъ —
 А середъ нічної темряви
 Вївъ свїтло правди засвїчавъ.

И просвїтивъ ніч докола,
 И на шляхъ насъ справивъ —
 И прорикъ святї глаголи,
 И законъ поставивъ.
 И показавъ отсе море,
 Кудѣ наші рїки
 Спливатимуть — й наше горе
 Де приспать на віки.
 И розривъ давнї могили —
 Й кававъ заглянути,
 Де неправду схоронили —
 А де наші Брѣтв
 Спочивають виглядають
 Великого свята —
 Ягдольскої вижидаютъ
 Труби, щоби встати.

Оттакъ учитель наші великий
 Відьної України чекавъ —
 Ёго жъ въ Кавказъ загнали дїкий,
 Собї кайдани вївъ придбавъ.
 Таку єму судили долю:
 На спїсу кобзу проминять,
 Добро усіхъ дороще — волю
 Въ вародивъ волюшнихъ одимать;
 Земель царєві добувати,
 Й ити въ наградѣ въ Оренбургъ,
 А якъ зведять то й кістей дати
 Ще підъ новий де Петербургъ.

Та не звелили — а пустили
 Віку на волі доживать,
 Московській волі! — та звелили
 И чїномъ ще помилувать.
 Великодушнo наложити
 Новихъ кайданъ въ новий тюрмі:
 Широкий матушци Москви
 Благонамѣреннo служити:

Що днї на чужинї вмірати
 А за Україною тужить,
 Що днї изъ нею погібати,
 И чару горя всю испить —
 По терню йшла отсе дорѣга
 Вївъ кожную мѹку протерпївъ
 И середъ мѹкъ отоїхъ до Бога
 Великий дѹхъ єго злетївъ.

Вїтай же батьку съ того свіду!
 На сїй свїтъ насъ благослови,
 Ми твою вірнї завітѹ —
 Та нашу працю освяти.
 Не дай облудити на роспѹтї,
 И вєредъ Богомъ оправдай:
 Въ тяжкѹ непєвнѹ мицѹту —
 Правєднимъ сонцемъ заснай.
 На шляхъ блудний ти середъ нощї —
 Изъ нєба збрею свїтї
 Й слїпцїмъ-невїрамъ темнї очї —
 Могучимъ слєвомъ отвергї!
 Цехай прозрїть усі Країна,
 Нехай подивалть ся Оомї,
 На рани Матєри-України,
 Нехай прокинуть ся катї,
 Що кровью нашою попились.
 И новѹ хату запалили:
 И въ нѹвї въ наші хай збулѹють
 Народѹ великий храмъ
 И въ нїмъ провинѹ спокѹтують
 И братню кровъ обмиють тамъ.

Схаменїтєсь лукавнї
 Покаїтєсь невїри,
 А тѹ кара розилєтьца
 Надъ вамъ безъ мїри —
 За безвїрнї грїхї вашї,
 За братнї мѹки.
 Піднїмуть ся неповиннї
 Скатованї рѹки.
 И прийдє Господь во славі —
 Судить вашї блудї:
 И несїтимъ братовбїйцямъ
 Милостї не будє...
 А поки щѹ обїмїмось
 На могилї браттї!
 И завїтъ нашъ обновїмо!
 А давнє завзяттї
 Донєхаймо!

И простїмо
 Провинѹ другъ другѹ
 И хай будє давнї вгѹда
 Одъ Днїпра до Бѹгу
 Та до Сава та до Вісла.
 Усї обїмїмось,
 Въ имѣ Тараса любовнѹ
 Усї окликнїмось:
 И твердѹ одинъ одному
 Долонѹ подаймо,
 И вряпцѹ України
 Дѹлі вижидаймо.

Володимѣръ Шашкевичъ.

ОТВЕРТИЙ ЛИСТЪ ЗЪ-ЗА КОРДОНУ ДО ГОЛОВИ ТОВАРИСТВА
 „ПРОСВІТА“

Вашей „Просвїтї“ не лєзя не сочувствовать
 каждому честному человеку, а тѣмъ болѣе Русину.

1) Подаємо єго въ ориганалї — Ред.

Едва ли въ цѣлой Европѣ найдется простой народъ менѣе просвѣщенный и болѣе поработанный нуждой, пьянствомъ и жидами, коль Русины. Освободить ихъ отъ гибельныхъ вліяній и пороковъ, а, слѣдовательно, и привести къ благосостоянію, можно только однимъ путемъ, — именно тѣмъ, который Вы избрали. — Не забыли ль вы послать приглашенія къ галицкимъ войтамъ и буковинскимъ дворникамъ, и, вообще, къ представительству народа? Участіе простыхъ людей было бы весьма важнымъ содѣйствіемъ къ успѣху. Они послужили бы проводниками и книгъ и разумныхъ понятій въ села и даже города, по своей близости къ селяномъ и мѣщаномъ. Если подобныя приглашенія еще не посланы, то пошлите хоть въ ближайшія громады: можетъ быть, и явились бы простые люди, молодые явились бы простые люди, которые явились бы въ общее собраніе. Миѣ кажется, что вы, образованные Галичане, слишкомъ небрежете связями съ простымъ народомъ, мало имѣете на него вліянія и, вообще, страдаете тѣмъ же недостаткомъ, который проходитъ чрезъ всю исторію польскаго образованнаго общества.

Чтобъ не впасть въ другой недостатокъ, которымъ болѣютъ Поляки, вамъ слѣдуетъ, на первыхъ же порахъ, охранить свое общество отъ политическихъ тенденцій. Постоянно помните и проводите въ вашихъ собраніяхъ то начало, что вамъ „едино есть на потребу,“ т. е. просвѣщеніе и познаніе народа, забытаго, забитаго и пренебреженнаго; что это главная ваша цѣль; чего если она будетъ достигнута, то „вся прочая приложатся вамъ“, и что пока она не достигнута, то ни какія другія стремленія и пляны не выведутъ васъ на путь благосостоянія. По этому вамъ слѣдуетъ устранять, въ своей средѣ, увлеченія всяческими посторонними цѣлями; слѣдуетъ избѣгать всякихъ политическихъ разсужденій, намѣковъ и столкновеній; передъ глазами вашего общества должно быть одно не сомнѣнно — благое, обще-полезное дѣло, къ которому вы призываете каждого честнаго челоука, каждого народолюбца, къ какой бы партіи и націи онъ ни принадлежалъ: всѣ силы русинскаго общества, какъ бы оно ни было разнородно по своимъ частнымъ стремленіямъ и понятіямъ, должны соединиться для совершенія этого истинно-человѣчнано и патриотическаго дѣла; за основателями вашей „Просвѣти“ должна остаться честь иніацитивы и обязанность соглашать разности и направлять разнообразныя усилія къ лучшему достиженію цѣли. Передъ глазами Вашей „Просвѣти“, долженъ постоянно носиться самый высокій идеалъ, выработанный современной наукой, историческимъ и практическимъ

опытомъ — идеалъ челоуѣчный, идеалъ любви, миренія и милосердія, — идеалъ, не дающій ни на минуту успокоиться совѣсти современнаго челоука, пока наряду съ нимъ движется жалкая масса соотечественниковъ во тьмѣ, нищетѣ и порокахъ, масса, прозябающая со дня на день безъ всякой надежды — выйти изъ этого бѣдственнаго положенія собственными силами, „безъ пуття и просвѣтку!“

Вотъ это, по моему мнѣнію, слѣдовало бы вамъ выразить и развить на общемъ вашемъ собраніи и осуществлять на дѣлѣ; для этого надо забыть и даже изгнать вовсе изъ вашихъ рѣчей и преній безплодно — задѣвающія названія — „Ляхъ, Москаль, Святоюрецъ“ и даже „Жидъ“, а постоянно помнить „челоука“ и „Русина“; не нападать, а только, во крайности, защищаться; не раздражать, а умирать, — и итти, итти своей дорогой, и да просвѣтитъ свѣтъ нашъ предъ челоуки только добрыми дѣлами, и да увидятъ и познаютъ они вашу истинную правду и вашу истинную просвѣту. Только при такомъ направленіи можно ожидать во концѣ концовъ успѣха и, если не всеобщаго признанія со стороны всѣхъ партій и націй, то, по крайней мѣрѣ, прістыдженія и обезсилія враговъ, безъ которыхъ никакое дѣло не обходится. Да!.. Намъ нужно стряхнуть съ себя много городскаго, панскаго и римскаго, и воспринять больше сельскаго, громадскаго и славянскаго; нашимъ идеаломъ должно быть село, а не городъ; новая цивилизація наша должна быть сельская — простая, близкая природѣ и незлобивая, но возвышенно-просвѣщенная и разумная.

Въ дополненіе высказанному, вамъ не мѣшало бы сей часъ же прочесть письма Хуторянина, помѣщенныя во первыхъ книжкахъ Основы и изданныя отдѣльными брошюрками. Прочтите ихъ; думаю, даже увѣрю, что не пожалѣете, хотя бы уже вы ихъ читали и раньше.

В І С Т І :

— Довѣдёмось съ певнихъ жерель, що заповѣдана нами на перекладъ Библии аятема уже відкликана. Се видасть ся намъ дуже розумнимъ діломъ.

— Нашъ Родимецъ Морозенко, поетъ и композиторъ, підбравъ підъ ноти Шевченкову XX-ту думку: „Ой чого ти почорніло зелене поле? Почорніло явидь крови за вольную волю“. Думка ся мала бути одспівана на декламаторськимъ вечорі въ памѣть Тараса, однакъ для недостаку співочихъ силъ не виконано її.

— Німецька „Debatte“ №. 77 пише про роковини смерти Тараса въ кореспонденці зі Львова ось якъ: „Unsere Russophilen veranstalteten vorgestern ein Festmal, bei dem wacker auf das Heil Russlands und des Slaventhums gezecht und getonstet wurde“. Хочъ мудрий Німець та уловатий, а прецінь пошивъ ся гарненько въ д... —

ПОПРАВКИ. — У 9. ч. „Правди“ сторона 84. пере-ділка 2., опущено у телеграмі зъ Чернівцъ два підписи: Калитовський. Туржанський.

Головні помічники при редакціі: *Б. Згурський, М. Кисакъ, Др. В. Лукавський, Ом. Паршицький Др., К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвѣчающій Редакторъ **Паталъ Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата емосьть:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр.; на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 80 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улиця).

И О В.

Перекладъ Павла Рашай.

(Дальше и Конецъ.)

Почав знов Блывус, и рече:

Премудрні, слухайте мого слова!
Ученіи наставляте своє ўхо!

Бо ми слова так слухом розбираем,
Як язиком смакуем всяку їжу.

Стараймося знайти на світі правду,
Вишукуймо що є між нами добре.

„Невинен я“, промовив з гора Иов.
„Господь мене на суд не допускає.

Що обізвусь, то завдають неправду;
Не согрішив, а мучусь и болию.“

Який же бо сей Иов собі вдався,
Що він хулу так п'є, неначе воду!

Товаришить з безбожниками зліми,
И наклада з ледачим окаянством.

Бо говорив: „На що міні здалося,
Що я ходив Господніми путями?

Послухайте мене, розумні люде:
У Господа неправди не буває,
Всевишній нас кривим судом не судить.

Усякому дає він по заслугі;
Що заслужив, те будеш и приймати.

Ні, ні, Господь не заподіє злого,
И с простого не зробить він кривого.

Хто дав йому у державу всю землю?
Хто дав йому орудувати світом?

Коли б Селтій не слухав свого серця,
Коли б зібрав до себе все дихання,

То зараз би усяка тварь погібла,
И чоловік узівся б мертвим прахом.

Хто має ум, той слухай мого слова,
И нахили до мене чуйне ўхо.

Чи вдержав би Господь без правди землю?
Ти важилися могутнього судити,

Що до царів рече: „Ви харцизяки!“

А до князів глаголе: „Людоїди!“

Не дивиця на значних и великих,
Не дивиця на вбогих и багатих,
Бо всі вони — єго руки созданія.

Серед ночі тирані погибають;
Встає народ, дивуецця що сталося,
Чий рука могутнього вхопила?

Господь з небес усіх нас назирає,
И всі ступні, всі думки наші бачить.

Нема ні тьми, ні схованки такої,
Щоб заховавсь ледачий з своїм ділом.

Не довгий час розвідує Всевишній,
Щоб нас судом правдивим осудити.

Без розвідок могутнього вбиває,
И іншого на єго місце ставить.

Бо знає він, в чому хто провинився,
И поночі¹⁾ карає нечестивих.

Потужного як харцизяку губить
Серед людей, що дивляця на єго.

Бо Господа покинувши, забувши
И заповідь святую занедбавши,

Безбожники пригнічують нещасних,
И криком їх всю землю исповняють.

Чи мліує, то хто йому розрає?
Чи грішного карає — хто заступить?

Карає він и царства и престולי,
Щоб зупинить неправу панування,
И визволить народ ис під кормиги.

Чи сей лихий озвався так до Бога:
„Ти покарав — не буду більш грішити;

Яві міні чого не зрозумію;

Я согрішив, ударюге стерегтїмусь“²⁾

¹⁾ Се есть — тоді, як найменше вони того опасающа.

²⁾ Видно, що лихим зве Блывус Иова, тільки не прб-
сто в вічі.

Чи вже б Господь послухав твого слова,
Сказав тобі: „Розсуджу замість мене,
И віречи, як сам ти зрозумієш“?

Нехай теєєр хто має ум говорить,
Розумні нехай нахилять ухо,
Без розуму и без науки Иов
До Господа в печалі озивався.

Нехай же він дотєрпиця до краю,
Бо говорив устами нечестивих.

Гріхи свої примножив він нечестям,
Сміївся з нас, у вічі з нас глумівся,
И Господу протівні єго рєчі.

Почав Єливує ще раз, и речє:

Чи думаєш, що ти судив по правді,
И Бог тебе на небі оправдав,

Як ти сказав: „Про щє міні невинність,
И в чому я від грішників щасливий?“

Я дам тобі науку про се слово,
Тобі й твоім приятелям с тобою.

Ось позирни, якє високе небо,
На хмари глянь: великі високості!

Як ти грішин, щє в тїм за нїжда Бєгу?
И щє єму, як ти переступавш?

Колї ж ти прав, якá корїсть для єго,
Який єму с твоєї правди вжиток?

Твоє гріхи таним як ти шкодують,
И правдою ти служини тїльки людам.

Хоч бідни и стогнуть від набасти,
Хоч и кричять під ярмами в могучих,

То се того, що не казали: „Де він,
Создатель наш, що радощі дарує,

Щє учить нас над скотом підїматись
И розумом стояти вище штаства?“

Оттїм вони кричють, дарємне стогнуть
И під ярмом у злющих застаюця.

Бо справді Бог не слухає безумних,
Очєй своїх на блухів не зверне,

Колї ж єму ти дорєкав недбальством,
То він тебе судитимє по правді.

Поки ж єго странєнний гнів наладє
И нїби він не знає, щє ми чїним,

То Иов, тим користуючись, сїв
Своє слова химерні, нерозумні.

Ищє сказав Єливує.

Стривай лишєнь, я дам тобі науку,
Бо є в менє ищє про Бєга слєво.

Я здалєку зачнў моє глаголі,¹⁾
И Господу воздам хвалєння щїре.

Нема в моєх словах зерна неправди;
Учєний се до тебе промовляє.

Господь велик, та не гнїте нїкого:
Великий він премудрїстю своєю.

Він не дає лєдачим веселїтись,
Розсуджує пригнїчених по правді.

Од правєдних очєй не одвертає,
Саджá він їх с царями на престолї,
И славою на вїки окривав.

Колї ж вони впадають у кайдани
И мучаця за кратами в темниці,²⁾

То се вони караюця у єго
За провину, за гордоці без мїри.

Се він їм слух и сєрце відчиняє,
Щоб слухали святих єго докєрів.

Покаюця, смиряця перед Бєгом —
И доживуть в добрі и щастї вїку,
Лїта своє у радощах свїнчають.

Колї ж глухі вїстануця до єго,
То пожерє їх лютїй меч без слави.

Лукáвнї тайть у сєрці злобу:
Не моляця, як упадуть в кайдани,

И мруть вони за молодєго вїку,
Мов пáплюги лєдáчї вродули.³⁾

Покїрного ж спасє Господь з неволї,
Бо мукáми на розум він наводить.

Він и тебе с тїсноти и темниці
На прєсторонь безкраю колїсь верне,
И стравами столї твоє заставить.

Ходив єси по стєзци нечестивих, —
Оцє ж тобі и кара по заслугї,

Не сподївайсь гнів Бєжий підкупїти:
Бо вїкупом великим не спасєсся.

1) Єливує підївсь вїявити нїби якєсь велику и несподївану науку; тим він мусить зїбрати своє думкя, почавши слово своє здалєку.

2) Усє щє говорить він дальш направлє він протв Иова, тїльки не прєсто в нїчї.

3) Вродули по Сїрийськїх капищáх булї такі жївкї, що осуджено їх на безславне жїття и на ранню смерть.

Чи то б то він польстився на багатство!
 В ёго — ніщо все золото на світі.
 Не призивай до себе ніч жадану,
 Ту ніч, що злі погинули від Бога.¹⁾
 Остерегайсь вертатися до думки,
 Що ти прохав собі у Бога смерти.

Господь велик в потузі несказанній.
 Хто так як він на розум наставляє?
 Хто вказує ёму дорогу просту?
 Хто до ёго промовить: „Що ти робиш“?
 Ти лучче дбай про те, щоб ёго славить
 За творива, за чудеса всесвітні.
 Дивущця ёму уся вселенна,
 Одалекі вбачають ёго люде.

* * *

Великий він — не зможем ёго знати,
 Літа ёго — незлічена безліч.

Притягує з землі до себе води,
 И творить з них дрібні дощі та хмари.

Окріплює він землю з високости,
 И ллєцца дощ на всіх людєй однако.

Збагні хто хоч, як хмари роздерущця
 И затрещить намет небесний громом!

То вкрїєцца він сявом огнєним,
 То втоне він у темній глибокості.²⁾

Він бурями и грїшників карає,
 И праведним вроджїаї посилає.

Правицю він узбрїов блискавками,
 И кїдає з небєс на супротивних.

Де ступить він — громи трещать-грохочуть,
 Наближїцца — и страх обїєме стадо.³⁾

Колотїцца у мене в грудях серце,
 И вирватись из місця свого хоче.

Ой слухайте: се він озвївся гласом,
 Се з уст ёго грїмить и тарахтїає.

Він гомїном наповнив усє небо,
 И блискавки в концї землі розсїпав.

Засїє він — и возглаголе гласом,
 Роскїтїцца по небу глас потужний.
 Ще він грїмить, а вже стрїла майнула.

¹⁾ Бог — думали тоді — судить страшний суд свів над царями и народами в ночї. Читай вище, на стр. 93.

²⁾ Хмари прирівняно тут до чорного и глибокого моря.

³⁾ Тодї думали, що стада чують грїм и бурю завдалегїдь.

Тарахтїає Господень голос дивний:
 Ми дїл ёго не зможем зрозумїти.

Речє — снїг посїплецца на землю;
 Речє — и дощ, и ливень з неба ллєцца.

Наклїдає на руки людям пута,¹⁾
 Да відають, що він їх Сотворїтель.

Тодї звїря у лїговище вхїдить,
 В своїм кублї недвижно спочиває.

Из сховища свого вихїдить вїтер,
 Из сївера страшний берєцца холода.

Подме Господь — и лєдом стануть води,
 Загуснувши збїваюцца у камїнь.

По хмарам він тумани мокрї стїлає,
 Женє він їх перед собою громом.

З обїх бокїв вони ёго обступлять,
 И править він їх сїлою страшною,
 Повелїва чинїти ёго волю.

Чи схїче він, то покарає грїшних;
 Чи схїче він, — покаже милосєрдя.

Збагні, се воє ти, Йовє, розсудком,
 Устань, поглянь, дивам дивущця Бодим.

Чи знаєш ти, про що він дївне творить,
 И на що він огнєм на хмарах сїає?

Чи знаєш ти закїни рївноваги
 И задуми того, хто весь — премудрїсть?

Чого твої одежа тебе грїє,
 Як він пішлє из юга теплий вїтер?

Чи вмїєш ти, як він, кувати небо,
 Мов дзеркало яснє с твердїї сталї?

Настав же нас, що мїаємо казати...
 Нї, лучче вїє мовчїю у темнїтї!

Благїю вас: рїчєй моїх до ёго
 Не донесїть; бо хто бажав смертї?²⁾

Як сонєчко в густїй потїне хмарї,
 И крїз її промїння не пускає,
 И вїтерець повїне, — глянь на небо!³⁾

Вїд сїверу мов золотом засїє...
 О, дївнає, предївна Бїжа слава!

Во вїки ми до ёго не доступїмсь:
 И сїлою, и правдою великий,
 Нїкому він на дїпит не відкаже.

¹⁾ Се єсть — не дає їм холодом дїла робїти и порати полїа.

²⁾ Се проти того, що Йов дощєвїяєсь послухання Бїжого, хоч би й смерть ёму за те склїлась.

³⁾ Блисук хоче, здабїцца, сказати, що нам можна бачити Бїга тїльвї назирцем, посеред густїї хмарї.

О, бійтеся ж и чтіте єго, люде!
Не скіне він и оком на премудрих.

Одвітував тоді Господь Иовові¹⁾ с посеред
бурі,²⁾ и рече:

Хто ти такий, що хочеш затемнити
Небесний суд словами без науки?
Підпережись як лічить у поході,³⁾
И дай одвіт на всі мої питання.

* * *

Де був есі, як оснував я землю?
Скажи міні, коли такий премудрий!
Хто розмірив по всій землі граніці,
Натягував верівку по тих межах?
На чім її підваланни держаця?
Хто положив її нарижній камінь —
Як порядно співали ранні зорі
И всі сині Господні ликували?⁴⁾

* * *

Хто воритьмі запёр хвилясте море,
Як ринуло из чёрева земного,⁵⁾
Як дав ёму я хма́ри на одёжу,
А сивні тумани на сорóчку,
Як визначив ёму граніці певні,
Поставивши ворóта з верейми,
И повелів: „Бурхатимеш от по́ти,
Оттут межа твоім сердітим хвилям?“⁶⁾

* * *

Чи ти хоч раз давав накази ранку,
И визначав зорі на небі місце,
Щоб обняла всю землю по узкріллям
И всіх лихих струснула в преисподню?⁶⁾

1) На слово Блывуса не звернув Господь уваги, — певно тим, що воно вписане кимсь іншим у поему.

2) Бог, у Евреїв, не ніяко показується чоловікові, як обгорнувшись хмарами и говорлячи громом.

3) Господь вволив тут волю Иовову, що той донепнявся у єго суду між ним и собою. Щоб посміятись из єго чоловічого слабосілля, він робить єго ніби воїном, що виступа на могутнього супротивника.

4) Про синів Господніх читай вище, Ч. 6. сторона 41. приписку 3.

5) Думали тоді, що море вирвалося из земного чёрева и, червм вщпльвом своїм, затопило всю землю.

6) Думали тоді, що земля така плóска, як ровóсланий кйлим. Зоря показавшись на небі и оснявши єго равом від краю до краю, якяє злодїв и проганяє геть, так як люде вибивають из кйлима пил, узявши єго с чотирех рогів та струснўши.

Покажеця — и мов печатъ прилбжить!¹⁾
Являеця мій світ у пішних шатах.

В ледячого мов каганецъ погасне!²⁾
Він кйдає лиху свою роботу.

Чи ти ходив аж до морських криничин?³⁾
Чи ти спускавсь на дно в морську безодню?

Чи бачив ти ворóта смёрти оком
И темряви страшённой пороги?

Чи ти обняв хоч прóсторонь земную?
Скажи, бо ти все знавш и все бачив.

* * *

Які шляхи ведуть в осёлю світа,
И де живе, де кубльця темнóта?
Скажи, де світ граничиця не тьмою,
И покажи дорóги в їх господу.

Чи то ж би ти не знав сёго, родившись
Тоді, як це вони не народились!

* * *

Чи ти бував у снigових комóрах?
Чи ти видав засіки пóвні гряду,

Що я держу в запасі про безбóжних,
Приховую про час войни й руїни.

Де росхидні шляхи для світу сóнца
И для вітрів, що по землі буяють?

Хто відчиня вікóнца дощовіи
И блискавкам визначує дорóгу?

Щоб дощ ишов на землю камьянисту
И скроплював безилóдную пустиню;⁴⁾

Щоб прóсторонь велика зеленіла,
Степй й лугй окрйлися красóю.

* * *

Чи е отецъ у дощику дрібно́го,
И хто рожа серед засухи росу?

Де родиця той лід, прозирна крйга,
Та поморозь, той іней піднебесний?

Мов камінем окрйюця потóки
И по водам постёлюця дорóги.

* * *

1) Земля в темряві така невиразна, як розмішаний у руках віск, поки єго не надавлять печатгго.

2) Ніч для злодїв — день, бо тільки в ночі вони беспечно роблять своє діло.

3) Евреї думали, що на дві моря є такі джерела, як у криниці або в ставу, и що море ними доповняеця.

4) Се Господь Бог на те говорить, щоб прийавшв чоловіка и показати єму, що земля не про єго сотворена.

Хіба се ти саджав на небі Пвочку
Хіба се ти заплів Волосожара?¹⁾

Хіба се ти виводипи ранню зорю?
Хіба се ти везеш по небу Вова?

Чи знаєш ти небесні закони,
И як вони землею управляють?

Чи вмієш ти давати порядок хмарам
И визивать дрібні дощі на землю?

Чи по твоєму велінню ходять зорі?
Чи до тебе вони озвуща, як покличеш?

Хто дарував їм чоловічий розум,
И серце їм премудрістю исповняв?

Чи злічить хто всі хмарі по під небом?
Чи поведить їм проливати воду,

Щоб пил земний злипався, наче тісто
И бранка місілася як гліна?

Хіба се ти даєш поживу ліву
И левенят годуєш у пустині,

Як у кублі лежать вони голодні,
Або в куцях чатують на звіряну?

Хто воруна вороненят годує,
Як з голоду до Бога вони кричуть,
Тиняючись по пущі без поживи?

Чи знаєш ти, коли на смєлах сарни
И тиха лань своїх теляток тєдять?

Чи ти лічиє, відколи вони тїльні,
И скількі днів важкими їм ходити?

Навкóлїшки становицца звірина,
Кладє теля и болю більш не знає.

Телята їх рєстуть собі в пустині,
Росходяцца и матері не знають.

Хто випустив онягру на свободу,
И зняв припин из дїкого ослїти?

Я дав єму пустиню на пробуток,
Солончакї подав єму на пїшу.

Не любить він тїсноти городської,
И гóлосом погбнїча гордує.

Пасєцца він по неприступним гóрам,
И куцїчки вишукує травїці.

Чи змієши ти до послухання тура?
Чи в тебе він при яслах заночує?

Чи боруна до єго ти привїяжеш?
Чи пїде він за батїжком у тебе?

Чи звїрїсся великій єго силі,
И віддасї на єго всю роботу?

Чи впевнїсся, що впóрав він поле
И на гумно перевезє щò вродить?

Хто стрóбусу звелїв крилами бїти,
И бусєля переганїти бїгом?¹⁾

Він кидає на землю свої яйця,
Щоб грїлися собі в пїску на вївод.

Не дба про те, що їх нога роздавїть,
Або копїт звїрїти полєвого.

Дїтєй своїх не дотлядї жорстóванї,
И байдужє, що мучився дарємне.

Се тим, що Бог не дав єму розсуду,
Не надїлив єго умом звїрїним.

Аж ось — побїг и бєв крилами вїтер;
Шкодї єго конєм наздоганїти!

Чи ти се дав тану конєві силу,
И розпустив єму хвїлясту грїву;

Навчїв єго, мов сарану, скакати
И гóлосїм лякати серце рїжанням?

Він копїтом копїє згóрда землю,
Прóти луків він сам летить стрїлюю.

Смїєцца він из óстраху и смєрти,
Перед мечєм навад не подаєцца.

Дзвїнїть над ним сайдак и лук мїдїанїй,
И рїтище блищить над гóлєвою.

Стенєцца він, заржє и жре дорóгу,²⁾
Він сам не свїй, як трубнїй гук зачує.

Грїмїє трубї — го-го заржє и рвєцца;
Оддалекї він чує бїй крижїанїй

И крик бойцїв, и гóлос отаманнїя.

Чи ти зробїв, що шуляк плавє в небї,
И крилами у вїрєй путь верстїє?

Чи ти звелїв орлóві пїдїймїтїсь,
На висотїх собі гнїздó звївїти?

¹⁾ Стрóбус похóдить на бусєля, тїльки не лїтає, а бї-
гає, трїпаючи крилами, да так прудко, що й конєм єго не
наздоганїти.

²⁾ Так швидко бїжить, наче жре дорóгу. Поети Орїб-
ські чїсто так висловлюють бїстрóбий бїг конїя.

¹⁾ Чит. вище ч. 7. на стр. 53.

На скелях він житло собі спорудив,
На кам'яних природних замковищах.
Извідтіля він здобич назирав,
В далєку даль затоплює зирниці.
Годуюця єго орлята кров'ю.
Де в полі труп, там и орєл шугав.

И обернувшись Господь до Иова, рече:

Учителю, чи щє ти не смирився,
И Господа винитимеш устами?

Одвітує Иов, и рече:

Що я скажу, нікчємний прах и попїл?
Я катулю уста мої рукою.

Почав був я... та більше вже не буду,
У другий раз я словом не озвуся.

И глаголе знов Господь до Иова с посеред
бурі, и рече:

Підперешись, як лічить у поході,
И дай одвіт на всі мої питання.

Чи хочеш ти зневажить мою правду,
Вину свою перевести на мене?

Чи мавш ти правицю як у Бога?
Чи ти гриміш, як голосом озвєсса?

Вберись ж ти у славу и велїччя,
Та одягнись у сєво й перєних,

Та запалай гнівом на нечєстивих,
И поглядом смири людську гордїню.

Споглянь униз — и роздавї надутих,
Як прах ровїй по вітру беззаконних.

Позаривай у зємяю всіх лукавих,
И смєртною на вік окрий їх тьмою.

Тоді и я прославлю твою силу,
Що ти собі запомогти умівш.

Ось бегемот¹⁾ — и він моє создання.
Він їсть траву, неначє від домашній.

Дивись, яка страшна у єго сила,
Який хребєт и чєрево потужне!

1) Описуючи бегемота, який він єсть, поєт додає, де-що з своїй хвантазїї, яко про такого звіря, що знає в Палєстинї тільки по дивним оповіданням.

Хвоста свого згиняє начє кєдра,
Покручени на стєгнах єго жиля.
Мов мідяні стовпї, у єго нєги,
А кєсті — мов товстї залїзні штаби.

Найперший він між творивом Господним:
Господь єму дав меч свій на послугу.¹⁾

Пасєця він між гєрами в долинах.
Там круг єго усі звїрята грають.

Лягає він по холодках надвідних,
И в кємишах по багнах любить спати.

Чи розлило — не страшить єго повідь,
Хоч би и вся Ордань лилась на єго.

Хто на єго підіймеця, заступка,
Тенєтами пїймає, загнуздає?

Чи витягнеш з води Левнахвана,²⁾
Гачком єго, як рибу, зачєпивши?

Чи проштрикнеш єму лозєю нїздри?³⁾
Чи будє він гулати на припєні?⁴⁾

Чи скаже він тобі покїрне слово,
Благатимє тебе, як полонїнина?

Чи договір с тобєю він поставить,
И згодниця по вік тобі служити?

Чи будєш ним, мов пташкою, гулятись,
На нїтоцї прив'язжєш для дитїни?

Чи продадуть гуртом єго рибалки,
Подїляця ним люде Хананєйські?⁵⁾

Чи ратищем проб'єш ти єму шкуру,
И голову прокодєш єму остю?

Ось положи на єго свою руку, —
Чи в другий раз захочєш воювати?

Так се твой великая одвага?

Чи справді ти не вб'єш єго очїма?

Колї ж єго ви боїтєсь дражнити,

То хто мїні протївлятиє посміє?

1) Говорїця про клїкї гиподотамовї.

2) Так названо тут крокоділя; тільки знов хвантазїї народня зробила з єго чудо-юдо, дивовїжу велику и страшїлище нєлюдське.

3) Щоб нести, так як рибу.

4) Як пїймають велику рибу, то, лачєнївши гачком під жабра, пускають її в воду на припєні, до продажї.

5) Хананєйцї чи Хинїкїї добого орудували торгїями; через се слово хананєць стало рївнозначюю слова купєць.

Кому се я и за що винуватий?
Усе моб, що ти під небом бачиш.

Поглянь, ніщо, яка ёго будівля,
Як снага и що в ёго за збрўя!

Хто заирне під опанчу страшному,
Подивниця ёму в двойні зўби?

Хто б відчинив ворота ёго пельки,¹⁾
И заирнўв, що там за страх зубатий?

Пишавця лускою він своєю,
Вона в ёго мов щит лежить на щіті.

Одна одну держить, не розірвўця,
Суцільною корою позроставсь.

Як чхне страшний — засяв блискавиця,
Як позирне — мов та зоря засвітить.

Из рота він огонь червоний сише
И іскрами трескучими бурхав.

Из нїдер він пускав дим стовпами,
Мов той казан на холодї парув.

Дихне — и жар мов міхом роздував,
И нїломъя из гїрла ёму лївця.

Страшїсна в ёго шївїї сила,
А перед ним нїмїй лїтав пострах.

Тверде в ёго сутугувате м'ясо,
Як бливо залїсся, не адвигнеця.

Мов кам'яне у грўдях ёго серце,
Шорсткє мїцне, неначе спїдне жїрно.²⁾

Підїймеця — и де одвага ваша?
Втїкаєте необзирь помертвївши.

А нї з мечем, нї з ратницем будїтним,
Нї з стрїлами, нї з панцирем до ёго.

Ламав він залїзо, мов солому,
И мїдь ёму — що дєрево потрўкло.

Не побїжить від лука він тугїго,
И працею ёго не залїнавш.

Ощїп ёму — неначе хворостїна,
Смїєця він над спїсом довгоключим.

По череву у ёго черовїця,
У бїгнїщї лежить він бороною.

Кругом ёго кипїть вода булькоче,
Він пахоцї из моря винускав.³⁾

¹⁾ Знов починавця слїво про левхавїна, яко про туде-юдо.

²⁾ Спїдне жїрно робїлось из твердїго камєня.

³⁾ Крокодїя випускав з себе вїпах мїснису.

За ним идє мїка ясмїрїста пїни,
Що ти б сказав — посївила безодня.

Нема ёму на всєму свїті пана:
Создавсь на те, щоб не бойвсь нїчого.

Він дївиця на все висїке згїрда:
Се царь всєго звїр'я и рїботвору.

Одвїтував Иов Господєві, и речє:

Я відаю, ти в свїті всемогўчний:
Що здумавш — нїщо тебе не впїнїть.

Хто звївїця озвїтїсь прїти Бїга?¹⁾
Я говорїв безумно, без науки,
Про тї дїва, що не сягав рїзум.

„Послўхай же, я бїду говорїти,
И дай одвїт на всї мої питаннї.“²⁾

Про тебе я бувало тїлькї чїю,
Тепєр же я вбачав тебе очїма.

Тим каюся, від слїва відступавсь,
И падаю у прах перед тобою.

Оберцївши такє слїво до Иова, речє Господь до Блїхвїза Теманського: „Прогнївївся я на тебе и на двох прїтелїв твоїх, бо ви не говорїли про мєне щїро, так як мїй раб Иов. Идїть же вїзьмїть сїм телїць и сїм баранїв, нїтїм вернїтесь до раба мого Иова и принесїть їх на жєртву. Иов, мїй раб, помїлиця за вас, и, за-длї ёго, не покараю я вас за безумство ваше; бо ви не говорїли про мєне щїро, так як мїй раб Иов.“

Одїйшли тодї Блїхвїз Теманський, та Валдад Савхїйський, та Сахвїр Мїнїйський, и вчинїли, як повелїв їм Господь, и прїйняв Господь Иовову мнїлїтву.

И, щоб нагородїти Иова за те, що він молївсь за своїх прїтелїв, вернўв ёму Господь прїжнї достатки, и дав ёму двївоє прїти того, що він мав. Тодї всї братї ёго, всї ёго сєстри, всї тї що нєрше з ним знїлись, попрїхїднїли до ёго и їли хлїб у ёго в домі, уболївали над ним и розважалї ёго в гнх злїгоднїях, що Господь наслав був на ёго, и кожен з них подарував ёму по кесїтї³⁾ и по золотїй каблўцї.

¹⁾ Иов, стрївоживнїсь страшнїм Господнїм дїкором, промовлї слїва Бїжї, що ще грїмлїть у ёго в ушїх. Влїкївшїсь, він розгубїв тут усї свої дїмки.

²⁾ Иов промовлї Бїжї слїва, не пїкїятїючи з велїкої трївоги, що ёму казїти.

³⁾ Монїта патриархїлїних чїсїв.

И благословив Госнодь естанні часи Иовові ще більш, ніж ёго перші часи, и мав він чотирнайцять тисяч овець, шість тисяч верблюдів, тисячу пар волів и тисячу ослиць.

И мав він сім синів и трі дочкі, и назвав перву Еміна, а другу Кассія, а третю Керемгану́х. И у всій тій землі не було таких гърних дівчат, як Иовові дочкі, и дав їм батько їх насліддя між їх братами.

И жив Иов після сёго сто sóрок років, и вбачав своїх синів и снів синів своїх аж до четвёртого народу.

И вмер Иов старім, нажившись увоблю на світі.

Виховання дітей.

Велике в нас по селах и городам зло буває через недобрий догляд маленьких діток, та через нерозумне виховання їх з самого малечку. Багачко мре в нас дітей у сповиточку, и стількі ж востає невдак, недотеп, калік тілом або честивостю. Хто б узяв собі добру думку оборонити від халеги хоч одно немовлятко кращим доглядом и розумним вихованням, той був би Християнин справдешній.

Зараз як родиця дитина, починають її сповивати та в страшенному теплі держати, а щоб коло неї було що-години чисто, про се не дбають. Думають люде, що дитина очі собі повидирає, як не сповити. Ні одно звіря очі собі не видряпує, а тільки чоловіча истота мусіла б видряпати. Се велика дурниця, шкодливий передсуд! Милі баби сповитухи торочять, що несповита дитина розбуркаєця й не спатиме, вибавляючись ручками та ніжками, — и так не дають чоловіку волі, яку Госнодь призначив усякій тварі: дивитись, коли схоче, и спати, коли схоче.

За сповиванням иде в нас тяжко шкодливе заковилування дитини до сну. Чи колише своїх дітей хоть одна тварь, опріч чоловіка? Ёму б годилось бути найрозумнішим, а він у сёму — найдурнішим з усіх тварей. Хто хоче спати, той засне й неколисаний; а й надто — дитинки маленька, що їй сама природа звеліла раз у раз спати.

Закочисують у нас дітей на те, щоб не кричали та не перебивали людам дорослим діла робити. Проти сёго скажемо, що нема в світі більшого діла, як удержати дитину живою та здоровою; а про-те в кращій спосіб зробити дитину тихою. Треба її годувати не инако, як певної доби.

Наука се добре знає, а чому наука недоступна, той на самій дитині нехай помічає, коли вона прокинуецца и просить своєї пищі. Коли дитина прокинулася и кричить чого иншого, то не треба замахати їй пельку кормом: се дуже шкодлива річ. От же годуючи дитину певними речінцями, можна без великої трудности так її аучити, що вона прохатиме свого покорму ні раніш, ні пізніш. Та, бачте, наша звичайна непорядність робить нам трудними реченці у всякому ділі. Не хочемо себе змусити до порядне́го пильнування свого обовязку; и через се робимо дитину своїм тираном: при звичаюємо її просити їсти раз по раз. Хоч и не хоче дитина, то просить, и таким тираном росте аж поти, поки ми над нею поставим тиранство нашої бійки. Тим робом приподоблюємось до безсловесних тварей, псуємо самі собі життя тїхе, а разом с тим псуємо честиву, та й матерьяну природу діцку.

Оце ж уже дитина трошки в нас виростає, дибки становиця, або й ходять. Радіємо серцем, та й починаємо псувати її з другого боку. Чого ні попросить, усе даємо в руки, а не дамо — воно заїдеця криком аж поспиніє. Щоб позбутись верещання, дамо иноді й дорогу річ або шкодливу в руки дитині. Знов дитина робиця хатнім нашим деспотом. Старші хотіли, може б, читати вкупі, співати, або розумні речі говорити, — не можна за дітьми. Скількі ніколи уоїї семзі; скількі досади! скількі псування життя щасливого! А через що? Через незнання правила, або нехтування ёго: „Коли дитина попросить того, що треба їй дати, зараз давай; а ні, то не дай ні разу.“ Слухатиме тоді дитина одного киву, як скажеши: не можна, а ростиме, шануючи своє и чуже право. Та чи ми ж думаємо про те, що робимо? Ми звикли розуму шукати тільки в школах, а хата — перва наша школа и перве сідало розуму.

Про невміння виховати дітей можна написати цілу книжечку, та розумній голові досить два слові. Оце ж натякну, як батько й мати роблять дітей завидливими, немилосердними, а через те самим собі и иншим шкодливими. Оце дитина їсть молочко, чи там який кнати, чи вареник. Наїлось, не хоче вже. Тоді дурна мати: „Іж, ато оддам киці, або цюці“, — и дитина пхав собі в пельку через силу, аби не дісталося мовчущим тварям. Чи не краще було б, коли б дитина зарані взнала, що й киця и цюця мають свою заслугу и своє право в хаті, та що вони — приятелі, а не вороги чоловікові? От же иноді няньки, не думаючи про зло, кажуть дитині й так: „Іж, ато оддам чужому хлопцеві“, а с такі розумні матері, що алекають

свою дитину: „Ось я саме зараз иззім“ и учать її з малечу як у матері виривати з рота насущний хліб. Розбери, до чого воно йдецца, в кого в хоч крихта неповиченого розуму! — Тією ж стежною ведуть дітей и тоді, як которе впаде, або забьацца, а нянька звертає вину на kota чи на собаку або на лавку та й учить дитину вдарити мовчушу, або й бездушню річ. Се все таке дрібно в наших очах, що й думати ніхто не хоче, а воно більшого стоїть, ніж курс прав університетських.

Між играшками, дають дитині горобенят; або інших циташат. Потім мучить нещасну тварь дитина, поки замучить, и нікому не жаль, нікому не стидно, нікому не страшно. Нехай би жалощі та сором були речі марні, так подумайте ж, кого спосібте ви сим лиш робом на вашу будучину? Добре, що не всі ледачі діти робляцца инквизиторами! Добре, що не всі стоять напоследі кругом царського престолу або збирають у свою кешеню гроші с темного люду! От же знай, чоловіче, що й без инквизиторської мантиї лиха людина замирає безвинного в туряку або пече на малому огні. Не так тільки звуцца її напастування, а мучить вона своїх слабосильних братів не згірш, як мучила дитиною горобчика. То коли вже кому бай- дуже про жалощі та сором, — нехай би такий подумав хоч про свою шкуру, бо доберецца нещений коханець до батьківської шмури, свого часу одним, або другим робом, и буде сам батько колись горобчиком на нитоці у свого безчутливого сняка. У кожній речі найбільше діло: Respicere finem (Пам'ятай кінець). Оттак же и в сему разі, та й у всьому викухуванню дітей з малечу пам'ятай кожен, до чого ведеш дітей своїх.

Ще поставлю перед очі кожного одну велику помилку в викухуванні дітей. Часом дитина бовкне що-небудь проти батька-матері, — усі сміюцца, а воно тоді ще гірше ляпає дурним язиком. Іноді скубне батька за чуба, а він и голову наставить; зіб'є з матері очіпок, а всі кругом шуткують, який з його розбишака! Ся мала річ робить велику шкоду бо дитина не визнає з малку першої своєї святині, а потім уже тільки боїцца батька чи матері, а в душі не шанує. На всю жизнь рвецца через се та нитка честивости, що звязувала б молодих из старшими. Нарекують старі на молодих опісля, а самі — не хто инший — сіяли своє гірке живво! Думають, що з дітей можна зробити все бійкою та лайкою, як уже підростуть, — та й роблять тільки нищих рабів, а в будучині — бунтовників. Ні, хто хоче з своїх дітей діждати собі втіхи, той учи їх религии хатнієї з самого малечку, вчи тоді ще, як вони в тебе немовлятка, та не одними словами, а також и самим ділом. Коли ба-

ваш бути святинією в очах у твоїх дітей, то нехай и вони будуть святинією тобі. Не скверни їх око и уха ділом и словом ледачим. Нехай діти звикнуть бачити в тобі не одну силу, а також правду и благодать. Хата мусить бути первою школою и первою церквою чоловікові. Тільки тому буде праведна користь из інкільнїї и церковнїї цауми, хто вийшов из хорошої хати.

Г А Д К И

при святкованню осьмих роковин
ШЕВЧЕНКОВОЇ СМЕРТІ.

Осьмий раз ми збираємось громадою на спомин Шевченкові, осьмий раз правимо по йому рокову панахиду, и що-року нова думка, ще ніколи недумана и словом невимовлена, обійма наші душі. Се його душа живе в нашій громаді. Не вмирає бо той, хто положив своє життя не на своє окремене, а на громадське, на народне благо. Се пересвідчення, чисто филозофське, має народ наш Русько-Український с того давнього часу, як його пишна фантазия втворила лицарів-невмірак. Любить він думку про безсмертя доброго діла на землі, и на могилах своїх подвизників не становить иншої пам'ятки.

Полягла (мовляє народня дума) козацька молодецька голова,

Як од вітру на степу трава;
Слава не вмере, не полеже,
Лицарство козацьке всякому розкаже.

Оце взоровзір, се найвище прямування нашого духа народнього. Кохалось у йому серце народне и тоді, як наші предки „подем и морем у всього світу слави собі доставали;“ не перестало голубити його й тоді, як Україну розідрано надвоє, и кожен з двох потужних деспотів, Лях и Москаль, розшарпали свою криваву діленицю.

Ой летіла бомба з Московського поля
Та й посеред Січі упала:
Ой хоч пропали слави Запоровці
Та не пропала їх слава!

Не пропала слава! се велике слово и досі виспіває народ Український по своїх хуторах, по тих поетичних сховищах и джерелах народнього чуттєва, де народжуєцца нова сила и нова слава української Русі. Вірує українська душа у безсмертя розумного и благого діла, чує вона своєю глибиною ту святу правду ученої филозофії, що вона житиме по-тай миру и тоді, як подужає кривда правду. Не умре, не спить, промовля над ним спасенний розум розумного, такий розум, що сяга у далеку будучину, и справді воно прокинецца, оживе, воскресне, скоро тільки правда переважить кривду. А чи можевна річ, щоб вона не переважила? Чи можевна річ, щоб

світ обняла тьма, и щоб жизнь перестала жити? Жив Бог — жива душа моя! говорить нам Святе Письмо. Доки в та велика сила, що породила закон жизни, доти мусимо вірувати в перевагу правди над кривдою, бо правда — жизнь, а кривда — смерть.

Оце ж, хто чинить праведне діло, той у самому собі являє нашому розумові скорочення Божого твору. Людський рід, серед своєї темноти и помилок, безустанно чинить божественне діло правди и жизни. Як сонце не перестає робити своє діло посеред ночі, посеред бурі, посеред холоду и мряки, так людська душа ні на хвилину не зупиняється в своєму праведному заході жоло впорядкування роду людського. Прямування її окрива часом темрява, а що вона прямує до Бога, до його розуму, до його правди, то се річ певна. Не встояв би мир проти зла и темноти, коли б не було сього великого прямування. И безсмертні, невимірущі наші розумні и благі вчинки; се також річ певна з найпевніщих.

Тим часом, як людина лиха, нависна або марна умирає без сліду, незоставивши нічого в спільному результаті роботи свого порою. — людина, що кохається в добрих и гарних річах, матиме свою частину в безсмерті того, що возлюбила. Бо тільки діла чоловіка розумного та чоловіка благого не погибають разом зо всім, що на світі занепаде через старість и зникає через ветхість; тільки вони виходять у рахування споконвіщного надбання роду людського, и появи їх ростуть собі та ростуть навіть и тоді, як рід людський про них не знає, або забуде.

Ніщо не погибає на віки, окріч марного. Що зробить у чистоті думки своєї найнезначніща добра людина, те на вічних терезах духа Божого важить більш, ніж сама безстыджа перевага людської помилки або зла над щирою правдою. Тим-то всі ми отут у громаді и всюди, де святяцца в нас ім'я Божої правди, робимо діло безсмертне. Ви знаємо ми и величаємо той принцип, те правило, той початковий закон, що ним постала сім'я наша народня між народами; а постала вона жадою правди серед безправ'я. Се наша служба Богові жизни, Богові правди; и не зникне, без своїх законних появів, ся година освячена; не загине, без свого плоду, наше слово, наше бесідування громадське. Огляньмося ж на себе, на нашу старосвітчину, и спогадаймо, як наші предки допевнялись тієї ж правди, що й ми їй служимо.

Коли б не було в Речі Посполитій Польській закону шанування одного над другим; коли б Річ Посполита доросла до рівносуду, до шанування чоловіка, яко истоти розумної, а не значні; то вся енергия козащини пішла б на її ширшу, суцільніщу, потужніщу будівлю, и наші лицарі-невмірани

здобували б собі славу у всього світу за прикладом її гетьманів-норонних, її політиків, красномовців; торгових и скарбових порядників, великих господарників сільських. От же се була неможевна річ, а неможевна через те, що на свіжому Сармацькому корені прищеплено духа старої середньовікової жизни. Неправда ввійшла в соки тієї жизни; неправдою здобувано Сармацьку потугу. Историк знає, як довго серед щирого Ляцького народу пручалась здорова думка народня проти чужоземного духу Польської цивилизації. Цілий ряд візів упляв у такому пручанні, и тільки де-котері видючі люде вбачали, що не встоїть Річ Посполита на своїй підставі. Щодо було її остерегати! Вона йшла своїм робом, поки виросла опозція їй уже не серед шляхти, не серед патоліцьких городів и фольварків, а серед Руського міщанства, серед козацьких хуторів и степового Запорозького рицарства. Там правда жила в серцях людських незадурена ізуїцькою наукою, не засліплена панськими роскошами, не залікана оружною силою. Хвалились коронні гетьмани, що «в короля меч довгий;» от же не сягнув він дальш панських замків и городів Українських. Половина ж міщанства корилась перед гострою сталлю, и звалась послужними, а половина втікала за Порегн, и самі Volumina Legum мусили звати городські оселі таких людей непослужними. Значна частина шляхти самої не то Руської, та й щиро-Польської, побраталась ис козаками, занедбала свої герби и піддержала опозицію Українсько-Запорозьку до свідом жизни, бувалістю, наукою и безоглядним завяттям. Нова Річ Посполита козацька творилась перед очима в Речі Посполитої шляхецької.

Писана история, чадо старих городів, далеких від нового поприща боротьби за правду, звичла взивати гайдамацтвом Річ Посполиту козацьку, и не дає науці аж и досі ширити инший погляд на нашу старовину по школах и письменних громадах. Тим часом гайдамацтво Українське довело світові, що Польська шляхта збудувала свою будівлю на піску, а не на камені. Коли ж се не рішущий довід, то нехай Польська литература поваже просвіщенному мирові свою народню поезію, а ми покажемо свою. У кого вона ширша, глибша, вища? Знай же просвіщений світе, що Польща не збігала ні разу из своїх старих селищ, а на Вираїні нема такого села, щоб не лежало мовчазною пустинею и не заросло бур'яном та чагарняком, поки вернуцца бувало розігнані селяне та ослудть знов из иншими людьми-заволоками на старому пожарниці, на голому руйновиці. Доволі сказати, що й Київ, серце України, зостававсь инді пустою, без єдиної сем'ї міщанської! Знай, просвіщений, учений світе, й те, що Польські городи в

XVI столітті рівнялись наукою и літературою з найученішими городами Європи, а вчас и досі не має ні єдиної Української сільської школи. Знай, що політика Московська, злившись із Московською просвітою, игнорує нас, яко народ и мову, и повасилала на півночні береги, у Архангельщину Московську, таких людей, що зважились були учити народ письменства по Українські. Не маємо ми ні меценатів пресси, як Польща, ні бібліотек громадських. Де-хто з людей убогих печатає, посилає з бідою, коли-не-коли збірник народніх пісень, приказок, переказів, казок. От же й ті збірники геть переважають збірники народовини Польської и своім обширом, и своєю поетишнією вагою! Чи се ж гайдамащина?... чи гайдамащина дбає про славу, що ніколи „не вмере не поляже“? Чи гайдамащина переживає таку руїну, якої дізнавала Україна? Чи встояла де-небудь гайдамащина проти двох потужних и старих монархий, таких як Польща и Москва?

Поки ми були вкупі с Польщею, ми їй давали коронних гетьманів, сенаторів, біскупів, историків, поетів; нашому панству, мовляв Боплан, було так добре тоді жити на світі, „як у раю“. От же гайдамацтво не пристало до панського гурту, дарма що йому щедро плачено за надвірню козацьку службу; а вставши проти його, не дало мостивим панам, з їх служилою шляхтою та чужоземнім війском побити себе мечем. Народ наш и досі співає слова, що його муза вложила в уста одного с перших бунтовників Польських, гетьманів козацьких:

Товариші гайдамаки! чиніть мою волю:
Що вам треба відлатити Українську недолю.

Тоді, як Українські Руські пани веселились із Ляхами — шляхтою наче в раю, народ Український, оте гайдамацтво диве, чув и недолю України, чув у серці неправду деспотства, чув свою обиду и жадав відлатити за неї.

Всього таких людей було 1200, що озвались за Україну проти потужної Речі Посполитої, проти тієї Речі Посполитої, що вже мала Баторія и Замойського, що з одного боку загнула московського Івана Мучителя, а з другого — дала від коша Німецькому Максиміліянові. От вже вони пророчим голосом промовили, розпочинаючи своє боротьтя нерівне:

Ой хоч же вас, гайдамаки, и тисяча й двісті,
Та багачко та за вами введецца користі!

И справді так сталося. Не вгаїть сего навіть и Московська присяжна исторія.

Споглянь же тепер, хто хоче, як се гайдамацтво живе з Москвою, що заманила його до себе звичайним своїм робом. Підлизалась вона під самих опіях козацьких, під саму темну чернь Укра-

їнську, під самих зрадників між старшиною, — и от, співало новацтво до якогось часу:

Мене, мати! Москаль знає,
Давно к собі закликає.
А в Москаля добре жити:
Люльку курить, горілку пить,
Ще й Поляка в полі бити.

Як же зробила Москва своє divide et impera с козащиною, та почала закладати волоцюг запорозьких, тоді пішла по Україні инша пісня:

Брешеш, брешеш, превражай Москалю,
Що у тебе добре жити:
Ой як підем та у твою землю,
Вудеш нам лоби голити!

(Конець буде.)

1) Мати Українська.

В С Я Ч И Н А.

— *Наші закардонські емігранти-професори.* Звісно, що у Холмі, Грубішеві, Сідльцяхх и т. д. знаходиться багато наших учителів-емігрантів. Їх статей не дуже завидний и вони часто виставлені на поємища и доктори своїх зверхників. Повідають, що до Грубішева приїхав був одного разу емераль и зайшов до гимназії, щоб перекопати ся о стані наук. Звідуючи поодинокі класи розлютив ся він на одного учителя Б., котрий, прийшовши з Галичини, не володів ще добре московським язиком. „Ето дуракъ — каже емераль звернувшись до школярів — онъ нічево не панімаєтъ...“ и з тяжкими проклятами вийшов із школи...

— *Отець Цыбикъ.* Сими днями переїхав до Холма бувший катихитъ Тернопільської гимназії, От. Лука Матвієвичъ Цыбикъ. Був то одинъ із тихъ людей, котрі, хоч и не вміють московського язика, однако оголошають себе аностолами панрусизму. Ділаване отця Цыбика в Тернополі не приносило великої користі; він з горем доживати мусів, як в околу него розширювалася народня гадка и прибирала чим разь більші и поважніші розміри. Молодіжи, ні строгостію ні повольностію, не міг поанекати для себе. Вь посліднихь рокахъ старався привікати до себе старшихъ учениківъ обітаннями и надіями; особливожъ указувавъ на Холмъ, яко на найдогодніше прибіжище для кожного Русина; а коли и се не помагало, то взяв ся за заложение бурси, на котору грошей роздобути треба було у благотворительнаго комитета славянського в Москві. Чи прийшли гроші? — не знати; ми маємо однако відомість певну, що із відложенихъ для Галичини 9000 рублівъ признана була невелика часточка также на адресу: Тернопіль.

По отцю Цыбикъу лишив ся перекладъ религії для гимназій. Язикъ тої религії єсть правдиво ванялонський и пригадує намъ давні часи схоластичні на Руси, котрі чей вже безповоротно минули...

— *Московські шалапухи.* Звісно, що на цілому світі немає тільки сектъ, якъ у Россіи. Вь європейській часті єсть їхъ иню 74. Московські газети звертають відь недавнього часу велику увагу на нихъ и вивають правительство до рішучого виступлення проти розширяючоїся зарази. Многі із тихъ сектъ єуть по правді шкодливі, якъ то можъ було бачити вь часі убийчого замаху на життє царя Алек-

сандра через сторонника секти такъ-званыхъ „ингістівъ“
Теперь зновъ доносять газети о секті „шалапутівъ“ або
„скопцівъ“, начальникомъ котрої бувъ маючий купецъ,
именемъ Платицннъ. Мастокъ тої секти вносять 14. ми-
ліонівъ рублівъ.

„Московскія Вѣдомости“ бачать въ тихъ „шалапутяхъ“
небезпечнихъ ворогівъ Россиі, шкодливихъ для религії и
держави, и признають явно, що въ Петербурзі, Москві и
всюда по містамъ и селамъ нагромадилося тихъ шалапутівъ
велике множество. Шалапути або Скопці переняли въ свою
религію многі ученія сектъ „юдействующой“ и „вѣмощвую-
ющей“ и сходять ся въ „безпововцями“ въ тімъ, що въ по-
півъ не вірять, повідаючи о нихъ „у кого широкі ру-
кава, у того душа лукава“. Головнимъ знаменомъ
тої секти єсть те, що вони себе оскоплюють подібно якъ
кастрати-овнухи, опираючи ся на 19. главі Матей. Операції
на шалапутяхъ відбувають въ сні або въ похмілля, що
бъ боли не була дуже докучливі. — Дивна річъ, що до секти
шалапутівъ принадлежать навіть делкі попи, або и діти,
котрі не въ стані еще видержати сектарської операції.

— Нашъ Русинъ въ райхсраті. Редакція „Правди“ по-
сїдає макулляръ одного листу, який нашъ Русинъ въ райхс-
раті писавъ до одного „милостивого государя“ о вихло-
потанія субвенції московської для „Слова“ Теперъ же до-
відуємо ся изъ „Современной Лѣтописи (ч. 9.)“, що той Ру-
синъ въ райхсраті єсть великий любовникъ „романсівъ
Глинки и Даргомыжскаго“ и навіть „собственноручно“ цілі
книги московські переписує, що бъ повести до Галичини
„какъ, дорогой подарокъ“. Ми готові еще дождати ся, що
нашъ Русинъ въ райхсраті, за поворотомъ до Галичини,
місто здавати справу въ свої діяльності, відчитувати стане
передъ своїми виборцями пописувані „романси Глинки и
Даргомыжскаго!“

— Директоръ руського театру. П. Бачинський, бувшій
директоръ нашого театру переїхавъ передъ рокомъ до Ка-
менця Подольского, завізаний туди губернаторомъ тамте-
шнімъ. П. Бачинський представлявъ свої штуки разъ мо-
сковськимъ, разъ руськимъ вигоромъ, що не дуже подоба-
ло ся особамъ правительственнымъ. Одного разу, підъ-часъ
представлення „Німецькихъ буршівъ“ склала ся потішна
сцена; губернаторъ велівъ заразъ по першімъ актї попе-
рестати дальшого представлення и розігнати публику зъ
театру. Причиною такого постановлення мавъ бути якийсь
уступъ, котрий узнано яко демонстрацію проти Россиі.
Розлючений намістникъ грозивъ п. Бачинському, що всю
„Дрльн галичску“ прожеше за кордонъ, и тільки по довгихъ
коровахъ можъ було умолити намістника, що лишивъ
директора театру въ місті, однакжъ за утратою субвенції
и підъ полицейськимъ дозоромъ. Штуку „Німецькі бурши“,
мимо того, що єсть найневиннішою въ світі и московськихъ
відношеній цілкомъ недотикає, заборонено дальше грати....

В І С Т І.

Ильрська Матиця, згромадивши коло себе старшихъ
и молодшихъ писателівъ въ Хорватіи, почала видавати єь
початкомъ сѣго року литературно-наукове письмо „Vienac“
(Вівокъ,) підъ редакцію Юрѣя Дежелича, намість Драго-
лїуба“. До теперъ вийшло 8 чиселъ У 8 ч. сѣго хорватсько-
сербського письма подібувемъ перекладъ українського опо-
вїданія Марка Вовчка: „Два сини“. Перекладчикъ St. до-
давъ до перекладу коротку примітку про українські опо-

вїданія въ загалі и особливо про оповїданія Вовчкови. Ми
подаємъ її вірно у перекладі.

„Коли єсть дѣщо въ оригінального словинського типу
въ литературахъ, — надъ котре немає нічо вищого въ лі-
чній літературі, — щобъ такъ самостійно розвилось підъ
впливомъ слов'янського сонця, то українське опові-
данія. Варади до єго появились у польській и російській, а
теперъ плакають ся воно въ руській (русинскої) або малоруській
молодій літературі. Въ російську літературу внесли єго
самі малоруські писателі, котрі, немаючи полету въ рідній
літературі своїй народности, побрались у сусідну російську;
подібно діялось и въ польській письменности, тільки треба
еще додати, що тутъ писали и ті Поляки, що родили ся по
містахъ, де народъ польський въ руськимъ помішаний, и ті,
що пійшли єь шляхотськихъ польськихъ або пополяченихъ
дворівъ, котрихъ чимало по українськихъ селахъ находить
ся. Въ російській літературі наживъ собі славу у сімъ
роді писання звїеній всімъ Н. В. Гоголь. Въ молодій русь-
кій літературі займає передне місце Марко Вовчокъ (псев-
донімъ одної жївки писательки). Самъ знаменитий И. С. Тур-
геневъ взявъ ся за перекладъ Вовчковихъ шкїць, писанихъ
по руськи, на російській языкъ.

Марко Вовчокъ малює просто народне життя въ єго
горемъ, и любить народъ свій любовью найдущевлїнішого
сучасного демократіама. Оповїданія суть повні краси, ко-
тру впливає въ єго перо превелика любовъ єго до занедба-
ного и відъ всіхъ вищихъ верствъ вовсімъ занеханого на-
роду. Найкращою стороною въ оповїданняхъ Вовчковихъ
єсть те, що авторна возносить ся въ нихъ на висоту со-
ціального критика сѣгоднішнихъ взаємихъ товариськихъ
середъ цивілізації нашої. Се жъ тенденційність —
покрикне хто єь критиківъ и поетівъ нашихъ, котрі нео-
бачно розпускають свої крила попідъ облаки, щобъ и після
Геглєвого упадку пошукати ще нової абстракції, котрі не
добачують того болота, въ якимъ грузне нинїшнє товариство
народнє, та на котре не може дивитись серце дійсно спі-
вацьке. Най собі! а ми глядїмъ, щобъ наші потомки не
дорїкали намъ тимъ, що ми отсѣму менчу вагу надавали,
якъ сухимъ правиламъ.

Другимъ разомъ постаравомь, щобъ ще делку чер т у
Марка Вовчка подати підъ оглядъ Хорватській публїці. На
теперъ просимо прочитати „Два сини“ и приглянутись
сѣму начеркови сїльської матерї.“

Нїчо не тішить насъ Русинівъ, бїльше якъ та ширїсть
и правдива братія любовъ въ яку обертають ся Хорвати
и загально Серби до насъ, вироумівши наше прикре ста-
новище до нашихъ сусїдівъ. И дивно! що коли єи радї би
ватерти окремішність нашу народню, Южні Словїне уважають
самостійність нашої літератури яко рішене діло. — Ми
думавмъ навіть, що модерне „обєдїненїє“ усїхъ слов'ян-
ськихъ народівъ не лївно въ чімъ другімъ залежати, якъ
їно у вваїнімъ пізнанню себе у ширости и любві, и вірнїю,
що за сини ми скорше и твердше станемо одинъ бїл
одного, чимъ посредствомъ уній любельськихъ и договорівъ
перелєславськихъ.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Съ першимъ Цвітнемъ починаєть ся друге
чвертьроччє нашого письма. Просимо о скору
присилку дальшої предплати.

— Додаємо півъ аркуша яко надзвичайну
прилогу.

Головні помічники при редакції: *Б. Згарський, М. Коссажъ, Дрѣ В. Лукаковський, Ом. Паршицький Дрѣ, К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічаючий Редакторъ **Наталъ Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша емюють:

На „Правду“ зъ Додаткомъ: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львова на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саку „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и дшерашурне.

по за Львова на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 1 р.

На саку „Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львова на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Рекламці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРЕЧЕНА

картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

Без вини німі стужають,
Давлять, заідають,
За добрѣ, за щирѣ правду,
За молитву тѣху,
В аломѣ серці прѣти мѣне
Замншляють лихо.
Постѣв, Бѣже, над ледѣчим
Старшого лхѣго;
А по правій руці в ѣго
Сатанѣ самоѣго.
Як не ким на суді стане
Нехай винен бѣде,
И ѣго молитву грѣшну
Да осудять люде.
Нехай пѣвного ледѣчий
Віку не викуе,
Нехай ивний замѣсь ѣго
В раді порядкуе.

Псалма СІХ.

II.

Ввосені, після Другої Пречистої, в чималому селі Нестериньцах, вечірнѣю добѣю, сидѣв отѣць Хвѣдор Чепурнѣвський на канані в своїй свѣтлиці. На другім кінці канани сидѣв близькій сусѣда ѣго, отѣць Мойсѣй с Копѣстенців. Було вже пізненько. Сімѣя о. Хвѣдора, повечерѣвши з гѣстем, розійшлася по хатах одпочивати. О. Хвѣдор зостався з гѣстем побалакати, як бувѣв між близькими сусѣдами.

Не були вони товариші по школі, але всі знали, що о. Хвѣдор з о. Мойсѣем живуть душа в душу, дуже часто іздають один до одного и, як зідуця, то нешвидко розідуця.

О. Хвѣдор був весѣлий, реготун. Не один повіт знав о. Хвѣдора: ѣго знала навіть вся губерня. Хтѣ не памѣятав ѣго круглого, пѣвного, червоного лиця, ѣго круглах, великих, сѣрих, весѣлих очей! Які ж то були весѣлі очі! самі реготались навіть тоді, як о. Хвѣдор журився або сумував.

ѣго пѣвні червоні уста, здаѣця, були зрѣду складені за-для сміху. Вони стулялись тільки тоді хіба, як у сонного о. Хвѣдора алипалсь очі. А-то

все було між червоними губами блищѣть два рядки білих, рівних, дрібних зубів! Голову ѣму вкривали коротенькі, до пліч, ясні коси, зрѣду завітні кучерями по всій голові; так и стирчали кругом, неначе в кнѣвських протодіаконів.

Реготуном ѣго знали всі: и поші и дякі, и мужики, навіть пані и жида. Куди було ні приѣде в гѣсті, вже було наймити, погоничі надворі піднімають регіт. Було ступити на поріг, покаже кучеряву голову, блисне весѣлими очима, — всі гѣсті аж за бѣки берѣцця. Скаже и прикаже, — зараз піде регіт по хатах. Всі любіли о. Хвѣдора, всі, навіть діти бігали за ним слѣдком, долблячи ѣго весѣле слово.

З себе був о. Хвѣдор огрѣдний, висѣкий, плечистий. На м'яких плѣчах було ѣго рѣса аж удлипне. ~~Висѣкий був тѣм коротким, який лежала на самих плѣчах.~~ Мовчати не любів о. Хвѣдор. Було або говорити, або регѣцця, або разом и регѣче и говорити, та все голову замицає аж на плѣчі. Кучеряве волосся було дринить на голові а плѣчі и груді — аж хѣдором хѣдять!

О. Мойсѣй був висѣкий, сухий. Дѣвгі, рідкі, м'які коси поприлипали до ѣго стѣвбѣвѣтѣй голови, розсіпаннись тоненькими, позліплюваними пасмами по плѣчах. С під густих брів блищали чорні, як тѣрен бчі. На сухѣму, жѣвтому, дѣвгѣму лиці, щѣки глибоко повападали, а між рідкою бѣрѣдою та малими вѣсами темніли снѣві губи.

Тоді, як о. Хвѣдор жартував, смѣявся — навіть з рідного бѣтька, з своєї жінки, ѣго приятель все було сумѣю, та жалѣцця на слуг, на жінку, на господѣрство. Не одна тільки одинаковѣсть удач звѣдять людеѣ до купи: частіше робить людеѣ близькими приятелами прѣтивнѣсть их удач.

„Як-бѣ, о. Мойсѣй, з нас двѣх та зробився один піп!“ каже було о. Хвѣдор: „Щѣб то за дѣво вийшло! Якій бѣ то був піп! и великий и ширѣкий, и товстий и дѣвгій!“

Свѣтлиця о. Хвѣдора була невелика. По під стѣнами стояло дванадцять стѣльців, в кутках — косі стѣлики а над ними вгорі — косинчики с коринам на книжкѣ, на прѣскури и таке инше; коло

Очі стояли косяки, а перед канапою — стіл. На стінах висіло багато образів, великих картин, у чорних удебільних рамках, а коло порога висіли білому дубуці, замажеванні одійними хварами якийсь давній Митрополит, червоний на виду і весь обвішаний червоними стрічками, що поклади намістою.

О. Мойсей притулювся в однім кутку канапи, а о. Хвѣдор розлігся в другому, закинувши голову на спинку канапи. При двох свічках, на хвоні темно-бронзової обивки канапи, обидві постаті так чисто малювались, неначе на чорному полі картини дуже ясне малювання.

Довгий, сухий, о. Мойсей був похожий на тих довгих, темних, аскетичних святих, що малюють на Візантійських образах. Його риса, з доброї товстої шерсті, спадала навкруги його такими ж довгими хаалдами, і хвади передувались так же гостро, виперек, як і на візантійських образах.

На другім боці канапи червоніло повне, кругле лице о. Хвѣдора, неначе лице товстого, свіжого амура, що вишивають гурусом на подушках, паліпавши йому щіки червоними нитками.

Всѣ в кіатах всѣ поснуло, всюди стало тихо, тільки гдінник на стіні цокав, диниво гойдаючи місятником.

Перед ланцюжками, на столі, закритому червоною шерстяною сакертою між двома свічками, стояв великий грецький горілки, чималий хороший, а різаного кристалю. Простиня од свічок вроняувало плашину з обох боків, виграло в жовтій, чистій, як слѣва, горілиці, заправляній пахучими корінцями, — бодіном, ваніном та гвоздичками, блищало веселими юврами на різаній затиці, на чистих, прозорчатих боках грахвіна. Коло грахвіна стояла тарілка с паланцею і мисочка з вишнівим варенням.

„А що, о. Мойсей! Чи випьемо по чарці?“ запитав о. Хвѣдор.

О. Мойсей так смутно, так жалібно подивився на грахвіну, неначе він жалкував за якоюсь великою стратою, неначе в його або дитина вмѣрла, або кої вкрадено. Аж притухли його чорні очі, а темне, чершувате лице стало ще темніше.

„Хіба ж ти не знаєш, що шні не можна пити?“ одказав о. Мойсей.

„А що ж ми оце робитимемо в гостях? Хіба будемо дивитись один одному в вічі?“

„О-той доктор мене дуже лаяв...“ одказав о. Мойсей. „Я позавчѣра казав своїй Марії Івановні, щоб я поинув горілку тати, а-то погано буде..“

„А ти ймеш віри докторам! Що ні доктор, то й брехун! Він говорить, аби зійз вертвися.“

О. Хвѣдор закинув голову назад, підняв у гору коротеньку Борідну, і захихкав, показуючи два рядки білих зубів. Канапа затряслась, а ближні стільці аж шіжками застунотили об чюміст.

„А я докторів не слухаю!“ промовив далі о. Хвѣдор. „Ви мій скаже не їсти того і того, а я на злість наймся, та й поздорѣвшаю. Доктор каже, а ти роби навиворіт; тоді як-раз добре буде.“

О. Хвѣдор знов зареготавсь і налив дві чарки горілки. Запахло в хаті спиртом, корінням.

„Будьмо здорові!“ промовив о. Хвѣдор, і випив, процімокуючи.

В о. Мойсея одійсна прѣкотилась. Чудові пахоці торкнули його уображення, нагадали йому про якісь чудові саді теплого краю. Омана смаку разом з манією уображення була дуже велика! О. Мойсей нахилив голову нижче, не одриваючи очей од чарки.

„Начинай бо, о. Мойсей! Чого ж ти скривився, як серѣда на п'ятницю?“

„Не можна, брат, не можна! Ти ж бачиш, як я кашляю. Не дурно ж казав доктор, що в мене з роду нахильність до грудної болізни, бо в мене шні дуже довга.“

„Хи, хи, хи!“ зареготавсь о. Хвѣдор. „Не одрубувати ж, тобі шні, щоб можна було горілку пити. В довгу шнію тектимо, мов у лотокі... Ось попробуй!“

О. Хвѣдор підняв чарку прѣти свічки. Крипталева чарка неначе засміялась прѣти вогню. Червоно-жовтий, чистий напіток замиготів іскорками, немаче в йому градо, літна марево, а чудові пахоці лоскотали в носі, в горлі, по язичі.

О. Мойсея потагло до чарки ніби двома міцніми рукама. Вѣліе искушеніє, промовив він.

„Що зашодить одна чарка?“ вговѣрював далі о. Хвѣдор.

„Чарка — то одна крапля. Вона тобі горла всѣго не помочить.“

„Може й справді так!“ промовив о. Мойсей, радіий, що знайшов свѣту-таку причину.

Щѣ-Божого дня о. Мойсей зарікався п'яти й курити. Але щѣ-Божого дня було знайде якусь причину, щоб розрішити шні в останній раз. А потім знов давав собі зарѣк, і знов знаходився той випадний, останній раз. Й тепѣр — очі його повеселішали. Він узів чарку підняв її до світла, подививсь на неї любо, як мати на свою дитину, і тихенько почав відіти в рот, помалу задираючи глову. Довго держав він чарку коло рѣта, висмоктував останню крапельку, і, одірвавши чарку, почав утѣгувати в рот свої сині губи.

„Як же то добро ця горілка!“ промовив тихо о. Мойсей! „И той розумний був, хто її вигідав.“

Він схопився з місця и хотів налити другу чарку.

О. Хведор миттю підняв грахрин у гору.

„Е, о. Мойсей! вибачай на цей раз! Просив я тебе, а тепер попроси ти мене! Ха, ха, ха!“

О. Мойсей силою взяв пляшку и випив другу чарку.

Перегоря о. Хведор закурив сигарку. Перший свіжий димок дуже залоскотав у носі в гостя.

„Не кури, — будь ласка!“ просив о. Мойсей.

„Ти ж знаєш, що доктор не дозволяє міні й курити. Не дражни мене!“

„Одчепись ти з своїм доктором! Як его слухати, то й з голоду вмерти.“

„Стільки раз я зарікався не курити! каже о. Мойсей. „Одже ж не покину! Поки не чую диму, то й байдуже! А як курить хто міні під носом, то здається оддав би все на світі, щоб тільки покуштувати того поганого зілля.“

„Коли хочеш видати, то не зразу, а помаленьку. Один день покурй трічі, другого дня — двічі. От почни так з цього вечора! — На, кури!“

„Можє, ти й правду кажєш“, промовив о. Мойсей вже далєко, веселіще. Дай, покурю, та й закаюсь!“

Закадили паноці и поодвидали голови в кутки канапи. И полилась їх розмова щира, непотайна. Без жодних свідків чужих и своїх рідних, в тихій, теплій світлиці серед спокою темної осінньої ночі, за чаркою доброї горілки або подливки, — не раз було паноці пробалакають цілу ніч, до світа. Вже матушка, виспавшись на один бік, було вигляне з дверей, гримне на їх, та й знов засне, а паноці на те не вважають! Нічна, пізня доба, чарка горілки розгортують душу, розвязують мову, додають красномовности навіть не красномовній речі мовчуня о. Мойсея.

Батьюшки мовчали, втягуючи в себе дим и буцим збірали розкидані думи, вибираючи ту, с котрої треба б почати розмову.

„Як же, о. Мойсей, твоя сімья?“

„Моя сімья? Не благословив Бог мене сімьею! Не роостуть мої діти. Чи мене за що. Бог марав, ни я сам не здоровий, чи моя жінка така! От ці діти, що возоставались живі.... чогось вже мизерніють, кривляцца...“

„Ти плачєш, що твої дітя вмирають, а мої вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далєбіг, не знаю, що й діяти! Семеро одніс я на кладовище, а там спить у мене аж сім дочок, а два сини в школі. Коли тобі скушно за мертвими дітьми, візьми, будь-ласка, в мене зо двох, або зо трох живих. Я тобі ще й подякую.“

О. Хведор зареготався, аж стільці на тонкому помбєстї застукотили ніжками.

„Чужі діти — не свої“, одказав сумно о. Мойсей.

„Та ще й не мруть чогось!“ промовив о. Хведор.

„Оце й захирів дитина, стогне, мезернів. Думаю. От — от умре!“

Одже й ні! А все та жінка! Як візьме коло его нанькати, тупцяти, як візьме припарювати та припікати, вилівати та облизувати, то, дивись, вже мой дитина й очунює! Ха, ха, ха!“

„Гріх тобі, о. Хведор, таке говорити про своїх дітей!“

„Та вже нехай хоч и гріх! У мене, що на умі, те й на яйці.... Ха, ха, ха!... А як ти собі, о. Мойсей, міркуєш? Оце в мене сім дочок. И не лічу синів. Треба їм справити сім суконь, та сім сорочок, та сім пар черевиків. Візьми двох: то буде по чотирнадцять. А там ще як почнуть вигадувати свої витребеньки, яної компретни, да сікєжечки, та бієнди, та яєсь дранта, та яєсь бієс-батьказна-що! Та все по моді, та по моді! Я тобі дякую, що не одну — велику наставив! А тут, знаєш, ще де того задівсь мой дочка: а свого балька! Ха, ха, ха! всі сім тоєтї, менше сім тучних модів Хварєонових. Сєгодні справив одєжину, а черєз тїждєнь — вже й тісна стала! Ще добре, що не всі дорослі, та одєжина переходить о плєчї на плєчї...“

„А хто ж винєш,“ — промовив о. Мойсей, — „ноли и ти сам неагїрєе колєсницєгонитєля!“ Хведорєна! Гладнаєш що дєн, нє вєрку тобі...“

„Та й правду кажєш, оцє Мойсєє! Не давмо стувив я собі оцю рясу. Не жаль би було, як би не казав кравцєв! ато казав и наказувєє: не тїпай же тїсно, ший як мѳжна ширше! Коли вѳбра довльѳсь, на плєчєх розвєдєсь шитѳд! И до Чопадї! показую та даю кравцї. А вона мїмї як одрубєла, та ще й при дочках: „Не кравець винєн! Сам розвєзєсь, то й одєжа мусить роздєтєсь! Не залєзна ж!“ И покинув рясу, та мерщїє с хєтї! Ха, ха, ха! А тут, не тобі дякую, „роєлуть“ дочка так швидко, як на дрїжчєх! У другїх дочках яєв двєдцєть рокїв хѳдїть в куцєнькїє суєвї. А в мєнє, оцє мїнє доцї тринадцєть, та й хоч вєраз залєк давай! Однє другу доганєє! не знаю, цѳ й робити на свїтї. Богєсловїє знають, що в мєнє не турр то грѳшей, обмїнають мою хєту! абє тринадцєть, обїдєть, обїпєють, понюхєють, та и поїдуть. А мої дочка сидєть, хѳч и хѳрѳші, — врат їх не вєзї! Буду видавати, хто першїє тринадцєть! хѳч би й за дякїв. А де ж я їх подїваю? До старшїх двѳх...“

вже й богословни не присв'ячуюцца. Кажуть, що старі. А їм всього вісімнадцятий, та девятнадцятий рік!

Чого це ти, о. Хвѣдор, взявся на своїх дочок? Вони ж дурно не ідять твого хліба! Вони водою всього, а твою матушка тільки порядкує.

„От — так — пак! Ба ще б посідали, та рубли поскладали! Вони бач, и робили б, що тільки плентали на п'яльцях якесь свої драгтя. А я їх до пекарні! „Робіть,“ кажу, „діти самі на себе! На вас слуг не настачиш.“ Нехай роблять и коло печі, и на городі, нехай хліб печуть, обідать в'ярять у жнив'а, прядуть. Тільки не пускаю с сорочками на річку, та на поле.

О. Хвѣдор знов поналивав горілки в чаркі.

„Будьмо здорові!“ промовив він; випив и закусив варенням. „Прощу покорно; о. Мойсей.“

„Ой боюсь, боюсь! Ліхо міні з цією горілкою! Хтось лумавий вигадав її на моє ліхо!“

„Пий бо! чого ти? Дома собі будеш піснювати, а в гостях розрішення жався: вина и слія.“

„Воні й справді, що я в гостях! Не питиму вже дома,“ промовив о. Мойсей, а сам своєю присутністю поглядав на ясну, блискучу, як зоря, чарку настійки.

Випили знов по чарці. О. Мойсей довго смакував, обсматуючи свої синюваті губи.

„Грімаєш ти, о. Хвѣдор, на дітей. А в мене ж то, в мене! швидко не буде ні дитини, ні щастя, ні хатини, як співають у пісні. Чи воні пороблено, чи воні наслано? Кажуть, що моєї хата закладена майстрами на дитячу смерть... И я старого Копистенського батюшки мерли діти. Я вже й воду святів, м'ясов святів усі хати, вже й питав між старими людьми...“

О. Мойсей зігнув шию карлючкою, а голова звисла на грудц, неначе настрикнута на кінці карлючки.

„Бог-зна чого ти журисся о. Мойсей!“ каже о. Хвѣдор. „И хочеця тобі того клопоту? Я й не рад, а діти рідяцца, рідяцца та й ще рідяцца, и не знаю, коли тому кінець буде! Може воні тим, що я люблю свою матушку так, як любив и перед вінцем. Що не гляну на неї, що не поцілую, то й пів дитини! Моя матушка аки лоза плодовита, не вроку їй, як спить та не чує, то нехай не вадить. Що-року, що-року! що-року!“

О. Хвѣдор зареготався, аж поміст задрижав, а стільці затанцювали ніжками.

„По цій мові, будьмо здорові!“ промовив він, наливаючи по чарці.

„По цій мові можна й міні“, додав о. Мойсей.

„Та пий разом не смакуй!“ приказав о. Хвѣдор, регочучись дрібно. „И чаркі чорти-батька-зна які пороблено! Вип'єш, мов муху проковтнеш!“

О. Мойсей не сперичавсь, ковтнув хильцем, и тільки втягував по своєму звичаю, обидві губи в рот.

„Казав я тобі, о. Мойсей, що відам дочок за того хто перший трапицца, чи він буде дяк, чи мужик, чи циган, чи Лях. Одже ж я так швидко и зроблю. Внадієся до моїх дочок якийсь Ляшок. Ходить, та й ходить, трохи не що-дня. Дочки й раді, бо, звісно, вже дівчата на порі, регочуть та жартують з ним. А Ляшок з себе дуже непоганий, веселий, брехун, точить баландраси моїм дочкам. Тільки чини на йому біси-батька-зна який! Він якогось пана підписаршого підписарь чи що! Хвямілія його — Середінський. Приїхало воні сюди на околицю недавно, таке міршаве, обшарпане, мизерне, замліле! и називав себе шляхтичем. Попереду було мені обминав, знать соромицца свого драгтя а як облатався, обшівся став на панка схожий, тоді почав до мене підступати, та все смілівше, та смілівше. Потім, дивлюсь, — вже и вліз у мою хату! А з дочками куди тобі! наче зріс у панських будінках. И теперички ходить трохи не що-дня. Міні вже и насучав, бо треба з ним панькаться, коли впустив до своєї господи. Будьмо здорові!“

Випили й закусили. О. Хвѣдор перехилив порожню пляшку над чаркою.

„Чи це ми вже й вихилили повний грахвін? Чи не тим, що ти, о. Мойсей маєш якусь прирощену нахильність до... до чарочки?... Ха, ха, ха!“

„Як випили, то господарь ще принесє“, одказав о. Мойсей.

О. Хвѣдор скінув чоботи, підгорнув попи, взяв грахвін и тихісінько закрадаючись, як кіт до миші, пішов у другу темну хату точити горілку з барильця. Серед тишини ночі чути було дуже виразно, як горілка стіха булькотила з барильця, вливаючись у пляшку и шелестячи по боках скла.

Коли це — щось заворушилось и загомоніло в темній хаті. В одчинанні двері, як той херувім з небес, вилетів о. Хвѣдор. Од швидкого рушення попи його рясни літали на повітрі, як дві крили, а волосся на голові піднялось в гору, як легкий пух. В руках у його був превеликий бутіль доброї горілки.

„Ох міні ліхо! промовив о. Хвѣдор, озирючись на темні двері, ніби звідтіль за ним гнався домовик.“

„Моя матушка почула, що я горілку точу, да так нагнала с просоння, що я насилу втік. Коли б лиш не прибігла та не одняла бутля.“

О. Хвѣдор поставив бутѣль під стіл, але, прислухавшись, що знов все поснуло, й затіхло, витяг и поставив на стóлі.

„Будьмо здорові! Помірниш чарка, а нам горілка,“ промовив о. Хвѣдор.

Віпили и закусили.

„Смієся ти з мене“, каже о. Мойсѣй, ще жой Марія Івановна забороняє піти, а сам, бачу, незгірше боїся свої жінки.“

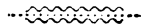
„Б, о. Мойсѣй! Все то твої докторі нашкодили. Набрехали мойй попаді, що міні горілка шкодить, бо в мене шия! дуже корóтка. Бач! вір дурням! И довга шия — не пий, и корóтка шия — не пий. Страхают менé паралічём. Одын дідько! И піти — вмёрти, и не піти — вмёрти! Лучче ж піти и вмёрти! А ну, о. Мойсѣй, чи правду кажут докторі? Чи стукне менé параліч?“

О. Хвѣдор налив, випив и замóвн, неначе ядучи параліча.

„Ні, нема апоплексии!“ промовив. „Тепер же сміливо! Марш уперёд!“

Знов нахилили чарки й повипивали сміючись.

(Дальше буде.)

ПРО КУРГАНИ НА ЛИТВІ И РУСИ ЗАПАДНІЙ.

(Представивь коротко після гр. Коост. Тимковича Н. Вахляним.)

(Дальше.)

Жертовні горці вь могилахъ були уживані на усій Словѣящині. Племена словѣянські, поселені на півночи, приймивши культуру відъ Скандинавцівъ, приймили и їхъ урни гробові. И такъ, що до подоби, всі попельниці на Русі Литовській, вь Польщі, вь нинішніхъ північнихъ Прусахъ, вь Саксоніі, вь Чехні, навіть по надъ берегами північними Рену и вь нинішній Белгіі, суть похожі на урни Дунські, и всі, яко походження Скандинавського, суть пучасті, низькі; тонкі та високі, походження грецького и римського, находять ся лишъ у южній Словѣящині, що переняла ись полудна свою просвіту, поняття и обряди.

Съ початку, коли кераміка (наука обь урнахъ) у насъ не була ще розвинутою, удержували учені навіть люде, що попельниці самі у землі виростають, за Божою силою, подібно як думали деякі, що піраміди єгипетські суть утворами природи, а именно, що постали вь наслідокъ вибухівъ вулканичнихъ и що нероглифн на нихъ, суть вічнѣя другнѣя, якъ хрустализацією. Вь 16-му віці донерва, коли біля Гданська відкопано урну зь золотими та срібними монетами, пересвідчено ся, що

урни не були діломъ природи, а ина, що чоловіча рука виледала їхъ у могили.

Вь кождімъ майже кургані на Русі Литовській находить ся при востаку мерця горнець жертовний. Звісно, що наповняно єго звичайно при похоронахъ стравою. Часомъ покладений вінъ вь головахъ мерця, иноді вь ногахъ, и щєколи зь боку вь половині востака. Мабуть у кожду могилу ставляно такий горнець, а сли у деякій не подибаєо єго, то мусить вохкість вь землі затерла єго слідъ. Глина підлягає такий самий воздушний впливамъ, що и бронза; вона тратить вь темноті и вь вохкості на своїй тривалості и твердості, а позискує її наново ажъ тоді, коли воздухъ и світло її обгорнуть. Тому и дуже оглядне належить обходитись съ горцями жертовними при розкопаній могилі; поторкнешь необачно зь леґонька обь урну, а вже й розсипалась вона у порошок.

Горці такі були у насъ виробомъ домашнімъ, и похожі суть вони дуже на горці уживані по ливній напнимъ народомъ. Богато зь нихъ були на самій випуклій приукрашувані не вомъче мистерними росписями, а на деякихъ находились єдтиски зь янихъ то незрозумілихъ знаківъ. Бути може виражались ними акі тамъ митичні поняття. На деякихъ приходить витиснене колесо, иноді и съ крестомъ у середині; колесо съ крестомъ означує вічність, а проте могло таке знамѣя бути символомъ вижиданого вічного, щасливого життя.

Кумири приходять дуже рідко на Литві и Русі. Учені люде, якъ Дитмаръ, Гельмольдъ, Стрийковський, а відтакъ Нарушевичъ описували їхъ вправді, однакъ дещо и блудно казали про нихъ. На Литві и Русі Литовській могили предхристиянські не містять у собі ніякихъ кумирівъ, тільки у Збручі найдено истуканъ Святотида, а Гр. Адамъ Плятеръ подибавъ два божища на Жмуді. Передъ кількома літами, вь повіті борисовській, вь лісахъ надъ рікою Понню, селяне у зрубаному дубі найшли два заховані божища. Одно зь нихъ, якъ вісті ядуть, мало бути срібне, друге бронзове, оба досить великі, тільки що жаденъ археологъ не бачивъ їхъ до теперъ. Музеумъ чеське посідає богато кумирівъ словѣянськихъ, то автентичнихъ, то відлитихъ зь гинсу; алежъ и за тимъ всімъ митологія словѣянська не високо ще станула, бо и не легка річъ поименувати ті всі кумири и дослідити їхъ митичне значінне.

Слєзніці звісні римські *lacrimatoria* то литовські *assagive*, приходять у нашихъ курганахъ такъ рідко, якъ и божища. Плачки були на похоронахъ головнимъ діломъ: слєзми, ними вилитими, думано, роздобувасть ся суокий мерцямъ,

и тому на похоронах знатніших людей збираю слези у судини, слезниці, щоб заховати їх відтак разом з мерцем у могилу. Звичай сей наймувати плачок перебув віки и перейшовши в народній обряд, дотривав аж до наших часів. Нинішнє ще водить ся на Руси-Литовській звичай, що за тілом помершого идуть жінки и дівчата, гойсаячи тужливо. Буває, дають плачкам танім и страву и грошей ще, щоб нїм добре голосили.

Но не у всіх племенъ словянських бувъ звичай збирати слези плачокъ у судини; у нашихъ курганѣхъ тільки де-де подиблешъ слезницю. У старині и виявлювано жалощі по мерцю у двоякий спосібъ. Після вірвання поганського годилось плакати живимъ по мертовому, — и тоді збираю слези у малеявку шилїнну баньку, до мисочокъ глинянихъ, шилїннихъ пляшочокъ або доглинянихъ, шилїхъ дзбаночківъ и покладаю у гробі. Плакавъ по їх думці и мерлецъ в могилі по тихъ, котрихъ лишивъ за сімъ світѣ — и тому младаю и єму підъ очі мєлі судинишки, щобъ була де слезамъ отікача. Силь побитомъ удержуване у старині не-мєче якийсь оюозъ поміжъ двома світами, а слезниці, що давало мертвимъ шдъ оми, буаи нехожі на рїчокъ достатности. (Дальше буде.)

Г А Д К И

при святкованню осьмих роковий
ШЕВЧЕНКОВОЇ СМЕРТІ.

(Ковець.)

Тим часом людям богатим Українським наче й не погано жити під Москалем: їж, пий, спи, навіть буйи, коли хочеш, унівшись, тільки говори и думай по московські: знай правду тільки Московську, знай честивость тільки московську а свого нічого того не проповідуй. Дивуєця Москва, чого б ще бажати Україні! Бо нема в її иншого взорозіру, як усе не-московське зажерти, усе не-московське помоскалити. От же гайдамацтво, що вибилось из під Польци, відцуравшись рідних панів Українських, чув знов Українську неволю: чув наругу Московську над правом чоловіка, яко истоти честивої, и пам'ятає, скільки Москаль вицїдив з України крові залізом и кнотом, поки єго divide et impera порізнило Українців и зробило їх мовчуцими рабами. Коли б тепер були такі звичаї у народів, як у XVI столїтті, то знов би озвався хто небудь подавнєму:

Товариші гайдамаки чинїть мою волю:

Що нам треба відплатити Вкраїнську неволю.

Коли ж тепер, нинїшнї час и инші у народів способи дїбнвання с під деспотської потуги! Давне гайдамацтво озвалося на Вкраїні не дзвоном шаблїки та самоцала, а дзвонами струни кобзарської. Роспочалась нова війна за правду новою зброєю — словом. И так як за Польських часів степи та пустинї Днїпрої не давали довгому мечу королївському досягти годови козацької, так тепер вільна прєсса цивилизованих народів заслоняє твори народного духа від Московської цензури, Всюди проберєця печатне слово „правди, волі и науки,“ де стоїть на сторожі полиція, и де зрада перевертнів поїть дїтей „Московською блєкотою“, як мовляв Шевченко. Не вчинить єго животворнїє силі нїяка в світі сида, и зробить воно своє дїло воскресення народнєго.

Ошпечене Польскою и Московською исторїєю гайдамацтво зробило, серед Божого світу широке цикло самостійної поезії народнїє, дало на втіху єго серця нову, незнаму ні в Греції, ні в Італїї ні в инших співучих землях гармонїю, и, устами Шевченка, з'ясувало глибоке чутиво честивости людської, велику жадоху правди, святу шану до народнїє и окремицької волі. Нехай шпетять вас тим, що ми кривавою рїчкою виплили колись ис під кормиги Ляцької (а якою ж би можна було виплясти?); нехай смїюця з нас, що ми вхопились за мужицьку мову, яко єдиний рятунок від того ізуїцтва, яким обгорнула Москва Україну! Вже наше мужицьке слово стрївожило тисячі сердець на Вкраїні, довело до плачу сивобородих, просвітло неписьменних або задурених Московською письменщиною, и ім'язя України пронєсло там, де, до Шевченка, чували тільки про Московщину. Мужицький син озвався до мужиків словом правди, и слово єго, мов боєва труба, поставило проти Московщини нещисленні купи правдивих дїш. Всі подюбили єго нелукаву музу, хто в своєму серці цураєця лукавства. Ис кінця в кїнець України можна тепер усякому розпізнати, в кого є в серці правда, а в кого її нема. Не питай, не розвїдуй про чоловіка, який він; довідайсь тільки, чи любить, чи цураєця Шевченка. Се буде певна ознака честивости особи.

А хїба ж у нас у Галичині не так само? Хїба можна звїртись у нас хоч одному такому, що нехтує Шевченковим словом правди и волі? Хїба ми не таїмось из своїм скарбом душевним перед усяким, хто иде за Московською дивою силою и цураєця Українщини, осїяної благим Шевченковим гєнієм? Хїба є в нас хоч один такий протївник Шевченка, щоб єго шановано у чистому, незопсованому серці? И ті кого нужда або неволю

підхилила під лукаву Московщину, кому запечатано уста дочасною властю старих дуросвітів, кого заморочено ледачею політикою Московською, — и ті сумують у злиденному серці своєму, читаючи довір собі на кожному листку поета щирої правди людської.

Мають вони чого сумувати! бо перед їх очима творниця воскресення великого и славного народу. Не матимуть вони в ёму свої частини, не впишуща їх іменна в книгу святої праці, шанованої всею Слав'янщиною. Нащі радощі будуть їм докорем, наша слава — їх безслав'ям. Ось бо стоїмо вже в дверях нового періоду боротьби України за своє людське и народне право. Уже появилася вільна преса, початок нового твору незмірущого духу Українського — початок Святого Письма. Незабаром увесь християнський мир довідається, що в на світі нова сім'я Християнська, прятнацятимидионна сім'я. Не зникли без сліду ті завалти, що обороняли Польщу від Азійської хижої сили поти, поки Польща почала від неї гараче оборонятись та з ворогом Християнства на своїх оборонців змовлятись. Не ростеклись вони ні в Алячкості, ні в Московському елементі, заховали живу пам'ять про свою знану в давній Європі славу, заховали свій світогляд серед напливу двох цивілізацій, не забули тої мови, що дала гасло Україні до боротьби з вельможним Алячким панством и озвались потужним голосом поезії на всю Слав'янщину.

От же дарма, що народ Український стояв передовим редутом під час великої війни Європи з ворогом Християнства, дарма, що він не дав ізутам закоренити на Україні свої пагубні для Християнської просвіти школи та колежі, — Московська політика повернула ним круто, и незабаром утерпав він свою Церкву громадську, що підняли були високо в гору старосвіцькі наші брацтва церковні. Остерегали ёго ще за Хмельницького єднатись із Москвою, бо в Московщині, мовляли, нема віри ні Руської, ні Грецької, а в віра Царська. Не послухала підманена чернь, и ось тепер на Україні вже нема й просвіди громадської Церкви. Панує всюди віра Царська. Архереї и попи служать попросту знаряддям або політиці, або й поліції Царській. Народ пона нігде не любить, а хіба бейця. Которий же ніп увійшов би з народом у побратимство, яко син єдиної сем'ї Української и апостол чистої правди Божої, такий мусить таїтись робом перших християн, а коли ні — нехай тотує себе в мученики, а свою сем'ю в старці. Чи не гірше ж оце пригночено Україну нашого часу, ніж за короля Ягигимонта III. и ёго ізутіть? Годі хоч слово Україна зоставалось на волі, а тепер и

навати себе національно и печатно не можна. Українцеві ніше, як не дастькомъ русскимъ або жителем такої й такої губернії. Назву Русь розкинула Москва на всю Московщину, а историю України и ді словесности нехтує до школах, яко вигадку або річ нікчемну. На всі мови, які ввійшли в широченну територію Імперії, передложено слово Боже: в переклад Латинський, Зирянський и т. д. нема тільки українського, бо, кажуть Москалі, Українська мова кзъка нѣтъ на свѣтъ, а ёсть адінъ толька говар Палтавская, или Чигиринская, все равно, какъ ёсть говаръ Кастрямской или Алонѣцкая. Бай дуже їм про те, що славний Мигдосич голосно назвав безумством такий декрет филологічний.¹⁾ Святого Письма не дозволено напечатати ув Українському перекладі.

От же народнєго духу не винить ніяке деespoцтво. Почало Святе Письмо печататись по Українські в мі Львові, и вже появилася ознака симпатій до сєго твору у цивілізованих народів. Се ще єдинъ плід гайдамацтва Українського. Коли не визнавали Алячкі політики Українців за народ, як вони задзвонили в Шевченкову кобзу, то, може, визнають їх тепер, як вони з'являція, осіянні Божим Словомъ. Ми ж ростемо духом угору що-року, и що-року витавмо велику тіню поета новим приростом засіяного їм по Україні почуття правди. Не чие й се, як ёго діло, бо він здавня голубив думку про Святе Письмо у своєму великому серці; він подавав проби перекладу псалм Давидових и де-котрих інших частин старозавітної поезії церковної; він своїм приятелям нечасту шивляв жадь, що Библиї не переложені ще по-Українські, и в 1846 році розділив, проби ради, Євангелистів до перекладу на рідну мову між собою и трєма своїми приятелями. С того часу почалось перекладування Святого Письма тихцем та нишком від Москаля. Перекладувано ёго скрізь по Україні, що иноді трудолюбці Божі и не знали один про другого; и тим часом, як Катівщина виглядила всю просторонь Російську, підвела все під один знаменатель лукавої політики Московської, — тоді як уже здавалось, що й струни Шевченкової кобзи затихли серед галасу москвофільства, Боже Слово не довідомо де знайшло собі Вифлем на Україні, и сей знехтуваний Москвою Назарет появил цивілізованому світу пророків грядущої цивілізації своєї.

Оце ж не вмерло твоє жадання, Тарасе! Велика твоя думка сталася ділом; твоїй благий дух

¹⁾ Indem ich die Sprachen nach der Nähe ihrer Verwandtschaft an einander reihe, behandle ich dann das Kleinrussische, das auf dem Gebiete der Wissenschaft, wie die Untersuchung selbst darthut, als eine selbständige Sprache und nicht als ein Dialect des Grossrussischen anzusehen ist.

вселювся в нових ратаїв рідного поля, и не перестане він їх живити, поки на світі знатимуть и шануватимуть славне имя Ураїни. Веселись, душе многострадальна, вбачаючи просвітленим оком твоїм великий, довгий, без кінця и ліку, ряд робітників, що Господин Жатви виведе, слідом за тобою на ниву правди своєї!

В С Я Ч И Н А.

Поганські звичаї на Руси. В великий латинський Четверть приключила ся в Ярославлі (в перемиській, епархії) дивна история. Бать тамъ звичай, що по відправі церковній згромажують ся діти в певне місце и вирабляють в соломи або в чого иншого страшило на взір чоловіка, котре прозивають Юдою, и обносять по всіх улицахъ, б'ючи в безмилосерно, ажъ доки не затоплять в якій воді. Сего року вворушились жиди на той обрядъ думаючи, що в він житить ся насмішна жидівської религії, и — якъ звичають газети — розпочали в Християнами бійку, котра черезъ кілька годнівъ тревала и закінчила ся вечеромъ витовканиемъ віконъ и т. д. — Тимъ часомъ обрядъ топлення страшила не єсть висміюваннемъ религії жидівської, але тільки забиткомъ в давніхъ часівъ поганства. Звісно бо, що майже на цілій славянщині обхожено весенній празникъ в той спосібъ, що випихано боввана, представляючого смерть або зиму, и затоплювано в воді. Звичай той впадав в ту пору, коли день и ніч вирівнували ся, коли день (світло) зачавъ перемогати надъ ночью (тьмою), т. є. в місяці Марці. За прийняттямъ Християнства перенесено поганський весенній празникъ, званий гагілки, на весенній християнський празникъ, т. є. Воскресення. Такимъ способомъ и Ярославський звичай топлення страшила єсть забиткомъ чиста славянськимъ и не повиненъ бувъ гіршати жидів на стілько, щобъ ажъ ціле місто зреволютувати.

В І С Т І.

— *Видаванне руськихъ книжокъ.* Комісія для уложеня шкільнихъ руськихъ книжокъ виготовлює теперъ руську читанку для другої класи людськихъ шкіль. Читанка тая такъ що до чистоти явля якъ и що до добору предметівъ о много перевишав читанку давнішу, котру досять нещасливо уложивъ бувъ крилошанинъ Шашкевичъ. — Що-би нашимъ читателямъ дати поняття о дотеперішній читанці для другої класи, доєсть буде навести в долученій граматики перший уступъ: *Знаки, котрими виражаємо собствениі звуки в реченню, зовущя буквами:* Самі учителя сільські, а тимъ більше діти шкільні, не годні вируzumіти, що така бесіда означати має. О скілько намъ звісно, домагали ся многі учителя заступлення Шашкевичової граматики якою ліпшою и більше зрозумілою.

Грамматика латинська. Довідуємо ся в певнихъ жерель, що многозаслужений земляк нашъ дръ. Омелянъ Огоновський, професоръ руського явля и литературы на Львівськимъ университеті, аложивъ на підставі Шульца латинську граматику в руськимъ являці. Діло те немалої ваги, особливо коли зважимо, якъ то трудно приходять на підставі німецького діла припорочити латинську снтактсь до руської. Знаток діла похвально осудили совісний трудъ п. Ого-

новського, котрий покрп власнихъ дослідяхъ уваглядив и досліди многихъ слов'янськихъ филологівъ, заминавшихъ ся уложеннямъ латинської граматики. Багато належить, щобі граматика п. Огоновського, якъ найкраще Радою Шкільною була одобрена а відтакъ до публичного ужитку на обохъ руськихъ гимназияхъ (у Львові и в Бучачі) напечатана. Наша молодіжъ, черезъ бракъ латинської граматики в руськимъ являці, зневолева учити ся в німецькихъ ділхъ, черезъ що відношення латинського явля до руського не все став ся яснимъ.

П О П Р А В К И.

У 9-му числі „Святого Письма“, треба читати: Голова XXIII, 14:.... ланцюгій...; 22:... ланцюжкій... 24:.... ланцюжкій...; 25:.... ланцюжків. XXIX, 24:... на внодббу....

ДО ЧИТАТЕЛІВ СВЯТОГО ПИСЬМА.

Роспочинаючи печатання перекладу Святого Письма, обявили ми, що се — тільки коректура, и що остання редакція перекладу станецця вже тоді, якъ зберемо поправки від усіхъ, хто, знаючи добре Русько-Українську мову, схоче допомогти нам у сій великій праці. Нехай намъ люде письменні дарують де-які печатницькі помилки, пороблені в Святому Письмі. Все буде добре виправлено разом з останньою його редакцією. Що до самої мови перекладу и її граматичнихъ форм, то перекладувателі знарошне ставили то один, то другий синоним, то одну, то другу форму, сподіваючись довідатись у своїхъ поправщиків, котору пробу іхъ вони більш уподобають. Хто б свої поправки схотів зробити на пренумерованому примірникові Святого Письма, и такий переправлений примірникъ прислав би в редакцію Правди, тому Редакція вишле примірникъ чистий, а переправлений ховатиме ажъ поти, поки наступить час печатання Святого Письма найпоправнішимъ типомъ.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Росписуєть предплату на „ПСАЛТИРЬ“, переспіваний на русько-українську мову Павломъ Ратаємъ. Вся книжка буде обіймати 10 арк. Ціна одного примірника 1. р. а. в. Речинець предплати до 1. Червця с. р. Відтакъ ціна Псалтиря зістане піднесена.

Предплатники „Правди“ торічні, цілорочні, котримъ була приобіцана премія, одержать його за ціну 70 кр а. в.

Съ першимъ Цвітнемъ починаєть ся друге четверточче нашого письма. Просимо нашихъ ш. премуерантівъ о скору присилку дальшої предплати.

Головні помічники при редакції: *Г. Згарський. М. Косакъ, Дръ В. Лукавський, Ом. Паршицький Дръ. К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталя Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша виносити:
На „Правду“ зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
½ р. 2 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 60 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 80 кр., на
¼ р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция відъ Ч. 453¼ (Галицька
улиця). — Рекламіи, вноєчатани,
приймають ся на почті безплатно.

ХРЮЧІА.

Картіни з воїнської України,

Івана Нечуя.

Річ дільна.*)

„Об чім пак ми були розговорілись?“ спитав
о. Хвѣдор.

„Об якомусь Середінському.“

„Еге! Так знаєш, внідвися до мене той ля-
шок Середінський. Ходив поцѣреду сам, а це вже
почав ходити з нашим сусідою поміщиком Хоцін-
ським. А знаєш, як я познакомився с тим Хоцін-
ським?“

„А як?“

„Дуже чудно й смішно! Чи до тебе прихó-
дили ляхи кумами держати до хреста мужічих ді-
тѣй?“

„Приходили перед првстанням и не раз, а це
щось и перестали,“ однакв о. Мойсѣй.

„Ото-ж и до мене було оцѣ й несуть хре-
стити мужічу дитину! Кумою — молодіця, а кú-
мом — Лях из заводу. „Що се сталося с па-
нами?“ думая було собі? „Попѣреду дерли
шкúру з людѣй, а це почали брататись, пѣти з
ними горілку, обніматись та цілуватись! Щось вонó
(думая було) та в?“ „Аж вонó так и вийшло. Ви-
пиймо, о. Мойсѣй... — Раз якось принесли дитину
до хреста. Кумою — молодіця, а кúмом — якийсь
незнакомий пан, здоровий, пузатий, з маленъкими,
тонкими ніжками, до стóту неначе хто підпер ба-
ріло двомá паличками. Рекомендóвця мѣні, що він
такий и такий поміщик, близький мій сусіда и
приніс до хреста дитину свого робітника, доброго
й вірного, знаючи звичай, од хреста не цуратись.
А я собі думая: „Дай трóхи пожартую с паном,
щоб не дуже ёго розбирала охóта держати до хре-
ста дитѣй.“ „Ведú кумів у першу хату и починаю
хрестити дитину по всім правилам. Читаю помале-
сенько, виразно, слово за словом, а дяк с палама-
рѣм приспівують. Стоить мій пан, перекидаючи з
ногí на ногу своѣ баріло. А я читаю, та й читаю,

* Річ перша — у 12-му числі „Правди“.

та співаю! Дивлюсь, пак мій вже сопѣ, з дóба піт
горохом кóтища, а я читаю, та читаю! Ха, ха, ха!
„Нехай (думая) покуштѣе, що є на світі дѣ-що
й важкѣ.“ „Дивлюсь, вже блізько німець. Я пере-
махнув на молѣбінъ, давай вичитувати одні, потім
дрóгий. Хоцінському дав на рúки дитину. Він чер-
вогѣе, та сміє, от-от упаде! „Годі (думая) буде
пан до новіх вініків намѣтати, як о. Хвѣдор хри-
стів дитину.“ „Ха, ха, ха! Навпілнá чую — мій
пан аж заслаб; мабуть, одстѣв ноги. Там-то ми й
познакомились. Ковта́й мúху о. Мойсѣй!“

„Ні! щось мало поживаю з цієй мúхи. Буду
ще гедів ловити, або-що.“

О. Мойсѣй достав з дрóгого стола стакан,
налив трóхи не повен и почав дудити.

„От и почав Хоцінський до мене ходити;
просіть и до себе, даб мѣні гостінці, шле мѣні з
завóду по голові цúкру. Бачу, годить мѣні, тúпцѣе
коло мене. А як приде до мене в гóсті, вѣзця
коло моїх дитѣй, тѣрить ім у рúки польські книжки,
цвѣньдав до їх по польській. Мой дрóга дочка десь
захопила зó двѣ польських слів. Він її хвалить,
рохваляе передо мною, ніби вона найкраща, най-
розумніша од усіх моїх дитѣй! Мій старший син,
яко хвилозóхв, зóраз постеріг, що Хоцінський має
собі дѣ-що на умі. А я й давнó те запримитів,
та думая: „Біс тебе бері! С твоєй праці не буде
користи тúтечки, а мѣні все таки вигóда. И цúкор
дурно дає, и пóле дає, и дрóва дає.“ Не завдавати
ж мѣні Ляхóві брехні, та, ще и в своїй госпóді! А
часом, як у чомú пустóму, то ще й потакаю. А
він радий, аж у гóру смáче, та шле мѣні гостінці!
А ми ж жінкою аж присідаємо та смѣмóся с пана!
Ха, ха, ха! За здоровѣя наших непрóханих благо-
творителів! Пий-же, о. Мойсѣй!“

„Та наші Лашки,“ промóвив о. Мойсѣй, „таки
догоджають батюшкам, хто вміє кілька слів цвѣнь-
кнути по польській. И я, грішній, колісь мѣна-
рóком, для штúки, промóвив слів двѣ по польській
до свого пана. Зóраз на дрóгий день прислав хúру
дров! За дві слові!“

„За те ж підставляють вони стільця томú,
хто не годить ім!“ промóвив о. Хвѣдор. „Чя чув

про благочинного с Буцого? Як ёго обговорював поміщик Панатівський перед архиреєм, перед старонніми людьми, перед панами за обідом, трді, як випарий їздив по єпархії! Де ж пак! видамав якусь исторію, ніби ёго свиня вскочила в попів огорід. Пінг дав їй сто різьк, велів звязати и одіслав соцьким у стан, вкупі с прошенням на ёную безпекійную рябу панську свиню.

О. Хвѣдор зареготавсь наливаючи горілку в чарку, аж горілка перелилась через край.

„Мій Хоцінський годить,“ говорив далі о. Хвѣдор“ не тільки міні, але навіть и нашим мужикам. Вже чую, що він ні з сѣго, ні с того, ставить людям обіди, наймає музикки, тупцяє коло їх, сам частвує горілкою. Бо він пам'ятає, що в повстанні Польське наші мужики нахвалялися вирізати до тла всіх Ляхів, щоб и дѣху їх тут не смерділо, та жалкують, що того не зробили и тільки ждуть другого повстання. Він навіть сам міні говорив про те колись за чаркою горілки. А мужики з'їдять обід, а після кажуть, що пан и добрий, як би не Лях! а-то такі Лях! а як Лях, то й ворог. Хоцінський и сам недавно жалівся на наших людей. „Такий (каже) тута проклятий, завзятий народ! ніяк не пригорнеш до себе. Иста козащина, той Запорозький, гайдамацький, дух!“ „Дурно, думаю, ти, Ляше, втрачаєшся на обіди та музикки! А ще сміє теревеняти моім синам, що Польська мова, як не тепер, то швидко буде потрібна на Україні!“

„И справді чудна та Польща“, промовив о. Мойсѣй. „Самá лежить зв'язана, смручена, насилу дше, а ще такі простагав голову, щоб когось гризти, жукає зубами, щоб когось укусити.“

„Будьмо здорові, о. Мойсѣй! закушуй бо, а-то на голову буде важао. — От и почав ходити Хоцінський з Середінським. Чи не мостиця він у сваті до моїх дочок?“

„Ой не хапайся, о. Хвѣдор з сватанням! Питай людей.“

„Добре тобі й говорити, коли тобі на шні не снідять сім дочок.“

„Коли б міні хоч одну дочку! Вже я й хати святів, и пшеницю сіяв на чотирѣх рогах дома. Пшениця посходила, — значить місце благословення...“

„Знаєш, що зроби, о. Мойсѣй! Об'їдь ти, голий, серед дня, верхом на лопаті трічі кругом хати та прочитай на бігү трічі „Очче наш“. Тоді певне так поперелякуеш домовників, що не потраплять куди втікати! Ха, ха, ха!“

О. Мойсѣй підвів голову, думав почути щось путне, але зараз схилив її вниз, осміхнувшись.

„От ходить до мене Хоцінський та годить міні. Недавно оце прислав міні деревні на повітку.“

„Чи й той пан годив тобі, що попереду був туга?“ снитав о. Мойсѣй.

„Де там тобі! Той був з багатих, значних Ляхів, а аристократії; проклятий та гордий, як сатана! Ёму, мабуть, здавалося, що він и тепер панує на Україні, як було колись за царя Горюха.“

„А хіба ж и не панували Ляхи в нас? Що хотіли, те й робили; не було їм уніну,“ одказав о. Мойсѣй.

„Як приїхав до нас той старий пан, я напінув свою скухвию, надів найновішу, найпросторнішу рясу та й пішов до ёго. Думаю: и познакомясь и поговорю за квіт на дрѣва. Бо тоді бачили давали нам дрѣва з свогѣ лісу. Оповідив ёго через лѣкаля. Коли це — виходить до мене пугань у шляхрѣці з люлькою в зубіх на довженим цибукові. Надівся насупився и заступив міні двѣри до гостинної, и починає питати, чогѣ міні треба, як того мужика, а сісти й не просить. Е! думаю, біс бо твоєму Ляхівському батькові! Не годиться ж міні стѣти коло порога та ще и в скухвіні. „Вибачайте (кажу) пані, але ні вам, ні міні не приходиться говорити навстѣячки.“ Взяв я, минув ёго, пішов в гостинну та й лагѣжусь сісти в самѣму більшому креслі, а ёго прохаю сісти коло себе. Він тоді ні в сіх, ні в тих! Так ёму погано стало. Поставили ми обідва коло хвѣтелів та й почали вгніждуватись. Ніяк не влізу в прокляте кресло, такє вузькє! Коли дивлюсь и пан застриг и не влізе далі. Ха, ха, ха! Зареготався я, а пан и собі за мною. „Шнода (кажу) пані! не за-для нас рѣбляна ця мѣбиль. Сідаймо на сохві. Сів я, та й упірнув у пружини до самої землі, а пан упірнув з другого бѣку. Сидимѣ ми, тільки голови наші видко, мов десь за горами виглядаємо! а сохва трісь! лусь! трісь! та все тріщить по-маленьку. От-же с того часу и почав ласкавіше зо мною поводитись, почав руку подавати.“

„Випиймо, о. Мойсѣй, за вішню пам'ять шляхецького, польського гѣнору!“

Випили й закусили.

„Е, о. Мойсѣй! ти, бачу, й чѣсти не знаєш. Дивись! вже горілки тільки на дні! промовив о. Хвѣдор трясучи останнє о горілкою, котра білась об пляшку, аж скло дзвеніло. Як же я теперичка добуду, другого бугля? Треба річки лізти в ту хату, бо матушка почує.“

О. Хвѣдор знов, ступаючи навшпиньки пірнув у темні двѣри. Але матушка, мабуть звикли навіть через сон стерегти барильця и пляшок з горілкою, зараз заворушилась. О Хвѣдор, наче архистратиг з небѣс, відлинув прожѣгом с темної хати, держачи на руках чимале барильце, в котрому горілка жалібно плескалася в порожньому місці.

„Благовістуй, зёмле, радість велию!“ каже о. Мойсєй.

„Не дуже й велию, бо тільки на дні, та й то простої, ненастояної. Непотрапив..... бо в хаті поночі.“

„Дарма! давай, цокуштуємо, яка вона!“

„Як же твої сльози?“ спитав о. Мойсєй, пиймавши доброго гедза з стаканя.

„Як? Василь, вже в хвилосфхвиі, учицца дуже добре, а мєнший и досі в низчих клїссах. Вигнався аж до неба, а дурний, як треба. Нехоче вчитись! Така шельма, таке ледащо! мабуть тим, що в батька свого вдавсь. Ха, ха, ха!“

О. Хвєдор зареготавсь, аж одна дитина закричала с просоння.

„Хіба ж ти не вчився в школах? спитав о. Мойсєй. Який там недовірок єго вчився б! Ще в бурсі було сяк-так. Вчителі добре приганяли, а я дуже боявся каторжної лозі! Раза дали такої прочуханки, що й досі пам'ятаю. Було аж слєзи тобі котяцца, а такі вилупиш не тих проклятих Латїнів та Грєків, як Отче наш! Перевелі мене в семінарїю, зачув я волю. Дивлюсь, аудиторів немає, Грєки та Латїни валяюцца в нас по-під ліжками. Невивчиш лєкції, — прохвєссорі й слова не нажуть. А тут ще й не визивають! Егє, думую я, аж ось де лахва! кїдай Хвєду, книжки та гуляй! Гуляю я та гуляю, книжки и в руки не беру. Коли зирк! читають на конхверєнції, що такого-то раба Божого Хвєдора Чепурновського по малоуспїшїю и маловозрастїю заставити в тїм же клїссі на другий курс, тоб то ще на два роки. От и понасає я в „словєсности“, трєхи покаявсь, перевелі мене трєхи не в першому розряді. А в хвилосфхвиі як закуштував я волю мїсли, як и подобав хвилосохвові; покїнув я знов книжки. Гуляє, гуляє, аж до кінця кўрса! аж остобїсіло! Зберемось було, та все молоді, весєлі товариші, пьемб, таньцюємо, співаємо, в картї граємо! Ох! що то за час був хорощий, вольний, весєльний! Наші чєнци-началники бдять та моляцца, за нас мабуть, та за наші грїхи. Кудї їм встерєгтї по ночах тавїх соколів, тавїх Запорозьцїв!“

О. Хвєдор випростав грудї й спїну, взявсь в бїк и завинув гóлову. Єго постать и справді була запорозька.

„Як же тебе перетягли в богослòвський клїсс? Хіба за уші?“

„Де там! Трапилось мїні такє щастя, що мене на екзамєнах и разу не спитали й не зачїпали. Рєктор любїв викликати тільки тих, котрі були записані в записях під цихвїрою, а я ніколи під нею не стояв — ні під 5-ма ні під 10-ма, и т. д.

А в клїссі було дуже весє, Часом було візьму з гульні, та й вивчу лєкцію, жартуючи. Дивлюсь! як раз вїавуть. А де не вивозидо, то вже було покойний батько вивозить чи грошима, чи цукром, чи борошном. Так я дєплив до бєрега щасливо, без кораблекрушєнїя, як и богато наших допливало. А з консисторїєю справа швидка. Втирив у руки кілька рублів, кому треба, та й приходє. Випьемо, о. Мойсєй, як ми колись випивали, як стояли в Качурєнка, та в Мотрі Сїдорїяни. Пом'янімо дні нашої слави, наших весєлих молодощїв.“

О. Мойсєй добре помїнав свої молодощї, бо дудлив без перєрви з свого адорòвого стаканя, не домиждаячись частування.

„Але, дивїсь, о. Мойсєй!“ крикне о. Хвєдор: „вже й барильце порєждє! Потривай! роскажу я твоїй Марїї Ивановнї!“

„А я твоїй Марїї Васїлєвнї,“ одказав о. Мойсєй.

„Ой! не важї, братїну!“

„А не скажеш моїй? Як не скажеш, то я й твоїй не скажу.“

„Вже и в вікнах сїрїє, и небо свїтлїє, свїт недалєчко. Чи не оддихнїти нам о. Мойсєй?“

О. Мойсєй тільки звїсїє гóлову ще нїжче на грудї.

„Чи потрапимо до нашої постєлі?“ спитав о. Хвєдор.

„Потрапимо! абї тільки з мїсця зрушити, одказав о. Мойсєй. Підведї мене, а я тебе!“

Побрались паноцї за руки и підводячи одїн одного, встали и тихєнько подїбали до постєлі. Нї одїн з їх не заточївся анї трєшєчки! поки дїйшли до другої хати.

„Знаєш, о. Хвєдор, яка мїні прийшла думка. Як то ми вдвох подужали влїасти в копі стїльки горїлки! Одже-ж ми випили як раз мабуть по два бїтлї!“

„Я думав, що тобі й справді пўтва думка прийшла в гóлову!“

Паноцї полягали и ще довго балакали, що далї, та все тихїше.

„Ну що, о. Мойсєй, як би пїсля цєго всєго та склїасти нас до кўпи! Ой, ой, ой! Який би то з нас вїйшов великий пїп! мабуть якїсь протоверїє, абò архиверїє!“

„Нї! Бог з ним!“ одказав о. Мойсєй. Тепер з одного мене, або с тебе вїйшов би цїлий причєт церковний. Одже ж тїєї горїлки, що ти випив, стало б на весь причєт!“

„Чи не вїпити нам, ще до пóдушки?“ спитавсь о. Хвєдор. „Тут в моїй кєлії є є пляшка настòвчєки. Я ховаюсь такї од своїї жїнки.“

„Як вінить, то й вінить! Я ніколи не цураюсь того добра“

О. Хвѣдор достав пляшку с під якихсь папірив, здавця єпархіяльних відомостей, завішання одѣжою, сів на ліжку, вінив сам и почастував о. Мойсѣя.

„Ой добра ж це насточка!“

„Ну, вінємо за своїх овець, за пасоєних!“

Віпили.

„Ну вінємо за протокрѣв и архипрѣв!“

Віпили.

„Вінємо за христолоубивов воїнство! Їму перше місце! Кудї ж нам до їх! о. Мойсѣй!“

„Ну, вінємо ще „на сон грядущих,“ додав о. Мойсѣй.

„Одже ж ти, паночче, здавця пив-би и через сон, одказав о. Хвѣдор.

Подягали панощи и довгенько гомонили щось вже не слухаючи оди одного.

„Як це твоя Марія Івановна сама дома?“ спитав о. Хвѣдор.

„Що! що такє, гуска Івановна, заправліна на горільці,“ замолов нісенітницю о. Мовсѣй та й заснув. (Дальше буде.)

БАРВІНОК.

Посходив-послався в зеленім садочку
Під вишнею барвінок хрещатий, —
Красуєця пишно, умита росю,
Чесная заслуга дівчати.

Дівчинонька в хати виходе в садочок,
Під вишнею сіла спочити...
„Ой хто мнї буде, барвіночку, с тебе
Віночок на голову вити?...“

Подруженьки вірні! ви звийте віночок —
Утіху, заслугу дівчати:
Я швидко не наша — усе промінюю
Для вірної серця-дружини.

И батька покину, и матір стареньку,
И волю зміняю дівочу
На чорні брови, на личко біленьке,
На карі віроньки-очі...

Козачельму серце! твоя я на віки —
Нїхто нерозлучить с тобою:
Барвінок хрещатий сповне до купи
Віночком — святою рукою...

Стелися ж барвінку, широко та пишно,
Красуйся ще й цвѣтом синеньким!
Подружки, прощайте! не жить мнї в вами:
Серденько мое вже в миленьким.“

Послався барвінок широко та пишно.
Зацвів-загорів немов зоря, —
И любо на серці, як глянеш на єго:
Зелений та пишній — ні горя!

Оцвівся барвінок; порідчав в садочку....

Де ж ділася пишна квітнина? —

Щаслива, весела — що зоря в погоду —

Дівчина віночок наділа.... *Ис. Яковича.*

—***—

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ*)

Ю. Федковича.

ОСОБИ У ЦІЛІ ДРАМИ.**)

Князь Образоольскій, дідичъ у Печлвїжинї.

Антонїя, єго жона.

Жоржъ, єго синъ.

Нашалїя, єго годованка, вітакъ чорниця.

Юстина, її служниця.

Отець Бремїй, двірскїй капеланъ православної, чорнець.

Ксєндъ Колошмицькїй, двірскїй капеланъ латинскїй, сауїтъ.

Томашъ, двірскїй надвірця.

Василь Довбушъ, стрілець.

Катерина, єго жона, вітакъ удова.

Иванъ, їх синъ.

Мїхай, їх синъ, вітакъ Маронїя годованецъ, в. оприскїй калеа.

Марїтка, їх донька, в. Срібнарюкївъ годованка. в. Дзвїнки жінка.

Лєсъ, удови Довбушнїх годованецъ, вітакъ оприскїй ватажко.

Иванъ Городенчукъ, Васильвѣ побратимъ.

Штефанъ, Катеринїнїй братъ.

Марфа, єго жінка.

Штефанъ Дзвїнка, богатїй удовецъ у Космачи.

Семенъ Срібнарюкъ, богатїй газда въ Акреторахъ.

Полагна, єго жінка.

Морганъ, старїй циганъ, чарівникъ.

Цора, єго донька.

Імро, циганїнїй парубокъ.

Ілашъ Хрєсшиць, Лєсївѣ побратимъ, вітакъ оприскїй калеа.

Иванъ Уїванъ,

Яківъ Несстерюкъ,

Митро Лєликъ,

Юрїй Лададинъ,

Штефанъ Шедєнюкъ,

Гнатъ Сокирка,

Яківъ Джїмїрь,

Федїрь Джодолл,

Николай Чегуль,

Гриць Гатаїлюкъ,

Взїцїкїй провінціалъ.

Жидъ лікаръ.

Панцірскїй старшїй.

Два циганчуки скрипники. — Два горнарї. — Два старї люде. — Двїрскї. — Стрїльці. — Парубки. — Дівчата. — Цигани. — Чорницї. — Нарїдъ. — Опрїшки. — Двоє дїтей въ пелїнахъ. — Ангїль хранитель. — Гїрска царниця.

Справа ведеться въ Печинїжинї, въ Космачи, въ Акреторахъ, на Чорногорї, въ Мавлївї, и однімъ челядинскїмъ монастирѣ.

Гїдъ: 1720 и 1745.

*) Безъ дозволу автора не можна сю драму ні грати, ні друковати, ні на иншїй языкъ переводити. Сї воли автора противникъ метєя правомъ доходити.

**) По волї автора лишємю у сїй драмї всі признаки гуцульського нарїччя. Ред.

Печинїжинскї парубки, вітакъ опрїшки.

ПЕРШІ ЗВОДИ.

(МУЖИКЪ И КНЯГИНЯ.)

Особя у вершнихъ зводахъ.

- Князь Образпольскій.
- Антонія.
- Отець Бремій.
- Ксєндзь Колошніцкій.
- Томашъ.
- Василь Довбушъ.
- Кашерина.
- Міхайликъ, } іхъ дітя, у 5 и 6 рїнь.
- Марієка, }
- Иванъ Городензукъ, зъ Буковани.
- Пегиніжинскій парубокъ.
- Штефанъ.
- Морганъ.
- Цора.
- Імро.
- Циганинъ парубокъ, зъ Угорщини.
- Два скрипачики цигани.
- Два гормарі.
- Два старі люде.
- Панцірекий старший.
- Панцірні.
- Двораци.
- Цигани.
- Двоє дішей зъ пелїнахъ.
- Ангіль хранишель.
- Гірєка цариця.

Дїло ведеться то о-передъ Печинїжина, то зъ Печинїжини, то зъ Акрешорскїмъ пїаю.

Гїдъ: 1790.

ПЕРШИЙ СХІДЪ.

О-передъ Печинїжина. — Вечеръ по заході сонця. —

Циганєка стая зъ шатрами до окола. — По середъ круга ковадло и вогнякъ, два цигани кують. — Другі цигани и циганки мїшма до окола, то стоя то лежа. — За стабѣв видко село Печинїжинь, а повище села на гірці вамокъ князя Образпольского. — По далеку гори. —

ЦИГАНИ

спївають. Ковалі приковують.

Гой циганинъ шину грїє,
 Во зелїзо свїтомъ вїє,
 Плугъ окує,
 Свїтъ годує,
 Гояжъ мой! го . . . ой! —
 Алежъ гордий зъ горда гордить
 Вразду обертати,
 Йде до циганъ сь чорновъ шиновъ
 Зброю ся кувати.
 Такий свїтъ:
 Той на хлїбъ
 Вразду шиновъ обертає,

А той третий
 Брата вбїти
 Плаву накладає.
 А дигацїя не треує,
 Що хто каже то му кує,
 Тому хрестикъ,
 Тому истникъ,
 Тому зъ груди нїжъ — цїжъ! —

Сонце обвирасє, у Печинїжини и на другикъ облахъ дзвоня на вечерню, цигани розходять красними громадами по шатрахъ. Імро и угорскїй циганинъ підхода на передъ.

ЧУЖИЙ.

А тамъ у тїмъ шатрі великїмъ, краснїмъ? —

ІМРО.

Тамъ нашъ армашъ сидить; вїнъ Морганъ звется.

ЧУЖИЙ.

Той Морганъ, богатиръ тїй, чорношнїжнїкъ,
 Що йде за него слава, що такі
 Чарує вїнъ хрести, чи два чи кїлькє,
 Що й гадковъ не вгадаєшъ, ані мислевъ
 Не вмислишъ, що за силу вїнъ веднукъ
 Вь нї учаровує? —

ІМРО.

Вїнъ, той самий. —

ЧУЖИЙ.

А кажуть, що у него и дочка є
 Прекрасна, прехороша, якъ та зоря
 Вечірняя зъ погоду? —

ІМРО.

О якъ зоря
 Заглянула би вь очі їй, відъ разу
 Забула би свїтити, сь того дива,
 Що їй перевишли!

ЧУЖИЙ.

О чи ти лишъ
 Не глянувъ Армашівни за глібоко
 Вь ті зорешливї очі? —

ІМРО.

Глібше нї —
 О глібше нї мїй брате, якъ зъ могилу! . . .

ЧУЖИЙ.

Вь могилу! — хто зъ сусїдехъ Армашівни
 Видумавъ про могилу! — Тяжъ хїба
 Є не ледїнь за себе, не хорошиї,
 Аби за себе взяти й Армашівну? —
 У насъ циганівъ претці тесть богатїї
 Не дожидає зятя зъ рївнимъ вїномъ,
 Якъ тїї білі люде? — О я знаю,
 Що скоро бесъ піславъ ти лишъ єгарїсть,
 То Морганъ би ти давъ їй. Лїпшого
 Вїнъ зятя си не найде, нї она
 Гарнїшого си хлопця.

ІМРО.

Вже й найшла,
 О вже й найшла мій брате! —
 Сонце обертаєся. Видишть тамъ
 У тихъ пишнихъ побояхъ край села,
 Де у дворі ясине? — тамъ сидить
 Оденъ стрілець, Василь вінъ Довбушъ звется,
 Вінъ навіть и не відси, а зайшовъ
 Зъ Волощени чи відки: того вна
 Кохає.

ЧУЖИЙ.

Я би вбивъ го! —

ІМРО.

А она? —

О и она би вбилась! — ти гадаєшъ,
 Що ту любу добути можъ ножемъ,
 Або дітати пресомъ якъ голубку
 У лісі на горісі? — О лишъ то ні! —
 Кохане лишъ даєся не берєся.

ЧУЖИЙ.

А вінъ жєжъ ій кохає? —

ІМРО.

О коби

Вінъ хотъ ій кохавъ, якъ радо я
 Бму кохана того бихъ сприявъ,
 Бо вна бъ щаслива була! — Да здаєся,
 Що та єго любя не здалєка.
 Дай Боже, щобъ не такъ се! —

ЧУЖИЙ.

И чимужъ

Не перестарєшъ ій? —

ІМРО.

Яжъ би смівъ

Іі такъ засмутити? — за ввєсь світь сей
 Я тогобъ не зробивъ! — И на щобъ здалось
 Ій перестарєгати? — хіба коханє
 Перестороги знає? — О коли
 Здаєся ій, що стрільчикъ молоденький
 Ій любить, а вінъ справді ій кохає:
 На віщо же затроювати любу ту
 И зеренцємъ лийти омпю? — а не любить
 Вінъ ій по щирі правді: то ще доста
 За борзо розкритєся то ій серце,
 Не я аби кроївъ го. — Легко братє
 Чуже убити щастє, серце, душу,
 А серце то лишъ разъ намъ въ грудєхъ бєтєся,
 Лишъ разъ на покн світа!

Два скрипки надходє.

Добрий вечеръ! —

Се наші лєдіні и скрипки;

А се мій гість з Угорщини. А вадъ
 Добранічъ відограти Армашівни? —

СКРИПНИКИ.

Красі би поклонитєся.

ІМРО.

Поклонитєся,

Нехай би и въ могилу. — А якої?

СКРИПНИКИ.

Пораднєти най ласка?

ІМРО.

О заграйтє

Товариші лишъ тої, що оногди
 Сте грали! — погодіте — — що циганка
 Любила лєдіня, а вінъ ій зрадивъ.
 О чо ті ваші гусли зъ мого серца
 Не вроблені, а мої суми думи
 На тихъ не струни гуслєхъ: сказавъ би,
 Всю правду бихъ сказавъ ій голосами
 Зъ душі самої взятими! — Заграйтє! —

ЧУЖИЙ.

Заграйтє! —

ІМРО.

О заграйтє! —

СКРИПНИКИ грають, оба цигани співають.

Підъ білоєвъ березоєвъ — недоле моя!
 Пє Нєстерюкъ сь циганкоєвъ въ неділю до дня.
 Циганочко Волошєчко, анумо: здоровъ! —
 Чого въ тебе Нєстерюк у на поліхъ да кровъ? —
 Циганочко Волошєчко: я сокола вбивъ,
 А вінъ мені рантухъ-полу да кровєвъ збрудивъ.
 Гой гой ти мій Нєстерюку: не сь птаха се кровъ!...
 Цить, цить душко циганочко! — анумо: здоровъ! —
 Здоровъ же й ти Нєстерюку — ний серце до дна! —
 Поховали Нєстерюка въ неділю до дня.
 Відспівавше — розхєдєтєся по шєтрахъ. Иванъ Городєн-
 чукъ и печнижнєский парубокъ виступають.

ПАРУБОКЪ.

Онъ видитє въ ті хаті підъ побєвємъ,
 Де у дворі ясине, тамъ сидить
 Василь вапъ, Довбушукъ.

ИВАНЪ.

О дякувати вамъ! —

ПАРУБОКЪ.

И вамъ не було важко тілький світь
 Зъ Волощини сюда дорогу бити,
 Товариша відвідати? —

ИВАНЪ.

Й підъ землєвъ

Єго би я відвідавъ, бо не мавъ я
 Товариша надъ него! — Да чи все
 Такий ще гордий та пишний якъ бувъ
 У насъ на Буковині, та завєнтій? —
 Бувало якъ заозметєся хотъ на що,
 То вже не має серцу стриму въ него.
 Якъ буря та наважитъ, а учинить

Що хоче учинить. А чимъ му треба
Би було въ чужині шукать притулку
Було, якъ не завзятість та би була? —
А то то серце! серце! —

ПАРУБОКЪ.

То Василь

Же не по своїй волі понехавъ
Свій край? —

ИВАНЪ.

Хіба по своїй волі хто

Лишає хліб солодкий въ свояси,
Та йде шукать гіркого на стороні! —
Але якъ кажу: серце! —

ПАРУБОКЪ.

О васъ прошу! —

ИВАНЪ.

Зъ охотовъ пане брате. — Василівъ
Бувъ батько богатырь на цілі гори,
Якъ царь оденъ си живъ. Да якъ померъ,
Лишились два сини: Андрій оденъ,
А другий нашъ Василь, и удова
Стара, слаба, уломна. Да Андрій
Не вдався въ свого брата, потайний бувъ,
Лихий та самъ собі лишъ, зăкимъ нашъ
Василь, хотъ и фудулий, и палкий бувъ,
То праведна душа и всему щира;
И души би уділявъ.

ПАРУБОКЪ.

О се Василь!

Василь якъ змалювавъ! —

ИВАНЪ.

Не такъ Андрій,

Котрому навіть рідна своя матірь
За много була въ хаті, не аби що.
И що єму робити, щобъ ся борше
Позбути матери — нужъ зневажати
Стару слабу удову, далі й бити,
Такъ брате правду кажу: далі й бити! —
Але Василь на се якъ надійшовъ разъ,
Такъ ніжъ у німъ втупивъ! — за щожъ и мусівъ
Нехати вінъ свій край и свій мастокъ,
И въ чужину втікати. Да чую, що
И тутъ єму не згірше ся поводить. —

ПАРУБОКЪ.

О Василеви добре, такъ що ліше
Не може навіть й бути. Якъ зайшовъ
Сюда, то стрільчивъ; а стрілець то зъ него!
Що видить то убє. Вітакъ вженнвся,
Взявъ жінку си мастну, господарну,
А що вже добра добра! якъ той хлібъ
Насушний добра! И двійко діточокъ
Вже мають, величенькихъ. Добре йде їмъ.

Худобу мають красну, волюки,
Поля, плуги. — А якъ би бувъ хотівъ,
То мігъ и Печиніжинъ бувъ би мати,
И дідичемъ остати

ИВАНЪ.

Печиніжинъ? —

ПАРУБОКЪ.

Безъ жертву: Печиніжинъ.

ИВАНЪ.

О васъ прошу!

ПАРУБОКЪ.

Ви видите той замокъ тамъ лициний,
Що свої башти въ небо підіймає? —
Въ німъ мешкає великий та богатий
Нашъ дідичъ Образпольский. Вінъ є князь,
И оженився аж на Україні
Зъ прекрасновъ гетманівковъ тамъ одновъ,
И буде тому білше вже якъ рікъ,
Якъ їй привізъ сюда на свої добра.
Такъ жили ви що жили, ажъ якось
Поїхавъ Образпольский въ Коломию,
Хто зна въ які тамъ требі. Якъ поїхавъ,
А слуги всі на гульки! лишъ хіба
Лишилась покоєва челяда
У замку, білшъ нікого. Але тутъ
На разъ якъ йметься замокъ!.... Доки ми
Зъ села ся позбігали, то вже годі
Й приблизитися було д'їєму. Ажъ
И князь тутъ прилітає. — Моя жінка —
(якъ крикне), мій синочокъ! Печиніжинъ
Даю, ввесь ключъ, хто вратує ми
Єдину дружину й дитинку мою! —
Але ніхто не важивсь, и за два
Ключі ніхто би бувъ ся не відваживъ
У певну смерть пускати. Ажъ на се
Василь. —

ИВАНЪ.

Да чий —

ПАРУБОКЪ.

Въ огонь чи не санувся? —
Хіба хто мігъ го смерти або смівъ? —
Да и коли не було, бо въ ту хвилю
Вінъ вже и въ замку бувъ, уже й въ вогни,
А за годночку, що се я кажу,
Вже виніє и княгиню и дитину.

ИВАНЪ.

А Князь? —

ПАРУБОКЪ.

Єму у ноги. Друже, каже,
Бери собі село котре лишъ хочешъ,
Бери си Печиніжинъ. Завтра, каже,
Поїдемо до Львова, тамъ тобі
Все випишу що треба.

ИВАНЪ.

А Василь? —

ПАРУБОКЪ.

Лишъ подивився погордо на князя.
Я паномъ, каже, бути не умію;
У гуцула якъ крісь в н топірь,
И пара пістолятей за ременемъ,
Вінъ съ княземъ не міняєть! — Се сказавше.
Пішовъ до дому зъ горда.

ИВАНЪ.

Фай! — а князь

На се ся не огнівавъ? —

ПАРУБОКЪ.

Ми боялись,

Що го убо відъ разу. Да нічо
Му боледь не казавъ, бо въ Василя
Якийсь такий в позоръ, що его
Вадь н король боявся бь. — Боже мій!
А якъ осердится — то миръ яний
Би бувъ — усе йде въ ростіть! — Да ходімъ
Въ село, бо полягають далі спати,
Не докорняємся. Идімъ! —

ИВАНЪ.

(Идутъ.)

Ходімъ!

В С Я Ч И Н А.

Наші московські каліки. Уже третій рікъ иде, якъ за-
сновала ся наша *Прада*. Черезъ весь той часъ старали
ся ми завжди уникати полемику съ шими газетами, котрі
неприхильнимъ окомъ на насъ поглядали. Однакно вирозумі-
лість наша не врозуміла нашихъ політниківъ. Такъ „Слово“
якъ н бувшии „Страхопудъ“ не мали нічого пильнішого до
роботи, якъ нападати на тихъ людей, котрі посвящали св
мирній праці літературній на полі народній словесности.
А нападали вони, не якъ пристойть чеснимъ письмамъ, ро-
зумнимъ словомъ н чеснимъ оруддямъ, але брали ся зви-
чайно за самі прості клеветя, обкидаючи болотомъ все, що не
по їх думці було. Напади ті для насъ, якъ показала мнув-
шість, не були шкодливі; ми морально, въ послдніхъ часахъ,
видимо скористали н подужали. Ми пережили щасливо Ві-
деньського Страхопуда, пережили нашого антипода св. н.
Бояна, пережили „Славянську Варю“, переживемъ без-
ечно н вишихъ недругівъ. Однакжъ въ обовязку газет-
ярського винні ми кілька слівъ звернути до „Слова.“

„Слово“ пропагує у насъ пануську идею въ письмен-
ности. Що до того, не много прихильниківъ числить воно
въ Галичині. Міжъ пренумерантами „Слова“ нема певно н
сотної частн, котра би потакнула такому намаганню літе-
ратурнѣму. Найбільше Галичанъ, якъ знаємо зъ досвіду,
обрало середню дорогу, бажючи поміжъ крайностями літе-
ратурними — якъ говорять — знайти щасливе *medium*.
Найбільше пренумерантівъ „Слова“ відвертає ся въ відр-
азю відъ того бомбастичного, напушеного лаяка, котрий
тамъ проявляє ся. Сильніше, чимъ коли небудь, домагає ся
наша образована публіка, щобъ „Слово“ або цілкомъ пере-

несло ся на московську дочку лаякову, або завернуло до того
лаяка, якимъ у насъ видавано „Ворю“, „Галиччорускій Вѣ-
стникъ“, якимъ видають ся додатки до Слова, якимъ писали
Шашкевичъ, Устияновичъ, Могляницький, Федьковичъ н д.
Языкъ, якимъ „Слово“ пише — то тільки неудала карика-
тура, плюгавий бастардъ, правдиве чудовище. И ми учи-
лися московського лаяка зъ его вигворомъ н акцен-
томъ, н ми его полюбили въ его природнихъ границяхъ.
Однакжъ лаякъ „Слова“ відстоїть відъ московського якъ земля
відъ неба. Ми Галичане маємо чей право домагати ся, щобъ
проповідники московського лаяка вичули ся хоть самі лаяка
того, а не розправляли о нмъ якъ саесі *de coloribus*, ми
маємо право домагати ся, щобъ разъ въ галицькій Русн
перевели ся недоварені каліки пануські, котрі въ очахъ
кожного просвіщеного чоловіка тільки смішними себе ді-
лають....

Отсі слова списуємо яко сердечну раду нашому „Сло-
ву.“ Нехай воно залишить діло, писати свої гумористичні
статті о тихъ, котримъ зашкодити уже за пізно. Ми, слава
Богу! станули на тій точці, де насъ розбити уже не можна.

Чехи н Москвалі. Ми вгадували недавно, що Чехи чимъ
разъ більше починають виступати противъ московської по-
літики. Ми наводили съ чеської газети *Kotava* н съ чесь-
кого органу *Correspondance Tchèque* ті місця, въ котрихъ ро-
заровані Чехи порікають лукаві заміри північнихъ своїхъ бра-
тівъ. „Хто домагає ся одвічас *Correspondance Tchèque* моско-
вському *Голосови* въ 8-імъ числі въ дня 26. Марця — щобъ
нарідъ чеський вирікъ ся своі народности, той хоче его
самоубійства, а до такого народъ нашъ еще до нині неспосіб-
ний.“ Не що инше а ті саміські слова адресуємо ими до всіхъ
тихъ, котрі були би раді н нашу индивидуальність, виробле-
ну уже за часівъ руськихъ мннівъ, знищити н розбити. Ми
въ нашій народі чей змайдємъ еще на стілько силъ, щобъ
не допускати ся самовольної заглади....

Зуби на продажъ. Одна молода пані, Німкня въ роду,
пострадала всі свої зуби. Въ своїмъ горю удала ся до ден-
тиста н закупила дві щоки штучнихъ зубівъ, котрі варазъ н
вправлено въ зубові ясла. Гроші за зуби мали бути випла-
чені въ протягу одного місяця. Тимъ часомъ минають мі-
сяці, а грошей діждати ся годі, — навіть три листя писані
зглядомъ довгу, не могли тукъ знаю до відданя нале-
житости зневолити. Дентиста взявъ ся тоді на способи.
Въ одній німецькій газеті замістивъ вінъ таке завідомлення:
*Ein nebes Gebiss ist billig zu verkaufen. Täglich zu sehen im
Munde der Frau Mathilde Kopp, wohnhaft in Wien, National-
hôtel, zweiter Stock Nr. 47. Ціжаві Німчакн, одиць за другимъ*
поспішала до *Nationalhôtel*-у, щобъ побачити зуби пані Ма-
тильди н подивляти тихъ же красу. Здивлена Матильда
довідала ся теперъ за цілий підступъ н відослала чимъ-скорше
належитість прибагливому дентисті.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Росписуємъ предплату на „ПСАЛТИРЬ“, пе-
респіваний на русько-українську мову Павломъ
Ратаємъ. Вся книжка буде обіймати 10 арк.
Ціна одного примірника 1. р. а. в. Речинець пред-
плати до 1. Червня с. р. Відтакъ ціна Псалтира
зістане піднесена.

Предплатники „Правди“ торічні, цілорочні,
котримъ була приобіцана премья, одержать его за
ціну 70 кр а. в.

Зъ симъ числомъ починаєть ся друге
чверточче нашого письма. Просимо нашихъ
ш. пренумерантівъ о скору присилку дальшої
предплати.

Головні помічники при редакції: *Г. Згарський, М. Коссаць, Дрѣ В. Лукаковський, Ом. Паранцький, Дрѣ. К. Сушкевичъ.*

Властитель н одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8, 15, 22, и 30-го
кождого мѣсяца.

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Дрвовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 30 кр., на 1/4 р. 15 кр.
На самий „Додатокъ“ у
Дрвови на р. 3 р., на 1/2 р. 15 кр.,
на 1/4 р. 7 1/2 кр.; — по за Дрво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 25 кр., на 1/4 р. 12 1/2 кр.
Реклація, в Додатку
підъ Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця). — Препродають, зменшувати;
пріймають, ся на почті, безплатно.

Продляють: —
На „Правду“ зр. „Додат-
комъ“ у Дрвови на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Дрвовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 30 кр.; —
На саду „Правду“ у Дрвови
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

КРОКУЧА.

Картини з волиньської України,

Цейна Нечуя.

Річ дальша.

III.

На другий день сонце високо підбилося вгору а панюці ще одрочивали. Трічі закивав, трічі погасав самовар у снях, и панюці спали. Вже матушка наготувала снідання, порозсилала людей на роботу, ходила-нудилася без роботи, двічі молилась Богу, а панюці все почивали. Не втерпіла таки матушка, пішла побудила панюців и послала до їх наймичку з водою и рушником.

Трохи перегоди в тії самій світлиці, на тих самих місцях, як и ввечері, сиділи на канані панюці и не говорили й слова. О. Хвѣдор, свійжай, здоровій, як и попереду, протирів очі, позіхав, хрестячи рот за кожним разом, одкидав за вуха мѣккі після виивання густі кучері. О. Мойсей сидів непорушно, похиливши голову, трохи свиривши на бік сині губи. Причесьаний, шокрий вдовос єго приліп до голови. На столі, засланім червоною свѣтерткю, стояло тристчанаий чай. З боку стояв той самий грахвиий повний жовтої чистої горілки, тарілка в таріччани пирогах и маюлинка з маслом.

„А доки ми будемо продрирати очі?“ промовив о. Хвѣдор. „Ранна питашка коби набавіла а піани очіці протирів.“ Матушко! ході ими до наю, та почаюти и во!“

Вийшла матушка, ще молода на вид, чорнява, в білому простецькому чистѣві. Очікі ляде, щюи до смерті не теріють краси. цлий вік пвѣтуть то молодію дівочюю красою, то рослішшою півною ліночюю, то якоюсь старечюю красою. По лиці було відко, що Марія Васильвна колись цвѣли-півною красою. И тепері ще не стрѣтила вола ні чудовик чѣрних високих брів, ні искрпного обліску в огневѣх чѣрних очах, ні червоного цвѣту на губѣх, ні рум'янцю на щоках. Здорові на шду,

повна в тілі, навіть огрядна, собію, вона говорила дуже тоненьким голосом тихим и співуним, вимая, вдаючи слова с протагом, ніби лісно співачю.

„Добрідень вам, панюці! Як вам спалося, пісшилось?“
„Гусма Івановна смілась, тално й на горітці“, приснув о. Хвѣдор од сміху.

„Добрі очіши, моля, повмицаді горілку з усіх бутіці! загривала матушка. „Чоді як ви сидіте та чуєте? Чому не пьете по чарці? О. Мойсей! Ану же лиш по старинному звичаю — да чарю!“

Марія Васильвна надила чарку, докуцтувала, помочивши тільки сві свіжі губи, додила знов и піднесла о. Мойсею.

О. Мойсей підняв бчі с каламутними білками и зирнув на чарку. Він борюва з своєю думкою дуже, дуже, свізьки будо сила, на борюция на смерть два люті ворогі.

О. Хвѣдор подинивсь на єго, зарегодавсь и промовив: „Еге, о. Мойсей, в тебе в роті наче чумаки ночували! Вишии, будеш здоровішии. Коли вчора пив, а похмелитись и Бог велів.“

О. Мойсей и не сперичався довго, випив и закусів пирогом.

Матушка взяла стілець, приставила до стола и сіла поруч з о. Мойсеєм. Свіже, повне її лице, освічене ясним сонцем, стало в рівні з блідим, жовтним лицем її сусіда. „Здавлось, що живши и смерть посідали рядочком, щоб глінути одно на одного и подивуватись из себе. Дивись, пов, як я гарна та свіжа, а ти жовта та кісла!“

Тільки що вийшли вони по стѣгану чаю, на двірі глінула собака и побігла до воріт, ніби ко-мусь назустріч. Вей троє разом зирнули в вікно. В ворота входило два маний. Одий товстий, ик бочка, другий молоденький, тешечкаий, на хлѣпчан.

„Бог несе дуже раних тосерей“, промовив о. Хвѣдор. Це ж наш Середіньский и с Хоцимський.“

Середіньский, ни показує єго привидце покѣднє не шь чистой Польской шляхти. Єго дѣвѣій рід широ-Український був а дѣнна обліпенний. Кедь давко, ще не за пашою пвѣтити, прїхав на н Великецу Украину дось не під Варшави, оди Поль-

ським пан-дідич в свій куплений на Волині маєток. С. панає-наїхала Польська двірня. Поділь-покоївки. Недобго думаючи, зараз дідич збудував костёл на Українській дещли, знайшов ксьндза, в так швидко завелась маленька Пблшца в нашому селі. Пан арсав набірати осяли у свій двір. Наші хлопці й дівчата швидко зацїсїлькали по ляхівській бо пан и нані ненавиділи нашої Української мови, и закарзали, щоб люде в промовж або говорили по польським, або и ротів не роздзвїляли.

Швиденько потім пан вибрав собі до двору двох хлопців, петоміав старих козаків. Обидва були високі, рбелі, кучеряві! чорняві! Обидва були одного зрбсту, одної вроди, з одинаковими чєрними очїма, з одинаковим чєрним великим вусом и товстїм, аж кудлатїми бровами. Одного нан знайшов таки в своєму селі, а другого добго підбїрав не других сєлах як от підбїрають під масть парїотих коней, або волів. Знайшов він такоже козаків в чужому селі и зараз вїмїнив єго в того пана за якусь чудерняцьку собівку.

Попризджають — було до пана гдєстї з Варшави. Козакї повинні стояти в салі пообїдва бокї дверей. Повбїрані в червону, сїню одєжу, пообшївану сріблом, було стоять козакї як вкїпані. Молоді панїнкї було жахаюцца, що в козаків такі отрашні брови та вуси и бойцца йти через ті двєрі.

Швиденько потім почала панська двірня цвєнькати по ляхівській, їздила с панамї до костєла, а дїлі панї звєли, щоб усї прислуга говїла до костєла, а не до цєрки, за одїн раз с панамї. Поперевєртували панї наших людєй на свою кателїцьку вїру. Тїльки ті два козакї незгбджувались стїти перевєртями. Одного з їх дражнїли Середю, другого — Суходолею.

„Ви хлопці, вїрні мої слуги“, було каже пан; „дам слїд дїти добру плату за слугбу. Говїйте до костєла, дам вам до-живоття грунт и хати, дам по ставбчку, тїльки приставайте до нашої вїри.“

Упертї хлопці не згодїлись.

Кажуть: де дїдько сам нічого не вдіє, туїн бїбу пошлє. Так и тут сталося. Помена нан наших хлопців на ляхївах, моковївах, що нані привєзла с під Варшави. Пан вибрєв других козаків, а Середу и Суходолею одлустїв на волю, дав їм до-живоття по хатї, по грунту, по ставкї, бо тоді землі було довбї, а людєй було недуже густо.

Увидїв рїз, и вше козакї говїли до костєла, молялись по польськїй Бєгу, до баранка Божєго, бїяли сєбє кулакѝм у груди на молитвоу, и лєнчили на однє колїно. Середї став паном Середї-

ським, а Суходола — Суходольським. А через кілька десїтків рбдїв два перевєртні росплєдїли двбє Ляхївськїя гнїзд на Волиньскїй Українї, тїмї дрїбної, нїжшої шлїхти, що и досї її довбї по-мїж нашим народѝм.

С того одного гнїздї видїнув и татунь цїшого знакомого писарця Середїньского. За землєю стало скрутїще. Вже син старбго пана поодїмав, кому що було дарѝвано в до-живоття. Цїла сїмья розлїзлась по Вкраїнї, шукаюци хлїба то в писарїях, то в окономїях, то в москѝвськїх канцєлярїях. Дрїбнї шлїхта бїдїла и помалєньку вшїшувалась у народ, терїюци свою кателїцьку вїру и Польську мѝву. Батько нашого Ясї Середїньского вмер у бїдности, не терїюци одначе шлїхєцтва и зоставив сїна сирѝтою.

Підпанок зрїс між мужїцькїми дїтьми, прийняв до волї всякого лїха. Єго мати мїсила дїти єго в сукѝнну хвїбрїку робїтником. Сміюцца було людє с пана робїтника! Ясї Середїньскїй не цуравсь нашої цєрки, бо костєл був за верстѝв шїстьдєсїят, кілька раз сповїдавсь и причащавсь в цєрквї, а кілька раз в костєлі, и пєвне вважав за одинаковї обїдвї вїри.

Потѝмом перевєртя очевидячки вертївсь до свого рбду, до свого плємьї. Українська кров перелїта кілька раз чєрез Польськї жїли знов зливалась из рїдною крѝвью, неперемѝжною сїлою истѝрїшнєго нашого жїттїя.

Ясї Середїньскїй с помїщиком Хоцїньським увїйшла в хату, привїталїсь из господарєм, з гѝстем. Хоцїньского попросїли сїсти на канїпї, а Середїньскїй присїв на стїльцї коло вїкна, иг порѝгу, напроти дверей до другої хатї, де бїгали и вєштались дѝчки о. Хвєдѝра.

Товстїй Хоцїньскїй насїлу дїхав, одсїпував пїсля дѝрѝги. С шїрѝкого, мьїакого, оперєаного густїми моршкїамї єго дѝба лїлись крїплї поту и застрягали в густїх сївах, кудлатїх бровах. Товстє, пѝвне, як торбїна з бѝрошном, єго андє блищало, неначє мїаслом обмїзанє; очїма позирїв з гѝрда, по панськїй, як звїкан позирїти в нас на Вкраїнї ляхи, навїть и тоді, як лєстїяцца до чоловїка.

Середїньскїй частєнько поглядїв за двєрї, сїдїачи коло вїкна. Весєлий промїнь сѝнца йшѝв чєрез вїкно, розсїпавсь помїж зелєним лїстом кїтайськѝй трѝйндї, що стояла на вїкнї и простїгавсь золотїм пїсьмом иров лицє Середїньского на землїю. У тому золотѝму скїтїлось молодє лицє Середїньского. В єго лицї здаєцца злучїлось до купи все, що було лїччєго и крїщєго в краѝї типа Українськѝй и Польськѝй. Ще знїла в єму давня Українська оснѝва. Стїха освїченїй з бѝку,

обидичаний ледьним листом рибі, сидів тут децять
 аршок від козака Середи. Той же був волос, рас-
 кіншаний, густий, вичераний, той вусочерний, та ж
 лише з рум'янцем, ті брови різні, блисучі, густі;
 той козак Середя, та не той! Й волос на голові
 був шлюкшаний у пана Середієвського, а вичери бли-
 щали, як шовк, а брови тонкі, а вуси мають вима-
 левані на білому тілі з тонісінькими, як гінь, бе-
 режками. Їго тіло було біле, гладеньке як папір,
 а темновата Українська свіжність зісталася на щобах,
 місяче темноватий долбёр посередині люточіа сві-
 тлого чорнобривця. С під чорних брів світлілось
 чисто Польське ясно-сірі великі очі явсь по-дитя-
 чий, тріхи з задуманям, тріхи з усміхом. Моло-
 дий був дуже ще паном Середієвський. В ёго очах
 ще не світлілась ёго душа доросла, ёго серце до-
 опіле. А по тому стіка задумливого лиця, по до-
 тямх рум'яньбах на щобах трідило було вгадати,
 як заблищать ёго очі, які думи заворушяця в те-
 лові, як він прийде до зросту и до душевної сили,
 як заграють у ёго серці принади.

Середієвський сидів и мовчав, тріхи скорчив-
 ливсь, як от сидить менші перед старшими. Роз-
 мову розпочав пан Хоцієвський. Він говорив по
 українській, але вивселав слова явсь на Поль-
 ській лад. Наше ж він вивовилъ як польське у
 або Московське я. Наніі голосні й неголосні лі-
 тери в ёго виходили такими жерсткими, ніби він
 счавив їх перед обліною. Уой мовя ёго була якась
 туга, лемохувата.

„Як же нас, о Хвѣдор, Бог милує! як жи-
 ветьє ви з дітками! Як ваше здоров'я?“

„Спасибіг так само, як и више.“
 Усі всміхнулись.

„Здаеця наблиу носете?“ додів о. Хвѣдор.

„Ой маміє, важке мое здоров'я,“ одказав Хо-
 цієвський, держачи обиді руцями жавіт.

„Мабуть не погано панам, коли надбали собі
 такого здоров'я!“ промовив о. Хвѣдор, поглядяючи
 на ёго скоса.

„Ви б уже не читали одні одного про здо-
 ров'я,“ вмісалися матушца.

Що ж доброго начитали ви в вашому „Сынї
 отечества?“ спитав пан Хоцієвський. „А я от
 приніс вам знов кілька номерів Вѣсти.¹⁾ Сказати

¹⁾ Газету сю видав в Петербурзі п. Скарятін. Вона
 стоить за інтерес діавськї, а знождраждїшнї и ненавідить
 народ. Польська шляхта впрієсує її по 50, и 100, екземпляр-
 рив, щоб піддѣржати дуже користний за-для них орган.
 Тепѣр ще виходить друга газѣта Новое Время того-ж
 самого прямиування. Московськї Вѣдомости и Ру-
 ськї Вѣстникї, що виводять у Москві, держачца того ж
 самогослїнї.

нам цаноци, правду, аи не знаєте, що є в Рос-
 сійській літературі найлуччою и читате не знади
 що. И між Россійцями бану, єсть люде явє як
 люде, и розумні и просвічені, котрі вродумиди, аидї
 поклад діла повинен бути найлуччий. От дидїция!
 яка неспелїца оця газѣта, а яка правдїна!

Хоцієвський розвернув листки газѣти, и почав
 водити очима по стрїчцїнах.

„Наривають на нас, на Поляків,“ промовив
 дідь Хоцієвський, ніби ми всторомо за панцством.
 Дивїция! Ось пишє, те саме русскїй же, и дїмає
 як раз-так, як и ми! Пішла в нас мода на мужи-
 ків, а панам ніби на свїті й місця немає! А дидї
 сказати правду, то тільки панїй перебїди все, що
 є на свїті доброго, їх розумом стоять царства,
 цвїте наука, цвїтуть хвѣбрики, живє сам мужик. А
 мужикї тільки рили в ворчмах горілки, та оради
 плє, та далац панів. До чоґо мужик вартий?
 Тільки сіятити орати! та панїцину... чи то, правда
 роботу чорну робити! А тепѣр дали їм волю, по-
 роспуснали їх, громада верховодить по сѣдах, дідї
 будуть верховодити й намі! Подидумували земства,
 до мужик сидить врівні с паном. Це все я вичитав
 у Вѣсти! По мѣму, хто до чоґо радївсь, до чоґо
 й берїсь. Як не цїп, то й не мїкайся в рїзї.
 Всѣму дав Господь своє місце в свїті. Одним
 трѣба памувати, другим пакорїтись. Не мѣжна
 бути вѣім панам, — не мѣжна бути вѣім и му-
 жикам! Що сам Господь повелїв, те й повинно
 бути.

„Бодїж те повелїв таке дїво Господь?“ спї-
 тав о. Хвѣдор.

„Воно не велїв таки Господь такими словами,
 алє в Бїблї.“

„В двїй же то Бїблї? хїба в Польськїй, бо в
 нащїй нічоґо такого не має,“ промовив о. Хвѣдор,
 смїючись.

„Чому ж и з мужика не може бути и вчений
 и купець, и чиновник?“

„А нехай Бог милує!“ вкрикув Хоцієвський
 „Що создав Господь, те не змінїця.“

„Алє ж Господь создав тільки голого Одама
 та Бву; и не создав шляхтїчїв, ні мужикїв.“

„Які бо ви, о. Хвѣдор, чудні, єй Бѣгу! а що
 й духовні и просвічені! Ви знаєте, що не все Бог
 написав у книгах, алє є ще на свїті и хвилозр-
 хвїя.“

„Це якась чудна хвилозрхвїя!“

„Ну!“ вкрикув Хоцієвський з гнївом! „Давайте
 ж волю своїм мужикам, вчїть їх на своє дїхо.
 Тодї піду и я на поле до роботи, підете й ви, о.
 Хвѣдор з дочками, Ож побачите! Ож позаздїви-
 тєсь! Закоптує мужик науку, повинє роботу.“

... Чого ж так одівався? Мойсей! В Америці; воля правда тому, що пишуть, і вчені люди в пані не чуріація роботи. Ян не буде чого істи, муситиме і вчений мушник, на й не тільки один мушник, — роботи...

Подали чаю. Середінському мабуть наскучило слухати політичну розмову. Він чай свій став кан і пішов до другої хати до панночка. Стари...

Виговорили потім про господарство, про зражай, про бурлий, про робітників. Пан Хоцінський звертав увагу на те, що колись-то було добре всім, і панам, і духовенству, і навіть мушникам, як мушник бував панцаним.

Мова мовиця, як кажуть, промовив Хоцінський, за ми є паном Середінським, до вас, о Хведор, не в гбсті прийшли, а за ділом. Я знаю, що о. Мойсей ваш приятель, і буду я при єму говорити щиро і прямо. У нас молодий, а в вас, о. Хведор, молоді на поготові. Старша дочка ваша і хороша, і добра, і хазайка, а пан Середінський, як бачите, хлопець пристойний, здрівний, а до того швидко буде на другій половині Нестерінець, в його, сусідні поміщина обомом, як вибуде рік старий оконби. Сказати вам правду, Середінський, коли тільки схоче шафуватись та не лінуватимецця, то чоловіком стане, бо він хлопець дуже розумний і до всього придатний. Ви знаєте, що ми близькі сусіди, що я вам не ворог, але не мислю ні вам, ні вашим дітям. Коли воля ваша, хліб наш прийміть і дітей заручайте. А як ні, то й ні. По чарці, та й до дому!

„Се б то мова про старшу дочку,“ промовив о. Хведор.

„Еге,“ одказав пан Хоцінський. „Чого їй сидіти та хліб батьківський забавляти, коли вона буде щаслива и за Середінським?“

Хоцінський знав, що сім дочок сиділо на шні в о. Хведора, и богослові вже навіть обминали старших дочок.

„Про мене,“ одвітував о. Хведор. „Але ж треба жінки и дочку спитати. Коли в їх згода, то про мене хоч и поклони бити. В мене дочок — хоч на продаж!“

„Та молоді вже давно згодились,“ промовив Хоцінський. „Я вже то добре знаю.“

„Піду пораджуєсь из своєю старою,“ сказав о. Хведор, и вийшов до другої хати.

„И не говори!“ промовляла стіха матушка в третій хаті. Не дам я своєї дочки за свіцького! Підождім трохи, може хто навірнеця.

„Нічого нам богословів ждати! Вони святаюця, де сотнями пахне. А які наші достатки,

про те стають усі. Хіба ж миам богословів пере- було в нас? А чи синтам хіч один? Не оддамь дочки за Середінського, те дамь за днка. А те ме- єму вже дучче йти за панна, ніж за днка. Все таки буде Ганя пані, а не дячйна.“

„Вже ж мій! Але ж вона буде мене духовна! Нап рідувбсь духовний, єдна Ганя наша одрі- пийця! Та ще наві віри?“

Слезі виступили на очах у матушки. „Про віру — хто єго знає! Він одвєця и напши и вашим, ли до костєла и до цєркви. Але мене сваток єго Хоцінський дякає! Здаєця, не дурно він стає єму за батьва. Нашиптує він єму на уха. Даваймо дочок, поки женіх трапляюця, бо потім и таких не стана.“

„Як хоч. Ганя сама наже, що їй не йти за богослова. А мінє малє. Першу дитину видаємь, та й те Бог зна як, за якогоєсь. А инша чя недо- вірка.“

Матушка залилаєсь слезми и не змогла далі слова промовити.

„Будуть ляде нарікати на нас,“ промовила далі мати, втираючи слези хусточкою. „Буде Ганя щаслива, — скажуть, що ми втотили своє дитя. Коли б же він був хоч добрий! а-то хто єго знає. ацє воно за людина! Я мати своєї дщці. Чужє серце щось не-добрє. Чи щаслива ж буде вона з ним, з чужим плємьям?“

„А хто ж єго вгадає? Як-би пак знаття, що колись буде! Правда, и лякі бувають добрі люде, а лін такий не чуріація нашої цєркви. Бже іх благослові! Мнє нимє є любов, и де любов, там и щастя. А хіба ж ми не були щасливі, хоч були обое дуже вбогі?“

Цім словом матушка трєки заспокоїлась. А о. Хведор пішов сповістити пана Хоцінського, що від старіх жадної претичини не має.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вв пнєтєх зведєхь

Ю, Федьковича.

(Дальше.)

ДРУГИЙ СХІДЪ.

У Печиніжнині. Нічъ.

Городъ коло замку князя Образпольского. — Мієлчно. —

КОЛОТНИЦКИЙ

уходить, читаючи дясть.

„Уже два роки, якъ ти капеляюмь у дннзая“ „Образпольского, а ще нема ніякої пізнаки съ

тебе? — Ще тебе рази мусить упомінаю: Кни-
 гиня не сміє жити на світі, а не лише то, що не
 сміє жити, але на мусить страшною, поганю
 смертевь гинути, аби вже ні одну козачку не кор-
 тіло, зъ Ляхомъ побератись. Но друге мусить
 она передъ своїми мусить, демиромітована уме-
 рати, аби ні одного Ляха вже не кортіло, зъ Рус-
 начковъ дружитись. Намъ, єзуїтамъ таке дружине
 зо всімъ не до ладу, бо не одного Ляха оно вже
 въ руский табір перевело. — Чернецъ, що кодо
 книгини капеляномъ, мусить на кожди спосібъ
 такожъ гинути, аби православнихъ попівъ не кор-
 тіло въ Галитчину заходити, бо насъ не мало труду
 коштувало, доки ми сес край відъ православія очи-
 стили. А претці є ще въ Галитчині богато, дуже бо-
 гато мужиківъ, що динь про людзе око унію прий-
 мили а потайма православія ся держя. У Печиніжні
 є їхъ більше якъ чотирити душъ: всі муси ги-
 нути! — чуєшъ? — муси ми за ці законни від-
 повідасешъ, житемъ відповідасешъ! — а де видешъ,
 що въ насъ жертувати ма? — а де видешъ,
 такъ заспособити, аби не брехали самі, а що тр-
 ти орудуєшъ, але би усь гадали, а що то все за
 князєвої волі походити. Намъ треба конечно Ля-
 хівъ зъ Русачами розрізнити, бо инакъ ніколи
 намъ не вдасться, Лячнину Москові завдати, а ми
 конечно мусуть бути, хотівше аби ми у ту ве-
 лику Москву приступити дістали. Не терайже часу
 але назъ свій діло, а зачатодану швидко ручить
 тобі твій прихильний пресвітеръ!

Антоніо да Роккаверра

Гмь! —

Провінціалъ гадає, що то все
 Такъ легко якъ писати! Коже діло,
 Яке би вно ні було, потребує
 Часу, а часъ оказіи, а ся
 Зновъ свого ковала, що буде знати
 Горячу їй кувати. Коваді
 Такі ми єзуїти, и якъ кажуть:
 Не згірші, а мидь ними може й я
 Сь посліднихъ не послідний. Да за мною,
 На разъ відъ мене хоче мій законъ,
 Князь Образпольскій хотъ и легкомислий,
 То рицарска душа у нїмъ ся бє,
 Неповоротлива. Да зъ нимъ не много
 Я мавъ би короводівъ: легкомислий
 Якъ віскъ давсь сукати, але та
 Книгиня? О д' такимъ невиннимъ душамъ
 Не легко приступити! Що? не легко? —
 А д' комужъ легше приступити, якъ
 Не до невиннихъ? — О д' омаї сїти
 Завергъ вже на святину ту: той гуцаць
 Що винисъ їй зъ вогню, ажъ пропадає

За небаъ, такъ їй любить! та любя
 Ми мусить послужити за Катиню
 Невинні ті святі, и якъ здається,
 Уже и послужила, бо хїба
 Би доля долевъ вже не була, що би
 Та моя штука ся не вдала, що
 Я прубувавъ, (и диво би веінке,
 Аби она не вдалася!) О въ насъ
 И ті святі зъ небесъ вступати муся,
 Якъ намъ їхъ тамъ не треба! — И тамъ успунишь
 Намъ сь тихъ небесъ шитини, даувати
 Ті гуцулскі любі! — О та любя
 Найборше чоловіка пода
 Бго нещастю въ труці! та любя
 Дає дитині ніжъ на свою матеръ,
 А мамі на дитину! та любя
 Орудє царями и краями,
 И військо побиває: можежъ мати
 Остріщу зброю єзуїтъ на світъ сей,
 Якъ не тоту любу? — Се ти тамъ Томашъ?

ТОМАШЪ.

Виступає.
Мене потребували добродію.

КОЛОТНИЦКІЙ.

И знаєшъ несеєсь, що Довбушукъ
 И сеї ночи прийде у городъ,
 Аби хотъ на ті вікна подивитись,
 Де то єго кохана прубує
 Неприступне та горде? —

ТОМАШЪ.

Знаю певне.

КОЛОТНИЦКІЙ.

А знаєшъ де циганска стає,
 Де циганскій армашъ? — вінъ Морганъ зветса;
 У него и дьмьда є прехороша,
 А Довбушукъ та иреді заходитъ
 До неї.

ТОМАШЪ.

Довбушукъ?

КОЛОТНИЦКІЙ.

А ти гадаєшъ? —

Хїба що паню нашу вінъ кохає,
 То щобъ нічо не діявъ, якъ лишъ тутъ
 Снитався та у вікна зазиравъ? —
 О, Довбушъ молодий ще!

ТОМАШЪ.

Розумію. —

Да що сь тимъ Морганомъ? —

КОЛОТНИЦКІЙ.

Вінъ чарівникъ,

(Бго принаймне мають за такого,
 Чи сам нимъ бути віритъ). Все одно. —
 Да кажуть, що такі вінъ два хрести

Чарує, що надієсь ними світъ
Щільнй опанувати: сі хрести
Я мушу мати Томашъ!

ТОМАШЪ.

Чи и васъ

Ввесь світъ опанувать не закортіло? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Се можна и безъ хрестівъ, принаймне безъ
Тихъ циганскихъ хрестівъ. Але у него,
Въ старого слабодуха, муса зми
За світъ дорощі бути.

ТОМАШЪ.

Итиму —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Чи я їх хочу мати? — угадавъ.
Бо чямъ и можна світъ сей поводити;
Такъ легко якъ не тими забавками? —
А в кожного є забавка така.
У Моргана хрести.

ТОМАШЪ.

Тимъ теще їхъ

Дістати, добродію.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Довбушъ їхъ

Дістане.

ТОМАШЪ.

Ні:

КОЛОТНИЦКИЙ.

Дістане, лишъ скажи му,

Що вона їхъ хоче мати, що внягния,
Відъ него, хоче мати, їхъ! Міркуешъ?
Відъ него! Що закоханий діл свого
Би не вчинивъ кохана? —

ТОМАШЪ.

Довбушукъ

Не зробить се ніколи, я то знаю.
Бо инакъ вінъ дістати їхъ не мігъ би,
Хіба би їхъ укравъ. А Довбушукъ
Лишъ се би не зробивъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Хіба я кажу,

Аби вінъ їхъ укравъ? О не далеко
Ті твої очи видя!.... Не украсти,
А вигулить їхъ має! розуміешъ
Ти? — вигулить! въ циганки! —

ТОМАШЪ.

Циганки

Є мстиві, ревнивліві. Гмъ! — Да я —
Да я вам правду скажу, добродію,
Що ви собі шукайте другого
До вашої послуги.

КОЛОТНИЦКИЙ.

И чому то?

ТОМАШЪ.

Тиму, що я не хочу свою голову
Чи шию зъ вашевъ мірять. А на решті
Могло би вийти ще, що мой би
За вашу улетіла.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Якъ то, якъ то? —

ТОМАШЪ.

О такъ, що я не можу уторопать.
На віщо ви тогди -- вже буде тому —
Не девять місяцівъ? такъ, рівно девять
Вже буде, якъ казали ви пустити
Мені Довбушука въ покій книгині. —
Як се би визналось!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Она нічо

Не знає. —

ТОМАШЪ.

О я знаю, що не знає,

Бо ви такий казали порешокъ.
Чи замішати у лаву, щобъ она
Нічо, нічо не знала. Але Довбушъ
Чимъ лише все то знає.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Зробимо,

Що й вінъ не буде знати.

ТОМАШЪ.

О я знаю,

Що Довбушъ би мовчавъ. Але у него —
Ви знаєте? є знакъ дивний на тварі,
На місяця рогатого дохожий.

А паня въ тяготі: хто знає що —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Могло би съ того бути, хочъ казати? —

То моя тайна друже. А за голову

Не бійся, бо и свою я сокочу.

А въ решті — кілька чоловік не важить

Товъ голововоъ за дарма, чо аби

За плату вінъ не важивъ? —

Подає му кляку зъ грішми.

Идімъ теперъ

Гледіти свѣго діла.

Иде въ оденъ бікъ.

ТОМАШЪ.

О за гроші

И ангіль чортови би бувъ хороши! —

Ви розлучаете дитину зъ мамовъ,

Ви батька кладете живого въ яму,

Ви брату садите ножі у груди.

Лишъ вамъ однимъ я поклонитись буду!

Иде у другий бікъ, а серединовъ уходя Довбушъ зъ Го-
роденчукомъ.

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Не може бути брате! — ти винитию

Кохавшъ? —

ДОВБУШЬ,

Такъ якъ душу! такъ якъ Бога!

Ще душе! — О коби я змівъ сказати,
Якъ я її кохаю!... Не подоба;
Та нава боюда на має одівъ,
Мою любу вповісти! и на віщо
Би здалося кому, та моє щастє
Бачне, тихе знати? — О Иване! —
Ні: ти мені не ввіришь!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Справді ні.

И якже мому я имати зарі
Такому? вна княгиня, вна вельможна,
Ти гуцуль, ти мужикъ ти чужинець.

ДОВБУШЬ.

Коби у мужиці не було серця,
Або коби той чужинець нещастний
Лишивъ го тивъ, де все, усе лишає,
Що серцу було любе!... а то лихо,
Що й серце йде за нимъ! иде за нимъ.
Акъ навить у могилу, и коби
Не далі якъ въ могилу, а то йде съ нимъ.
Ще и не за могилу!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

То її

Ти відъ тогди кохашъ, відъ кола
Йї ратувалъ зъ вогню?

ДОВБУШЬ.

Чий мігъ я знавъ?

О брате мій Иване, щоб она
Ти була такъ демала на рукахъ,
Якъ вна мені демала!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Нещасливий! —

ДОВБУШЬ.

Нехай и нещасливий. — О й нещасті
Мені за щастє стане, бо я люблю!
О Иване, я її люблю! несповіто,
Незмірно я її люблю! най и світъ
Въ супротивню ми стане — я її люблю!
Ні, одну на світі! — А й сей світъ
Одень лшень на світі! —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

А она жъ? —

ДОВБУШЬ.

И вна одна на світі, и — вже моя! —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Не може —

ДОВБУШЬ.

Ти гадасшь, Довбушукъ.

За хмарами любити буде? — Довбушъ

Що схоче то й дістане, що хотівъ —

Дістанъ вже, силовъ, штуковъ: якъ ся вдало!
Довбушукамъ, однако.

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Чи лишъ ти —

ДОВБУШЬ.

Я молодий ще брате. — Зъ рещтєдъ всьндаъ,
Що тутъ є у дворі — конєць кінцемъ:
Вни дав ий такого ся напити,
Що вна нічо не знала, и я бувъ
У неї, зъ невъ якъ хочешъ. —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Ти же мігъ

Зробити се Василю?

ДОВБУШЬ.

Я чи мігъ!...

А мігше я втолити той вогонь,
Що палить въ мені серце? О мій брате:
Тодня я го митовъ силовъ що не маю;
Не утоливъ, не вдалося. — Знаши, брате,
Що я, аби любу ту обманити,
Зъ одновъ цыганковъ дівковъ забавився
Въ роскішне женихане? — Не вдуривъ я
Нещастне своє серце!...

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Тижъ жонатий?

ДОВБУШЬ.

Вженився, да не я, а чумия
Студена мня вжила. — Я не знавъ
Тогди ще, що люба є. О, сей замокъ
Чей въ звїзди не завїса ще, чей найдєсь
Кутокъ ще въ сему світі безконечнімъ
Длі мене и длі мене! —

ГОРОДЕНЧУКЪ.

Твоїжъ діти? —

Василю, ти не гуцуль! — будь здоровъ! —
Иде

ДОВБУШЬ.

Чи гуцуль чи не гуцуль я, а серце
Напити хочетя у сему світі,
Нажитися якъ хоче! — Що сей світъ?
Що доля є у нему? — Світъ є та,
Що ужнемъ у нему. — Нині наше
А завтра запитаєсь въ гробаря,
Чи много верже світа намъ у яму?
Лови го, бо ти люде розберуть го
Якъ нічъ, и білшъ нічо тобі не лишуть
Якъ лоду ту на трумву! — Світъ на то,
Аби єго ужити а ужити
Якъ своєму серцу воля, своя воля! —
Я мушу ий дістати! —

Хоче яти — Томашъ єму на зустріть.

Томаше:

Книгана твоя дома? —

ТОМАШЪ.

Дума: Вна

Се шле мене до тебе

Шепче му въ ухо,

ДОВБУШЪ.

Злодій? — ні!

Я красти не учився

ТОМАШЪ.

Да не красти

А —
Шепче.

ДОВБУШЪ.

Вигулять? — одно то жди украсти.

Я —

ТОМАШЪ.

Шепче.

Вна

ДОВБУШЪ.

Вна хвора, кажешъ? О не рижъ мня! —

Я йду до Моргана! а купю їх

Я випрошу! а силавъъвъ репштовъ.

Томашъ шепче.

Конечне вигулять? — то такъ верожка

Казала? — вигулять!... Ні! ні! ніколи

Я того не учиню!

ТОМАШЪ.

Просиможь

На похоронъ по завтраю.

Хоче йти.

ДОВБУШЪ.

Не пускає го.

Стій, я йду!

То вна би вмерла, кажешъ? — йду! вираду!

Якъ хоче! вна би вмерла! жди, я заразъ

Ти принесу хрести! —

Иде.

ТОМАШЪ.

Я буду ждати.

О езуіцкій треба розумъ мати,

Але не гуцулску ту легковірну душу.

Розумний ість групіи, а дурень землю мусить.

Иде.

(Дальше буде.)

Допись зъ „Народнёго дому.“

Не давно тому відбулись у насъ въ Львові вибори до виділу въ „Руській Бесіді.“ підъ przewodою Вп. сов. Ю. Лаврівського. Членами виділовими на рікъ 1869 вистали вибраві майже всі ті самі лица, що належали до старого виділу, ать: п. Геревський, Ковальський, Др. Добрянський, Кулачковський, Меруновичъ и Лавровський; не поновлено лишъ зъ не звіснихъ причинъ виборитъ: Дра Делькевича, Дра Костика и проф. Щалченского, а вибрало атомість по одкаданню съ сов. Лаврівського: сов. Децкевича, свящ. Яворовського, Павленича и проф. Вахнянина. Вибори сі неподавали ся однакъ деякимъ надийти політикамъ, а именю по тій причині що п. Вахнянинъ, сказано українофілъ, увійшовъ у складъ виділу. Виброможъ нимъ подумала собі ті люденыи може нїтъ зрегабілідувати (?) въ очахъ галицької публіки а снмъ часомъ треба сторонництво українофілівъ представляти заедно сторовництвомъ, видуманимъ Пелляками, на шлоду Русививъ. Що діяти? Треба було річь такъ повести, щобъ прийшло конче до новихъ виборівъ, або лучше сказавши, до поновленія сихъ въ внімкою вибору проф. Вахнянина. По довгихъ дебатахъ про и, соитра, исевдодоказахъ и маневрахъ, рїшивъ

ся ново вибраний виділъ на те, щобъ скликати другі загальні вибори, а до чотъ передъ ними свої мандати и приступити до новихъ виборівъ. Окрімъ того мала снми другими зборами викликати се дежонстрація аромъ давньому Гелові Бесіди, сов. Лавровському, котрий по думі тихже політниківъ перші збори, нелегально чиза скоро замкнувъ, недопустявши, щобъ вис. зобраннє пришло поможъ другимъ de forma поставленими, лицами, п. Кравцького, редактора централистичнёго „Голосу“ въ почетні члени Бесіди. Новимъ зборамъ предсїдавъ зов. Ковальський, а на керадку дневнѣму повинно було бути именованне Кравцького почетнимъ членомъ, а відтакъ можливі интерпеляціи до старого и внесенія до нового виділу. Снмъ насомъ имаъ сподїлось. Старий виділъ, страхочисъ оппозиціи зо сторовни Русививъ проти звісному централизаторови, взявъ свій внесокъ (здаєтъ ся яко, предчасний) назадъ, а річь скінчилась лишъ на интерпеляціи, поставленій п. Вахняниномъ до виділу театрального, котрий вибравъ сем до себъ пери съ поередъ виділу каснового и поставивъ съ проф. Меруновича, Дра Добрянського и п. Кулачковського. Интерпеляція тикалась майже театру руського, съ встроге розсудитъ поданъ и записавъ виділъ театральний въ книжці протоколовъ зъ засіданъ виділовихъ каснонихъ, котрі однакъ на стільки були неточні, що передчасило справозданнє въ 298 р. 57½ кр. На интерпеляцію сю не одвчено впростъ, а лишень старали деякі члени виділу театральнотъ випростувати некомпетентність засіданъ зборивъ каснонихъ до розбирання їх грошевихъ маніпуляцій зъ фонда театрального. П. Вахнянинъ обвїдчивъ відтакъ, що лучше буде, б, щобъ на будучи на поміщата доврїтъ, такихъ розсудитъ у книжці протокольніи, а п. Павленичъ, взявши на себе ролю Александра Великого, перетявъ сей тордївський вузлякъ тажмъ опосебомъ, щдъ вїсѣмъ задоволенне дебаты, що и прийато. Питанне — передъ кимъ виділъ театральний адаватиме на будуче свої розсудитъ, не рїшено тажкожъ, а тій простій причині, що, вікте съ старихъ виділовцівъ не знавъ сказати, хто єсть правиний зарядцею фонда театрального, хочъ, поважъ намъ звісно зъ записокъ „Бесіди“, передало правительствѣ, до виділу, п. Сіцкевича ві Львова, управу всѣго майна театрального „Бесіди Руській“ на адресъ її виділу. Понеже дебаты надъ театральними ділами, дальше вести не було можна, до и, до прувъ театральний виділъ другихъ же интерпеляцій, съ котрихъ мїгъ бувъ діянати ся вїнъ, що деякі демагоги съ театру нашого находятъ ся продали театрові въ Камениці Подільській, и що множество другихъ річей въ репертуара театр. перїшло въ припатне посїданне деякихъ людей. Въ прочіиъ ми сводїмосъ, що виділъ театральний подаєтъ намъ зобаномъ докладні розсудити съ всѣго майна, що піддаєтъ ся на будуче лише контролю надъ собою и старитиметь ся вїста ціле діло съ більшимъ упоромъ, якъ до теперъ.

По интерпеляціи сїй, котру попирали Дръ Сушкевичъ, о. Яворовський и п. Партиційний, приступлено до самихъ виборівъ. Дръ Делькевичъ и други забрали тутъ слово и внесли, щобъ давніші вибори яко легально переведені, затвердити. Предсїдавший п. Ковальський, оищѣ ея прїтїмъ въ парламентаріямъ; вїнъ допустивъ дебатъ надъ снми внесками, а відтакъ доперва подавъ їхъ передъ гологованнемъ до попирання (?). Вибрати новий виділъ було ршенимъ діломъ вї, сторовни політниківъ; соитр-доказъ не вистарчали тутъ, а п. Павленичъ мусивъ анову прийняти на себе звісну ролю Александра Великого, вїсѣмъ на задоволенне дебаты и приступлено на силу до виборівъ. На 36 притомнихъ 8 членівъ відказалося відъ голосованнє; на 28-охъ голбеуючихъ вїстали вибраними: П. Меруновичъ; Яворовський; Дръ Добрянський 28-ма г.; сов. Ковальський и п. Павленичъ 27-ма г.; сов. Децкевичъ, фрл. Петрушевичъ и п. Кулачковський 26-ма г.; п. Подільський 25-ма г. Вмістниками вїстали Дръ Делькевичъ и п. Вахнянинъ, Ромашчукъ, Павляківъ, Партиційний и Рощовський. Такииъ, побитомъ вїстало 3-охъ членівъ до виділу одноголосно (!) ибраними.

По виборахъ рїшено (!) на внесенне п. Вахнянина давати по-місячно музикально-декламаторські вечори таки въ комнатахъ „Бесіди Руської“ а по можности и въ театральній сали „Народнёго Дому“.

1 оловн; помічники при редакціи: С. Жаровский, И. Косиакъ, Дръ В. Луцаковский, Ол. Партиційний, Дръ К. Сушкевичъ.

Виходить 8., 15., 22., в 30-го
кожного місяця.

Предлажа емисю:

На „Правду“ додати
ой: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 3 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.; — у Львові
На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

виємо наукове и літературне.

не за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4
р. 3 р. 30 кр.; — по за Льво-
вом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 3 р. 30 кр., на 1/4 р. 3 р.
30 кр.; — у Львові
Редакція в Адміністра-
ція від Ч. 453/4 (Галицька
улиця) — Редакційні відомості
приймають ся на поті безплатно.

ПРЕЧУХА.

Картіни з волинської України,

Ніаіна Нечул.

Річ дѣвча.

Не горієця за дітками лґнім вѣчером в лузі
жалібно воркує: то рідна мати перед заручиними
за дочкою молодого шаче та сумує:

„Иди, дочко, коли твої добра воля! не силу-
емо тебе. Коли будеш щаслива, дякуй своїй долі.
А як будеш слѣзям діти, вресь свій вік тужити, не
нарікай на мене, не нарікай на батька. Чи я ж не
мати своїй дитині? Чи я ж не бажаю, Господа не
благая раче й воір, щоб мої діти були щасливі,
хоч и не багаті? Чи я б тебе, мой доцю, не об-
золатила? Чи я б тебе, не дада за богороди, як
би сила мой, як би воля мой!

И тепер я за тобою плачу,“ промовляла мати,
обнявши Ганю, „и тепер боюся дати тебе в чужі, не-
беспешні руки! Лучче-б я тебе під шум пустила, ніж
мада от-так видавати! Будеш, Ганю, безталанца, —
не кляни, сѣрце, своїй матері.“

Не дозуля в зелєнім лузі ведє перед між га-
лочками: то молодѣ зговоренная виходить на зару-
чини з молодими сестрицями.

Обсіли сѣстри, як галочки навруги всю сві-
тлицю. Зацвила світлиця о. Хвѣдора дівочими лич-
ками, та все чорними очима, та чорними бровами,
як горідчик цвітє на весні синім барвінком. Та
всі дѣчки в матір, та всі хорші, — од старшої
до найменшої, — всі повні, здорові. А молодѣ не-
смільно сіла коло молодого. Горнєця до єго сѣр-
цем, одвертаєця лицєм: її щоби палають, як вес-
няний ранок; довгі в її опали на повні щоби, за-
слонивши чорні очі. Її рівне, біле чоло кругом об-
ступів густий чорний волос. Губи червоніли, як
черешня в зелєнім листі. Лице було свіже, рум'яне,
хоч води з єго нанійсь! Суставчики повних паль-
ців буди як ниточками поцедерв'язувані. Самѣ Ганя,
повна й здорова була схожа на рослину, що ви-
росла на добрій вилготній землі; поливана дощем,
завше освічена сонцем.

Молодѣ, кажуть, все буває гарца. Гарний пу-
штячок між зелєним листом, але краца квітка, як
розгорнє свій, увесь розквішний лист и розпустить
навруги себе пахоці.

Ганя сиділа коло молодого в півній дівочій
красі як мѣківа раним рамком, що тієи ж нѣчі
розпустадася на пуштяк. З її лиця ще не сиділи
ті рум'янці, що виступали при єдинім слові хлѣпця-
чорнобривця: „чи будеш ти, мила, на віки мою?“

Мати сіла прѣти своїй дочці и єбѣи з нѣи не
звѣдний. Її старша дочка була достѣту така, як
колий була вона сама, тоді як приждив богос-
лов, молодий, проворний, говорючий, Хвѣдор На-
линович и запитає її: „чи будеш ти на віки мою?“
Вона згадала своє лице, що майнуло тоді перед
дзеркалом, як вона виходила в другу хату, згадала
той рум'янец, що сланив на її щоби, свої чорні
брови. Те-ж лице свіже, ті-ж брови и тенєр ба-
чила вона як намалювані на лиці своїй Гані.

„Брови твої, сѣрце дѣню, брови чорні! кому
ж ви достаетєсь? чи друзєви, чи вѣрогові? чи долі,
чи недолі? Не почорнієте ви в рѣскоці, келі б. ж
ви рано не злиняли в пущі?“

Взяв малє сѣрце матері.

Пан Хоціньский блискотів сирими вилуплєнни-
очима на молодѣ, на молодих її сѣстер, як той
вовк, що залізе до овечок у копіару. А Середін-
ський сидів поруч із молодого; хоршій молодєн-
кий наче той молодий на нѣбі. Зза стѣла вигля-
дали єго очі тихі, єго губи усміхаючі, єго густі
кучері. Єго раде лице все світїлось и блищало
весєлістю, мов у хлѣпчика, тоді, як єго або похва-
лять, або по головці поглядять, або дадуть дуже
доброго гостинця.

Один о. Мойсєй сидів, похнюпившись. Не-ве-
сєла думка лежала в єго на сѣрці! „Коли ж то
міні доведєця видавати дочок замїж, женити си-
нів?“ була в єго така думка. Поглядав він ласка-
вими очима на молодѣ тѣплим поглядом на чужих
здорових хоршних діточок, а єго батьківське сѣрце
аж боліло. В єму прокидался батьківськї ин-
стинкти, заворушилася потреба любові до дітєй,
невгамована потреба щастя великого хоч и неспо-

щирою, та болячою, — мати й годувати дітей, шити їм, а потім видавати їх заміж або женити. И здробице йому стало чужим дітям, чужому щастю, навіть чужому клопоту.

Всі сиділи, и більше думкою думали, ніж говоріли. Було час, де потрібніше красномовно мовчання, ніж говорливе слово. О. Хвѣдор по своїй удачі був не аугариний малядити мову на тоді дуже поважний, не-жартовливий, и теж мовчав.

Коли це з другої хати одчинилися двері. У світлицю вступила стара бабуся, одягнена чепурненько, в білу сорочку, в чорну спідницю с червоними квіточками, и зав'язана чорною хусткою. Поцілувавши о. Мойсея в руку, вона хотіла приложитися и до руки Хвѣдори. Він не дав руки, бо при людях Ляхів не дають руки цілувати. Бабуся принесла в руках килич и почала розгортувати в кутку перед образом. Всі встали. В молодих запалилися щоби цілуваннями. Мати не вдержала сліз, як молоді стали на килич и почали бити поклоны. Їй здалось, що дочка вже ступила на хрестну службу, заїжділа носунця в дяду. Всі сестри дивилися на матір, и собі доскривалися.

О. Мойсей прочитав тихо молитву. Їго голос тихий, и недужих грудей, тремтів од жамо. За дверей виглядала бабуся й дівчата. Побили молоді поклони, поцілувалися з старими, Ганя поцілувалась зо всіма сестрами и з бабусею. Пан Хвѣдори надувся, зирівшав опанку, щоб мадати собі ще більше поваги; їго живіт страшенно випиуав як здоровенний гарбуз, що люди непродуктивно вродить у горді між міншаними.

Та ж сама бабуся вийшла в світлицю и внісла на підносі пляшку вина з церкви. Всі почули, що церемонія скінчилась и почався звичайний час. Всі загомонили, сестри почали шептатися, молодий почав тихо говорити з молодію.

Побрали чарки в руки.

„Тепер, Ганю та!“ промовив о. Хвѣдор, взявши чарку: „або пан, або прощай! Буйте ж ви щасливі двоє у парі, як и я щасливо взяв свій вік. А ви, Іван Станіславович, жадуйте мою дочку, коли берете квітит на себе, а-то ще як схочу, то й не оддам!“

„Годі вже тобі шуткувати! И тут не обійдецца без жартів“, промовила матушка. „Пішли ж, Боже, вам з неба, чого тільки треба! Дай Боже вік довгий и щасливий“, приказала Марья Василівна до чарки, втираючи слези.

„Де ж ви, панічу, будете священиком?“ промовила сміливо бабуся до молодого, Вона виглядала всіх дітей о. Хвѣдора и молоді — Ганю, и була домашнім чоловіком у господі; а дітям зда-

валась близькою родичкою. „Чи далеко сегодого нашу панню?“ спитала бабуся.

Всі засміялись.

„Я не буду священиком“, одказав Серединський, почервонівши на лиці.

Бабуся очі витріщила. „То наша Ганя не буде матушкою?“ спитала вона в Марью Василівну.

„Не буде, Мотре.“

„А чим же вона буде?“

„Вона буде пані.“

„Ох міні лихо! Нехай Бог баронить!“ прохотилась стара й сама не зоглядавшись. Ви, панічу, лучче, вистарайтеся на свашанина.“

Пан здецьця нащому сільському чоловікові безпромінно Ляхом, воругом, або нечистою сілою, що з'являється в ночі панком.“ Старій бабі здалось, що Гані хочуть сміти зав'язати, видаючи її за пана.

О. Хвѣдор кивнув бабі, що б вона йшла собі до кухні, не сарбнула панів.

А тим часом у дбалої господні-паніатки вже й обід постіг. Вона попрехала воіх у столову хату до обіда, а бабуся розказувала в кухні, що їх Ганя не буде попадею, а буде панією. Пішла про те чутка по селу; загомонили молодіці. И не раз, зустрічаючись з Ганею, благали її добрі люди не йти за пана, а дожидати священика.

„Не йдіть серце Ганю, за пана“, вговорювали її молодіці-сусіди. „Теперечка ви свої люди, для нас добрі. Ви зросли на наших очах, гралися з малечку з нашими дітьми, ми знаємо весь ваш рід. А як підете за пана, Бог знає, що станеця з вами. Тоді вже не будете такі прихильні до нас. Що вже й вазати! Що пан, мовляв, то вже й не наш чоловік. Ми ще з роду не чули, щоб дочка священика та виходила не за священика!“

Тижнів зо три заставадось ще до весілля. Тижнів зо три без перестану чути було весільні пісні що-дня; що-вечора до пізньої ночі в хатах у о. Хвѣдора. Як ті пташки на весні виспівували наймишай в цеварні. А в покоях шість сестер Ганиних, готуючи сестрі вправу, перегукувались з наймишайми, як соловійки в гаю. А до їх голосів прилучав й молоді свій жалібний голос, як та горлиця:

Варучена ти Ганюся,
Варучена,
Та подала свою руку,
На заруку.

Ручко-ж моя білесенька
У бітенькай
А чи будеш тая біла
У свєторка?

„Коли б умів, Ганно, ти швидше бігла собі вміж!“ казав батько, сміючись. Так накричали жінці вуха своїми піснями, аж голова болить. Підуть в клію, ліжну, думаю одпочити, а там під невіткою наймички коноплі тіпають та вищать, так, що й спати не можна. А тут у хаті дочки голосять! И горло ім не заболить!

А тим часом ля в одній хаті весела молодість пісень співає, в другій хаті клопотлива старість раду радить.

„А яка твої думка, пані-матко?“ спитав о. Хвѣдор у жінки. Я не думаю справляти такого бучного весілля, як наші батюшки справляють.“

„А що ж ти думаєш?“ спитала його матушка вдивувшись.

„Я те думаю, що не буду запрошувати гостей на весілля білетами. Попрошу о. Мойсея, та твоєго брата, та свята Хоцинського, та й годі. Зенаму молодому що б музик не наймав, коли то ще в міщю найняти. Ти знаєш, які наші достатки. Мучче дамо доцці ті гроші, ніж маємо втратити на весілля. А то найде гостей тріхи не з усєго свѣту, а втрачайся на сотню, або на дві рублів! Вона така, як би дочка йшла за богослова, то не мала було б заходу! А цей дятаний ватѣк нехай провачає.“

„А хіба ж весілля справляється для зятя? Чом же не для дочки, та й не для нас?“

„А хто ж їй винен, коли вона не йде за богослова!“

„Хто ж більше як не отець-мати! Як би ми були багаті, не сиділи-б наші дочки. Першу дитину видаємо, тай то не по людській. Якє вже те весіля буде без музики? буде похуже на панахиду... И дочка жалкуватиме. Скаже: випхнули батьки з хати навіть весілля не справили.“

„А хіба-ж їй лєвше буде, як випхнемо з музиками й танцями?“

„Що-ж скажуть люде, гости?“

„Які гости?“ крикнув о. Хвѣдор.

„А ті, що наїдуть!“

„Я ж їх не проситиму!“

„Наїдуть вони й самі, неспрохані.“

„То що ж? Воріт я не запру! А хто приїде, то й так поїде!“

„Добре! Ой-Богу, добре! Та нас же осудять. обговорять кругом! А в нас діти, та ще й дочки! Не останню дочку видаємо за-між. От-там шість сидить.“

„Еге-ге! еге-ге! Осудять! Матері їх чорт сирій за цеє! Сім дочок, та сім весіляів. Кладі же сто рублів, то й сімсот буде. А треба-ж ми до дочки щось прикласти! Не здохніть же бучними весіллями та

музиками. Нехай собі дулю осидать як знайдуться. Не здивують, коли я їм дам по шкляничцѣю та сяку-таку закуску. А вже там тих дитребенєв, тих цуярових пирамід, тих паншамуанських..... то за це нехай вибачать. Я би сам доживився таким добром, як би пак було. Дочка, правда, шкода; але шкѣда, то не вигда.“

„Про мою часту!“ одказала жінка тихо, переконавшись в правдивості речей свого мѣжа.

„Ти знаєш, що в нас прошею бі-ша! Коли б як одягти дочку, невинуваста бо-ша й не одягнеш! А-то виходить в зяйді, та й в естєваци смодриш! Потім и буде солємою кашпєн, горшкєм пєдутьнає сити та згадувати весєло весілля. Чи-миг там не дуже напикай та наварюй! Я тобі на це й грошей не дам.“

„Про мене!“ сміяла матушка, вийшовши до другої хати.

Там вона впала головою на стѣну, і ридала, тільки її голова трусилася.

А в другій хаті панни, нічого про те не відаючи, виспівували весєлихъ пісєнь, марши десєчили думками про весілля, про тих панцицѣ, що понаїждять на весілля, про танці та музики. Кожна панна вже задедепидє, мірнувала, як би вбратись и до лєнцѣ и до модѣ, и як зачесатись, и чим заквічатись, щоб заодонити, сєрце, якого-не-будь богослова. Тільки й мѣжи було в їх, що перелічували гостей, панцицѣ и панночєк, що мали понаїждати на весілля.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятєхъ звѣдахъ

Ю. Федотовича.

(Дальше.)

ТРЕТИЙ СХІДЪ.

За Печиніиномъ. — Ичѣ.

Широкий, дорогий шатєрь, а сєредѣ шатєря велика ватра вь закопѣ. По обємъ боки дєрєтє отоманѣ. На одєнї отоманї стоїть велике зєркало вь облєвєннѣхъ, позєлєннѣхъ рамцѣхъ припертє, передъ зєркаломъ плиткѣй, кошєлицѣхъ вь усєлякими квітками и павами, а на квіткахъ великий, золотий грєбєнь.

ЦОРА.

Уводить Морганѣ вь надѣвєрї повєлєннєкѣ шє підѣ фєкѣ у шатєрь. На Морганѣ довгий багровий жупанъ и аравскїє завѣй на голові. — У однї руцѣ му анхарекнїй бичикъ золотїя, а у другї на червоннї аксамєтовї шпрїнци вь довгими золотими тєрєйками два золотї хрєстї на лєвцѣхъ.

Лишь позволення вичочу, позволи,
Абиго не ушла!

Саме Моргана на отоману.

Там! Тепер!

Припочивайте шатку! —

Иде на другу отоману, сідає, розсміялась, чешеться,
залітася, увітчася, а ур-р-р одче приверася въ верьязю.

МОРГАНЪ.

Знайшо доню,

Абесь мене збудила, на колі

Мо світоа сходити, бо весь трудъ

За трицять рікъ пропавъ би! — чуєшъ доню? —

За трицять рікъ! — а трицять то богато,

Богате душе доню! — Трицять рікъ,

Теплоловина мілу!

ЦОРА.

Таточку, —

МОРГАНЪ.

Що Цорі мей доню?

ЦОРА.

Таточку,

Що жала я питати вже давно васъ? —

Які хрести ви лародите се?

Вже трицять рікъ чи нільво? — відъ коли

Лишь я запаматала, то нічо

Не діете, якъ надъ хрестами сини

Ворожите въ одно? — а відъ велику

Въ ні силу вворожили?

МОРГАНЪ.

О велику,

Велику моя доню! — Ще три роки.

До трицять тихъ вже збутихъ, а тогди

Щастлива буде моя доня Цора

Въ щастливихъ сего світа.

ЦОРА.

Батьку мій:

Хіба казала ваша доня Цора,

Що вона не є щастлива, прещастлива

У свого бадечка? —

МОРГАНЪ.

Щастлива, лишь

Все слези утирає. — Ти гдаєшъ,

Ще я нічо не вижу, якъ, коли

Ти прийдешъ съ погуляна у неділю,

А слези крутатся тобі въ очехъ,

Въ очницяхъ мої Цори!... О не разъ

Батьківске мое серце вни некли

Якъ та червонна шина, тіі слези!...

Я знаю: вни цураються тебе

Ті ніжни білі люде! — вни усі

Цураються циганки! а я хочу,

Щобъ вни на колінкохъ о-передъ неі

Ходили! не они, не ті раби

Рабинъ, але великий, славний паридъ
Знає Цору своєю паневъ, а єї
Корону найдорощу сего світа
На головъ положивъ!

ЦОРА.

О батьку мій!

Прапрадідъ мій и прадідъ не ходили

Въ жарамі, на що Цорі вона би ддалася? —

О Цора й такъ щастлива! —

МОРГАНЪ.

Моя доню!

Ті прадіди твої — то королями

Разъ були у Єгепті, у свитому,

Надъ народомъ великимъ. — Якъ тоб паридъ

Розсіявся по світі, якъ батькамъ

Тимъ напимъ не лишидоси нічо

За незмірнихъ іхъ мастківъ, якъ кавальчикъ

Старого пергаменту — а тобі

Не разъ вже вповідавъ. — Да тей кавальчикъ

Старого пергаменту вартувавъ

За всі корони світа, бо на нїмъ

Записана була велика тайна

Хреїтивъ сихъ двохъ чудеснихъ. — Ще три роки

Лишь Цору мей доню, а усі

Корони сего світа я складу

На твою головъ доню, посажу

На найбогатшу тя столицу світа:

Єгепецку столицу! — Ще три роки —

А ми въ Єгепті доню?

ЦОРА.

У Єгепті?

О намъ и тутъ є добре! —

МОРГАНЪ.

Добре, бо

Той стрільчикъ молоденький прилюбився

До твого сердечка. — О моя доню:

Давно би я тобі заборонивъ бувъ

Вже твое то кохана, якъ би мігъ

Я що заборонити свої Цорі,

И якби я не знав, що то кохана

Заборонити годі. О кохайся,

Кохайся моя доню, доки ще

То серце молоденьке. Да не май

И за зле батькови, що вінъ тебе

Остерігає доню, бо єму

Усе, усе ся видить, що Василь твій

Не такъ тебе кохає, якъ то въ світі

Кохане вірноє кохати має! —

Будь острожнажъ доню, щобъ вітакъ

На мене ти не нарікала! я

Теперъ усну годинку. А якъ буде

Та світова сходити, щобъ мене

Збудила моя доню! —

ЦОРА.

Я вась збужу.

Тимъ часомъ най вамъ сонъ благий та красний
Мій бадечку приснитися! — най ся приснить
Вамъ любий вашъ Ггебетъ! — На добранічъ! —

успаючи.

МОРГАНЪ.

Въ Ггебеті, у Ггебеті, тамъ де Ніль
Святий съ цілої Африки ситної
Всю манну золоту у даръ приносять!
Въ Ггебеті, де женець не може колось
Годованій ситоєвъ, обтягнути
Руховъ широковъ своєвъ!... У Ггебеті,
Де вічні піраміди вповідають
Часівъ великихъ славу! — у Ггебеті,
Де у Озіріса святого гробу
Нашъ нарідъ, воленъ, силенъ, пребогатий,
Чудесний, поклонявся преже віку!
О Ізісє, о Озірісє! въ тімъ Ггебеті
Даруй мені приснитися, подивитися
На славу нашу давну! попрослухати
Ті гри святі въ Тебані! місні! гімни!
Прійтись погитихъ колюмнахъ таештвеннихъ
У Мемфі, ті великі! — О Озірісє! —
О Ізісє, о — Озірісє!...
успає.

ЦОРА.

Не заразъ.

А якъ мій батько правду каже? — якъ
Мене вінъ такъ не любить, якъ мені
Се молоді здавалось? — — Якъ его
Люба лишъ забогомъ була на хвильку,
Лишъ фразка на годянку, що тогди? —
О світе мій нещастий!... Да чому —
Чому не запитала я давно вже
Въ его, чи вінъ мня любить?... Маламъ я
Хіба коли? — хіба любя та наша
Вже съ тільки ся пристаріла, аби
Було коли питати про любовь
Вже було?... О сама я, я сама
Недоли свої винна!... Якъ теперъ же
Вінъ скаже що не любить, скаже, що —
Що вінъ лишъ жартувавъ, що вінъ дурну
Циганку лишъ дуривъ?... Підъ воду, Цоро!
Підъ воду бідна Цоро! — Да нехай
Я буду білі щоці й на вечерю,
А правду мушу знати! — Цить — иде! —

ДОВБУШЪ.

Уходить у стрілецькі зброї, якъ бувъ я въ городі
Добрий-вечеръ циганко! — Чо така
Смутна та невесела? —
Змітує крісє и торбу, а самъ сідає коло Цора.

ЦОРА.

Бо нема

Чимъ веселитися! —

ДОВБУШЪ.

Чимъ веселитися!...

Хіба не молода єсь? — не жива?
И чождь би до жита намъ білше треба,
Якъ не зеленыхъ літь, якъ не жита? —
У насъ у гуцулівъ приповідають,
Що до жита не треба білше нічого,
Якъ тільки що жита! —

ЦОРА.

О білше треба! —

ДОВБУШЪ.

То білше в за білше. — Сокотися
Циганко того білше, щобъ и ти —
И ти не такъ, не такъ — да радъ бихъ знати —
Якъ вно, то твое білше називаєсь? —

ЦОРА.

Люба! —

ДОВБУШЪ.

Ха ха! — О правду, правду маєшь
Циганко! Охъ любя та!... То вже й ти?
И ти люблю ту знаєшь? той медокъ
Палкіций відъ отрути? той полнінь
Цукрований надієвъ? — А я думавъ
Тебе ще за щастливу? — думавъ, що
Ти въ світа все приймаєшь такъ якъ світъ
Тобі го подає? — О о циганко:
Ти въ него не бажай то білше, бо
Тобі нічо вінъ дастъ! — О світъ сей бідний!
Мені вірь: світъ сей бідний! — не бажай
Ти въ жебрака того, чого самий
Вінъ жебраючи просить!....

ЦОРА.

Се бж чого го?

ДОВБУШЪ.

Звѣщеної надії! — О не має
Въ насъ білшого на світі ворога,
Якъ та мана: надія! та надія!...
Надійся! и надійся! и надійся!
Тимъ часомъ смерть закראהъ зза плечей,
Тай вікъ ти відокрала!...
Иде, бере хрести що коло Моргана на подушці лешали,
сідає зъ ними зновъ коло Цора и обзирає приямо.

ЦОРА.

Та надія

Ніколи смерть, не кляче. —

ДОВБУШЪ.

Тай її

Не відрядить якъ приїде.

ЦОРА.

За тотожъ

И вікъ нашъ дорогий. —

ДОВБУШЪ.

О правда! —

ЦОРА.

Правда!

И вічна ще до того! За тотожъ

Ми мусимъ в ті хвилі дорогі
Собі такъ забезпечити, щобъ вітакъ
Банованя не було. Правда милий,
Що світъ сесъ не дав намъ білше, ні
Намъ може білше дати якъ вінъ має.
Да то що вінъ дав намъ, то таке
Солодке в н миле, що годянка
За вікъ, віки вартує! —

ДОВБУШЪ.

Се би було? —

ЦОРА.

Люба. — Ти осміхнувся? — Я сподіюсь —
Що мій Василь мня любить? —

ДОВБУШЪ.

Сі хрести

Вже мої є циганко? —

ЦОРА.

Сі хрести —

ДОВБУШЪ.

Мені дарує Цора? — Такъ? не правда,
Що ти ми їхъ даруєшъ? —

ЦОРА.

То хіба

Убити свого батька? —

ДОВБУШЪ.

А я думавъ —

Що Цора лишъ одного Василя
У сему світі любить?

тимъ часомъ схопивсь, вергъ Цорі хрести въ поли, убравъ
на себе зброю я хоче йти.

На добранічъ

А якъ ти схочешъ знати чи ти любишъ,
И чи вірно любишъ, то спитай
У передъ въ твого серця, чи вно зможе
И то любі офірувать — що му
Є найдороще въ світі, а тогди ажъ
Мешъ знати, чи ти любишъ! — на добранічъ! —
хоче йти.

ЦОРА.

ловить го за сердакъ я не пускає.

Ти йдешъ? —

ДОВБУШЪ.

Пустя! —

ЦОРА.

Василью! —

ДОВБУШЪ.

На добранічъ! —

ЦОРА.

Василью! —

ДОВБУШЪ.

На добранічъ! —

ЦОРА.

Ще слівце!...

ДОВБУШЪ.

Але аби оставивъ? —

ЦОРА.

Охъ останне

Василью мій, останне!... ти мня любишъ? —

ДОВБУШЪ.

нишкомъ:

Що маю я казати?... а брехати
Такъ тяжко... охъ такъ тяжко!... та ді неі
Я що би не зробивъ!...

на голосъ:

Циганко! — чуєшъ? —

Я — я тебе кохаю!...

ЦОРА.

При хрестахъ сихъ? —

ДОВБУШЪ.

Охъ Боже!... При хрестахъ сихъ!...

ЦОРА.

пхав му хрести смаявъ въ руни.

На! бери!

Бери собі хрести сі!... що мій батько? —
Що царство? що корона? — ти є мій,
То й світъ цілий є мій!... Що? ти дрижишъ?
О не дрижи мій милий! притулюся
До мого сердечка! оно горяче,
Відъ разу ся загіривъ!... Що — чи ти —
О ні: ти не вшукавъ мня, ти присягъ
На сихъ святихъ хрестахъ!... Не такъ? присягъ?
Що ти мня не вшукавъ? —

ДОВБУШЪ.

Нещастлива

Не добивай въ ми серце!... Ошукавъ!
Тебе и твого Бога! — твого й мого! —
Бо слухай воли можешъ: Не тебе,
А ту княгиню я кохаю, и
Для неі видуривъ сі два хрести,
Бо вна бажала мати їхъ, а я
Се добре знавъ, що въ тебе инякъ їхъ
Не вигулю, хіба присяговъ, що
Одну тебе я люблю!... Не кохавъ я
Ніколи тя циганко, я тлумивъ дившъ
Нещастну ту любу до неі въ тебе,
Якъ той паница въ норчмі своє горе.
Въ нещастні чарці тлумивъ!... О прости
Сли можешъ! а не можешъ — Богъ міжъ нами!
А я не можу инякъ! —

відходить борзо съ хрестами.

ЦОРА.

нагонитя за нимъ, вітакъ зупинивсь, иде середъ шатра
пстикаючись, я паде на землю.

Небо! — земле! —

Се що зо мною ся діє?... Таточку,
Вставайте умерати!...

ських племен. Бєть в исторні аналогія такого загального культурного явища, об яким Надпрутський турає. Таким культурним явищем був в середині віну язык мертвий латинський, котрий мав, не гадці до яких, „внести“ всі народи європейські в одне перократичне царство; однак він перестав бути від тоді, від коли не лиш поодинокі монахи, але цілі народи забажали просвіти, котрої достуити могли тільки в своїм, а не в чужім явиці. Над тим універсальним агавамш держала уже исторія свій суд. Показала вона, що такий учений, культурний язык для загалу, зхочавший кожду науку глибоко від профаних очей простого шару, провадить масу народа до темноти, ватоплює науку в мистичнік формулах абы робить з неї оруда до посторонніх цілей. Показала исторія и те, що аж тоді піднесла ся загальна просвіта, коли наука покинула томлячі її пута латинського языка, а кождий став ся учити на интомі мові. Чи того має доквати нова, слов'язьська культура, що вернемо ся в часи середнього віну, що будемо писати слово Боже нерозумілим народоми языком, що зробимо науку народоми непреступною, що скажемо интелігенці єго говорити ненароднім языком, и відлучимо її ще більше від маси народа, що станемо робити ровдія у власнім народі, щоби получити ся з дальшими братами? Намоньку, — das ist ein überwundener Standpunkt!

Накодимо ще одну аналогію такого культурного языка и в новішій исторії: в Австрії, де оден німецький язык таки мав служити „китом“ до зліплення австрійських народностей одного німецько-австрійського народу. Але и Німці навчені досвідом, покинули вже ту абсурдну гадку. А тепер витягнули деякі ніби слов'язьські політики той вузятий німецький ляхман и risum teneatis — вони шам ще можуть замідати німецьке наслідництво! „и німецьке образование,¹⁾ отъ которого гада славянскім яко шрабаншм ош своего солнца себилю полугають“

Нає він вишує, що ми, (наслідуючи німецьку образованність), кричимо, враз на „Кроруною и Согрр. Точеце“

¹⁾ Що до шого німецького образования, — шо же нам вибачте, що ми, — (коли же образование після народіє ріжншми маємо), єго вище цінимо, як яке нише. Кому ж шо Надпрутський сам своє образование завдягувати мав? Чи може московському народоми? Чому ж, гитуючи „старого Іракліша“ не зацитував го за якого московського або Петербурського видання, але конче з німецького (Berlin?) Чому не поставиє нам на кримір якого московського Люстра, але німецького? го му не навів нам московського якого публицисту, але німецького (Goldmann) го му не вишукає якого Московського историка але Іоганна Миллера? — Чи маємо ми превозносити московську культуру, кошра наш нарид (на Україні) обдарувала в шой сам гас крепацтвом, коли німецька (за Іос. II) скупула з нашого народу (в Галицині) шую саму неволю? — Мабуть и шакер московська культура тільки шому не дав нашому народоми на Вкраїні акашати и говорити по сеому, щоб не показати ся „шрабаншом німецької культури,“ — коштра нам сего (в Галицині) не борожишь?

Наслідуючи образованність німецьку, — шо не гріх для народу руського (а навіть и московського), кошрий в образованности стоить від німецького богато нише. Але непогодишля слав'язькам наслідуючи німецькі нигі некрасні привитки, — не шолкі з образованием в жадній звязи, и пр. дивку прешенсию, старіуваши над иншими народами.

протиє панслав'язьизмови. — Якого панслав'язьизму ми шураємо ся, вшеємо казали и сего не протрібуємо ся учити від Німців, — бо сами лучче від них знаємо, шо нас болять; напротив згадані письма політичні (Когша и Согрр. Т.) стоять за слов'язьською федерацією, — котрої найбільшими ворогами суть Німці; а „Правда“ цитуючи ті оба письма, показала, шо з їх тенденцією годить ся. — Вд те назвав їх всі три надпрутський депесератель „Слова“: „вироднии слав'язьскими органами, не стыдлыми ся чужо пишь співати.“ — Дякуємо му за честь, яку він „Правді“ зділав, ставлячи її поряд з тими обома поважними чеськими письмами, а щоби ся видячтати за те за одним разом дамо єму добру раду: називаши орган той чеської партії, в котрої честь „Слова“ дерда радом похвальні пани співадо, „вироднии слов. органом“ показав він совершенно незнаєє сєгоднішних слав'язьських відношень, и найпростіших фактів тикаючих ся слав'язьських народів, — тому було б в интересі „Слова“ найліше, — коли б не тільки воно само (як до тепер) але и єго кореспонденти а над Прута, и з над инчих рік не виходили по за границі своєї дотеперішної „імігранції“, и „тракували и на дальше всі подібні факта, и всі такі „виродні органи“ „рег поп шит“, — тримаючи ся тої разумної практики: чо го не знаю, — о тім не розправляю.

В І С Т І

Останній випуск II тому „поезий Тараса Шевченка“, вишовъ на снх дняхъ у Львові накладомъ Др. К. Сущкевича. — Тимъ способомъ закінчилося четвертий випускъ комъ вже й подававъ розпочате виданіє дотечнихъ творівъ великого віщуна. — Остались єще єго листи, поема Іванъ Гусъ и кілька ще праць прозою въ великоруськихъ языкі написанихъ, котрі чей не задовго побачать світъ. скоро лишъ редакції удасть ся їхъ до купи позбирати.

Купуючий I и II томъ разомъ платить 2 р. 60 кр:
 I томъ осібно . . . . . 1 р. 30 кр.
 II томъ . . . . . 1 „ 60 „
 У накладника коштує I и II разомъ . . . 2 „ 30 „
 Ино I томъ . . . . . 1 „ — „
 Ино II „ . . . . . 1 „ 60 „

Повдичні випуски въ обохъ томієхъ продають ся въ нашій редакції и у накладника по 45 кр.

Сими днями опустивъ печатню, накладомъ Редакції „Правди“, передрукъ поеми „Иов“. Авторъ переспіву додавъ ще до своєї класичної праці критичній поглядъ на старинний сей творъ єврейської письменности, а въ снмъ піднісь Иова дуже високо. Поема „Иов“ буде окрасою нашой Литератури и, сподійсь станеть ся любово, обучающею и моралізуючою лекцією по нашимъ руськимъ хатамъ. Однѣъ, брошурований примірникъ стоить 30 кр. и можна єго набути у нашій редакції. За снмъ просимо нашихъ ш. Читателівъ зголошатись съ предплатою на „Псалширь“.

П О П Р А В К И

У 13-му числі „Правди“ зайшли слідуючі друкарські помилки: Сторона 116. переділка 2. стрічка 17 въ долини, замість: Юрій Лададний мав бути: Юрій Лагадинъ; стріч. 16: Шаєфанъ Шегенюхъ; стріч. 15: Федіръ Джоголж. На стор. 117. передъ 1 стріч. 11 въ долини зам. Во велієв, мав бути: Во зелієв..., стрічка 6 зам: Вразду... мав бути: Бразду....

ВІДЪ РЕДАКЦІИ

За-для короткого часу немогло 15 ч. „св. Письмо“ передъ святами вийти зъ друку; подамо опісля 15 и 16 ч. „св. Письма“ разомъ.

Головні помічники при редакції: *Є. Зварський, М. Коссаць, Др. В. Лукаховський, Ож. Партицький, Др. К. Сущкевичь.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати вимощь:

На „Правду зъ Додат-
кожъ: У Львові на р. 5 р., на
½ р. 2 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лшерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 50 кр., на
¼ р. 1 р.

На саний „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453¼ (Галицька
улиця).— Реклямації, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я .

Картіни з волинської України,

Иаана Нечул.

Річ дальша.

III.

Перед самим весіллям, у суботу вранці за-
тихли весільні пісні. Паний ходили, мов неживі,
пóрались, як сонні. Одна насілу володала руками,
прасуючи залізом мушлинову сукню, друга чесала
косу, заплітала барашки и с пересёрдя рвала свій
гáрний волос. Навіть маленкі сестри втихли й
не щебетали, а молода сиділа невесела, склавши
руки на колінах. Всім стало відомо, що о. Хвѣдор
не звелів справляти весілля, прохати гостей; всі
знали, що й музик не буде. Всі надії на веселі
танці пішли марно.

Одна тільки матушка частенько бігала до не-
карні и крадькома шепталася з старостіхою. В
надвірній хаті, що стояла коло комори, вона го-
тувала печиво й вариво, бо сподівалася багато го-
стей.

Коли це в хату вбиг о. Хвѣдор! Лице ёго
було неспокойне, ёго очі виявляли такú тривогу,
переляк так очевидячки малѣвався на ёго обличчі,
що всі в хаті притихли, мов понімили. Всім зда-
лося, що в хаті або пожежа, або злодії шободу зро-
били.

„Еге, в нашого дяка недавно шив Бóрюх?“
спитав він у матушки.

„Не знаю,“ одказала матушка, не знаючи, до
чого тут стосувався Бóрюх.

„Пішли наймичку до дяка спитати! та швидко!
швидко! Тó-то я памѣтаю, що бачив проклятого
Бóрюха! От тобі й на! Такий-ж сховались ми з
своім весіллям! Та же ж він оце прозвонить на
всю губернію про весілля! Бідна мой головонько!“

Прибігла наймичка и розказала, що Бóрюх
исправді шив дякові каптан и поїхав того тижня.

„Так и есть! Гáня вже була заручена!“ про-
мовив о. Хвѣдор. „Прощає діло! Тепѣр Бóрюх,

як сорбка на хвості, рознесѣ по всіх-усюдах
про весілля!“

О. Хвѣдор взявся обомá руками за голову и,
замість бідвання, дрібно й весело зареготався. За-
клопочене лице знов блищало сміхом.

„Радійте, діти! весілля буде!“ крикнув о.
Хвѣдор до дітей.

Заворушились дóчки, як пташки, забігали по
хаті, прибірали й витирали. Знов піднялась пісня.
Пожиливали паний. А всѣму тому був винен Бóрюх.

Той Бóрюх був духовний кравець; їздив по
сѣлах и шив священникам рясн й каптані. По
всій губернії він знав усіх батюшок и матушок,
знав усіх попівських дітей, усіх дóчок, навіть
скільки котрій рóків. Знав він про всі хатні плѣ-
тні, де про що, и про кóго говорилось, переносив усѣ
те далі, пересѣдав же одну сѣню з другою. Жидів-
газета, жадна пошта не переносила так швидко зві-
сток з одного краю до другого, як яким Бóрюхів.
Жидівські кагали, ярмарки, служили ёму замість
телеграфів: широко він роскидав вісті про краєвѣ
духовѣнство. Всі знали Бóрюха, навіть годили ёму,
що-б часом не понаговорював чогó на дóчек. За
то ж и Бóрюх не знав міри своїм витребѣнкам,
де було шнѣ. Давай ёму и нóвого горшка и свіжнх
яець, и мѣду, и воску, и коржів з петлѣваного бó-
рошна, и курчат, и молока; так було канючать
хйрний Бóрюх.

Не трудно собі тепѣр змиривати весѣлисть
дóчок о. Хвѣдора; а ёго не думе любив Бóрюх за
ёго глузування ж Жидів.

Тим часом о. Хвѣдор, підобгавши поли кап-
танá, тихенько сам поченчиував, по за клунею,
по за стіжками, до отáрости и вірядив ёго до мі-
стѣчка за горілкою, за винами та рóмом. А ма-
тушка ще частіше венталася із покóїв до кухні,
частіше шепталася із старостіхою, паний ще
швидче заворушились по покóях. Вже й смѣрлося,
вже й ніч настала, и другі півні заспівали, а сві-
тло не згасало в кімнаті паний. Там коло двох
дзѣрнал товпились веселі дóчки о. Хвѣдора, одна,
одній завиваючи кóмері. А тиха рóзмова про сусід-
про паний и паничів далеко одганяла сон од нóр-
них очей.

Одна молода сидла, не мовлячи ні слова.

„Чого ти, Ганю, така невесела?“ питали сестри. „Чи тобі молодий не до вподоби, чи може тим, що сама бідна и за бідного йдеш?“

„Ні, сестриці! Мій Ясь міні сподобавсь, а бідність здавця вже на роду міні написана. Ії дома не знама а роскоші. Тільки як подумаю, що я останній вечір духовна, а завтра, як звичаюць, я вже стану свіщка, то так міні стає чудно, так чудно, аж страшно! Міні здавця, що я стану або другою зовсім людиною, або поламаю віру..... Всі міні з малку говорили, що я буду духовна, піду за священника.“

Швидко й світло згасло; поснули панні тонким чужим сном, а більш того — дрімотою попововині з мріями. Остання заснула матушка: до пірноті молилась врані перед образами, прохала в Бога щастя долі своїй першій дитині.

В неділю по обіді поехали дочка о. Хвѣдора по хатах, повбірані в найкращий убір, який тільки звітнівся в сирінях Марьи Васильовни. Старші панні екіса поглядали в дзеркало на свої талі, на білі та рожеві сукні, на вінки з зеленого свіжого барвінку, що лучче всяких світанків ідо іх чорних віс, до чорних брів. В кімнаті все було налагожене до вбірання молоді на вінчання: біла сукня, білий дівок с троянди, букети з зеленого мурту. Як рій, двилися малі сестри волю того убрання, оглядаючи його з усіх боків, неначе якесь святе.

Почали звітніватися прохачі гості: о. Мойсей з жінкою, брат матушки, один старенький батюшка, що просили звінчати молодих. Швидко потім вступив у хату и пан Хоцінький в молодим о. Мойсей убрався в нову рісу а якоїсь мретовстї шеретанї матері, що стояла дубом на його сухому тілі, спадаючи рівними негнучими хвідами як дошкими. Пан Хоціньський укря свій живіт и груди якоюсь дорогою але чудною матерією з лапіними квітками и здавсь великим ліжком під одягалом. Господарь убравсь у найширшу рісу, а молодий причепурились, як та кукла. Ніхто-б в світі не подумав би, що то пана писаря підписаря.

Подали чай, переговорили, що треба було и замовили. Поввіхали панні, посідали... Знов поговорили трохі и знов замовили... Вечір наближався, а гостей не було. Пан Хоціньський позіхав, щулився на каналі. Его очі налились ірв'єю. И о. Хвѣдор позіхав и схилявся дуже часто на бік. Панні засумували та все поглядали в віна, чи не котять гості з горі в двір. По дорозі не видно було ані конячки, ані візів. Уже панні посиривлялись, сподіваючись що не буде ні го-

стей, ні музик. Молоді сидли, нахнюповілись. Матушка засмутилась, що дурно тільки пекла и варила. Навіть о. Хвѣдор жалкував, що не ідуть гості тоді, коли людський звичай, велить їм бути, тоді, коли всього було наготовлено добли.

Аж ось найничий принеслі звістку, що на Паланиківському кутку гості позаймали всі людські хати, сталі в дяка, паламаря, проскурини.

Панні загули в хаті як бджоли, молдали повеселити. Ії хотілось вийти до віни не одинокою, а з веселими подругами, з музиками, с проводом гостей. А молодий поглядав та поглядав на двіри, неначе чогось сподіваючись.

Загуркотіло по двору; собаки загавнали. Всі кинулись до вікон. С іригорка скотилась велика повозка и стала перед порогом. Повозка була повнісінька! З неї почали вилізати панні, паничі, матушка, батюшка. Панні вихали в двір повбірані по бальному.

Не встигла повозка одіхати од порога, як у двір улетів старий здоровий хвѣтон и з розгону трохі не штурхнув динлем у передню повозку. За хвѣтоном летів знов хвѣтон, а за ним три нетечанки, а за ними новий, хороша хвѣтончик с хорошими баскими кіньми. Потім потяглась ціла вата повозок, хвѣтонів, нетечанок всякого хвѣтону и всякої масті. Все те приїжджало и одїзджало, даючи місце новим, свіжим гостям. В повозках було повнісінько гостей, — батюшок, матушок, паннів, паничів, ляцків, навіть охвицерів и Німців тільки з сахарної хвѣбрики. Гості знакоми с хазійською сім'єю понавозили з собою незнайомих и тут тільки перший раз рекомендовали іх. Де-які зовсім незнакомі приїжджали прімо самі. Швидко потім все подвір'я и пів огорода було заставлено повозками всякого хвѣтону, хорошими новими хвѣтонами и здоровенними, старосвіцькими перекупляними у панів. Скрізь стояли нетечанки, шарабани дуже чудні, схожі на колінчаті скринію. Всі хати о. Хвѣдора сповнились гістьми, що и протівнитись було трудно. Якийсь батюшка аж з другої губернії, товариш о. Хвѣдора по семинарії, перечувши через Борюха про весілля, приїхав с цілою сім'єю. Семинаристи, ідучи до школи, звернули з дороги на весілля цілою вальною! Гостей було сила!

О. Хвѣдор тільки стояв, розпростерши руки и приймаючи обіймання и цілування хто его знає и від кого!

„А що тепер будемо робити“, говорив о. Хвѣдор жінці, видкивавши її до комірки? „Чим будемо приймати гостей? де візьмемо музик? Чи не наготувала ти чого небудь на вечерю?“

„А ти наготував?“ промовила матушка сердито.

О. Хвѣдор замішався и матушка чогось замішавалась.

„Я знала, що без гостей весілля не обійдеця, хоч ми їх и не просили. Де вже пак! аби зачули про весілля, придуть и не прохані. Хоч сѣрдься, хоч ні, а я звеліла вбити рябого бѣзимка, заколѣти чорного кабаня та трѣб підсвицків, зарубати п'ять индиків, п'ятеро гусей, курей, качок...“

„Хоч сѣрдься, хоч ні, — а я купив з десяток відер горілки, вин, рому...“

„А на нечистого ж ти накупив тієї горілки такого багато?“ крикнула матушка. „Хто її виньє?“

„А я, коли гості не допьють! Добре бач, що весілля трапилось... Але на віщо спортила бѣзимка? Аджеж з єго був би через кілька років хорощий віл!“

„Бо я знала, що гостей трѣба приймати. Не останню дочку видаемо.“

„От-так же само и я знав, що не останню дочку видаемо, та й вгйлив цілу бѣчку, щоб не сором було перед гістьми. Не допьють гості, то мой часть. Не звидіять гості бѣзимка: про мене — доїдай собі й бѣзимка. ха! ха! ха!“

Коли тут несподівано музики вдарили якось дуже веселого марша на уривтанья.

„От-тобі й музики є!“ промовив о. Хвѣдор. „Вяток тани постарався. Мабуть заставив останню сиртучину. Не хотів я справляти весілля, а вонѣ такі само справилось! ха, ха, ха! Ходимо-ж та погуляймо! Біс там бері и твого бѣзимка, а твоїх мидивів! Час виражати дітей до церкви.“

Молода вже вбралась до вінця. Вся в білому, вона була хороша як біла лілея. Нова сунія стиснула її повне роскішне тіло. Густий вершанок, спускаючись трѣхи не до землі, закрив її повний стан не перетягнутий, не змучений двадцяти горсѣтами. Між усіма панцями найкраща була молода. Як зірниця з зіроньками у вечері зійшла, так молода, убраная до вінця, с подругами виїшла. Як хорощий місяць молодик на синьому небі, так хорощий був Ясь між усіма панцями. Єго лице біле, миле, ніжне ш червоними губами, тхнуло щастям.

„Хорощий твій зять, хоч и не дуже чиновний,“ говоріли батюшки о. Хвѣдорові.

Музики загріди жалібну Українську думку, ту думку, що може цоврушити саме тверде сѣрце, зажмаркти найвеселіще чоло, и шивіяти агадування про страту якогось щастя, якогось добра... Під зграивою музик молоді носувались ні столові, де їх ждали батьки з образами. Поважна година, смутний гѣлос музик зігнади звичайну веселість з лиця о. Хвѣдора и надали єго голові дрижачий жалібний тон. Матушка залилась слізмами, а за нею

молода, за молодію всі сѣстри, а потім и сторонні матушки. Гѣре молоді звернуло увагу всіх гостей. Жадне прохання близьких приятелів не вгамувало її сльоз. Дами, почали шептатись. Всім здалось, що її присилувано йти заміж; всі знали о. Хвѣдора як не дуже м'явого батька.

„Чого ви так плачете, Анна Хвѣдоровна?“ питали її подруги.

„Як же міні не плакати, коли як гляну кругом усі духовні, всі духовні, одна я одрізняна од усіх, мов чужа.“

Ніхто не повірив тим словам. Всім здалось, що за тими речами кривця щось друге. Всі жалкували за молодію. Всі знали, що не з добра о. Хвѣдор видає першу дочку, хорошу й молодію, не за богослова, а за свіцького.

Музики вдарили веселий марш. Молоді сіли на поюзку. Вже стемніло на дворі, як поїзд рупив до церкви. Свіжий вітерець швидко обсушив слези молоді, а ясні зорі розвеселили її очі звернуті на прехороще лице молодого, на чорні кучері. Зглянулись вони — и молодє сѣрце молоді швидко втихомірилось. Не гіркі слези молоді. То не ті пекучі слези, що висихають од побляду шйлих очей, од вогню щирої любові!

Вернулись из вінчання: як слід випили за здоров'я молодих; потім напились чаю. Музики весело вигравали до танців. В невеликих хатах було тісно й душно од великого наговпу. Бойри на-силу розіпхав гурт щоб сѣред хати побавити молодих до першої кадрилі. Всім панцям хотілось танцювати. Вся молодіж прутілася у танці. Але все те крутіялось, вертіялось трѣхи не на одному місці, штонхало одно дного ліктями, шйицями, на слухало на ноги. Вже було розідрано кілька суконь на панцях, вже не одна гірмида на голові падѣрлась на віно, як тут повийняли музику у радічку надвірню хату. За музиками посипались всі панци, панци, молодіш матушки, котрих ще не одидала охѣта до танців.

На подвір'ї о. Хвѣдора стояла проста здорова хата, навіть є помѣстом, для челяді. Зімкою там сиділи наймати, а літом загнали туди качки та гуси. Не гадаючи об весілі, о. Хвѣдор и забул про неї. За тѣж не забули про неї єго дітки та шіпка. Там матушка готувала вродьомі добитро бѣзимка та кабаня. Панци заслонили шйормами та валівами шч, зимацели, зичистили хату, димили нѣмшст, обшпалі стіни й шѣна крутом гірмидами та вінцями є дубового листу, є великого мѣху и є огорднѣго зілля, шведици та чорнеборици, є ченероженіх на мррці. Про кутках и на дечі вони доставили зелені сѣрцѣві ділля, уквічали їх кадї-

ною, чорнобрівцями, пучками зернистих колосків вівса. Коло сесен стояли вазони олеандрів и інших хатніх квіток. Навіть на стелі ялось умудрілись причіпити гірлянди! То була їх найвеселіша робота перед весіллям; робили вони її крадькома од батьва, позаслонявши вікна од двору.

Освічена веселым світлом, біла, просторна хата с повбіраними стінами й кутками, з лавками навкругі, закритими нерозрізаними рушниками, привітно прийняла в себе невіданих зроду гостей. Музики сіли за шірмами коло печі, а двое малих музикантів з великими басами витереблись аж на піч під саму стелю. Швидко потім задрижали шибки в вікнах, застугоніла хата від танців. Сповнились надії дочок о. Хвѣдора! переважила весела молодіж, пішла марно лиха рада клопотливої старости!

„Де ж оце у вражого сина ділись музики та танці?“ спитав о. Хвѣдор, не чуючи в третій хаті шуму й стукання закаблукми.

„Пішли в надвірню хату“, одказав йому хтось. „Там грають и танцюють“.

„В курятнику!“ крикнув о. Хвѣдор. „Ха, ха, ха!“ Мої куріи ще зроду не гуляли на весіллі! Нехай же побачать! А ходім, паноцці, що там за диво дівцця в курятнику! Бігай, паничу, возвісти там, що мов старі йдуть танцювати,“ крикнув він до якогось панича. — „Мерщій! бігом!“

Хлопець побіг а за ним рушились батюшки и старі матушки.

„Матушкі!“ гунав о. Хвѣдор, „беріть же мене під руку!“ Хіба ж я не архиерей на весіллі в своєї дочкі!

О. Хвѣдор насторожив руки. Дві немолоді матушки в хустках на головах, веселі, жартовливі вхопили о. Хвѣдора попід руки и повели через двір. Деякі батюшки вели процесію, несучи попереду в руках свічки. Якийсь дякон, що з ним о. Хвѣдор цілісінький вечір перекидався шутками, вхопив його рісу заду и поніс довгі хвѣди в руках. Позаду висипали всі матушки, старі всі батюшки, все що засталося в хатах, навіть слуги пороздавляли роти, дивлячись на процесію.

Темної ночі пізній йшла процесія по двору таке гомонячі. Посланець дав знати у хаті тим часом. Всі паничі, побачивши шутку, стали рядками, як мескалі и крикнули урґу. Музики вчесали веселу метелицю, знаючи звичай старих. О. Хвѣдор, з розставленими руками, з головою закинutoю назад, вступив в процесію в хату.

В одчійній навістив двері полився с хати хвѣлю світ на темний двір. Білі веселі стіни, білі

супни на паннах, зелені гірлянди та гільця надалі тому курятникові такий панський, незвичайний вид, якийсь празниковий, що отець Хвѣдор аж здивувався. Півна веселих молодих гостей, щасливих з свіжими молодими лицами, півна зеленого зілля й гилець — та хата здавалась далеко крапцю од усіх поків о. Хвѣдора.

О. Хвѣдор вступив в хату гордо й пишно, по архиерейській, зирнув очима и не втерпів, зареготався. Повага не держалась на його веселому лиці, на великих очах, и спливала, як вода.

„Оттак, так! дочкі о. Хвѣдора!“ промовив він „Хазяйки, нігде правди діти. Я думую, що вони заслонивши віконця, од людського ока, цибульку перебірають, або буряки скромадять та весільних нісень співають. А вони витурлили мої качок та курей.....“

„Дивись, брате, куди твої дочкі позаганяли качкі та курі!“ промовила весела матушка біленька родичка його.

Вона одхилила шірму, а потім, присівше коло припичка, одслонила заслонку и посвітила в піч. О. Хвѣдор, так жимірно присів коло припичка и заглядав у піч, передражняючи свою родичку, що всі в хаті покотились зо сміху.

В печі в ринках та мисках покотом лежало посмажене цілісіньке стадо курей качок, индиків, гусей,...

Знов усі засміялись годосно. Музики вдарили веселу метелицю. Старі матушки порозганяли паничів и розпочали метелицю. А о. Хвѣдор ухопившись за голову, вертівся в крузі та промовляв: „Будьми мої, кабані, підсвинки, гуси, индикі!!!“

„А барило горілки, а піввідра рому?“ одказувала Марья Василевна, перекручуючись у метелиці.

Вже свінulo, вже й ніч минула, а танці не переставали, поки сам о. Хвѣдор не порозганяв, шуткуючи, паничів и паничів спати.

Опівдні другого дня до вечора й пізній ночі — знов музики й танці! Нагулялися в волю дочкі о. Хвѣдора и вся околиця.

Не довго Середінський був писарем на ономії. Після весілля зараз Хоцінський підставив стільчика старому ономіюві на другій половині Нестеринців, що належала до другого діляча. Середінський став ономіюм и недалєко завів свою молоду жінку.

(Далше буде.)

ВЕСНЯНІ ГАДКИ.

Весна настає. Свої віти
Садок роспуска — розвієця;
Запахнуть дерева и квіти;
В саду соловейко заллєця;

И вечір тихенький настане —
И тепло и гарно на дворі,
И виплєве місяць за хмари,
И в небі заблєкають зорі...

В садочок ми вийдемо впарі,
Посядемо рядом, мов діти;
Весняні напоють нас чари —
И будемо довго сидіти....

Нас вітами лєпа прикрє —
Як любо та мило там бути!
И око не згляне ніче —
И в щастя не впустиє отрути.

Хіба тільки місяць загляне —
Из задрости зиркєє кріз віти.
Та й той заховаєця в хмари...
И будем там довго сидіти!

В саду соловейко озвеця —
А тихо кругом, як у вубі, —
Так тихо, що чуєно, як бєєця
Серденько в любі Катрусі.

Я люблю їй в очі погляну —
Там повно и щастя и мук!
И схилєть головку кудряву
Вона мині стиха на рука....

„Люблю“ я промовлю їй стиха —
И в очех одрік прєчитаю...
Ні слова про горе, прє лихо:
„Кохаю“ — тільки: „кохаю!“

И віра в душі спочиває,
Що є, ще щастя на світі!
Щасливі, веселі, як в раю,
Ми будем так довго сидіти.

Щасливий и рік той, и місяць щасливий,
Святився той тиждєнь, и день и година,
Коли мої очі зустрілись с твоїми,
Коли вперше серце щастям напоїла!

И бєєця ще й досі палкєє моє серце
Од погляду — щастя любіго;
Душа оживає, и плаче й смієця:
Ти — дар мині з неба Святого.

Трепечєця серце у грудях кривавє,
Думка, як та галка, високо літає, —
Напоїла начє віщими чарами,
В далєкі годниє зорить-прозорєє;

У темні темноти сягає, за море:
Бачить вона долю матері-України;
То вороном кричєє від тяжкого бою;
То серденько будить в козака, дівчачи;

То плаче, що мати любую дитину
Продає за гробі у тяжку неволю,

То з вітром на полі овлаче моглилу
То рани на серці козацькому гов...

А як стане душу недола гнітати,
Тобі — а не вітру — отдам своє горе:
Умієш ти легко єго потушити,
Васпокоїєть душу, люба моя доле!

И легко на серці, и очі не плачуть,
И знов я веселий, щасливий:
Душа твоя боді моєго серця бачить,
И ранами серце моїми боліє!

Святися ти роче, и місяць, святися,
И тиждєнь той милий, и день и година,
Коли я уперше а тобою зустрієся —
Вперше моє серце щастям напоїла!

Як нишкомъ погляну в любі твої очі —
В щасливе те море без краю, —
Дивлюся, люблю... а серце шєпочє:
Кохаю, кохаю!

Як часом присниєся мині опівночі —
Схоплюся я в ліжка, тай знову лягаю;
Подушку цілую... а серце шєпочє:
Кохаю, кохаю!

Як ти заговориш — одмовити хочу,
А що за одмова? — и сам я не знаю...
Слова замірають... а серце шєпочє:
Кохаю, кохаю!

Куди не піду я, куди я не гляну,
Де не обернуся, що я не згадаю —
Ти скривь біла мене... и я промовляю:
Кохаю, кохаю!

Ис. Яковенко.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятєхъ звездахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ЧЕТВЕРТИЙ СХІДЪ.

У Печиніжині східъ.

Другє мїстцє у порєді коло замку. — Мієцяє за хмаровъ.

КОЛОТНИЦКИЙ

приходить.

Усе вь дворі вь тривозі, все вь сумі,
Усе у неспокою, кждєє ходить
Нєначє затронєє, по кутахъ
Собі все потай шєпчєє, голововъ
Усе собі миває, так! а Томашъ
Літає неспокійний, наслужає,
Біліє, червонніє, се мабїть
Ужє їй часъ —

Томашъ прибгає.

А що тамъ? —

томашъ шепче му въ ухо:

Вже? — злягла? —

А що хрести? — Чи будуть?

ТОМАШЪ.

Тільки що

Бго не видко зъ ними! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

А циганка? —

Піславъ кого до неї, такъ, якъ се
Тобі казавъ я перше? —

ТОМАШЪ.

Ні ще, бо

Циганка прилетіла вже й сама,
Уже и въ пана була. Все сказала.
Да відки вна се знає — се вгадати
Не легко.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ну, а панъ? —

ТОМАШЪ.

Встікав, да

Ще все не довіряв, бо ще діти
Не видівъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Охъ теперъ хрести! хрести!

ТОМАШЪ.

Да вна бо їхъ не прийме. — Що я скажу? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я бувъ бихъ и забуду! — скажи, що їхъ
Чернець їй посела! чуєшъ? — що
Чернець їхъ посела! — вна їхъ прийме,
Бо вінъ не разъ такі забавочки
Їй поселати звидъ. — *Иди!* — *Медиж!*
Та лишъ розумно! чуєшъ? —

иде у оденъ бікъ, Довбушъ надходить зъ другого.

ТОМАШЪ.

Б хрести?

ДОВБУШЪ.

Тутъ маєшъ! — Охъ мій Боже, якъ мене
Се голова болить!... Кобесъ ти знавъ,
Що я теперъ зробавъ!... И та длюба
Матбуть не варта того!... Томашу,
Теперъ я йду до неї! —

Хоче йти — Томашъ его тримає

Що ти? — ти

Гадавешъ, що ся дупі продають
Безъ баришу? — Могла вна се бажати
Відъ мене, то вна моя, я купивъ їй
Собі душевъ! —

ТОМАШЪ.

Василю —

шепче му въ ухо.

ДОВБУШЪ.

Ні! —

Томашъ шепче.

То правда! —

Нехай же: за годину и тутъ буду!

Ти пустишъ мня до неї! — а якъ ні —

Виривав ніжъ за череса, показує го Томашеви, и йде.

ТОМАШЪ.

переполошений

Добродію! —

Колотницький приходять зъ другого боку,

Ви чули? — Я пропавъ!

Я знаю го! вінъ прийде! а не ставюсь

Я тутъ — вінъ ме мия пасти! — вінъ уба мня,

О вінъ мене уба! —

Колотницький: шепче му въ ухо. — Вінъ цілує му обі руки.

Ви господъ мій! —

Ви Богъ мій! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Тихо та відвежно! —

Идуть оба.

(Дальше буде.)

СОБІ Й НЕ СОБІ.

Не хочу я статку, чималої слави,
Не плачу, що долі не давъ Богъ мнѣ —
На судъ я не клічу противнівъ лукавихъ,
И карі не прошу и їхній вині.
Пустѣс гуляти съ панами-князими,
Порфѣри ні злата думі не жадні —
Не хочу щобъ били мнѣ головами:
Поклони и статки и слава — маца.
Одного я тільки прохаю у Бога,
Щобъ проти неправди давъ сила встоять
Душею не скривить и завиту святого —
До скому щобъ вірно мнѣ додержать.

В. Шашкевичъ.

КАТЕХИСИСЪ, ІСТОРІЯ И ЗЕМЛЕПИСЬ.

(Подане Н. Вахнянинаемъ.)

Підъ такимъ заголовкомъ подаю копію зъ
манускрипта, найденого мною въ місяцю Серпню
1868 р. на поді въ повітстві старіємъ уотця Петра
Копка въ селі Борщевичі коло Нязанковиць въ
околі Перемишльській. Манускриптъ, не цілковитий,
походить съ початку 18. віку и обіймає 12 кар-
тинъ; списаний вінъ скорописью руською; а подене-
куда латинською; начальні жъ букви кожного уступа
начертані червоною краскою. На позістадій оловинці
13-тої картинки находилось имѣя автора чи перепис-
чика, вразъ зъ означіннямъ місцевости, и часу, де и
коли росправа ця списанаю зістала; однакъ відчи-
тати лишъ можна, що означена вона въ місточку...
при церкві св... цаномъ Степаномъ... 1713 мі-
сяця... — Основною думкою єсть по часті річи ре-

В С Я Ч И Н А.

лігійно-біблійні, катихісисові, по часті світові, історично-землеписні, дотикаючи земель східних, святихъ. Речі сі розведені суть въ діалогахъ; Учень питає про все въ Майстра, а той, беручи майже завжди письмо святе за підставу мудрости и науки, одвічає ёму зъ всею повагою. На трѣхъ першихъ картинахъ розбирають оба нащадъ світа а відтакъ ставить учень своему майстрові другі ще дотенні питання отъ якъ кто ѿ тихъ (людей) на землі живи, а сіго свѣта красота и довгота видѣ? Кто сѣдець вышше Гда на Престола? и т. др. На третій картині находить ся: Предмова до читателя, однакъ не ціла. Авторъ заявляє тутъ що зачинає вінъ всю свою мудрість съ тихъ книгъ, що єть на Нѣк, и на Землі, и въ ѿблакахъ; и водахъ, и що которій тін книги пишець то Духъ Свѣти ѿповѣдаєть, ~~Тотъ насъ даєть нащити, даєтьмо правдѣ могои познати, а тій книги свѣтлостемъ свѣтитъ...~~

Відтакъ розсправляє авторъ объ неклі и небі досить просторонно, толкує дещо за Одама и Рай, назначує ёму місце на обшарі земнімъ и переходить такимъ робомъ до відомостей історичнихъ и географичнихъ.

Наведу тутъ деякі уступы зъ сѣго манускрипта; нехай звісно намъ стане, якъ високо по сторонамъ нашимъ галицькимъ процвідала въ початку 18 віку умѣтність релігійно-світова и якъ звільненська втискавъ ся у письменництво язикъ простолюдний побічъ святобливної мови старословинської.

Ось вірно знятий уступъ зъ часті катихісисової:

- П. Колько єть именъ Христоу хъ
 О. Семнадцать и девъ, толко и Бѣи и Престолакъ всѣхъ толкожъ и островъ кланкухъ на морі, толко и; ~~ирикоу~~ иа землі и болѣзній в человекѣхъ.
 П. Пиде богатыи до нишаго и просилъ єдинаго которого немалъ, и далъ єму нишій
 О. Хрѣосъ всемогій пришола до Івана и просилъ єдинаго то єтъ крѣпінѣ, и далъ єму нишій. то єтъ Іванъ єго крѣпінѣ.
 П. Зробъ хождаше, а мертвей внемъ пошше,
 О. Іванъ въ чрѣкѣ китовѣ,
 П. Кто родисѣ ѿ мертвей Мѣре и пакы оунѣде во оѣтрѣбѣ матернѣю
 О. Пидемъ родисѣ то єтъ рожданѣ ѿда зѣмлі и пакы в землю вниде.
 П. Кто вниде съ плѣтію на нѣо.
 О. Іліа Існѣхъ Іванъ Бѣгословъ, *(Дальше буде)*

Олександро Дрейшоу, родомъ Чехъ, пѣяниста все-світній слави, умеръ 1. Цвітня у Венеціі. Даючи концертъ по головніщихъ містахъ европейськихъ, завивъ вінъ такую виртуозність на фортеп'яні, що Крамеръ, чуючи ёго перший разъ у Парижі, сказавъ: „Дрейшоу не має лівої руки але за те дві прави.“ Відъ р. 1862 бувъ вінъ професоромъ петербургського консерваторіума, а відъ р. 1865 царськимъ пѣянистомъ.

— Славний хорватський історикъ и предсідатель южнослов'янської академіі др. Фра. Рачки, именованій дійснимъ членомъ чеського товариства ученихъ въ Празі.

— Збори археологічні у Москві почалися 4. Цвітня и туди прибуло 112 російськихъ археологівъ. Уже те число ученихъ доказує, що Россія не єсть такъ варварсько-дикомъ, за яку її окричали.

Сиямові близнюки. Въ Силмі родили ся р. 1811. два близнюки Чанъ и Енг. Ихъ отецъ такожъ родомъ зъ Силму, а мати съ Китаю. Съ поміжъ численної семі тільки вони одні родили ся близнюками. Зрослись вони надъ животомъ, въ epigastrium и сполучені зъ собою м'ясистою, 19 центиментрівъ довгою перенонною, такъ, що можуть сидіти рідомъ; але тогді операть ся праве рам'я одного о ліве другого. Оба брати чують однаково порушення зросеного місця; ту, здаєть ся, змішують ся и їхъ жишки (нерви) и кров'яні жили. Сполученне кров'янихъ жилъ єсть однакъ такъ слабе, що ліки, поданні одному, ніколи не дотикають кров'яної системи другого. Все таки зазнавали оба кілька разівъ одночасно въ недуги, якъ: на віспу, лихорадку и т. др. Родились вони обернені лицемъ одинъ до другого; впростаючи, старали ся змінити своє положення и теперъ ходять троха бокомъ до себе. За першої їхъ подорожі по Европі (р. 1830) притикаючі руки їхъ висіли бевладно и були далеко гнущі відъ другихъ двохъ свободнихъ. Съ того жъ часу навчились вони владити однаково обома руками. Очи обернені одно до другого єуть слабші відъ вишнихъ; обі притикаючі ноги далеко слабші якъ вишні, и не злати; чиявляв бъ вони по операціі ходити и стояти безъ підпери. Не вважаючи на все те, вони такъ физично якъ и морально самостійні. Лікари пересвідчились, що органиемъ Чанъа слабшій, чимъ Енга и що вінъ такъ довго не помие якъ ёго братъ. Майже завжди думають вони объ одному и однимъ діломъ займають ся. Но вони можуть такожъ одночасно розмовляти объ ріжнихъ річахъ; не слухаючи одинъ другого. Міжъ собою говорять вони рідно, хочъ дуже люблять ся, и тільки неохотно, съ причиня родиннихъ сварокъ на операцію годять ся. Въ обохъ єсть своя семія. Оженились вони зъ двіма сестрами и у кожного єсть нишка по дев'ятеро дітей: въ Енга шість синівъ и три дочки, а въ Чанга шість дочокъ и три сини. Спродівались вони зъ своєї семіи втіхи та супокою, але надія завела їхъ и родинні сварки и невгоди спонукують їхъ до приводеення на операцію. Въ сій цілі удавали ся вони ще 1890 р. до Европи, щобъ порадитися зъ европейськими хирургами; теперъ вони другий разъ удають ся до Англіи въ тій же самій цілі. Но всі лікари страхають ся такої операціі, котра могла бъ спричинити смерть вже близько 60-літнімъ близнюкамъ.

— Не має бути „Чтеніє для простаго народа нашего?“ Ужварська газета „Світъ“ завідомляє въ ч. 12, що вона своєю фелетонову повість перепечатує въ окрему брошуру, щобъ послужила „чтеніємъ для простаго народа нашего.“ Ъ цікавості на те „чтеніє“ заглянули ми до фелетонної повістки и нашли тамъ заразъ съ початку многи цікаві

уступи. Одинъ изъ нихъ подаємо на потіку нашимъ ш. Читателямъ дословно: „Всеобщее начало господствовать во кругѣ, недоумѣніе, недовольство, смущеніе, отчаяніе — когда искусили, что послѣдствіемъ жалкаго впечатлѣній никто не въ силѣ, прійди ко слову. Наконецъ Ословскій зачѣмъ онъ тремъ владѣлъ желѣзно-шляповыми орденами, повинностью считалъ, если неначе то чиновственио проглаголати...“ И коли жъ діждемо ся ми, що и наші галицькі гаетчики-політики стануть для народа нашего перепечатувати подібне *гшєніє*? — Дійсно, коли не збожеволіли наші „руські“ въ Австрій, то по крайній мірі станъ їхъ душевний перебуває небезпечну кривязь, котру, давъ бн Богъ! щоби щасливо и съ хісномъ для Руси перебули.

В І С Т І.

У хорватсько-сербськимъ, літературно-науковимъ письмені „*Viensa*“ про котре уже згадувано було въ нашій „Правді“, поміщено въ 13-імъ ч. хороший перекладъ Вовчюого оповідання „Чари“. Перекладач п. St. додавъ відъ себе коротку примітку про се оповідання, котру и наводимо тутъ въ дословнимъ перекладі.

„Въ 8. числі „*Viensa*“ — каже вінъ — подали ми хорватській публіці одно оповідання того самого автора и сказали тамъ дѣщо объ сѣму роді словѣянського письменства. Сповідуючи нашу привібіянку, подаємо теперъ ще одно оповідання, и хочемо опять похисуватись добримъ звичаємъ „*Viensa*“ та подати про ёго хочъ коротку примітку.

— У сѣмъ оповіданню Марко Вовчокъ неначе фотографує життя народне, малюючи ёго въ двохъ, трѣхъ сторінъ разомъ. Народнимъ способомъ зображує вінъ зражену любовъ, начертує відтакъ задрість и вѣже съ тимъ всѣмъ одно изъ суевірій народнихъ себѣ то: вірування у відьмарство и чари. Всякий побачить, скільки штуки и правдивости находить ся у сѣму начертові, всякий перенесеть ся, читаючи отсі чари, въ свої дитинні літа й згадає, якъ то колись йшовъ въ гору ёго волосъ, слухаючи оповіданъ про відьми й нечисту силу. Нема тутъ ні одної черти, котру бъ не могли ми своєю назвати, бо крімъ спільности всесловѣянської, вѣже насъ Сербівъ и Хорватівъ ще й отчина сѣхъ оповіданъ; бо нинішня їхъ отчина була колись-то и нашою попередъ отсеі, въ котрій ми теперъ.“ И справді, не тільки старосвітська наша история, нашъ языкъ, а именно гуцульскій говіръ, але такожъ усі вірування, звичаї, духъ и майже цілий світоглядъ народній ясно доказують, що ми Русини міжъ усіма словѣянськими племенами найбільшъ споріднені въ южнимъ Словѣянами, найбільшъ нохожі одні на другихъ, — доказъ, що колись наші прадіди изъ прадідами Сербівъ та Хорватівъ жили, наколи не разомъ, то поручъ въ дуже близькихъ взаєминахъ. Нехай же ся наша старосвітська прадідовська звѣязь межннародия николи не розриваєть ся, а потужнішає у велику силу моральну, коли не здужали її и віки затерти!

— Якъ процвітає у насъ псевдоетимологичня правопись, доказомъ сѣго най буде намъ наступуюча подія. П. Моленцкій, акторъ колишнєй трупи театральной О. Бачинського, теперішній директоръ новазавязавшого ся „товаришества рус(і)ко-народной сцены.“ заповівъ илякатомъ на день 23-го Цвѣтня перше своє театральное представліє у Перемишлі.

Оповідка дотична списана нашою и польскою мовою и грішить сильно не лишъ проти сянтактики граматичнєй, але и проти правопису, прозваною у насъ етимологичнєю. Ми подаємо тутъ части въ неі задля оригинальності въ вірній копії:

„Ез Четирихъ дна 23. Цвѣтня 1869 представлено ебде по першій разъ: „Глаже до нашихъ Родимцевъ.“ Выголошено: П. Н. Моленцкимъ.“ (отже Слово ебде представлено и выголошено): „Посадаѣ: Длѣ одного лыкѣ, полна хата крѣкѣ!.... Закончитъ: Мѣшанина изыковѣ молдавского въ французскимъ. Комедѣта из 1. актѣ во спѣванѣ.... Кѣрчкѣй, трактѣрникъ.... и т. др.

Ми похваляємо заміръ п. Моленцкого: збудити „народною сценою“ народнєго духа, и жычимо ёму що найкращого процвіту, наколи вістане нинъ вірній своїй програмі и не відде на манівці, на котрі ёго наші „політики“ занадують; однакъ ми яко 21. літні Русини воскресші въ 48. р. — домагаємо ся, щобъ будителі того духа тямали хочъ одну правопись въ двохъ у насъ ужнванихъ и не соромили насъ передъ снітомъ. Вижидаємо отъ нашихъ Перемиськихъ корреспондентівъ скорихъ справозданъ съ театральнихъ виступівъ, а поки що тишить насъ се, що перше представліє, поважкъ ми чули, хорошо випало и що п. Моленцкій гарно и въ рутинно свою родю відігравъ.

Шаховій кониць.

(Тема вняте въ пісень Лавренька.)

го-	ла	би-	су-	не-	ли	ди-	дио
ма	ров-	во-	щобъ	лю-	о-	ма	не
ри-	бі	не-	ла	ди-	хо-	дио-	ли
ли	то-	ми	а-	ку	що	сті	не-
со-	ли	по-	го	ямі-	ра-	доч-	го
де	я-	го	би-	ла	По	ма	бу-
е-	ма	ров-	хо-	ровъ-	не	не	са-
ра-	лю-	ли	са-	лю-	ди-	де	и

Розвѣзанне у слідууючому числу.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Питають въ насъ зъ деякихъ сторінъ, чому ми „отвертий листъ до Голови „Просвіти“ подали на московському язиці? На се одвічаємъ, що здіяли ми таке по тій простій причині, щобъ вороги наші увірились объ автентичности листу. У насъ въ Галичині не втне нікто и одной стрічки по московськи.

Просимо тихъ П. Т. Добродіівъ, що повижичали книжки до читання зъ редакційної библиотеки, щобъ ласкаві були звернути їхъ до 1-го р. Червня.

Зъ сѣмъ числомъ розсылаємо 15. ч. „Пясьма“ св., 16 и 17. вийдуть, сподійсь, въ 17-мъ числомъ „Правди.“

Головні помічники при редакції: Б. Згарський. М. Коссакъ, Дрѣ В. Луцаковскій, Ом. Партицькій. Дрѣ К. Сушкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахнявинъ.

Зъ другарні Ставропольської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати вимосити:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администратія підъ Ч. 453 1/2 (Галицька уліця).— Рекламці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечум.

Річ дальша.

IV.

В перше літо після весілля, літнього дня перед обідом сиділа Ганя перед столом проти вікна, и чесала косу перед дзеркалом.

Передобіданий час — то був задля неї вольний час. Вона впоралась, поприбирала в хатах, наварила й напекла и почала вбратись, дожидаючи чоловіка обідати. Немолода сільська господиня за вбіранням Бóгу жолниця або наймицьк лав, а молодá веселенькі думи думав.

„Чи щаслива я тепер за своїм чоловіком?“ думала Ганя. „Чи плакати міні на свою долю, чи сміятись до неї? Чи нарікати міні, чи дякувати своєму таланові? Казала міні мати перед весіллям, плачучи: „Нейді, дою, за ёго заміж! Лүчче б я тебе під шум пустила, ніж мала оттак видавити!“ Помилілась моя мати, що не збожувалась за милого заміж ддати. Чи щаслива я з своїм милим?“

Даремне то було питання молодій жінці. Чи то ж не доля, хто спаровався з милим? чи тож не талан, коли довелось з любим вік вікувати?

Обернула Ганя голову и зирнула допитливим оком по хатах, держачи в руках расплетену косу.

Хаті були такі, які звичайно бувають на околицях. Дві хаті було більших, а одна маленька. Через сїни була пекарня с комирчиною. Дом був не новий, але чисто вимазаний білою гліною з новим сосновим помостом, дуже чисто вимитим. В хатах було просто й убого. О. Хвѣдор не зміг наділити своєю дочку багатим приданим. В одній хаті стояло широке ліжко с подушками а на стіні за ліжком висів не дуже новий килим домашньої роботи ш червоними та зеленими квітками невідомими в натуральній исторні. Коло стіни стояла старосвіцька скриня на коліщатих кована залізом вся в червоних квітках по зеленому полі. А в першій

хаті що була ніби світлицею, стояла проста каніпа з спінною, прикрита килимом. Тільки шість нових стільців, покритих світо-синьою матерією, веселили чисту хату з білими, як сніг стінами, з великими, чистими вікнами, и надавали хаті щось панське.

Огляділа Ганя хати и зрівняла їх з батьківськими. Не багато кращий убір був и в хатах батьківських. Правда, в її думці мигнув, як картиня, хороший дом, як от вона бачила в панів, багатих священників, або читала в книжках. З'явилася їй, як на картині, хороша м'яка мебіль покрита рожовою, свіжою матерією, по стінах и по добу хороші килими с трояндами та гвоздиками, з'явилось їй навіть велике дзеркало в золотих рїмах, де її було відко всю, — молоду та хорошу, її свіже лице. Майнули перед її очима великі картини на стінах в золотих рїмах, хороші завіси на вікнах... Швидко опам'язувалась вона, аж засміялась сама з себе, що її думка залетіла так даліко. Не зросла вона в роскоші и не гадала вона об роскоші. Мари об таких хатах роскошних здалісь їй пустими. Як от покупель з невеликими грошима вибрав в дуже багатому магазині, що стусуєця тільки до ёго грошей, так и її помірна думка запинилась тільки на хатах, на мебелі, трошки кращих, які вона тепер мала.

„Роблю я й тепер, як и в батька робила“, пішла далі думка її, та роблю я для себе и для свого милого. За-для ёго міні й робота неважка. Міні здається, що й та страва не буде ёму смачна, що не я готувала своїми руками и той хліб не буде смачний, що не я своїми руками вчинила, и постіль буде тверда, що послана чужими руками. Робота міні не страшна.“

А тим часом глінула вона на свої руки. Од ліття було тіло біле, як скатерть, котрою був засланий стіл, а пальці почорніли, поморщились, пошерхли, щиколотки стали горохувати. Якій молодій жінчині не схочеця білих м'яких рук, та ще тоді, як їх цілюють гарні, гарячі, рум'яні губи милого!

И знов неначе їй хтось показав на картині: сидить вона, як багата пані убрана в багатий убір.

Перед нею чудовий туалет в золоті та сріблі. У дзеркалі світиця, як повна троянда, і повне лице. В пекарні стукотять ножи, — кухарі обід готують. Лёгка підносить їй снідання й чай. Слуг у покоях багато. Вони бігають і прибирають, а вона сидить та тільки порядкує. Вона не встав рано с теплою постелі, спить до сходу...

„Ні! робота міні не страшна! Не привикла я до лінощів. Я б и не всиділа без роботи и навіть скучала-б! хоч би в мене було и три наймички. Не люблю я того поганого панькання, тих паскудних лёкаїв, обгодованих, мов кабанів, що виляють кругом тебе, мов підлесливі пси.“

И спинилась її думка на двох наймичках, на роботі не дуже тяжкій, яка буває перед святками, на ті ли, щоб не так дуже рано, до світа вставати. Хто б не схотів би, щоб и робота була лёкша й рідша, щоб довше спати, не відсвіта вставати!

„Не зазнала я в батька роскоші, я зроста, ввесь вік паняньський звікувала небогатою. Білише я працювала, ніж гуляла, білише я коло печі тупцала, ніж на вечорах танцювала. Двічі танцювала я на весіллі, тричі — на храмах, раз на своєму весіллі, тай... годі... Издила я в батька тріхи не на драбинчастому возі, поганими, худими кінями, харчували мене борщем та кашею. Я рідко пила чай. Не весело пролетів мій вік дівочий. Мати крадькома купувала міні стрічки та сукні, що й батько не знав. Нічого міні нарікати на свою долю. Не гірше міні й не лучче міні.“

И знов, як на злість, майнула перед її очима сімья сусіднього дуже заможного священика, де дві дочки, вчені в пансіоні, грали на фортеп'яні, издили на хороших конях, вбирались дуже хорроше, не робили чорної роботи. Згадала вона той дім багатий, роскішний, як повна чаша, повний всякого добра, веселий. Згадала вона гостинну в тому домові, убрану багато по панський, ті веселі до танців музики, веселий вечір, де було дуже багато гостей, паничів; згадала як їй було там весело, хорроше, любо між молодими людьми, як коло неї увивались паничі, не давали їй спокію, просили її до танців.

Веселий промінь літнього сонця, зелена вишня, що заглядала гіллям в вікно, біле, свіже лице, чорні брови її, що виглядали до неї з дзеркала — все те викликало веселі мрії веселі думи. Почулись їй, мов принесені вітром на промінях сонця з зеленого саду, веселі музики, пісні; майнули перед нею танці, сміхи, жарти, повна хата веселих гостей, хата висока, освічена й убрана квітками, потім майнули перед нею коні, баскі, високі, прудкі с крутими шиями, як у лебедів, хвастон критий, а в хвастоні сидить вона поруч на м'яли, верта-

ючись, при зб'ях, полями та лугами до дому з гостей.

Ганя кинула оком в вікно. На дворі проти самісінького вікна сгирчав тріхи не драбинчастий візок простий, в одноконку з оглоблями. Подертій старий дубок, котрим був обшитий візок, висів, як подерті шматки старої одёжі. На візку в розкинутому сіні греблись кўри. Сіно повистромявалося в дірки. Ряба здорова поросна свиня, зіпнувшись на візок передніми ногами, всунула голову в сіно, шукаючи поживи.

„Не знати міні роскоші,“ думала вона д'лі, заглядаючи в огород.

А там друга сива свиня, вже не поросна, а прудка, як хорт, поралась коло картоплі, вивертала один кущ, ханала картоплину и з'араз кидалась до другого, мабуть користуючись часом. Наймички не було дома, Ганя вхонила кочергу, взяла пасмо недочесаної коси в рот и полетіла прожогом в огород и таки добре засапалась, поки вигнала свиню з огорода.

„От-такé щастя було и в батька!“ промовила сама до себе Ганя, вертаючись у хату и дочісуючи косу.

Причесалась Ганя, наділа простеньку буденну сукню и оглядала себе в дзеркалі. Заткнула вона за косу червону макову квітку и... викинула потім.

„Ні! лучче я зав'язуюся хусткою попросту, як позавчора. Він же мене звав чудовою хоррошою молодичкою!“

Ганя вийняла з скрині велику хоррошу персидзьку хустку, ще материнську, по білому полі ш червоними як жар квітками и торочками и недбало завертіла голову. Білий шовк чудово пристав до чорних брів до чорних очей, до рум'яного лиця. Червоні торочки, що спадали аж на білу шию, не перемогли червоних як калина губ.

Сміючись до себе в дзеркало, вона наділа на шию товсте різане добре намісто!

„Любить мене чоловік. Та хіба-ж и нема за що? Не зазнала я роскоші за те ж зазнала кохання. Коли б же йшов милий обідати зо мною!“

Немав там справдешнього горя, де панує щира, гаряча, за все надаряюча, щастям наділяюча любов!...

Пішла Ганя виглядати чоловіка, ввійшла в сад и сад собою закрасила, по садочку похажала а очима на веселий яр поглядала.

А яр той був глибокий и не дуже широкій, ввесь зелений, веселий як рай. Одним кінцем він простягався до села, де на взгір'ї було відко веселі, білі хати в садочках, де блищав проти сонця великий став з двома млинами, а високими вербами

коло грєблі. Изза горі виглядала цєрква трєма верхами, трєма хрєстами. Другим кінцем яр ишов між горами далєко, далєко, доки не зустрівся з високою крутою горою, укритою до самого верху старим зелєним гаєм, розійшовся перед нєю на два боки двома рукавами знов поміж горами, обминаючи під самою горою на розході чималий ставок, світлий блискучий, як око. Кругла, мов шпиль, гора, обвічана гаєм, мочила зелєний поділ свого убранна в самім ставочку, а другий такий самий шпиль, одкинутий в тихій воді, висів униз, у синю глибоку безодню, звисивши зелєне верхів'я столітніх дубів та лип. Вдвож по яру блищала смужечка синєї воді між гостроверхою осовою. Попід горами виглядали кринички-жолобки або плетянки при самій землі, під зелєними вербами. На однім узгір'ї того яру стояла економія, вся в зелєному саду, розісланому по косогору. По другий бік яру, на горі, між зелєними житами, стояла скарбова влуня, волових тік, кошари и довгі, почорнілі од дощу, стіжки хліба.

Не на шпиль поглядá Ганя, не на три верхі сільської цєркви, що ніби плавали в лєгкїм тумані проти сонця: поглядáла вона на сірі верхі току, на чорножовті стіжки. Там коло робітників був її Ясь. Звідтіля її око звикло стрічати милого.

Вже вона й по саду нагулялась и квіток нарвала, та все на гору поглядáла, а милого немає. Вже й квітки зов'яли в руках, сонечко с півдня звернуло, а милого немає. Вже Ганя втомилась, по саду ходячи, вже очі од ясного сонця втомилась, милого виглядаючи, а милого немає!

„Боже-ж мій! шд це з ним сталось! де це він забарився?“ Засумувала Ганя за чоловіком, неначе він десь поїхав у далєку сторону, неначе він десь блукає по безкраєму степові, на безберєжнім морі.

„Можє він поїхав до козаків-лісовиків, можє заблудив де в лісі, а там усякого звіря, а там вовки и в день нападають!“

Засмутилась молодá Ганя, опустила руки. Зов'ялі квітки посипались из руки по траві.

„И страва перепрів в нечі.“ думала вона. „Лїхо нам з чужою роботою! За нєю и шматка хліба не ззість у пору.“

Од скарбового току, летіли з горі три найменших сестри Ганіні, як три ластівочки.

„Ясь обідає в нас.“ промовила одна щебетуха, и казав, щоб ти сама обідала и не ждала єго, бо в нас гості.“

„Не прийшов обідати,“.... говорить їй думка. „Можє я єму чим не догодила; можє, не дєбре обідати варила; можє, не приголубила єго коли.“

„Ясь виїв аж дві тарілки, а мама сміюцца та кажутє мабуть тебе жінка держить на голодному столі.“ говорила далі щебетуха.

Знов задумалась Ганя, аж червоні торчєки з голови звисились на шєки.

Сила вона сама обідити. Страва в рот не йде, їсть вона знєхотя.

„С ним же він там говорить?“ спитала Ганя. „Можє, з гістьми, з якими паннама?“

„Зо всіма говорить, а зо мною найбільше. Вім міні казав, що нема й в світі кращєї од мене, що в мене брови як снурочок, очки як терночок и поцілував мене та так поколов вусами! бо в єго вуси як счєтина..... И досі болить!“

Глянула на неї Ганя, и щось не дєбре заврушилось в її сєрці. Чуднє людськє сєрце!

А малá сестра побігла до дзеркала, роздивлялась на свої бровинята, лизала пальці и пригляжувала нимі свої косинята.

Не стільки їла обід Ганя, скільки її сєстри. Довго ще вони щебетали, забавляючись нарваними квітками та куклами, а Ганя сиділа коло вікна та все поглядáла на яр, на тік, на гору, чи не йшов її мийнй.

Вже сонєчко спускалось над гаї, як вернувся до дому Ясь и застав Ганю засмучену коло вікна.

„Оце, як же я засидівся у батька!“ промовив Ясь. „Прихав о. Мойсєй з жінкою, а я й забалакався з нимі. А ти, сєрце, сама тут обідала? Вибачай міні, моя любá!“

Ляцє її знов засвітїлося, повеселішало.

„Кров з молоком ти молодїчка в хустці, в червонім намїсті!“ промовив Ясь обнимаючи її.

„А я тебе ждала в вікна виглядала! протоптала в саду стєжку, по саду ходячи. Не відай мене саму. Обід той міні не смачний и день той невесєлий, як тебе дома немає.“

„Не тужи Ганю! Як би воля моя, сидїв би и коло тебе и не одступав би від тебе, та запродавший час мій!“

Посідали вони рядбчком на канані. Ясь узїв її за руку.

„Почорніла твоя рука од роботи, сєрце Ганю! Жаль міні тебе, що то робиш за для мене як наймичка. Достатки наші невеликі. Нетрєба було б тобі йти за мене замїж!“

„Рука моя почорніла, для тебе роблячи. А глянь, як ти запалївся, для мене працюючи на молі!“

„Ти, Ганю, молодá. Невесєло тобі одий марно лїта проживати на цїм яру. Тобі трєба весєлий гостой, весєлої компанїї, музїя, танцїя. А я небагатий! не зможу розважити твою молодїсть. Шнєда міні тебе! Робота одриває життя жєне од дїму, од тебе!“

„Цить уже! годі!“ промовила Ганя, затуляючи своєю рукою ёго рот. „Ти оце передумуєш мої власні думки недавні.“

„Що-ж? ти думала?“

„Думала я багато, и дійшла до такого кінця, що я щаслива и дуже щаслива, бо я люблю тебе, а ти любиш мене. Чого ж нам більше треба?“

„Ходімо, Ганю, на яр, та погуляємо: Ждала ти мене довго..... Не підумай за те и сёгодня до снірбу, що-б ти не скучала.“

Пішли вони через садок вздовж по яру, побравшись по-під руки. Густа неспішена трава плуталася під ногами, як найгустіше рун.

Вечір надійшов тихий та ясний. Яр увесь світився зеленню проти сонця, що пронизувало косим промінням лист трави подорожника. Ганя и Ясь йшли и мовчали. Краса місця мов одібрала од їх думи и розмову. Перегодя Ясь промовив:

„Знавш що, Ганю!“

„А що?“

„Поно робимо, попрацюємо, поки молоді, а там, Бог дасть, забагатіємо, зберемо грошенят, візьмемо посессію, абб купимо хутір. Будемо якось хитрувати та мудрувати и такі добудемо того щастя. Адже ж люде з бідних поставали багатими. Радали міні люде,“ промовив далі він, „щоб я брав священникову дочку, коли хочу мати добру хазяйку. От я и взяв тебе; и щасливий кругом, тільки шкода міні твоїх білих рук.“

„Годі вже, Ясю, с тими руками! Було брати Польку, коли хотілось тобі дуже білих рук.“

„Білі руки не принесли б міні щастя... Яб не ззів смачного шматка шліба з білих рук. А як зберемо тріхи грошенят, тоді матимемо більше прислуги. Тоді я посажу тебе в убраній світлиці, одягну тебе в шовк та в аксаміт, не дам тобі взятись и за холодну воду, накличу веселих гостей, даватиму по нашим достаткам бали з музиками, щоб тебе тішили гості молодії, щоб тобі ніколи було скучати. А настане зима, заглянемо и в Київ, поїдемо на контракти накупимо всякого добра.“

„Коли б ти знав, таке саме міні верзлось недавно в ранці, як я чесала косу. А знавш, що ревівало всі мої веселі мрії?“

„А що, моє серце?“

„Сива свиня! Наслу вигнала з огороду. Скач череа тин, як добра собака. Завтра загадаю людам стріснївити.“

„Кинь, серце, тих свиней хоч на чей час! Боже! Боже! як би нам удвох завоювати те щастя!“

„Мабуть ми будемо думкою багатіти. Чи ми-ж не щасливі тепер? Чи не грїх же нам нарікати на

свою долю? Наша робота не важка. А чи мало-ж на світі людеї, що позавидували-б нам?“

„Хіба одні мужики позавидують,“ одказав Ясь. „А чому мужик не позавидує?“

„Хіба ж мужики не люде? Дасть Біг лучче, — буде лучче; и тепер-не погано....“

Повернула молода пара коло ставочка и пішла долі яром, поміж тими горами, укритими гаєм. Знов вони оббе замовкли. Несказана краса того місця одібрала в їх думи й розмову.

Дивні Українські ярі гаєві між невисокими, та крутими горами та шпидями, між дубовими та грабовими, гайми, що роскішно поросли на крутих рёбрах, на вершках гір та шпилів! Ще недавніми часами йшли тими ярами стави за ставами. А ліс, не спинаючись ворожою людською рукою, обсіяв, обсадив деревом усі гори й неглибокі долини. Тепер ті веселі ставочки знать уплили в якусь кращу сторону! На їх місці поросла тонка, як нитки, густа як повісмо, зелена трава, услала ярі й долини, мов килимами. Колись у веселі ставки заглядали з гір столітні дуби та граби, свідки слави козацької та гайдамацької, а тепер їх внучата обступили рівною межею ті зелені ярі. А білш того, що паньська-Ляхівська ввראה сокіра без жалю облунїла, обголіла мїлі гори нашої України. И білш там тепер стерчить іжаком малоросла ліщина, колючі будяки, як волосья на сиріцькій миршавій голові, обскубляне руками лихїі махухи. Сохнуть наші ярі, висихає наша вода, горять од сонця наші гори, гадиною висисає останню силу нашої землі наш ворог, без слїду їдять Ляхівські сахарні нашу благодать, наші „зелені діброви“, наші „темні луги,“ що так любо виспівано їх у піснях.

Идеш ярами, як чудовими покоями. Чис-ж в світі покїі кращу од тих ярів? Під ногами стелеця зелений травяний помїст; по обїдва боки їдуть стїнами гори з зеленим деревом. На шпидях стоять дуби зубчагою стїною, розїславши мїцне гілля з широким листом по синєму небу. Над головою стєля з глибокого, безоднєго неба, синєго, аж темного. А по тїй стєлі не малєванї, а живї птиці перелїтають з горї на гору: то ряба гóрлиця, то сивий припугень, то сїня синворакша, то перенївають небу нїзкою дїкї качкї, дрібно трїпачучи гóстрими крїльцями, то пересунєця тяжкий бусел, прєстягнувши назад свої довгї, як ломїки, нóги.

В тихих закутках стоять там пасїки, идуть там бджóли, пахне свїжим мєдом, гаєвїями квітками, свїжою травóю, грибами. З дєрева на дєрево перелїтають бїлочкї. Сидїть там пасїшник з бїлою

бородю, в білій сорочці, цюкає сокирою, або дубає старечюю ступою по під гаєм с тівкою по воду до копанчи. І стежок там не протоптала людзька нога, и тишина там як в небі, як між зорями, не мертва, хатня тишина, а повна поваги, торжествена тишина спочиваючої натури. Тільки часом жалібно несесця по гаю туркотання горлиці, оддаєця луною по мілька разів цюкання сокири пацішника.

Но дивлячись на сонце, не лічачи години, йшла молода пара довгим зеленим яром, що гадюкою вівся поміж горами, то на право то на ліво, то на всі чотирі сторони світа. Яр кінчився узирем між двома шпильми. На самому узирі між осокою блищала вода, а вище тріхи під кущами ліски та калини, мов управлена в зелених рямцях, блищала криничка в траві оплетена лозюю. Вода стояла чиста, як слеза. Все дно, всі піщинки на дні було видно через воду. Вода була побожа холодна. Як нап'єсся то аж поздоровиваш.

„Втомилася я, хочу пити,“ промовила Ганя.

„Ходім до кринички.“

Поки Ясь шукав широкого як сито лонухового листу, Ганя припала лицем до води, ставши навколійки и опершись руками об траву. В криниці, як в дзеркалі між синім з надвірним небом и синію безоднею, з'явилось її свіже лице, її біла хустка, а червоні уста з води впилися в її червоні уста и цілували її довго, довго, аж поки вона напилась води. Червоні торочки шовкової хустки полягли на кристалеву воду и, легесенькі, навіть не ввігнули води під собою.

„Втомилася я. Сядьмо на час під ліпою на взгір'ї, та одпочіньмо.“

Сили вони й замовкли. Почалась вечірня тишина в небі чистому, на землі, в гаю. Дерево стояло як кам'яне. Сонце зайшло за одну гору. По яру полягла густа тінь. Дно ярів зробилось темно-зеленим. А з верху на дубах та ліпах тихо світило сонце, розкинувши своє червонувате проміння по листу. Тільки десь далеко в гаю стукало калатайло на шні ватажка-вола, а потім десь у полі заревля корова, сучаючи за телям.

„Щаслива я с тобою, Ясю, тут на економії. Як хороше в цім яру! Я-б рада тут и вік вікувати.“

„А як ось через тиждень поїдемо до Хоціньського на бал, де в великих покоях будуть горіть по стінах свічки та лампи де блищатимуть дзеркала, де танцюватимуть молоді паничі та панні... Що скажеш тоді, Ганю?“

„Дивись лиш, яка он картина! В ставку блищить червоне небо, и з надвору горить червоне

небо. И на дворі шпиль, и в воді — шпиль перекинтий до горі, як зелений пучок квіток. А коло ставка стоять лози, зеленіють коноплі, а за коноплями знов червона вода, як вогонь горить... Бай-дуже міні про панські будинки; тут би ти вік зівкувала. В ряді-гаді тільки поїхала-б до міста, щоб на людей надивитись, подивитись, яка нова мода, як люде ходять, як убіраюця.“

„Гарно й тут на яру, а ще краще між людьми та ще й багатшими убраними; а ще краще в багатому, великому домові, де все блищить и сяє, як сонце на цім яру.“

Знялись вони з місця и вертались яром до дому. Сонце вже згасало, яр темнів, ставок покрила чорна тінь берегами, тільки середина синім темним цвітом. Як наблизились до ставка, з осоки схопилось дві качки, тріпаючи крильцями, и сховались за шпилем. Сирізь було тихо й пусто. Всяка жива душа з гаю, с поля пішла до села або прилягла на спочінок під зорями.

Дома наймичка вже наготівила їм вечерю. Після вечері підлестівсь до них мовчки сон, той сон сільський, міцний, що й не снить чоловікові нічого, а обійме тебе в сего, мов мати дитину та й не випустить, поки не відпочинеш од роботи, од усякого клопоту, од усякого гора и щастя.

(Далше буде.)

НА ВЕСНІ.

И знову сонце припіка,
Весняним промінєм сяє:
Журчить потік шумить ріка,
А рибка фляю гуляє.

И знов розвили ся гаї,
И первіснички знов процвіли,
Пісень завела солов'ї,
На хаті бузські склемотіли.

Прокинулась природа вся,
И я прокинуць ся из нею —
И в моїм серденьку цвіття
Розвукло ся опять весною.

А в моїх грудях так луна
Од співачочок, наче в гаю,
Повеселішала душа,
Як рибка в синему Дунаю.

И гадка в небо так лиле
Неначе жайворонь на весні,
То в глибині рибкою пірне,
Як вечером зірки небесні.

То сумно закуе упать
Вазудею у чистім полі
Й пита: чи довго дождать
Нової весни України — волі?

Деревня 9. (21.) Цвітня 1865.

Володимирь Шашкевич.

О кожаняхъ.

(Написавъ Иванъ Верхратскій.)

Відъ всіхъ іншихъ ссачівъ (Mammalia) різнять ся кожани (Chiroptera) тимъ, що въ нихъ межн передними и задними кончинами розп'ялена кожа, за помочю котрої можуть літати. Таа кожа е тонка, въ дітненню товстава, просвітчаста и поперепитана кровними судинами. Вона сполучае передні кончини (extremitates), впридоблені довгими пальцями съ кончинами задними и хвостомъ, лишаючи вільними пять паньцівъ кончинъ заднихъ и коротенький палюхъ (pollex) переднихъ. Кожани проводять значну часть свого життя літаючи в воздуху. По переважній части уивають ся они при тимъ за всілякими комахами; тому то по переважній части можъ ихъ и вважати літаючими хижаками. Однакожъ не належить думати, що крила въ кожанівъ такъ само устроєні, якъ у птицъ. Противно вони лишъ служать кожанамъ до тої самої ціли, що и птицямъ, але своїмъ устроєннямъ значно різнять ся відъ криль посліднихъ. И такъ: снасть підтримуюча крилову кожу кожанівъ складаеть ся у переднихъ кончинъ зъ довгого и тонкого рамени, еще тоншої відъ него кости лучевої, відтакъ зъ шість кісточокъ припустковихъ (Handwurzelknochen) въ два рядки уложенихъ, (въ первімъ рядку дві, въ другімъ чотири кісточки,) до котрихъ зуставлені кости середноручні палюха и дуже довгі, тонесенькі и далеко одинъ відъ одного розтопирені пальці. Тамъ, де кість лучева зуставлена до рамени, примічаемо коротеньку и тоненьку кісточку. Єсть то кість ліктева, у кожанівъ дуже скарлючена и лише яко кикіть (Rudiment) проявляючися. У пальцівъ нема пазурівъ; лишень у декотрихъ родинъ єсть перший палець закінченъ маленькимъ, гачковатимъ кістникомъ. У палюха-жъ мають усі розмірно досить сильний пазуръ. Такъ устроєній помагае вінъ тимъ звірятамъ лазити по землі, коли згорнуть кожу крилову, и чіпляти ся по стінахъ печерь, старихъ мурівъ, церковъ и др., въ котрихъ найраднійше звикли пробувати. У декотрихъ родинъ перший палець лишъ одночленний; прочі же завжди трьчленні. Палюхъ короткий, зложений зъ двохъ членківъ и одной кости середноручної. Передъбрамя зуставлене такъ, що може лишъ до гори и въ долину порушати ся. Рамя же може обертати ся въ плечній зуставі, подібно якъ у чоловіка въ половині около своєї оси. Грудні и раменні кости и м'язи (мушкул) у тихъ звірятъ дуже сильні. Ключиці и лопатки великі. Грудниця (sternum) вправді узка, але на ній и на ребрахъ суть кістляві вирістки, котрі служать до кріпшого присилення м'язівъ груднихъ, такъ важнихъ у зві-

рять въ воздуху літаючихъ. Задні кончини слабо развиті; вони такъ якъ и хвістъ, котрого однакожъ у декотрихъ родівъ нема, призначені, якъ видить ся, хіба лишъ до піддержовання и лучшего розп'ялення кожи. У заднихъ кончинъ пальцівъ пять зъ закритими пазурами. Дуже примітною е у кожанівъ нігтевата кістка, на кости п'ятевій уміщена. Вона піддержуе кожу межн задними кончинами. Понеже крила въ кожанівъ складають ся лише зъ кісточкъ, на котрі розп'ялена кожа, то прозивають ті животины тако-жъ и костокрильцями.

Спочиваючи обертаять ся кожани головою долівъ и зарішають ся пазурами заднихъ кончинъ. Якъ лазять, загортають ся у кожу мовъ у плащъ, и чіпляють ся на перемину то однимъ пазуромъ у палюха переднихъ кончинъ, то другимъ. Задними кончинами лише слабо собі підпомагають. Однакожъ суть они въ лаженню дуже неспроможними и непроворними. Тое послідне посвідчае, що властивимъ ихъ елементомъ — воздуху. Вони криють ся въ день, и доперва зъ вечеромъ починають — декотрі роди скорше, декотрі пізнійше — літати летомъ вправді скоримъ и шибкимъ, однакожъ, якъ видаеть ся, похитнимъ и неправильнимъ. Кожани комахоїдні ловлять при тимъ комахи, котрі побічь дрібненькихъ м'якунівъ становлять ихъ головну поживу. Будучи страшенно пакирливими, спрятують они дуже много изъ тихъ непоказнихъ, но часто дуже шкодливихъ звірятокъ. Якъ великою ихъ істовитость, можъ пізнати изъ слідуючихъ примірівъ. Помічано, якъ Нічвидокъ вчасний (Vesperugo noctula) ззівъ тринацять звичайнихъ, мавихъ хрущівъ; а найменший изъ всіхъ кожанівъ Нічвидокъ Квилякъ (Vesper. pipistrellus) потребуе, щобъ наїстись до сита, найменше зъ 70 мухъ.

Слухъ и нюхъ ихъ въ високімъ степені развитий. Многі роди впридоблені для скріплення чувства нюхового на носі листіватими наростами різного утвору. Многі мають тежъ великі и тонкі конхи ушні, котрі иноді зъ собою болонкою сполучені, и осібні закліпки, котрими уши можуть замикати. При великій дразливости ихъ нервівъ слуховихъ єсть таке урядженнє дуже одвітне; не разъ бо при лоскоті дуже голоснімъ затворяють уши закліпками, и охороняють оттакъ нерви слухові відъ впливівъ надто сильнихъ. З другої зновъ сторони бистрий слухъ для тихъ животинъ конче потрібний, що-бъ могли учути и найлегше брєнєннє и бзєньканнє комахъ. Дятого тежъ природа дала многимъ великі, насторопні конхи ушні, що-бъ могли тимъ лучше звуки переймати. Въ горі згадано, що летъ кожанівъ видаеть ся намъ похитнимъ неправильнимъ. Те походить відъ того, що

вони по більшій часті кермують ся цісля слуху; де заданчить комаха, тамъ и звертають ся розвіляючи свою широку, ненаісну насть. Такъ отже та неправильність лету не зъ немоготи літати; противно признати треба, що кожани, літають дуже зручно и спосібно; а маючи чуття дуже нівне, уміють летъ свій такъ вимірити, що навіть, коли ихъ заперти у тісну кімнату, плавають по воздуху не вдаряючи ні о стіни, ні о які другі предмети. Тую спосібністю перевисшають вони и птиці. Кождому бо звісно, що коли зымати пташку на простоволи, та відъ разу пустити въ кімнату, що-бъ вільно по ній літала, вона, німъ привикне, бьеть ся не разъ такъ сильно о стелю (поялу) та вікна, що ажъ закривавить собі голову и крила. Учений вислѣдовачъ природи Спаланцані робивъ зъ кожанами многі и дуже цікаві досвідченія. Вінъ помічавъ, що вони въ кімнатахъ, въ котрихъ зовсімъ було темнісенько, літали не торкаючи ні о стіни ні о котрий предметъ. Що-бъ звірити докладно тую спосібність тихъ уваги гіднихъ животинъ, розпъяливъ вінъ чорні, шовкові нитки на перехрестъ, и повстромлювавъ у кутахъ кімнати крещасте галуззя та позасланявъ вікна, що-бъ було темно. Пустивши кожанивъ у кімнати такъ уладжені, помічавъ вінъ зъ удивленіемъ, якъ вони въ найзручнішихъ викрутахъ и вихилясахъ перелітали межі тими розпъяленими нитками, та порозставлянимъ галузземъ зовсімъ ихъ не торкаючи. Відтакъ осліпивъ бувъ Спаланцані кілька кожанивъ, и пустивъ ихъ у кімнати подібно уряджені, и бачъ и осліплені зовсімъ не стратили того ніжного чуття и тої дивної спосібности літати. Відтакъ не тільки очей позбавлявъ вінъ тії звірята, але такожъ и іншихъ органівъ —, але вони усе зарівно зручно літали. Тії помічання були причиною, що славний той учений заключавъ, що у тихъ звірять є осібний, досі ще нікимъ не пізнаний органъ чутства въ ихъ летній кожі и въ ушахъ, котрий имъ служить до розпізнавання и найменшихъ змінь въ воздуху. Уваги гіднимъ єсть и те, що кожани стало тримають ся місця, разъ за промешканне обраного, и навіть, коли имъ вилупити очи, вертають они, відай природникомъ (инстинктомъ) кермовані, до своїхъ сідалищъ опъять.

У многихъ є зовси виділяючі товсту, неприємно вонючу матерію. Тую відражаючу воню чути вже здалеку, именно въ місцяхъ, де ті звірята громадно пробувають. Зовси находять ся у нахъ на ріжнихъ частахъ тіла, а именно на голові або на підъ очами и т. п.; часомъ суть такъ великі, що ними майже вся голова вкрита. У Нічвидка вчасного (Vesperugo noctula) на примір' є кромі зовзъ на голові еще й два въ кутахъ челюстей, и одна боро-

давчаста и значно велика на карку. Помічано, що великість зовзъ и ихъ вонючість залежить відъ місця пробування тихъ животинъ. И такъ у кожанивъ въ вохкихъ погребяхъ (пивницяхъ), або коло водъ живучихъ зовзи більше розвита, якъ у промешкуючихъ у сухихъ місцяхъ.

Узубленне кожанивъ совершенно т. є. у нихъ всі три роди зубівъ: передні або сікачі, кутні або кля и черенні. Сікачі горішної челюсти щербую розділені. Обі кости творячі челюсть долішню въ середині сильно зроснені, подібно якъ у чоловіка и у малпъ. На грудяхъ є дві соски. Кожаниця родить разъ въ рікъ, и то лишъ одно, найбільше два молодята, котрі заразъ по уродженню причіпляють ся до сосокъ матери, а вона носить ихъ зъ собою підчасъ лету, подібно, якъ мати свої діти, коли лазять по деревахъ. Примітно у кожанивъ, що самочки по оспіленню збирають ся громадками и живуть окремо відъ самчиківъ, доки ажъ не вилюкохаютъ своїхъ молодять; а відтакъ знову оба пола лучать ся. Підъ оний часъ живуть и самчки осібними громадками и то въ місцяхъ досить далеко положенихъ відъ сідалищъ самочокъ. Звичайно суть самчки и самочки однакої краски; молоді же часто ріжняють ся відъ старихъ.

По переважній часті суть кожани звірятами громадно живучими. Декотрі роди копишають ся дуже численно на місцяхъ, де звикли спочивати. Зъ краєвихъ кожанивъ заслугують на згадку зъ того взгляду именно: Леликъ Мишь-пиргачъ (Vespertilio murinus) и Нічвидокъ вчасний (Vesperugo noctula). Въ тропичній Америці суть печери дуже численно замешкані Листѣносами (Phyllostomata). На островахъ Индійського Архипелагу живе великий рідъ такъ званий Крилонігъ Калѣнгъ (Pteropus edulis). Калѣнги завішають ся такъ густими купами на деревахъ и въ печерахъ, що необзнакомлений зъ ихъ норомомъ, ледви чи бь ихъ щитаєвъ животинами.

(Конецъ буде).

— ❦ —

КАТЕХИСИСЪ, ИСТОРИЯ и ЗЕМЛЕПИСЬ.

(Подане Н. Вахьяяновомъ.)

(Дальше.)

- П. Кто родиса не оумерь а кто неродиса а оумерь,
 О. Іаіа родилса неумерь, Ядамъ неродиса а оумерь,
 П. Кто по потопк' первй попъ выль,
 О. Шелхиседекъ выль первй попъ,
 П. Кто блжннъ мѣжъ нжн нйдѣ на совѣтъ нечестивнхъ
 О. Іусифъ блгѣобразнй,

П. Которое мѣсто дороги до себе нмаеть
 О. Кокцигъ новкъ стоит на горохъ и нмаит до-
 роги до себе

П. БѢКСАЪ зачатса, вѣ ППОСТАЛЪ
 О. БѢ ДѢА БѢАГО.
 П. На чомъ зѣмля стоить,
 О. На водѣ, а вода на камини, а каминь на
 ѡгни, а ѡгнѣ на чтирехъ столпѣхъ, а чти-
 ри столпи, ча БЖОЙ СѢКСТИ, БЖЕ БѢ
 на силахъ Божинхъ,
 И. Кто два рази смѣрти ккѣсѣ,
 О. Лазарь прѣвѣднн,
 П. Коли БѢЪ сотвори нѣбо, и зѣмля
 О. В понеделокъ, сотвори БѢЪ нѣбо, и зѣмля днѣ
 и ношѣ и всю кселѣннѣю, кѣ вѣторокъ сотвори
 или насадилъ РѢЙ вѣ срѣдѣ на стлѣки кодѣ къ
 морю. и кѣкѣсѣ сѣмѣи и бѣлѣи, и дрѣко
 ткорашев пѣдѣ емѣ же сѣмѣю ѡго внѣм по
 рѣдѣ и по подѣбѣю, в Четвѣртѣкъ сотвори
 МѢЦѢ разлѣчѣющевѣса мѣждѣ днѣмъ и мѣждѣ
 ношѣю такожде и звѣздѣи, в пѣтѣкъ сотко-
 рилъ гадѣ и птица, лѣтающѣи по твѣрди
 нѣной и влѣгословѣи нѣхъ в СѢКѢТѢ сотвори
 йдѣма ѡд' чѣти зайнѣи и БѢЪ, ѡдѣ рѣбра
 йдѣмова к недѣлю спочилъ ѡдѣ кѣхъ дѣлѣ
 свѣихъ и ѡѣсти и. (Дальше буде.)

В І С Т І

— Товариство „Сичъ“ у Відни дав що Суботи вечор-
 ниці въ своїй хатѣ: Stadt, Gonzagasse, Ч. 14, II. сходи, 4.
 пов., 23. двери. Тажимъ побачити Своихъ, але и весело пожити
 кѣлька хвѣлнѣхъ у дружнѣму, рѣднѣму кружку.

— Росписусть ся предплата на дѣльце: „Вѣсти про
 землю и дѣя Русинѣвъ съ картою малоруського народу“. Кнѣга
 перша, написавъ „Денисъ въ Покутьѣ“. Те дѣльце, маѣ
 задачу пояснити дѣи нашого народу такожде и вищимъ вер-
 ствамъ читающимъ, буде виходити випусками або кнѣгами,
 и обѣимъ съ часомъ всѣ важнѣщи дѣи внутреннѣи и внѣшнѣи на-
 роднѣи жизни. Предплату принимавъ дрѣ Ом. Огомѣвскѣи,
 професоръ при гимназиѣ академичнѣи въ Львовѣ.

— Комисѣя для уложеннѣя руськихъ кнѣжокъ до свѣхъ
 порѣ завѣлѣла ся бѣльше негашнѣно якъ повитивно. Головнѣе
 дѣло комисѣи проявилѣо си въ тѣмъ, що вона, заразѣ на пер-
 шихъ засѣданнѣяхъ, відкинула двѣ праці важнѣщи: Букваръ
 Ю. Федьковѣи и Руську Грамашку О. Партицького. Въ якихъ
 причинѣхъ се сталося? нѣхто до яки не знаѣв...

СПРАВОЗДАННѢ въ засѣданнѣи видѣлу товариства „ПРОСВѢТА“.
 Засѣданнѣе перше для 8. рус. Груднѣя 1868.

Притомнѣи члѣви видѣловѣи: Вахнѣиннѣ (головѣа), Борков-
 ськѣи, Комариньскѣи, Михѣлякъ, дрѣ Огомѣвскѣи, Пар-
 тицькѣи, Романьчукъ, дрѣ Сушкевичъ, Устѣиновичъ.

Головнѣи помѣчнѣики при редакциѣи: Е. Згарскѣи, М. Коссакъ, дрѣ В. Лушковскѣи, Ом. Партицькѣи, дрѣ К. Сушкевичъ.

Властѣтель и одвѣчающѣи Редакторъ Натѣль Вахнѣиннѣ.

Видѣль приступилъ до своѣо уконституѣоваѣия. Вы-
 бранѣо секретарѣи п. п. Романьчука и Партицького, касне-
 ромъ п. Борковскѣо, котрольорѣмъ п. Коссака, бѣблѣотекар-
 ромъ п. Устѣиновичѣа.

Видѣль, видѣповідно статутѣамъ, роздѣлилъ ся на два видѣ-
 дѣли: на видѣдѣль для справъ народнѣи просвѣтѣи на видѣдѣль
 для етнографѣи. До першого вписали ся пп.: Борковскѣи,
 Вахнѣиннѣ, Комариньскѣи, дрѣ Огомѣвскѣи, Партицькѣи,
 дрѣ Сушкевичъ, К. Устѣиновичъ; до другоѣо видѣдѣлу: Бор-
 ковскѣи, Вахнѣиннѣ, Партицькѣи, Романьчукъ, Устѣиновичъ.

Иѣвъ вѣгляду на те, що до слѣдуючѣо загального со-
 браннѣя (въ Маѣю, 1869 року) часѣ за короткѣи, щобѣ оба
 видѣдѣли могли достаточнѣу дѣяльнѣсть розвинути, рѣшено:
 видѣль теперѣшнѣи за весь часѣ своѣо дѣйствованнѣя всю
 стараннѣсть зверне на те, щобѣ позискувати для засновѣ-
 ного товариства якъ наибѣльше члѣнѣвъ на всѣихъ частѣяхъ
 Малоѣ Руси, понеже тѣлько черезъ переведеннѣе сильнѣо ор-
 ганѣизаци будучѣа дѣяльнѣсть „Просвѣти“ плоднѣо бути може;
 вѣдаваннѣе популярнѣихъ кнѣжокъ и писемъ же теперѣ, закѣимъ
 така органѣзация въ краю переведена, не принесло би ба-
 жаннѣихъ користѣи, и задалѣ того въ вѣдавництѣвомъ такѣихъ
 кнѣжокъ передѣ Маѣемъ наглѣти не треба.

Видѣль принялъ дальше:

- 1) Внесеннѣе, щобѣ кнѣжки популярнѣи печатати такою
 правописѣю, яка въ школахъ народнѣихъ ужѣиваетъ ся;
- 2) Внесеннѣе, щобѣ дѣла науковѣи печатати, по волѣ авторѣа,
 въ однѣи иѣвъ двѣохъ ужѣиванихъ у насъ правописѣи:
 дра Осѣдци, або П. Гулѣиша;
- 3) Внесеннѣе, щобѣ Видѣль до руськѣи публѣки вѣладивъ
 Вѣдозву, въ котрѣи була би вѣложена цѣль нашѣи Про-
 свѣти, а вѣравъ и дорога, якою товариство на будучѣе
 пѣти намѣряѣ;
- 4) Внесеннѣе, щобѣ Справозданнѣе съ першого загальнѣо
 збору напечатати въ 1500 примѣрнѣихъ и вѣравъ въ
 статутѣаи товариства розѣслати попри Вѣдозѣи межѣ
 руськихъ землѣикѣи.

До уложеннѣя Вѣдозви вѣбранѣо трѣхъ члѣнѣвъ видѣло-
 внѣхъ, пп. Романьчука, Устѣиновичѣа и Партицького.

Паконѣць вѣдчитавъ Голова, п. Вахнѣиннѣ, телеграмѣи
 вѣдѣ всѣихъ словѣльскѣихъ товариствъ Вѣденскѣихъ, якѣ були
 вѣсланѣи пѣдчасѣ першого загальнѣо збору Просвѣти, котрѣи
 однакѣо вѣдлѣ ушкоджениѣ телеграфичнѣо дрѣту ажъ по збо-
 рахъ на третѣи дѣнь наспѣли. — Видѣль згоднѣвъ ся на те,
 щобѣ телеграмѣи тотѣи при кнѣци Справозданнѣя напечатати
 вѣравъ въ вѣршѣомъ Федьковѣи, котрѣи бувъ присѣвяченѣи
 товариству, однакѣо, вѣдлѣ пѣзноѣ порѣ, не мѣгъ вже бути
 вѣдчитаниѣ на першѣмъ загальнѣмъ зборѣ.

Львѣвъ 8. рус. Груднѣя 1868.

Секретаръ:
 Партицькѣи.

Голова:
 Вахнѣиннѣ.

РОЗВѢЯЗАННѢ „ШАХОВОГО КОНИКА“.

(У 16. ч. „Правдѣи“)

По садѣчку походила,
 Сама собѣи гонѣрила:
 Нѣма того що любѣла.
 Нѣма, нѣма и не буде —
 Розвѣяли ѡго люде.
 Розвѣяли; розсудили,
 Щѣобъ ми въ мѣстѣи не ходили,
 Однѣо дѣмо не любѣли!

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додаткомъ: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“; У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

иписьмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администратция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Рекламація, неопечатана, приймають ся на проці безплатно.

КРИЧЕНА.

Картини з волинської України,

Гвіана Нечуя.

Річ дільна.

V.

Через кілька місяців Ганя сиділа коло вікна и колихала сина, поглядуючи на яр. А менші сестри по черзі жили в Гані и помагали їй у роботі, доглядали дитини. Через рік пан Хоцінський вже спевнив своє слово, знайшов Ясєві лучче місце в недалёкому селі. Попрощалася Ганя з своїм рідним селом, зеленим ярмом, ставом; розпрощувалася плачучи з матірью, з сестрами. Неначе виїжджала за сине море, так плакала вона. Кому не жаль того місця де родився и зріс, де жили наші батьки и діди? Ясєві було байдуже. Не рідною землею була ёму наша Україна!

„Ой Боже мій, Боже мій!“ перекривляв о. Хвѣдор дочку й жінку, затагуючи жалібним глосом, на зразок жіночого голосіння. „Куді-ж це я виїжджаю так далёко, на чужу стороньку аж у Кушнірівку! за п'ятнацять с половиною верст!! Так далёко, що звідсіль и не відко! Хіба вилізеш на вербу, то тоді побачиш!“

„Господи! що ти за людина!“ промовила з сѣрцем матушка. „И дитини ёму не жаль. Одав дочку, як с хати випхнув, ще й смієцца! Бѣде оттак нещасна. цілий вік тягати з економії на економію, не надбав яі хазійства, ні птиці, ні худоби. А що тіві шкоди! А скільки перетовчєция посуді! Хвалити Бѣга, коли трапицца, добре місце; а як-же сидітимо на бурку?“

Марья Василівна заплакала, а о. Хвѣдор передражнював її хліпаючи: „Ой Боже мій, Боже! потовчѣция дорогою всі горинки, миски, макітри!.. Коли тобі Ганю бѣде скѣчно до дому, то виліз на вербу тай подивись на свої Нестерєнці. Ха, ха, ха!“

Переїхав Серєдінський в Кушнірівку. Місце було трѣхи лучче. Вже Ганя купила хорѣшу на-

напку, справила одѣжину, наїняла няньку, держала корѣву, мала довблї молбѣй и сира и — була щаслива по своѣму, не наришала на свій талан. Покучала трѣхи за домом та й перестала. За хазійством, за дитиною, за любим чоловіком и окучати було ніколи. Жили Серєдінські не багато и не дуже вѣбого.

Минулися ті часи, коли було дуже добре служити економам, управителям у великих панів. Корлись було йде с поля панська отара овєць, чередѣ волів, корів, а з нею разом и економська трѣхатильки мѣнпа від панської! Птиця на економіях тильки звѣлась панською, а користувалась нею економська сімтя. Молоко, мѣсло, сир, яйця — все те йшло на економію и тильки четвѣрта, абѣ там шѣста частина доходила до панського двѣору. А було, як почвѣция возовиця, закладав економ и свої стійки на своѣму току, и починав переплѣти свої стійки панськими снопами. За добрий мѣгорич, темної нѣчі завертають було возовий с панськими снопами на економський тик. Тепѣр панам стало скрутнѣше. Повертались вони зза границѣ до господи, покидавши там тильки жінѣк та дѣчок, почали самі вхѣдити до всѣго и ввѣрвалось економам с того часу.

Пан Хоцінський частѣнково приїжджав в гості до Серєдінських, став їм великим приятелем, запрохував до себе в гості. Хочѣ він був и одвѣць, однак же любив закливати до себе весѣлих гостей, а найбѣльше молодїх дам и навіть справляв балї. Серєд Пѣльських ёго гостей Ганя и собі мѣсила промовѣяти дѣ-які слова по Пѣльській. Всі Ляхівки без соромѣ хвалили її вѣчі, за те, що вона так чудово говорить по Пѣльській, хочѣ вона начсилу, велику силу змогла зліпїти до купи кілька Пѣльських словѣць. А Ясь, не вважаючи на те, що вже говорѣ до нашої цѣркви, в домі Хоцінського знов ставѣв Ляхом, говорѣ по Пѣльській, радѣ радѣстю Поляків, смуткував їх горѣм. Хоцінський допомагѣв Серєдінським, навіть годѣв, коли в чѣму була недостѣча. Ганя дякувала ёму, хвалила перед усіма ёго добрість, а все таки було здвигнѣ не раз плєчїма, не вгадуючи, чѣго він аж надто вже добрий, прихѣльний як рідний бѣтько!

Середінський не лінувався, пільнував коло панського скарбу. Пан йому дякував за добрі поради. Перепадала Середінському не одна зайва копійка. Пішла добра чутка про економію Середінського по всій області.

Одного разу в літку пан Хоцінський приїхав до Середінських в гості. Тільки що переступив поріг, Ганя зараз постерегла на його лиці незвичайну веселість. Їго сірі очі блищали сміхом, губи сміялись, ноги швидше й проворніше переступали поріг, аж його живіт колихався. Здавалося, неначе поруч із ним вступало з ним саме щастя, відоме його власною рукою.

„Добру звістку несуть у вашу хату, Ганна Хведоровна!“ промовив він, підступаючи до неї і цілуючи її в руку. Я вгадував, що ви будете щасливі за Ясєм, що ви будете панною.“

Ганя та й замовкла: серце в її якось чудно заколотилось, мов що надббре вищувало. Тим часом вона ніби й зраділа, що панство такій наблизилось до неї.

„Поздоровляю вас панною управительшою маєтності князя з Кам'яного!“

Тут саме відчинились двері. В хату ввійшов Ясь. Хто б тепер пізнав Яся з тими дитячими ласкавими очима, з боязкою несміливою ходюю! Не ждано, негадано щастя вже підняло його голову на плечах, зморщило його брови, надуло йому губи, витягло його зріст. Ясь вступив до хати вже паном, гордо й поважно, без ознаки жодної тривоги на лиці, наче він досягнув тільки того, що було його надбанням.

Пан Хоцінський аж побіг йому на зустріч, ухопив його, обнімаючи й цілуючи і поздоровляючи з новим місцем, з новою долею.

„Ну Ганю!“ промовив Ясь, „квідай тепер свої яри зелені, свої коноплі, гуси та курі! Рушаймо до Кам'яного. А за все те подякуймо панові Хоцінському, моєму названому батькові за його добру рекомендацію перед князем.“

Ясь знов обняв Хоцінського і поцілувався з ним тричі одначе не в губи, а по Ляхівський, тискаючи губами на повітря проз його щіки, а потім поцілував Хоцінського в плече і міжче плеча в рукав.

Пішла весела розмова за самоваром. Всі троє були веселі й щасливі. Пан Хоцінський розказував про маєтності князя, про його багаті економії, про цілі череди волів, овець, коней, про корисний уряд управителя. Розказував він Гані про той будинок, де вони будуть жити, про високі багаті покої з великими вікнами, з дорогою мебілью, про багаті, родючі поля, сади, звідкіль можна загрибати гроші доплатою. А найбільше розводився

Хоцінський про шлюб, про те, який в його золотіврхий дворець, які в тому дворці покої, зали з мармуровим помостом, які кругом палацу роскішні сади, оранжерей ...

Ясь слухав, очей не зводив з лиця Хоцінського, неначе вперше на віку чув про такі дива. Не раз і не два Середінський мав про панську розкош, про якесь лучче життя. Не раз і не два Ясь до півночі не стуляв очей після розмови Хоцінського про те, що Ясь веде свій рід од панського Польського коліна, що в йому пліне кров шляхецька, Польська, а не мужицька — Українська, що його діди й прадіди, були заможні, були панами й католиками, мали поля, села, людей. Звичайне як Поляк, Хоцінський любив де-чого багатого й прибілшити, прикінути зайве, маючи на умі піднести вгору, піддержати нижчу Польську шляхту, падаючи, приймаючи Українську національність і благочестиву віру. Хоцінський досягав до своєї цілі, розмалюючи Ясеві ясними хварами його давній рід, панство, заможність і навіть небувало славу його предків. Молодий хлопець приборканий з замолоду ліхом молодий хлопчик зорив очима, слухаючи речі свого благодітеля, втішав сиріцьке серце образами панства, розкоші, золотими надіями на багатство, на славу і честь. І все те він мав за страчене, за минуване, що малося дістатись йому, та обминуло його, пішло марно, а йому покинуло бідність, сиріцтво, чорну працю. Хто-ж з замолоду не жив надіями? хто не грів серця золотими думками? а найбільш тоді, як придавляло лихо! Золоті, чарівнічі мрії молодости, ті сміливі надії на талан правують молодими силами, і красять собою літа молодії.

Хоцінський своїм підмалюванням оповіданням про минуваність Ясевого роду, розбуркав у йому гордість своїм родом, пишання своїм панством, ту гордість, те пишання, що лежить на самому дні Ляцької шляхецької натури, пліне в зливку з його кровью. Не Бог-зна яке минуване було у Середінського; от же доволі було навіть одного слова — пан, Поляк, щоб розбуркати в його серці і на стінкт щиро Польський, що взявся із довгого панування над пригніченими і прямус до такого панування над усім нешляхецьким.

Ганя сиділа як у диму, як у чаду. Мов які чарі розливали вони вдвох кругом неї. Слухала вона їх розмову і не вірила своєму нагаданому щастю. Згадала вона, що колись маленькою їздила з батьком на ярмарок у Кам'яне. Згадала вона про те Кам'яне, як про хорощий сон, що снівся, та не зостався в пам'яті, і тільки лись невідані місця, якесь пішне забудування, якісь гарні обличчя носіця перед очима, ніби виткані з тонкого туману

А як омилується їх пізнати, на їх роздивитись, то вони ще далі одлівають, та все мánять своїм неопраїним видом. Мрія Гані як у тумані якесь місто, якесь висока гора, чи скеля, вся в зеленому дореві, а на самому вершочку якесь будівання, не церква и не хата, а білше якась чудова цiцька з золотими верхами. И здавалась їй та цiцька то великою аж до неба, то маленською, хоч у руки візьми. Коло того будинку знов вона згадувала якись стовпи, якись стіни зубчаті, як обórка, а потім пригадалися їй якись саді роскіпніі, доріжки поміж деревом ніби жовто помалевані, дерево пошчиплюване гіллям, мов стéля, скрізь під деревом білі люде неживі, сильний дiм, а в ёму знов дерево и квіткі, як и на двóрі, цілі стіни й купи чудових незвичайних квіток. Все те вставало перед її очима, як в тумані. Бачила вона потім золотовёрхі собори в Києві, велике міське будівання, а все такі давня дитяча мрія не зникла з її пам'яті.

Довго розмовляли вони, поки не потомілись. Далéко за поріг вiпровадили хазяїні Хоцінського, дякуючи ёму, як рідному батькові.

„От и завоювали щастя, Ганю!“ промовив Ясь, зачинивши двері за гóстем.

„Не завоювали, а само воно прийшло, до нашої хати. Щастя, блукає сліпе по світу“.

„Ні, се ти, моє золото, приманила долю до нашої хати! поки я сам жив, поти бiдував. Ты, моя хазяїно, мене обшїла и обмїла.“

Ясь розгорнув лист князя до пана Хоцінського, та ще раз гóлосно прочитав запрохання себе в управителі. Князь просів через Хоцінського, щоб Середінський прибув як найскоріще обіцяючи ёму річну плату з скількох тисяч карбóванців.

„Завтра-ж поїду я попереду сам, а ти лагодься тим часом у дорóгу.“

„Чимало пiдвiд нам треба! Ми-ж такі вже розжились; маємо доволі добра, маємо птiцю...“

„Яку птiцю думавш ти оце брати?“

„А индїки та гуси..... та...“

„Ще вигадай щó!“ крикнув Ясь. „Та нас люде обсмiють, як ми притарабанимось с качками та з индїками!“

„А посуди хiба мало? и не два воли не заберемо...“

„Чудна ти, Ганю, вiй Бóгу! Яку ж посуду думавш ти перти до Кам'яного?“

„А яку-ж? Не кидати-ж нам сипанiв, дiток...“

„Свят, свят, свят!“ аж перекрестився Ясь.

„Нас люде обсмiють! назвуть нас харпаками, обiдранцями. Під таї палаци вона пiддихала-б з дiжками, рогачами! Мiже-б ти забрала горшки й миски?“

„Горшки не варто брати, а микитри забери. Микитри новісінські, великі, платила по золотому, купувала в Будищах на ярмарку. Таких микитер небагато й там знайдеш. Обмотаю соломомою, повтикаю в надиб та й доведу, хоч и за сто верст!“

„Ха, ха, ха!“ зареготався Ясь. „Управитель з микитрами! Ха, ха, ха! О простото, простото! О хазяїно моя дорóга!“

„Чогó це ти регочешся? Ніби управителям микитер и не треба!“

„Ха, ха, ха! Ти наробиш сорому на весь світ. Твоя думка об микитрах, а я думую, чим я завтра поїду до князя.“

„А візком?“

„Де-ж таї візком!“

„Візок-же новий, малеваний!“

„Але-ж до князя, пам'ятай собі!“

„Неначе він бачитиме, чим ти приїхав.“

„От щó я зроблю! Заїду до Хоцінського, покинну там свій візок, а в ёго попрошу хвастона та пару коней.“

„Як собі знаєш. А на мене, то я-б поїхала и візком.“

„А я не поїду. Скажуть приїхав якись безштатньо на драбінчастому возі.“

„Станьмо-ж, Ясю, попереду панами, а потім уже будемо панити. Поперед взятiра не дожило риб.“

Полягали спати. Довго не спали вони роздратовані негáданим не сподіваним щастям. Тiкає сон од очей безталанного; не приступає-ж и до щасливих. Ясь тiпився панством. Гані з'являвся якийсь чудовий образ чарівничого місця, якийсь палац, якийсь сад, повен квіток, де поміж деревом гуляли марморяні люде. А Ясь бачив себе великим паном в золотих палацах, де горіли тисячі свiчiв, де ворухілись сотні веселих и великих панів.

Через тиждень шляхом до Кам'яного їхав хвастон Хоцінського, а в ёму сидів Ясь із Ганею. Коло погонича сиділа наймичка. На руках у Гані спала малá дитина. Пiдвода з дi-якими хазяїнськими причандалами їхала десь по заду. Ганя такі поставила на своєму: забрала надовби, дiжки, сипаний и дiлму посуду. Однiче микитри з горшками мi-сіла повидати матері. Пiдвода мала приїхати до Кам'яного вночі, щоб заховати від людських очей попередню бiдність управителя.

Кiнцi витягли хвастон на гору. Из-за горі разом устало все Кам'яне. Ганя аж крикнула од дивування! Пi давні дитячі мрії тепер стояли и справді перед її очима. И як багато справдешні дивá кращі, пишніші від тих мейсник дитячих дум!

Високі золотовёрхі палати, збудовані в чудовім готичькiм стилі, стояли на високому скелі-

стому шпиль над самою річкою не дивились у тиху воду чотирма золотими дзвіничками, веселими вікнами, високими стовпами. Той шпиль був на острові, а через острівець лилася вода, розбившись на рукаві, падала с каміння на камінь, шуміла під боками високої скелі. И шпиль и острів були вкриті чудовим садом. Неначе поясом був оперезаний той шпиль високою кам'яною стіною з чудними зубцями. Саме проти плавного широкого мосту стояли високі башти, з зубчатим вінцем а через се йшли широкі ворота, прямо в сад. За стіною скрізь виглядали кунштовні верхі оранжерей, мов висіли над зеленим деревом. На тім же острові, коло самої води стояло дві хвабрики, оперті стінами об скелі. Проти палац по другім боці річки, на високім березі стояла хороша церква, з тонкою готичкою дзвіницею. Камінне будовання йшло по над берегом, задля убрання виду. Все те місце обліте навкругі тихою яснотою, як дзеркало, водою, зайте промінням сонця було незвичайно хороше, веселе! наче в йому жили не люде, а якісь безтільні духи райські!

„Вгадай, Ганю, де ми будемо жити.“ спитав Ясь.

„Мабуть в цім димкові,“ одказала вона, показуючи пальцем на чималу кам'яну хату.

„Тут живе княжий лакей,“ промовив Ясь, осміхаючись. Дивись, — он далісно, за княжим садом, на тій горі стоїть палац: ото наша оселя.“

На горі, по другім боці саду, стояв палац хороший, високий, убраний в карниз, завічаний на покрівлі респотками та химерними дзвіничками. Очевидячки дім був збудований для хорошого виду по другім боці княжого дворця.

Ганя не йнала ёму віри.

„А де тут, дядьку, управителя хата? спитав Ясь так гризно, аж Ганя жажнулася.“

„Он-дечки на горі за дворцем,“ одказав чоловік, знехотя, показуючи пальцем.

Гані стало лявось ніяково, неначе нехотілось їй їхати до того пишного дому.

Перебігли вони міст, зїхали на острів, поїхали попід самим садовим муром. Золотовірний палац висів у їх над головами. Ганя, погонич, наймичка и сам Ясь втірили очі на золоті башні, на колони, на заморське дерево, доки все те не сховалося за скелею. Серце в Гані стунотило в грудях. Ясь надмався, взявшись у бік рукою, сунув брови, морщив своє молоді лице, щоб додати собі білше панського виду. Підмотили вони під дом и Ясь, взявши Ганю під руку, гордо й пишно переступив поріг своєї панської квартири.

Слуги забігали, зазомонили, забрасотили ключами. Старенький лакей в синій ліврї одімкнув двіри, одчмив їх, одступившись с поклоном.

Ще гордіше, ще пишніше Ясь вступив у хату, ще вище підняв він голову, проходючи через цілий ряд просторих, високих покбів. Сердито кїдав він очима на всі боки, оглядав стелю. Очі ёго ніби говорили всім, що все те було невидовижу, що навіть все те було не дуже хороше, не дуже задовольняло ёго. Через годину сидла сім'я в одній окрімній світлиці за столом, накрітим тонкою білою скатертю коло самовара.

„Якого тут багато хат!“ промовила Ганя.

„От и багато! Перва хата буде передня, друга — приємна, третя — зала, четвєрта — гостинна, п'ята — твоя спальня, шоста — мой спальня, сєма — твоя убірня, восьма — мій кабинет, дев'ята — столова, дес'ята — дитяча, одинайц'ята — дівоча, дванайц'ята — канцелярїн, тринайц'ята... та шей мало! Коли б ти знала. Ми-ж тепєр не абї які панї. Хібá-ж ти не бачила, скількі покбів у пана Хоцінського?“

„И навіщо нам такого їх? З нас було-б доволі трєх, за для себе, для гостєй....“...

„Ти, сєрце, виросла не в панських будинках, ти не тямии, що за потреба луччого життя.“

„Та коли-б ти знав, міні чудно й сумно буде жити в багатєх та дуже просторих світлицях. Чогось міні здаєцца, що я не в хаті, а на дворі.... Хожу по тим покбям, як по дворі. Де-ж пак! од кутка до кутка цілі гонї!“

„Бо ти жила й досі в малих хатах, як у скриньках. А міні ще й мало! Я люблю розвернутись, розгорнутись широко, на всі боки.“

Ясь розкїдався на широкій канапі мов справдєшній панюга. Наука пана Хоцінського показала свою ознаку.

А Ганя ходила по хатах, придивлялась до всєго, огортувалась, оглядала мєбиль, високі дзеркала, заніси, килимі. И чудно їй було серед такої рєскопї. И багато дє-чого здавалось їй и зайним а и непотрібним на очі хазяйки. Тї канапі, крісла, котрими були заставлені світлиці, щоб кутки були непорожні, тї дзеркалі поначіплювані, щоб стїни широкі не були голі, те широчєнне старинне лїжко, де лягло б дєсять душ, та ще було б місце, — все те здавалось їй чудним, непотрібним, все те здавалось їй панським вередуванням, що розвернулось би на весь світ, готове-б простягтїсь на всю зємлю и ще й кричало-б, що ёму й землі мало!

На другий день Серєдїнський налагодився йти до князя показатись ёго, мовляли, світлості, по-

благословігсь на господарство, на панування, над ёго добрами. Та сказано ёму, що князь приймає тільки почавши від дванадцятої години. Вони та година наближиця, повів Середінонький свою молоду жінку огледіти той рай, що сив на сонці кругом княжої оселі.

Краса того раю, того місця неказанно здивувала Ганю. Рідко трапиця знайти таке чудове місце, де до краси натурі прийшла на поміч людська вигадливість. На острові річка розлилася рукавцями поміж кúпами каміння, між тісними роскóлинами висóвих скель. Все те місце було зарóсле зеленим дéревом, заставлене оранжерейними вазонами в чудових кúпах, заліте квітками. Скрізь крутілись жóвті широко посіпані тёртим каменем доріжки поміж кúпами зеленого дéрева; були вони роскідані з великим смаком по зеленій траві, понад водою, під скелями завішаними замóрським листатим хмелем. Через річечки з острівця на острівцець були перекинуті над кипучою падаючою водою легенькі містóчки, обвіті крученим зіллям. В темних закутках, попід навислими скелями стояли марморані статуї. За високою скелею, плавали піпні лебеді, по зеленому, рівнесенько стріженому дёрну похóжали пави й павичі, пороспускáвши свої пішні хвости. Тут же були роскідані кружáла квіток; а в річку заглядáли легенькі як цяцькі верхі висóвих оранжерей. На скелях скрізь були поставлені статуї, вазони столітників, бесідки. Все те було оплутано густим крученим зіллям, що спáдало вниз густими зеленими гірляндами, китицями, висіло разками и цілими гніздами.

Великий пан, згадуючи стару шляхецьку Пóльщу, позавóдив таку роскіш на нашій Україні ще тоді, як можна було людзькими, мужичими даремними рукамі орати й сїяти, садї садїти, каміння перевертати, и гóри рúшити з місця. Дивуючись, не шчулась Ганя, як уплило дві години, та Ясь як раз у свій час привів її до дому и шйшов сам до князя.

Тихо пішли вони по саду до самої води по широкій доріжці обсаженій оргнією саме в цвіту.

Над самим берегом одного струмóчка шипучого тихим шумом розлігся цвітник з одних рож, закопаних в грядку на літо. На тих кущах цвіло сортів з сорок всяких рожевих квіток. Князь махнув на садовника и звелів нарізати великий пучок пахучих рож, білих пахучих додур и взявши в свої руки, подав букет Гані з додáчею уштивих компліментів и ласкавих поглядів на її зачерво́ніле лице. Потім звелів нарвати з велику миску морель и звелів однести на їх квартиру. А після всего провів Ганю до хвáетона сам посадив її в хва-

етон, ласкаво попрощáвся з Ясем и просив до себе в гості як найскоріще.

Вернувся Ясь до жінки веселий, розказував, який князь був до ёго ласкавий; якá ввічлива ёго княгиня; далі чогось насупився, помóзчав, и промóвив до Гані:

„Оце я дивлюсь на наше нове житло, а перед очима в мене князькі світлиці. Там, Ганю, прихóжа крáща від нашої гостинної. И досі я неопам'ятаюсь! наче мні снівсь якийсь чудовий сн такé я там бачив. А пам'ятаеш, Ганю, той яр в Нестериньцях, де ми часто гуляли, ту бідну економію, де ми жили? Чи думали ми тоді, що нам трапиця такий талáн, що ми житимемо поруч із великими панáми! Щó за багáцтво, що за роскіш у тому дворці! Якого там сріблá, зóлта, квітóк, мармору! Побув я там годину и наче аж поздорóвшав, наче зазнав якогось невідомого щáстя. Ненáче душа моя була в раю, в небі, и закуштувала якогось лóччого життя. Пóки жив не забóду я цёго дня. А князь! Щó за дóбра, привітна людина! А ёго княгиня! Так мило, так прóсто обійшáся зо мною, дарма що велика пані. Вже й не молодá, а як на їй усé лежить до ладóу, якá рíвна її постать! навіть вона ще гáрна. Отó вона сиділа на балконі, як ми йшли мимо палацу.

„Якá ж вона гáрна?“ відзвала Ганя. „Мáбуть ти на неї дивівсь гáрними очима. Вона стара як гриб, и оддалекі видно.

„Одже-ж ти, Ганю, мáбуть дивилась на неї не гáрними очима. Сказати правду, на тобі одéжа лежить далéко не так гáрно, як на їй, хоч ти й крáща од неї. Не сёрдься тільки на мене моё сёрце.

„За що тут сёрдитись? До князів нам далéко.

„А хто-б не хотів бóти од їх недалéко?“

„Я-б не хотіла“, промóвила Ганя, осміхаючись.

Замовк після сёго Ясь, и не знати було що він думав. Ганя вже й жалкувала, на що так ёму відризала, та не вмíла поправитись.

И зажив Ясь із Ганею вдобрі та щáсті. Висóкі, простóрі покóї були непіпні тільки вривні з княжми, а самі по собі були дуже гáрні! В перших, парáдних покóях стіни блищали білими шпáлэрами з срібними квітками. Ганіні світлиці були обсіпані по стінах по завісах чудовими букéтами трóйнд хорóших, ніби свíжо нарваних у саду. Скрізь по світлицях простягáся дóвга стéжня дорóгого кйліма закиданого оберемними лйлей, хвйлок, рож, як на грядках. Під оком українки-хазййки все заблищáло, залисніло, засвітíлось, засмілось з усіх бóків весело й провітно. И не раз Ганя, сйдячи на м'якому креслі задивлялася на хорóші покóї. А Ясь, заклавши рúки за спину, закнйнувши гóрдо гóлову, спустивши вика на óчі, тихою сту-

пою похожів по покоях. По одній поставі тіла, по одному лицю можна було бачити неоднаковий вплив несподіваної зміни життя на дві натури з неоднаковими и далєкими задатками.

(Дальше буде.)

С ПОЕМИ

„КНЯЗЬ ЯРЕМА“

1648.

I.

Ой у місті в Білоцеркві
 Став Хмельницький тихо...
 Летять, летять сумні вісті
 Що гуляє лихо.
 — Ой у Лубнах князь Ярема
 — Та людей катує,
 — Губить матір, ріже батька
 — Й дітей не шанує... —
 По риночку в Білоцеркві
 Пан Хмельницький ходить
 Не сокола, Кривоноса
 Попід руку водить.
 Попід руку ёго водить
 До ёго говорять:
 „Кривоносе, мій ти друже!
 „Що ся в Лубнах робить?
 „Ой чи чув ти ой чи бачив
 „Коли таке в світі
 „Як то робить князь Ярема
 „В нашій Україні?
 „Гнуть діти козацькі
 „На колах в Яреми,
 „Гине мати, гине батько
 „Й діти малі в ними,
 „Кривоносе, мій ти брате!
 „Сідлай вороного,
 „Та поїдь же воювати
 „Вороженка того.
 „В тебе серце козацьке
 „Сила молодая,
 „Ой поїдь же та в Порбісці —
 „Воля дорога!“

Морозенко.

О кожанахъ.

(Написавъ Иванъ Верхратський.)

(Конецъ).

Въ хаті держати кожанивъ дуже тяжко. Освоити не дадутъ ся ніколи. Протявно в неволі калічать одинъ одного и замирають. А й надто навіть есібно держані иноді себе самихъ на смерть заідають. Те имено діеть ся, коли ихъ держати въ тісній клітці, або въ пуделку. Коли надходить нічъ, хочуть сі звірята літати але тому перепиняє имъ тісна кліть чи пуделко. Вони впадають в певний станъ розпуки и глодають навіть своє власне тіло. Якъ сказано, кожанивъ тяжко держати; вони зви-

чайне не хочуть прийняти ні котрої поживи, худіють та въ кілька дні гинуть. Однакожь Daniell-ови вдало ся сі звірята трохи довше перековати*). Природовпиту той діставъ бувъ въ Червцю р. 1833. пять тяжкихъ самочокъ Нічвидка Квиляна (Vesper. pipistrellus) и помістивъ ихъ въ просторій клітці. Були дуже неспокійні але досить охотно принимали кормъ. Пожирали мухи и сире м'ясо; варенимъ нехтували. Якъ муха случайно влетіла до кліти, то ю оголомшували крилами, и розтопиривши лєтні кожи кидались на ню, мовъ би хотіли їй заступити дорогу до втеки. Однакожь ковтали и пролигали дуже поволн такъ, що потребували кілька минутъ часу, що-бъ спожити більшую муху. По 19 дняхъ всі погнули. При секції показало ся, що мали тільки по одному молодяті. Въ Маю 1834 р. повторивъ Daniell досліди на Нічвидку вчаснімъ (Vesper. noctula). Въ подібній клітці, якъ перше помістивъ самчика и штири самочки. Самчикъ бувъ надзвичайно дикий, глядавъ безпрестанно місця, зъ відки би мігъ уйти а по 18 дняхъ згинувъ не приймаючи ніякого корму. Скоро по тімъ пади и три самочки. Тую, що еще лишилась живою, кормивъ печінкою и серцемъ дробу. При ідженню вживала вона до помочи заднихъ членівъ, и мала надзвичайний апетитъ; однакожь ціліськими днями пробувала учепившись до верху клітки, и лише вечеромъ опускала своє становище, що-бъ прийняти поживи. Зъ кінцемъ Червця сталась та самочка дуже неспокійною, чимъ звернула тимъ більшую увагу Daniell-а и небавомъ породила. Такъ годину передъ тимъ, причепила ся передними кожами, розчепірила задні члени и піджала хвістъ въ той спосібъ, що зъ кожи межуудової утворивъ ся буцімъ мішочокъ, до которого відтакъ дістало ся молоде зовсімъ голе и сліпе. Матка начала майже сей часъ ёго лизати и обгорнула ёго такъ старанно кожами, що не можъ було помічати, якъ кормила. На другий день рано самочка здохла а маленя було еще довгий часъ до неї причілене. Відтакъ пробовано ёго кормити губкою наповною въ молоці, але то не здалось ні до чого, а по осьми днях згинуло и молоде не отворивши навіть сліпокъ.

Кожани суть винявши найзимнійші краї, на цілій землі розпросторені. Однакожь найчисленнійші и найбільші живуть въ тепліщині. Наші кожани живлять ся лише комахами, суть про тоє пожиточними звірятами, и тому повинно ся ихъ всюда щадити. Помеже жителями теплихъ краївъ е и такі — хоть розмірно не много — котрі живлять ся и овочами и навіть значну шкоду роблять

*) Encyclopedie d'Hist. Nat. черезъ др. Chenn стор. 53.

на садовині и городовині. Въ Бразилі в ділька родивъ, що страшне опустошенне наносять въ плантацїяхъ фіговихъ, и навіть влазять підъ сїти, котрими нарочно для охорони передъ непрошеноми гостями закривають дерева. Шкодливіша можна те-жъ вважати и Листѣноса (*Phyllostomata*) въ Америці южній живучі, котрі не тільки комахами живлять ся, але такожъ мовъ тїи овади або бомки скотині а иноді и людяи підъ часъ сну кровъ висають. Хотя рана задана тими звіратами не е небезпечною, завсїгда однакожъ, коли скотина більше ранъ отримала, то зъ причини впливу керви на смяхъ опадає; именно лївинку (молодому скоту) шкодять ті кровососи. Рани відъ листѣносівъ походять суть такожъ и зъ того взгляду небезпечні, що въ нихъ — язъ се намъ розказує Гумбольдъ въ своихъ „Образахъ природи“ вѣдучи річь про степи и пуці — заводить ся черва, а такъ вони ажъ кишять москитами, гипобосками и роями иншихъ комахъ колючихъ.

Въ простімъ народі вкорінена гадка, що лишъ стає кожаномъ покушавши напередъ свяченої паски; або що 7 літъ живе мишою, а відтакъ, якъ постаріє, то вже и кожаномъ. Такожъ думають, що кожани закручують ся у волосся и споводують ковтунъ, для того передъ літаючими утікають накриваючи капелюхомъ голову. У відѣмъ одгривають кожани, по мишню забобовнихъ людей, важную ролю. Вони язъ думають — запорпують задушеного кожана у саму глуху нічь у муравнице великихъ лісовихъ муравлівъ, та відтакъ за кілька дні, коли муравлі обїдять мясо до чиста, що йно кістки лишать ся, вибирають о півночи одну, що на вилки подобає, и уживають її при чаклованняхъ та чарахъ. Суть те, коротко сказавши, смішні басні, котрі лише зъ буйної фантазіи свій початокъ взяли. Въ містахъ твердять, що кожани шкодять черезъ обгризанне солонини, триманої на поді. Всі новійші природопити рішительно тое заперечаютъ, уважаючи цілу сю исторію, яко выдуману повістку. Що мене тижався, не можу зовсімъ прихилитися до послідного мнїння, а то зъ причинъ слїдуючихъ. Будучи въ першихъ дняхъ Вересня 1867 р. въ Страчу (коло Львова) та звїдавши тамошню, уваги гідну печеру, зїмавъ я одного Нічвидна-Квиляка (*Vesper. pipistrellus*) на стїні реченої печери сидящого*). При-

*) Те звіратко було однимъ живущимъ створомъ, що у тій печері проходячи, якъ само собою розуміеть ся зъ світломъ, бачивъ. Сама печера узка; вхїдъ до неї десять широкій але такъ низький, що треба прихилитися до землі, що-бъ ввійти. Відтакъ дальше печера висша и дозволяє одному випрямившись йти. Однакожъ на декотрихъ місцяхъ значно знизжає ся такъ, що треба прикучивши сува-

вешни его ще того самого дня домівъ, пустивъ я его въ кімнату. Справді подивляти мусивъ, якъ зручно тей кожанчикъ літавъ по покою. Домъ пересиджувавъ на рамахъ відъ вікна звичайно підъ желізною засувою, звертаючись головою на дїль; коли смерило ся, починавъ літати. По рамахъ лазивъ досить справно; на гзимсі бувъ дуже непорадний. Коли го brano въ руки, проквивлявъ, мовъ та дитина, коли сонна розквереть ся, ино натурально голосомъ тихшимъ и слабшимъ. Мухъ не хотівъ їсти. Я помітивъ, що вінъ дуже сражений, бо отвиравъ часто писочокъ и висолоплявъ сухий язчокъ. Тому омочивъ я указуючий палець въ воді, такъ що ясно капали краплі и приложивъ до ротика Квиляка. Мій кожанчикъ дуже много пивъ ту воду хлѣптаючи язикомъ. Відтакъ взявъ я на палець трохи свинячого смальцю та давъ му кушати. И бачъ! Квилякъ лизавъ смалець. Прмітити належить, що я тїи вислїди робивъ зъ тїмъ кожаномъ въ день (по полудни, близько коло третї години.) Я тримавъ его три дні. Четвертого дня черезъ неосторожність одчинено кватирку, а мій кожанчикъ висунувъ ся підъ вечеръ и полинувъ на волю. Взавши на увагу, що и у Daniell-a V. *pipistrellus* и V. *noctula* кормили ся мѣсомъ, мушу признати, що не можу зовсімъ відмовити кожанамъ моготи споживати мѣса а відтакъ и солонину. Ино тяжко таки приходить ся вірити, що-бъ кожани черезъ обгризанне солонини ажъ шкоду робили. Більше приписати належить тое щурамъ, якъ кожанамъ, котрі певно далеко раднійше за комахами глядять, якъ за мѣсомъ служачимъ имъ хїба въ потребі до заспокоїння голоду. Замітити тежъ належить, що в природі, на простоволи имъ мѣса не подибати, а полѣвати на більші звірата, ссачі або птиці, вони зовсімъ не спосібні.

Кожани ділять ся на Комахоїди (*Entomophaga*) и Овочеїди (*Frugivora*). У комахоїдівъ зуби черенні остро суковаті. Ихъ поділяють опять на Гладконосі (*Gymnorhina*) зъ носомъ гладкимъ, безъ наростівъ; и Листѣносі (*Phyllostomata*) впридоблені на носі лис-

тись або й на череві повазати. Уйшовши може въ четверть маленької милі, приходить ся до місця такъ узкого, що вже дальше годі. — О тій печері, яко те-жъ о причині назвища „Страчъ“ розказувавъ мені провідчикъ отъ-що: Ще у тї часи, коли Татарва набігала руські землі, сховали ся люде одного разу підъ часъ нападу въ тую печеру. Та злюща Татарва вивітрила той сховокъ, а не можучи вигнати люда въ печеру забігшого, взяла підпалѣвати смоляні скипки та лўшицю и прикладати до входової ями, та такъ підкурїла печеру, що весь народъ тамки задусивъ ся. Для того то, понеже такъ много людей страшило ся поганими Татарами, прозвано доколишнє місце, а відтакъ и село на нїмъ повставше „Страчемъ“. *Relata refero.*

тєватими наростами. У Овочєїдїв корони зубїв череннихъ або зовсїмъ плоскі або тупо суковатї.

Доселї знають є много бїльше, якъ сто родїв кожанивъ. Вь восточній Галичинї помїчаю зь кільканаїцять родїв, котрихъ списъ низше подаєся.*

Кожани вь восточній Галичинї помїчанї.

Rinolophus ferrum equinum Schreb. Пїдковикъ великий — Grosse Hufeisennase. Вь Пїдгородцахъ, вь окрузї Стрїйськїмъ відкритий знаменитимъ вислїдовачемъ краввої природи п. Пїтруськимъ.

Plecotus auritus L. Нєтопиръ довгоухъ. Longohrige Fledermaus. Вь цїлій Галичинї, однакожъ всюда рїдкий.

Synotus barbastellus Schreb. Кучопиръ короткопийский. Kurzmäulige Fledermaus. Коло Львова.

Miniopterus Schreibersii Natt. Пиргачъ довгокравлий. Langflügelige Fledermaus. Пїсля Дра Завадського на Букоринї. Здаєть ся, буде и у насъ вь Чортківськїмъ окрузї.

Vesperugo noctula Schreb. (proterus Kuhl.) Нїчвидокъ вчасний. Frühfliegende Fledermaus. Належить у насъ до Кожанивъ найзвичайнїшихъ.

V. pipistellus Schreb. (pygmaeus Leach.) Н. Квилякъ. Zwergfledermaus. Вь цїлій Галичинї. Любить именно вь дупловатихъ деревахъ пробувати. Инодї находять ся тежъ и вь печерахъ.

V. discolor Natt. Н. писаристий - Zweifarbige Fledermaus. У насъ досить рїдкий.

V. serotinus Schreb. Н. пїзникъ Spätfliegende Fledermaus. — Всюда зовсїмъ звичаний, однакожъ рїдко го коли бачити, бо на жиръ вилїтає дуже пїзно.

Vespertilio murinus Schreb. Диликъ Мишъ - пиргачъ. Gemeine Fledermaus. По мїстахъ и селахъ звичайний. Пробиває найраднїше пїдъ дахами церковъ и дзвїниць.

V. mystacinus Leisl. Л. вусатий. Bartfledermaus. Вь лїсахъ, однакожъ вь рїдкость попадаєть ся.

V. Daubentonii Leisl. Л. Водомиръ. Wasserfledermaus. Любить пробувати по надъ водою; криєть ся

*) Для означення поодинокихъ родинъ кожанивъ уживъ я назвъ, котрими загально нашъ нардїє вь рїжнихъ сторонахъ именує кожанивъ чи лєликївъ. Думаю Шановнї читателї не поремствують за тоє на мене. Вправдї признаю, що кожде *потеп* має мати и *отеп*, однакожъ хочу відносити тоє випреченнє лише до назвиць ново утворенихъ. Признаю ся, що мїлїйше менї народнє названнє, хотьби вь нїмъ пробивалася лише буйна фантазия, якъ назва утвореня, книжкова. У народнихъ названняхъ дивна сила и могучість; вони живуть вь устахъ миллионївъ; а утворенї назви, хотьби и найлїпшї лєдвє кількома ученими повтаряють ся.

вь дїря берєгївъ або вь дуплавнї дерева. Нєслжить до рїдкихъ.

V. Nattereri Kuhl. Л. рїсатий Gefransete Fledermaus. Рїдкий.

В І С Т І

СПРАВОЗДАННЄ зь засїданїя відїлу товариства „ПРОСВІТА“. Засїданнє друге дня 11. Лютого 1869.

Притомнї члєни видїлови: Вахнянинъ, Борковський, Комарницький, Коссакъ, Михалякъ, дръ Огоновський, Партицький, Романьчукъ, дръ Сушкевичъ, Устияновичъ.

На порядку деннїмъ: Читаннє уложеної через п. Романьчука, и перегляненої через пп. Устияновича и Партицького, *Вїдозви до руськихъ землякївъ*.

Вїдозва вь своїй цїлости узнана за добру и прийята за пїдставу до спеціальної обради.

При спеціальній обрадї, мимо припїзаненої пори, перейдено тїлько п'ять першихъ уступївъ Вїدوزви и, по довшихъ розправахъ, прийато чернїсму стидизацию безъ дальшихъ перемїнъ.

При закїнченню засїдання заявивъ Голова, що Видїлъ на будуще буде позбавленийъ личної учасности одного члєна (п. Михаляка), котрий яко ад'юнктъ судовий переселивъ ся до Черновець, и тїлько случайно нинї на засїданнї Видїлу мїгъ бути притомний. Мимо того заявивъ п. Михалякъ, що вь Видїлу не виступавъ, а старати ся буде и вь вїддаленню, вложеннїмъ на себе обов'язкамъ Видїлового по змозї вїдповїсти.

Львївъ дня 11. Лютого 1869.

Секретарь: Партицький.

Голова: Вахнянинъ.

Засїданнє третє дня 14. Лютого 1769.

Голова, п. Вахнянинъ заявивъ, що на єго руки прислано зь України рукописний зборникъ до напечатання яко книжочку для народу, однако пїдъ тїми вимїнками, щоби правопїсь тої книжочки лишена українська и щоби не змїнати у нїй нїчого.

Видїлъ рїшивъ зглядомъ тої книжочки порозумїти ся зь авторами, и препоручивъ п. Вахнянинови упросити авторївъ, щоби вони вїдъ застереження свого зглядомъ правопїсь я наїшихъ поменшихъ перемїнъ пїдступили и видїлови, *хоть на шеєръ*, лишили свободу, усакї книжки такъ видавати, якъ тутешнї потреби и стосунки того конечно вимагають.

Приступлено опїсля до дальшихъ розправъ надъ Вїдозвою и прийато, зь малими перемїнами дальшї уступи першої частї, уступу 6-ого до 20-ого.

Львївъ дня 14. Лютого 1869.

Секретарь: Партицький.

Голова: Вахнянинъ.

— Предлїтата на першу книжку дїльци: „Дѣи Русновъ“ вносить 30 кр. а. в.

Сими днями поступиєть вь печатню „Катехисисъ для дѣтїй греко-католицкого обрїду“ авторизований Владикою Перемїськимъ Киръ Іосифомъ. Язикъ у єму вєсть чистонароднїй, а вєсь укладъ приурочлений до понатїй дїтячого розуму.

Пєсатиръ уже печатаєть ся.

П Е Р Е П И С К А.

Ч. п. О. К. учитель в К. на Ваше бажаннє „Правду“ и дальшъ посилатимемъ.

Вп. п. Ю. Ф. чь в П. посплку Вашу отрималєсьмо, ва що великий спасибїг.

Вє. п. І. Г. вь Волї Великій: „Правду“ висплатимемъ Вамъ; на вимїнки Вашї годимось; про друге дїзнаєть ся самої „Правди.“

Головнї помїчникї при редакцїї: Є. Згарський. М. Коссакъ, дръ В. Лукаковський, Ом. Партицький, дръ К. Сушкевичъ.

Вгїтласєль и одвїчающий Редакторъ Наталь Вахнянинъ.

Зь друкарнї Ставропигийської.

Виходять 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати виносить:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.

Редакція и Адміністрація підъ Ч. 453 1/4 Галицька улица). — Рекламіці неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картіни з волинської України,

Івана Нечул.

Річ дальша.

Одного разу, с кухні влетіла до покбів привезена з Нестеринець наймичка и почала розпитувати Ганю про якусь куховарську справу, держачи чималий горіжок у руках. Наймичка весело й голосно щebetала до Гані, як було колись и в Нестеринцях. Голосна луна од її мови смілової и дзвінкої розлягалася по світлицях и вразила Яснве ухо. Аж почервонів увесь.

„Вон у кухню!“ крикнув він на наймичку. Наймичка злякалась и випустила с переляку великий горіжок из рук. Горіжок безневинно гопнув на паркетний поміст и розлетівся на шматочки.

Вперше з роду заблискотіли якось чудно Ясєві очі. „Вон у кухню!“... крикнув він у друге. Наймичка призначена в Нестеринцях завжди приходити вранці до пані, розпитувати про обід, про страну, невимовно здивувалась, и, ні жива, ні мертва, тихенько потягла до кухні, зрозумівши свою нову провину, нечувану й невідану в Нестеринцях.

„Ганю!“ промовив Ясь за́раз утихомірившись, „пора́ нам знати своє місце між людьми, а слугам — свою честь. Тут тобі не Нестеринці! це Кам'яне, а ти управительша и пані. Нехай наймички не сміють с тобою от-так балакати и сюди в покбі ходити, швендяти тут з горшкани. Пробігла, нагуркала, напетала, як у корчмі! И страху немає у цього подлого народу! Тай ти, Ганю, не дуже балакай з робітницями та наймичками! Найшла гарну кумпанію! Треба, серце, знати свою честь, шанувати себе, то й тебе люде шануватимуть.“

„А хіба-ж мене люде не шанують?“ промовила Ганя. А хіба-ж тобі ввічі не хвалили мене нестеринські люде?“

„Стидалась би ти, Ганю! Які-ж люде? мужики!... Шануватимуть мужики, — то пані не

шануватимуть. Годі нам з мужиками куматись! З нас люде сміятимуця... люде кращі... Розумієш Ганю?

„А попередю-ж не сміялись. И Хоцінський бачив, як я балакала з наймичками, як я сама часом и обід варіла, та й не сміявся.“

„То було попередю.“ одкавав Ясь.

Задумалась Ганя, сідючи в креслі, задумався Ясь, ходячи по покбях. З її думки не скодило Ясєве лице, гнівне, люте; з думки Яся не входив вид смірної, тихой Гані, балакаючої з наймичками, як з рідними сестрами. Та нічого не показалося далі між ними досадного. На хвилинку тільки у серце Гані зазирило якесь недобре віщування, та й знов окріла його веселість. Во про це тут було журитись у сему раі? Не раз и не два молоді гості, всі багаті, всі хороше повбірані виліся ровм по блискачких світлицях, по дорогих килимах. Кругом молоді, хорошеї жайки розлягались веселі сміхи, жарти ссали щасливі лица, блищали ясні очі. Не раз и не два музики розливали чудові гармонії по покбях, облітих світлом канделябр, и викликали до танців невгамовані роі панінок легеньких, летючих и бжідки, — паничів жвавих, як метелики. И часто Ганя з Ясем при зорях верталася до дому з гостей на басних кияжних конях в хорошому хвастоні. Думки її навіть не досягали такою щастя.

„Тішся, моя мила!“ було каже Ясь. Ми джидались щастя. Проосі, чого душа твоя забажає! Все тобі буде.“ И залисніло на столах срібло та злото, зацвіли на Гані дорогі квітки та сукні. Сама Ганя розпишилась, як та трюнда повна. Несподівана рощина, безклопоття, спокій, заколихали її як малу дитину, надали спокій рисам лиця чистого, білого, як мрамур. А ті загорілі колісь руки знов побідили, зійшли, як на дріжчах, пухкі, и круглєцькі, як у її батьца. Одна її душа зосталась, яка й була, — така-ж добра, тиха, до всіх привітна.

„Знавш, Ганю, яка в тобі недоста́ча?“ говорив не раз Ясь, сідючи коло неї ввечері.

„А скажи, чоловіче мій, яка в міні недоста́ча?“ питала вона його, жартуючи.

„В тобі нема ні кришки гордини. Для пані, то велика недостата! Пані повинна бути горда, поважна, а коли не горда, то шринайми повинна знати, хто їй рівня, а хто їй ні! Якось ти до всіх одинаково привітна і до великого пана, і до писаря, і до наймички. Чи вже-ж тобі великий пан и драгенький цисарець усє одно? До одних треба бути звичайно уштівим, а до других — так собі... и щоб люде з боку постерегали тебе. А ти — як говориш, так говориш зо всіма одинаково! Гордість — то ознака розуміння своєї чєсти. Гордість то прикмета й краса аристократії.“

Ясь підвіснв гóлос и замóвк. Він пригадував слова своєго вчїтеля Хоціньського, як школяр пригадує вивчену лєкцію.

„И батько мій не був гордий, и мати моє не була горда, не буду й я горда. И не люблю я навіть людеї гордых, що до них ані приступу!“ одказала Ганя.

И не раз заступалася Ганя за безвинних людеї, за писарів, не раз було, жартуючи, посилала єго до людеї, що ждали єго по півдня, сїдячи без шапоа у ганку, як звичайно бував в Ляхів. Як добрий геній, Ганя придержувала шкодливий Ляхівський вплив Хоціньського. По любові и добрій згоді між ними, Ганя завше потрапляла до своєї цілі.

Мати з сєстрами частєнько одвідувала Ганю. Не забував дїтеї и о. Хвєдор. Ганя дарувала бідним сєстрам гостинці, давала їм свої дорогі недешені сукні. Не раз сам Ясь купував своїм зовицям стрічки та квіти, до котрих всі дївчата дуже ласі. Часто Ганя брала до себе на кілька місяців сєстер. Довго й довго дочка о. Хвєдора згадували про ті веселі балї, де їм доводилось втанцєвувати з мелодійми-паничами зручнішими й вращими од богослòвів.

Раз аїмєю, якось при обїді згадав Ясь, що не зробив вїзити одному економові якомусь Лємшкòвському, про котрого єму усє нагадував Хоціньський, и не так про єго, як про єго сємью.

„И кілька разів я був коло твої Економії, та й не заїхав. Воно тута й недалєко, у Тхорівці; буде мабуть верстòв з сїм або з вісім. Економія бідна. Мабуть там живе якийсь куцєнький Ляшок. Страх не хочєцї іхати до єго!“

„Не забувай, Ясю, що й ми недáвно були бідні. Поїдь-же, поїдь, не лїнуїся!“ прєхала Ганя.

„Відá мїні с тобою? Щò мїні гірке, тобі солодке. Поїду, поїду, тільки цить.“

И поїхав він одного дня зранá.

Економія стояла серед невєличкого, бідного села, належáчого до якогось небагатого дїдича. Бідность осєлі неприємно вразила Ясєві очі, нагаду-

ючи єму попереднє життá в Цєстерїнцях. Хата з ганком похилилася на обидва бòки, наче переламившись по половині, як раз на серєдні. Старий ганок розхилив свої стовпи внизу, чєначе розстаив од старòсти нòги, щоб лүчше встòвти. На старих обїдраних повітках світились кровї, наче сухі рєбра. Вікна с темними старими шибками здавались темними очима слїпцá, що лупав зза тїну страшними більшєми. По дворү валились вүпи неприбраного гнòю, бігали собáки, нїкали худі шкапїки. Голодні корóви смїкали стрїху. Один садок старий и густий розрїсся кругом хати, стáні, повіток, позатїнавши гїлля під обїдрану покрївлю повіток.

Між двома стовпами до котрих давно колїсь були, знать, причєпляні ворòта, вбїгли баскі конї Ясь и як змїї поїлинули попід повітками.

Ляхї, худі собáки опáли сáнки и смїкали Ясь за ведмєдичий кóмїр. Біднòта, пустїня, голодні, дикі собáки все те так вразило Ясь, що він трòхи не гукнүв до погонича: „вертайся назáд кіньми.“ Однáче було вже не мòжна вернутись. Ясь мусїв недобáйливо ступїти в ганок. Тільки він ступїв у ганок, звїдтілã на всі чотїрї бòки, покїнувши прòсо та грєчку, шарáхнули курї, гусї, индїки, качкї, голубї, горобцї, навіть поросáта. Півень кїнувся єму в лицє; поросáта та индїки — поточїлись єму під нòги. Все те кричало, верещало, кїркало, кудáкало, покидаючи пашню и втїкаючи, кудòю було мòжна втїкти. А позаду Ясь завяїтний сїрко вчєпївся зубами за шүбу и немилосєрдно тягáв на всі бòки нещáсного ведмєдã, тільки шмáтти летїло, тим часом як инші обступили погонича, що хвїськав їм батогòм. Прорвãвшись через такү орду, невїдану навіть у свогò тєстã о. Хвєдора, Ясь насїлу одчинїв сїнєшні двєрї и сховãвсь за ними од собáк, що вїли як скаженї и гризли од злòсти двєрї. Ясь прожòгом одчинїв ті двєрї в хату, котрі були сáме проти сїнєшних двєрєй, и влетїв у хату як той заїць тїкаючий од череди хортів. А там у хатї знов шарáхнуло від єго усє живє, вже не кудкудахкаючи, а кричучи: „Ох! ах! ой! ай! Єзус! Марїя!“ По хатї, як густий снїг, лїтáло гусяче пїрья та пух, и залїпило Ясєві очі.

Отумáняний, він стояв серед хати и не знáв, щò робити. Новá сцєна в хатї здалася єму тільки прòтягом пєршої. Аж ось, крїв лїтáюче пїрья примїтив перед собòю чотирєх малєньких хлопчиків, знать, хаїйських синків, що сїдїли над горшкáми, пòвними гусячого пїрья. Тодї тільки він догадавсь, що сполòхав економськү сємью, котра, вкупї з наймичками и малими дїтьми, дєрла пїрья, як бував зїмнєю порòю.

Наймишка показала Ясеві другі двері із сіней у право в залю. Перша хата Лемішківського, своєю бідністю, нагадала його попереднє життя.

Довго ходив Ясь по хаті, оглядаючи стареньку й протеньку мебіль, дешевенькі картинки на папері, польські образки ченстохівської Богородиці та Єзуса з баранком. Ніхто не виходив до його. Вже Середінський скучав, позіхав, сидів и вставав, знов сидів. За стіною в другій хатині було тихо. Тільки дитина маленькими ніжками прибігла до дверей и висунула зза дверей трохи не всю голівку, в певній надії, що гость її не бачить. Коли одчинились бокові двері. В залю вступив хазяїн Лемішківський, чоловік високий, повний, плечистий, з довгим чорним розкішним волосом на голові, із чорним вусом, із чорними великими очима. Як саме його прізвище, так и його постать об'являли його натуру зовсім не Польську, а щиро Українську. Одначе Лемішківський звав себе — принаймні при жінці й дітях — Польком и в своїй семзі говорив по Польський.

Линивою ходою підступив він до Яся и привітався з ним. Вся його постать, цілий обвід його повного, круглового лица шьняві повні губи, ласкавий погляд великих очей, тихий, симпатично шьнявий голос, — все те виявляло зразу його м'яку натуру, ласкавість душі, неважачи навіть на те, що його розкішний, шерстний як дріт, волос, мов грива у лева, и велика будівля тіла, натякали на захований десь глибоко твердий характер и здобу енергію.

Посідали вони на канапі и почали звичайну визитну розмову нікому непотрібну, нікого незаймаючу. Після першого слова, зараз позіхнув хазяїн и потім — и гість. Ще кілька слів було промовляно, и розмова перервалася. Ясь звисока поглядав на Лемішківського и думав: „И чого нема занесла лиха година до цього Лемішківського сонного, вбогого з головою и одією, в гусячому пуху? А в хазяїна вертілася така-ж сама думка: „И яка чортяка принесла цього пана Середінського, батечка, управителя в мою бідну хату? И чого йому треба од мене? И навщо я йому здався! Це вона! це жінка затягла його!“

Обидва вони сиділи й мовчали без соромі, давши сміливо волю своїм думкам. Хазяїн в радигоді промовляв слівце, а Ясь ще з більшою необхідною одвітував йому. одначе не смів прощатись, сподіваючись виходу семзі, про котру йому торбчав Хоцінський.

Довго вони сиділи й мовчали. Рівне стукання маятника коло годинника тепло в хаті, тишина навкруги все те наводило на переможну дрімоту, тільки не на Яся, а на Лемішківського, — ще й

надто, що він недавнечко, раннім протастяким звичаєм, пообідав и тільки що хотів лягти спочити, аж тут принесло пана в ведмедях! Заспокоєне лице Лемішківського трохи поблідло и виявляло, для цікавого, досвідчивого ока, якусь пережиту й перебуту скорботу, якусь горе. Та не Ясеві було читати таємничі начерти. Він з огидою заіпримітив сонний погляд хазяїна, одначе сидів и дожидався, оглядаючи через вікно пару своїх баских коней, б'ючих копитами сніг під собою.

Коли це зразу, неначе вітром, одчинились обидві половинки дверей. В залю вступила с повагою тихою ходою и трохи по театральнєму пані Лемішківська и пишним поклоном привітала Яся, що схопився до неї назустріч. Зараз за нею всунулась, як возом вїхала середніх літ дама з лицем незвичайно чудним и нехорошим. Лемішківська назвала її губернською своїх дітей — панною Теодозєю.

Ні шелестіння шовкових довгих суконь, ні слова привітання не розбудили Лемішківського. Він собі дививсь наче кріз сон на сю сцену мовчки и нерухомо. Лице пані Лемішківської спахнуло полум'ям від соромі, що її чоловік не знає своєї ролі. Та вона зараз поправилася и повела таку розмову:

„Вчора мали ми хоробшу компанію в себе, не спали цілу ніч и дуже потемілись забавляючись.“

Лемішківська говорила по Польський, бо була Полька.

Швидко потім одлетіла одна половинка дверей и в неї влетіла в муценькій сукні старша дочка Лемішківського, легенька, жвава, як пташка. Вона сміливо присіла серед хати до Середінського, пурхнула до матері и причепилася за її спиною на кінчику стільця, як часом пташка чиплявця ніжками на тоненькій висячій гілці. Незвичайна схожість дочкі з матір'ю дуже вразила Яся. Здавалось, то були дві рідні сестри, а не мати з дочкою. Однакові добі білі и чисті як мармур, однакові носі тоненькі, рівні з прозорими рожевими ніздрями, однакові губи повні, свіжі, однаковий цвіт лица сніговий білий. Тільки мати мала великі, щиро-польські, сірі очі, нагадуючи каламутну воду, або протє скло припаде пороком. Яка б ні була в Польки краса, її бракує одного — темних, або синіх очей. Карі ж очі коли й бувають у котрої, то не з рідної раси, се Українська пошкани. Оце ж дочка Лемішківської мала очі батьківські, великі, карі, блискучі, на чистих гарно вирізаних білках.

Панна Теодозя хоча була майже прибрана в шовкову сукню, та неприємно разила очі своїм чудним лицем. Треба було довго привикати до його,

щоб освоїтись. Ясь трохи не пересів на другий стілець. Тільки чуття шаноби людських звичаїв вдержало його на місці. А вона так и випалась у його своїми очима, сірими-жовтоватими, совиными. Все її лице складалося з одного носа. Дивлялась вона прямо на Яся, а він бачив перед собою один тільки ніс. Повертала вона голову на бік — він и знову бачив тільки ніс. Из маленького, як у кошеняти лобка виступав її ніс, неначе погнавшись навздогінці за якимись ласими пахощами и геть випередив малісенького підборідочка, що зовсім не було й видно, як вона нагинала голову трошки вниз. Не дурно ж бо вся околиця звала її губерносом.

Лемішківська кокетно обперлась ліктем на вишиту подушку, закурила папіроску. Теодозя вирівнялася, и бадерилась наче на смотру. Маленька дачночка вертілась та обсмикувалась, як пташка; а Лемішківський насилу моргав сонними очима, що здрипались як на то-теж, наче карюком примізації.

Хазяйка спитала в Середінського, чи сподобався йому цей край, а даді разом з Теодозею поведла розмову про Варшаву, про Петербург. Прикинута було кілька слів навіть про Париж и французькі моди.

„Ах! мій пане!“ крикнула тоненьким, тільки не природнім голосом Теодозя, „коли-б хто відав мою тугу по нашій милій Варшаві! Що то за милый край, що там за люде! Ах! ах! що там за веселість. Там люде навіть не відають нудьги. Цілий день біготня, стукотня! Та все те повбірано по найновішій моді. Чи віриш, пан? Хіба тільки в Парижі можна знайти таку громаду веселу, забавну, маючу тільки смаку в убранні, в манерах. Один мій знакомий князь у Варшаві казав мні, що Варшава навіть краща Парижа, тільки що про Варшаву мало знають. Ой Матко-боска! При однім згадуванні мні стає весело в сільській тиші. Я тільки й живу згадуванням... Ох!“

„А чом же ви там не зостались, в вашім Парижі, та приїхали в нашу Тхорівку? спитав Лемішківський.

Жінка кинула на його не ласкавим оком. Вона все сердилась, що він своєю простотою завдавав брехню Теодозі, як вона починала прославляти Варшаву. Лемішківський замовк.

„А тим прибула сюди, що невідомий голос долі велів мні сюди їхати, промовила Теодозя, тяжко здихнувши, и схилила голову, закриваючи носом усю підборіддя.

„Чи вигаджає ваша жона, чи не случать?“ спитала хазяйка.

Мало маємо знайомих. Була вона кілька раз у княгині,“ промовив Ясь.

„Що за хороша жєнщина княгиня! що за добра, янгольська душа! яка вона привітна!“ промовила хазяйка, наче вона с княгинєю вкупі зросла и вк жилла.

„Таких дам тільки в Варшаві можна знайти, таких милих, ласкавих, хоча й належачих до вищого стану,“ додала Теодозя. „Остатній бал княгині зрівнявця з балями наших луччих Варшавських аристократів,“ промовила Теодозя, наче вона й справді гуляла на тих балах.

„Чи не чули ви оркєстра нашого князя?“ слитала хазяйка. „Варто послухати! Хоч тут и село и дичина, але в нас можна почути найлуччих Італійських и Німецьких артистів — и Бетговена, и Россіні, и Белліні. Як чудово недавно грав оркєстр Травіату и Норму!“

Так вертілася розмова коло матерій високих, поважних, дуже не гармонячих з бідною, драною обставою старої економської хати.

Ясь підвівся и почав прощатись. Дами заворушилися и просили навідуватись до їх задросто в їх сільську пустиню. Лемішківський не просив и слова не промовив.

Дві наймички з коромислами одганяли сробак. Ясь під обороною коромисел виїшов з ганку и сів на санки. Лемішківський мовчки поклонився до його. З усіх чотирех вікон виглядало ма двір відканийцять голів и великих и маленьких, котрі попрутудювали лобі до шибок, щоб подивитись на багатого гостя, на коней, на погонича.

Через кілька годин при обіді Ганя розпитувала Яся про його недавній виїзд, про нових знайомих, а Ясь реготучись розсмазував їй про економію хазяїні.

„Не смійся, Ясю, з бідних людей, не дурайся ах! Згадай, що ми були недавно бідні. Коли ти не хочеш знатися з мимі, то я сама поїду до їх и запрошу до себе.“

„Поїдь Ганю, то побачиш, як Лемішківський спатиме при гостях у залі.“

„Годі тобі на бідного видумувати!“ відказала Ганя.

„Лемішківська, нігде правди діти, гарна дама, тільки вже дуже багато говорить про високі речі... А діти деруть самі пирьв! Та певно й сама пані з паночкою дерла пирьв, як я приїхав. Міркую, що й Лемішківському загадує жінка пирьв дерти. Не подякую я Хоцінському за таку рекомендацію!“

„А я поїду до їх, коли на те пішло!“ знов одказала Ганя.

„Ідь! про мене! тільки бери двох козаків-гаївників з рушницями, щоб оборонили тебе в тому звіринці. Подивись лиш, що сталося з моїми ведмédями!

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятéхъ звездахъ

Ю. Федковича.

(Дальше.)

ПЯТИЙ СХІДЪ.

У Печивіжні. Нічъ.

Колотніцкаго кімната въ замку. Світло. По стінахъ великі образи папартоскихъ, — де які чорніи заслонили закриті.

КОЛОТНІЦКИЙ.

Уходять въ одного боку, Томашъ въ другого.

А що? — хрести подавъ вже?

ТОМАШЪ.

Вже подавъ.

КОЛОТНІЦКИЙ.

Якъ я тобі казавъ? —

ТОМАШЪ.

Якъ ви.

КОЛОТНІЦКИЙ.

А рещта? —

ТОМАШЪ.

Способне все.

КОЛОТНІЦКИЙ.

Лишъ хитро.

ТОМАШЪ.

Не журітсья.

КОЛОТНІЦКИЙ.

Я ажъ зачавъ боятися, такъ гарно

Ведеться мое діло! — И княгиня

Злагла близнятами: хлопчикъ и дівче.

И хлопчикъ — якъ би зъ ока му го вибравъ!

Самъ Довбушукъ! и місяць на лиці,

И очі чорні, асні! ні у князя,

Ні въ неі їхъ нема! а въ мене трумоць!

Не виарутишся ти пишна княгине,

Що шизматиківъ розвела село!

Ні ви! — ні вашъ чернець! а що найкраще —

Вінъ за годину прииде у городъ?...

Качавъ бихъ зо сміхивъ ся я, коби

Ті езуіти вмилися сміяти!..

Да ми не дурні, душу на лиці

Носити, що бъ всі люде въ ні читали!...

Не покажи себе, не май за мало

Найменшу річъ у світі — всігди чуйнимъ.

Повірнимъ середъ миру — а пануй нимъ! —

Цить — Образполський иде! —

КНЯЗЬ.

Уходитъ якъ остекляй.

Га, попе! попе!

Я одурію попе!...

КОЛОТНІЦКИЙ.

вншкъомъ съ хрестами, мече їхъ на столыкъ, а самъ кидается въ крісло.

Іяхъ хіба

Коли розумний бувъ!

на голосі!

Ясновельможний?

КНЯЗЬ.

Васъ лаю годувати! Васъ платити!

Якъ писаки тримати, а й одного

Приятеля не мати!... О ниму

Я не мужикъ, шизматикъ!...

КОЛОТНІЦКИЙ.

Пане мій:

Не можна запитати,

КНЯЗЬ.

Запитати?

Про віщо запитати? — про тото,

Що й воробці вже знають? — О лишъ я,

Лишъ я нічо не знаю... бо я князь,

Бо маю сорокъ сівъ... мені не можна

У грудехъ серце мати такъ якъ другимъ!...

Не треба й слави мати!... на що слави? —

Приятеля? — сопруга? — вірного?

Коли вінъ князь ся пише?...

КОЛОТНІЦКИЙ.

Пане любий —

КНЯЗЬ.

Нічо якъ пане любий! пане любий!

Що слово — пане любий! — але що

Вна зъ мужикомъ ся любитьъ, про тото

Най панъ ся любий самъ довідуе,

Коли му треба' знати!...

КОЛОТНІЦКИЙ.

Та вельможна —

КНЯЗЬ.

Вінъ чинится, що вінъ нічо не знае!...

О тамъ передъ хрестомъ тимъ присягавъ!

Що ти нічо не знавшь!... видишь? га?

Якъ борзо есъ умовивъ? — О ви котюги!

Жерви! вовки! гадя ви!...

КОЛОТНІЦКИЙ.

Ясний пане!

Сказати я не можу, що нічо

Не зачувавъ про те я, да я думавъ —

Для вашої се слави, якъ ми Богъ! —

Я думавъ, що, якъ въ світі то бувавъ,

Усе пусті обмови. — А по тому —

Якъ мігъ гадати я, аби така

Ясновельможна паня, да такого

Вітцями князя славного, посміла
Си накладати зъ мужикомъ? — Не мігъ
Имити моважъ віри, ясний пане! —
А ще до того всего вна! она!
Тота деля чиста! ангіль тотъ
Святий, неприступний —

КНЯЗЬ.

О — й ти, и ти
Нічо не виненъ попе!... Не тобі —
А й Богови не дабихъ бувъ я віри,
Якъ бувъ би ми казавъ!... тота свята!
Той образъ матидиви!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Пане мій:
А може вна не винна? — мовіть люде
Пусті лишъ бесіди —

КНЯЗЬ.

Пусті? — йди,
Иди та подивися на бенкарти,
Чи вни вь Доббушука ся не удали? —
О люде правду кажуть!... то лишъ я
Лишъ я нічо не вижу!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Доббушукъ
Жежъ має знакъ на твари, съ кілько знаю —
КНЯЗЬ.

А якъ ти добре знаєшъ? — йди дивись —
Чи знакъ той не пізнаєшъ? О дивися,
Диви, дивися попе, та заплачъ
Надъ моєвъ головоєвъ!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Постиваю!
Таку величну славу! прадідівъ
Ту непорочну славу що й царі
Сі ся поклоняли! тої слави,
Що шість коронъ носиди... такъ звалати!
Та такъ онечистити!...
плаче.

КНЯЗЬ.

Яривається.
Я очистю!
О я її очистю! —
деволиць — Томашъ убігавъ.

Заразъ пічъ
Зелізму ми покласти на подмію,
И такъ їй натопити, щобъ черлена
Ціла якъ вишня стала! — вонъ!
Томашъ иде. Сюда! —
Томашъ вертається, князь мече му хрести передъ ноги.
А ті ві бенкарти заразъ ми
Въ найгущій лісъ віднести и вовкамъ
Веречи, да съ хрестами сими! чуєшъ?
Съ хрестами, я такъ хочу, от цини!
Що вна відъ него має іхъ! циганка,
Що все ми уповіла — и хрести

Відъ разу сі пізнала! — Прічъ! — Чекай! —
А хто би півъ слівцемъ кому коли
Сказавъ, що тутки сталося — мій мічъ
А того горло, чуєшъ?—рушъ!
Томашъ иде. А ти
Иди ві скажи що завтра гине!
иде.

КОЛОТНИЦКИЙ.

А ажь радніций бузъ, коби вже нині,
Але аби сама не йшла собі до Бога,
То треба дати їй ще й чиничка старого. — —
И знаю навіть вже, якъ приспособю діло! — —
Падітже грушечки — бо вже сте переспіли!
До князя! —
Иде.

(Дальше буде.)

—***—

Лист Русинів до автора брошури:
*Un peuple européen de quinze millions oublié
devant l'histoire.*

Високоповажний Добродію!

Ваша брошура: *Un peuple européen de quinze millions oublié devant l'histoire*, принята була в стольнім городі червоної Русі, Львові, дуже радо — пд своєму заголовку. Ми винні Вам подякувати в имени всіх, кому дорога Русько-Українська народність, основана на признаних заслугах наших предків перед Европою и чоловіцтвом. Предки наші перенесли на собі всю неволю Татарського находу, коли сей відвернув ся від Силезіи и *Угорщини. Видобувачи ся на свободу від Чингис-ханових и Батнівських Татарів, вони через кілька віків тяжко підлягали Кримській и Буджацькій орді, а тим самим стояли яко передова твердиня Европи проти звірської сили Турків. Ціла довга линия від Карпат на поперек Дністра, Буга и Дніпра до Білгородських пустинь колишнього Московського царства, довго була театром безнастанної борби Русинів з Азіяцями, — до тої пори, поки європейська цивілізация, розгостившись у Польщі, зайшла наново на ті місця, що під часъ великого татарського лихоліття обернулись в безлюдні заросли и степи. Не зараз узнає світ заслуги поодинокого чоловіка, ще пізніше заслуги народів, за те голоситимуть про їх благородні органи просвіченої інтелігенції. Тепер, Ви, Добродію, пошанували своєю увагою нашу бувальщину славу, а через те и обявили перед Европою, на яких туманних засновках спочивав Ваша учена праця.

Але ж предмету, що про ёго європейська наука так довго мовчала, годі було Вам відразу а усіх сторін пояснити. Чесно Ви думали з ділом, однак здумали лиш дещо у ёму висвітлити. Вірно зхарак-

тердонахвали Ви духа и здування московської політики, готової знівожити усе, що не дає їй розширити границі державні, політики, що не дивить ся на інтереси загальні чоловіцтва, и що теропіє лиш перед механічною силою. Однак характеристика взаємин Русців с Поляками, оперта у Вас на працях істориків, що або не знали доконало жерел, або мали собі історію яко оруда, а не яко світича політики. Ви висказали історичню правду по Вашій думці, а ми — кажучи Вам: спасибіг! — винні знову Вам увагу звернути на деякі похибки проти дійсним фактам, котрі поділяли ми у Вашій брошурі.

На стр. 17-й Ви кажете, що Русини, поселені на Червоній Русі, и Русини, що ввійшли у склад великого князтва Литовського, з'єднались с Польщею добровільно, и в цілій брошурі не згадуєте за ту кроваву, многовікову борбу, що тривала проміж Русію и Польщею. А ту глибока невсмищуца вражда тих двох народів зачала ся геть давно, дони не з'явивсь новий ворог Русі — царство московське. Ростворіть на 83-ій сторони літопись Кадлубка, видану недавно в Кракові по латині и по польски. Там вже єсть бесіда про „намаість Русинів и Полякам, про їх бішену сердитість и закоснілу жажду прелити польську кров.“ Що писав за Русинів Кадлубек в 11-ім віку, те писали за них другі польські літописці и державні люди до самого кінця політичного тривання Польщі. Ми би могли навести вам цілі сотні точнісенько таких самих цитатів. Взаємна вражда щіхує навіть історію Русинів и Поляків: вона неначе та червона ниточка переходить її навскрізь. Та ниточка непорвалася и досі....

О добровільнім з'єднанню червоної Русі с Польщею не мож і слова сказати. Ми поклянуємо ся на найлучшого с польських істориків, Шайноху. Те з'єднання було зачатє и довершенє воївними походами, зрадою руських аристократів и утечою патриотів з батьківщини. Що до вигнання Татарів з червоної Русі, то не Поляки їх вигнали, як сказано у вашій брошурі, а таки Русини, об чім можете навіть пересвідчитись з монографіей сучасного нам польского писателя гр. Стадницького.

З'єднання великого князтва Литовсько-Руського с Польщею також не було добровільне. Вибравши на польский престіл Ягайла, Поляки тим лишень заявили охоту прилучити идо Польщі Литовсько-руську територію, однак ся охота не стала ділом на яві. Литво-Русини правили самі собою, називали Поляків в державних актах народом чужим, непрявлявали ім набувати в своїй державі земель и недопускали їх до ніяких чинів. Так стояло діло до часів Зугмунда Августа. Сім

королем, недужним на старість, польські магнати орудували неначе дитиною и вони то зладнали так звану Люблинську унію 1569 р. Против єбї політичної унії репрезентанти руських земель протестували на тім же люблинськїм сеймі. На їх протести відказали ім Поляки грізбою смерті. Віттак деякі з руських депутатів повтідали з Люблина, щоб не підписати договорного акту, других Поляки принудили до підпису грізбою. Неслухняні аїстали позбавлені своїх чинів. Тільки де затрівожились люди на Литовській Русі, зарад и давшла їх Польща ружнєю силою. В діаріюощу люблинського сейму 1569, виданім гр. Дадлинським нема ні протестів, ні грізб, неграждано ні про утечу депутатів, ні одбирання чинів, ні нарадню тривогу; но повний примірник того важного свідочтва схоронив ся в С. Петербурхській публичній бібліотекі; виписки з єго вже надпечатані, а повний дневник приладжений до видання.

З всього того (не говорячи про богато дешчинного) Ви, Добродію, ласкаво пересвідчитесь, що першими ворогами и гнебителами Русі були Поляки и що Москалі тільки идуть за їх слідом. Звершаючи над Русинами неправду за неправдою, польский ряд довів' подіпріанських оселенців до республічної революції, котра почалась в 24 роки після звеличаної польськими публицистами Люблинської унії, тривала більш як нів. віку, зїла по обох боках сотні тисяч народу и займчалась переходом з'єднаних доброю волею с під коруни польської під коруну Московську.

Чому в Вашій петиції до французького сенату, Ви про ту революцію и про її важні наслідки не згадали ні словом? Чи не тому, що польська публицистика стараєть ся як ино може заховати її перед очима Європи? В таким разі робить вона одно діло що й интелігенція московська. Народню тривогу від одного кінця до другого добровільно з'єднаної с Польщею руської землі кличе вона хлопськими бунтами, а козаків, що стояли попереду в тій віковій війні, не признає ні Русинами ні Слов'янами. На стр. 20-й Вашої славної петиції напечатані слова, котрі ми багато разів подибували в польській публицистіці имено: що козаків не можна змішувати з Русинами, що вони становлять фракцію Черкесів, таких самих Туранців як и Москалі, від котрих переймали вони и слов'янський язик и християнську віру. Наколи би Ви схотіли прочитати в Українсько-руськїм журналі „Правда“ (1868) монографію про первой период українського козацтва, списану пильненько після польских жерел, Ви би пересвідчили себе, що козаки були найперш міщанє руських городів, віттак дворяне

руських областей и на конєць крєпаки тих самих дворяннв. Позвольте нехай и те Вам скажемо, що у нас єсть обширний збірник так званих дум (расоднй) и пісень народнх, котрі завжди толкують про козаків, їх війни, їх станове и родинне життя; що ці пісні до сеї пори живуть в устех нашого народу; що у того народу козак єсть идеал лицарського духа и себевірєчи, и що навіть діти наші, коли кого небудь за юнацтво звелічати хочуть, називають єго козаком, а всі дівочі любовні пісні (романси) постають з розговорів козаків и дівчиннв.

Игноруючи все те, польська публицистика показує Европі завжди тих козаків, котрих московський рід з'організував по границям державним для своїх заборчннх операцій, и нароком мішає їх с тими, до котрих, підчас їх війни за політичну и личну свободу Русина, писали: німецький імператор Рудольф II, шведський король Густав Адольф, англійський протектор Кромвель, и котрих, вибиваючись на свободу, указували Полякам на освободження Нідерландів, на образець своїх здуженнх. Сі краснорічнві повідчення напечатані в польських историчнх жерелах; однак Поляки, недобачаючи їх, твердять перед Европою про своє з'єднання з Русинами и сміло голосять, що Русини враз з ними шшли боротись проти Москви навіть в 1830 и 1863 р., як про те написано и в Вашій петиції. Куди тям! Антагонизм Русинів був одною з головних причин, що подавлено польске панство, — и знайте чому так? Задля того, що Поляки нічим не ослабили тої вражди ид собі, котра застарілась в руській серцю уже в часах Кадлубка; а за те всюди де обявляли себе, яко силу на руській землі, вще відновляли її новими неправдами и відновляють її до сєго часу, як се міркувати можна с краски Вашої петиції.

Кладучи се вище сказане на суд європейської пресси, ми просимо Вас, Вп. Добродію, щоб зволіли придивитись и нашим учено-літературним працам сучасних наших писателів Костомарова и Куліша, висвітлнвших польсько-руське питання на підставі не одних руських и московських але и польських и инших європейських историчнх документів. Перейшовши ці документи по їх скзівці, Ви здуваєте видати свій суд над тим важним в зучасній політиці питанням, независимо від авторитетів польської публицистики.

Прийміть, Вп. Добродію, наше поздоровлінне.

У Львіві, дня 15. Мая 1869 р.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Коссаць. Др В. Лукаковский, Ом. Партицький, Др К. Сушкевнць.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахнянинць.

СПРАВОЗДАННЄ зь засіданнй віділу товариства „ПРОСВІТА“.

Засіданнє четверте дня 21. Лютого 1869.

15. членівъ *Просвіти* зложило на підставі §-у 7, уступу 4, уставу *Просвіти* — на руки секретарівъ письменний знесокъ до виділу, домагающий ся:

- 1) щобъ всі прилюдні заявлення виділу печатались в тій правописі, котра всімъ ученнми узнана за найлучшу и за найдогоднішу для народнього образованнн, т є. вь правописі фонетичній;
- 2) щобъ виділь деталічні протоколи своїхъ засіданнй вь *Правді* обвіщати зволнць;
- 3) щобъ виділь *Просвіти* оголосивъ програму, після якої вінъ до просвіти народу взяти ся тадає и після якої книжки видавати буде, а дальше подробне поученнє, після котрого кожда книжка, маюча *Просвітою* друкувати ся, укладава бути повинна.

Виділь, обговоривши ті внески, припоручивъ уложєнє відповіди дру Сушкевичу и вівавъ тогожъ, щобъ готуву відповіди на найближчіймъ зборі виділу предложити.

Приступлено опісля до дальшихъ розправъ надъ Відовою и принято послідні уступи після предложеного тексту. Потімъ відчитано Відову вь другий разъ и принято вь цілій єдної безъ дальшихъ змінъ.

Під конєць засіданнн завідомнвъ Голова, що академіки Львівські утворили комітетъ, котрий власне займає ся улаженнємъ вечеру декламаторського вь ровоннй смертн Тараса Шевченка. Виділь прийавъ тоту вість радісно, а члени виділові: Устияновичъ и Вахнянинць, заявили свою готовість взяти чинний уділ вь сімъ вечері будъ вь декламації будъ при співлахъ.

Львівъ дня 21. Лютого 1869.

Секретарь:

Партицький.

Голова:

Вахнянинць.

Засіданнє п'яте дня 11. Марця 1869.

Принято Відову вь третіймъ читаннн и припоручено секретарєви (Партицькому) зайняти ся її надрукованнємъ. Датумъ поставлено той день, коли Відова принята була вь цілости, вакимъ вще приступлено до спеціальної обрани.

Др Сушкевичъ предложивъ відповіди зглядомъ звісного внеску деякихъ членівъ „Просвіти“. Відповідь, зь поменчнми зміннми, принята, и рішено її вь справозданнн зь сєбо засіданнн помістити. Звучать вона:

- 1) Виділь пересвідчений, що правописє звукова єсть найвідповіднішою для народнього образованнн и улекшає науку, однак во згляді на те, що вь школахъ народнх такъ звана етимологична правописє уживає ся; що велика часть нашої інтелігенції тої правописн привержує ся; що мнжі передові люде вь Галичині, *Просвіту* до задержаннн тої правописн звивали:

Постановивъ виділь задержуватись у своїхъ виданняхъ популярнихъ такої правописн, яка вь народнх школахъ уживає ся;

- 2) Виділь поручивъ євонімъ секретарямъ, щобъ всі протоколи обрань оголошували ся вь *Правді*;
- 3) При видаваннн популярнихъ книжокъ буде виділь держати ся вь загалі тої програми, яка зістала висказана на першіймъ загальніймъ зборі товариства и просить всіхъ членівъ и любителівъ народу о надісланнє праць по тій програмі.

Касиръ товариства, прее. Борнєвський, завідомляє, що зь причини многихъ ваятнй, трудою єму приходити стояти вь безнастаннхъ знешеннхъ зь всіма членами *Просвіти*, и що дал того владки місячні відъ многихъ членівъ не впливають правильно, або стоять вь залеглости.

Виділь рішивъ, вівати тихъ членівъ, котрі вь залеглости за три місяці зістались, щобъ свої владки днв надскорше сплачали тимъ більше, що виділь при скромнхъ засобахъ грошевнхъ не може приступити до печатаннн популярнихъ книжокъ.

Львівъ 11. Марця, 1869.

Секретарь:

Партицький.

Голова:

Вахнянинць.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати європейсь:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицка
улиця).— Рекламаци, веопечатані,
принимають ся на почті безплатно.

ХРХЧЕНА.

Картини з волинської України,

Ивана Нечун.

Річ дальша.

VI.

Озираємось тепер на Лемішківського рід, звідкіля він узівся. За панування царя Миколая 1-го на Західній Україні в одному повітовому місті жив міщанин Лемішка. Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати з білими цегляними виводами. Чималі вікна й двері, вікониці помалевані зеленою хварбою, ганок коло дверей — все то дуже одрізняло Лемішчину хату од других. На ціле місто не було такого роскіпного садка, тавих високих верб на леваді, такої густої дерези на окопі свідові давніє заможності Лемішок. На ціле місто у міщан не було такої чистої, просторої світлиці з кімнатою, великих, нових образів на всі стіни, картин на папері, міцних дубових столів, добрих лавок. Усі оселя стояла, як звичайне стоять міщанські хати, далено од жидівського базару, над річкою, на височенькім пригорку. З гори до берега простягся старий, здоровий садок, зелена левада та зелені верби коло криниці на самім низу. З огорода відко було недалечко водний млин Лемішин, чотирма колесами, з густим заїздом возів, закладених мішками, з гуртом людей застоюючих черги. Лемішка звівся в місті богачем. Рідка заможність між міщанами Західної України, в грانیцях панування шляхецько-жидівської Польщі, так шкідливої для місцевого народу, — наводила людей на здогад, що Лемішка накладає шортами, що Лемішка анайшов гроші. З тяжким ватиском зумів Лемішка пропхатись між жидами и шляхтою до свого талану. Одначе протисся, — не крамарством, а біліше промислами. Лемішка випасував на степах товар до різниць, а Лемішчина закуповувала садки, пельнувала там ціле літо и висилала підводи з овощами в стенові міста на продаж.

Одного ясного літнього вечора сидів Лемішка з жінкою в ганку. Сива смушева шапка збіхала йому на потилицю и одврила его високе и широке чоло, чорний, побіляний сивиною, як сріблом, волос, густі брови. Синій жупан розстебнувся и через пазуху виглядали пасма чорного волосу на его мужніх, міцних грудях. Его повне, колись гарне, лице поверталося разом с поглядом карих очей оглядаючих своє добро. Лемішчина в шовковій юці, в шовковій хустці на голові, старі, але кремезна жінчина, сиділа проти его и вела з ним розмову. Як той старозавітній Захарія з Ялсиветою, вони втішалися одним живим сином Якимцем, котрий бгав з чужими хлопцями коло млина.

„Добра в нас, хвалити Бога, чимало и грошей доволі. А Якимце вже підростає“, промовив Лемішка. „Чи не одати нам его в школу? Візьму ще оце літо его з собою на степи, а Біг-дасть, джидемо осени — одвезу в школу. Нехай вчицца! може з его якись бідші люде вийдуть, ніж ми, старі, с тобою. Слава Богу! вчати є завіщо.“

„То й оддаймо“, промовила старі. „Я б хотіла, щоб наш Якимко був священиком. Оддаймо его в духовні школи. Може доживемо, побачимо его в ризах у церкві, коло Божого престолу, на службі Божій. Мати божа! здабця-б вмерла од радости, як би побачила его в ризах! А як помremo! хто ж лучче за нас старих молитимецця Богу, як не священик?“

„Добре діло й то! Але міні хотілось, щоб він вивчився тай zostався на господарстві. Миж и невчені, а маємо хліб-сіль. Нехай би він був добрим хазяїном, як и с тобою; нехай би він ишов батьковою стежкою. А то як він одірвецця од старбі господи, то піде марно наша праця! В нашій оселі будуть жити чужі люде. Наше добро перейде в чужі руки. Хтось чужий буде їсти ті овоці, що ми садили своїми руками. Оддамо его лучче в свіцькі школи.“

Тодішніми часами міщанських и мужичих дітей не приймали в гімназії. Тоді на нашій Україні тільки одні дворяне, — тоб-то одні Польська шляхта мала право просвіти в школах и прилучанні до

вищого уряду. Середній и нижчий стан не має права вчитись далі казёмноі міри. Одному тільки духовенству була вольна та трохи дороба. Український народ мусів на віки зоставатись в матеріяній и розумовій неволі.

Незабаром привіг до гайку и Якимцё заспааний, гарячий, червоний и притулив гарячу голову до матері.

Недавня розмова ш чоловіком вже навела на Леміщиху смутну думку розстання з своїм дитям. Вона прибілила свою ласку: вдвоє ласкавіше її рука гладила сипову голову, вдвоє ніжніше дивилась вона на ёго зааняне, червоне личко.

„Чи хочеш, Якимцю, вчитись?“ спитала мати сина.

„Не хочу, мамо!“

„Чом же ти не хочеш?“

„Бо досадно! Адже ж, мамо, наші хлопці невчійця! ні один. А на вищо-ж міні загадують вчитись!“

„А до школи поїдеш?“

„Нехай її біс! Міні й так остобісів той Часловець та Псалтиря!“

„Хто видав так говорити!“ Мати прикрила ёго гарячий роток пальцями. А ми тебе одвеземо в школу,“ промовила мати нбтім.

„То я втоплюсь!“

„А ми тебе витягнемо.“

„То я заріжусь, або повішусь, а в школу не поїду. Добре чустриць нас дяк и в нашій школі.“

„Щур дурного, нависного! Хто видав так говорити!“ промовила мати.

А старий Лемішка засміявся с тіха, невбодячи очей на сина. В карих очах ёго світілася любов до мазуна-сина. Тихий вітер обвівав щасливу сімью, обстав опадаючим листом житок ром и бузку голову дитяти, одёжу матері, обвівав пахощами недалеко ростючої м'яти родітельську любов.

Невесела думка засмутила голову Якимову серед самбі веселоі гульні с хлопцями,— то думка про школу, що недавно казала мати. Нічим так не допікали Якимцёві наймити и наймички, як лянканням тією школою.

„Тривай, Якимцю! пустуєш ти! Прийде й на тебе школа!“ було кричить наймичка розсёрдившись на пустуна хлопця.

Ледві дитя спробувало науки, и вже вонó не любило науки, ненавиділо школу. Вчєння Граматки, Часлòвца, Псалтири, вчєння, тих складів, тих тма мна едо тло, тих псалмів писаних не зрозумілою, мёртвою, церковно-слов'янською мовою, кому те вчєння не вдалося в знаки, не одбіло змалку в

дитяті охóти до науки! Бідний Якимів розумок на даремне силкувався знати які-небудь зрозумілі мислі та образи в тих Китайських, мёртвих словах и не міг постерегти нічогісінько! Иномовні чудні слова тільки пробуджували в ёго дитячій голові часом незвичайно чудні, покручі привидїя... Сліпає було Якимко по Часлòвці: „Вскую шаташася язїцы“ а ёму здабця, що по всїй хатї долї шатаюцца людзькі, волячі, овечї поодризуванї язїки, як ті курчата коло прòса, стрибают, скáчуть? „Сїя на колесницяхъ, а сїя на коняхъ“ читає він далї а ёго напружена фантазія, шукáюча образів у словах, показує ёму якихсь людей то верхом на конях, то верхом на одному колесї сїють жїто та гречку. Идумєя здавалося ёму якоюсь здоровенною макитрою, Амалїк здавався мамалїгою з кукурузи, Коноб-казаном, а Моав-собáкою бровком.

Тільки було й тішить хлопець свою думку й фантазію чудними, кучерáвими картинками с початку и на кінці кожної кафізми та пёршими великими розмалёваними червоно літерами.

Після такої твердої науки в школі у дяка, котрий надавав до того добрих стусанів Якимкові, ёго посадили за граждáнську грамáтку, тоб-то за Московську як звичайновчять у нас дїтей на Україні. И знов у друге силкувався Якимко постерегти розум тієї чудної для Українця мови и знов постерегáв тільки п'яте через десяте! Московські слова, схóжі трóхи з нашими Українськими, знов підїмали в ёго головці на другий лад — покручі фантазії, якусь кáліч образів. Московська „авца“ здавалася ёму такї вівцею, тільки якоюсь чудною, — ніби з одрубаним хвостом, з одрубаною мордою и безухою. Читáючи, замість Українського коня, лошадъ, він мимоволї дохóдив до тієї думки, що в граждáнських книжках и в кацапській сторонї немає коней, тільки все лошá, та лошá. Крысы (пацюки щурї) здавались ёму крїсами коло горшка або коло мїски, а не пацюками. И пóки-то дитя, освóилось из мовою чужою! И тільки то вонó перегерпить головної мўки од фальшивої педагогїї, накидаючої нам чужу мову! И як дитя покалічить мóзок покрученими образами. А таку мўку терплять дїти нашого духовенства, селян, мїщан, та й ще за свої аздїєнські грóші!

Мняўло літо. Якимко прогуляв ёго на вольних степáх. Повернуло вже на осїнь.

Одного будєнного дня без жáдної причини розпочали пекти й варити ніби на якусь велике свáто. Леміщиха готувала торбинки з салом, крупáми, сїллю, горцòк з маслом, насипала яблука, сливи, навищось складала Якимовї сорочки и одёжу в

скриньку. Наймит, відкотив цювій візок на серед двора. Якимові ніхто не говорив, що те ні слова, для чого все те робицца, але він сам роздирився и зараз постеріг, що все те робицца для ёго, що то ёго мають виряжати з до́му. Не довго думавши, дав він драла через огоро́ди до мляна́, а потім схо́вався в лощи, що росли густо понад водо́ю. Вже сонце високо підбилося в го́ру все було нагото́влено, а хлопця не було! Наймити, наймицькі ре́зійидися шукати ёго по огоро́дах, в дереві по ро́вах, и такі знайшли ёго в лощах и притесми на ру́ках до до́му. Мати хотіла одягти ёго в козачи́ну, в нові крами́ штани́; та ні проха́ння ні гостинці нічо́го не помага́ли. Якимко крича́в, дри́гав по́ганя, маха́в ру́ками, зачіпа́ючи по́ виду ма́тер и найми́чок. Насіду всі гурто́м збрали ёго, держа́чи за ру́ки и за мо́ги. Сам Лемішка взяв ёго на ру́ки и сів на віз. На перево́зі через річку дитя́ силаува́лось вирватися и кину́тись в річку, там що Лемішка на сіду ёго вде́ржав. Так-то завезли Якіма в духо́вне учи́лище, що сто́яло за вілька версто́в на дру́гому боці того́-ж міста, — и покинули ёго одно́го між чужими дитя́ми, між чужими лю́дьми.

Сумно було дитині в чужій ха́ті, а ще сумніше в учи́лищі. Нау́ка там була та ж сама́, що и в дя́ка: та-ж Псалти́рь з Идуме́ю и Амаліко́м, теж вче́ння на па́м'ять и без па́м'яті, без жа́дного розу́міння церко́вно-Слов'я́нської и Моско́вської мо́ви. Вчи́телі тільки назна́чували нігтем, до́ки було́ ле́кції, школя́рі му́сили вчи́ти все те на па́м'ять, а того́ хто не вмів катува́ли різка́ми, аж уве́сь клас ру́мав.

Раз яко́сь старий Лемішка сто́яв коло одчи́няного вікна́ и, згорну́вши ру́ки на гру́дях, мо́лився Бо́гу. Лемішка любив мо́литись Бо́гу до́вго и го́лосно, вілька раз одрива́вся од мо́литви, ходив по ха́йїству, верта́вся и знов почина́в бубоніти, переверта́ючи листкі товсто́го ака́хвистника. Вікно́ було одчи́няне. Осі́ане ра́нне со́нце підняло́ся над са́дом. Біла свіго́ва роса́, лежа́ла в тіні на тра́ві, на покривля́х за́город од дво́ру. В вікно́ потя́гало свіжим пові́трям. Лемішка, мо́лячись, погляда́в у вікно́ и, не дума́ючи прогні́вити Бо́га, переми́шував слова́ мо́литви з ха́йїською кло́петне́ю.

„Хлі́б наш насущний да́ждь нам днесь“ про́мовив Лемішка и за́раз дода́в, го́лосно крича́чи на двір: Па́раско! нечу́ши, бо́дай оглу́хла! Одлучі́ теля́ од коро́ви.

„И изба́ви нас од лука́вого. Яко́ твоє́ е́сть ца́рство, и си́ла и сла́ва... А, прокля́ті сви́ні! Па́раско! сви́ні в горо́ді!“

И Па́раска ста́вила ді́йницю в га́нку и бігла вигана́ти сви́ні.

„Го́споди поми́луй, Го́споди поми́луй, Го́споди поми́луй. Сла́ва Отцю́ и́ Сїну... А бо́дай чорти́ спину́, горо́дили Шпа́ченкові, ад, він ми́ні подоро́див тини́!“

Ко́ли зиря́ у ві́днор, в воро́тах йшов Які́мко. Лемішка вийшов на га́нок, не переста́ючи бубоні́ти: „О всепі́тав ма́ти, ро́дшая́ всіх свя́тих свя́тїйше́ Сло́во... Чого́ це́ ти прийшо́в?“ спита́в ба́тько си́на гро́зно.

Син за́лився слі́зми. Вийшла́ мати́ и поча́ла ца́тати си́на,

„Не хо́чу я, та́ту, вчи́тись у шко́лі! Візьми́ть мене́ до до́му.“ говори́в син крі́в слё́зи.

„Чом же́ ти не хо́чеш? Мо́же то́бі ха́йїдка і́сти не да́в? мо́же, тебе́ хто оби́жав?“ спита́в ба́тько хри́пким го́лосом.

„Не вде́ржу, та́ту, я в ти́й шко́лі. Така́ мене́ нудга́ берє́, що вме́рти тре́ба. Учи́телі б'ють та кату́ють, ка́жуть вчи́тись, а я нічо́го не розберу́, нічо́го не та́млю. Ніхто́ ми́ні не пока́зує нічо́го, Чорт — ёго зна́ як и вчи́тись! Лу́чче, та́ту, я піду́ в пастухі́, піду́ в степі́, найму́сь наймитом, а вчи́тись не бу́ду...“

Ма́ти поча́ла й собі́ пла́кати, а ба́тько за́пріч коня́чку та́ й одві́з ёго того́-ж таки́ дня́ знов до шко́ли.

Зло́мила дити́ну шко́ла як ли́ха го́дина. И поча́в Які́мко вчи́тись. Не раз ті́шив він ба́тька и, вчи́телів незвичай́ним поста́пання́м у нау́ці. Було́ підійме́ця ви́ще всіх това́ришів, то це́ зразу, диві́сь, и опаде́ ни́жче всіх, опі́стить ру́ки, похи́лнить го́лову. Ста́ла потім гі́мназі́я досту́пніша для про́стих, нешляхе́цьких дитя́й, и Лемішка пере́вив си́на в гі́мназі́ю. И там було́ учи́телі не надиву́юця незвичай́ній охоті́ до нау́ки, а потім швидко́ — незвичай́ній стра́ті ене́ргії до робо́ти.

Поки́ Які́мко був мали́м в ни́жчих клас́сах, до́ти ба́тько и ма́ти не примі́чали в ё́му ніяко́ї зміни́. То був до́брый, слухня́ний хло́пець, не цура́вся гу́льні с про́стими хло́пцями, не цура́вся про́стих ро́дичів, на́віть з охото́ю ки́дався до всі́якої про́стої робо́ти зви́чайної́ в се́м'ї про́стих ми́щан. Було́ при́де до до́му на свя́ткі, сви́не свій мунді́р, схо́вав ёго в скрині́ю, вдя́гнеця́ в про́сту козачи́ну и ганя́є з ба́тьком по сте́пах за ско́том, аж пі́т ё́му з ло́ба ка́пає. И не раз ма́ти спина́ла ёго́, одрива́ла од робо́ти.

„Одди́хай лу́чше, мо́я дити́но! говори́ла вона́ ча́сто. И в шко́лі не гу́ляеш, — ще́ й до́ма бу́деш робо́ти!“

Швидко́ Які́мко скінчи́в гі́мназі́ю и верну́вся до до́му вже вели́ким пани́чем, чорнобрі́вим, тонкі́м, а цю́фому́ суконно́му мунді́рі, в карту́зі. Він поча́в говори́ти до ба́тька, до ма́тері, до найми́чок и су-

сід по Московській, соромився свої Української мови и видімо величався тією Московщиною перед домашніми и перед сусідами.

Через кілька днів по приїзді, сім'я Лемішків сиділа ввечері в світлиці. На столі стояли недоїдки вечері, лежали качані кукурүзи, ложки, полумиски.

„А що, синапу?“ сказав батько; „чи спочив ти після школи? Порá-б нам и до роботи. Наймит на степу. Я завтра раненько побіжу на базар, а ти напій коня, вставши раненько, та випусти його на левáду, нехай трохи попасецца.

„Хто, тату, я?“ спитав Якiм, звісно по Московській.

„А до ко́го-ж я говорю?“

„Як же я в сиртуку буду коня нахувати та пасти?“

„То сийн сиртук, та одягнись у жупанок.“

„Де ж ви, тату, бачили вчених людей у жупані або в свігі, та ще й коло коней?“

„А хіба-ж давно ти ганяв конем до води и вицищав стáню, що було аж мати тобі забороняє?“

„Бо тоді я був малим и дурним, а тепер друге діло.“

Батько так подививсь на сина, ненáче вперве бачив його. Перед ним сидів паніч, як маківка, в сиртуці, з розкішним кучерявим волоссям зачесаним на бiк. На білому панському лиці грали рум'яниці. Шия була зав'язана шовковою хусткою.

Довго й пильно дививсь на його батько, а його брови сунулись нижче сунулись на очі, а голова хилилася од нової невеселої думи. Зразу и вперве батько одгадав, що вигодував и вивчив сина не на поміч собі..... Та думá блискавкою мигнула в його голові, збурила всю його кров. Лемішка схопився рукою за голову, одначе рівним и спокійним голосом промовив, глибоко ховаючи свій здогад:

„Коня тобі можна й не пасти и не поїти. Напійть твої мати. Так вези-ж завтра борошно на продаж до Ямполья. Та торгуйся добре з жидáми и не давай набор. Зараз бери гроші.“

„Як же я поїду на мішках?“

„А хоч би й на мішках. А деж я тобі візьму карети?“

„Я, тату, одвiк од такої роботи. Де-ж такі! я скінчив гімназію и буду везти борошно на продаж! Якось ніяково...“

„А що-ж ти в мене робитимеш? Инчої роботи тобі тут немає.“

Яким замовк. Мати сиділа нішком и мовчки поглядáла то на чоловіка, то на сина, догадуючись, у чому тут річ.

„Я, тату, в школі одвiк од роботи. С того в нас у школі смію цця. Міні стiдно робити.“

„А хліб їсти не сором?“ спитав Лемішка, и гóлос його затремтів.

Яким осміхнувся. Мати сиділа ні в снх, ні в тих.

„А хіба ж люде їдять хліб тільки з волів, з хазяйства?“ промовив Яким.

„Ми, хвалити Бóга, їмо хліб тільки с того, и хліб не черствий, як знавш! А коли ти думаєш мати хліб з чого другого, то немає тобі роботи в моїй господі. Чи хіба будеш цілий вік сидіти, згорнувши руки та дивитись на батьківську працю?“

„Годі тобі, старій,“ промовила мати, здержуючи чоловіка. „Хіба-ж ти не бачиш, що син молодий, набрався трохи хванаберіи од тих дворянських дітей у школі, а підросте — до розуму дійде.“

„Годі вже міні, мамо, до розуму доходить. Вченому, просвіченому чоловікові не слід пиякуватись коло худобя коло борошна. Нау́ка, бачте, провадить зовсім не до того.“

„А до чого-ж?“ спитав батько. „Не повинна-ж така наука допровадити до голоду! Бо то була-б якась скажона наука.“

„Нау́ка повинна допровадити до хліба тільки через чиний, через царську, казенну службу. Що с того, тату, що я матиму хазяйство, хліб. То пуста річ, коли я не матиму чинив! Менé ні одiн пан, ні одiн охвицёр, ні Поляк, ні Русский, навіть и Жид не поважатиме, не схоче говорити зо мною.“

„То дай їм усім дулю під ніс! На бісового батька вони тобі здались — ті пані, охвицери?“

„Е, тату! на бісового батька!... То було менé не давати до школи. А як я поступаю на казенну службу, добу́ду чинив, обвішаюсь хоч маленькими орденами... о! тоді друге діло! Тоді на мене ніхто не плюватиме, тоді міні не сором буде по улиці пройти; скрізь мене прийматимуть и поважатимуть. А то — що с того, що я вчений у школі? и дяк наш вчений ще й дрюкований, а дуже-ж поважajúть дяка? Міні треба йти в урядники, або в військо, добути охвицёрських еполетів, хрестів...“

„Бий тебе, дурню!“ Хоч ти й вчений! крикнув Лемішка. „Чи ти хліб їстимеш ис тих хрестів, чи що?“

„Та ви люде прости, ви того не розумієте“, промовив син розсердившись.

Та й ви стали щось дуже криві в тих школах,“ промовив батько, „бо щось дуже багáто розумієте. Дав я тебе в школу, та й жалкую. Між панськими дітьми и ти, бачу, нахапався панського духу.“

„Ні тату! Що правда то не гріх! Вченому чоловікові сором возітись коло господарства.“

„А я думав, сину, що ти розуму виберёсся, та ще придбав до того, що ми с твоєю матірью

заробили; я думав, що ти міні станеш у пригоді! Пропаший той день, коли міні прийшла думка за-
весті тебе між панічів.“

Вийшов с хати Лемішка. Син зостався з ма-
тірью

„Сердиця на тебе батько, та й сам не знає
чого. Ти б ёму так не відказував круто, то він
би й байдуже, що ти собі иншої дороги в світ
шуватимеш.“

Мати пригорнула ёго голову до себе и почала
глядить рукою.

Обов довгенько мовчали. Мати наче вгадувала
що в сина є щось не звичайне на думці. Аж ось
почав він їй стіха казати; не піднімаючи лица до неї.

„Позавчора, мамо, сидів я нї вечору над річ-
кою, низче нашого млина, коло верби, закинувши
удки. Ви знаєте ту високу вербу, що стоїть над
водою, під високою скелею и досягав зеленим
верхом до самого верху скелі. Сижу я, задумався.
Сонце вже спускалось низенько. Підняв я голову,
зирнув на гору, а там... там мамо, на горі, на вер-
шечку каміня стояв янголь. Увесь він, був білий
и сукня на ёму біла, и личко біле и волос ясний,
кучерявий, золотий вівся по плечах, білих, як
мармур. Перед моїми очима, упав він на одні ко-
ліно проти сонця, склав на грудях руки до моли-
тви и нахилив голову. Густі коси спали ш шії
и звислись двомá пасмами. Вітерець гойдав ними
стіха гойдав стіха бідою сукнею. Здавався він
духом, прозорим, при рожевих проміннях сонця.
Над самою водою стояв янголь на скелі, и з боку
коло скелі коло самих ёго колін вилось густе
гілля зеленої лози. Я протираю очі, коли ж глян-
ну на воду, а там не стояла, а пліла на перекин-
тому небі та сама істота, як літаючий херувим.
Я встав... Якась сила потягла мене на гору. Ви-
біг я, дивлюсь... нічого не мав.“

„Я вже догадуюсь який то був янголь,“ од-
вітила мати.

„А вчора, мамо, я знов сидів там цілий день
сливє...“

„И не прилітав до тебе янголь з неба? спи-
тала мати, осміхаючись.“

„Сонце знов стало на заході, вечір був тихий,
чудовий. Сижу я над удками, а на удки й не ди-
влюсь, и не одриваю очей од того місця в світлій
воді, де я позавчора бачив чудову мрію. Коли
дивлюсь — разом, наче з неба, злінула и сила її
тінь... того янголя, над зеленою вербою, на
одвиді скелі. Тіхе гойдання води гойдало ту тінь,
и вона виглядала до мене з води, наче літаючи на
шівтрі. Піднімаю я голову, дивлюсь, а на скелі
знов стояла та ж сама неземная істота тільки не

в білій, а в рожевій сукні з вінком рожевих квіток
на голові. Знов стояла вона проти сонця на ко-
лінах, склавши білі руки на грудях. Знов так само
нахилила вона голіву наче кланяючись до сонця,
котре обливало її всю рожевим промінням. Я не
втерпів, сідячи над водою, не знав, що почати,
що діяти! Серце моє затремтіло, душа похоліла.
Коліна самі підотнулися, и я став навколішки на
траві, не зводячи з неї очей. Коли дивлюсь, вона
одчплює одну квітку од вінка и, піднявши руку,
пускає вниз. Троянда впала передо мною. Я за-
тройндю. И знов янась сила поволокла мене на
гору! Вибігаю, дивлюсь — нічого не мав...“

„То якась панна жартує с тобою, мій ясний
красавець,“ сказала мати, обнімаючи сина. „Куді-ж
тобі робити діло сими білими панінськими руками!“

„Не буду я, мамо, тут господарювати! піду я,
мамо, лучче в військо та буду охвицером. Буду
конем вигравати! А на міні золоті вполєти бли-
щатимуть, коло боку шабляна бризкатиме, на міні
шпори аж говоритимуть! Всі панні подуріють, як
піду я мазура, як забрізкаю підковами, як засту-
каю закаблұками! Ех, мамо!“

И Яким знявся з місця, вівся в боки и пі-
шов по хаті мазура. Мати водила очима слідком за
ним, любила ёго лагенькими словами, тихо смі-
ялась с пустування молодого хлопця.

„Не дурно, сину, купала я тебе в любістю.“

„Ех, мамо! тісна міні буде ваша світлиця!“

Було мене не давати до школи. Страх міні хо-
чецця розвернутись, розімятись, розгулятись!
Коли-б міні музики гремили, бубни та барабани
били, кругом мене літали нанні як метелики, що
постав на делото та дмух! а вони й полетіли пұ-
хом.

Замість панни Яким ухопив стілець и почав
з ним вертїтись по хаті.

Двері рипнули. В хату заглянув Лемішка.

„Лягай, панічу, спати; годі крутїтись. А ти,
старá, не дуже потурай своєму мазунові. Завтра
треба рано вставати. Лемішка грюкнув дверима
и пішов спати.“

(Дальше буде.)

ДОВБУШЪ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше.)

ШЕСТИЙ СХІДЪ.

У Печиніжні. Нічъ.

Ише містце у городі коло замку. — Місляно. — Довбушъ
уходить въ одного, Томашъ въ другого боку.

ДОВБУШЬ.

А що? — віддав хрести? —

ТОМАШЬ.

Віддав.

ДОВБУШЬ.

А вна? —

ТОМАШЬ.

Ти дякує.

ДОВБУШЬ.

Нічо білш? — то я даромъ

Затративъ свою душу? за даремне

Сплюгавивъ свою славу я брихневъ? —

Ха ха!... Да се хіба лиш перший разъ.

Що панъ ошукує? — Се треба було

Мені у передъ знати!... То дві души

Затративъ я за слово: Дякувать? —

Гадаешъ ти? — О ні: я Довбушукъ,

А душі дві за дорогой бариншъ,

Щобъ купно дарувати! — вна є моя!

Ти чувашъ блюдолизе? — вна є моя!

То вна не хоче мня пустити до себе?

Томашъ мовчить, Довбушъ бере мисаньску трубку и хоче

трубити.

ТОМАШЬ

го стримує.

Ти що се? —

ДОВБУШЬ.

Ледівизъ тутъ двісті зараєъ

Ми виростуть, а що я си купивъ

То мое! —

Трубить — панцірни вибігають зъ усіхъ боківъ и зляжуть

Довбушъ.

ТОМАШЬ.

О не твоя Довбушукъ,

Бо сеі noci мають ій палити

Въ печи, а черезъ тебе, Панъ все знає,

А щобъ єі не скучно було, то

И ти горіти маєшъ зъ невъ у разъ!

Въ темницю зъ нимъ! —

ДОВБУШЬ.

Аби зъ коханемъ любимъ:

То и въ вогни мені солодко буде! —

Я бувъ вже разъ въ вогни...

Панцірни відводъ Довбушъ. — Оденъ двораць набігавъ и

шепче Томашевъ щось у ухо.

ТОМАШЬ.

переполішений.

Не може бути!

ДВОРАКЪ.

Спитайте їхъ самихъ лишъ.

КОЛОТНИЦКИЙ

приходить.

Що тамъ? що? —

Двораць иде.

ТОМАШЬ.

Чи ввірите ви се? —

КОЛОТНИЦКИЙ

Яке? — кажи! —

ТОМАШЬ.

Ви знаєте добредію, що панъ

Мені назавъ, близнята ті узяти,

И зъ обома хрестами тими —

Ви вже знаєте у пушу їхъ віднести,

И кинути вовкамъ. Я такъ зробивъ, —

Двохъ двораківъ узивъ старихъ, ретеннихъ,

И давъ імъ розказъ, діти ті віднести

Ажъ у космацкий плай. Они пішли;

Да сесъ уповідав, що лишемъ

Они зъ дітми вчинились край села,

Якъ тутъ показується імъ мара,

Тота гірська царица; зо страху

Вид мечуть діти на середъ гостинця,

А сами утікають! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

И того

Ти такъ перешлошисъ? — Ми своє

Вже доконали діло. А бенкарти —

Коли їхъ пси не розіда — нехай

Годує хто си хоче! — й Довбуші

Здаються въ сему світі, — ні? — принаймне

Мені оденъ ся здавъ. Да то початокъ

Лишъ є, да ще вичати треба діло.

Посіяно вже є, теперъ щобъ спіло.

идуть.

(Дальше буде.)

ПРО ИСТНУВАННЕ И САМОСТІЙНИЙ РОЗВІЙ

ПООДИНОВИХЪ ЛИТЕРАТУР.

(Вступ, вибитий з „Философіи у Сербів“ Милана Куянджича.)

СЛІВЦЕ ВІД РЕДАКЦІИ.

Преважне се діло, уважати, якъ задіяляюцца поодинокі слов'янські племена на гадку слов'янського споріднення и взаимности чи те є політичного, чи з літературного становиска. Все ж те частенько річи релятивні, на котрі великий вплив має політичне положінне поодиноких племен слов'янських. На прикладъ єсть се дуже важноє річю, порівнувати все те, що думають про Россіи Чехи (диви 9. Ч. Правди с. р.), котрі, борючись з вічним ворогом свої народности, прихильюцца ид ним и тою прихильностю засяляють себе в своїй боротьбі, — на гадку Сербів, котрі, здобувши одну часть свого краю, управляють собою независимо и не мають в себе жадної внутрішньої боротьби з ворогом свої народности. Се стоїть в тісній звязи с питанням про слов'янську взаимність, про котру ми вже вище вгадали; и тому то подаємо тут переклад вступу до статі „Философія у Срба“, поміщеної у сторічній Бігородській „Гласнику српског ученог друштва“, де висказаний погляд Сербів дотично питання про слов'янську взаимність. Автор тої статі, поета и философ сербський, п. Милан Куянджич, належить до ліберальної народної партії сербської, котра уорганізувалася під нимъ: „Српска уједа и њена ема адна“ (сербська сполучена молодіж), широко розширеного товариства. В загаді Сербів дуже обрушююцца

на того, щоб важився притемняти самостійність їх гарного явля і живої напередности, незважаючи, чи то хто споміж чуженців, чи зміж моновських слов'янофилів; а все ж вони (виявивши неволично число клерикальних и консервативних голів) стоять за взаємністю слов'янською, основою на братній свободі и самостійності кожній слов'янської народности. Хто очитаний, особливо в найневістім часі, в їх журналістику, той може и легко за те все пересвідчитися. Одна Сербія, що в Росії учився, п. Ж. Жуевич, писав ще вторік у „Сербія“, часописі либеральної партії в князтві, оттак про взаємини Сербів до Росіяня: „Тільки той, для котрого наше духове життя terra incognita, може допускати, що наш геній сербський може витати около Москви *китри своїм Косовім шолом и Обилитю*. — История сербська свідчить об тім найкраще. Хто її тільки щось троха учився, побачить, що ми крок за кроком ступаємо, щоб відомстити за Косове поле. Наша история, се хвиля морська розбита о скелю, котра тепер мусть рунути під ударом тойж самої поновленої хвилі. И чи ж можна допускати, щоб ми Сербі, котрі бажаємо свого власного сполучення, оспівуємо Марка и Милоша, идемо знов на Косове поле, віруємо в свою будущину, пишасмоє сербським ім'ям, злічасмо себе культурнім осередком будущого щасливого Балкана — чи ж, питаю ще раз, мож привустити, щоб ми могли все те понести на чужий, на московський вівтарь?!“ И знов на другім місці каже п. Жуевич: „Тим-то завлаєцця інтелігенція сербська розлично попри розличних товариських громадах російських. И тому ж то нехай и симпатії наші нахлялюцца до демократичних засновок и демократів в Росії. Кажу до *засновок*, щоб означити тим словом *інтелигентний демократизм*, котрий розрішяєцця від *простацтва*. У Росії и. пр. в демократами не тільки прихильники „Современника“, але й прихильники „Москви“ и „Московських Відомостей.“ А все ж не йде в душу нашій інтелигентці ні панслов'янизм є клерикалізмом „Москви“, ні абсолютизм „Московських Відомостей“, себ то: ми не симпатизуємо с такими демократами. Державної свободи и товариської справедливості — отсего бажаємо ми собі и Росіяням. Тільки с такими Росіянями будемо могли завсідя ділитися дружнім колачем. Словом: ми єсмо братами Росіянів и останемося братами на віки, але не ніякими як тільки братами *відособненими и вільними* (див. „Србія“ 1868 р. ч. 42—43).

Все те, що тут висказано словом практичнім и отвертлим, найдуть наші читателі висказане чисто науковим способом у сій статті, що оттут її подаємо.

1. — Що се философия?

Наука.

— Чи Сербі винайшли тую науку?

Ні.

— А маємо ж приклади, щоб у Сербів сотні учених займались тою наукою, та щоб нею тік всесвітнього розвою порушили?

Нема.

— Так нащо ж тоді й говорити про философию у Сербів? Хто хоче науки, нехай вивчить який „европейський“ язык, в котрім уже сотні учених пишуть. А для таких, що не уміють чужого языка, нехай переложить хто для принади по од-

ному лучшому ділі, щоб и вони якого славного та письменного языка навчались....

Не так же?

Побачимо.

2. Питанне се, питанне про истнуванне и самостійність поодиноких литератур народніх, найперш треба розібрати, коли хочемо, щоб яка галузь науки розвивалась у котрій литературі.

Від того, як се питанне рішниця, завісїтвме не то що важність отсего діла, а конечно також и мірило, після котрого оцінюватимуцца загальна вдача и поодинокі плоди якоїсь литератури.

Що-до истнування, то над сім нема-що багато розводитися. Народи самі візвані рішати про истнуванне своїх литератур. Як-тільки народ не-в-силі піддержувати литератури, вона сама собою не підносїтвмецца, и як-тільки в исторії політичній и громадській не означив ясно свого типу, тоді и не матиме годящих плодів литературних, котріб єго до окремішнього духового життя будили.

Також дуже потрібна й свобода, щоб литература могла истнувати. Котрий же народ не може инакше удержатись яко народ, як тільки насильними способами, у того литература бути не може, хїба тільки по приказу; насильцем її ніхто не вкоренить. Така ж, на приклад, турецька литература,

Сі три конечности: материяльна сила, исторична окремішність и свобода рішали и рішатимуть, чи истнувати самостійно який небудь литературі.

3. Там, де не має тих природніх вимінок, де не має у народі доволі материяльної сили, доволі историчного типу, доволі свободи, там приймаєцця звичайно литература того народу, що політично потужніший и в котрого є широка литература. Так діялось до недавна між де-котрими слов'янськими галузями а Німцями.

Доводїцца и так — що навіть природніще, — що малі племена шукають найблизшого, найріднішого народу и лучацца з ним в одну семью. Се лучення в поодинокі семьи може бути и буває природнім усюди, де потреби двох або трьох племен одні и ті самі, де язык одного племені другому є невеличким трудом присвоїти давєцца, де историчні нахили тих племен однакові. Так повстали у романським народі сёмьї: таліанська, французька, и испансько-португальська. Так и в слов'янським народі одні племена лучацца в сёмьї, другі ж стараюцца свою литературню жизнь відособнити, як де вимагають того природні їх потреби.

Сі природні потреби розрішати отже наконецно и те, на вілько и в яких галузях литератури народ вестиме самостійне життя, а о скілько буде воно мусїло перейти в життя обще, в життя нової сёмьї.

Тому ж то нема ніякої протизворичности в тїм двоякїм нахилї слов'янського народу, бо рїзвїй мусить одну и другу дорогу спїзнати. О скїльки ж розмірковували поодинокї слов'янскї племена про свою потребу, то можуть вони с користью лучитись в широку громаду.

И сербсько-хорвацьке плїм'я розпочинало свою литературну живнє противно своему теперїшнїму прамуванню! Однї¹⁾ писали яким-то общим язиком, котрий на стїльки був „общим“, що нікому не був догїдний и що ним ніхто не говорив. Другї²⁾ же писали малим якимсь и не значним висловом (диалектом). Як же ж видано народню устну словеснїсть, то почала нова литература коло неї, немов на своїй засновї кристализуватися, бо найшла свою поживу й свос цоле.

4. Ми казали, що у двоякїм прамуванню слов'янського народу не знаходимо протизворичности. Що бїльше! ми можемо навїть сказати и так, що те прамуванне в своїй суцности не двояке а одно, и то: протє задуманне до личности и индивидуальности.

Вже сама вспїльна „слов'янська“ идея не є ніщо инчого, як бажанне, щоб ми и там, де не наша сила устоятися, и там не пропадали в чужому гуртї, а держалися своїх найближих племїнникїв, щоб опїсля изнов яво єдиниця слов'янська, яко личнїсть перед лишнїм свїтом выступити.

Де-котрї гадають, що ми повиннї не тїльки с конечности, але й по охотї намагати до того, щоб зїллати наше духове життя в одну литературу, щоб и ми могли вїттакъ велику ролю в свїтї грати...

Нетямущї!

Який же хосен для нас по тїм, як ми заходити и трудитимемося коло чужої литератури? Чи ж. на приклад, московська литература перестане бути таки московськоюї для нашого народу?

Або, хоч би ми єго и вїдучили вїд рїднєго язика, чия процвите тодї отся наша московско-сербська литература?

Насупротив!

Ми б мусїли з Москви всего дожидати, зовсїм так, як Французи с Парижа дожидають! Наша дїяльнїсть около отчини звела б ся нїнащо. Ми, скупившись всї на одно мїсце, сварили би ся, бо не було б для всїх мїсця. И похожї були б ми тодї на чужинцїв и литература наша була б для нашого народу чужою — хотїя би народ и виучився сєго одного обще-слов'янського язика — а була б тому чужою. що не могла б вона пристосуватися до поодиноких потреб нашого народу...

Идїмо дальше. О скїльки б бїльшала маса читающих, о стїльки бїльшало б и число висателїв, а спомїж сих декотрї, богатїли б аж надто, а другї голодували б, лї и у Нїмцях; бо так рїзні потреби народїв остали б ся тї самї, як и стосунок до писателїв такїй самий.

Правда, на московскї книжки найшло б ся бїльше купця; але за те було б єго далеко менше, як тепер, зїбравши усїх читателїв дотеперїшних, при вїдїльних литературах слов'янських.

Томуж-то тїльки тодї, коли загрожене буде наше индивидуальне исткуванне, шукатимемо найближих племїнникїв, намїсть скласти руки або пїйти в чужий гурт. Як же ж треба нам буде з якою галузєю нашої литературнї дїяльности выступити на трибуну європейську, то виберемо ту одну слов'янську литературу, котра найбїльшу снагу матиме, щоб поруч першої всесвїтнїї литератури стати могла.

Оттаву з братнїю любовью и побїанованнем волї, бажавмо ми взвести слов'янську взаїмнїсть по духу и серцю.

Тїльки ж, гадаємо, не безусловне зєдноченне, а „гармоння“ буде отсим сонцем, котре в свїт вєсти покликаний народ слов'янський, тая гармоння, в котрїй взаїмнїсть тїльки на индивидуальнїм розвоєви основана.

(Дальше буде.)

В І С Т І.

Въ минувший понедѣлокъ (26-го мая) похоронили ми тѣло помершого нашего митрополита Спиридона. Мужъ сей великъ спосѣбный и талантливый развиростивъ ся въ симъ свѣтомъ, не лишивши по собѣ значныхъ слѣдѣвъ своей дѣяльности въ народнѣй справѣ, котру вручано по давнѣму звичаю митрополитамъ галицкѣй Руси. Причину до того належить шукати именнѣ въ констеляціи политичнѣй, а вѣттакъ и въ сїй обстанѣвцї що покїйникони, окруженому слабенькимъ крилосомъ, недоставало завѣдно на людехъ такихъ, котрихъ можна було бъ ужити до широго дѣланнѣ въ хосенъ той жъ народнѣй справѣ. Позаякъ намъ вѣсно, то окружаючі єго лица не толкували николи въ нимъ обь дѣлї народнїмъ, ба — що гїрше — вони представляли єму усе въ невѣрнїмъ свѣтлї, и синяли такимъ робомъ всяке хосенне дѣланне покїйника. Ми аганемо лишъ тутъ за те, що коли ставъ виходити перекладъ Библии на народнїмъ язикѣ, люде сї такъ умїли повести дѣло, що митрополитъ клонивъ ся уже до внатемнавання такъ спасеної праці. Мабуть розбилась тутъ нитрига обь огляднїсть и здорону думку покїйника, а нитриганти мусїли почути правий докїръ, що коли вони и дальше дивятимуть ся въ заложенимъ руками наокїль себе и не старатимуть ся порозумїти въ авторами перекладу, то нехай їмъ колїсь и дивно не стане, що усї свлщеннї книги переложать їмъ люде на народню мову може и не такъ, якъ бї їмъ того хотїлось.

— Не давно тому — бо 11 Мая — похоронили такожъ Хорвати и Словїнци своего митрополита - кардинала Юрия Гаулика Варалеского, 81 лїтнєго старцї. Кто освідомленнїй въ литературнїмъ розвоємъ у Хорватївъ, той и знатиме, чого стоявъ вїнъ для нихъ. Вїковїчнїй поменникъ авдигъ вїнъ собѣ добримъ дѣлами своимъ. Свѣдчить обь сїмъ не одна церковь абудована єго коштомъ, свѣдчить обь сїмъ 800,000 зол., що їхъ щедрою рукою роздавъ на школы и другї инстїтуціи. Поки триватиме народъ Хорватскїй, потї и слава Гаулика не вмере не поляже!

— Видїль „Просвїтї“ подавъ въ печатню першу книжочку популарну, пїдъ заголовкомъ: „Зорл. Читаногка для сельскихъ людей.“ — Другамъ разомъ вогворимо обь нїй ширше.

П О П Р А В К И.

У 19. ч. „Правди“ зайшли слїдуючі друкарскї помилки: Сторона 197, передїлка 1. стрїчка 1. а гори; замїсь: терропавулял; має бути тероризували; стор. 168. перед. 1 стрїч. 1. в долиня: Львовї; стрч. 4., сугаскїй. стр. 20. в гори кошрї.

1) Сербї, посточної — прापославнї вїрї.
2) Хорвати, римськї вїрї. Прїмїтка Переклад.

Головнї помїчники при редакціи: Є. Взарскїй. М. Коссаць, Дрѣ В. Лукаковскїй, Ом. Партїцкїй, Дрѣ К. Суккоєвнѣ.

Вїасителъ и одвїчающий Редакторъ Наталь Вахняннѣ.

Зъ друкарнї Ставропольскїой.
Digitized by Google

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду зъ Додаткомъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр. Редакция и Администрація під Ч. 453 1/4 (Галицька улця). — Рекламациі, неопечатані, приймають ся на пошту бесплатно.

ХРЯЧІКА.

Картини з волинської України,

— *Ивана Нечул.*

Річ дальша.

На другий день Лемішка пішов до священника порадитись, що йому робити з сином. Священник порадив дати його в університет, щоб він стався на доктора, або на урядника. Не пожалував батько грошей, запровадив сина в Київ, в університет.

Яким видав екзамен в університеті, дуже добре. З незвичайною горячкою кинувся він до науки. З рана до пізньої ночі не виходила книжка з його рук. И не раз пізньої ночі, лягаючи на постіль, жалкував Якимко, чому день не довший, а ніч не борочча, чому не можна разом усє вивчити, все постерегти. Він чув у собі якийсь огонь у грудях, якийсь голод науки й науки! Кинувся він на науку, як голідний на хліб.

Веселе, молоде товариство почало знакомитись із Якимом, котрому ще в гімназії змінили фамилию Лешішки на Лемішківського, щоб не здавалась мужицькою. Раз якось у вечері затягла його до себе весела кумпанія. Випили по чарці, пробалакали цілий вечір. Яким вернувся пізно до дому, ліг спати, спав довго, а прокинувшись у ранці почув, уперше лінощі в тілі. Взався він до книжки, непішовши на лекції, — книжка випала з рук, очі, неначе втомляні, дивились через книжку, через вікно у синю далечь. На другий, на третій день він и не брався вже за книжку. Охота до вчення одплила так швидко, як и припала. Яким почав залезуватись.

Як раз підпав тоді якийсь студенський празник. На одній улиці Старого Києва, в низенькій, чималій хаті, де жили студенти, зібралось увечері молоде товариство. На ліжках, на стільцях кругом стола сиділи студенти. Де які грали в карти, де які бренькали на гітарах. На столі серед хати стояли бутлі з горілкою, валялись шматки паля-

ниць и житнього хліба, покрийшена ковбаса й сало, на панорі лежала сіль, стояли пляшки с пивом. — Після перших чарок вся кумпанія загомоніла, почала змататись про всякі научні речі, про своїх професорів. Після других и третіх чарок всі застївали воливоруської бурлацької пісні: Вниз да на матушкѣ, да на Волгѣ. Потім співади хто що змів. Були тут и романси, були й польські пісеньки, навіть и наші туди ж між гурт попали, тільки не ті, що будать спасєнні думки про долю рідного краю, що шідіймають у гору занєдану народність Українську, а сміхотворні й сороміцькі, зложєні по городських шийках та по рослуцєних вечірницях. Хто зміє наш університет недавніх часів, той догадаєцца, куди се затягнуто Лемішківського. Ніколи сей університет не стояв високо своїми професорами, апріч хіба Німців, да й ті працювали бігом для своєї ерудіції, ніж для підняття вгору духа молодімі. Російські ж професори бували або затупдені перєйняттям на віру в Німців наукою, або псевдо-учєні болботи, або говєсім лєдачі прєйдєхи, що втїрились у професорство мов у яку канцелярню задля жалування та чину. От же дарма, що наука на катєдрах нульгала або дрїмала, між молодіжкою бували невеличкі сказыти так брацтва, що кохались у ії щїрим сєрцем и серед офіційного університєту робили свій університет, живий, багатий надїями. Хто встравав до такого брацтва, той на всю жизнь набравсь у єму шанї до прєсвітї и знебагч до безглузлого буяннїя учєних неуків. Та було таких дуже, дуже мало! Лемішківському судила доля одичитись між тїми, що не абали про високе, про велике, про святе, а жадали тїльки молодого буяннїя, ширєкого якогось розмаху слова, голосу, сили, — на що, про що, щїкто про се не думав!

Хто не пізнав би тут потємків старого Запоріжжя старіє козаччини одягнутої в мундїри з синїми комїрами! Тут була та ж запорізька одвага, сила натурї, та ж гульня до краю, та ж неповага роскоші, нечисть и грубийнство. Тїльки не було тут запорізьких скарбовєнь сєрця: не було любовї до свєго народу, не було й слїду думан жити й помїрати за своєю Україною, за народ, за свою волю й віру.

Сніжимо виразніше. Виявлялось тут не те Запоріжжя, яким воно було здавна а те, яким сталося розпившись без своєї спасенної роботи — броття і невірнни, оборони земляків од Ляцької нахаби, — не те Запоріжжя, що приймало всяку нужду задля дорогої думки своєї, а те, яким його мамлюкав невгамуший Егопаль, на втіху ще менш тамущої Москвіщини.

Хто с Киїн не пам'ятає часу перед Севастопольською війною? То був тяжкий час для України, то було її михоліття. Простий народ стогнав у тяжкій неволі під панями, мусів мовчати й терпіти, гірше дя до Хмельницького. А за кожний стог його московським двичаєм датовамо. Україна забула историчні перекази, и не могла наукою дійти до страчених думок. На об'єх б'євах Дніпра опинивавсь у чужих порядках, в чужій шкурі, набіралися чужої мови, забудавали своєю. Згинула наука, впала просвіта, зоставивсь тільки в сходастичних латинських духовних школах. Університецька наука була тільки азбука європейської просвіти обрізаної по казеній мірі. То наука хотіла повинувати собі людей на москаля, до війська, до уряду. З українських університетів и другик школ повиходили ті хантурники, хабарники — урядники, неправедні судді, що правого робили винним, а виноватого — правим, — ті консерватори вчителі й професори, що вертали историчю по московському наказу, — ті охвицери — москалі, що забивали свій же народ на закуццях. А народ робив панщину, а поміщикам дали й москалі дерли останню шкуру в Україні, тим часом як наші щиро-українці, за свою молоду українську идєю сиділи вже в неволі, на далевій московській піаночі. То був тяжкий час, бодай він не вертавсь!

Нашу молодіж вчили в школах білш салдацького муштрування, ніж науа. Тим Університецька молодіж и гуляла с козачьим запосом. Хто с Киїн не пам'ятає її розгардіяну?

На студеньському вечорі був и Яким, вже не Лемішка, а зовсім Лемішковський. Лице його було блідє ш червоним рум'янцем, його очі посоловіли, волосся на голові було распатланє. З чаркою в руках стояв він між студентами и з усібі сил пер: „Внизъ да па жатушкѣ, да па Волгѣ.

Опівночі знядося з місця товариство, яке ще стояло на ногах, позабирало в руки страшєнні киї и потяглось по улицах, лякаючи спокійних жителів своїм гамом та свистом. Всі люде по дорозі звертали далєко набік. Проти студентів ийшла вадка охвицерів. Слово до слова и закипіла на улиці війна. Охвицери дали драла и втекли в першу публічну хату. Студенти почали брати їх присту-

пом. Швидко застухали киї, забрязчали вікна. Брив, галас, рєгіт розлягався серед нощі понад Подолом и сподєхав сусід. Набігла поліція. Студенти побігли и ціліццю. Одначе їх усіх позадисудави. Драло одбувся карцером. Якіма, разом з другими, випровадили з університету.

Повернувся Лемішковський до Лемішки.

„А ще сину? довчився до якого чину? питає старий батько, осміхаючись.

„Колі-ж, тату, пропала охота до науки, и чорт його зна де вона, дьмась! Але доволі з мене буде й цєго. Поступлю я, тату, в суд, або де инде в урядники такі в нашому місті. И од дому не одібьюся, и до чину дослужуся.“

„Хазяїнуй, сину як и батько твій хазяїнував“, одказав єму Лемішка.

„Ніть ужь недьва (годі)! Було менє не давати до школи. Не приходниця міні братись до такої роботи.“

„То просовуйся в пані! Бог тобі на поміч.“

Яким поступив на службу в урядники в тому самому місті, де жив и його батько. Невесєла дорога в стрібі лежала тоді перед чоловіком не дворянського роду. Трохи не пів віку треба було тагти службу, щоб дослужитись до чину. Не смачна була й служба писаря. И нераз було сидячи за столом, гнучи тріхи не цілий день спину над папірами, Яким поглядав в одчінняне вікно на вольний світ ббжій, на зелені степі, и пригадував ту тяжку науку в бурсі як єму привиджувались у класі зелені степі, вольні пастухи, як завидував навіть вольній череді, що паслася на вольній сіножаті понад берегами світлої річки. Одначе Лемішковський працював як від у ярмі, с тою раптовою енергією з якою працює українець, поки його охоті й сили. Якіма надіхувала надія чинів, надія вислужитись у люде, дойти до панства. А мати нераз сидячи вечірнєю добою коло сина, втішалась його надіями.

„Не довелось міні побачити тебе сину, а золотих ризах. Колі-б же, сину, а тебе побачила а золотому мундірі, в хрестях та стрічках у великому чині! Тоді міні будеш слати шовкові хустки та оксаміти.“

Яка-б мати не озолотила свого сина, не схотіла-б побачити його в щасті, добрі та в повазі од добрих людей!

Раз якось у началника Якимового був бал. — Він мав багате дєчок вже дохоналих и мєгарних, то затягував до себе на вечорі молодих хлопців. Лемішковський, як маючий бути після батька паном великого ґрунту, звернув на себе його увагу;

запрохано в його на вечір. Цілий день не було йому спокою. Увесь день він чистився, мився, виглядав ся в дзеркало. Старий Лемішка дививсь, дививсь, та й плюнув, вийшовши з хати, а мати сама наливала синові свіжої води, подавала білий рушник, служила йому як найничка.

„Дай, сінку, я розділю тобі проділь, зав'яжу тобі шню, приберу тебе, як куклу! Як-би я хотіла побачити тебе в гостях, як коло тебе будуть рівні витись панни, дивитись на твої чорні брови!“

„Одчепіця, мамо!“ Відказав синок з досадою. „Вмієте ви проділити проділь по панський!“

„Не буду, не буду, тільки не сердься,“ оказала мати, одступаючи назад з гробінцем.

Вона стала оддалені вгору втиснувши руки, дивилась на сина. В неврівноважену любов'ю слідком ходили її очі за сином по хаті, за його чорнобровим лицем у дзеркалі.

„Коли-б мій гляннути на тебе в гостях хоть через віконце!“ сказала мати.

„От-ніче! наробить сорому! покажіться там не хусткою на голові!“

„Чи пішов паніч?“ спитав Лемішка, одчинивши двері.

„Он пішов через двір!“ відказала жінка, неодриваючи лиця од шибки.

А через двір дійшов гордою ходю Яким, рівний, дужий з широким плечима. Чорні кучері блищали проти заходу сонця, як наведені лаком. Довго слідило за ним матернє око по-за тінном, по-над зеленим гіллям садків. Мати була горда красою й розумом свого сина, а батько все мірвав сунувсь мовчки, хоч и його око не втерпало, щоб не пійти через вікно слідком за годою ходю сина.

Не твердими ногами підходив Яким до дому свого начальника. Вікна були освічені, на дворі коло ганка стояли коні приїзжих гостей. Не вперше траплялося йому бути в гостях, але вперше він дійшов до свого начальника в гості.

Гостей в світлицях було чимало та все Поляків, як звичайце буває в повітових містах Західної України. Сам начальник Якіма був Поляк, бо Поляками тоді був заведений увесь уряд. Найшим людям не було ніякого ходу. Ніхто не привітав Якіма ласкаво, ніхто не подав йому руки, окрім товчаришів по службі, хоча вся шайта аната його дуже добре. Однак панні були далеко ласкавіші до його, як пані. Його хороша врода, краса його очей, краса лиця заславили собою його просту матір, міщачина батька його нешляхачьке породіння. Хазяйські дочки об-

ступили його за руку біля дверей і сходились. Появились дами, повбірані роздуті, показуючі з себе великих баринь. Появилась молода панни в чорняві и біляві. Між матерей ми виділись як білкі малєнькі дівчатка, й хлопчики. Увесь повітовий город насунув у світлиці начальника, з своїми сємьями, с погоничами, з горничними.

Вже пізно рипнули двері, годочнице; в передній хаті почувся великий шедест, наче через неї потіла сімо коницю за коницю. У двері було видно три сукні, котрі повертались од кутка до кутка и закрили собою мало не всю хату. В залі замовк го-мін. Всі дивились на двері и ждали довго появи нових гостей. Коли це ширше одчинилась обидві половини дверей, и в залу вилити три панни, як три пави, три дочки старшого пристава, пави Пшепшинського. Між широкими їх спідницями плувався малєнький, старєнький, лісий як коліно, панок. То був їх батько. Він був в старєнькій, притертій сиртучині. За те ж дочки тягли за собою хвости мало не на аршин и шириною своїх суконь замостили мало не всю залу. Голови гостей, сидічих навкруги хати, поза тих, мушлинових суконь виглядали неначе за білих хмар. Ніхто не смів увійти в залу такою повагою, як панство Пшепшинсьтво; ніхто не смів так держати себе, так важно поставити лице, очі, губи, як ті три панни.

Лемішковський виглянув з другої хати и спинився на порозі од великого дива. Серед зали стояла та павна, котру він колись, рік назад, бачив на скелі, перед заходом сонця, котру він бачив в прозорій ріці в синій безодні одсвіченого там неба. То була найменша Пшепшинська. И тепер вона стояла як и тоді вся біла в білій сукні, в білих рукавичках, в білих квітках на голові. Тільки тепер широка стрічка червоно-кв'яного колєру обхоплювала її тонєнький стан и червоними стежками вилася по білій сукні на обидва боки. И тепер, як и тоді, ясні, м'які, коси лежали кучєрами навкруги тонєнької, білої, як сахар, шні. Чарівнича споминка разом устала перед його очима, у всій красі тодішньої обстави, серед розкішної зелені лі-сту, на фоні темно-синього вечірнього неба. Мимо воли Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в прозорій воді її чарівничого одсвіту, що так принадно з'явивсь колись на двайма перед його очима!

(Далше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ

Ю. Федковича.

(Дальше).

СЕМИЙ СХІДЪ.

У Печиніжикі. Нічъ.

Світлиця въ Довбушеві хаті. На столі нагаєць горить. На стіні образъ Ісуса Христа, Матери Божої, Авраама хрестителя. У залицю стоить козацька.

КАТЕРИНА

укадить, ведучи Михайлика за ручку, и несучи маленьку дитячку на рукахъ. Марічка иде біля Катерини, держучись за ню. Увійшовше — кладе дитячку въ колыску и заколисусь: Марічка и Михайликъ позивають.

Що? ви здрімали дузіньки? —

МАРІЧКА

Ага! —

КАТЕРИНА.

Підете заразъ спатки, але треба
У передъ бозінькамъ сказати добранічъ.

МІХАЙЛИКЪ.

Добранічъ бозіньці! —

МАРІЧКА.

Добранічъ! —

КАТЕРИНА

веде їхъ опередъ образи. До Михайлика

А

Котру ти Бозіньку найліпше любишь? —

МІХАЙЛИКЪ.

О ту тамъ съ крильцями! —

КАТЕРИНА.

А ти Марічко? —

МАРІЧКА.

И я ту съ крильцями! —

КАТЕРИНА

до Михайлика.

Та що тобі

Аби та Бозя дала? —

МІХАЙЛИКЪ.

Ножикъ, мамко!

Великий, острый ножикъ! —

КАТЕРИНА.

А тобі?

МАРІЧКА.

Мені на шию хрестия, красний красний!

Та золотий, та...

КАТЕРИНА.

Діти: о просіть

Ви ліпше въ Бога ласни, та аби

Васъ сохранивъ на світі, та аби

Руковъ своєвъ провадивъ крізь жите васъ,

Крізь се жите пусте! — Михайличу:

А що тобі ся снило тої ночі? —

Забувъ уже? —

МІХАЙЛИКЪ.

О ні: мені ся снила

Велика гадина! така страшна

Та чорна!...

МАРІЧКА.

Тай мені! охъ тай мені!

Ся снила гадина, така, яку

Михайликъ вповідає! —

КАТЕРИНА.

То просітьже

Ви бозіньки, аби вна відъ гаді.

Васъ тої севотила! —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Просимо!

Ми Бозю просимо!

КАТЕРИНА.

Кажіть:

Ми просимъ —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Ми просимъ —

КАТЕРИНА.

Бозіньку —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Ми бозіньку —

КАТЕРИНА.

Тоту съ крильцями —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Ми тоту съ крильцями —

КАТЕРИНА.

Аби насъ боронила —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

боронила —

КАТЕРИНА.

Відъ гадини лихої! —

МАРІЧКА и МІХАЙЛИКЪ.

Відъ лихої! —

КАТЕРИНА

укладаючи їхъ спати.

О Боже сохрани васъ!... да не такъ

Відъ гадини лихої, бо то кажуть,

Що гадині відъ Бога призначений

Є той, що вна го має взісти! — да

Відъ тихъ людей лихихъ — о сохрани їхъ

Тя ангѣлю хранищій! матеръ божя!

Исусе Боже слова! о відъ тихъ

Лихъ їхъ людей спаси, що ночами

Лихъ ті зовки вни ходи, щобъ померти

Лиху тамъ людску душу!... О ти Боже:

Ти батько є сиріть — ти лихъ поможешъ!...

Бо діточки отці нещастні мої,

Сі мої кришенятка, мої пави,

Сі мої рожевіти, мої — мій рай
 Сі душечки єдині! Забути,
 Малівані, святіі, моє щастя,
 Надія моя въ світі, моє мейбо
 Мій рай, сарденіа мої!... о вини
 Є сироти на світі, бо їхъ бѣтько
 Забувъ, їхъ відцурався! — о... їхъ ні
 Бо вінъ їхъ щире любить, їхъ надъ душу
 Вінъ свою рідну любить! лишъ мене —
 Мене вінъ відцурався! лишъ сама я
 Нелюба є йому, сама чужа я!

Да и сама я винна!... бо не моя
 Пишний та гордий гуцулъ була пара,
 Але хіба царівочки якої
 Зъ чільцемъ на голіві! и то ні навіть! —
 Бо то лишъ ми си басемъ о любі
 О вічні, вірности, о шлюббахъ, о
 Хто зна май ще о чімъ, а въ гуцула
 Усе то є мамона, й то, и все
 Що волю ломить, важе! — О у него —
 Лишъ то одно святе є, то го рупить,
 До чого не повиненъ, що не мусить! —

Ангелочки мої! ластовенята!
 Вишневі галузочки! квіточки
 Ви ялиневі мої! най вапъ батько
 Шукає свого щастя, де гадає
 Найти го! Боже му допоможи лишъ
 Найти го, а я буду бишь для васъ
 У сему світі жити! мої дери!
 Ви мої пташечкати! — райскі, моє
 Єдине сподіване! хотъ васъ тата
 Покинувъ: — я! я, я ваша мати!...
 обнімає, и голубить, їхъ довго, вітакъ иде до колески.

А ти мій Иваньку! мій зайчику!
 Мізиньку пишний мій! мій! мій!
 Ти мій рум'янчану! васильчану,
 Любисточку ти мій! самбірчану!
 Павляне поречко!... а хтожь тебе
 Би доглядавъ на світі, акъ мене би
 Не стало?... охъ мій Боже — серце вяне
 Згадати навіть гадковъ!... Иваночку!
 Иваньку мій срібний! золотий мій!
 А хтожь тебе! би серце дезеравъ!
 Якъ мамі би не стало? — О ти світе
 Небесний — не остави мої діти!
 Ні Боже: ти не лишивъ!

ШТЕФАНЪ

уходять зъ ліхтарневъ.

Добрий вечеръ! —

КАТЕРИНА

Охъ братиъ, мій єдиний! да такъ пізно? —

А дяди що дороговъ

ШТЕФАНЪ.

О у насъ

Дороги є беспечні слава Богу,
 Бо відъ моли прийшовъ той всендаъ у двіръ,
 Село собі якъ въ гробі! й на сутині
 Ніхто ся не відважить. — Василю
 Нема? —

КАТЕРИНА

Вінъ заразъ прийде.

ШТЕФАНЪ.

Катерине!

Ти роду не такого, щобъ ся мавъ
 Хто некупвати надъ тобовъ! — Скажи! —
 Ти нещастлива є? — О ти гадаєшъ
 Що я далеко сижу, та нічо
 Ні чую та ні знаю? — вінъ тебе
 Не любить? — понекає? — Катерине! —
 Я братъ якъ тато рідний є: скажи
 Усю мені ти правду, бо й безъ тебе
 Я їй довідаюсь! —

КАТЕРИНА

Штефаночку:

То помівки пусті лишъ є на него,
 А вінъ у мене добрий! — Що би світъ
 Не вигадавъ теперъ? — О вінъ є добрий,
 Хотъ и мисливенький ся трохи вдавъ.
 А ти Штефаночку теперъ відъ дому? —
 Якъ моя тамъ невісточка живе?
 Якъ вамъ обомъ живеться? — Охъ тамъ що? —

На дворі далеко чути коляску що иде а вітакъ на
 разъ згупняється и крикъ:

Го люде! люде! світла! борше! борше!

Давайте борше світла ге!...

КАТЕРИНА

Віжишъ!

Штефанъ хапає ліхтарню и вибігають. Образи зами-
 нають, говорять

МАТЕРЬ БОЖА

И се тамъ мусить бути, сину й Боже? —

ІСУСЪ ХРИСТОСЪ.

Такъ мусить моя мати! не поможешъ.

Бо люде хочуть зъ нравомъ, съ правдою, съ хра-

мовъ,

И зъ вічнимъ обичаемъ стати въ бранн.

Але ті вічні, мудрі Божі суди

Научують людей — що люде — люде.

И що — нехай и въ небо они сягають —

То вища ними сила все владає,

И що то право, правда, снота, божі,

И чоловікъ столочить їхъ не може,

А хто поважитись на ні посміє —

МАТЕРЬ БОЖА.

Будь Бо мнѣлостивий! —

АНГІЛЬ ХР.

Божі сили! —

КАТЕРИНА

уходять з маленькою дитиною в руки Штефана за невзліхтаревц. — Катерина з дитиною передь образами.

Якежъ пишне та красне!.. Біднятко!..
И то сумління було в тої мамі,

Двійко такихъ пишненькихъ анголятокъ
Лишити на гостинці!.. Матеръ Божа!..

Соківку мій? — ледіно? — О чиму

Та паня в ридвані и дівчинку

Мені не облишила?... я би була

Іхъ згодувала обійко собі!..

Да що то би могла за паня бути?

Штефаночку, не знавшь? —

ШТЕФАНЪ

Хто би збагъ!

Чи в насъ тутъ мало тихъ паней гостинцемъ

Минають ридванами? — Да здаєсь —

Що то якась добренька в бабуська,

Якъ рідко міжъ панями.

КАТЕРИНА

понесла дитину и поклала коло своі в коляску. Респонсивавше — находить хрестъ и цидулку на грудцяхъ.

Охъ Штефане!

Дивись — який у него хрестичокъ

Прекрасний на грудцяхъ!.. Ще й цидулка!..

Штефаночку тижъ вчився у дяка,

Ти може прочитавшь? —

ШТЕФАНЪ

бєре цидулку.

Се по руски. —

читає:

Сей хлопчикъ хрещений у православні вірі и звется Олекса. Котра душа го найде — най буде у Бога благовірна и змилиуется надъ найнищаставищовъ сиротовъ найнещастлившої матери. М. О. Хлопчикови и дівчинці є на грудехъ хресте. — Коли іхъ Божа воля виратує відъ вівчої пащі, а доля іхъ розсіє по світі, то по хрестахъ сихъ визнають ся що братъ зъ сестроєвъ. —

О! тутъ мабуть якийсь великий грїхъ

Зробавєя, и здаєтєя; що не мати

Усему тїму винна!.. Але Богъ

На небесахъ свідитєль, и свїтєль

Бго увєжде воля!

ИВАНЪ

убігає:

Довбушихо!

Василь твій у неволи! сеї ночи

Ме панъ его палити! —

убігає.

КАТЕРИНА

Охъ мій Боже! —

Штефаночку мій брате!..

убігає, Штефанъ за невз.

МАТЕРЪ БОЖЯ

Охъ мій сину! —

Не дай єі пропасти! —

ІСУСЪ ХРИСТОСЪ

Не, ладно. —

ЦОРА

страшна и розхрїстанъ, убігає зъ ножемъ у рукахъ.

То тутъ вінъ мешкає? — его се діти? —

ІІІ!...

Замахеу ножемъ на Міхайлику и Марїчку — вітакъ зъупи.

Ні: за мало карі! — ніякъ зъ нами! —

Відотну руки вамъ — вітакъ — свїтами! —

У плай Довбущуки!

хапає діти и біжить зъ ними.

МАТЕРЪ БОЖЯ

О Боже и сину! —

ІСУСЪ ХРИСТОСЪ

Дітьми опікуєтєя Божа сила! —

Мій ангєлю благий! —

АНГІЛЬ ХР.

Ми твої слуги,

И невинности свїтої вічні друзи. —

ЦОРА

далєко на дворі:

У плай! —

АНГІЛЬ ХР.

У плай!

ЦОРА

ще далі:

У гора! —

АНГІЛЬ ХР.

Божи воля,

На горахъ и на долахъ!

ІСУСЪ ХРИСТОСЪ

Амінь друже! —

МАТЕРЪ БОЖЯ

Змилиосердєя на невинні душі! —

ЦОРА

дуже далєко:

У плай! —

ВСГ ОБРАВИ:

У плай! —

(Дальше будє.)

ПРО ИСТНУВАННЄ И САМОСТІЙНИЙ РОЗВІЙ ПОВІДОМКИХЪ ЛИТЕРАТУРЪ

(Вступ, винятний з „Филѳософїи“ Сербїи Шпанна Кулойдича). (Дальше и шмєць.)

5. Тільки ж питаннємъ про истнуваннє ще не рїшенє питаннє про самостійність литератури. „Правда“ кажуть „усюди правдою.“ Споміж найбільшихъ народівъ виходять учені в чужі найпривітливіші міста и видають тамъ свої утвори або учать прилюдно. Нехайже тамъ йде всякий, чїї очі

вспіють видермати велике світло науки. Ніяк ж хоч до того не вперли, нехай тоб не мучить чужого діла, а переводить те все що найрозумніше, на свою мову, коли в ёго народі нема такого, котрий би міг ёго переказати дитнім зрозуміти... Одним словом: нехай тільки самостійні виобразовані душі входять в найвиобразованіший кружок літературний, а друзі нехай лиш переводять.

Се не було нічого нового! Цілий середній вік був також так уорганізований. Як що не годилося с тим, що в Царгороді або Римі на світ появлялось, то було воно „вретинське“. До недавна в Німці вглядати науки тільки с чужини. И до недавнього часу а ще й тепер дієцця таке и у Словьян.

Однако ж наука не пішла в зад с того часу як задишила латинський азык, с того часу, як ёго бюрократія роспадатись почала!

При одній спосібности*) сказали ми, що користи людськості завжди між собою вльавались, що поступ науки на однім місці хісновито впливав на сотні сусідніх місць, и що образованість одного освітляла другі сусідні місця.

А ниним разом, в розправі про „історію філософії“, мали ми спосібність сказати, що скептицизм и освободженне від середньовічних „авторитетів“, є матерью нинішньої просвіти європейської.

И гадаємо, що в тім нема ні крихти противорічності; а нема тому, бо „правда“ в сущности своій не єсть привилеєм одного тільки народу аф одного місця, або часу, дальше тому, що гадки ще заодно борюцця між собою и в найвиобразованішій всесвітній літературі; и що учені й найпотужніших народів пошукують часто по найоддаленіших місцях за природними формулами, котрими б могли ознавити свою боротьбу в косець поступу.

Ми не хочемо через те сказати, що наука могла б без свого історичного розвитку проявитися, щоб вона нараз являлася.

Щоб нау гадку збивати мусить вона вже жити, вже тривати; а чим більше доріг розпізнаємо и попорівнуємо, тим легше нам вибрати що найправішу.

И тому те не може скуцнитись уся наука на одно місце и звідтам обрушинами роскидатись по світі, а мусить обявляти ся асюди и при всіх обставинах.

6. Окрім того образования, культура чоловіцтва нині вже не означає того самого, що означала за блаженних часів німецької філософії.

У Регля, чоловіцтво було получене з одним вибраним найбільшим народом и як тільки одна людина в тім народі поняла найбільшу тайну

„гаді“ тоді вже и чоловіцтво було найщасливішим. А нині поступ людськості не ходє лиш одного намагання до чогось ащого, але й розширення того ж в масу! Самослідно такі ж великої ваги як а се перше; бо тільки воно гарантує що образованість людська устоїцця, що опісля вже не наступить темнота після найясніших днів, як до тепер, поки образованість тільки сю першу річ на оці мала.

Кожний чоловік и кожний народ єсть відпечатком природи и всього, що ёго окружав, а ми раз вже й про те згадували¹⁾, що „реформація“ користва тільки там, де сама є потреби приходять, там, де розвивавцця або заціплювцця на живнорідній, вже ровантій. А там, де народній тин не зустрічїи не виступає, де нема потуржнёго народнёго життя, де нема доконалої віки об своїй істермі, щоб сю реформацію до свого лона пригорнути, там вона не звецця реформацією а рвистим потоком и потоком...

Як же ж би наука на однім тільки найбільшим місці розвивала ся, як же могла би вона розділяти ся по всім усюдам и приступоватися до всіх обставин и до всіх народів? И найздоровішій зразок годі нам розумно націпїти, неколи не знати, мем під ёго доброго дерева.

Изъучати и пізнавати засновок свій народній, та пересажувати з виобразованого світа тільки те, що з ним схоже, споріднене, и те тільки, що сиравді хорощим и доконало розвитим вовенця, значить поступати у виобразованню. Заціплювати ж те, що не зовсім здорове, або що не споріднене, значить надурно трудитись и, що більше, засушити свою питому овочеву деревину!

Задля того ж те слово „народність“ виставляли на своїй коругві и найпросвіщеніші люде, чим більше світа вони зїйшли и чим лучче виrozumїли світову боротьбу.

7. Из природи людського розвитку можемо тепер сей закон поставити:

Зуповна, осуццена правда — чини або факти, суть історичним добром усього чоловіцтва и хто з ними не може погодитися, для такого нема ні будущини ні життя в чоловіцтві. Але розбір тих чинів, їх вдача, як и викликуванне нових мусить бути самостійним, після поодиноких обставин и потреб.

Література, нового часу ріжнитмецця отже від літератури середніх віків тим, що давніше у всіх трьох а світі уживано одного азыка, хоч були ріжні авторитети и ріжні личні „пересвідчення“, отже и ріжні факта; а тепер суть ріжні азики а пооди-

*) „Наука светска скупштина.“ — Вилл 1865 ч. 32.

1) „Смет хармоније.“ Прво Предаванне, говорено у Великој Школи.

нові вольні люди усяких народностей шукають, на-
ходять и осушують одні и ті самі факти, щесту-
паючи виттає усе блянще до одної и тої ж правди,
котрої проміння в різних праках одбиваюця.

До того треба и те сказати, що осущення
історичних фактів, або перероблювання, а не впрест
переводженне чужих творів, має двояку сторону:
одну дуже темну а другу дуже світлу.

Наколи сей, що перероблює, має в науці вуз-
чий погляд від автора первотвору, тоді він уйме
літературній стійності твору. Як же ж в його
ширший погляд, тоді він в тім творі, що переро-
блює єго, вироблятиме все нові и нові світлі сторони.

Задля сеї першої можливости годі опрещидати
зовсім перероблювання, бо й сам розвій литерату-
ри єсть нічим нічим, як тільки свободне перероблю-
вання понятій и фактів, котрі одно покоління дру-
гому в спадщині лишає.

Легко нам тепер приходить увільнитися від
тих многих похибок, в котрі и нейславніші люди
необачно попадали. А легко се тому, бо маємо
більше средств під рукою, бо в нас єсть ширший
погляд, бо стоїмо, так сказати їм на раменах.

Машини ста при паровій машині зверіпає нині
далеко більші діла, чим сто Геркулів, а все ж таки
він не буде сильнішим чоловіком від Геркула.

8. Наука всесвітня ні є чим не дасця так до-
бре порівняти, як в живим деревом.

Корінь дерева постає з многих засібних жив-
чиків. На верх виходить лиш одно кльце и пере-
творюєця одно в білб. Ся загальна вдача білб не
губиця в галузях, а повстають вони лиш задля
своїї потреби, повстають самостійно. У листю ці-
лого дерева бачимо знов цілком самостійну вдачу
и два листки не будуть однакові з собою.

Живчики в коріню, се суть поодинокі само-
стійні народи в історії природній и громадській.
Воци, текуть з різних сторін, але и стремлять и
знов щоб в одно злучитися. На верху коріння схо-
диця разом уся природна наука. Химія або физика
не звжає ні на окремішню вроду місця, ні на час,
її мож учитися й на кожній горстці землі, и всюди
вома однака.

Психологія становить білб. Всюди мож її учи-
тись и всюди наука о чутиві и о віжі мусить бути
однакова; з неї виробилась опісля логика а из сеї
знов математика. Наколи б тут повстало більше
ріжних біл, дерево перестало б бути подинним ор-
ганізмом и стало б ся корчем.

Згадані науки громадські вихляюця ножна
на свою сторону, бажачучи самостійності и світлості.

Наконець нучки листа, се вно єсть умьвність
одинаць и осущення науки в життю.

Живчики в галузя разом представляють поо-
динокі літератури, що виростають на одному де-

ревні науши. Як би хто хотів и всі живчики и все
галузя в одно подляти ли не зміщив би такий
цілої краси дерева и не зміщив би єго простору,
єго поживи и єго плоду?!

9. Оттак розгалузена виглядатиме и мусить ви-
глядати наука як будуть у ній всі правди розрішені.

А в тім розрішуванню головна ослуга, котру
має література великим роблять, лежить в тім, що,
з далека приглядаючись іх борбі, розмірковують
вони без пристраєтя и присуду та, прихилившись на
одну сторону, зміцняють її и помагають їй розви-
ватися так як и важлива публіка багато причини-
вця до розвою доброго прямування в літературі.
А де десятком народів трудниці на полях літера-
турнім, там не так легко виробиця одностороннє
прямування. Просвіта мимішнього часу єсть, можна
сказати, єдиним наслідком обоюдної ревності и
суперництва, котре почалось між французькою,
англійською, німецькою и ишими літературами!

Розумієця, що у малім народі вимагаєця
ревної участі и свободи, що до літератури без
великого педантизму. Малій народ дивуюця зви-
чайно похибкам великого. Се, шю у єго нахедниця,
буває звичайно сам цвіт с чужини. А в тім пома-
гає дружба и народна свободна вада; бо ми вже пе-
редше казали, що без того не може й иснувати
література.

И як повстають у котрім народі такі обста-
вини, що и у других, великих поволаюця, тоді він
свою боротьбою дотигаєця „культури“ всіпільної
людської, тоді він яко єдиниця вступає в громаду
всіпільного току всіпільного.

Се мірило и прямування, котрого придержу-
ватись будемо при розборі и оцінюванню нашої
философичній літератури.... *И. Григоренко.*

В І С Т І

СПРАВОЗДАННЄ зь засіданій виділу товариства „ПРОСВІТА“
Засідання шесте дня 25. Марця 1869.

Уже на третім загальнім зборі товариства звернена
була увага на те, що устав товариства єсть недостаточ-
ний, потребує деяких змін и доповнєній. Виділу, єць цілм
виробляя нового, потребам товариства и духови часу
відповіднишого у уставу, вибрав єць поміж себе комісею
статуову, до котрої ввійшли правники: дръ Сушкевич и
драндь Комарницький; до помочи приданий проф. Ромаль-
чук. Припоручено комісії виробити уставъ найдальше до
червця и предложити до оцінення Виділові, щоб опісля
яко внесокъ виділовий на загальнім зборі товариству пред-
ложити.

Принято внесокъ, щоб удати ся до руськихъ писа-
телівъ зглядомъ надіслати матеріалівъ для укладанія
популярнихъ книжокъ для народу. Матеріали можуть бути
укладані по часті науковій, безастритичній, господарській
и лікарській.

Членъ виділові Вахняничъ и Мартицький, взяли на
себе трудъ заняти ся порядкованємъ пісень народнихъ, які
прислани до виділу товариства. Постановлено также, удати
ся до членівъ Провіси и впросити тихъ же о помаганнє при
сій праці, котра доугого часу вимагає, закимъ укінчить ся.

Наконець обідавляв п. Мартицький, що аложивъ чи-
танку для сільськихъ людей и предложити її на найближчіймъ
засіданню до наконецного перегляду и обезуження.

Львівъ 25. Марця, 1869.

Секретарь:

Мартицький.

Голова:

Вахняничъ.

Головні помічники при редакції: *Є. Зварський. М. Коссаць. Дръ В. Лукавський. Ом. Парницький. Дръ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталя Вахняничъ.**

Зь друкарні Ставропгійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата емосьть:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламы, несемергаші,
приймають ся на почті безплатно.

П Р У Ч Е Н Н Я.

Картини з волінської України,

Івана Нечуя.

Річ дальша.

Гості вже пили чай. На столі стояли печені на маслі бублички, сухарці, варення німчен піднос великих, добрих, червонобюких груш. Хазійка попросила панночок Пшепшинських сести до чаю коло стола. Дві старші вже дождали сестри сіли по обидва боки стола, а найменша — як раз проти Якима. Все в хаті стіхло. Всі вважали дочок станового за розумних, добре вихованих, але цікавих, злющих, лепетух обсуджуючих увесь повіт. Дами їх боялись; а чоловіки звали красивими гадюками.

Розмову повелá хазійка с старшими сестрами. Обидві вони цідили слово за словом з невіданою повагою ненáче на весь світ промовляли закони доброго розуму и високого смаку.

Найменша сестра не схотила чаю (мабуть, щоб одрізнитись чим-небудь од інших), а взяла найбільшу, найчервонішу грушу, за довгий, загнутий хвостик двомá пальчиками, підняла до світла, зогнула трюхи набік голову и, з невимовним кокетством запишавши губни, оглядала її червоний бік; а потім, як уже дала на себе подивитись гостям, мов на картину, промовила до сестер — звісно по польській:

„Що за чудовий овец натурі! що за красá! Здається нікий малър не вдав би такого любого румъянцю на людськím лиці, як тут природа намалювала на щокáх груші!“

Вона схилила голову на другий бік, оглядаючи ту грушу, мов якé невідане диво, з другого боку. Густе пасмо русої коси скотилося с плечá. Великі синюваті очі розкрились, веселі бровни піднялись угору. Усміх блищав на рожевих устах, дуже мько, але виразно обведаних навкругі. Вона підняла руку з грушою до самого світла. Рукá маленька, як у дитини, з одного боку забілила, як найбільший мърмур, а проти світла вся світилась

наскрізь, як налита малиновим соком. И рукá з грушам и самá панна здавалась гарною цяцькою серед гостей.

Яким не зводив очей с тієї рючки з грушею, с того червоно-рожевого просвіту її перед свічкою. Після чаю старші панні Пшепшинські почали гуляти по залі и запелестіли свими сукнями. Найменша не пішла, а покотилась до дверей, дріботячи ніжками. Коло Якима вона ніби ненароком випустила з рук хусточку. Яким в одну мить нагнувся и подав їй. З невимовним усміхом вона подякувала йому, зупинившись на лёту и полетіла до другої хати поправляти на голові коло дзеркала.

Вертаючись назад, вона промовила, дивлячись на Лемішківського: „Ох, як міні хочецця пíti!“

Мов несамовитий кинувся він, и кривіс їй води. Вона кокетно взяла шклянку двома пальчиками, ледві помочила свіжі губни в чистій воді и вернула Якимови: „Який же пам ласкавий и замчайний.“

Яким не втерпів и прамісінько промовив: „Чи не вас то я бачив торік на скелі над водою в цій самій сукні? Ви стояли на вколішки так над вечори и молилися Бóгу, згорнувши рюки.“

Панна трюшки почервоніла, а Лемішківський снахнув полумъям до самих брів: йому здавалось, що він її зневажив.

„Ні, я ніколи не лажу по скелях,“ промовила вона осміхаючись. „Мóже то була мрія вашої дуже цалкої фантазії?“

„То була мрія, щотрої я ніколи не забуду,“ промовив Лемішківський прáмо, аж кокетлива панна здивувалась.

Свою розмову панна велá по польській, а паніч по москóвській, Такé диво частенько трапляюцца в нашій Україні.

Почáлися танці. Лемішківський раз по раз танцював з нею під брэнкання розбитого клавикорда. Старі дочки хазіина понадувались, а Лемішківський літав по хаті з своєю панною, забувши про все и не зводячи очей з її білого лиця.

Як танцювала вона з іншими, він водів очима слідком за її легким літанням, за тонким станом, за ясними пáтелками розвіяними по голові в танці.

„Чи пан не смучив у нашому невеселому місті?“ спитала Зося, так звали найменшу панну Пшепшинську. Може ви маєте доволі забав у семзі з братами з сестрами?

Лемішківський почервонів увесь від цієї нагадки, та переміг себе и відказав:

„Мої батькі старі а сестер немаю. Мое життя дома не веселе.“

„Чому ж пан, не шукаєш знакомства?“

„Тепер міні не треба більш ніякого! Тепер міні всюди світитиме мое сонце.“

Зосі не сподобалася така швидка побіда над хлопцем. Їй хотілось любовної тяганини на довгий час. Належе його не зрозумівши, повелала вона таку розмову:

„А пан думає, що міні весело жити в семзі? Одна музика, читання любимох авторів та молитви до Бога, от и всі мої забавки.“

„Чи не прийдете ви знов молитись на ту скелю, де я вас бачив?“ каже Лемішківський.

Зося осміхнулась.

„Тільки й мого щастя,“ промовила вона, „що молитва серед роскошної природи, де мене ніхто не стривожить тим матеріальним клопотом. Я люблю молитись під небом, під зорями, де душа прямо обертасця до Бога.“

„Який би я був щасливий, ще раз побачити вас на молитві! Як ссєє тоді краса вашого лиця!“

„Зося аж облинулась, а старша сестра вже дивно примічала за Зосею та Якимом. „Зосю,“ спитала вона: „чи не час нам до дому?“

„Нехай же пан не тревожить моєї набожності, як часом побачить мене на розмові з Богом,“ промовила вона тихо до Якіма на прощанні.

Тоді, як Лемішківський літав из Зосею в танцях, впивався красою її лиця, саме тоді пара так же щасливих очей ходила слідком за ним до півночі, слідила за його чорними кучерями и за білим личком Зосі. То були очі його матері. Вона не втерпіла, сідючи дома, пішла до дому де Яким гуляв на балу. Під світлими, незакритими вікнами стояла купа простих людей, дивлячись як гуляють и танцюють пані. Старі Лемішкіха вмішалася між погонців, між молодіць, знайшла очима свого сина и милувалася ним до півночі. Вона не втерпіла, щоб не торкнути ліктем одну бублєйницю, приважуючи: „от-так наші верховодять! от-так мій Якимко командує паннами! Сучі тобі панні! причепилась до мого сина, як бжолки до меду! Тай хороша-ж ота русява панночка! Се менша Пшепшинська. От-так-у-б міні невісточку добути!“

Вже почало на світ благословитись, а танці не переставали. Вже Лемішкіха вернулась до дому, лягла на постіль, послівши поперед сивої найм'язкіші подушки, а Якіма не було до дому. Старі мати не спала, — щаслива щастям свого сина, горда його красою, його вродою, його танцями.

Вже на дворі було відко, як Лемішківський прийшов до дому. Рання роса приснивала срібними краплями його чорні кучері, а ранній вітер, тихий и свіжий, прохолоджував його гаряче лице, палаюче щастям и любовцями, одганяв дрімоту од очей и навівав милі думки. В голосіх щебетання птичого він чув дзвиніття фортеп'яна, а червоне небо на схід сонця, а блискуча зірниця на синьому небі малювала перед його очима вид рум'яної Зосі з сиюватими тихими очима, с привітними устами.

Яким рипнув дверима, а мати вже й схопилась йому назустріч з жартовливим наріканням на пісне вертання до дому.

„Лягай, сину та спи до півдня. Може тобі привидіця Зося Пшепшинська.“

Мати ненароком потрапила на його мрію.

„А ви, мамо, як знаєте про Зосю?“ спитав син.

„А хто не бігав цілісінський вечір слідком за тобою, як не та хірна Зося. Ще й хусточку випустила з рук!“

„А хіба ж ви, мамо, там були?“

„Хоч не була, та бачила...“

„Чи не заглядали ви в вікна? промовив син.

Кров кинулась йому в лице. Темнота досвіткова заховала рум'янець сорому на його лиці.

„И прийшла вам, мамо, охота на старість слідком бігати за мною, тертись попід вікнами, між погоничами.“

Мати замовкла.

Старий Лемішка вже давненько встав и ходив коло хати, згорнувши руки и бубонячі молитву. Через одхилане вікно до його вуха долетіла розмова матері з сином.

Лемішка всунув голову, в вікно знадвору:

„А що се, волоцюго! думаєш матір вйти на старість, чи що? Спи, коли даю тобі пристановище в мої хаті, а то про мене на всі чотирі!“

„Не звався до його син. — Він боявся батька, його крутого твердого слова.“

Довго не будила мати сина. Вже в церквах задзвонили на пізню службу, а Яким усє спав. Їму вже снилась Зося то на високій скелі, то в тихій прозорій воді, вся біла, як перший сніг, то являлась вона йому з грушою в руці, то стояла вона перед ним вся прозора й рожева, мов огниа,

в вінку червоних зірок на голові, то являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.

Промінь пекучого сонця впавав йому на лице и розбудив його. Він швиденько вмився, одігся и побіг до церкви в надії побачити там Зосю; хоч не в церкві, то може десь на улиці. Вже кінчали службу, як Лемішківський протівпився наперед до икономста са и, на свою велику радість, побачив там Зосю.

При недостатці католицьких церков на Західній Україні Поляки не цураюцца православних церков. Зося стояла навколішки перед образом Богородиці, по польському звичаю, и, опустівши вії на щіки, схилила голову над молитовником. Густий, чорний, вуаль затуляв її білий лоб и прибілшав білину її лиця тріхи блідого після вчорашніх танців. Ні разу не підвела вона очей, ні разу не подивилась вона на людей.

Люде заворушились, виходячи с церкви. Не дивлячись на Якима пішла Зося за людьми. За густим гуртом неможна було протівнитись до неї. Віхонивсь він у бокові двері и обійшов кругом церкви, в надії, що наздожене її по за народом. Зосі нігде не було видно. Мов привиддя зникла вона кудись у бокову, улицю. Довго він зиркав сюди й туди по місту, — ніде не було Зосі. Коли це — підняв він очі на взгір'я, що тяглось ступнями понад кришами; щось біле майнуло між кущами орішника. То була Зося. В одну мінуту обіг він поза дворами и наздогнав її на зеленому взгір'ї. Щоб одсапатись тріхи зайшов він за кущі и печав стіха ходити по горі, ніби оглядаючи чудову оклицю, що розстяглася внизу з цілим містом, з домами, хатами, сіножатами, городами! Далі, мов несподівано зустрівся з Зосею. Вона вжахнулась, побачивши його перед собою, чи зробила такий вид, ніби вжахнулась; а про те хутко оговталась и почала базікати:

„Чи ви любите гуляти по цім взгір'ям та любувати круговидом?“ спитала вона його, и не ждучи відповіді, додала: „О, як я люблю, природу! То найліпший час мого життя, як зайду я в тиху долину, в тихий гай, зостанусь сама з моїми думами, моїми мріями, або с книжкою та з Богом.“

„Як мило слухати що гарна панна та ще й любить те, що найкраще на світі!“ сказав Лемішківський.

„Чи бачите отой зелений гай на долині? Там є криниця там є каміння, там повно квіток. Мій Боже!“ промовила Зося тоненьким голоском, згорнувши руки як до молитви и піднімаючи очі до неба. „Яке там хороше місце! Там птиці цілими хорами виспівують концерти, там травица зеленіє..

Ах! які солодкісінні годїни переживаю я, сидючи там, або гуляючи ранком, а часом вєчером!“

„Тепер и я буду любити те місце, де ваша біла ніжка покинула слідочок.“

Так розмовляючи, Лемішківський геть-геть провів Зосю трохи не до її господи.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятєхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше.)

ОСМИЙ СХІДЪ.

У Печиніжині. Нічъ.

Православна каплиця вь замку. Всі троє дверей зачинені. Передъ образами світло. Запахъ кадила вів по цілімъ театрі.

ОТЕЦЪ БРЕМІЙ

уходить зъ вїстара у патраєїл, съ книжковъ у рукахъ, и став о передъ Ісуса Христа:

Тай на вогонь всудивъ їй!.. О мій Боже! —

А я їй на смерть мушу споряжати!

Я Боже! я! їй на смерть!.. о теперъ лишъ!

Теперъ лишъ сили дай мій спасе, бо

Загубю свою душу, о ей Богу —

Загубю! бо за тяжко испитавъ есь

Раба твоего Спасе!.. на смерть!.. їй!..

И то коби невинну хотъ! да боюсь

Що грїшну грїшницю!.. Ісусе сладкий:

Колижъ караешъ насъ — карай по людзки!

Карай насъ такъ якъ люде — лишъ не такъ —

Не такъ спасителю! бо не тобі

Ми грїшні є пара!.. ти є Богъ,

А ми слабї є люде!.. Да и ти

На ті горі оливні перерікся

Зъ вітцемъ небеснимъ твоїмъ! а то Богъ,

Ти господь бувъ, ми люде! — Не походить

Слузі до Господа и Бога свого

Такі казати речі!.. да прости —

Прости премилосердний, бо не могу

Ти правду не сказати, хотъ убий

Ту душу непокірливу! — Мдутъ! —

Теперъ о Боже сили! — Боже! — сили! —

Обертається на церквохъ, Княгиня уходить у торникъ ризахъ яко черниця, чорновъ заслоновъ заслонена, за невъ двірська челідь такожъ чорно убрана, зъ восновимъ світломъ у рукахъ. Допровадявше княгиню до середъ церкви — вертається, княгиня припадає опередъ чирця на коліна. — Не заразъ:

Чого прийшла есь доню? —

КНЯГИНЯ.

Отче мій —

Зъ небеснимъ попроситися, бо їду —

Такъ кажуть — що вмерати.

ЧЕРНЕЦЪ.

Що то вмерати, чадо? —
А ти знаєшъ,

КНЯГИНЯ.

Де білше не вмераютъ. —
Тамъ нти,

ЧЕРНЕЦЪ.

Де треба буде оправдатись съ тмъ,
Що лишъ оденъ святий и праведний.
Де треба буде здати саму, чо —
И якъ ми нъ світі жили. — Бо душа
Є дорогий скарбъ божий, що его
На часъ намъ позичає вседержитель,
А тамъ рахубу зъ него остру править,
Рахубу справедливу! — Здай, о здай
Рахубу ту ще тутки, щобъ святий
Тамъ въ тебе ій не правивъ, бо тамъ тяжко,
Іі здавати буде! —

КНЯГИНЯ.

Отче мій:

И тамъ и тутъ готова е я здати
Рахунокъ тотъ великий: якъ ёму
Небесному на небі, такъ тобі,
И всему світу отче.

ЧЕРНЕЦЪ.

Свігъ собі

Про Довбуша говорить? —

КНЯГИНЯ.

Довбуша? —

Хіба про того отче, що мене
Вінъ ратувавъ зъ вогню, якъ замокъ сесъ
Горівъ? — О правда отче: я купила
Му поле, домівство, худобу, плугъ,
И грішми надарнла! — Може й се
Є гріхъ священний отче — то простіть;
Я йду за се горіти.

ЧЕРНЕЦЪ.

Білшъ нічо?

КНЯГИНЯ.

Нічо священний отче! —

ЧЕРНЕЦЪ.

Білшъ нічо?

КНЯГИНЯ.

Нічо священний отче! —

ЧЕРНЕЦЪ.

Ради Бога:

Нічо білшъ мов чадо? —

КНЯГИНЯ.

Отче мій —

Я на смерть сповідаюсь. —

ЧЕРНЕЦЪ.

Дякувать!

О дякувать ти Боже!
благословить княгиню.

А тебе

Най спасъ мій благословить, й покріпить
На су тяжку дорогу моя доню!...
Погано прислужився тутки хтось
Тобі и твому другу!... да нехай
Простить го милосерний, але ліпше
Ёму мабу́ть би було, щобъ млинський
Вінъ привязавъ до шні камінь си,
Та зъ нимъ пішовъ въ пресподне!... Боже мій...
О білше вже не можу!...
припадає до тетраподу.

КНЯЗЬ

убігає зъ голимъ мечемъ, за нимъ свуіть, дворяки, панцірні,
люде, челідь. Люде и челідь зъ світломъ. — Бзуіть шепче
князю въ ухо

Чирче, що

Она ти сповідалась? —

ЧЕРНЕЦЪ.

Сповідь —

КНЯЗЬ.

Що

Она ти сповідалась? —

ЧЕРНЕЦЪ.

Пане —

КНЯЗЬ.

Що

Она ти сповідалась? — — ти мовчишь? —

Мовчижь на віки вічні!..

пробиває черця мечемъ. Чернець хочется на ногахъ три-
мати, вітакъ не змогає и паде на райскихъ дверехъ.

О ти добре

Казавъ ми свуіте!... Не багато

Мені лишъ короводівъ! —

вибігає съ церкви — за нимъ свуіть. Решта усі лишаються
у церкви.

КНЯГИНЯ

що доси увъ одно придивлялась умерающому черцеви, ко-
трому колпакъ упавъ зъ голови.

Тіі очі! —

Рисъ твари! — щирани ті на чолі! —

Ні! ні! я ся не милю! — я не можу

Милитися! — се вінъ е! се е мій —

ЧЕРНЕЦЪ.

Твій батько моя доню! — О — мій Богъ! — —
умерає.

КНЯГИНЯ.

Мій батечко єдиний!...

падає на чирця.

Матерь божа!...

умерає. Усі, що въ церкви — даются трохи назадъ.

ДВА СТАРІ ЛЮДЕ.

виходя зъ вівтаря.

И чо ви здивувались? — Се ді правди

Атаманъ е Мазепа, що доньку

Віддавъ за сего князя, а віддавше —

Пішовъ у монастирь, щобъ припочити

Відъ трудівъ тороннихъ. — Не припочило
 То серденько вітцівське — затужило
 За донечковъ единовъ. А відъ неї
 Приходить въ монастиръ письмо, що просить
 Вна о капеляна старенького
 Душі спасеня ради! — Издригнулось
 То серденько вітцівське — а поневажъ
 Говіне, риза, борода, и старість
 Змїнили старця скоро — вінъ прохався
 Въ сей двіръ за капеляна, и дїставъ
 Позвїлъ въ Єгумена. — Що далі сталось —
 Ви видите теперъ. — О щобъ та кровъ
 Свята та неповинна ще не впала
 На винні голови!.. бо кажуть, що
 Богъ ангеля одного на землі
 Поклавъ — аби, де кровъ невинна ся
 Розсипле — вінъ волав ридавъ ажъ доти,
 До неба доки ажъ та мста не зйде!
 Вна зйде й борао. Бо о тотъ надъ нами
 И правий и святий є! —

НАРІДЪ.

Амінъ! амінъ.

челїдъ вивосить книжницю, два старі люде черця сь церкви.
 Всі виходя за ними.

(Дальше буде.)

ДО ПИСЬ.

(Зъ Буковини.) Хочу подїлитись зъ Вами одною
 вісткою, котра, можъ сказати у нашихъ сумнихъ
 взаєминахъ стала намъ по часті відрадою. Такъ
 якъ Ви, Галичане, такъ и ми Буковинчики маємо
 своїхъ непрошенихъ ворогівъ; такъ якъ ваше и-
 стнуванне негували до якогось часу Поляки такъ и
 наше на Буковині радї би Волохи знегувати. Вони пра-
 влять заєдно, що ино їмъ, неначе тому вибраному на-
 родови, ялося розвивати свою народність и стара-
 ють ся усіми силами и усіми способами поставити
 загороду, крізь котру наше слово українсько-руське
 не мало бъ приступу ні до шкілъ, ні до урядівъ.
 Розуміють ся, що ми боремо ся заєдно сь такими
 дикими забаганками и думаємъ, що спонсолодова-
 ними силами випросимо колись на все зъ свої хати
 непрошенихъ гостей. Високе міністерство стоїть
 мабутъ такожъ по нашій стороні и раде би підпо-
 мочи намъ въ ділі подвигнення народної просвіти и
 образования нашої мови. Доказомъ того нехай по-
 служить Вамъ фактъ, котрого важність для насъ
 Буковинчиківъ Ви самі осудите.

На сихъ дняхъ (8 л. Мая.) відозвалась краєва
 наша власть, идучи за розпоряджінемъ в. ц. в. мі-
 ністерства Просвіти и Науки (зъ д. 29. Цвітня с. р.
 до ч. 2870.) до славного нашого кобзаря Буковин-

ського Ю Федьковича, запрошуючи єго до спору-
 дженя першої читанки до народніхъ шкілъ
 зъ увагладненнемъ признакъ буковинського вислову
 и життя домашнєго. Вис. міністерство лишило при-
 сімъ споруднику до волі, чи схоче вінъ давню чи-
 танку лишень переправити, чи поставитъ намість її
 зовсімъ нову, прибавивши однакъ, що лишень тоді
 винагородять працю, наколи читанка одобреною
 зістане.

На се одвїтивъ нашъ Юрій Федьковичъ таке:
 „...Я пересвідченний объ прихильности п. міністра
 „просвіти“ до сеї справи, однакъ я не вірю ні въ
 прихильність ні спосібність цензора мові праці, а
 тому и думаю що найлучче зроблю, наколи уперше
 подамъ вис. міністерству два кусники на стрїбу:
 одинъ оригінальний, винятий зъ мого Букваря, а
 другий яко перекладъ 80 кусника зъ читанки, ко-
 тру мїні подано до переимення. Коли в. міністер-
 ство одобрить їхъ, тоді и є надія, що я виповню
 єго наказъ.“

Ви вирозумієте, чого жахають ся нашъ коб-
 зарь; вже помїжъ словами можъ добачити, що най-
 більшъ єму ходить о те, хто одобрятиме єго читанку
 для народу, хто справляти буде працю єго, розу-
 мівъ ся доконалу, чисто народню. И не дарма кладе
 вінъ натискъ на сю обстановку. Послухайте ли-
 шень.

Люблячи щиро свій народъ, послушавъ п. Ю.
 Федьковичъ окликъ вашої Ради школьної, коли ся
 зажадала матеріалівъ до учебниківъ для народніхъ
 шкілъ и зложивъ и вручивъ їй нечаяно Букварь свій
 для першої класи. Рада школьна передала єго підъ
 осудъ комисіи „для уложення руськихъ книжокъ.“
 Що жъ здїяла комисія? Отъ вона, не сказавши ні
 словечка, звернула єго по довгїмъ часі авторови,
 а сама... та Ви лучче знаєте, що вона тамъ робить.
 Відкидати праці та на те не легкі праці, а не по-
 дати критики на їхъ — се легковаження такъ ав-
 тора якъ и свої питомі задачі. Хто жъ віритиме
 теперъ, що комисіи лежить дійсно на серцю про-
 ствіта народу на народніхъ основахъ? а ми, що
 розгледїли добре Букварь Федьковича, ми скажемо
 що ш. комисія тому єго відкинула, що вінъ спи-
 саний на чисто народній мові, тимъ більше, що ш.
 комисія не подала ніякої причини, котрою би о-
 правдалась передъ авторомъ зъ свого поступку.

Коли жъ теперъ в. міністерство має за пле-
 чима опъять таку ш. комисію, якою Ваша намъ
 представилась, то и не дивота що закликаний до
 праці Ю. Федьковичъ не вірить ні въ добру волю
 ні въ духовні спосібности свого нового цензора.

Спитаймо себе навіть, кому би поручити таке
 цензорство у насъ? Конснсторському якому? Тамъ

наші консисторські добре що тамлять читати Євангелю. Може якому професору руської мови та ще и исторні литератури? А чи мають наші Черновецькі професори, коли не зачислюють себе до „убожателей аднаво языка,“ хочь слабенку мороку, що се наша мова, та до того Гуцульський вислівъ?

И що жъ зїстає намъ теперъ діяти? Нічо більшъ якъ подати раду вис. министерству просвіти, щобъ воно поручило Ю. Федьковичу ціле діло укладання книжокъ шкільнихъ, а сей нехай би собі прибравъ до помочи, кого знає. Тоді ажъ повіримо, що добра воля вис. министерства не злине, що народъ просвітить ся и що на завсїдн положимо гать такъ романизуванню, якъ и москаленню нашої молодежи.

КАТЕХИСИСЪ, ИСТОРИЯ и ЗЕМЛЕПИСЬ.

(Подане Н. Вахвяняномъ.)

(Річь дальша; диви число 17).

- П. На кóлко чáти разлáчи Бгъ Ядамоев чáть.
- О. На сáдмъ чáсти, á даль ёмс Бóгъ лóбовъ Явраáмовев, ё чáть даль ёмс Бгъ силъ Самсоновев, г чáть, даль ёмс Бгъ богáтство Ивáново, д чáть даль ёмс Бгъ красотъ Ивсифовев, ё чáть даль ёмс Бгъ крототъ Дáвидовев, ё чáть даль ёмс Бгъ мáдротъ Салáмоновев, з чáсть даль ёмс Бгъ Явесолóмови влáси ёго снъ Дáвидовев.
- П. Кто сáдїть вшше Гда на престóлѣ.
- О. Ядáмъ ёгда ёмс даль Бгъ дáшъ.
- П. Ёксáс зачатса лзи, клáвїта, хёла, зáботъ, ненáкнсть.
- О. Ёгда застрёбанъ Ламїхъ Кáйна тогда злмы влáк да оумрётъ.
- .....
- П. Десáть клáчюкъ зáмокъ в ѡдкшнъ, зáмцъ оутчї а ловїцъ оуквнотъ.
- О. Шонсїй моръ жїзломъ прескчї, и людїй провїде, á Фараўнъ во слáдъ ёго поженї и оутонї.
- П. Горє томъ грáдъ, внїмже Цръ млáдъ рáно поїше и їдшї.
- О. Грáдъ ёсть члвккъ сїрце и оумъ Цръ того рече дáшї и тёла.
- П. Кóлко жндѣ работáли в Егїптѣ.
- О. Штрїнта трїццтѣ и двѣ лѣтѣ.
- П. Ё кóлко чáсти Ядáмъ сотворїнъ.
- О. Ё шсмїй, á чáти ѡдъ зёмлї тёло, ё чáти морá кровъ, г чáти ѡдъ кáмене кóсти, д чáти, ѡдъ сáнца шчї, ё чáти ѡдъ шёлáкн

мїсли, ё чáти ѡдъ ѡгнї тїлота, з чáти ѡдъ вѣтра дѡхánїе, и чáти ѡдъ сѣкѣтá бóдрнотъ, по сїмъ самъ вдухнѣвъ Гдъ дѡхъ скрї стнїй.

- П. Гдѣ ѡгнѣ со мрáзомъ собирáетсѣ.
- О. Бѣ содóмѣ и гоморѣ.
- П. Кто члвккъ ёсть врагъ домáшнїй.
- О. Злáй жєнá всїгда со мѣжомъ всовокзпáлїетсї на ёдїнѣ, á вѣ сїрдцѣ своёмъ ѡкáйннóмъ злóе ёмс мнслнтъ.

Оу(ченъ). Ыкъ ёсть пїкло сотворїнно.

М(аїстеръ). Пїкло ёсть їма то ётъ на сѣмъ сѣкѣтѣ, á преднїмъ ётъ мгла и тьма точитсѣ, и жѣ жаднїй члвккъ жївнїй неможїтъ тамъ дóйтї.

Оу. Чи маѡтъ пїкло днó.

М. Пїкло ётъ зкїрхъ оузко, á зшподоъ шїроко, á той шїрокоств не можѣтъ дóйтї концá кромѣ Бгá ёдїнáго, á такъ ётъ гáркоко же мнóго дшъ лїтїтъ звѣждн, á днá нїколї не долетѣтъ.

Оу. Кóлко нменъ маѡтъ пїкло.

М. Пєрвое зовїтсї вѣ писмѣ сєлтома локѣсъ мóртнєс, лóже смїртн, бо дшъ тамъ то нїтъ. Дрѡгое зовїтсї стáлнѣмъ илнїс, то ётъ: ѡзєро ѡгнєнное во дшъ грѣшнїн горїтъ внїмъ. Трєтое зовїтсї: тєрра тєнєрoвá (-арѡмъ) то ётъ зємлї тѣмнотн, бо тáмъ стѣжка котóрай ндїтъ до пїклá полнá ётъ смолы, и сѣрки дїмс, и смрóдъ. Чтєвїртá зовїтсї тєрра ѡблáоїонѣс (oblivionis), то ётъ зємлї запамѣталáм, бо тїн дшъ которїн їдшѣ вѣ пїкло, нкѡды некѡдѣтъ прєдъ Цáремъ всємогшїмъ. Пятое зовїтсї тартáръ то ётъ мѣкá, плáчъ ѡчннї и скрєжїтъ звѡвѡвъ, о той зємлї и горáчотн нѣкто неможє повѣдкн, котóрай ётъ вѣ пїклѣ. Шїстáй Гїєнá то ётъ ѡгнѣ пєкїлннїй, нáшъ ѡгнѣ протївѣ пєкїлнáго їкъ тѣкн. Сїмoe зовїтсї дхїрóнѣ. Ёсмoe зовїтсї барáтрѡмъ. Дѣвїтoe то ётъ тѣмнотъ и мѡчїнїе, бо сá тáмъ дїáколї мѣштъ сїдá и тѣдá искрэмъ ѡгнї. Дєсїтoe зовїтсї цєрєбрѡсъ чєрѣвъ нєзгасїмїй, бо чѣрвн пожирáютъ тѣло, а пїкло пожирáетъ дшъ зáмѣ. Однáцїтoe зовїтсї фрїсóтрѡмъ, то ётъ рѣкá котóрай лєжїтъ скрóзь пїкло, тáмъ водá смєрднѣтъ смолóк и сѣркою, á тáкъ зїмнáй же ѡгнѣ пєкїлннїй прємáгáетъ. (Дальше будє.)

ДУМКА.
(Морозенка).

IV.

Пане-брате, товаришу
Сідлай вороного!
Та поїду до Дунаю
Сняєго-старого.
Може прийме жаль тяженький
Й мого серця горе
В свої води я понесе
Іх у чорне море.
Мої слези русалоньки
Оттам позбирають
И рдочком на шовковий
Шнурок поселяють;
А дівчину чорнобриву,
Що мене любила,
А теперки сиротину
Мене нарадила,
И другого до серденька
Тулить пригортає,
На присягу міні даву
Звосім забував,
Там осудять, щоб блуднаа
Від зорі до зорі,
Ридаючи блакуючи
Та по Червогорі;
Щоб там косу роспїтала
В відьмами гуляла,
Щоб спочинку на сім світі
По віки не мала.
Осїдали вороного.
Легінек прощавсь
З рідним батьком сивоусим,
В сідельце сїдав.
И замлакав молод-Гуцул
Ревними слезами:
„Всі здорові будьте
Богъ най буде з вами!“
И пошнувъ чагарам
До битого шляху...
Більш ніхто уже не бачив
Молод-сіромаху.
Літ вже трицять проминуло
Молод не вернувся,
З горя — з туги при Дунаю
Сердешний мивуся.
Вража дїва ще й до нині
Червогорев блудить,
Русу косу роспїтає,
Вїлим світом нудить.
Сумний голос її пісень
Лїсом розлягаєсь,
А як третій пісень чує
Не знає де дїваєсь.

В І С Т І

— „Зоря.“ Читаючка для сільських людей вийшла уже сь печатні и містить у собі: Дещо про письменство; Два псалми; Дещо про землю; дещо про людей; Вааула кукавка; Київ и віля; Богъ знає, чимъ чоловіка карати має; Павликова кобила; Іванъ Врехунъ; боднаръ; баламутъ; вівкъ

и кравець; жидъ и циганъ; цигани; шпець и єго наймичка; віля и осель; ворона сорока и сова; ластівка и воробецъ; птахъ, щупакъ и ракъ; згода; дїдъ и камінь; дїдъ и смерть; барабанъ; всячина; порадинокъ лінарський и „Важне для братствъ церковнихъ.“

Книжочка обіймає 6½ стор. 16-ки, мед. аркуша, а коштує лишъ 5 кр. а. в.

Хто хоче чи одну чи більшъ взяти, нехай ласкаво зголосить ся до заряду товариства „Просвіта“ на имзя п. Партицького підъ ч. 453¼. Примічаємо ще и те що книжочка друкована єсть у 2000 прим. и що першого заразъ дня розійшлась у 700 примірашкяхъ. Добре було би, наколибъ ш. члени Просвіти въ єїлъ позачаляли її сотнями а виттакъ доторва старалися її по веїмъ куткамъ нашої Галичии ровнековсюднати.

— Довїдуємось въ вірного жерела, що подана нам вїєть про граматику п. Партицького и її судьбу въ комисні для укладання руськихъ книжокъ, основувала ся на неточній виформациі. Комисня не брала граматики єще підъ обраду, а просто граматика десь запропастила ся. — Цікаві ми теперъ якъ рїшуть ся справа дальше. О скїлько знаємо, авторъ не має охоти задоволити ся тимъ простимъ аргументомъ, що въ комисні рукопись закинула ся, тимъ більшє, що граматки пишуть ся не для забавки приватної, а для публичного ужитку.

— Відъ часу до часу появляють ся въ польскихъ газетахъ статті про реформу полької правописи въ направлінню якъ найбільше фонетичнимъ. Dziennik Lwowski въ дня 1. Чер. порушивъ сю справу на ново, и домагаєть ся, щобъ навіть въ тихъ кількохъ случаяхъ, де задержана досі етимология, здїяти дальші зміни на користь фонетики. Недавнє тому державъ польский ученый, языкословъ Trzaskowski, публичний відчитъ у Львові, въ котримъ яко лингвистъ и граматикъ, и ссилаючи ся на першихъ авторитетівъ на поли науки виказавъ недорічність нинішнихъ етимологій, и сконстатувавъ, що всі народи образовані намагають чимъ разъ більшє до правописи фонетичної.

При тій спосібности звертаємо увагу читателівъ на діло немецкого ученого Raumer-a, котрий въ книжці „Ueber die deutsche Rechtschreibung“ фонетичну правописъ яко єдино можливу и розумну ставить. Для нашихъ етимологівъ, въ роді п. Браніка, наведемо деякі місца въ діла Raumer-a. Стр. 2: Man schreibt keine laute, die man nicht hört. Es gilt der grundsatz: *schreib wie du sprichst*. Darüber sind alle einig.“ Стр. 4.: Man scheidt das mittelhochdeutsche in einer streng-phonetischen weise, wie sie Grimm und Lachmann festgestellt haben: Стр. 7.: Die deutschen grammatiker des 16 bis 19 Jahrhunderts, denen wir die ausbildung unserer bisher gültigen rechtschreibung verdanken, haben den weg der phonetischen schreibweise eingeschlagen. Стр. 7. и 8.: Wenn Adelung die regel: „Schreib wie du sprichst“ für den höchsten und vornehmsten grundsatz der rechtschreibung erklärt, so bringt er damit keineswegs eine neuerung auf die bahn, sondern er wiederholt nur, was seine einflussreichsten vorgänger gleichfalls gesagt hatten. На стр. 10 наводитъ Raumer слова найбільшого языкослова англійського (Sir William Jones), котрий о етимологичній правописи Англичанъ такъ виражає ся: Unser englisches alphabet und unsere englische orthographie sind *abscheulich* und fast *lächerlich unvollkommen*. Стр. 21.: Gerade die kenntniss der geschichte spricht gegen die einfühung der *historischen* schreibweise. Стр. 41: Unter den bedeutendsten romanischen völkern besitzen die *italiener* schon seit lange eine streng durchgeführte phonetische schreibweise. Die Spanier, schon seit den anfängen ihrer grammatik

einer phonetischen Schreibweise zustrebend, haben dieselbe in neuerer Zeit fast mit der Strenge der Italiener durchgeführt. Stör. 44: Man sieht, das auch die Franzosen die *Vorsüge* einer phonetischen Orthographie wol zu schätzen wissen.

Нехай же теперъ хто заперечить, що етимологія не є добра!

— Драма: „Роксолія.“ Въ 20. ч. „Современної Літописі (часописі-додатку до „Мовковських Відомостей“) читаємо вість, що „поміж театральними п'єсами, які надсилають зъ всіхъ кінцівъ Росії до дирекції Імператорськихъ театрівъ для оцінки, прислано недавно и зъ Червоної Русі п'ять-шести „политично-історичну“ драму Гната Якимовича „Роксолію.“ Въ письмі своїмъ до дирекції згаданій, заявляє авторъ сеї п'єси, що єму до сихъ поръ за єго літературні праці „крімъ внутрішнього удовольствія въ прочомъ только гоненія отъ чужихъ и своихъ досвідчати лучилося.“ говорить дальше що почувъ себе „всестостачивіше вознагражденнымъ,“ наколи дирекція „знайде тую драму достойною представлення,“ и що ніякої нагороди відъ дирекції вінъ „не домаггется.“ хочъ и „не находитъ ся въ бластательныхъ обстоятельствахъ.“ Хочъ порушує насъ (пишуть далій въ „Современ. Літописі) всякий відкликъ зъ рідної Червоної Русі, то на біду, годі намъ вволити волю п. Якимовичу. Їго Роксолія зовсімъ не драма, а просто лирична пісенька въ діалогяхъ, и ввести її на сцену не можна не задля того, що написана вона на галицько-руськимъ вислові (наріччю), але и тому, що не відповідає вона ні одній зъ сценичнихъ вимірокъ и немає у ній ні крихточки драматичної акції.... Читаючи Роксолію, заженешъ ся поневолі гадкою въ старину и дійсно читатимешъ якій-небудь утвіръ сучасний зъ „Словомъ о Пьлху Игоревъ.“

Сею оцінкою „Роксолія“ єсть кинена критика на всі ті твори въ нашій літературі, котрі носять на собі признакъ „галицько-руськихъ“, сочиненій се значить: що списані сузь мовою, котра именно зістала скомпонувана за часівъ бл. п. Дениса Зубрицького, розжилась гарно, підъ правліннямъ Я. Головацького, въ утворахъ Матиці, котрою Б. А. Дідицький списувавъ колись-то свої поклоносні „стихотворенія тезоименствующія“ котра віттакъ принесла богаті плоди въ „Науковимъ Зборнику“ и котра нині въ „Протагорахъ“ „Временникахъ“ „Учителяхъ“ „Словахъ“ и „Народнихъ Історияхъ“ віку свого доживає. Позаякъ намъ звісно то у цілій Росії дивлять ся учені люде на такъ звані галицько-руські твори літературні такимъ же окомъ, якимъ подивився критикъ-великоросецъ на Роксолію, и часто буває, що въ товаристві одинъ або другий стане на глумъ деклямувати уступецъ „Конюшого“ або наведе яке-небудь місце зъ „Баснословія.“ Тямлючі московську мову люде кажуть заєдно, що снїжъ язикомъ, котримъ делкі наші галицькі писателі до нині ще пишуть, писали шкідлярі та паномари ще въ 17 и 18 віку, и що єму до московської мови такъ далеко, якъ далеко відъ жерель Дністра до жерель Оки. Часъ би навіть уже нашимъ псевдолітератамъ розпроститись на віки зъ сею язиковою сумішкою, а часъ тимъ більше, що у Росії навіть немає на її покупу. Такъ на пр. розходить ся „Слово“ по донесеню самого „Віленського Вістника“ на цілу Литву лишъ у однімъ „казнінімъ“ приміривку. — При сімъ пригадаємо ш. Читателямъ нашимъ и те, що ві сторони народицькихъ (дивн. „Правда“ I, ч. 8.) зістала драма „Роксолія“ точвісенсько такъ обсуджена, якъ и відъ „Современної Літописі.“ У бл. пам'яті „Русі“ сказавъ критикъ авторови

„Роксолія“, що годі писати такимъ людемъ драми, котрі окрімъ Євангелія та Псалтиря нічого більшъ не читали и не бачили на своєму життю. Sic!

— Сима днями вийшовъ зъ друкарні Ставропигійської перекладъ „Протагора Платона.“ вистачивий Омеляномъ Гороцькимъ. „Слово“ и „Учитель, по глибокій мабуть розвазі, припоручили сеї утвіръ яко учену лекцію. Ми жъ не будемо запускати ся въ широкий розбіръ сеї, по нашій думці нової покиди въ нашій літературі, а, подаючи зъ сего перекладу одинъ лишень уступъ лишимо осудъ цілимъ дільцемъ ш. нашимъ читателямъ. Отъ и вінъ:

„Ради того никогда я что возможное не есть — Не ваясывая въ ничтожную вѣкъ мнѣ сужденъ бесполезную надежду не вержу. — Чоловікка пренепорочна, земли колико пространной жнемъ овозъ, — Се потомъ обрѣвши я вамъ возвѣщу.“ —

Очевидно, що вирозуміти автора перекладу тутъ годі, и намъ нічо не лишило ся якъ зробити зъ сего уступу *заг адку* съ такою чимненною добавкою, що визначаємо, за щасливу розв'язку її, розуміть ся — безъ тексту оригінального — одинъ цілий примірникъ сего преславного перекладу яко гірко заслужену прем'ю. —

— 22-го Цвітня с. р. померъ въ Новімъ Саді Др. Іванъ Хаджичъ (Светичъ — єго псевдонімъ), 70 літній старецъ, можъ сказати Несторъ сербської літератури. Въ 1826 році засновавъ вінъ *Матицю Сербську*, товариство до видаванія „Српскогъ Летописца“ и другихъ хісторичнихъ книжокъ. По смерті Магарашевича видававъ вінъ сво. Літописъ до 1831 р. Відъ 1831—1839 р. видававъ въ Відгороді „Голубицу.“ Бувъ вінъ и значнимъ філологомъ, однакъ головнимъ єго заняттємъ була історія, а найкращимъ діломъ історичне діло: *Дух српскогъ народа.* — Якою то любовію киїло єго серце до народу, доказують єго слова, де вінъ каже: „Любити свій народъ не значить єго хвалити и похвалити небеса виносити та слабости и недостачу єго закривати, а хвалити єго тамъ, де на похвалу заслуговує, а слабости и недостачи справляти и щиро придумувати способи, щобъ за помочю сихъ, народъ стававъ душимъ, докональшимъ, розумнішимъ, моровственицимъ, щасливішимъ, просвіченицимъ и довговічнішимъ.“

ПО ПРАВКІ.

У 21 ч. „Правди“ зайшли слідуєчі помилки: Сторона 179, перед. 2. стрічка 3 з гори; замість: Поляв лисъ, має бути: *Поляв лисъ*; стрічка 4: *матерійми*. Стор. 180, перед. 1, стріч. 20. з гори: *бозінькамъ сказати*; сторона 181, перед. 2, стрічка 1. з долини: *Будь Боже милостивий*. Стор. 184, перед. 2, стріч. 27. з долини: *Уже на першій загальнімъ зборі.*

ВІДЪ РЕДАКЦІ.

Съ причини, що первий редакторъ св. Письма занедужавъ, перериваємо на якийсь часъ печатанне додатку до „Правди“; опісля приступимо заразъ до друкування нового завіту.

РАЙХАРДЪ & СОМР.

спродає у Львові на Валовій улиці ч. 288

БИБЛІИ И ЗАВІТИ

на богато стариннихъ и живучихъ мовяхъ.

Ціла оправлена библия стоїть 42 кр. и висче;
Новий завітъ „ 12 кр. и висче.

Головні помічники при редакції: Е. Зварський. М. Косаць, Др. В. Лукаховський, Ом. Нартицький, Др. К. Сужикевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахнявинъ.

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходять 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выкоємть:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
½ р. 3 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 80 кр., на
¼ р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 80 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453¼ (Галицька
улиця).— Рекламанці, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р У Ч Е Н Н Я

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

Річ дільша.

Вернувшись до дому, Яким застав чималий гурт гостей у свого батька. Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку. До Лемішки заїхав, прямуючи туди, брат у перших из жінкою, та заїхало двоє міщан приятелів з недалекого міста, да двоє мужиків-крепаків из жінками давніх знакомих, що Лемішка ярмаркуючи по повіту, попасаував у них коні.

Яким довго не приходив с церкви. Треба було піджидати його з обідом. Лемішка сидів насупившись. Він давно почав примічати що син не поважав ні его, ні матері, дівницца на їх згорда, зневажав їх просту мову, цураецца их при людях, хоч дома на самоті, ще як-так обходивца з ними.

„Давай лиш старя, по чарці!“ промовив Лемішка, „витай гостей! Доки ж нам ждати нашого панича!“

Гості вийшли по чарці и розговорились. Молодичці зацокотили про свої хатні справи. Чоловіки говорили про ярмарок. Коли це двєри одчинились и на порозі з'явився Яким. Він окинув здивованим оком усіх гостей, нездіймаючи картуза, стоячи на порозі и держачись за шлямпу.

„Просьмо до хати! не лякайся!“ сказав Лемішка. „Не вовки! не ззімо!“

Син скіннув картуз, вступив у хату. Его панське убрання и біде лице дуже одріжняли его од чоловіків и молодичь. Він на силу привитався до гостей своїм звичаєм по москóвський.

Лемішин родич Охрім, високий и плечистий міщанин, сміливо підступив до его и трічі поцілувавсь з ним. Другі гості, як знакомі, підходили до его и цілувались з ним, навіть молодичці.

Лемішковський відмно з досадою одбував той простий але щірий звичай привітання.

„В наших краях давно час обідати,“ промовив батько.

Посідали гости за стіл, а Яким майнув у кімнату и довгенько невиходив до гостей. Зоставляне ему місце за столом дожидало его.

„Просьмо, сину, обідати,“ гукнув батько з досадою. „Иди хоч посидь з нами, коли після панського балу не хочеш істи.“

Яким вийшов и сів коло дядька. Гости мовчали, ждучи розумного слова од чоловіка вченого.

„Ян же вас небоже, Господь милує? як живете?“ спитав его дядько Охрім.

„Так, як бачите,“ промовив Яким, потупившись у тарілку.

„А наші синки дуже скучають за вами,“ додала весела Охрімова жінка. „Все згадують про вас! А теперички, як би побачили вас, то й не пізнали-б.“

Яким нічого не говорив; ів мовчки, що ему мати присовувала.

„Мій Василько и сегодня споминав про вас,“ зацокотила весела дядина. „Вже й виріс, а такий тобі пам'ятливий, що й Господи! И досі все пам'ятає, як ви було приїжджали до нас у гости с татом своїм, як годувала вас, наша покійницца мати горішками та медовниками, як ви було пустуете з нашими хлопцями. А ви мабуть, вже позабували про те в школах? Чи пам'ятаєте, як ви з нашим Васильком забрались у город та нарвали повнісінькі пазушки огірків пуцьянків з огудинням, та ще й принесли нашій матері ніби гостинця? Не знали тоді старі, чи сміятись, чи досадувати!“

Яким неznать чого почервонів.

„И наша Варва Макотрусівна, такий колісь ваша сусіда, що вийшла заміж у наше село,“ озвалась одна молодичца, — „и досі згадує про вас. Каже, що бачила вас недавно на ярмарку та незосмілилась, підступити. А колісь, каже, ви так з ними вигравали в хрещика та в киці-баби! Ёй Бóгу, и тепер всім розкажує!“

Яким навіть не звернув уваги на її слова, мовчав.

„Чом не одвідаєте нас старіх?“ спитав дядько ласкаво. „Приїхали-б коли небудь, небоже, по-сиділи-б, побалакали-б. Ви люде вчені, а ми прости, темні. Ви-б нам дещо розказали, а ми раді послухати доброго слова.“

„Коли немає часу,“ буркнув Яким. „Я на службі.“

„Цураєтесь ви нас, як я бачу!“ одрісала попросту, щиро дядина. „А доки були малим в менших шкóлах, то було и в руку мене цілуєте.“

Лемішша сидів насупившись. Він бачив, що не дождати вже йому втіхи од сина.

„Господь гордим протилиця,“ промовив він словами святого Письма. „Коли, сину, не хочеш з нами розмовляти й пити, то ми й самі випьемо й побалакаємо. Давай старя, по чарці! Будьмо здорові! Поміршим душам царство небесне, а нашим рóдичам нехай легенько гиньцеця!“

Чарка пішла навкруги столá. Яким не випив и тим показав очевидячки неповагу до гóстей. Гóсті загомоніли, повеселішали, не обертáючись з розмового до Якіма, и почали, як кажуть, „наздогáд буряків“ судити паничá.

„Поки маленькі діти, дóти й шанують бáтька матір,“ сказав дядько Охрім, а повиростають, то вже й дівляця в лiс. Нá що їм тоді бáтька й матір?“

„Вонó, бач, не те!“ промовив старій Лемішка. „Поки дитя невчене, дóти й поважáв бáтька матір. А як закуштує шкóли, вже й одвертáв піку, вже й кірпу гне! И робити не хоче, бо, бач, ручки білі, що-б не почорніли.“

„Ся Бóгу моєму правда!“ додав селянін. „Дав я дочку до шкóли. Оджеж песька дитина тобі вже й до роботи не кидавця! Схóпиця раненько, зáраз мiнцця, прилізуєця до дзеркальця, каже: треба йти до бáрини, чи до тiвi навчiтельки.“

„Все то прѣцця в панi, абi закуштувало шкóли,“ промовув Лемішка. „Все то лiзе на слóжу, до того дворянства. А господарство марнуєця, бо до єго треба дóгляду; до хазiйства треба хазiйського óка. Не дурно-ж, кажуть, що хазiйським óком худоба сита, або, що хату руки держать. Всiм хочеця того паньства, немáче не до бiсового бáтька в тих панiв на свiтi!“

„А хто-ж бóде свiні пáсти, як усi постають пашáм?“ додав один сiльський хвилóсохв. „Це бóде гаразд, як усi вивчяця та повинуть роботу! Хтó-ж настáчить хлiба на ту панську голоднечу, коли всi пазакладають за спiни руки та свистiтимуть, ходячи по хáтi. А мiнi здаєця, що кнiжка-кнiжка, а робóта-робóтою. И кнiжку читáй, и Бóгу

молись и до хлiба берись! Наш дик вчєний, а снопi на полi верне, як и наш брат, тiльки коси єму тилiпаюця, та борiдна трясєця.“

Знов пішла чарка навкруги столá.

„Пошли Бóже нам щáстя й здоров'я! помiршим чарка а нам горiлка,“ приказував Охрім: „Нехай нáшим ворогáм легенько гiкнеця, як себáна с тiму вiрвєця!“

„Так то, так!“ промовив Лемішша. „Ми й небагато вчилися, а цілий вiк працювали, то й маємо. Хто дбáв, той мáв! Не дуже гонимось за тим панством. Бог знає, як вонó дам бóде з нáшими достáтками. Я такi не дозволив своїй жiнцi одягатись у сукню. Ходi, було, кажú, в спiдницi. Бо надiвати сукню чєсно, алє, якби прийшлося пiсля сукнi знов улáзити в спiдницю, — як би то вонó здавалося? А чи мáло ж я знаю хоч би и в нáшому мiстi, такiх що ходили в тих кашелюшах, а тепер и босєнькi ходять! Бо, звiсно злиднi не за горáми.“

„Я б и зрóду-звiку не ходила прiстоволбса, хочá б ти менє й сiлував,“ обiзвáлась Лемішша. „Чи слiд же молодiцi, свiтити грiшним вóлосом проти Божого сiнця? И мати моi носiла очiпов на голови, и я несiтиму вже й до смєрти.“

„И душá моя ненавидить тих панкiв-голодрáнцiв!“ промовив Лемішша. „Остáтню копiйку занáстить, абi здаватись паном. Сєгодi пан, а зáвтра прєпан!“

Яким слóхав, мáло їв, нiчого не пив. На всяке питáння вiв одрiзував по москóвський, кóротно й звисона. Єго вже нiхтó не став и займáти. Серед кумпáнiї свого народу, серед своiї сем'ї вiн сидiв мов чужисiнький чоловiк. Москóвська шкóла на нáшiй Укрáинi багáто одрiзнила лóччих людєй од свого народу, од свого плєм'я, од сем'ї, од бáтька й матерi. А знов народ дуже одрiзнив сам себе од панiв, од вчєних укрáїнцiв и косам óком споглядáв на їх! Мiж ними викопана велика безóдня! И потрiбно великi, великi прáци не одного гєнiя, щоб засипати ту провáлину, почáту Лэхáми, скинчану Москалiми, що б зв'язати те, що порвála нáша недбáйливiсть, та стидкá, укрáїнська байдúжiсть, та лежáча пiчкурська недобáчливiсть.

Якiяко, колись, коханий син свого бáтька, своiї матерi, втiха своiї родини, цурався свого рóду, свого плєм'я, тiкáв од матерi, сорóмився мóви свого народу, нелюбив бáтька. От куди привелá єго наука без вáродности! Почали їсти всяку стрáву, а пiсля варєникiв Лемiшша вiнесла добрий глек варєнухи, пахúчої, солóдкої, аж губи злипались. Пішла чарка з варєнухою кругом столá.

„Гá випийте-ж, небоже, хоч раз до нас!“ просiв дядько Охрім Якіма! „Самá-ж панi-мáтка вáшь

варіла, а я вась сам почастую. Коли ж не вицьте з моїх рук, то я білше до вас и не приду.

Яким хливів іноді горілку незгірше свого дядька Охріма. Але що скаже Зося, як довідаецца, що він п'янствує з мужиками! Ся думка не давала йому спокую. Піднесена близенько варенуха так гарно задоконала йому в носі, що він не втерпів, привітався поіспісменному, випив чару, другу. Гаряча варенуха тріхи вдарила йому в голову.

„Ми думали, що ви нас потішите вченою розмовою,“ говорив далі дядько. „Ми раді-б и до вечора слухати розумного слова за чаркою доброї варенухи.“

„Нехай Бог спасеть и нашого батюшку, та й его синів,“ промивив селянин. „Оце було як прийдуть на проводі на громадський обід, то так наслухався всього, що й Господи! Було розкажуть нам, як и на тім світі буде людям, що буде грішним, а що праведним; розкажуть було и про Адама и про пекло, и про рай. И малі ті паничі, а так тобі розкажує, та все попробсту та все понашому мов шовком гаптує! Що то пак, пісьменний чоловік! у книжках все написано. Розкажіть, будьте даскаві, дещо, а ми послухаємо! Адаж-ж кажуть, и ви колісь вчилися на священика, та вже онісля повернули тобто на нана.“

Якимови сподобалась річ селянина. Варенуха трохи загрузовала его нуху. Він почав розказувати про те, як Біблія помогла всім народам вийти с темноти, а потім повернув на розмову про блискавиці, про грім, про дощ. Спершу почав був тани говорити по українській, аде сам язик привчений москоською школою, зараз повернув на великоруську мову. И потекла его мова книжна, школярська, нерозумна народові.

„Молнія (блискавиця) прайсходить вь слѣдствіе скаплинія електричѣства вь воздухѣ. Это відітьє, такая агнічная сіла, которая скриваецца в змльѣ, вь воздухѣ а пачом разряжаецца...“

„Господи! як хороше! як гарно!“ промовляли молодіци, киваючи одна до однієї головами.

„Кагда електричѣства скаплиецца и начинаеть разряжаться, гарѣть тагда вь воздухѣ сь страшною сілою устремляецца вь бѣзвздушнае прастранства, прастранства то есть мѣста пустие, примѣрна какъ эта комната. Пачом гром!...“

Яким тарихнув кулаком по столу, аж пляшки задзвеніли. Варенуха почала его гарячити.

„Господи! як хороше!“ промовила одна молодіци з слізами на очах. Йй здавалося, що Яким розказував про пекло. „То грім бітима всіх грішних?“ спитала вона Якіма.

Всі слухали, обернувши очи до Якіма, ловили кожне его слово; усім здавалося навіть, що вони розуміють его а справді можлие слово Якимове було для іх тайною, потайнішою од християнських тайн.

„Скажіть нам, коли ваша ласка, чи правда тому, що під землею в рѣба-кит, котра, часом, трясє землею!“ спитав селянин.

„Не вірте! тому неправда.“ одказав Яким. „Земля крутицца кругом сонця и вертицца на своїй осі.“

„Осі? чи вже-ж то? Хіба-ж земля крутицца, як колесо?“

Всі засміялись зглядуячись.

„А так,“ говорив далі Яким. „Движеніе бываеть центрастрѣмительнае, тоб-то...“

Яким постерегав, що его neroзуміють, хотів говорити по просту, то й не вмів. Піт виступив у его на лиці. Его розмова мабуть не дуже вдовольнила слухачів, бо один мужик покругтив головою и сказав:

„Це, все.... Бог з ним.... А скажіть нам, паничу, коли те добре буде людям? Бо вже дихого натерпілись ми доволі. Ви чоловік пісьменний, може де вчилися в книжках.“

„А якого-ж добра ви ждете?“ спитав Яким, neroзуміючи, що ему одвітувати на тес.

„А якого-ж добра нам ждати?“ Чи ми вічно будемо робіти панщину? Чи не полегшав нам на подати на хліб?“

„Про це я не відаю, навіть у книжках нічого про те не начітував.“

Яким утомився, сидюячись розмовляти а народом. Розмовляти з народом він не вмів, хоч и жив щасливе між простими людьми.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятѣхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ДЕВЯТИЙ СХІДЪ.

За Печинижиномъ.

Нічь зореплива безъ місяця. — Чорний дикий плай у лісі. Вовки вють и евітя сь по за колода очима. Гада спить, то по кортахъ у кочала звита, то коло дерева омовита. Ящурки шарахота вь листю.

ЦОРА

убігає сь кривавидъ ножемъ у рукахъ.
Вогонь пекельний! муки! кари! лиха!
Зміи що сонце пють то! вовкуни,

Що місяць обгризають! все на тебе
Непевна ти планіто!... вь першій разь
Довбущувової криви покоштувати
Хотіла я сегодня — та тота —
Тота гірська цариця!... О богдай
На тебе царь зелізняй, той твій брать,
Що вь черногірськімь озері сидить
Та градь веде та тучу, та стріляє
Нічми вь хрести дорожні!... такь мене
Переполошити!... переполошить
Саме тогди — якь я ті руки імь
Хотіла утинати! вже й надтяла —
А та мара гірская!... О нехай
Вась сто, вась тїсячъ буде! най ввесь світь
Вь попережъ, вь здовжъ я схожу — а я мушу
Я мушу відшукати вась! я мушу
Покушать ще криви Довбущуківъ —
Нехай би й світъ запався!, лишъ покушать? — —
лиже ніжъ.

Півъ каплі серце не вгасить!... Напитись!
Напити мушу ся я їхъ криви
Якь съ кадоба вь киринци! о напити!...
А ще и тихъ обохъ пошукати, що
Іхъ паяя породила сеї ночи,
Бо й то его в діти!... я їхъ найду!
О я їхъ відшукаю! съ підъ землі
Іхъ видру а дістану! — добре що
Ми Томашъ уповівъ, що вни живі ще,
Що вь їхъ хрести в мої!... О я знаю
Ту долю ажъ за добре, щобъ боялась
Що вна ми не подасть їхъ!... И планіта
Гірська імь не поможе!... Ухъ — она! —
утікає.

ГІРСКА ЦАРИЦЯ

приходить, у праві руди вівчарска киржя, у ліві збанокъ вь
молокомъ. Вовча ва, гада спить, она їхъ киржевъ від-
вертає.

О набікъ! набікъ! набікъ! сизі на бікъ
На три малі минути! — На що ви
Усі ся тутъ зібрали? — о я знаю:
Мій брать недобрий вась сюди піславъ
На непогоже діло! —
гада дуже спить.

Ви голодні? —

Я знаю що голодні, да мій брать
Се вась не погодує, якь сама я
Не погодую вась! —
спиле помеже ні молока.

На! се тобі!

А се тобі голубко! — чо ти такъ
На мене розіналась? — на й тобі!
Й тобі на моя кришко! — о коби
Ти знала що за писана та файна ти,
Ти мого брата бесъ не слухала! —
одна гадина спить дуже всіхъ.

Та й ти голубко красна! — й ти! — и ти! —
Тай ти! ви всі вь красні! — ти не хочеш? —
Се молоко вь свіже! — о я вижу —
Що нимъ тебе не впрошу! — ..чимъ тебе
Зазулько упросити? —
старша гадина веться дивно.

Такъ? — нехай!

Учиню твою волю! — завтра рано
Ме дівка йти у матридуну — слухай бо! —
Щобъ парубка строїти. Я вамъ всімъ
Даю на ню путерю: можете
Рознести міжъ собоївъ, лишъ кістки
Лишїть святї землиці! —

гада спить увъ одно и киває головками.

Ще не доста? —

То ще даю вамъ у богачки тої
Корову, що сегодня удова
До неї приходила безталанна,
И молока просила для дитинки,
Для хворої свої, щобъ передъ смертевъ
Му душку закропити? — й се ще ні? —
здоймає киржу д'горі

Ото спалижъ вась земле! —

въ землі зачинають искри сипатсь, гада свиче и утікає.

Вовки вють. Цариця проходить.

Міхайликъ и Марічка приходятъ вь плаї, у лівихъ ручкахъ по
хлібцєвн, у правихъ довгі бичики съ хрестиками на всрху.
— Обоїмъ праві руки криваї и позавязувані. — Ва ними
ступає

АНГІЛЬ ХРАНИТЕЛЬ,

у білихъ ривахъ и крилах, вь зорєвъ надъ головоївъ, у праві
руці довга киржя вь хрестомъ. До дітей:

А не болить вже бубка? —

МІХАЙКИКЪ.

Не болить.

МАРІЧКА.

А я би такъ вже спала!

АНГІЛЬ.

Заразъ синку.

О тамъ вівчарска стая, тамъ вась приймутъ
Благі та добрі люде! — Чо то варе
Людей тихъ такъ богато йдутъ у світъ
Шукаючи за щастємъ — а потому
Го нїде не найшовше, нарикають
Несправедливимъ судамъ? — О коби
Онї лишились тамъ, де Богъ святїй
Поклавъ їхъ: у натурі; и по їй
Законахъ правихъ живъ би — то не треба
Би му шукати щастя, бо оно
Би зъ нимъ и вь нему було, якь та мати
Зъ дитиновъ своївъ рідновъ. — Да те такъ:
Покинувъ чоловікъ небесного
Благого свого батька — му осталась
Натура якъ та рідна мати! вінъ
И тую покидає, а по тому

Щастливимъ хоче бути!... О немає
У світі того щастя — якъ у раю! —
А рай то є натура! —

МІХАЙЛИКЪ.

Бозинько:

А тамъ о, небо є? —

АНГІЛЬ.

Тамъ облаки,

А небо въ серци є. — О що ті люде
Шукають того неба хто зна де,
На облакахъ, на зоряхъ, въ азії,
Въ святого блюда церкві, а то небо
Лишъ въ добрімъ чистімъ серци. Вно само
Є чашъ криви святої, що скупила
Сєсь світъ відъ беззаконій! вно само
Є церквѣ того блюда, и лишъ въ собі
Вно рай той пострадавшій найде! лишъ
Само у собі надгороду за
То добре и недобре! въ нїмъ є рай!
Въ нїмъ Господь пробував — и де инде
За дарма го шукати, бо не має
Єго на облакахъ! — у серци рай є.
вєвкѣ вють.

Я знаю що голодна є ти лас
Зелізного царя! — да щожъ поможу? —
То лихо годі наситити, бо
Вно ситности не має въ собі, и
Во вікъ не буде мати! за того
Само вно, доти жрєсь та жрє, ажъ доки само
Себе само не жїжрє, а тогди
Вно найголодче є! — о то проклїнь
Недоброго на світі: жерти й жерти,
А въ послїди себе! —
вєвкѣ старій вє.

Ти є слїпий? —

И то є прокляте лихого, що
Оно зъ устєклости на рєштї слїпнє! —
И що би зъ світа було, якъ не такъ
Оно би въ світі було? — десїть лихъ
На добре засїдають лишъ одно,
Одном маленьке добре, такъ якъ вєсь
На ягнїткѣ одно велика лая.
Але гїрска царїця: та свята,
Та благодатна сила у натурї,
Вамъ видно відберав, и бїжїте
Прохода у свою пропасть сами! —

ГІРСКА ЦАРИЦЯ

уходитъ.

Амїнь — амїнь! —

идє. Вєвкѣ вють и зачинають утікати. — Все слабше и
слабше чути їхъ вїтє, вєрєштї утїхав зє всїмъ.

(Дальше будє.)

ДУМА

(1654.)

На риночку въ Перьяславі
Ковацтво вїбралось
На пораду — на віраду, —
Волї сподївалось.

Мовъ те море розгойданє
Коваки завзяті
Гомонїди — клєкотїли
Въ гетьманськїй палатї.
Мовъ те море гомонїла
Ковацкїя рада. —
Вїдтакъ втїхла — занїмїла...
Здалася принада,

Московськая принадонька
Злато та талєри, —
Московськая принадонька —
Князї та бояри...

А Богданъ нашъ излякався
Лєствої принади,
Та въ полковникївъ питався
Розумної ради.

Обїзався Богунъ славний
По-вїкъ незабутїй,
И розумний у пораді
И у битвахъ лютий.

„Нащо жъ тобі нїче слави
„У Москви шукати?
„Хїба жъ коваки не всїлї
„Слави добувати?

„Чи жъ не бїли Ляхївъ лютихъ
„За Вислу не гнали?
„Святу волю боронїли
„За її вїрїали?!

„А Москалі — лицємїри
„Наварять намъ хрїну,
„Не додержать свого слова,
„Вдусять Україну!“

Не послухавъ ти, Богданє;
Богуна поради,
Бо не знавъ єси, гетьманє,
Московськїй зради...

Задзвонїли въ усї двори...
Правникъ наступає;
Коваченьки бьють поклони;
Гетьманъ присєгає.

Вїрїєсть царю присєгає,
Златїй хрєстъ цїлує; —
Самъ Україну розпинає,
Самъ її катує...

На Україні не весело,
Всюди тихо стало...
Все ковацтво все лицарство
Живє повсипало...

Мури мїста Петербурга
Трупомъ підперють,

Мутні води у Ладові
Кістями з'упиняють.

А колись-то, може буде,
Издрігнутця трупи,
Заваятця ті палати, —
Мармурові групи;

Изъ сну свого побудятця —
Издрігнутця небоги
Ті козацькі білі кості
Въ глибинахъ Ладогі.

Покивають головами
На тебе, гетьмане,
И загробними голосами
Проклянуть, Богдане;

И не внесуть того горя
Изновъ полягають,
А надъ ними мутні води
Гробну піснь заграють.

Науць Шрамъ.

ВИКОХУВАННЯ ДІТЕЙ

за підмогою

Ш К О Л И.

Щасливий той народ, що має добрі школи. Спромогтись на добрі школи трудно не так через недостатки, не так через убожество, як через передсуди, що йдуть из давніх давен из народу в нарід. Плакали колись батькі й матіркі, отдаючи дітей у школу, а як побж то було дітям! Чого вони плакали? Того, що в школі починалось инше життя, не те, що дома. Учителі, набравшись пополам з гріхом науки по чужих зємлях, або й щирі чужоземці, вважали домівку своїх учнів якимсь вертепом зла, котре вони б то оце мають повикоренювати в своїх учнях.

Тим часом сам чорноризець Печерський, писавши свою літопись, оповідував про гарні нориви й звичаї Полян Дніпрових Звідкіля ж вони взялись, ті норові й звичаї? Не с книжок, бо не було їх тоді в Русі, а з самого сєрця людського. Людське серце творить шанувитий побитъ, а письменні люде знаходять у єму правила життя людського, та й наказують и в будущині тим робом жити, — так сáмо, як людський рózум творить мову, а граматики знаходять правила мови и забезпечують її на дальше. Ледача буде та мова, котру б збудували а ргогі граматики. От така ж буде й жизнь, як її вихвормують наставники людські, не вважаючи на те, як її людське серце окроме від науки хвормувало.

Наші старосвіцькі наставники думали инше. Вони думали, що чоловік — сам по собі звір, а чоловіком починає бути тільки с того часу, як вони єму нададуть своє письменство. Отож пози-

рали вони с погордою на своїх учнів и дідькі наказували ім, а як вони що розуміють, як вони що серцем чують, про се не дбали. Тисячу років идо вже така наука, та й до сєго дня діти плачуть, идучи в школу, — плачуть не самі пустуні, не самі попсовані, а найбільш такі, що виводані коло найкращого материного доця, за приводом найрозумнішого с природи батька. И в котрої ж матері не болить серце, як дійдецца до оддавання дитини в школу? Чорноризець Печерський насміхавсь из тих, що тужили над дітьми за тисячу років до нас, бо, бачте, вони були язшники, не знали ще Христової науки. Чого ж тепер тужить серце в матери, а в иншого й батька, хоч вони вже й знають Христову науку? Мабуть шкільні передсуди зістались такими, як и за часів Византийських.

А чого ж би ім зникнути? Школа й досі зіставця в тих самих руках що й тоді, — у руках так званої правоправящої чи предержачої власти. Всеучилищем орудує министерия, а всеучилище своїми презентаторами, подає закони й тим початковим школам, що ніби зовсім собі заводяцца по волі, надає закони навіть хатньому ученню по за школами. Поки всеучилище не станецца творивом самосудної, вільної розумом и правом громади, поти й початкові школи не підійдуть під сємью и и домівку так, щоб ні дитина, идучи в школу, не плакала, ні в матери серце не боліло.

Тепер між сїмью й школою лежить якась безодня, що дитині страшно її переступити. Чув дитяче серденько, та не вмє сказати, що все єго природне право за щось напастуєцца, що єго святе чутиво зневажуєцца. „Се вже тобі не домівка!“ промовля до єго все, що дитина бачить и чув в школі, — так, ніби домівка, з любим матернім голосом и ласкавим поглядом, була чимсь грішним, негодивим, а ось тут то вже святиня добра и розуму!

Хто ж у сій святині стоїть коло жертівні? хто священствує? Чим він переважує серце и рózум тих, котрих дитина вважала за святих у домівці, за найдобріщих у світі, за самих правдивих між людьми, — чим?... Де в єго той огонь, те чисте, невгасиме полемъ, що горить у серці в батька й матери? И невже сяке-такє письменство розумніще від того ладу, котрим вони держать сємью и госпóду изъ дня вь день, из року в рік? Се — слово, а то — дідо; се — теория, а то — практика.

Дитині сказано, що учитель вельми розумний чоловік, та вона єго тільки боїцца, а розуму єго не бачить, бо самого єго не любить. Розум батька в та материй розумний ій, а сей ні, се якийсь

нерозумний розум! От у сѣму то й лихо, що дитина и серцем и умом жахасця свого учителя, замѣсь того, щоб ёго любити, а любивши розуміти.

Вину сѣго складують на самих дітей, а годилось би подумати, чи не ті винні, хто споруджує школи. Що таке школа? Хата, тільки вже така, буди й інші діти сходяця. Чого вони сходяця? Учитись. Чого учитись? Письменства. На що те письменство потрібне? На те, щоб, вирости держати семью и господу своїм розумом. То не саме письменство чоловіку потрібне, а те, до чого воно служить? Певно що ні: воно тільки вказує, що, звіділя и як засягть до найращого порядкування в семі и в господі. Коли таи, то виходить, що се тільки знаряддя до життя семію и господою, а головна річ — усе таи саме те життя. Зазнавати ёго починає чоловік у рідній хаті; ту ж саму хату мусить він колись своїм розумом порядно держати.

То виходить так, що коли б чоловік навчавсь у доміці письменства, то ёму й школи не треба? На се питання розум наш и пересвідчення одвітувати муть, що ні. Чом ні? Ось чому. Ти живеш з оцем — матіррю до-часу: порядок природи наказує їм колись умерти, а тобі — бути таким дорослим, а далій старим, як вони. Всі їх ровесники також перемеруть раніш ніж твої ровесники. С кім ти тоді знатимешся? Тільки с тими, що бували в твоїй отецькій господі, або котрих убачав еси поблизу своєї рідної оселі, чи на полі, чи в дорозі, на якийсь там час. Добре ти їх не визнав, и вони тебе добре не визнали, бо в купі ви мало що робили. Оце ж школа дасть тобі знати ровесників твоїх, щоб ти знайшов між ними товаришів на весь вік твоїй. Розгортуючи вкупі розум свій при науковому світлі, ви найкраще себе визнаєте, и свого початкового життя громадського до віку не забудете.

Коли тає (спитає, читаючи се учені вторий) то яка мусить бути роля учителів? и які повинні бути ёго прикмети?—Учитель мусить бути учням за батька серед шкільної семі и за матір серед шкільної малічи. Де ж ёму взяти батькового й матиного сѣрця? Бо без сѣрця не можна ёму мати й такого розуму, дітвора розумного, як у батька-матери, — де? На питання одвітую питанням; А де брав любов до своїх учнів, до всіх надібників правди, та до діток маліньких, той кого звали Учителем благим? Не ради чого иншого обертаюсь я тут до Христа, як ради того, що сѣго великого учителя знають усі більш, ніж которого иншого; а їх було багато на світі... Я хочу тільки сказати, що діло учителя — велике діло, а й надто — учителя початкового. Коли університецькі городи закликають до себе вслими вигодами знаменитих прохвѣсорів,

то сільські громади мусять чинити так само спочатковими учителями. Не гімназия и университет мусять бути головними ступнями до того, щоб кохана дитина ваша сталась чоловіком достотнім, а перш усѣго — рідна хата, потім початкова школа. Коли б котора громада спромоглась своїм коштом заложити десять гімназий, то зробила б вона дуже розумне діло, спорудивши тільки одну гімназию, а девять (коли б не можна було більш) початкових шкіл.

Се не утопия, бо он — в Американських штатах найбільш мають нагороди за свою працю початкові учителі. Там уже давно завелась між ними конкуренция и мають вони своїх оцінщиків по громадах. — Нам далеко до Американських штатів, а про-те мусимо п'ястись до їх високости: мусимо, бо пропадемо; коли сѣго не допнемось, переродимось ув инший народ, у такий що має високий взорівзир громадської просвіти перед очима, а не за плечима. На щож би й писати нам оце, коли не на те, щоб хоч на грядущі роки зрозумів дехто, як вно в нас єсть, а як повинно бути. Саме вже зрозуміння — ступінь у гору. Знайте ж, батьки и матірї, знай кожне чисте и благе серце, що школа не мусить лякати дитини. Поки во на лякатиме, поти в ій стільки буде добра на будущину, скільки ми здобулись ёго за тисячу років, від початку письменства на Русі. Перестане ж вона лякати тільки тоді, як зробиця дитині новою домішкою, з новими вже не семіяними, а громадськими правами и втіхами. Чого б и як би треба вчити дітей у такій школі, — про се поговоримо иншим разом.

Ованас Прач.

ВІСТІ.

— *Начерк слов'янської філософії.* Під таким загальнокомъ вийшовъ сими днями на німецькому язичі перший випускъ сеї широкої и трудної праці Дра Кліма Гаюкевича. По переднімъ слові, въ котрімъ авторъ питає: *чи може бути філософія народною?* рішає позитивно, переходить вінъ до *письменности духового життя Слов'янъ*, а виттакъ до *філософії у Поляків*. Вся праця заснована и оперта на ціннихъ ділахъ слов'янськихъ авторитетівъ, якъ: Шафарика, Гаюша, Нарушевича, Либельта, Максимовича, Караджича, Челмаковского, Паляцького и др., показує ясно, що нашъ родимецъ широко познакомивъ ся ізъ воімъ, що *означилось* до сеї пори на поли красної и ученої літератури слов'янської, имено митології и правдодавства, и дає намъ певну поруку, що знайде собі цоважне місце поміжъ творами ученого слов'янського світа. „Начерк“ залицяє ся дуже порядкомъ гадохъ и ядрности стило. Уступъ про *письменности духового життя Слов'янъ* подає намъ перспективу, *хрївъ котру добачаємо, ить основно*, а при тімъ вірно и широ, думає авторъ подивитись на слов'янську епизодею. Сподієсь у дальшихъ випускахъ зустрінемоєсь зъ оглядаєть

и розборомъ нашої українсько-руської епикої, до котрої окрімъ Максимовича поглядівъ на народні пісні, положивъ И. Нечуй въ своїй праці „Світоглядъ Українського народу“ (диви „Правда“ П. р.) добрий засневокъ. Ми званимо ся, користаючись сказавши, працею Дра Кліма Гавкевича, а при сімъ осмисляючись подати ш. нашимъ читателямъ у перекладі устунъ, надписавий: *Про имшоменности духового життя Слов'янъ.*

На стор. 9—13 каже авторъ:

„Спосібъ думання и чуття; світоглядъ и поглядъ на життя слов'янського народу визначають ся въ ёго міркуванняхъ и зображенняхъ (въ вузчій змислі слова), позаякь сі становлять дійсно народне и первісне майно духове, позаякь въ нихъ добачаемо свіже, живе, вірне життя и початки культури въ природнімъ розвитку. Передъ всімъ треба покласти вагу на те, що кожда идея мусить бути вібрана въ одиницю, всяке абстрактне зведене на конкретне и индивидуальне, и що мусимо признати невидимому світові безнастанний впливъ на видимий світъ. Богъ и духъ не суть у Слов'янъ чимъ-то мертвимъ, неподобнимъ (gestaltlos), але противно живуть вони повнимъ життямъ въ певній подобі. Слов'янинови не єсть Богъ идеєю, доконалостю (absolutum), але живимъ, творчимъ лицемъ, котре не цураєт ся матерії, а прибирає її на себе, щобъ могло віттакъ заявити черезъ її духа свого. Богъ и широкий світъ духівъ наповняють землю и правлять справами чоловіка. Хто живе по законамъ нороственнимъ, той знайде до Бога, той безпосередно получит ся въ світомъ духівъ; Слов'янинъ чув сей світъ духовий и примічає ёго своїми змислами. Немає у ёго дуалізму; начатокъ злого підходить відъ начатокъ доброго. Рідъ чоловічий осягає свою достойність и щасливість, коли осуцває (реалізує) добро, правду и красоту. Безсмертність не єсть ідеальна, але индивидуальна, чинна. Природа, яко боже твориво, єсть святою, и въ ній захований лежить скарбъ таємниць.

Що найважніші плоди духового життя суть настроєні підъ одинъ ладъ. Природня поезія визначаєт ся роскошностю, чистотою, сердешностю и теплотою чуттівъ, а безсторонний чтець зъувидить на диво духа Анакреона и Гомера въ жіночихъ и лицарськихъ співахъ Слов'янъ. Коли Слов'янинъ поверне гадки свої до Бога, коли стане прославляти діла лицарські, коли заведе обрядову пісню та любощами повине, заедно заявить вінъ тоді сумне чуття свого серця котре пригане намъ лідийську банливість, щобъ вернути до Бога и получитись въ нимъ. Красна литература, крімъ п'ятої поетичної вдачі, носить на собі ще той слов'янський тиць, котрий въ певній мірі у всіхъ слов'янськихъ племенъ находить ся, себ'ю: єсть вона лагідна, сумярна, тепла и умишловлена.

Лиричність всюди перемагає, а епічні и драматичні твори суть заедно переплетені лиричними епіводами. Музика и співъ, коли суть народні, дишуть супоконь, лагідностю, навіть часто сумотою, а моль-голоси ще нявкы звучать переважно въ слов'янськихъ мелодіяхъ. Въ житті, котрий зображує въ дрімоти вибиваючого ся духа чоловічого, визначаєт ся природний Слов'янинови и нимъ вихоханий характеръ: лучити въ одно орієнталізмъ зъ западнимъ и годять суперечности; слов'янський народъ не получивъ те, що на дорозі життя свого яко придане діставъ, въ мертву, неподобну одиницю, але зробивъ сь того живу, гармонійну цілість; вінъ сплівъ сь поодинокихъ цвітівъ вінець, котрого своїмъ духомъ скріпивъ и украсивъ. Сі цікую-

чі признаки находимо и въ ёго історії. Слов'янинъ готовъ до ділання, коли орієнталізмъ безъ самовіжн життя свое пересить, а западникъ біля мети історії пробіжить. Тривало довго, закнмъ Слов'яне въ більшій громади негромадились, а слов'янські держави позакладали чужинці; повагомъ и обачно поступають вони теперъ за скоримъ ходомъ європейської історії; більшъ пасивно заховують ся вони, але не назвали ще свого слова, не прогуляли ще свого духа. Шукаєт вдуває переважно идъ романтизмови, котрий заявляє себе въ строгімъ пониманні ідей, чуттівъ и способівъ зображенні християнської, а въ поезії и митології не придержуєт ся історично-ученої точности и звязлості; християнськимъ толкамъ доводить ся черезъ те певна и поважна удача. Плястика визначаєт ся прирочною и висловною правдою, гармонією, силою и припадливостю. Іменно дивнимъ єсть релігійний бсвятъ, котрий наданий віставъ скульптурі такъ християнствомъ, серповою традицією и типікою, якъ и щирістю, сердешностю и сумовитістю индивидуальности зображаючого и зображеного. Ті самі цікуючі признаки находимо такожъ въ політичнихъ и релігійнихъ законахъ, то знову въ народній вдачі Слов'янъ. Вже найдавніші писателі представляють намъ їхъ яко хліборобний, супокійний, лагідний, побожний, сердечний, повагомъ але зъ натискомъ ділаючий народъ, а коли порівнаємо життя духове въ Європі зъ організмомъ, то можемо, по минулихъ и теперішніхъ ділахъ судивши, доказати, що Слов'яне у ёму ще по нявкы займають місце серця, германські народи місце голови, а проте до себе стоять у такихъ взаєминахъ, у якихъ стоить чуття самовіжне до духа.“

Примічаємо тутъ що ш. авторъ „Начерку“ засяляв торікъ нашу „Правду“ филозофичними статтями и що теперъ приславъ намъ розправу про „фантазію“, котру небавомъ помістимо въ нашій часописемі.

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Зъ 25 ч. зачинаєт ся 3 - те чвертьрочче нашого письма. Запрошуючи до предплати, просимо о скорі надсиланні грошей пренумераційнихъ, а тихъ П. Т. предплатниківъ, котрі ще сь предплатою въ зяяглості остають ся, по крайній мірі о присланні належитости за часъ минувший. Хто не схоче більшъ одержувати наше письмо въ новімъ чвертьроччю, най зволить намъ звернути 25 - те ч. назадъ.

РАЙХАРДЪ & COMP.

спродає у Львові на валовій улиці ч. 228

БИБЛІИ и ЗАВІТИ

на богато стариннихъ и живихихъ мовахъ.

Ціла оправлена библии стоить 42 кр. и висче.

Новий завітъ „ 12 кр. и висче.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косаць, Дръ В. Лукаковський, Ом. Партицький, Дръ К. Сушкевичь.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлиши виносить:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
½ р. 2 р. 50 кр., на ¼ р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на ½ р. 3 р., на ¼ р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на ½ р. 1 р. 50 кр.,
на ¼ р. 80 кр.; —

ПРАВДА

иписьмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на ½ р. 1 р. 80 кр., на
¼ р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на ½ р. 1 р.
на ¼ р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на ½
р. 1 р. 30 кр., на ¼ р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453¼ (Галицька
улиця).— Рекламациі, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р И Ч Е Н Н А.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

Річ дільна.

Вже звернуло з півдня, як гості почали про-
щатись. Старий Лемішка повеселішав тим, що
такий його вчений син показав гостям хоч трохи
свого розуму. Мати була рада, и все говорила та
говорила. Дядько Охрім з дядинною теж були раді,
що небож не гордує ними. Всі вийшли на двір,
всі обнімались, цілувались, обнімали й міцно цілу-
вали Якіма, потім посідали на вози и під гарячим
промінням південного сонця рушили в дорогу. За-
ворітими знов стали. Старі Лемішча з пляшкою
в руках частувала гостей на дорогу, подаючи чар-
ку на вози. Ще раз перецілувались, и розпрощав-
шись остатній раз, рушили на ярмарок. Старі вер-
нулись до хати, а Яким пішов в садок, ліг у хо-
лодку під гіллястою аблуною и міркував про ви-
падки цього дня. То йому згадувалась його мати до-
ганяючи його по дорозі с церкви и гнів на матір
надивав його лице; то згадувалась йому розмова з
гістьми и гордість збурювала в йому злість.

„А що буде як Зося почує, що я звинствую
з мужиками та міщанами, веду з ними кумпанію?
Чи знає вона, чий я син, хто мої батьки? А якъ
дознаєцца, чи буде мене любіти? Чи схоче вийти
за мене заміж?“

Такі думки пролітали в його голові, тоді як його
очі дивились на той гай, де Зося любила гуляти
раніом та ввечером. Верховé гілля того гаю вити-
малося зза зеленої гори. Над гіллям миготіло бли-
смує маєрево сонця, слалась тонесенька намітка
сівого туману. Той гай здавався йому зачарованим,
тягнув до себе всю його душу, приволював його очі,
его думи. Чи не під тим дубом вона тепер гуляє,
що ондечки розіслав гілля, як ті руки? Чи не та
ліна зеленим містом, дивниця на її красу? Вже
сонце наближалося иг заходу, як Лемішківський
встав и поволілся до того гаю.

Місце, де любила гуляти Зося, було найкраще
на всю околицю міста. В свято або в неділю туди
йшли на гулянку не одні панночки Пшепшинські
алє й другі городяне, навіть міські наймицькі. Не
широкою зеленою долиною між двома крутими зе-
леними боками гір крутився маленький струмочок
воді, переливаючи воду одного ставка до другого.
Подсауди попід горами росли густі гаї, роскідані
букетами. По долині росла осока по над водою, цвілі
күпами лісові квітки. З боків гори місцями висту-
пало сіре каміння. В одному узирі йру блищав
ставок обсажений високими вербами, чорнів млин,
а другий узирь вганявся в зелену дубову діброву.
Узенька стежечка крутилася гадючкою по зеленій
траві и доводила до криниці с погбожою водою.

Вернувшись до дому, Зося до слівечка роска-
зала сестрам про своє спіткання з Лемішківським
и навіть про те, що Лемішківський повинен сё-
годня стрівнутись з нею на долині. Зося була певна
в тим, що Лемішківський любить її. Їй хотілось
допекти старшим сестрам за тяжку опіку над нею.

„Мої сестриці кохані!“ промовила найстарша
сестра Люціна. Давайте, пожартуємо трошки с
тим чудовим мужичком!“

„Добре, мой дорога,“ одказала середуща, Рузн.
„Він такий гарненький хлопчик, хоч и мужичок!“

Кожній хотілось приворожити серце молодого
й гарного мужичка.

„Знаєте що?“ промовила Люціна. „Уберімось
так, щоб підійти під його міщанський смак. Поца-
діваймо сүкні, які в нас в найясніці! щоб так и
різали вичи.“

Панни винулись до гардероби. Та думка стала
ім привідом и до забави, и до кокетства, без котрого
Полька ані тхне, и не дикне!

Люціна знайшла недуже модню сүкню, ясно-
червону, без всяких квіток. Червоний цвіт був їй
дуже до лиця! Вона знала тєс. Повєрх червоної
сүкні вона підперезалась ще червоною широкою
стрічкою, на голову наділа якісь квітки з бархаток
огневого цвіту, похажі на червоний мак. Іі чорні
брови, нарі очі, повне рум'яне лице с повною ши-
єю, серед червоного цвіту були кращі вдвоє. Вона
взяла в руку пучок найчервоших оргиній.

Рўза убралась так само в зеліно. Темно-зеліна сўкня дуже пристала до її не дуже темних кіс. Свої розпущені кўчорі вона перевидла зеліною аксамитовою стрічкою. Її повне біле лице з дуже ніжним рум'янцем ш червоними губами здавалося пишчою квітною серед зеліного лістя.

Збсья убралась в нову ясно-сіню сўкню, сіню, як небо. Без жадних квіток або стрічок на голові й на шиї, вона зливалася з синім небом, тоді як йшла по горі. Тільки її русіва волоска з кўчорями та з білими як сніг одслоняними плечима, здавалася, літала по небу, як той двокрилий херувимчик.

Саме вб'їрання коло дзеркала було для сестер такою втіхою, таким проводом безробітнього святкового часу, що панні безперестанку реготались на своїй вигаді, з своїх театральних сўконь.

„А знаєте мої сестриці, яка міні дўмка прийшла?“ промовила Люціна, дивлячись на одну картину, де були намалівані три богословські добродітелі: віра, надіжда й любов, у постаті трьх панночок, сидічих під пальмовим деревом. Одна панна була намадівана с хрестом, друга ш чашою а третя з малою дитинкою. Чи пам'ятаєте ви, сестриці, ту високу грушу що схилдася над самою криницею? Ми посідаємо під грушою достоту так як оці панні намалівані, и будемо дожидати Лемішківського.

„А справді посідаймо! посідаймо!“ крикнули в один гóлос сестри, припліскуючи в долоні.

„Тільки що ми позаб'їраємо в руки, щоб достоту спевднати оцю картину промовила привідниця Люціна. Тут одна панна держить хрест, друга чашу, третя дитинку. Не позаб'їрати-ж нам у руки таких штук! Ми й без того в цих пагріярхальних сўкнях походжі на якихсь святіх, прецодобниць! И бес того ціла місто чуджє з нас. Дитинку ще сьж так... Хіба взяти того опецька нашої наймички.“

„А хто-ж ёго візме? спитала Збсья.“

„Збсья! а хто-ж білше?“ одказала Люціна. Всі засміялись.

Той регіт долетів до ушей сонного батька, що спочивав по обіді в другій кімнаті, завертївши гóлову білою хўстиною, щоб по лісині не лазили мўхи. В довтому шляфрóці, в патїнках, з білою хўстиною на голові, котра до того прехимёрно стирчала на голові, якось рїжком, виглянув Пшешпінський з дверей слїпаючи сонними очима.

„Що тут дівця?“ спитав він з гнївом.

Дівчата з реготом кинулись до ёго и почали цілувати зо всіх бóків, прóсячи пробачення.

„Смійтесь діти, абї неплáкади! та коли-б ви собі йшли або гуляти, або замїж, або що! Женїх трапляеця...“

Шандонько потім вїйшли сестри з дбму и пішли до гаю глухими переулками, щоб сховатись од цікавих очей городін. Люціна вся червона горіла, як огонь и несла в руках великий букет оргїній червоних, як жар. Червоний убір на голові, походжий на дівчачі квіткі, надавав їй вид сїльської дівчини в квітках. Рўза, вся в зеліному убірї, несла в руках роскішну гільку рай-дерева. А Збсья сіня, як небо, держала в одній руці книжечку, а другою вела невеличкого сусідського хлопичка, гáрного як янголітко.

На яру коло криниці було найкраще місце. Високий камінь трóхи виступав з гори. Спід ёго лилася вода с холодного джерела и стїкала в ширóку криницю с природнім кам'яним дном. Чїста як кристаль вода стоїла вшчерть с кам'яними краями криниці. В воді тїхо плавала криничана червонобóка жабка. Прихóжі люде, припадаючи колїньми на камінь, нахилились и пили воду. Густі вулиці ліщини, бузини, чорношїну, понависали звёрху над криницею, а трóхи набїв росла шпирбóк-гілляста груша. Коло груши повитїкане з землі каміння робило природні лавки для спочїнку. Те місце обїрали напнóчки Пшешпінські для своєї кумбдії. В театральній повладі тіла сіла Люціна під самою грушою, коло стóвбура, ширóко розіславши червону сўкню по траві. Трóхи нїже на кам'яних східцях по обїдва бóки посідали сестри. Рўза обмáхувала лиць зеліною гількою рай-дерева, а Збсья посадила коло себе хлопичка в білій сорóччинї підперезаній червоним пояском. Вона розгорнула книжку и почала читати. Вид дуже нагадував картину трьх добродітелів и тільки тим одрізнявся, що старші сестри, з гáрними але зліми лицями білше отїляли собою грїхи, нїж добродітелі.

Всі прохóжі, навіть селяне, задивлялись на панночок, на їх чудний поклад тіла, на одіжу, на сўні, стрічки. Деякі мїські шутникї назвали старших сестер гáрними колёрованими гадюками на зеліній траві. Але всі задивлялись на Збсью з малім дитям. Гáрна й тїха, з малім дитям коло себе, вона здавалася янголем, котрий на образах провóдить на небо праведну дўшу.

Паннї не помилялись. Лемішківський впроблудився до гаю и тїхо ступав стіжною, шукаючи очима Збсьї. Червона постать Люціни, як та огнепальна куниня серед зеліні, звернула на себе ёго очі. Наближився він и остовпїв. Картина дуже вдарила ёго очі. Збсья здалась ёму якимсь незвичайним духом, котрому б жити тільки на небі.

Не дотягаючи до самої білшої добродітелі, він сїв коло Збсьї, поклонившись сестрам. Збсья ледві підняла на ёго очі и знов спустила їх нїби несміливо до долу.

„Чи й пан любить самотність, як і ми?“ спитала ёго з гори Люціна.

„Я недавно полюбив цей гай. Він од нас дуже далеко,“ одказав Яким.

„Що ви знайшли тут такє принадне? чи погону воду в криниці? чи тутешне чисте повітря? чи може, тутешніх людей?“ спитала Люціна.

„И вода добра, як видно, и повітря чисте, и яр зелений, але люде далеко кращі одусєі краси природи!“

Люціна двома руками загарбала собі той комплімент.

Очі в неї заблищали радісно.

„То пан не любить краси натурі?“ спитала Рўзя тоненьким не своїм голоском. „О стид! особром — не розуміти краси синєго неба! Дивіця!“ промовила романтична панна, „якє тут деребороскішне, небо хороще! А той струмочок що тихо дзюркотить коло ніг наших по каміньчикам, ніби малє дитя ремсає! а ті квіточкі, що он на доліні насіяла Бџа рука, а те зелєне бадилля...“

„Тим-то ви й сукню добрали до свого смаку. Вона зелєна як те бадилля...“

Рўзя прикусила язик, трџхи зобідившись.

Яким простяг руки до дитяти, не знаючи, як зачепити Зџсю. Дитя сміливо обняло ёго шию рученятами, притулило голџву до ёго лиця, своє біле як лянї пачџси, волџсса — до ёго чџрних як вџрнове крило, кўчерів.

„Ви дуже любите дітей?“ спитала Зџся и зачервонилась.

„Дуже люблю дітей и всїх людеї добрих як діти.“

„Діти, то те самє, що й натура,“ перервала Рўзя. Вони нікому не заподіяли зла, як ті квітки, що ростуть ондечки на доліні. То аємні анґодї, посланї Бџгом для втіхи людеям.“

„Я, здабџця, бачу вас тўчекки в першій раз, спитала Люціна з гори. „Чџм ви сюди не приходите гуляти?“

„Бо не маю часу. Тепџр нас закидали робџтою.“

„А як мїло після важної роботи зостатись з своїми дўмами в такій чудџвій околїці! промовила Люціна. „Якє це місце придатне для фїлософських дум!“

„А ви тут чџсто фїлософствуете?“ спитав Яким. „Мене дуже бере цїкавість знати, про щџ молодџ панна дўмає, та ще в лісі?“

„Чи вже-ж ви дўмаєте, що панна незугарна навить дўмати про щџ пўтне?“

„А мїні здабџця, що панні тїльки вигадують модні сукні, та всякі убџри.“

Червџна крџска розлилась на лицї Люціни. Другї сџстри осмїхнулись.

„А мїні здабџця що панна, хоч трџхи пўтна, зугарна и погадати недўмати гџловою, и пожити сџрцем, душею помарити гулячою, як метџлик мрїє, и погадати про сукні, та стрїчки,“ сказала Люціна, остерегаючись, щоб Яким не прийняв її за великорозумну, черству, павву.

„Вважай, пані! дївочїй рџзум зугарен нестергати навить фїлософські тїнни и складати от талї прехџрџші букџти, як оцџї,“ додала Люціна, штўчно пїднимаючи вгџру свій букџт... „и навить жартувати з молодими хлопцями...“

Щџб показатись молоденькою, трџхи вїтреною дївчиною, и пїдійти пїд смак простих дївчат, вона одірвала найбїльшу оргїнїю и кїнула з гори на Лемїшкџвського. Як раз тоді ёму трапилось пїдвести бџї в гџру! Оргїнїя потрапила ёму в самїсїнькїй нїс, лїпнула свїжим лїстом по лицї, одскџчила и тихо впала в криницю, розїславши червџний лїст по водї и ніби смїючись жџвтим осерџдком з незрўчної панни.

Всї засмїялись. Дитина аж покотїлась од смїху. Люціна почервонїла и почала просїти пробачџннн, додаючи однакџ, що панна якїм би спџсобом не дарувала паничџві квітку, не повинна просїти пробачџннн.

„Добре дарўєте! Мабуть од щїрого сџрця, бо в мене аж нїс забџлів.“

Тим чџсом як старші сџстри пускали на ёго свої стрїли, щоб вразити ёго сџрце, Зџся розгорнула книжечку, и почала читати. Лемїшкџвський не зводив з неї очџї. Якџ вона здавалась ёму гарна, добра, тихџнька, ласкава поруч с кџветками сџстрами. И одначе вона не подивїлась на ёго, не заняла й слџвом... и тим ще бїльше спџдџбалась ёму.

Незабарџм пџтім всї встали. Яким зџраз пристџв до Зџсї, вџзявши на руки хлопчика. Дорїжка була вузџнька. Старші сџстри тулились до ёго, спїхаючи одна одну одначе мўсили вџвох ступїти вперед и зостџвити позад себе Зџсю з Якимом.

Вже починало смеркџтись, як Лемїшкџвський провџдив панночџк до дому. На ганку сидџв їх бџтьво. Вернутись назџд Якимџві було незрўчно; він мўсив пїдійти до самого Пшєпшїнського и привїтатись до ёго.

Станџвїй, не подавши ёму руки на балу, тепџрички трџхи не обнїмав ёго, побачивши коло своїх дџчок, и просїв зайти в гџсті. Яким тїльки й того жџдав.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ДЕСЯТИЙ СХІДЪ.

У Печиніжні. — Нічъ.

Подвіре въ замку, а на подвірю велика желізна пічъ на-
плена ажъ черлена. — Два горнарі зъ довгими земляними
кочергами пересувають жаръ у печи.

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

Братчику: коли у пеклі такъ горячо якъ тутъ,
то не знаю, якъ ті люде тамъ можуть витримати?

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

Ова! — коли тутъ витримують, то чиму би
не мали тамъ витримати? — ба я навіть гадаю,
що тутъ чоловікъ на разъ мусить білше витримати
якъ у пеклі? —

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

На прикладъ? —

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

На прикладъ: якъ лиху жінку має. Чижъ она
ему сто разъ гірше не допече, якъ настояще пе-
кло? — Я знаю дуже багато хрещенихъ людей,
що би сто разъ радніці у пеклі горіти якъ зъ
своїми жінками жити.

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

А я зновъ знаю дуже багато такихъ жінокъ
що би сто разъ радніці чорта зъ рогами передъ
собовъ видіти якъ свого чоловіка. И справді: мат-
буть и чортъ рогатий не такий бридкий та гидкий
якъ де який чоловікъ, а ще тогди, якъ прийде съ
корчми паний та запахне въ хаті якъ гуральня, а
вітакъ стане григоря кликати на цілу кімнату! —
Шкода що ти не жінка: я би тобі зичивъ зъ рад-
ної душі такого чоловіка, або зновъ другого такого,
що якъ стане жінка коло стовпа, то вінъ заразъ
біжить на зирці, чи она не буде що зъ стовпомъ
говорити, а якъ кашне, то півъ рікъ у неі питати
ме чого вна капнула тогди й тогди, въ четверь
дві веділі о перед пущеня, якъ сонце на півтора
пядя ще не дійшло було до рога відъ попової хати.
О справді, ті жінки мають право, коли часомъ во-
лили би чорта зъ рогами видіти якъ свого чоловіка
такого.

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

За тежъ они своїмъ чоловікамъ и вміють
гарно роги приправляти! — На прикладъ: явится
який гарний урлєнничокъ у селі, такъ жінка заразъ
чоловіче: а чиму того ледіня не закличешъ та не
приймешъ гарно? — хіба ти не знавешъ що вінъ
по світі бувъ та щось видівъ та щось знає, не такъ
якъ ти дудзумане старій? — А то ще вінъ береться

мені відъ первихъ первої тітки непота синъ? —
Зъ родами треба пізнаватись чоловіче! —

ПЕРШИЙ ГОРНАРЬ.

А чоловікъ — хіба їй слушає? —

ДРУГИЙ ГОРНАРЬ.

Ану най не послухає, чи не буде зъ руский
місяць ходити и голодий, и чорний, и не змитий,
и не обдерганий? — а то ще трафится часомъ, що
жінка съ туги за родичемъ своїмъ близкимъ захво-
рує, та ще мусить сердешний бігати по примівни-
цяхъ та по бабахъ, аби золотінникъ брали та на-
слання відвертали, а то би тобі и півъ року зъ
ліжка не підвелась. — Да цить — пауть! горни!
горни гарно, аби и намъ такъ не довелось нагріти
якъ тому сердешному гуцулови, що го мають у
сі печи палити! — горни! горни! —

зъ одного боку виступає князь зъ Колотніцкимъ, за нимъ
богато лицяких панівъ и усі двораки, а зъ другого боку
ведуть навцирні вязаного Довбуша. Миръ.

КНЯЗЬ.

Га маю тя мотеливу пишний
Ти гуцулский, що ажъ въ кімнати ти
Літавшъ до княгині? — О не будешъ,
Не мешъ уже літати! тутъ тобі
Ті крильця обгоря, у сі печи! —
То за тото Василю, що тобі
Поля я давъ и хату, за тото
Мені ти се зробивъ? — Га? — за тото
Ти звівешъ мою жінку? — за тото
Знівечивешъ мій світъ, и мою славу
Ти за тото столочивъ? — Довбущуку!
О вражий Довбущуку: замокъ сей,
Всі добра ті мої, усе, усе
Й жите то мое навіть бувъ бихъ радо
Ти давъ, абесъ лишъ бувъ мені отце —
Отце бувъ не зробивъ!...

ДОВБУШЬ.

Я що зробивъ —

То я зробивъ вже Ляше, а ві
Любивъ я, я любивъ їй, щобъ ти знавъ!
И вна мене любила! — Ти гадавешъ
Що князямъ лишъ любити можна, а
А мужикові ні? — О Ляше, Ляше:
У кожного однаке серце въ грудехъ,
И та любя однака! — я їй винісь
Зъ вогню и вна моя! Чомъ ти не важивсь
У половинъ за невъ? — Така любя,
Що у вогонь не піде за коханемъ,
Така любя студена! — А поля
Не беру я зъ собовъ, они твої,
И съ тими навіть, що я їхъ придбавъ!
Бери собі! а мою жінку и діти
Ще вишний погодує! — Чо я стою?

КОЛОТНИЦКИЙ.

То Богъ твій пизматичкій таъ тебе
Се вивчивъ Довбущуку, за добро
Невдяковъ віддавати? — О негідний
Той Богъ вашъ мусить бути!

ДОВБУШЬ.

Щобъ ти й Бога
Ще зъ Божества не скинувъ? — То хіба
Той Богъ вашъ римский ліпший, що вамъ каже
Гноїти світъ сесъ кровівъ віри ради?
О чули ми не мало, якъ ви тамъ
На наші Україні газдували
Та якъ людей покли, ви людодіди
(Чи якъ тамъ? — езуїти)! ви! а Ляхъ
Роженъ тримавъ безумний!

КНЯЗЬ.

Ще мепи? —

У пічъ его панцірні! —
панцірні пускаються до него.

ДОВБУШЬ.

рве петельки на собі, вириває князеві ганчаръ зва паса и
пускається до панцірнихъ. Панцірні даються назадъ.

Прічъ! — ану

Нехай мене кине хто!... Я у пічъ
Самий дорогу знаю и безъ васъ,
И хочу въ ні горіти! — не тиму
Що симъ тутъ двомъ заблагось, а тиму
Що хочу! а тиму я хочу, бо
И вна въ вогни згоріла, якъ ми кажуть,
Хоть и вмерлу спалили! — Ляше Ляше —
А ти ся не соромивъ, умерлу
У пічъ казати кидать? — о и звіръ
Надъ трупомъ не збиткується, лишъ Ляхъ
Одень такий на світі!
князь у роспуці.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Въ пічъ зъ нимъ, въ пічъ! —
панцірні пускаються зновъ до Довбуша.

ДОВБУШЬ.

Назадъ! — ще далі! — далі! —
всі даються назадъ — князь такожъ.

Такъ! — теперъ

Мені ні крока зъ місця! бо...
иде и гладить князя по підъ бороду.

Небійся

Мій пане Образпольский! — думаешъ —
Що вінъ не в твій довший якъ сей ніжъ? —
О, того лишъ не бійся! — въ гуцулівъ
Хто пса би ти убивъ — то й до стола
Би того не приймили! — О не бійся
Відъ мене ти лишъ смерти! —

КНЯЗЬ.

Ще якого

Я сорому діждаюся?...

ДОВБУШЬ.

Ти? — иди! —

Ти видівъ, щобъ на ляцкому лиці
Ще соромъ сівъ коли? — Ха ха ха ха!
За розривку спасибігъ!...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я вдурію!...

ДОВБУШЬ.

Безъ мозку? — О Ляшки: за сей вамъ жертъ
Прощаю мою смерть! — да тимъ скажіть,
Нехай вин не сміютжеса, коли
Ся Довбущукъ сміе, бо другихъ ви
Не найдете котюгъ тавихъ якъ сі,
Хоть въ Німці ви сходіть! —

ИВАНЪ.

прабігас.

О брате мій —

Бачъ на яке се вийшло?

ДОВБУШЬ.

На яке? —

Ба! —

Якъ кождий би питався — на який
Конецъ му діло вийде, то и діла
Ніколи би не було! — Знаешъ ти,
Якъ садъ ти насадишъ, чи яблукомъ
Хто не удавиться? — таке й тото:
Ми діло зачинаемъ — та гадаемъ,
Що добре скінчимо го. — Часомъ такъ,
А часомъ ні. — Да треба вже за нимъ
Журитись, банувати? — О лишъ то ні,
Лишъ то ні побратиме! — банувати
Є гіршъ якъ умерати! —

ИВАНЪ.

Умерати! —

Да смерть не рівна смерти!...

ДОВБУШЬ.

Якъ яйце

До другого подібне, такъ та смерть
Одна до другої. Тотъ гине въ лісі,
Тотъ гине на печі, а тотъ въ печі.
А тотъ въ зубахъ медвежихъ: да усімъ
Імъ на одно виходить. —

ИВАНЪ.

Да тебе

У пічъ метати хочуть!...

ДОВБУШЬ.

Хто ти каже —

Я й самъ ще скочить гаренъ! —
штрикає у пічъ.

ИВАНЪ.

Жди мене! —

штрикає и собі въ пічъ. Горнярі запераять двері.

КНЯЗЬ.

Га! се що?...

КОЛОТНИЦКИЙ.

Упрямість шизматичка! вигріли
Гадю у пазусі — а вна темерь
Вамъ душу, серце не!..

КНЯЗЬ.

О ні: не ме вже

Не буде Бзудіте! — Томашъ мой! —

Томашъ прибігає.

До сеї печі дві ще замурувати!

И тутъ ріжківъ зедівнихъ два ряди

Накласти тутъ віглівъ зновъ на смолу.

А тутъ на оловъ, одій, одиву! —

до Колотніцкогo

А ти мені що днини на письмі

Передавати маєшь тихъ шизматівъ,

Що тутъ печися мають!.. Тілький соромъ!..

КОЛОТНИЦКИЙ

вишкомъ

Вікторія! ти Ляшку въ нашихъ шпонахъ! —

Васлона паде.

До К.

Як сонце схрває за кручі, за скелі
Лице своє ясне, правдиве,
А місяць на-зустріч, дідусь білолиций,
В-за хмара густої плявтиме;

Як зорі, мов очі блискучі, зассяють
И мир утихати вже стане, —
Виходь у садочок велений — и стиха
Любим мене оловом спомъян!

Вгадай!.. Привіт пошлі зорі вечірній —
Привіт той я серцем почую:
Врадію, мов долъ побачу — й до тебе
Тамько привіт одворкую;

Як місяць на небі геть-геть таки стане,
Вітрець — шевотать — подихати, —
Прислухайсь: те серце мов на далека
Тобі буде вісточку слаати.

Пс. Яковенко.

**КІЛЬКА СЛІВ про ПОТРЕБУ
„НАРОДНЬОГО МОЛИТОВНИКА.“**

Також в над „Прута.“

Епоха самовільного життя нашого народнього доста ще коротенька собі (бесіда про Ічляцьку Україну) та все ж таки не трохи добра можна було б здіяти, коби не тоті перепони, на які за першою такою ступіною набрнсти нам припало. Висока та далековидна політика, що мов би тая заріза обгорнула всю нашу „образовану“ и недуже-то образовану верству, и що її не одна людина часом хоть

би лиш тому вхопилась, що з нею, як у новомодній журнальвій сукні дуже „до лица“, та що навіть и неповажному лицу багато додає поваги, а и заодно неперечне дає право до виступу, хоч би тобі лиш осьтавого: що „знай, не сам з себе я ее говорю, а навчає так найповажніца и пайполітичніца у нас часопись!“ — отся політика стала зараз немилосерно на нас лютитися, що посміли ми пригадувати собі початкову частину її біографіи, що посміли те найперше и майже в кожньому рядочку тої біографіи стрічаєме слово: „народолюбіє“, „народолюбець“, „просвіта народа“ и таве ниче розбирати, та над тим роздумувати, чи недало б ся предцінь с того, там так багато намеленого, яку паленичку упекти, и чи не стрібувати б нам слова тоті ділом справдити. От и довелось нам замість доантиянії праці марнувати прѣдорогий час у сварці домашній та на пригадуванні тій славетній політиці питоменної такій її науки, яку поперед сама так голосно прѣповідувала. Хоч правда, що й тая добá безхаосно попрн нас не промахнула, бо подала еспособність до усѣбочного висвічення нашої идеї, и обчистила її від слабодухів, що з них ніколи хісна нам не було б, а загартувала и утвердила при ній на віки тих, що її тепер придержуюцца, — то все ж таки, як сказано, не одна горяча днина змарнувана зістала.

Тепер, славити Бога, настала пора сумирної праці, а хоч коли и кинемо собі по слову, то се обходицца без крику, и не уймає праці дорогого їй часу.

У запопаднѣго та огляднѣго господаря, хоч він сам усюдя загляне, незвалявця ніколи також и щира порада сусідська, тому маю й я надію, що під сю пору отсих кілька слів моїх про потребу народнѣго молитовника хоть дѣ-на-що кому прѣдасцца.

Не раз се тай не два уже сказано, що нива, на котрій нам тепер працювати припало, дуже занѣдбана, ба й не лишень те, але по тім боці де граничить из школами, чи то б низчими чи висчими, уже й буряну пустою дуже густо по ній насіяно. Ми стали її споряжувати, тай распочали наше ділання від викорѣнювання того пустоцвіту Видавця у нас літературне часописьмо; одкрито тиском прѣдорогий скарб, лишений нам безсмертним нашим Генієм-пророком Тарасом, не одна щира рука працює над перѣкладом або и укладом книжок шкільних — доста того, ми заходимось тим часом майже лиш коло ниви забураненої. Грѣхом було б, говорити що се не гаразд дієцца; захід се не пустий, бо то захід коло розсадняка народнѣї просвіти, без котрого вся нива пустокою лежала б. Але ж бо предцінь наша идея носить знамено зблї-

жени до тої бідної верстви, що од віку свої до-рогі скарби для нас переховувала, що кровавим своїм потом усіх годує, а за всё своє добро и крихтиночки вдяки дотепер не мала. Правда — зая-залось щасливим помислом на той кінець товари-ство „Просвіта,“ але ж воно може не борзо ище буде в змозі свої сили сповна розвинути; та хоч и розів'є, то тая прісторонь, що ёго рук жеде, аж надто велика, щоб їй скоро мож раду дати. — Та-кож заходниця достойна редакція „Правди“ коло видавання народнїй біблії, але й тая робота пода-вця на тепер ще лиш яко коректура. А поки що, народ визирає, щоби ёму хоть що-небудь подано. Та вже нічо так не надобило б ся ёму на рази як розумний молитовник. Хто лиш прихитиначку спо-собові життя ёго придивився, несперечить міні сёго. Славити Бога, під ёго стріхою непостав ще ніякий Ренаи; віри в Бога не придавила в ёго сер-ці віковичня недоля. „Коби мож“ — говорить народ „и лягаючи и встаючи на Бога тямити, бо лиш тямливого и Бог не забуде.“ На школи, що до неї дитину свою шле, не бажав вінъ майже більшого хісна, як лиш, щоби вона хоть Богу, як треба, по-молитись уміла. А до того ще, хто з нас, Панове, хоть раз колись на своєму віку не чув, як тяжко попереверчувані молитви переходять з батька на сина безпохибно у більшої части народу! Хто не чув и. пр. „Во мніюца,“ „оченаш,“ „жнєс,“ „де світиці“ „мосіондзанієм“ (зам. осязанієм), або тої сумішки зъ молитов „Отче наш, Богородице Діво,“ и других в одну хаотичню місєвітницю, котру слухаючи, розумному на плач, а дурному на сміх збираеця! А де сему норá? — Певно, що лиш в одній незро-зумілості язика молитовнєго.

Знаю на перед, що стара політика й ворішня и долішня „съ крайнїйшимъ огорченїємъ та отвра-щенїємъ“ сесю гадку повитає, и наперед вже її „яко ересь, яко новий расколь“ зъанатемизує; та щож діяти! за правду гріха немає.

Щоби захиститись проти всяким заміткам, які проти сєї гадки поставлені бути можуть, постаря-юсь наперед сам їх відганути, а віттая по змозі на них одвітити.

Ось би вони й були: 1) Така рада заміряє відчужити народ від церковно-святобливної мови; 2) наслідком її буде профанація богослужбнїй по-ваги; 3) истнующій не достачі може без всякої но-вації зарадити школа, катехизиция, та передсюбні дїпнїти женихів, а в кімцї 4) й зрозумілі молитов-ники будуть лишень письменним доступні, а сесі й без того первотворні молитви добре знати мо-жуть.

Одвітую до 1). Розуміння богослуження не те що не одчужить, але ще й зближить та при-

хилить до ёго, бо зрозумілость до жарітату бого-мільного чувства найбільше причинаеця. Борше одчував незрозумілість; бо не один є тої причини хапав за польські молитовники. Та що казати: не-одина! Скорше б запитатись, багато у нас жінок, самих таки родин попівських, що б мали церковно-руський молитовник? Коли де сять у цілій Галичи-ні, то ще дуже багато, тай тоті чинять се лиш в упертого натрїотизму, але в думці безпохибно прох-мїняли б ёго на польський, добачаючи безхосєтнїсть своєї молитви. А се ж привертає до церковно-ови-тобливої мови?! Впречім народнїй молитовник не поставитъ закау, щоб народ щоденні молитви свої не говорив первотворнїю мовою; молитви тоті мо-жуть в нєму лишитись незмінні, а лиш иврїялд треба до них долучити.

До 2. Ни скоро народня наша мова має є прр-фанувати богослужбнїй язика, тоді той язика, давно вже спррфануваний мовою німецькою, чєснїю, польською и инцими. А може то лиш инша мужицька мова зозневажала б повагу церковнїй? Тут сучок! Та скоро се найголовнїща річ, то скажу, що тим-часом бідному мужикові буде доста и мужицької мови; бо що ж він тому виноватий, що ні лицьє-папування — ляцької, ні російське — російсьнїй мови в тупу ёго голову власти не зъуміло?

До 3. Школа наша, поки в нїй, як досі, всёго разом, а „ex toto nihil“ учитимуть, остане народоні все без хісна. Ураження її після наших потреб, ще бачу далеко, незараз отже й добра від неї на-діятись, а на катехизициях на самий перед не-завсєдно кождий бунати може, через що така наука-повною мірою не буде, а духовний бодей с нїлька місяців на одному місці в своїх винаадах оставати б мусів, хотівши по своєму званню неспустити нікого з ока. У друге хто лиш раз на своєму віку подобною працєю займався, той певно доконався, що увага и стямливість у нашого народу така не-вправна, що й за десятим проказом не один и слова не повторить. По тій причині всі заходи духовного, щоб невмілого ще й до того привести, щоб у мо-литву, у котру через кілканадцять або й кілкадєсять ронів по своєму вправився, пропуцєні слова вложив, зовсім неможні. Додаймо до того той широченний обсяг катєх. науки — бо до неї належить и часть историчня, и догматичня и етичня — якже тут займатись ще безхосєнною працєю механічнїй нау-ки? Се сказано вже й про допити передсю-бні, лиш тут ще взяти б на увагу короткість ча-су. Про инче сюди належно замовчу, щоб нікого правдою не розсердити..

До 4. Народні молитовники були б письменним приступні без посередно, а неписьменним — посередно. Не один, уміючи сам молитви, поправив

би охотно невмілого, коби свою поправку знав розумним толкованням поперти! Даліше: письменні люде з народу люблять рано и в вечір молитви с книжки, тай то наголос говорити, а всё в хаті мусить тоді тихо заховатись — бо се знай розмова з Богом! Додаймо до того звісну похопність школярську, кожнёго навіть и родичів своїх в тому поправляти и научувати, що сам добре тямить, то кождий признасть, що таким робом молитовник став би нечае домашнім учителем народу, а звісна річ, що домашня чи приватна наука борше голови береця, як офіціозна. Щоже тикаюцца другої часті сєї замітки, то признаю, що письменний первотворні молитви добре тямити може, те лиш незнати, чи тим самим и розуміти їх мусить. „Я вмю молитви и дещо тямлю, але більшої часті я в пень нерозумію,“ признаюцца не одні письменний. Але нащо того! Одна річ звісна кожнёму, аж просниця, щоб про її тут зганути. У семінарні заведена, яко наука домашня, т. зв. „Слявоніка.“ ВПр. Віцектор Ильницький переводить, було, кожде слово з єврейського молитовника, а хто при допиті яке слово витолкувати не вмю, тому дає, було, церковнопольський словарь до помочи. Чи ученнх з сільської школи мав би хто за ученніцнх держати, від Богословів.

Чи борзо чи не борзо діждоцца народ тої щасливої пори, щоб у школі питоменною мовою ёго учено, а про домашній вжиток чувствує він потребу молитовника що-разу, скілько лиш почувствує потребу до щирої та розумної розмови з Богом стати. Чи хутко чи ні ничі які хосєнні книжки ёго рув дїйдуть, а сєся книжка непохибно найборше ёму попадецца, та ще й другим до нєго дорогу устелить.

Інчим разом постараюсь висказати мою гадку про уклад та грєсть такого молитовника, а тим часом рад буду, як отсі слова моїми земляками ласкаво привітаюцца, и в сїй спасєнній річі умніці уваги ввлячуть; а ще радніщий буду як дізнаюсь, що чия праведна рука може вже й ділом їх випередила.¹⁾

П. Л. Гусарчин.

1) Дїлімо ся вь Вами сєю утішною вісткою, що сими днями видало товариство „Січ“ у Відни, молитовник на народній мові. Обіймає він 18 арк., а продаєть ся неоправний по 25 кр., оправний по 32 кр. а.в. Ред.

В І С Т І.

— „Читаногка для сільських людей.“ видана товариством „Просвіта.“ розівшлась уже у 1800 примірникахъ; 400 лишвіх дістануть ся тимъ, котрі їх скорше замовлять. Небавомъ виде друга читаногка, яко продовження першої, одвакъ треба буде її найменшъ у 4.000 пр. печатати.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Дрѣ В. Лукаловський, Ом. Партицький, Дрѣ К. Сушкевичъ.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахняницъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

— До „Світосгляду укр. народу.“ — Якъ собі народъ нашъ кепкує вь усіхъ тихъ, що говорять и пишуть не для „настуховъ,“ и не „грубимъ простонароднимъ нарвчїємъ“, а уживають для віддання своїхъ частєнко дуже низькихъ гадонъ високопарної мішанини чужихъ, и своїхъ кованнхъ виразівъ, — покаже намъ єя дотєпна приповідка, нєзъ збірника умотворивъ народнїхъ, В. Навроцького.

„Зайшовъ школяръ до одного господара намічъ. „А коли ти школяръ (каже господаръ), то скажи мені, що то осьото?“ тай показавъ на студню.

— Студня, — (каже школяръ). — „Ні.“

— То керниця?

„Ні.“

— Ну, то вода. —

„Ні.“

— А щожъ? (питаєсь школяръ).

„Влагодашъ.“ — „А що осьото?“ (показавъ на хату).

— Хата. (відказує школяръ).

„Ні.“

— То може дїмъ? —

„Ні.“

— То каменця? —

„Ні.“

— А щожъ?

„Храмима. — А що тото.“ (драбина в сивѣхъ).

— Драбина.

„Ні.“

— То сходи?

„Ні.“

— А щожъ?

„Лазитва.“ А що ось тото? (вогонь вь печи).

— Вогонь.

„Ні.“

— Ватра.

„Ні.“

— А щожъ?

„Тєклоша А що тото?“ (показавъ на кітку).

— Кітка.

„Ні.“

— То кітъ,

„Ні.“

— А що же?

„Ловитва.“ —

Ну, — нічо; — полягали вони спати. А школяръ зловивъ кітку, прив'язавъ їй запалєний патикъ до хвоста, тай пустивъ; кітка вибігла драбиною на вишку, тай хату запалила, а вінъ будить господара: „вставайте, гавдо, ловитва вибігла з теплою по лавтві на храмну, — теплота розгорі ся и храмну запали! — А господаръ радъ, що той такъ добре ёго науку переймивъ, сь просоня и каже „добре добре.“ — Той зновъ до нєго: „гавдо, ловитва вибігла по лавтві на храмну, теплота розгорі ся и храмну запали!“ А вінъ зновъ: „добре, добре.“ — Ажъ якъ той крикнувъ, „вставайте, хата горить!“ — вінъ схопивъ ся тай ставъ кричати: „вода, вода!“ — (Забувъ відай, що те не вода але благодать).

Чи треба намъ луччої сатири на наше словєсно питаннє вь Галичнї? —

Не будемо ми вправді (я насъ називали давнїше школярами), уживати на нашихъ гавдівъ такихъ доказівъ адъ бошїпємъ якъ той розумний школяръ, але вогонь самъ прийде, а тоді ставуть вони певно кричати своїмъ питомимъ язикомъ: „води!“ — щобъ тільки тоді вже не було запівно?²⁾

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выкоемъ:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На сагу „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламли, неопечатаи,
принймають ся на почті безплатно.

ХРЖЧЕНА.

Картіни з волиньської України,

Івана Нечуя.

Річ дальша.

В хатах у Пшепшинського було бідно, але з великою претензією на панський обставу. Над каміною висіло дуже велике дзеркало в золотих рамах, але позолота була вся вітерта. На столах, на канані, лежали всякі штuki повишлітувані й повишвані з гарусу. Глиняні и фарфорові кукли по кутках на столиках нагадували про статуї. Плетеніх з ниток завіс коло вікон, плетених скатертів на столах, стобликах — було так багато, що здається самі науки не змогли б понацаїтати їх стільки. Під столом був розісланий старий килим, з полинялими квітками. Забігала, завішталась прислуга, задзвоніла посудом, забрязкала ключами. Поляки люблять, що-б коло їх прислуга дзінгою бігала, хоч дуже часто буває, що нема коло чого й бігати. Кінцем усього того вештання був стіл, накритий дуже білою скатертю, серед стола самовар, а кругом його посуда розставлена с таким смаком, с таким розміром, над котрим здається треба було-б ламати голову цілу годину. Сахар, паланіця — все те було понакривано плетеними покривцями, над котрими працювали невтомно три парі гулячих рук.

Люціна сіла коло самовара на місці хазяйки, щоб наливати чай, хоч другим часом та повинність належала до Зосі. З незвичайним кокетством наливала вона чай, згинаючи свою білу руку, держачи чайник трьома пальцями и піднімаючи його високо над шклянками, вона ростягувала золоту, нахучу цівку чаю, ніби гралась своєю роботою. За кожним поворушенням чайника, за кожною поданою шклянкою вона вигніала стан, шию, повертала головою так мило й легенько, неначе вона вся була на пружинах.

Розмова розвивалась весела, жартовлива, займаючи молодого хлопця, — та розмова, яку зміють провадити веселі Польки, та ще й тоді, як ім спо-

добавця гарний хлопець. Навіть Зося розговорілася и показала ся зовсім не такою тихою и безмовною, якою вона вдавала себе при старших сестрах. Яким зоглядівся тільки тоді, як батько, тріхи крєктячи, піднявся зза стола и тим дав знати, що гостеві час до дому.

Батько ввійшов до свого кабінету. Лемішківський пішов до дому. Сестри zostали ся коло стола. Самовар погас. На столі стояла пороскідана посуда. В хаті всі вікна були поодчїнні и навстїж. На далєкому небі червонів вєчїр. Зелєне гілля вишень и груш заглядало в хату. Через поодчїнні вікна було видно тємно синє небо з ясними зорями. Через усі вікна небо здавалось чудовою завісою, затканою золотими й срібними зірками. Тїхий вєчїр, свїже повітря, краса неба, — все те навивало мрії трєм сестрам, з очей котрих недивно щез чорнобрївець — хлопець.

„Пішов же наш гїсть... и певно жених, промовила Люціна. Котра з нас, сестриці вибирає собі цєго жениха?“

Менші сестри мовчали.

„И що-ж нам с такими женихами?“ говорила вона далі. Цей вже не перший такий. Нам що ні трапавецця то все півтора-людзького. Один був и поміщик, та Бог зна який; другий був и капітан та голодранець. Цей и хорощий и молодий, має там сяку-таку маєтність, та за те міщанин, коли ще не сирій мужик.

Менші сестри слухали и знов промовчали.

„Як подумаю, що ми такі нещасливі, то менє жаль берє!“ промовляла далі Люціна. Здається між нашими Поляками немає таких бідолашних, як ми! Всі наші Поляки богачі, мають богаті землі, ліси, фольварки повні хліба, сноту. Мій Боже! що там того добра в наших сусід Зайончковських! В їх економії живе далєко лүчче, як ми. Що там на економії корів, гусей, молока, масла, хліба! Які там чудові городи, садки! Ах! Гаус-Марія! Не знаю завіщо нас Господь карає! Всі Поляки живуть по панський, мають повен двір прислуги, їздять в карєтах. Ой Господи! за що-ж ти нас так тїжко караєш?“

Пан Пшепшильський сам виїхав на Воєну з Польщі. Їго дочки родились у Польщі, але зросли на Вкраїні і тут вони втягли з матернім молоком і благодатним повітрям нашої землі ту шляхецьку ідею, що ніби кожний Поляк повинен бути паном, багатим, значним, мати землі, ліси. Паниам не бачились Пельського мужика і в голову не приходило, що на світі є Ляхи — не пані а просто Ляхи — мужики, в сиренях, в прістих чоботях, котрі так саго роблять і бідують, як і наші Українські селяне. Дурненьким паниам, як усім Українським Ляхам, — здавалось, що сам Бог призначив Полякам панство, землі, роскші, прісвіту, а — Українцям мужицтво, нужду, сіру світу, мазані дігтем чоботи, непісьмєнність. Вже з однією ідеєю Ляха паниам з'являвся паніч, прилічний і примазаний, протхнутий пахощами, багач, роскшник, з ватагою собак позад себе, с куюпою ліврєйних лєкаїв... На самім краєчку збідніння, перед очима в чорної роботи, а часом и в мужичій свитині, Лях на Україні все такі марить про панування, про роскші.

„Нам зосталась одна надія — вернути втрачену долю,“ — прикинула Люціна: „вийти заміж за багатих людей. Ох! роскші, роскші! як я тебе люблю! Ох! панство, панство! мой золоті мрія! Рүзю! як би ти себе обставила, бвши багатєю панією?“ спитала Люціна.

„Та вже-б обставила себе не погано,“ одказала Рүзя. „В мене була-б гарна велика зала з рожевою мєбілюю, з дзеркалами. Свою опочивальню я-б убрала, як квіточку! Над вікнами, над ліжком, я повішала-б тонісінкї рожеві завіси. До завіс, до рожевого шовкового одіяла я попришивала-б тонісінкє кружево, як павутиння. Над ліжком и під ліжком и скрізь по світлицях я розіслала-б килімі, обвішала-б стіни, обставила-б столі й вікна всякими, квітками и мармуровими статуями. Квітки й мәрмур, рожевий и білий колєр, то моя страсть. Мій Боже! якби мой воля, я с половици свого дому зробила-б оранжерію пишним зімовим садом де б од осени до весні, цвілі-б, непереставали всякі, всякі квітки... А в тій оранжерей, на першому місці, в самім кінці найкращої алєї високого зеленого дєрева, я поставила-б олтәрник Матки Боскої, ввесь у мәрмурі й золоті, обвішаний рожами й лілєями. По алєї я послала-б квітчастий килім и приходила-б туді кожнісінкїй ранок бесідувати з Богом...“

„А я не маю смаку до твоєї дуже ефірної обстави...“ одказала Люціна. „Квітки, та квітки, та й ще квітки... Я волила-б собі збудувати принаймні три великі залі, — довгу, квадратову, й круглу. И як би я їх убрала. Я туді впакувала-б усє

багатство смаку, роскоші, порядку. Одна зала в мене була-б голуба, як небо, з зєрнами на стєлі, — друга біла з золотом, а трєта червона, як пєкло! В білій залі, я поставила-б мєбиль з покритям блискучим, золотуватим ніби до матерії прістєв пріомінь лїтєго сонця. Що-б мінї вікна були довгі й широкі! Що-б мінї дзеркала були на всю стіну, столі мәрмурові, канделябри срібні; що-б мінї всюдє блищало й лисніло по світлицях и на слугах! Я люблю багату світу, багату прісторю.“

Люціна аж ногою тупнула, ніби викликаючи якогось духа чарівничого готівого їй до послуги.

Зося мовчала й слухала. Старші сестри мали її за невеличку дівчину, хоч вона лічила сама собі девятнацять років. Невважаючи на тєс, вона тільки рік назад скинула дитячу одєжу, куцєнку сукню и штанці. Вона все слухала розмову старших сестер и як та бджола збирала с квіток мрій своїх сестер найсмашнійший мед. Йї, свазати правду, хотілось и багатих поків обмалєваних фантазією Люціни, и багатих оранжерей з образом Матки Боскої.

„Яких би ти суконь нашіла собі Рүзю?“ спитала Люціна.

„Я-б собі пошіла білу атласову сукню, а стан обшила-б золотю ситкою. По сукні я покидала-б рожеві банти,“ одказала Рүзя.

„То й була-б похожа на кєндза. А я люблю оksamит! Бзус-Марія! Яких-би я собі суконь нашіла з аксамиту, мязького, густого! а по тій сукні я готів розсипати ясні зєрі. На голову я-б надила брильянтову діадєму. Я люблю убір поважний, королівський. Яка-б з мене королика вийшла, коли-б мене була доля кинула в рід Замойських, або Чарторійських. Коли-б хоч в театрі прийшлось раз на віку вийти в ролі царіци або коронованої княгині.“

Люціна встала и поважно пройшла по хаті.

„А ти, сєрце Зосю, мабуть маріш о тирольських пастуших спідничках, та солєм'яних бриликах?“ спитала Зосю Люціна.

Зося засміялась. Не в брилику вона бігала на скєлі, що-б зачепити Якіма. Всі мрії старших сестер передумала вона років зо три попередю. Її фантазія не мала грядиці в панській роскоші.

„А як би я хотіла жити в великому роскшному місті, що-б можно було кожний день по магазінах, по вулицях нагодувати свої очі роскшними матеріями, сріблом, золотом, бровами й очами и вусами гарних молодців!“ промовила Люціна.

„А на мене,“ промовила Рүзя, „то я-б зімою тільки жила в місті, а літом жила-б на сєлі, в густому лісі, в зеленому саду, над річкою.“

„Е! не люблю я лісової совчої та ліснчої кумпанії. Я-б и літом не виїжджала з міста. Во в великому місті и літом у вечорі мило пройтись по улиці. А потім я поїхала-б у театр, зайняла-б ложу, гордо обвела-б очима ті місця, де сидять дами, ласкаво подивилась и на партер де сидять пані та панниці...“

Люціна показувала, як би вона обвела театр гордими и ласкавими очима.

„Ой світ великий панський, блискучий! як до тебе ліне вся мой душа!“ промовила Люціна, вапшко зітхнувши.“

Зося аж розчервонилася од палкої речі сестри. Її груди хвилювались бажанням достатті до того, про що марила сестра.

„А теперички ми марно тратимо літа наші молоді, дівочи в цім паскуднім місці,“ промовила Люціна. „Літа минають, час пливё, час дорогій, бо молодій, долі тільки й можна-б пожити на світі!“

„Так Люціно! так!“ додала Рүзя. „Тепер тільки й мило нагулятись у зелённому садочку, на слухатись пташиного співання. Тепер тільки з милім чоловіком и голос пташиний був-би миліишим, и свд здавався-б зеленішим.“

„Як ти чудна, Рүзю!“ крикнула Люціна. „Ой Богу ти чудна с твоїми садами та пташками! В цім паскуднім місті нема с ким поговорити по людський. Все простота, міщане та якісь писарці з московською мовою. Господи! як важко бути чоловікові найрозумнішому од усіх, як недобре, коли стоїш вище всіх. От и цей міщанчук! Підій за ёго заміж! Яне життя він тобі дасть? Сам омоскалений писарь, батько й мати прості міщане, говорять по українській, по хлопській. Ніхто й слова Польского не тямить. По неволі и сама станеш такою, як и та сім'я. А поки-ж те повернеш іі на Польський лад! вивчиш їх говорити по Польский, тріхи їх обітреш. Чимало воді втечє для такої хот и висобві але недуже веселої миссії для молоді жєнщини, тієї миссії, що білше з руки якому францишканові..“

Люціна задумалась и позіхнула, за нею позіхнула Рүзя, а потім — и Зося.

„Час до постелі“ сказала Люціна. „Коли-б хоч приснілось те, про що ми тільки що марили!“

(Дальше буде.)

В И П И С К А ПЕРЕКЛАДОМ З ОСТАННЬОГО ТВОРУ

Н. Кошомарова.

„Последние годы Речи Посполитой.“ (Вестник Европы, 1869 г. Март. кр. 178).

Камьянецький єпископ, ёго брат Михайло, Євмп Пулавський з трєма синами зібрали в Барі конфедерацію проти сойма 1768 року, проти зміни постановлєнн на ёму, а найбільше, против надання прав не-католикам и проти московської парангії. Вони вирадили своїх післанців до Турції. Сам єпископ поїхав в Саксонію, Париж: скрізь розбуджував чуття жалости до лихої долі своєї батьківщини, благав помічі для Польці проти притиску. А тим часом зібрана конфедерація швидко розрослась. По зборнці в Барі в других місцях з'явилися такі самі зборища. Зформувались військові громади. Московське військо почало з ними битись. Війна мала шартизанський характер.

В драку почався неспокій; торг перестав, поїзди авичайні в спокійнім часі задержувались; вербуни в конфедерацьке військо, шебрання впрешей в харчі дуже вимушали городський и сільський народ.

Тоді фанатична змість конфедератів обернулась на православних. За їх скоїлось принижєння Польці, за їх, як за юдиовірів оступилась Катєррина; вони прикидали іі до вмішання через свої жалування и прохання без перестану в Петербурзі. В полуденній Русі, де віками розкоренилось ворогування з поляками и католицтвом, Український народ став покидати унію и приймати віру праотців; одна парохія за другою стала приймати благочестя; в одних священники поназували привід; в других парохіє сивували священників, проганяли тих, котрі не хотіли и на їх місце вибирали ничих. Осєредком православної пропаганди зробився Мотрошинський монастир, де игуменував невсипучє — робочий Мєлхиседек Звачко-Яворський, котрого благословив на подвиги черкаслєвський архієрей Гервасій. Мєлхиседек їдив до Петербурга, витупцяв у царнці заступилінна и в Варшаві дістав од короля привилей, що-б до ёго монастиря ніхто не смів доторкатись. Самовільний фанатизм не хотів знати ніяких привилєй. „Ми и тобі и твоєму королєві дїтнемо голову, що-б він не давав прав схиматикам, собачій вірі!“ говорили ёму поляки. Найбільшим фанатизмом одрізнявся од других євмп ціа уніяцького митрополіта Мокрицький, що сивою приторгав до унїї тих, котрі в остатній час вернулись до блєгочестія. Над священниками анушадись: сиврали їх в плуги, били даними, бікеш торпачими рїзками, масинали в хожави горачою

вугілл, забивали в колодки, морили в заперті, в тюрмі, одіймали од їх всі достатки и покалічивши пускали по миру. Самого Мельхиседека піймали, знущались над ним и держали в тюрмі. Барські конфедерати, не маючи сили чим заподіяти Роснії, зганяли злість на правосавному народі підданному Польщі. Пильно одлічуючи нагайки по спині священників и мирян, котрі змінили унію на православие, або не хотіли приймати унії, вони приказували: „оце тобі за царицю, а це за короля, а це за архiereя, а це за вся православныя християны!“ Варварські муки млівського титаря Данила Кушніра зате що він не віддав плащаниці, навіяли страху на всю Україну. Ёго обмотали пачосами з конопель, привязали до дерева и спалили. Але на Україні имтя Богдана Хмельницького було звісно и старому и малому, звісно не с книжок, а з живого подання, поданого дітям батьками. Українські матері за панською пряжою співали дітям пісні, як давно колись їх предки козаки гатили греблі панським трупом. Потайна надія на визвоління з лицької неволі не покидала українського народу, як Израїля за часів пліну. Він шукав и ждав спасіння від одновірної Роснії де ёго манило, де ёго піддержувало панування тієї віри, що в ёго батьківщині знайшла прізвище — собачої віри. Очі народа прямили на північ до „великого-світа матері“, як він звав Катерину. Ёму здавалося, що настав час помсти, за вікові-давні муки. Він піднявся як колись піднімались ёго діди.

Повстання розпочав Максим Залізняк, запорожець. Він був покинув вже військове життя, стояв на послуханні в монастирі и готувався до иночеського чину. Знущання над православною вірою, збитки людського беззаконства, викликали его в мир. Він зъявивсь під Мотронинським монастирем и заклав стан на урочищі — Холоднім-Яру. Тут він оповістив, що в ёго є грамота царицини прикликаючи народ нг повстанню. Мотронинські ченці поблагословили ёго замір. Сам Мельхиседек довго здержував народ між межами покору и терпіння; але теперички, попробувавши муки, благословив задумане діло, як подав голос подання. Одначе ще й досі застаецця недоказаним ділом чи втручався Мельхиседек в те встання?

Народ почав з усіх уходів сходитись до Залізняка. Ченці и вигнані з парохій священники, матерпівшись од уніятів муки, ходили по селах и підіймали народ до встання. Разем зъявилось навіть и кілька атаманів над ватагами: Неживий, Уласенко, Бондаренко, Шило, Тинченко й инчі и почали різати панських управителів и жидів. Засуджені на смерть народнім правосудом втікали в тюрмі и в глибоку Польщу. Нарізно

ходячі ватаги пристають до Залізняка. Сирізь було розіслано викликання до визволу панських хлопів. „Коронні обивателі“ — було оголошено в тім викликанні — „живучі в панських и духовних маєтностях! Настав час вибитись з неволі, визволитись з-під ярма и ваги, що ви терпіли до сёго часу од ваших панів! Бог з високого неба зглянувши на вашу недолю, почув ваше ридання в сій мирській неволі и послав вам оборонителів, котрі помстятъ за ваше горе. Приставайте до тих, котрі хотять поробити вас вольними, надарити правами и вольностями. От тепер прийшла пора требовати росчету од ваших урядників за всі кривди, муки, за всі невимовні здріства. Послаємо до вас атаманів. Вірте ім и йдіть за ними, узброївшись чим хто може. Покидайте свої хати, жінок, милих дітей! Не будете жалкувати об тім, як побачитесь з ними знов. Бог нам подасть побіду и зробитесь ви всі вольними панями, коли вигубите зміниий рід панів своїх, котрі до цёго часу ссуть вашу кров! Ви попереду нам не вірили, як до вас обивались, а теперички йміть віри, коли вже ваші брати на Україні и Подолі почали щасливо викручуватись з ярма. Кличте Бога до помочі и прибувайте до нас!“

На знакомий для українського серця заклик, обізвались тисячі. Залізняк оповістив гетьманщину давню, а всіх своїх спільників назвав козаками. Він напав на Лисянку: там заперлась шляхта з жидами. Містечко було дуже кріпке, але українські его обивателі раділи повстанню и домагались од свого старшого Кучевського зачі. „Все одно“ — говорили вони, — „гетьманщина буде; не встоїшь! Лучче тобі здатись по добрій волі: живий зостанеся!“ Кучевський одчинив ворота. Козаки покляли ёму на спину сідло, сідали на ёго верхом и силували ёго, щоб він возив їх, а потім закололи. Повбивали всіх католиків и жидів, котрі збігались туди з околиць и шукали оборони в замкові. Над дверима костёла францисканського монастиря повісили ксёндза, жида и собаку, а зверху написали: „Лях, жид та собака: усе віра однака!“ Здаецця це була не нова вигадка, а передражнювання старини: Українці таким поступованням очевидячки помстились за те, що поляки звали православну віру собачою. Білше як коли небудь збіглось шляхти и жидів в Умані, що належав до Київського воєводи Потоцького, Залізняк примував туди. Правителем чи губернатором Потоцького в Умані був Рафаїл Младанович. В місті була панська двірська команда з козаків під рукою Обука, а під ним стояли сотники. Між ними був один по фамилії Гонта: він мав даслу у пана дідича Умані. Младанович вирядив цих козаків проти повстання,

але Гонта пристав до Залізняка, а за ним пішли і інші козаки.

В Умані народу було як напхану, а води не було; приходилось пити вишивку та мед, а од того всі повпивались и були неузгарні оборонятись. Младанович був не дуже сміливий, а тепер став, як несамовитий. Ксєндзи готували всіх нг смерти. Гонта викликав Младановича на розмову, оповістив, що йде с товаришами по наказу Катерини и требував її йменням покору.

Один з товаришів Младановича, Ленарт, сказав: про́симо на хліб—на—сіль! Але другий, Рогашевський, закричав: стрілять шельму! Младанович не дозволив стріляти а сам з переполоху втік в костёл. Гайдамаки вломилась в місто и вбігли в костел, куди разом з Младановичом сховалась шляхта шукаючи оборони в молитві. Побачивши входячих козаків, поляки падали на землю и просили змилосердитись над ними. „Гарненько Ляшеньки просиця: треба перешустити!“ промовив один козак. „А що с тобою буде, як ім перешустимо?“ одказав Гонта. Ватага розлютувалась, кинулась вбивати й мучити усіх: їх кололи спісами, різали ножами, рубали шаблями и сокирами, не розбираючи пола й зросту. Де-котрим обрубували ноги й руки и покидали на муки, не слухаючи їх прохання доконати їх. Дітей проколювали наскрізь и підіймали в гору на списах. Ксєндзів запрягали в ярма, гонили по улицах, закладених трупом, потім приводили в церкву, загадували їх читати „вірую“, при читанні били їх по щоках, а потім виводили їх з церкви и вбивали. В базилянському монастирі вирізали духовних и школярів в школі, що там була. З сусідніх сіл назбігались хлопи и тішились муками и погніблєю Ляхів. Вони знушались над католицькою святинею, вбірались в богослужбну одежу, плювали на расп'ятого и на образи, передражнявали службу, висипали з ковчега и топтали ногами св. дари, приказуючи: „ото Бог лядський!“ Небагатіх помилювали, и білше дітей, але присилювали прийняти православіе и вчинили над ними обряд хрещення, ніби немаючи римської віри за христіанську. Тіла побитих покидали в одну глибоку криницю. Поляки доказують, що їх пропало в Умані з двайцять тисяч, — число, сказати правду дуже прибілшене, може разів в десять...

По таяій розправі оповістили поновлення гетьманщини. Залізник назвав себе гетьманом, Гонта уманським полковником. Московський єднорал Кречетников, довідавшись, що діялось в Умані, послав на нову гетьманщину русского охвнцера з ватагою донських козаків. Охвнцер, Кривой на прізвнще, запрохав їх разом з московським військом воювати

проти барських конфедератів, а напхану в Умані громаду людей просив распустити. Залізник и Гонта повірили и пристали на те. Тоді Кривой, перед виходом з Уманя попрохав їх на бенкет на прощання, и як вони попились, звелів їх пов'язати и привести в московський лагер. Звідтіл Залізняка заслали в Сибір, побивши кнутом, як кажуть, а Гонту з другими товаришами видали тому польському військові, котре воювало разом з москалями проти конфедератів.

В містечку Сербях, по приказу региментаря Ксаверія Браніцького, з Гонтиної спини здерли дваннайцять полос шкури. Терплячи таку кару, Гонта промовляв: „от казали, буде боліти, а воно ні кришки не болить! так наче блохи кусають.“ Потім ёго четвертували.

Другі гайдамацкі ватаги лютували в інших місцях разом з Гонтою и Залізником. Подія похожа на уманську діялась в Дашеві, Гранові, Гайсині, Манастирищі, Босовці, Ладизинні и в інших. Але по забрані Залізняка й Гонти, запевнившись в тім що цариця зовсім небагословить повстання, народ заспокоївся. Після того огороженні від пімсти українського народа московською царицею, поляки здумали налякати український народ и поставили военний суд під назвищем: *Judicium statarium*. На тому суді був головою полковник Стемпковський, котрий дістав од короля неомежоване право меча (*jus gladii*), право карати и викорчувати мятеж.

Містом того суда було містечко Кодня.

Туди зводили на кого доносили шпіони. Як тільки було хто не обережеця и ёго запримітять в неспокійнім характері, того зараз и тягнуть в Кодню, а з Кодні вже ніхто не вертався здоровим: одних вішали, других четвертували, а не стільки винним, обрубували руки або ноги и пускали лаяти и тягатись по світу, щоб своїм тілом наводять на український народ страх и послухання. Ще в кінці XVIII віку бачили калів, просячих милостині старців, що носили на собі слідн одвідування Кодні. На Україні довго ходила приказка: „а що-б тебе свята Кодня не минула!“ Так говорили хто сердився на кого.

Гайдамацьке повстання випадком поставило початок до вартовних змін в политичних ділах. Один з гайдамацьких голов, Шило, погнався за поляками до містечка Балти, що стояла на тодішній турецькій границі. Поляки втікли за річку Коднью в турецькій землі. Шило погнався за ними; турки почали їх боронити; Шило розбив Турок, напар на татарське село Галту и побив поляків котрі там поховались. Туркам в той час треба було за що-небудь зачепитись, щоб причепитись до Роснії.

Конфедерація вже давно блатала Турок о помочи.
Турція оповістила Росії війну.....

В ШЕРВЕТКА.

I.

РОЗМОВА.

Моя ти кохана! на що нам розмова?
Що мні с тобою казати, чинити?...
Душі я не могу перелити в душу,
А її повинен на слова дробити,
Котрі не досягнуть до серця, до уха —
На вітрі застигнуть — а вітер послуха!

Казав уже сто раз: кохаю, кохаю,
А ти засумуеш и гнівно споглянеш,
Що мого кохання ніяк не здолаю
Вимовити щиро, виспівать словами,
Наче в летаргії — що живий — сказати,
Як мусять у хату глибоку ховати.

Натомив даремно словами уста я —
Тепер їх стопити з твоїми бажю,
Тільки стуком серця свого розмовляти,
Та тихим вітханням, любим цілуванням,
И так розмовляти години, дні, літа —
Аж до кінця світа, и за кінець світа!

Па. Яковенко.

ГРИГОИЙ САВИЧЪ СКОВОРОДА.

(1712—1794).

За Данилевськимъ корошко представивъ О. Т.

Поминувши деякі менчі замітки по журналахъ и збірникахъ немає ещѣ доселі нігде такої розправи, котра бъ висвітлила и якъ найдокладніше представила становище Сковорода въ українській літературі, котра бъ хороше розвела річъ про єго життя, и показала чого вінъ, чоловікъ свого часу таіъ славний, въ розвою товариства українського стоіть.

Попробуємо взятися до трудного діла. —

Сковорода представляє намъ українське духовне життя тодішнього віку. — Незалежний від нікого, твердий у своїмъ моральнімъ переконанню, виступавъ вінъ заєдно проти надуживаньямъ тодішнімъ, стававъ заєдно по стороні правди. — Зате усі приклонники темноти и всякої моральної неправди переслідували єго и гонили. А хочъ єго літературні твори за-для свого мистицизму, свого трудного, незрозумілого слова для гурту майже ніякої стійності не мають, то однакъ своїмъ чисто стоічнимъ життямъ ставъ єя вінъ популярнимъ чоловікомъ на цілій тодішній Україні. — Общество українське при вінці 18 віку представило въ німъ своє пробудженне зъ духовного сну. Въ слідъ за нимъ powstaли школи, гимназії, университетъ, — и третій періодъ української літератури.

Яке жъ було тодішне общество українське?

По указу цариці Катерини II. основано р. В. 1765 зъ вольнихъ слободськихъ полківъ Слободську Українську Губернію. Губернськимъ городомъ поставъ Харківъ. Полкові міста переименовано на провинціональні. Щобъ уменшити громадянську управу, поділено кожду провинцію на 6 земьсарствъ, а полки козацкіи перероблено въ гузарські. Войськові обивателі платили подушний окладъ. Хто мавъ право винокурні, плативу відъ кождої казенної душі по 95 коп.; хто жъ не мавъ плативъ 85 коп.

Такъ було до р. 1780.

Того року, 29 Вересня переименовано Слободську Українську губерню на Харьківське Намісництво. Хороша хочъ пустинна земля Харьківського Намісництва напроваджує поводи поселенцівъ зъ полуденної и западнїї Росії — и країна майже зовсімъ дика и не заселена повбля заселять ся. 1654 р. у цілому Х. Намісництву не було більшъ 80.000 жителівъ мужьського полу¹⁾; 1782 р. Слободська Україна має уже 600 церковівъ, при декотрихъ церквахъ в уже й приходські школи, де селянські и поміщичі діти читати и писати вичують ся. Поселенці съ тогочасної України подобравши собі хорошихъ земель місць на пасіки винокурень, лісівъ, и сіножатей, розводять у себе гарне хазайство — а відважні запороські шайки уже передъ самою кончиною Запорожжя часто-густо находять на нихъ розбоємъ. —

Уже минають ся часи, коли-то Запорожець пишавъ ся на Україні лицаремъ прадідівщини; теперъ українськє кладе єго уже до татарськихъ ордь, що зъ ногайськихъ степівъ зарідка набігаючи, нищать понасаджувані по берегахъ Дібня и Ворскли вільхові та соснові ліси.

Общество українське ещѣ тільки на новіцкихъ підставахъ засноване, тільки дуже звільненська упорядковуєсь; по одній стороні селяне и міщане тільки поверховно щасливі, по другій стороні власти усе змінюють ся, перекидують ся, а богачі и сміливіші чужинці допускають ся деякихъ насильнихъ и неправнихъ ділъ.

Село українське, маючи наокогъ себе стільки хорошого поля видасть ся на перший поглядъ бідне. Посередъ орного поля богато частинъ неоранихъ, лежить обдогомъ; а будинки хазайські хворостяні, слабі; хліба у стіжкахъ дуже маленько. За те жъ лугові сіножаті гарнимъ зарунились сіномъ, за то жъ на пасовиськахъ повно рослого и

¹⁾ Историко-статистическое описание Харьковской епархіи преосв. Филарета.

гарного товару — Український хованінь, аборачу-ють ся по головній часті тавнимъ побитомъ, не велику кладе вагу на будинки; до такого господарства, яке вінъ провадить, дорогихъ и міцнихъ будинківъ навіть шкода класти. А на те, що бь охоронити товарину відь непогоди та відь дікого звіря, стануть и хворостяні. Липові світлиці по сто літь стоять цілі, чисті, здорові.

Честолюбна характеризує майже усіхъ жителівъ, и не робить їхъ підлими рабами, заставляє їхъ слухати старшинъ добровільно, безъ рабства. Стараючись одинъ другому зрівняти, спиняє Українець дорогу до деспотизма и монополію. И найбідніший чоловікъ не обійдесть ся на весілля безъ сврипюкъ.

На Україні уживав простолудинъ горяче вино відь дитинячого віку. (Воно єдиний лікъ на золотуху, на лихорадку и на ннчі хороби убиваючі діти), — Вь свято вількоро людей пересндить півъ двини за розмовою попиваючи маліми чарками изрідка вино.²⁾

Заннимъ відкрито Харківський університетъ (р. 1805), було Харківське духовне колегиумъ єдинимъ осередкомъ просвіти вь Слободській Україні. Основане після виданого р. Б. 1721 духовного регламенту Білгородськимъ єпископомъ Єпіфаніємъ Тихорськимъ підь именемъ єпархіяльної семінарії вь Білгороді, и перенєсене нимъ самимъ 1727 р. вь Харківъ: піднесло ся воно дуже за помощью генераль-фельдмаршала кн. Голіцина, що тоді бувъ головнимъ командующимъ на Україні. Прозвали єго пізніше Харківськимъ Пємровськимъ училищнимъ монастиремъ. Царица Анна Івановна грамотою з 1731 року наказує учити дітей, всякої народности и всякого звання, не тільки піітики, реторики, але й філософії й Богословія по словєно-гречески и по латині. Вона наказала также старати ся, вводити поводи и „собственный російскій языкъ“ яко викладовий — При вінци затверджує вона єще осібною грамотою монастирѣ, „и вь немъ школы, и вь нихъ свободное учение.“

Всі книжки повійного Степана Яворського, мєтроп. Муромського й Рязанського, наказано віддати на бібліотеку до тої Харківської школи. — 1788 р. було вь ній 2000 книгъ; рукописі окрімъ літописі св. Дмитрія Ростовського не було ніякихъ. При дій є ще и бронзові медалі, що приславъ синь

кн. Голіцина зь Відня на пам'ятку, що батько єго школу ту основавъ. Білгородський архієп. Петро Смілчъ наказавъ єще учити французької и німецької мови, математики, геометрії, архітектури, історії и географії. Записавъ вінъ до того за кордону профєсорівъ, книжки и геометричні знаряди. Однакъ 1741 р. коли відлучено єго відь архієпископства, відпала французька мова, історія и математика — а зь знарядівъ лишъ кусні до нині остались. 1773 за Катєрини наказано зновъ учити французької и німецької мови, инженерію, артиллерію и геогнозію, а відчити їхъ відкрито 1778 року безплатно. Віднимъ позволено и другихъ предметівъ слухати безплатно, 1773 р. долучено науку інструментальної и вокальної музики.

(Дальше буде.)

В І С Т І .

— *Театръ нашъ и Виділі театральній.* Звісно, що в. Намістництво передало, по розв'язанню нашої народної сцени, увесь зарядъ майва театрального Руській Бєсіді у Львові. Ми згадували уже, яке справозданне здавъ нарокомъ до сєго вибраний виділі театральній на сєгорочніхъ загальнихъ зборахъ членівъ Бєсіді. Теперъ же, запросивъ недавно сєй виділі театральній п. Моленцого до отворєння наново сєй народної інституції, заявивши єму, що вінъ согласний ввійти в нимъ в дальші перєсправи, наколи „онъ будеть вь состоянню (?)“ давати представління у Львові. На сєй зазивъ прїбувъ дійсно п. Моленцкій зва кордону и удавъ ся вїттакъ, понеже сая театральна небула свободна, а винаймлена до 15 Липця товариству краснихъ искусствъ на вистанку образівъ, — до Перемишля, де удалось єму дати 14 представлєній. Будучи у Перемишля користувавъ ся п. Моленцкій такими прирядми театральними, які заставъ случайно вь тамтошній театральній сали. Отсими днями задумавъ п. Моленцкій удатись вь Дрогобичъ и зажадавъ відь виділу театрального випожичєння деякихъ сценичнихъ прирядівъ. Щобъ рішитись вь тій справі, мавъ виділі Бєсіді (чому не театральній?) на смхъ днїхъ засїдавєв, и не видавши віякого рішення, віддавъ всю справу підь голосованне поодинокихъ членівъ Бєсіді. Члєни Бєсіді мали підписуватись або на внесокъ п. Меруновича, котрий жадавъ відь п. Моленцого кавціи 50 р., або на внесокъ п. Ковалєського, котрий хотівъ безъ такої випожичити згадаві приряди. Більшість¹⁾ членівъ підписалась на внесокъ п. Меруновича, а понеже п. Моленцкій, яко початковий директоръ театру, до того руського, не бувъ вь стані аложити таку кавцію, то и примушений вінъ відкликати на теперъ свої представління театральні у Дрогобичу. — Се єсть чистий фактъ, за котрий ручимо, а теперъ єрєбимо уважними нашихъ ш. читатєлівъ на деякі неконєскєнції такъ виділу Бєсіді Руської, як и виділу театрального, котрий вийшовъ єь посеред членівъ виділовихъ тоїжъ Бєсіді. Сигнемо пам'ятю у недавну давнину.

Коли вь Цвітню с.р. відбувалась загальні збори членівъ Руської Бєсіді, тоді на интєрєлєцію, поставлену до виділу театрального зглядомъ неточности предложєнихъ

²⁾ Такъ оповїдає намъ про Україну 18-го віку „Топографическое описаніе Харьковскаго Намѣстничества и т. д. Москва. 1788 года.“

¹⁾ О два голоса більше.

рахунків, заявила більшість членів Бесіди, на внесення одного члена тогож виділу театрального, що члени Бесіди немають права слухати и розбирати справоздання виділу театрального з орудування майном театральним. Сь того вийшло, що посеред Бесіди Руської повставъ виділъ, котрому не казано однічати за свос діляння передъ членами Бесіди а рег consequence передъ виділомъ Бесіди, хочъ віставъ вінъ вибраний тимжъ самими членами Бесіди, котрі на підставі уставу мають право вглядати у всяке діляння виділу свого. Коли вже сей поступокъ товариства бувъ неконсеквенцій, то більшу ще неконсеквенцію поповнивъ виділъ Бесіди заравъ на першімъ своїмъ засіданню, вдавшись хочъ некомпетентний въ пересправи съ п. Моленцимъ, вглядомъ випожиченял ёму прирядівъ театральнихъ, до давання представлений въ Перемішля. Ми думаємо, що коли члени Бесіди зрekli ся права контролювати виділъ театральний, то тимъ менче право до того прислугує виділови Бесіди; коли виділъ театральний естъ собі, на диво галицькому миру, неважкий відъ нікого, то якимъ побитомъ мігъ виділъ Бесіди вдатись въ пересправу съ п. Моленцимъ? Но на сімъ ще не скінчилась ціла річъ; се все діялось въ Цвітню, а треба було виділови Бесіди ще въ Червцю допуститись нової, третій неконсеквенції. Розуміємо підъ тимъ сей поступокъ найновіший виділу Бесіди, коли-то подаво питання, чи позичити приряди театральні п. Моленцкому, за вложенемъ чи безъ вложеня кавці, до рішення членамъ Бесіди Руської. Бо питаємо: якимъ світомъ дістать ті члени наравъ рішальну власть въ ділахъ театральнихъ, коли вони самі відказались відъ сеї власти на сегорічніхъ загальнихъ зборахъ? Чи має може виділъ Бесіди, коли вже самъ ставъ вмішувати ся въ діляння виділу театрального, абсолютну власть, однимъ помахомъ пера вищити те все, що навивасть ся порядокъ? Ми сего поступованя впрозуміти невиділи а могли бъ вибачити ті неконсеквенції виділови ню тоді, паче коли бъ вінъ бувъ на котрімъ небудь засіданню своїмъ по сегорічніхъ загальнихъ зборахъ ударивъ ся въ груди, сказавъ собі щирю правду, що але зробивъ, зрештисъ власти навиральної надъ діляннямъ виділу театрального, и віддавъ її назадъ членамъ Бесіди, котрі на загальнихъ зборахъ, не розуміючи цілого діла и маючи на думці затерти згадану інтерпеляцію, голосували безъ самовіжя, що вони не мають права слухати и розбирати справоздання зъ діляння виділу театрального. Однакъ ми до сеї пори не бачимо подібного рішення въ протоколахъ зъ засіданій виділу Бесіди, а тимъ самимъ уважасмо найновіший сей поступокъ виділовцівъ яко сильну неконсеквенцію и відмовляємо такъ ёму якъ и членамъ Бесіди право втручуватись въ діла виділу театрального.

Стрібуємо однакъ ще и зъ другої сторони подивитись на всі пересправи виділу Бесіди съ п. Моленцимъ зглядомъ вижиченя ёму прирядівъ театральнихъ. Ми виходимо сь того становища, що виділъ театральний, чи якъ естъ de facto виділъ Бесіди, обовязаний естъ дбати объ тимъ, щобъ запропонацешний нашъ театръ наново одживъ. А що жъ адіявъ у сімъ згляді виділъ сей? Вінъ закликавъ зва кордону п. Моленцого, хотівъ ёму віддати въ руки одбудовання народнєї сцени, а теперъ обертасть сл до ёго не лишень зъ найбільшимъ недовіремъ, але крімъ того ставля ёму такі перепони въ дорозі, що сей готовъ на завше відказатись відъ загаданого діла. Ми думаємо, що зъ Дрогобича такожъ приходили складки на театръ, и що ш. Дрогобичане мають право домагатись вижиченя прирядівъ

театральнихъ. Коли виділъ недовіря п. Моленцкому, то нехай вижичить кулієм и завієш ш. горожанамъ Дрогобичкимъ. Бувало, у 1868 році вижичавъ виділъ приряди театральні людямъ въ самімъ Львові за ремунарацію 4-охъ реп.; чому жъ теперъ не иде вінъ тою дорогою. Виділъ не повиненъ держати ся пасивно, але на виворотъ вінъ самъ повиненъ придумувати способи, щоби ню ш. Дрогобиччане побачили хочъ на хвилину руське життя на сцені, тимъ більше, що певно останнєю цілею приврядівъ театральнихъ не естъ бути на смерть запорошенями. Подумаймо, що самовіжя народня и заохота до смілихъ гадокъ и ділъ розбуджують ся найскорше народнєю сценою и що нема другої рівнокрасої и більшъ хісовитої институті для народу, якъ театръ, то и увірюмо себе, що виділъ театральний не вивязавъ ся ні на крихточку зъ принятого на себе обовязку. Коли такъ и дальшо піде, то ми напередъ кажемо, що уважатимемъ весь виділъ яко неприхильний сій нашій институті народній и будемо домагати ся, щобъ діло театру нашого або перейшло въ другі руки, або щобъ самъ виділъ старавъ ся означити свос становище до Бесіди руської и розпочавъ віттакъ вести діло такъ, щобъ не дававъ нікому поводу до подібнихъ наріканій.

— *Читаногка для сільскихъ людй* розійшлась уже всесімъ. Теперъ постутивъ відъ имени Провіти Календаръ въ печатню. Обійматъ буде окрімъ звичайної части календарсько-астрономичнєї, еще и наукову, белетристичню, господарську и лікарську, зъ додученемъ тичку, скаль стемплєвихъ, и т. д. — Сподіючисъ, що такъ внутрішня основа якъ и ціна Календара всімъ вимогамъ нашой публіки відповідь, припоручасмо ёго якъ найлучче нашимъ ш. читателямъ.

— Ниньки надійшовъ зъ Відня „Молитвословъ“, за котрий ми уже згадували. Виданий вінъ не, якъ ми доносили товариствомъ „Сіть“, але Впр. О. Людовиномъ Донономъ, консисторськимъ совітанкомъ и кураторомъ кафедрального дому с. Стефана у Відни. Печатаний вінъ у 3000 пр. съ котрихъ 1500 пр. призначено для Русинівъ въ австр. війську. Товариство „Пресвіта“ займеть ся, сподієсь, розпродажю ёго, а ми не залишимо обьявяти ціну и спосібъ въ який буде можъ такъ хосевне для нашого народу діло набувати. Поки що — най буде відъ насъ честь и подяка Впр. О. А. Донону.

П Е Р Е П И С К А.

Пр. О. Сл. Предплату на Псалтирь одержали. Шість прим. „Зборі“ аволіть відобрати собі ласкаво въ Чернівцяхъ у члена „Пресвіти“ пана М.....а. —

ВІДЪ РЕДАКЦІИ.

Зъ сімъ числомъ зачинасть ся третє чвертьроччє нашого часописьма. Запрошуючи до предплати, просимо о скорє надсиляннє грошей пренумераційнихъ, а тихъ П. Т. предплатниківъ, котрі ще съ предплатою въ заляглости остають ся, по крайній мірі о присланнє належитости за часъ минувший. Хто не схоче більшъ одержувати наше письмо въ новімъ чвертьроччю, най зволить намъ звернути нинішне число назадъ.

Головні помічяки при редакції: *Б. Згарський, М. Косакъ, Дрѣ В. Лузаковський, Ом. Партицький, Дрѣ К. Сушкевичъ.*

Власитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропольської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша євносити:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саву „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 60 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакція и Адміністра-
ція підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекляндні, неопечатані,
приймають ся на пошти безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картіни з волинської України,

Івана Нечул.

(Ріс даліша.)

VI.

Через тиждень, в неділю вранці, Лемішків-
ський убрався в свій писарський фрак, надів най-
тоншу сорочку, купив навіть нові, білі рукавички
и пішов з візитом до станового. Наний знать ёго
ждали, бо повбірались в гарні легесенькі літні
сукні, простенько, але дуже до лиця. Старші сестри
пороспускали по плечах свої розкішні коси, мов
ті гриви и, скільки могла, постягували свої стани,
щоб здаватись и тоненькими и молоденькими. Ран-
ним, церемонним звитом Яким дуже піддержав свою
результацию яко чоловіка розуміючого завбодені скрізь
звичайі.

Сам батько прийняв Якіма дуже ласкаво, сті-
снув ёго руки, навіть обняв и поцілував, запроху-
ючи до себе в гості. Всі посідали и почали балакати
про звичайні візитові пусті речі. Лемішківський,
убраний в чисту нову одєжу, в білих коміричках
дуже идучих до лиця чорнявим людям, дуже вдя-
рив панночок своєю оригінальною красою Укра-
їнського типа, того типа, що виходить с поміж
народу, шляхетніе од цивілізаціи и приймає фєрми
и здорові, міцні, и разом ніжні, панські. Біле ру-
м'яне Якимове лице, чорні бчі обведєні тугими
віками, цупкими як ріг, рука жилива й чиста з
блискучими, міцними як сталь нігтами, ёго щюки
цупкі, здорові, припалі пушком, ёго волос шерст-
кий як дрїт, — вся ёго постать, міцна и ніжна,
тхнула здоровьем селянина, чистотою и ніжністю
пана. Після тих тонконігих як журавлі, худіх як
очерет, рудих як кудєля, Польських панків, Яким
здавався Греком, Італійнцем, и зачарував усіх
трєх сестер. Паний вставали, бігали, сидали и знов
чогось уставали, вертили головами и хвостами сү-
вою, чогось шептались, червоїли и відко було,
що й самі невідали, як ступити, як сісти.

Щасливий и весєлий вертався Яким до дому,
провєдений ласкою хозяйіна и горічними погледами
дівочих очей. Дорогою випадком він положив руку
в кишеньку свого пальта. Там зашелестїли папірці.
З великою цікавостю він розгорнув папірці. Их
було аж три. В однім було написано:

„Сєгодні ввечері жду в тїм самім яру, де ми
гуляли в неділю. Там стремїть під горою най-
більший камінь, з гострим вєрхом, високо над ку-
щами. Там жду мого любого.“

В другому папірці, такому-ж тонисенькому,
було написано:

„Красо мой! сєгодні над вечорі я буду в зна-
комім нам обом яру. Там є найкраще місце. Ёго
не довго шукати. Там зелені ліни обступили кру-
глий камінь, посхилялись над ним зелєними гіль-
вами. Там тиша и поєтїчна темнота. Кругом чу-
діві квітки, а на дєреві співають пташій. Там,
там, серед краси того місця, серед пахощів квіток
и співу пташиного побачимось.“

Яким розгорнув третій папірець, простий, на-
вить оддєртий на швидко руку. Там було напи-
сано:

„Сєгодні над вечер гулятиму коло криниці,
де ми недавно стрїнались, буду сидіти на тїм са-
мім каміні, де ми сидїли в неділю...“

По мокєтливых папірцях налитих пахощами,
по саміх словах записок, Яким вразу вгадав, що
першу записку писала Люціна, другу — Руза, а
трєтю — Зося.

Над вечорі Яким вже прамував до криниці
на яр, навіть не пробуючи шукати других сестер
дєсь між наміляем та лінами. Усю дорогу з ёго
думки не счєзав вид причєтних старших сестер
так нецеремонно лізучих до ёго з непробханим
коханіям. По всєму було відко, що дохожалим
паніам, случаяючим в малєму містє, була не пер-
винка затягувати гарних хлоцїв до яру и опові-
щати ім про своє коханіа. А Зося? якою вона
простою и молодєнькою дівчиною здавалась ёму!
И чи не маля ж вона раціи написати до ёго після
щїрої розмови з ним? И який би він був щаслі-

вий, коли б вона хоча сльозами натякнула про свої кохання!

На старому місці, коло криниці, Яким найшов Зосю. Він не помилився.

Вузісінькою стажкою пішов він з нею між густими липами та клемами, між зеленим листом бузину та малини. Зося то червоніла, то блідла. Як яка вона здавалась йому тиха, спокійна, як дитина, в міру весела, в міру поважна!

Щиро і навстиж Яким розгорнув перед нею всю свою думку, свої думи, розказав про свою службу, про свої надії, про своє життя, навіть не посоромився розказати про своїх батьків, простих міщан, про свою добру матір и крутого батька. На віки всієї родини, тоді як сонце погасало и обзолотило цілий яр червоным полум'ям, він розказав про своє кохання, вивитав про її любовь до єго и натякнув про свою надію на їх сватання. Зося зблідла: Вона не ждала так швидко почути єго останнє слово, просила трохи заждати и попередити запитати батька. Одначе дала єму надію...

Веселий и щасливий Яким вів Зосю під руку до дому. А тим часом Люціна и Рузя, сидючи в своїх місцях між кущами, мали певну надію, що молодий хлопець ніколи не поцуравця таких ласощів, як дівоче кохання. Вони вже знали теє по власному досвіді, и кожна з великою нетерп'ячкою ждала Якіма. Уже почало смеркати, а панич не приходив. Люціна почала сёрдитись, а Рузя похилила голову, не слухаючи навіть пташиного щебетання. Уже добре стемніло. Люціна почала бігнувати. Рузю почав брати страх. Для її похливної фантази здавалось, що розбишани шелегять за кущами, що зеленоокі русалки, рогаті дідьки витрищають на неї очі за зеленого листу. Рузя дуже полохлива зроду не постіжно стрибнула с каміня, прожогом полетіла через сіножать и трохи не загвугала на монарі, натрапивши на єго. Як птиця відлинула вона на стажку за кущів и спиткулась з Люціною, котра повагом йшла до дому, люта, як гадина.

Зрозумівши одна одну, не говорячи й слова, пішли вони на гору. Коли-зирн! поперед їх ишов Яким по-під руки з Зосєю. Незирцем за ними ішли вони до самого дому и зараз побігли до батька жалітись.

„Чи ви п'япо, знаєте що таке зробилось?“ промовила Люціна до батька бліда як смерть.

„Чи ви п'япо, ждали б такого?“ підхопіла Рузя, червона, як жар.

„Що таке? що? говоріть бо, ради Бога, не мучте мене!“ одказав батько, сам трясучись, не-

мовляв би ним пропасниця травила. Єго серце обвість часто полохала єго.

„Вода! така мала! и таке робити!“ замищали обидві сестри, трохи не спрегочучи зубами.

В батька од серця одлягло.

„Ще в дитячих штандах, а вже водниця, во ярах и чужім чоловіком!“ крикнула Рузя через слези, видаючись на батька.

„Говоріть бо як слід, або идіть собі вон!“ крикнув становий, вже сёрдячись на бабів, як він звав своїх дочок.

„Ми, п'япо, застали Зосю в яру одну з Лемішківським!“ крикнула Люціна.

„Вона йшла з ним по-під руки!“ прикинула Рузя.

„Він навіть обнімав її!“ додала знов Люціна, маючи себе за матір ніби маленській сестрі.

„О! так то погано!“ крикнув батько розгнівавшись. „То він у мене повинен зараз женитись из Зосєю!“

Сестри стали, як уколани. Чого вже, чого, а цього ім дуже не хотілось, щоб через Зосю втратити жениха, гарного, молодого и небідного, хоч и міщанина.

„То так, п'япо?“ крикнула Люціна.

„То так?“ промовила Рузя.

„А те ж як! хіба нехай и її люде обговорюють, як и вас ослівали? А що міні с того, що ви всі три посивієте на пні? Нехай идє! З Богом, Парасю, коли люде трапляюцца! як наші хлопці кажуть.“

Сестри мовчки вийшли з батькової хати и вернулись до світлиці, де сиділа Зося коло вікна.

Опершись літєм на одвірок и втопивши очі в далеке полум'яне небо, дала вона волю думам про свою розмову з Лемішківським.

„То так-то, Зосю?“ промовила саркастично Люціна, цідючи слово за словом.

„То ти вже пустилася на амури?“ прикинула Рузя, співом протягуючи мову.

„Єй же Богу добре!“

„Ні Бога не боїся, ні людей стидався!“

„Чого вам од мене треба?“ спитала їх Зося и при своїх словах так сміливо подвиглась ім у вічі, що сестри и здивувались и збісілись.

Неспідхильність Зосі в сем'ї, як найменшої сестри, була ім дуже досадна.

Мати вмёрла давно.

Старші сестри не були їй рівнею, бо вона й зазнала їх вже дорослими. В сем'ї її всі звали дитиною, тоді, як вона була вже дівчиною, а дівчи-

ною звали тоді, як вона була вже панною і стала на порт. Вона мусіла слухати старших сестер, як опікунок, при людях шевчати, тоді, як вони ровно-вряди, слухати їх розмову, пошити перешити одягу з їх плечей. Розумна з роду, тиха панової, вона терпіла свою долю, не жалілася нікому, але їй теж ненавиділа сестер. Їй прийшло порі кохання, а сестри заступали їй дорогу, силоючи ждати черги, коли серце, черги, не може ждати. Тим часом вона вбирала в себе, сиділа свої молоді натури, всі думи й мрії дохочалих сестер, які їй доводились переслухати довгими зимними вечорами, вибирала, що варто було вибрати по власному серцю, прикладаючи й свої молоді надії. Маючи вже певне слово Лемішківського, вона арзуміла, що виходить з-під опіки старших сестер.

„Чого вам од мене хочіцца?“ спитала вона вдруде.

„Добре робить Зосю, ой Богу добре! така ждала...“ почала говорити Люціна.

„Дай покій, сеструню! Міні швидко двадцять років. Якаж я дитина?“

„А що-б сказала наша дорога мати, як би була жива?“ спитала Рүзя.

„Хто його знає, щоб сказала! Черби земля над матірью! Не травож материного праку,“ одказала сподійно Зося.

Слезь виступили з очей у Рүзі.

„Що скажуть люди, як почують, що молода панна, трохи не дитина: ходить пізнім вечером з молодим хлопцем десь по яріх, по байраках?“ сказала Люціна в тоні матері.

„Те, що й про тебе, сестро, говорять,“ одрізала Зося.

„Вибачаю тобі, як дитині, Зосю! ти ще молоді для того, щоб поводитись тобі самій собою, не порадившись із старшими сестрами. В нас матері немає. Хтож тобі дасть луччу пораду, як не рідна сестра? Хтож більше має права доглядати тебе, наставляти на добрий розум!“

„Знаю я твій розум! Як би я твоім розумом ходила, то би свій талан минула.“

„Зосю! що то? що то?“ крикнула Люціна.

„Те, що чувш“, одрізала Зося повернула голову до вікна, задумливо дивлячись на небо.

„Зосю! Дивись сюди!“

„Чому пак ні!“

„Зосю! я тобі велю!“ крикнула Люціна, підіймаючи голос.

„А я тебе не слухаю.“

Люціна стояла здивована. Слухання Зося сміє неслухатись її і навіть глузувати з неї!

„Зосю! де ти була сегодні ввечері?“ спитала Люціна.

„На Куришковім яру.“

„С ким же ти там ходила?“

„З Якимом Лемішківським“, одказала сміливо Зося.

„Мій Боже! мій Боже! сама, одна, с хлопцем! заврнчали сестри, бігаючи по хаті і ламаючи руки.

„Що-ж ти там з ним робила?“ спитала Рүзя.

„Милувалась, розмовляла любощю та гарченько“, одказала Зося, дразнячи сестер.

„Бзус-Марія!“ зарепетували сестри. „Як же ти сміла сама, без нас шійти до місус хлопцем?“

„Чом же и не пійти з тим, крґо я люблю, а він мене любить?“

„Одна? сама?“

„Як же сама, коли ви обидві ганяли за нами слідом?“ промовила Зося, чудно регочучись.

„Безстидниця ти! ти псуєш и нашу добру славу.“

„Нікуда вже псувати! А за себе чебуєш, бо я ходила з женихом.“

Сестри опустили руки, наче на їх хто лнув холодною водою.

„В нас и весілля швидко буде.“

Сестри, ламаючи руки, вийшли с хати.

Через кілька неділь Яким почав присватуватись, а потім спитав Пшепшинського. „Становий поблагословив його на radoцах обома руками, додавши, що за ним жадної притичини небуде, аби тільки дочка згодилась. Лемішківський прбсїв дозволити слати старостів а становий обіцяв зайти до старого Лемішки, що-б поговорити про щастя и благополушне життя своїх дітей.

Того-ж таки дня за гасм ввечері Пшепшинський мав довгу розмову, з своїми дочками, варту, що бїі наслухати.

Старші сестри вже притихли и були дуже уважливі до Зосі. Люціна ласкаво промовляла до неї, подаючи їй чай. Рүзя подала їй сухарчики на тарілиці. Сам батько присунув до неї мисочку з варенням. Одна Зося не змінилась ні кришки. Така ж спокійна, тиха, задумана сиділа вона и тепер коло столу, як и поперед.

„Так Зосю!“ почав батько! „Ти вже нас швидко покинеш, підеш в чужу сёмью, між чужі люди. Нїяково тобі буде привикати до чужої хати, та не такой молодій.“

„Та ще й до таких людей, якихсь міщан та перемупок. То не мала буде для тебе жертва. Не знаю, чи по твоїй силі буде вона?“ спитала Люціна.

„По моїй силі,“ промовила спокійно Зося.

„Лемішка багатий,“ говорив далі батько. Як би його добре струснути то посипалось би багато карбованців. Один ґрунт, сад, хата, млин коштів не одну тисячу карбованців. А окрім того він и не без копійки в кешені.“

„Ах! який же сад в його гартний! яке дерево велике! які яблука! Чистий рай!“ сказала Руза. „А поклад ґрунту, на гірці над водою! як намалюваний! Там завжди чути, як вода шумить під млинівими колесоами.“

„Все те добре при чому іншому, моя сеструню,“ одказала задумана Зося.

„Як би на мене,“ сказала Люціна, „яб зроду не пішла в таку семью, просту, мужичу.“

Все те нічого, мой кохана: и простота нічого,“ промовив батько, „тільки горе, що вони не шляхецького роду! Є ж на світі багато и наших Поляків и бідненьких, и прбстеньких, але ж за те вони природні шляхтичі, з батьків з дідів с прадідів. В їх, бачиш, вже кров інча, накська, що не тхне дигтем та смолою.“

Лемішківський, папо, з університету,“ озвалась за жениха Зося: „він чоловік з роаумом, заслужить чин, матиме й дворянство.“

„Ти, Зосю, дalebіг, багато розумнища й практичища, ніж я думав до цього часу,“ сказав батько, осміхаючись. „Правда твоя, що він сам дослужиця до чїну, до дворянства, але ж його батько й мати міщане, та ще й живі и довго житимуть. А коли-б и померли, то пам'ять про їх нешвидко помре. Всі тутечки знають и довго пам'ятатимуть, хто булі ваші батьки, всі знатимуть, що Лемішка торгував скотом, а його жінка була перемупкою, як жидівка. А вже наші Поляки, наші знаомі сусідипоміщани всі одкасуця од тебе, не приймуть тебе в свої хаті за рівню...“

Всі почервонили. Зося сиділа, червона, як жар. В очах Люціни засвітився гнів, на очах Рузі виступили слези. Батько сидів засмучений...

„И Бог його святий знає, чому воно нам не ведеця!“ говорив далі батько. „Здаєця, вже нам от и жених трапився и гартний, и розумний, и моторний, а навіть вчився в університеті, а все такий діло йде не полюдзький! Молода ти дуже, кохана Зосю! И не знаю я, чи зрозумієш ти, як себе поставити в твоїй новій сем'ї, в твоєму новому життю!“

Батько прохидпив голову. Всі мовчали.
„Ти католичка,“ говорив батько далі, „але наших дітей похрестять не москóвський.“

„Знаю, напочко,“ відказала Зося. „Але під Москóвською поєришкою можна развинути шкóр-Польський дух. Моя сім'я, тату, буде Польська, як би її не охрестили.“

„Ти розумна дитина, хоч и молоденька,“ сказав батько, цілуючи її в чоло. „А поки що, ти переверни Якіма на Поляка. Він омоскалився в шкóлі, базикає по москóвський, вдає собі Москалі. Але все те дурниця! Українську натуру я добре знаю. Все те Москáльство лежить на їх, як на волу сідло; все те вонча шкура, котра ніки не приросте до Українського тіла. Вий тільки добре прийнятись за його, то стягнеш з його ту шкуру. Українець — то чоловік добрий, м'який, та недогадливий и небачить далі свого носа. Зумій підластитись до його, він дурень и пдвірить тобі, дасция тобі в руки, навіть жизнь свою оддасть за тебе! От-тоді вже натягай на його шкуру, яку тільки тобі завгодно: чи телячу, чи баранячу, чи Польську, чи Москóвську, чи Мадярську, чи Турецьку! він туди влізе, буде очима лупати, ще й чванити меця! Тільки роби діло помалісіньку, потихісіньку, що-б він не розшолопав; бо як розчепне, так тоді пропаде діло! Тоді він лютийший од звіря лютого, вб'є тебе псявіра! не помилує! А найбільше той мужик Український! Мужик — то гадюка, як кажуть жидки! С письменними дурнями далав легша справа! Ого — го!“

„Це діло, дачочко, воставте спиритності шіночій,“ промовила Зося.

„О Польська жінчина!“ додала Люціна, підіймаючи вгору свої гартні очі, „чого вона не зробить! чого вона не досягне ласкою, підлостивостю и коханням!“

„З батьками Якіма тобі треба обходитись ласкаво, не дуже гордувати ними,“ навчав батько.

„Мій Боже!“ крикнула Люціна. „Та вони ж мужики! та в їх же збираюцца родичі, гóсті такі ж прості, як и вони! Та вони ж п'ють горілку! Велика твоя жертва, Зосю!“

„А хіба ж ми не п'ємо горілки?“ сказав батько. „Хто її на світі не п'є? Ії п'ють и пані, й мужики, и царі, и князі, и бискупи.“

„Ти, Зосю, не живи з старими,“ радила Руза. „Я, на твоєму місці, найняла-б собі гартісіньку, малісіньку квартиру, с хорóшим садбóчком и жила б там собі, а старих я покїнула-б.“

„И втратила-б наслідство,“ одказала рівним голосом Зося. „Од гостей Лемішк можна де не-

Лесь } сі снин.
Іванъ }

Марфа, сі брата жінка,
Мітай, сі годованець.
Срібнярокъ.
Срібняриха.
Штефанъ Дзвінка,
Марішка, Срібняроків годованка,
Цора.
Імро.
Бзуцікий провінціалъ,
Два козаки.
Панцири.
Служаки,
Парубки, Дігаша, Нарідь.

Справа ведеться то въ Печинижні то въ Маняві. Ріди 1745.

ПЕРНИЙ СХІДЪ.

О передъ монастирскої церкви у Маняві. Рано. По переді, зъ боку стоить міру деревляч тисоне крісло жироване. У церкві видно варади чуту глухий гоміть сину деревляч кого, Цора, страшна и розхристана, и Імро уходж.

ЦОРА.

О Імре, Імре, двацїть рїкь и пять вже
Якъ у вогни я батька пострадала,
Охъ мого батечка!... и тїдько вже,
Якъ своє бїдне серце я убила,
Якъ свою я надїю и любовь,
И все, усє, що мала въ сему свїті,
На віки закопала, а сама,
Якъ та мара блукаюся по нему.
Да правї суди долї, бо она
Не каже на оденъ намъ жеребенъ,
Все своє щастє власти, такъ якъ я
Поклала на оденъ го: на любовь
Д'невїрному стрїлцеви. Да минуло;
Поклала и пропала. Але за що,
О ти мїй ширїй друже — (сли намъ можна
У ширїсть віруватї), — за віщо ти,
Твїй молоденькїй вікъ єсь приковавъ
До мого страшнїго, нїби до
Зелїного стовпа въ гарячі пушнї)
За віщо? о та ширїсть була бь вартя
Люби, нїби перепалене серце
Могає ище любити... все за дармо!
Усе, усе за дармо! зъ дедути...
Не викрешеш вогню, а лишшь примернешь
Дя негодявль: нещастнїй корабель
Въ скланному темъ десь морї,
Ты казешь понахати тїя чомуль
Коханством давнешь не можешь
Забути? — О нїби то чоловікъ
Тадь борзо мїгъ забути, якъ борзо серце
Влюбити що потрасить! — Ты забути!

Скажи ти місяцю, аби вінъ землю
Забувъ, лишивъ, покинувъ, а самий
Пішовъ на свою волю по впадобї? —
Скажи ти соняшнику, щобъ лишивъ
За сянцемъ свої квіти повертати,
Та відвернувся до студеної
Опівночи? — О Цоро моя вразе,
Не вимагай відъ мене того, що
Не въ мої силї є! а якъ тобі
Люба та моя тиха є за прикра:
Ти носишь острый нїжъ при собі всїгди,
Що го, якъ нишкомъ достерїдъ я, сь часта,
Ти обдєравшь приязно: ножемъ тимъ
Роскрїй се мов серце, и побудешь
Відъ разу ти мене сь.

ЦОРА.

Імре: не
На тебе острый нїжъ я ношу, а
На тихъ Довбушукївъ. Бо серце мое
Менї уповїдає, що я їх
На нїжъ сей позбираю ще! — Хїба
Аби за дармо я вже двацїть рїкь
И пять шукала їхъ, и сїмъ краївъ
Сходила въ здовжъ, въ поперекъ? — О я набу
Усїхъ, усїхъ ще відшукаю, и
Не вмру и ні спочину, доки їхъ
Кривї не наплю сь, и серце їхъ
На нїжъ не насиляю сесь!... За мновъ
Мїй Імре, вірнїй друже! — И хоть Цора
Любовь надгородити тїя не може,
Бо Цора лишъ єго, єго одного
Любила въ сему свїті: то за славу
Хоть уступися нашу! спомани
Мїй королївскїй рїдъ! — И ми цигани
У серци грїемъ честь! — За Довбушами!

ЮСТИНА.

и друга покоєва виводя Наталїю сь церкви у
Охъ пане моя мила: ви надули?
Хїбажъ я не казала вамъ, не іхать
Сегодня въ монастирь? — сегодня празникъ
Є тутъ, є народу чи мало: нїжъ
Відъ духоти би не ажорували? —
Сїдайте ясна паво! — да яне
Прекрасне крісло тутки хтось подавъ?
Спаснїбгъ му! — Се нїби вінъ то знавъ,
Що ви тутъ любите сїдати всїгди,
Якъ сь церкви вїдете! — Се біжунъ
Води. А ти сестричю їди кашу,
Аби ридванъ заїхавъ!
обї покоєві відходя.

НАТАЛІЯ.

Охъ мїй Боже!

ЮСТИНА

прибігає з водовъ.
Ану напийтеся! вода якъ лідъ
Студена! — якъ хіба се не казала,
Не іхать въ монастирѣ?... Охъ да й багато
Тутъ печиніжинськихъ є леднівъ!...
Ви виділи пишного того, що
Єму неначе місяць на лиці?
То Лесь нашъ, Довбушукъ. Охъ пане мого,
Ви справді є недужі? Біжу я,
Щобъ знати де ридань!
Іде.

НАТАЛІЯ.

О на що, на що,

Сказала єсь мені, якъ вінъ ся зве,
Що душу мою вьзявъ!... Небесні снїи!
То и въ святиняхъ Господя люба
Орудую? — и чо би ні въ святиняхъ? —
О й та люба святоєвъ мусить бути,
Відъ Бога мусить бути!... Якъ я го
Сегодня перший разъ уздріла, чи жъ
Святі не просвітідись, и всі люде
Святими чи не стали? — Але хто
Мені казавъ, що то, що я діі него
У серци своїмъ чую, є люба? —
И що жъ оно би було якъ люба ні?
О лишъ она такъ може людзке серце
Порушити, розбити го на пилъ,
А съ того пилу, що зъ єго є кождий
Атомець равмъ, небомъ, — на ново,
Нове сцілїти серце: о то чудо
Люба одна лишъ сотворити може,
Одна лишъ та люба!... О милїи мїй:
А въ твоїмъ серци — чинаъ оденъ атомець
Люби тої упавъ? — Я божевільна! —
Хіба мене вінъ знає? — вінъ хіба
На мене подивився? — Якъ той ангіль
Стоявъ у церкові, и ангеломъ
У вічи іхъ малєвані дивився!...
О якъ я аивелівъ тихъ ревнувала,
Якъ завиділа імъ, якъ кланяла
Ту долю нещастливу свою, що
Мене не сотворила ангеломъ,
А панєвъ!... — О мїй Боже: на що панєвъ?
Або и ангеломъ? — Чому мене
Не сотворивєсь Господи мужичковъ? —
Мені би можна було глянути
Хоть на єго, — ту землю обробити
Що вінъ обробює, на тїмъ танку
Гуляти де и вінъ!... а такъ... да що?
Хіба мені не можна и любити?
Любити и єго? — щобъ вінъ не знавъ:
А я тебе любити милїи буду! —
О змилуйтесь на мене божі суди! —
Іде.

ЦОРА

приходить зъ Імромъ.
И ти за певне знаєшъ Імре, друже,
Що и Довбушукн тутъ? — кїлько іхъ?

ІМРО.

Іхъ братя два: Олекса и Иванъ,
И, якъ я ся довідаєвъ, то и мати
Жне іхъ ще.

ЦОРА.

Олекса та й Иванъ.

Гмъ! — то Иванъ — вінъ може бути той,
Що бувъ у пелїнахъ тогди, коли
Я тихъ старшенєкїхъ двоє ушатїла.
Але Олекса — — гмъ! — Да все одно:
Коби лишъ Довбушукъ. — Да що ми съ того?
Коби тихъ двоє, що я руки імъ
Надїтїла, такъ пропали, якъ підъ землю.
Хоть двацїть рїнь и бїльше іхъ шукаю? —
А тихъ зновъ двоє, що іхъ жавъ съ княгинєвъ,
И пощикъ заподїивєсь? — — Да коби
Я знала що загибли, що вовки
Або котюги зїїли на гостинци,
То я бъ спокїйна була, а то можуть
И ті обоє жити ще, бо Томашъ
Ми уповїавъ, ще й за велїки гроші,
Що іхъ казавъ съ хрестами мого батька
Вїднести въ чорнїи плай, але пїсланця
Тота гїрска планїта, що й мене
Вна перепудїла, и пїсланця того
Переполошила, и мусївъ вінъ
Веречи ті бєнькарти Довбушівскї
Ажъ тамъ дєсь край села, а самъ втїкати,
(Дальше, буде.)

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Стасова.

(Вїстр. Европы за 1868 г. пераї книжки).

Билинами звеця великоруський багатырський чи героїчний епос. Звичайно діїють багатырїи чи героїи епоса на старшихъ и молодчихъ. Старші багатырїи мають на собі дуже асиї прикмети митологичнєго часу. То стародавнї боги, тїльки одягненї в людську постать, а людське тїло, хоч и незвичайної, нелюдської великості и силі. Іхъ багато: Святослр, Змїй Горинчище, Вольга Вуславич, Калєни пережожїє, Микула Селянинович и єго три дочкї-багатыршї. Всї вони ходять по землї, бьючиця, пєбивають єдени другого; всї вони мають незвичайну силу, котра навить їмъ авваєє. Святослр на зріст вище

ГРИГОРІЙ САВИНЬ СКОВОРОДА.

(1712—1794).

За Данилевськимъ урешкомъ представляє О. Т.

Далше.

Ще держалась тодішня Україна козацькихъ и запорозькихъ звичаївъ и гетьманськихъ переказівъ, и дуже, дуже змаленька покидувала ся їхъ для новихъ порядківъ и обичаївъ. Видимо се зъ записокъ Іллі О. Маньковського підъ з. „Мое опредѣленіє въ службу.“¹⁾ Хороше ту описаний спосібъ образования дітей у краю, що немавъ ище ні гимназій ні инчихъ шкілъ висчихъ. Ось що повідає Тимковський про своє образование:

Читати по церковно-славянській вивчила мене мати и дядько мій Андрей Кулидъ. Зъ нимъ ходивъ я до церкви, зъ нимъ гравъ ся я, зъ нимъ ходивъ на сінокоси, за ягодами. Часто густо гравъ вінъ мені то на сопівці то на трубі зъ бузини. — Нудивъ ся я неразъ надъ тими титлами та буквами, и намість книжки учивъ ся бігати. За те привязували мене неразъ довгимъ рушникомъ до стола та заставляли учити ся силомиць. — Опісля віддали мене въ жіночий монастирь до Золотоноши на науку. Учили насъ тамъ черниці. Ми силадали тутъ гейби маленский пансионъ. — А коли підрісъ я, віддано мене въ науку до сільського дячка. Дивно жъ виглядала отта школа дяківська! Намість вклясь стояли по хаті столи; на кождімъ столі вчили чого инчого, букваря, часослова, псалтыря. При часослові и псалтырі учили и писъма. Хто тільки-що починавъ учити ся, писавъ розпущеною крейдою на чорній дерев'яній дощечці, хто ж уже знавъ перші початки писання, писавъ чорниломъ на папері. Хто уже свінчивъ науку псалтыря, мігъ ити въ осібну класу, „вермолейну“, и учивъ ся тамъ співати церковного співу. Співъ сей відбувався три рази на тиждень: підъ зму въ осібній кімнаті, а підъ айто на дворі въ холоді. Можна собі представити, який тамъ крикъ бувъ у тій школі, де кождий для себе голосно учивъ ся. За науку платили родичі дячкови грішми або натурою.

Коли жъ школяръ який починавъ усі дяківські науки, тоді приносивъ вінъ ливонь горнець каші. Платокъ, що нимъ каша накритою була, достававъ ся дячкови; кашою ділили ся школярі, а горнець розбивано на дрібні черепочки. Дяка гостивъ самъ отець школяра.

Та наома тімъ жіншлось образование школяря. — Ще оуджемо! зму було набирати просвітні відъ перекожихъ, переклословнихъ семинаристівъ. И у сихъ школахъ бувъ Гимновский (Побичинъ я), оневідає вінъ, де давъ разъ оны ведмі зайшли до мого батька дві голубівкереі, два семинаристичі. Одинъ зъ нихъ рослий, чорнявий, волося зъ ёго коротче; другий білявий, добролі постаивъ. Изъ записаного паперу прочитали батькови дорацієчъ. Батько поговоривъ въ инимъ, заглянувъ у їхъ писъма и казавъ імъ співати „Вламонъ мужъ“; чорнявого зробивъ моімъ учителемъ а білявого обдарувавъ гостинцямъ. Ученикъ неабавши мігъ уже угодити за уесного, и поматинеській Геллартовій граматичці верожити бабамъ всіякі небеліци.

Олабо ишла наука тоді и небогато хісна було зъ неіи ще слабше змінялись тоді обичаи и привички давні.

Ми видимо, якъ діти шкільний рідъ дачивъ переходили на науку, або въ монастирські школи, або до семинаристівъ перекожихъ. А коня и въ Києві и въ Харкові були духовні вклягібони, то нікто не славъ туди овоіхъ дітей, мибъ тільки юши. Тем ту наука лисъ невелика ся. Хоть утешни цильні осібні похваля діставали, такъ знаці „Laudes“ хочъ и на дверехъ самихъ семинариі знаходили ся символі тодішній науки (мудреци зъ делетомъ и мелоткомъ, котрий обтесує вклякого школяра, що несе винични підъ плакою, будъ символіи прагматиківъ; черниці зъ журавлемъ зъ двомъ ведрами — одно едуцше иорочно, друге горі підтягнуто, такъ наведе, що аж швода виглядасть ся, — була символіи дітешъ и фетерівъ; порезъ, що розмахнувъ ся далеле лостига и просто до сонця напсипавъ ля, бувъ символіи филозофіи), — то все такі граматички були собі неканце мудриві, нігні и ретори гоможо небогато метерпанъ науки, а филозофи и богослови були, овсіма не похоти на коріахъ.

Головна и найбільша часть народу була зовсімъ не просвічена. Селане хозяйнували як жили собі спокійно; тільки часомъ по причині свободної вилакурні спокій той колотивъ ся пъланченямъ. Щобъ хочъ троха спинити ёго, закривъ послідній Гетьманъ України, гр. Разумовський винокурню всімъ дворімъ поміщикамъ и казначамъ, що мали ліси и грунта. Повідає вінъ, що Українці, намість хороше хозяйнувати, и пускають ся тільки на винокурні, и щецъ ліси ищо двъ в хаті нічимъ затопити, дорого жайбъ мушукать, и щецъ и тимъ бідніють.

¹⁾ Москвитянинъ 1852 г. ч. 17. —

(4) Маркевичъ: Исторія Малороссіи 1862, томъ II стр. 627, відъ 1761 р. и томъ II відъ стр. 651-2.

Ще жь 1763 р. появлялись на Україні пікинери и вербунки. Мельгуновъ їздивъ зъ шайдою вербовниківъ, стававъ по кориджахъ, вербовники или, пили, співали, поїди кравківъ и мужиківъ, и п'янихъ вербували уь підпирери, Підпирня, мовлячи, дїшма якъ козацтво, бо пікинеръ нікого, на боать оя и передъ нікимъ шапки не здїймав, Відаци и оццка великі записувались; письменні шиккарї и падамарї становились ротмістрами и поручниками. Та коли прийшло учити ся строєній служби, на вербуванї розбігались по всімъ усюдамъ.

Дрібні чичевники дерли и грабили шротий народъ по змезі. Грубія дерли вони съ поміщаківъ, що усе тільки тагадись до судахъ, и одинь одному спокою не давали. Шляхта видла и дала: відданихъ своїхъ. Опекуни грабили повіренихъ своїй опіці, сиріть. А хочъ Катерина навї поради ввотда, то таки ті порядки не конче скоро приймался. Шляхта мусїла служити, або вь війську або вь судї. Тільки богати дослужувались дечето, а бідняки вхалїсь якъ змега, на передъ, прогирали на зеленому столї, дїктї и совїсть, краде и грабили, що їмъ підїть їкъ дечисти руки нечалося. Імья комисара а мїжъ розбішники уважалось тоді за одио. Судъ и розправа купувались и продавались по назначеннхъ цїнахъ.

Додаймо ще до того упадокъ Запорозької Сїчи, якъ до крайного збоженї Сїчовики розбрились по широкїй Україні, попановували бїльші и мончі доровїй опирети, та пабарали оплату за проїздъ, то будеме мали вірної ябравъ подїшнїї України.

Та отї розбішники Сїчовики ще були єдинимъ приближенимъ свитої сириводливости. Вони карали тахи, що допускали ся тяжкихъ вїдирствъ на бїдному народї а не знаходили заслуїної карї у такихъ нечеснихъ судцївъ, якъ вони самї! Свтихъ розбішниківъ вийшовъ Гаркуша, їхъ найзатїмщїй и найірашїїй представитель.

И ось посередъ такого неладу и непорядку появилъ ся на Україні Скворода, єнарвоє и поетъ. Своїмъ життїмъ, словомъ, діломъ и характеромъ здїлавъ вінъ великий впливъ на дальшїй релїїї Українського народу и свитої труда, пізнати и праці его.

Григорїй Савичъ Скворода рєдївъ ся на Україні вь селї Чернухахъ, Київського Намїстництва, Лубенського округа — р.Б. 1722. Батько и мати его були козакими, хочъ бїдними, та чесними, гостинними и щиро прихильними до кожного. Уже на сїмїмъ роцї показала ся вь нїмъ велика охота до науки и співау. — Сажъ, бувало, ходивъ вінъ по лісахъ та гаяхъ, пригрававши собі на сопїлїцї; — дома заховавшись у куточокъ, повто-

ривъ собі, значїмо бь памїти що чувъ або читавъ. Вь церкві, до которой дуже часто заходивъ, співавъ вєдно вь прилосї — Вволивши его волю, батько віддавъ его до школи у Київському Академію. Молодий хлопчина ставъ швиденько першимъ міжъ своїми товаришами! Мудрий опїсав и дуже утадантований Метрополитъ Київський Самїло Миславський бувъ его товаришемъ и завжди остававъ ся по заду. — Его хороший, милий голосъ сподобавъ ся дуже держеровї співочої капелї, котрий его и заразъ таки прийнявъ у хоръ. А вола царица Єлисавета вступила на престоль, зятягли и Сквороду утї придворну капелю. Іще за царя Алексея Михайловича дообрано завжди голосівъ до придворної капелї зъ України, а царица Єлисавета, ще закинь вступила на престіль, мала хоръ співаківъ, зложенїй майже зъ самихъ Українцївъ. Хористамъ, що уже потратили голоси, позволено було вертати ся до мївъ. — Імена хористівъ знаходимо записанї вь письмахъ контори надворної. Не довелась же найти прїзвища Сквороди у нихъ. Бсть тільки на двохъ мїсцяхъ їми Григора: 1740 р. вь Серци, стоїть записано „дати награду за славленїе и поздравленїе жь рождеству робля томъ Каданїку... Григорїю, по 6 р. каждому.“ Міжъ тими що мали дістати по 10 р. стоїть прописано „Григорїи Сивосевичъ“ (може Савичъ?). Вь указї съ 1741 р., 21. Грудня стоїть прописано: „Вновъ привезенимъ изъ Молдорссїи пївчимъ сдїлати мундиръ. А вакоєцъ їмена бодїцихъ и малыхъ пївчихъ, о томъ взятъ за рувоєч устаршїка, іеремонаха Іларїона, реєстръ.“ Здається міжъ сими бувъ и нашъ Скворода. Того же року, оповїдавъ Ковалїнський словами самого жь Сквороди, прийняли его у надворну капелю.

Срезненський вь „Отривкахъ изъ записокъ о Старцї Сквородѣ“ оповїдавъ, що Скворода підъ той часъ поклавъ пісню Хирувимську на новий голосъ, а Квітка додав, що голосъ той напечатаний и розїсланий бувъ по всіхъ церквахъ. Окрімъ того мавъ Скворода еще „Христось воскрес“ и канонъ Пасхи: „Воскресенїе день“ покласти на голосъ уживаний теперъ намїсть давного ірмологїного голосу, и прозваний всюда „Сквородїнимъ“. Можна бї Квітчиному оповїданню повірити, тимъ бїльше, що Квітка знавъ ся особисто зъ Сквородою. Та Стасовъ, которого дїсики вь придворній конторї, на якъ найбільшу увагу заслуговують и инспекторъ співочої капелї Вєликовъ не конче згаджають ся съ тимъ оповїданнемъ. Скворода, здасть ся не клавъ сїхъ пісень на голосъ. А коли Квітка приписує ему ті піснї, то воно мабутъ за того, що вінъ вернувши до мївъ, учивъ їхъ пісень, що самъ свачивъ ся при капелї, и що ті піснї задержались

разомъ зъ єго немцями. — У кнїзницї сказавши, як водить, Сковорода піснї наголоє, — тільки ті піснї не співались вь церквахъ, лишень вь приватнихъ, звичайнихъ зборахъ кнївського дуровельства.

Тодї як Сковорода бувъ у придворній капелї, придворні співаки хорошенцьке вели собі життя. У той часъ Разумовські, Українці по кровї и по души, були вь зеніті своєї слави. Тожъ и співаків-українців тоді голубили и пестили.

Сковорода небувъ тамъ довго, не більше няз два-три роки.

1744 р. вь Серпїю, царица Єлисавета прихала у Київъ зъ цілимъ дворомъ. Міжъ придворними співаками прихавъ и Сковорода. Зъ чиномъ придворного уставщика, оставъ сн вінъ по відїзді двора, увільнений відъ служби вь Київї щобъ продовжати свою науку. Ту взявъ сн широ до вичучення юдївського, грецького и латинського язика, учивъ сн при тімъ красноріччя, філософї, метафізики, математики, природної историї и богословья. Київський Владика хотївъ єго висвятити вь юнї, та молодий Сковорода немавъ зовсїмъ охоти до того. Про те й удавъ вінъ боженїльного, а Владика взявши се за правду, віддаливъ єго зъ бурси и позволївъ єму жити, де самому захочеть сн. Того й хотїлось Сковородї. Самою волею вінъ задовольнивъ себе за тихъ б'г'твнихъ лїтъ. Ніхтожъ няз близькихъ єго не знавъ, як вінъ ті шість роківъ уживъ, ніхтѝ не знавъ, що вінъ за той часъ багато дечого изъ тодішнихъ наукъ навчивъ ся. Та незабавки замало єму було Київ и наукъ єго. Забавивъ вінъ зобачити чужину, и вь нїй довчити ся того, чого не було вь Київї. Скоренько и вволено єго волю. Генералъ-майоръ Вишневський, посланий відъ Двора до Угорь у Токаєвські сади, хотївъ для тамошної православної церкви подобірати собі церковниківъ, що знають хороше співъ и службу. Легко Сковорода потрафивъ дістати ся міжъ нихъ. Зъ Вишневськимъ звїдавъ вінъ бїльші міста Угорь и Австрії — и ту познакомивъ ся зъ ученими и знатними людьми. У тому помоголо єму хороше те, що вінъ дуже добре говоривъ, по-німецьки и по латинї, що розумївъ докладно по-грецьки. Само собою розумїеть ся, що знакомство зъ ученими багато розширило кругъ єго відомостей. Зъ палицею вь рукахъ, крайне бїдуючи звїдавъ вінъ ище Польщу, Прусію, Нїмеччину, Італїю, звїдавъ Римъ и пізнавъ римську старосвїтчину. Вона дуже багато вплинула на єго душу и на життя єго! Наконецъ назбираючи багато хорошихъ відомостей изъ цілого свїта, вернувъ ся Сковорода зъ своєю рідню Україну. Якъ же застукотало серце

єго нелї побачивъ вінъ здалека дєрев'яну дзвіницю села свого!

Зъ слїзами вь очахъ глядїв вінъ на новї могили, — гїрко плачучи відходивъ вінъ сь кладовища, побачивши, що окрімъ брата, у него уже ні батька ні матери, ні сестри на сїмъ свїті немає. Ще знайшли ся знакомї та приятелї, що безпомочного, бїдного філософа приплли теплимъ словомъ и не жалували єму своєї хати. Та самїж ті знакомї не конче те й маючими були. Шукали вони єму проте такого становиська, котребъ єму самому и народови єго хесни принєсло и вєго трудамъ ученимъ відповидало. Знайшлося незабавки таке місце. Вь Переяславї отворилася катедра на науку поезїї. Никодимъ Сребинський, тамешний єпископъ звїзавъ Сковороду їи вивладати.

Сковорода, няз на ті часи дуже учений чоловік, написавъ для школи „Руководство поезїї“. Та написавъ вінъ те „Руководство“ по такъ повинъ правнимъ, що Єпископъ приказавъ єму змінити єго зовсїмъ. Сковорода не хотївъ, Єпископъ назвавъ єму дати черезъ консисторь справу, якъ вінъ смївъ вєго непослухати. Сковорода, подлякуючися вь своїй кїдповїдї на усіхъ знатокївъ, сказавъ при цїнци „Alia res scriptum, alia prectum.“ Єпископъ на справозданню консистора написавъ власноручно: „Не живите по средѝ дєму словцю, нїмїй гордячию.“

Сковорода лишень оя теперъ бавъ створюючи и хдїба. — Та по такій сїмъ бувъ, шавъ ледаче могло загнутѝ єго твердого дуга. Мнївъ вінъ у свого прїятели, що знавъ, вправдї науку єго велику, але бїди єго не знавъ. Сковорода не смївъ прєсити кєтєри и дчат тихенько, обходячи ся двома старими сорочками, и одними чоботами. Та не, могла товєщїня, дужда ня дїшити, нїякого водичу на души и на життя єго.

Незабавки діставъ вінъ за помісцьєвъ оловъ знакомїхъ місце, учителя у поміщика українського Стевава Тамари. Гердовитий бувъ собі сєй немїтчимъ, и хотївъ дєста узєвий, та мєє горда дївнївся на єго, що тільки не було горбєвє, гнїля хєпєвє. Снцъ єго, учєнцѝ Сковороди, єворє єгоє любивъ свого учителя, однакъ старий и лїтцї єї разу не, поговоривъ изъ Сковородою хрѝтє кой шо-дня обїдавъ зя нимъ за однимъ столомъ. Не звѝдаючи на те, постановивъ собі Сковорода доєржати року. Не доєржавъ же вінъ єго, та не, своєю єдною. Розмовлявъ відъ разъ изъ своїмъ ученикомъ, и смїтєвъ вїтєтє єго и яка єго думка, объ дїмъ, объ нїмъ вони говорили. — Учєнцѝ відповївъ троха неємєнєвєвє. „Тожъ бє, твоя думка, якъ у сєнїчїй, гордї“ сказавъ Сковорода. Заувѝ отсе саж

и приповіді пані, а ся, и почала заразъ наперати на старого Тамару, щобъ геть нагнавъ такого учителя, що їхъ сивина виханого смівъ прозвати свинячою головою. Хочъ жаль було Тамарі лишати ся такого ученого учителя, та все таки уступивъ вінъ жідці, и прогнавъ Сквороду. Працюючись изъ нимъ, Тамара у перше промовивъ до ёго: „Прости, напоянку, мені жаль тебе!“

И за „свинячу голову“ оставъ ся Скворода знову безъ хліба, безъ одешини, та не безъ надії.

Скворода пішовъ теперъ до свого приятеля, перенславського сотника. Звідси удалось ёму дістати ся въ Москву зъ однимъ каліграфомъ, що діставъ бувъ місце проповідника въ московській академії. Зъ Москви поїхали оба до Троицько-Сергійєвської Лаври. Намістникъ Лаври, Кирило Флоринський хотівъ Сквороду для Лаври задержати. Але Скворода не хотівъ для місця доброго лишати ся своїй Україні. Відіхавъ вінъ домівъ, оставивши по собі въ Лаврі пам'ять ученого чоловіка. — Тамара дізнавшися, що Скворода уже вернувъ ся зъ Москви, хотівъ ёго зновъ до себе затягнути, Скворода не хотівъ. Знакомі жъ ёго силомиць завезли ёго сонного до Тамари. Ледве ледве давъ ся вінъ намовити и ставъ въ друге учителемъ молодого Тамари.

Ту й пішовши неразъ у поле, або заховавшись де въ лісі або въ темному куточку въ саді, вінъ передававъ ся думкамъ та гадкамъ. — У нихъ тільки вінъ живъ, и коли часомъ вони просились на папіръ, тоді ставали зъ нихъ вірші. Тамарі діставъ ся бувъ одинъ ёго стишокъ у руки. Перечитавши ёго вінъ сказавъ: „Друже мій! Богъ благословивъ тебе даромъ духа и слова.“

Єпископъ Іосифъ Миткевичъ, прийшовши у Білгородъ, покликавъ за порадою свого приятеля Гервасія Якубовича Сквороду 1759 року на учителя поезіи въ Харківське колегіумъ.

Хоч троха усміхнулася теперъ доля нашому Сквороді. — Ходить вінъ въ простій але чистій одешині, біда не докучає ёму, ёму становить ся лекше.

Та уже теперъ годі не добачити у німъ наслідківъ самоти. Івъ вінъ ажъ по заході сонця и тільки овочи, або молочні страви — ні м'яса ні риби ні горячихъ нап'ятківъ не уживавъ ніколи. На добу спавъ тільки 4 години. Раненько вставши виходивъ далеко у поле, веселий, рухавий, розмовний, до всего находячий якусъ моральну науку.

Дальше буде.

В. І. С. Т. Ф.

„Съ признаніємъ“ заявляє Галичанинъ (въ ч. въ 9. (21) Липця), „що завязавшое ся изъ молодшихъ Русскихъ общество „Просвѣта“ рѣспочало свою дѣятельность съ похвальными безкористіємъ“ и т. д. — Річь ту о „Зорі“. Дальше слідуєть необхідні „намеки“ „про единство всен Руси“, а закінчено такъ: „Если однакожъ, — чего сохрани Боже! — единства общества „Просвѣта“ ужили въ изданой нами „Зорі“ правописанія етимологичнаго не то съ увѣреніємъ о лучшемъ его приращеніи, а только въ дѣя яковой холодно расчитанной прищайки, то най будуть они переувѣданы, що тогда и въ 10.000 листовъ ихъ труда Русь наша не дастъ и одного крайцара“. Що за наивно-протекційний тонъ! пригадуючий намъ часи триумфівъ Слова, коли то ёго слова уважались у ёго читателівъ неомилыми. Але — tempora mutantur, et nos mutamur in illis. Які часи, які люди... а хочъ и ті самі, та розумніші. Чи поділітьсь въ Галичанномъ одною дуже важною виступою? — Ото: „Просвѣта въ самій річи „уживає се изданной нею Зорі якъ бы въ вѣдъ ишихъ своихъ издавалъ, правописанія етимологичнаго не то съ увѣреніємъ о его лучшемъ приращеніи, а только въ дѣя холодно расчитанной прищайки, шой — шой відъ давна, та ще и досі учать въ школахъ народнихъ читати на правописі етимологичній. Ніхто (хѣба Галичанинъ або Слово) не може сказати, що би о тімъ мнію „Просвѣти“ не вѣдалъ Русь, — шобъ Просвѣта якъ небудь ся мислувала; бо висказали те явно на I. заг. зборі Просвѣти, люде, де мігъ се чути Галичанинъ, Слово и всі Русини Львівські; — мігъ читати кождий въ справозданніи съ того жъ Збору, котре друковалося въ 1300 екземплярахъ; такъ само и въ справозданніи съ 3. и 4. засідання Виділу, поміщеннімъ въ Правді. — Вѣдала о тімъ Русь: а преці Русь, — о горе! розхопила першій утвіръ издава „Просвѣти“ въ 2000 екземплярахъ въ протягу 2. тижнівъ. Мусить то бути ніца Галичаннинова Русь, якъ та, що куповала „Зорю“. Коли та, Галичаниномъ названа „наша Русь“ не дастъ на Просвѣту и її издаваня ні крайцаря, то не буде намъ жаль, бо ми до тої тамъ знали „нашої Русь“ не посилами прѣсѣби о жадну субвенцію: ані на адресъ „моск. благотворительнаго комитета“ ані черезъ відомскихъ депутатовъ, на адресъ О. Раевського. Коли слово и Галичанинъ стосує ся до волі и захотіи кождь тої Русин, то нас свої прищайки; а ми своїмъ власнимъ розумомъ будемъ просвѣщати нашъ народъ; и хочъ би то й не мѣшало въ интересі галичанниновой Руси, будемо печатати ваші видання надійсь и въ 10.000 листахъ, и при тімъ, що до правопису, будемо ся тільки оглядати на пожитокъ, потреби и сили нашего народа.“

— Найиже подаємо заголовокъ збірника пісень, приспівного сіми днями въ Гетм. Україні. Тутъ запінаємо ш. читателівъ въ нимъ троха ближше. Збірникъ красний, обнимає (въ I. випуску) 55 пісень, кожда азъ голосомъ (до співу), — зібранихъ по найбільшій часті въ Білоцерковщині и Тарапанськихъ уладі. Шкода, що підъ кождою пісню не подано село або хочъ сторону, де записана; водиться те у всіхъ добрихъ збірникахъ народнихъ умотворівъ, до якихъ ми и сей збірникъ поділити мусимо. Особливо маємо ёму за заслугу, що у правописі старавъ ся віддати усі відтінки вивгору.

Одно, що вражує немало очі и слухъ кождого Русина, то московська мова в „прѣдисловіяхъ“ до укр. збірниківъ. Особливо жъ таке прищавуваня страви дуже не смачне іямъ въ Галичині, де (ще разъ, кажемо) межъ Русинами нема нікого, хто бы мігъ що побудь добре прочитати по

будь, сходатися; а тим часом, колись прийде, н
мої поря."

Зося вже давно збудувала в своїм думках картин
прийдешнього життя з Лемішнівським. Облизнути
чоловіка н своєю сям'єю, загарбати спадок од сти
рого Лемішки, перевести все на чисті гроші, по
тім їхати в Київ або до Одяса н думати в вели
кому місті служби своєму чоловікові — ото був
її план! Вже їй показувалася перспектива щасли
вого життя в великому місті; вже вона бачила
перед собою багатий салон з багатою мебілью
притом аксамитом, балі, театр, оперу, баскі коні,
вишне убрання, до котрого так охочі Польки, н в
потрому мають дуже багато смаку. Не маючи
потреби в жадній пораді, вона грюхи не сміялася
з батька, з сестер, котрі наводили її молоденьку
на добрий розум.

Тим часом, як сім'я Пшепшинських перево
дила на гроші маєтність Лемішки н бажала як
найшвидче заспівати йому „вічную пам'ять“, — то
го-ж вечора в світлиці в Лемішки йшла така-ж
цікава розмова.

„А що, тату й мамо!“ промовив Яким до ста
рих, „благословіть міні під вінця стати. Я хочу
сватів слати.“

„До кого, сину?“ спитала мати.

„До Зосі, найменшої дочкн нашого станового.“

„Я вгадувала тебе давно, от же н вгадала,“
сказала весело мати, „Кращої від неї нема на ці
лісінке місте, тай не тільки на одне наше місто.“

„Стара, стара! ти й досі з молодію головою,
як я бачу!“ промовив неласкаво Лемішка.

Его понуре лице, насудані брови, низький н
тихий голос зараз дали знати, що батькові не по
добаєцца таме сватання.

„Чого так тобі стара?“ крикнула Лемішнха.

„А яка тобі недогода в Зосі?“

„Як її звать?“ спитав Лемішка відіймаючи
одни край рота.

„Зося,“ одказав снн грубо й твердо.

„Який же піп дав її такє химерне ймення?“
спитав батько.

„Та вже-ж не православний піп хрестив її,
коли вона звецца Зося. Але що міні до того, коли
я її люблю?“

„То ти й справді її любиш н хочеш ожени
тись на нею? Я думав, ти жартуєш.“

„Ні, тату, не жартую, бо вже питав її про те
діло, н вона міні дала слово.“

„Чому так н недати, Ем!“ одказав ледві чу
тним голосом Лемішка, потім устав з місця н

завалився на постільце, став кивати одручати до кут
ка. „То був щасливий, вишній день, коли н тебе
одав до шибани!“ додав він сумуючи.

„Чого ж, тату?“ спитав снн. „Хіба ви жал
куєте, що я чоловіком став?“

„А як ж хіба вже й не люде?“ гримнув батько
на сина, піднявши голову. „А се ти знаєш, що в
твого тєстєнька Пшепшинського дєвчів на ціле
місто? Чи не хоче оце він моїми грюхами розпо
титись на жидами?“

„Тату! так не годїцца поверіти.“

„Чому ж не годїцца говорити, поки ще до
вищя не дійшли?“ Ні, омиу свдє лнш та порадєся
з батьком, з матір'ю. Хоч я чоловік н прбстий,
але я тобі не ворог. Я чий батько, хоч ти знева
жавш н мене, н весь наш прбстий рід. Пшепшин
ський — голій ян пєнь. Він н їсть, н п'є, н дбчєк
своїх зєдгєє — набєр, пєки жиди єму вірять н єго
боїцца. Од мєне він не покрєпнїцца ні на одн
шаг. Дулю візьмє од мєне під смїсїнський нїс!“

„Тату! коли не дастє, то й не лїйте. Я беру
жінку на свої руки н буду сам її зєдгати н году
вати на свої дєстаткн.“

„На твої, сину, дєстаткн не можна зєдгати
доброї наймичкн, не тільки жінкн, та ще й Лєхївкн.
Глянь на Пшепшинськївен! якїх вони суконь тільки
не носять! чого вони на голові не поначїплюють!
Хїба ж ти не знаєш Лєхївєк? Та вони б тобі по
натягали на сєбе всі магазини, всі крамнїцї, якї є
на свїті! З своєю Зосєю н ти снну, будєш такнм
голодрєньцем, як н її батєчко. Вона панського та
ще й Лєхївського завєду. А та Польська шляхта
готєва пнїтись з остатнїх злїднїв, що-б тільки
нанустїти ману на лєдзькї очї.“

„Зося дуже розумна, тату. Вона того не схбче
зробити.“

„Я ще не бачив такїх розумнїх Лєхївєк. Вони
до розуму дохбдять, як волєсь посївїє. Прбстї
Полькн, не панї — ті гарнї люде, хазїйкн: слова
нема.“

„Чого це ти старий, розхбдївся?“ промовїла
мати. „Чому ж н не вбїратись молодїй жєнцїнї та
ще й хорбшїй?“

„Стара! нам час про домовїну дбати, а-тобї
й досї на думцї не знати-що! Якїме! Твоє Зоська
схбче по панський жити. Я те добре знаю. Спїа
тїме вона допївднї, спїдатїме в нашї обїди, обїда
тїме в наш пблудєнь. Коло неї трєба паньканнє
та бїганїнн: Вона наставїть коло сєбе слуг, завєдє
тїх пасуднїх лєнїєв, щоб вони подавали, на що
тїльки впадє її єкє. Та готуй їй чай, та готуй їй
каву, та пуднїкн, та лагушнїнн! А в нас наймич

даци не чого вважати. Одна в нас наймицка, та й та вмів ходити тільки голо нашої печі. Будеш ти синку, для своєї пані шукати наймицкапані, и дівка-пана. Ось добачи!»

„Не журись, Пвине!“ сказала мати. „Коли вода буде нас позажати, то я сама наварю їй и хави и чаю.“

„Чи потрапиш же ти на старість служити за наймицку для своєї невістки?“ сміяв грізно Лемішка.

„Вона тепер ходять шпиком, або їдуть на громадських та злодійських конях, жотрим можна ребра подіяти; а від тебе одну вона вимагатиме добрих коней, панського погонича; вона тобі схоче бити бадляради та Ляхівські витребади, а ти їй тільки настанай! О, я придивився на своєму дозгому віку до всіх людей, и Ляхівську натуру, добре знаю! А як помруть твої батьки, піде тоді наше добро, наша сияга-працямарно! Імегларуна, сину, розвід, як цолову, ту жоніпину, ще ми з старою цілий вік складали, добували потім, заробляли простими, чорними руками. Коли-б же дав Господь, що-б я помилився, що-б моє ні однісьмікє сябно несправдилось! Коли-б тобі, синому, не прийшлось горювати и в чинах, и в хрестах! Оженись, синку, з нашою дівчиною, таки з мищанкою! Чи мало-ж тепер їх ходять вже и в сукнях! Вона буде проста, трохи не така, як була й твоя мати. А хто-ж скаже, що Лемішка не був щасливий с тобою матірью? Вбереш її по панський — вона тобі и привичиця до панських звичаїв, навичиця штокати по московській. Чого вже, чого, а панувати, то наука дуже легка! Аби грошей доволі!“

„Е! ні тату! Чи зумів-ж мищанка, хоч и в сукні, повести себе так, як природня пані?“

„Не вмітиме так вертати хвостом, та крутити головою, як умів Люціна та Руза,“ перебив синові батько. „Про мене! Вольному воля! Я не віжену тебе з жінкою с хати, прироблю з боку хати вам кімнату. Живить собі з Богом. Тільки душа моя щось не віщує добра, бо я добре знаю тих Ляхівка! А старий голодренець становий не покрєниця від мене ні на конарєву ніжку!“

„За те-ж матимемо невісточку, як перепілочку!“ приказала мати.

Пшепшинський, того-ж таки вечора, поговоривши з дочками, одійшов до свого кабінету и почав неспокійно бігати од кутка до кутка так швидко ніби ним яке лихо кидало по хаті.

„Де-ж я в світі Божому візьму грошей на весілля, на виправу?“ промовляв він сам до себе и плескав сам себе рукою по лисій голові. „Позичи-

ти? ніхто не позичить. Чи не попросити б у старого Лемішки? Але я Лемішку знаю: то дідуган завзятий! та й сером грохи. Піде чути на місті... А й заваричав становий, липнувши себе з усієї сили по лисині. „Покличте міні десятників!“ тукнув він одчинивши двері, в передню кімнату.

Десятники прийшли.

„Візьміть ви міні до міста та зараз, зараз арештуйте Ицько, Борюха и Янкіля. Зараз же, зараз! Чи чуєте?“

Ті жидки були всім відомі кошовради. Через їх неможна було ніяким способом устерегти добрих коней на всю околицю. Ті злодії мавить не раз попадалися в руки, але все заставлялись невивчати, на диво всім людям. Вони ділились вкраденим добром пополовині з самим же становим, котрий частенько через їх такі руки переводив вкрадені коні.

Десятники постягали жидків з бєбєхія середночі, без жадної причини, и повели до станового. Пшепшинський наробив галасу на цілий дом, дав їх, кричав, совався до їх с кулаками, виноватичи їх у свіжій вкраді сусідських коней.

Догадливі жидки тут таки виїняли, с кешени гроші и дрижачими руками поклали на стіл купу асигнацій.

Пшепшинський полічив спокійненько грошки и повелівши підєржати жидків через ніч, а вранці випустити, ліг спати далеко спокійніший.

В холодній під арештом сиділо йще кілька жидків злодіїв и кошоврадів. Ицько и Янкіль заїгготили до їх по євбєму и оповістили всіх до чого добувачця становий. Визволивши Ицько на другий день припис арештованим злодіям гроші. Ті гроші дійшли до кешени станового и кілька душ злодіїв знов пішло по світу шукати на великих дорогах и в чужих коморах собі помини.

На подвір'ї станового передєржувалсь ище кілька пар вкрадених коней, до котрих не знахобились хазяїни. А знайтись хазяїнамь було дуже трудно! Становий мав дуже вірного конюха, парубка Хтодь, котрий зріс и вигодувався коло станового и розумів думи й кожне слово свого пана. Попсований честивно змалку до самих п'ят, до кісток, як и вся панська двірня, Хтодь умів дуже штучно перероблювати вкрадені коні и нослі перепродував їх сам, або через жидків на сусідньому злодійському ярмаркові.

Тоді саме стояли на подвір'ї коні, вкрадені у сусіднього свящєнника, вже знакомого нам отця Мойсея, котрий навіть був приятелем станового. Отець Мойсей одержав од станового бумажу, щоб їхав до

стану цінавати, якись перехвачці, у лядів коні. Отець Мойсей недарно дав одвістку в стаю, пра свої покрадені коні.

Ще не радис на світ тиий чоловік на Варіні, щоб йому вернулись покрадені коні. Знаючи те добре отець Мойсей послав до стану свого старосту, аби тільки сповнити обрзу. Хтодь вівів саме опів дня на широкій двір пару коней, високіх, чистих, цю чорною лисийного шоретом; гладких и баских.

„Чи ваші коні, старосто?“ спитав становий.

Староста ходив, дивився, заглядав ім у зуби и став, не знаючи, що й казати.

„Чи твої?“ спитав становий у друге.

„Не скажу, ваче! Нехай сам бачюшка приде та подивниця, що б я не був виноватий. И наші, й не наші! Трохи немаче б то й вони; але й наші були не такі. Становий повелів записати єго слова в бумагу.

„А що, старосто! наші коні?“ питав чоловіка отець Мойсей.

„Бог же єго відав! Ідьте, бачюшка, самі, та гаряд роздивниця! Бо міні або полуда на очах сіла, або менé отуманено.“

Староста и справді протирав очі.

„Які ж коні показували тобі?“ спитав отець Мойсей.

„Наші коні були трохи гніді, а міні показувано зовсім чорних. Наші були тонкі, високі, худі, як драбина, а то якись товсті як печі, баскі, зовсім панські. Ідьте, бачюшка, щоб я часом не був винен, та придивляйтесь добре! бо щось вони міні такі по знаку! Либонь я бачив їх у якогось пана, чи хто єго знає.“

„Чи не заїздав ти, старосто, шоперед того до кума?“

„Ні, бачюшка, хранив Бог! Їй же Богу, кажу правду!“

Поїхав сам отець Мойсей.

Серед літнього дня вівів, хтодь на показ на під-повітки пару коней. Баскі, гладкі коні, чорної блискучої масті, с підрізаними трохи хвостами и мичками, з блискучими, аскром'яданими копитами, в нових уздечках, обкладаних срібними цвпшками, били копитами землю, насторожили вуха, на сілу стояли на місці.

Отець Мойсей згадав свої коні, худі, жиршаві, з запалими боками, з сухими ребрами, кудлатими гривами, целехатими мичками, — вгадав їх зайслі до долу вуха и похнюплянї морди и зараз махнув рукою.

„Наші коні! дурно я їхав до вас, пане! Пшенщійський!“

„От же й дурно! Счасібі коням, аще завелокли до моєї хати дорогого гостя. А без того багато в Дніпрі, води уже до б, поки отець, Мойсей навистиди би свого приятеля.“

Становий, обняв отця, Мойсея, и трічі, цмокнув єго в губи гаряче й щиро, дякуючи єму думкою за пару коней. Хтодь постаравсь, як бачим.

Щацко, потім веселий и щасливий, становий пив могорич з отцем Мойсеем ва кониках; отця Мойсея, бо сему без коней пробути було не можна, а ворожі єму вподобались.

От грощі на весілля и знайшлись. В першу неділю після того Пшенщійський після обіда завитав до старих Лемішок. Лемішка убравшись до вечерні, ходив по світлиці и голосно бубонив молитви. Лемішуха вивязала вже голову хусткою и и почала одягатись у шовковий халатик. Коли це рошчинились двері, становий шубовств у хату! В Лемішки рот закляк на якомусь слові молитви, а єго жінка стояла, натягнувши тільки один рукав халатика. Иоліція звичайне вігнула якесь лихо.

„Мов випанування моім любим, дорогим сусідам! З святою неділею будьте щорешельні,“ прокудурив становий, розмахуючи картузом. „Я жев живіте на старості? як же вас Господь милує?“

Пшенщійський говорив так добре по українськїй, як щирий Українець.

„А я оце гулящим часом до вас. Піду, кажу собі, та одвідаю старих знайомих!“

„Прошу ж сидати в моїй господі, коли вже так,“ промовив хазяїн.

Стара завещталась по хаті, не знала чим и приймати такого гостя. А тим часом її руки самі не питаючись її розуму, застиляли стіл білою скїтерткою и ставили пляшки з наливками та запіданками.

„Яка з вас хазячка паніматко! Яка з вас господиня!“ лестивсь до неї становий. „Дай Ббже, щоб мої дочки повдавались у вас!“

Почалось поштування. Становий пив та знай похвалів господиню и господаря.

„Які у вас хороші світлиці!“ казав він. „Ікі чудові образи на всі стїни! А скількі в вас усякого добра! ваш двір повний мов тая чапа. Аж через край ллється! Повітки в вас хороші, загороди великі, комбри дубові, а сад то правдивий рай! А ви в старенькою паніматкою живете тут, мов Адам та своєю в простоті, в чистоті, невідючи доброго й лукавого.“

„Можє моє старє і невідєє“ одказїв Лемішка,
„а що я...“

Становий перебив єго:

„Прощу-ж, як найласкавіше, до мене в гості.
Не цурайтесь и мого хліба и соли. Хоч я и вдо-
вєць, алє моє дочки як голубочки: и напечуть и
навірать и добрим слєвом привитають.“

„Ми люде прѣсті,“ промовив Лемішка, насупивши брови.

„Гєсподь з вами! не жартуйте, пане Лемішко и ви пані Леміщихо.“

„Лий з мене там пан!“ мирнув Лемішка.
„Чого вже, чого, а од цєго Господь милував.“

Становий жартобливо засміявся.

„Які бо ви, Охріме Сідоровичу! Єй Бѣгу,“
кривнув він, и поцілував го в колючу щѣку. „Тепєр не той свѣт настєв. Тепєр всі рівняюцца! И в книжках всюдє пишуть, що на свѣті всі люде —
рівня, що не повинно бѣти ні старшого ні меншого,
ні панів ні мужиків. Всі рівня та й гѣді...“

Лемішка покрутїв голову.

Дорядуючись, що з Лемішкою плєкє справа,
Пшепшицький прємо приступив до діла.

„Де-ж ваш єрвєнець?“ спитєв він, підрєбляючись нарєчно під церковну мѣву, що б як нєбудь
ублагати старѣго. „Чи во здравні обрїтєвця? Як єго Господь милує?“

„Та здоров собі, нічѣго,“ одказїв понуро Лемішка.

„Гєрний у вас син, розумний,“ говорив Пшепшицький. „Рвєця в гѣру, мов той орєл у синє небо. Скажу вам правду: Ваш син не цуравця мого дѣму. Не годїцца и вам, старім, одсѣвуватись колї молодї присѣвуюцца: Я такї прощу вас до сєбе на хазїйську хлїб-сїль, и на порєду.“

„На яку-ж цє порєду?“ спитєла цїкава Леміщица.

„Чи говорив вам син ваш що нєбудь про мою дочку?“

„Щось торєчив там старїй мєтері,“ промовив Лемішка, „та я не дѣже то дослухався.“

„Та що тут таїтись?“ сказєла Леміщица. „Син говорив, що єму дѣже сподѣбалась ваша найменша дочка. Та й хорѣшаж бо нївроку їй!“

„Старє!“ мирнув Лемішка.

„Тан моє любє матусю!“ вхопився за її слѣва Пшепшицький. „Ваш син навїть питєв мєнє про діло.“

„Батькам трєба б нїдождати трѣхи, покї молодє дѣмка переграє,“ сказєв Лемішка.

„От прѣ сєє-ж то я й хотїв би порєдїтись и з вами,“ каже становий. „Нєшнї дїти молодї, а ми хвалити Бога, вже підтоптєлись на віку. Кѣму-ж бїльше іх наставдїти на добрий цуть? З мїрним шавуваннєм одхожу од вас и прѣмѣю як найласкавіше, одвідати старѣго вдовця в єго госпѣді. Там про цєє й переговорїмо. Прєщєдїйте! аоставїтєся здорєвєцькї!“

Видѣвнєвшись привїтнєнько и такї гєть нїєвнє, Пшепшицький одступив до порѣга та й зостєвив самїх старїх у хатї. Стояли вони и дивїлись однѣ на однѣго.

Дальше буде.

И Я КОЛИСЬ

У дїбровї, надъ водою,
Тєль столїтний дубъ стоявъ,
Зелєнїє и красував ся,
Въ синє небо газїравъ.
Спочивали на гїлястїмъ
Снєзокрилї вірлє,
Розмовляли сь кучеравнїмъ
Вуйнї, стєновї вітрї.
Лютє осїнь нєз вїхрами
Внїла зъ нєго всю красу,
Сумно, мовъ той старець, — голїй,
Такъ вїтає вїєзъ вєму.
И я разъ мовъ дубъ въ дїбровї,
Гордо въ небо заїрєвавъ,
И гадками и думками
Мовъ орєлъ той підлїтавъ.
Но и моє всє надїї,
Моє синї прикраснє всє
Позмїтали, мовъ те листє
Тѣ вїхрї, осїнї, влї...
Я оставъ єя, мовъ нєнє госпїй
Бєзъ надїї, бєзъ любви,
Дє лишъ глянѣ, то лишъ бачѣ
Жаль я тоску, — лютъ, снїгї.

14. Листопад 1869.

Дитєло Млакє.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядїя вѣ пятєхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ДРУГІ ЗВОДИ

(Люба, цє и зѣ Любаєвѣ).

О С О Б И.

- Киявъ Образкольський.
- Нашєлїя.
- Колошнїцький.
- Томаш.
- Юстїна.
- Катєрина Дѣвбушица, удова

Виходять 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплатити окладами:

На „Правду“ зъ Додаткомъ: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовъ, на р. 3 р., 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакція и Адміністрація підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Рекламіи, неопечатані, правляють ся на нові брешки.

П Р О Ч Е Н Н Я

Картини з волинської України,

Нвїана Нечуя.

(Річ дальша.)

VII.

Не вважаючи на прохання станового, Лемішка ні разу не ходив до єго в гості и не пускав навіть свої жінки. Він думав, що все те сватання перетрєця, премнєця та й так минєця. Однак же син не кидав свої думки. В цілому місті він не знаходив кращої молоді для себе.

„Тату!“ говорив часто Якїм; я в вас один син. Не робіть мене нещасним! Благословіть мінї старостів слати. Я служу, гроші заробляю. Коли хочете, я в вас не візьму нігача на свою жінку. На свої гроші и зодягну и прохарчую себе й жінку. Не треба мінї нічого вашого!“

„А кому ж достанєця все моє добро, коли тобі нетрєба? В мене ж дітьми не поле засіяно. Шли старостів! Нехай тобі Бог благословить! Даруй Боже тобі щастя. Колиб же мой старя голова помилїлась у тїм, що я тобі говорив про Зося! Ми помремь, тоді буде твой хата, твой й господа. А тим часом я тобі пристрою до хати ще одну кімнату. Там будете жить з молодю жінкою.

Швидко росла нова кімната пристроєна до хати. Якїм пішов с старостами на заручини до станового. Тїхо й смирно побїли молоді поклони. Сторонніх гостей, панів, панянок, окрім свої сімї, нікого не було. Молоді поминялись перстнями. Лице молодого палало полумчям, а Зося була спокїйна, тиха, неначе вона мала якусь думу на серці. Тільки становий радів за всіх! Весєлий, жвавий, він точив якїсь теревенї, частував старого Лемішку, старостів и все обнімався та цілувався зо всіми, навіть з старою Лемішкою. Тільки Люціна та Рузя сидїли цілий вєчїр смутні та невесєлі. Мєнша сестра побїла поклони, а вони старші зоставались у дїваках и на який кїнець и на яку прїйдїсть? и для яких женихів зоставались їх білі рїки? Ве-

сеїсть оплатила з гордих брїв Люціни, а Рузя навіть заплакала.

„Колї ж, батьки, назначите весїлля?“ спитав одня староста з мєсних урядників.

„Про мене, хоч и в першу недїлю,“ одказав весєло становий.

„Але ж, пане свату, наша кімната не достроєна,“ одїзвався Лемішка. „Голубчїят ми вївели, а гнїздочка не збудовали,“ додав Лемішка иронїчно.

„Е! чи то їм тепєр в думцї ваша кімната!“ промовив становий. „Ми вже старї, позабували, як женились. Чи правду я кажу, панї свахо?“ обернувся він до Лемішки.

„Через місяць гнїздечко молодим буде звите, а ви, свату, тим часом наготуйте скрїню и перину, нашія внягївї,“ сказав Лемішка.

„Годї вже тобі, старий, допевнїтись!“ сказала Лемішка. „Нам трєба доброї дочкї, а синовї вїрної дружїни. А про скрїню байдуже!“

„Так, мой свашко! так! свята правда!“ сказав становий, осмїхаючись. „Не дурно ж спївають у пісни, що „воли та корови — все те поздихає, а біле личко, — чорні брови — по вік не зникає.“ Ех! пане свату! давно те діялось, як ми брались та вїнчалися!“

Пізнєнньо вже хазїн вїпровадив гостей и молодого далеко за двір, цілуючись та обїймаючись.

„Поздоровляю тепєр тебе, Зося!“ промовив становий, вернувшись з дочками до хати. „От тепєр ти вже панї Лемішківська! Коли правду сказати, то прїзвище не дуже лєпське, але що ж маємо робїти, коли краще не траплїєця. Сядьмо-ж тепєр мої дочкї милї, та порадьмось об весїллі. Люціно! ти мой старша дитїна, ти в нас хазїйка. Що нам діяти з весїллям? Як нам обїйтись з Лемішками и їх мїщанським родом? Чи вїкати їх на весїлля, чи нї? Та дже ж у старого Лемішки є брат, а в того брата є жїнна й діти. Є в їх ще й бїльшо родичів. Все то люд прїстїий, мїщанський. Жїнки позавїрчуванї хустками чи намітками, чоловіки в чеклогах чи в жупанах. А нам трєба вїкати на весїлля сусїдніх знакомїх дідичів, багатїх,

просвічених, Подільців. А як мені отрок бере, як тільки похумію, що сядуть наші знакомі пані, лицем до лица стрівши таку громаду в моєму джовні!

— І Бог з ним, с тим родом Лемішків! — одказав Люціна. — Ним не прийдеця з нами жити в брататись. Коли вже таке діло скілось, то попросим тізки Лемішка з жінкою, та й годі. Засадимо їх десь у куточку, що б не дуже було видно. Замолодого — не сором. Він паніч, хоч куди.

— Зосю чула як говорили про батьків її жениха, и байдушність виявлялася на її лиці, неспіває жова мовилась про наймитів и наймичок.

— Ти й добре радиш Люціно, — одказав батько, — а все такі наші пані й панні крутитимуть носами.... Було-б найлучче, як би Яким ніби викрав Зосю з мого дому и повінчався собі десь на селі.... Потім вони привітали б до мене,... я б ніби простив усє молодім людям и поблагословив їх. От и обійшлось б и без весілля! А тепер вже пізно. Треба справляти весілля и поневолі скомпромітувати себе и свою сємью. Ох! горе, горе на світі!

Становий тїжко здохнув, а за ним дочки.

— Вам, тату, нічого! — промовила Люціна. А нам-то, нам! Як люде подивляця на нас? на Зосю? чи будуть по старому пускати нас у свої садиби? чи одкаснуця від нас, як од зачумляних?

На очах усїх дочок виступили слези. Зося впала на плечє Люціни и заридала. День заручин Зосї з Лемішківським скінчився смутком и слїзми.

Швидко збудувалася кімната позад Лемішньої хати; швидко вихнула вона на гарячому Спасівському сонці. Хороша, простора, весела, на помості, кімната стояла вікнами в садок. Під вікнами розстелїлася зелена трава. Поблизу стояли старі вишні. Через тїждень після посвїчення хати оповістили в церкві про вічання Якима з Зосєю.

Передь Другою Пречистою становий розіслав билєти до знакомих, запрохуючи їх на весілля своєї найменшїї дочки Зосї.

В неділю над вечір почали зїжджатись гості на весілля.

В одчинїні вікна світлиці станового заглядало сонце згасаючими, червоними проміннями и освічувало ряд панянок у весільних, білих и рожевих сукнях, що сиділи чепурно рядком попід стїнами. Мійські паничі и панки то сиділи, то стояли купами коло порога и в кутках. Всі мовчали и поглядали на двері до другої кімнати, де сестри й подруги вбїрали Зосю до вінця. Коло столу з образами, хлїбом и сіллю, сидів старий Лемішка з жінкою. Між паняньськими сукнями и вінцями, між фраками и сїртками дуже видавався простий убїр

Лемішка сувобний, синій жупан старого батька и шовкова хустка на годові його жілки, а ще більше од того, що вони тільки вдвох були в міщанській, прєстїй одєані. Молодий стоїв між паничами в куточку и не зводив очей з дверей, авідмїль мав вилити його ляголь и покликати його до вінця. Всі мовчали й ждали, в ряди-годи перемїтуючись шлькома слівцями.

Коли це обидві половинки дверей одчинились.

Червоне проміння, що одпочивало на білих дверях, полягло через двері в другу хату, впало ніби килимом під ноги молодї, обсіпало поділ білої сукні, білі черевички, и подало одлєск на її лицє, на білий вінч из троянд, на тонкий серпанток, що спадав з її ясних, золотих кучерів и окривав її білі плечі, тонкий стан, огортав сливе її всю до самого долу. Легенько вона оперлася на руку боярина. Лицє її здавалось тріхи втомляним; рум'янець наче знехотя виступав на щоках. Віка були спущені на очі. Вся вона легка, тонка, в тонкому як пух білому убрані, здавалась ніжним, безтільним духом, котрий тихо плив на білих хмарах, по повітрі.

Зараз за молодого випливали старші сестри. Роскіш їх рожевих суконь и білих вінків буда не гірша од убрання молодї. Их здоровий, повний вид, их білі, пухкі, одслонані плечі притягували до себе очі своєю дуже вже материйною красою.

При виході молодї всі в одну мить піднялись з місця. Лемішка трохи неспригнула, як побачила Зосю в гарнім убрані молодї. Навить старого Лемішки сєрце затремтіло и прихилилось до невістки. Гордо глянїв він на люде, як його син чорнобривий підступив до Зосї и разом з нею пішов до образів. Малий, сухорлявий, лісий становий взяв у руки образь и перехрестив молодих католицьким хрестом. Потім поблагословила молодих якась родичка замісто матері. Лемішка, рблячи своїм огрядним корпусом и ростом великий контраст из дрібним становим, перехрестив молодих православним хрестом. Дойшла черга и до Лемішки. Сміливо й голосно промовила вона, через слези прєстї, народні приказки и голосно рознеслось Українське слово по хатах, скрививши сміхом не один польський и Московський рот.... Лицє молодї и її сестер почервонїло од сорому. Де-які Польки закривались хусточками, де-які Ляшки ховались поза спинами... Де-ж так! Лемішка благословила молодих попросту, ніби прєста Українська молодїца!...

Поїзд вернувся с церкви вже при свїчках. Лєкаї в білих рукавичках розносили чарки з шампанським, котрє в наших повітових містах більше поже на поганій квас. Всі привітали и поздоровляли молодих, станового. До чарок Лемішки и

Леміщани з гостем це детерминували ні один Пала, ні один обсерватор медоді, котрі зробили ту церемонію в якійсь химерним поволом...

Ще вся сім'я стояла й сиділа коло стола з образами, ще всі пили чай, як на дворі загуркотили колеса великих екипажів. На весілля з'їзджалися сусідні поміщики, Поліки, — пані чистої крові. Одчинилися двері. В світлицю вступив висоний, тонкий пан, держачи під руку рудоволосу паню, убрану в багату сукню. На її руках, на шії блищало золото. На грудях у пана тилпався золотий важкий цепок. Публіка розступилась перед значними гістьми. Хазяїн підбіг до їх назустріч. Пан и пані почали поздоровляти молодих и станового. Рудоброва пані видимо придивлялась до Якіма и милувалась гарним, здоровим його лицем. Коли ненароком звернула вона увагу на старих Лемішків, котрі сиділи тутечки ж рядком... Пані так и жакнулася аж одскочила, ніби вколосалась, або опеклася... Міщанський жупан, прости убрання Леміщани в тім салоні, куди вона приїхала на вечір, так її одивували, ніби вона побачила тут між людьми ведмедів. Одначе те махіття її засоромило. Краса запалила її щоби... Вона стояла ні в сик, ні в тих, ніби не взяв її під руку чоловік и не повів її, до другої гостинної компанії.

Приїхало ще кілька багатих панів. Прибув навіть якийсь Польський грабья, в котрому мабуць зосталося не більше двох кропелек старо-шляхецької крові. Всі ті гості конфузилися, запримітивши Лемішків, и мерщій втікали до гостинної, де їх втітали Люціна з Рузою и сама молодка... Вдавалось, ніби коло Лемішків стояла невидима сіла, з огневим мечем и страхала значну Польську шляхту. Грабья, десьта вода на носіль, надів свої товсті пуби, сидів мовчачи, не випускаючи з рук шапки и поглядуючи на двері. Поміщики деді перекридалися словами в хазяїном и його дочкам и все хизали молодого.

Музики заграли. Молоду попросили до танців. Зараз така вся ватага високодушноі Пльської шляхти, що одрізнялась од усіх гостей, разом устала, зашестіла дорогими шовковими сукнями и, маючи на переді тонконогого грабью, почала прощитись з хазяїном и дочками, просячи вибачення за себе. Всю провину вони окладли на якийсь бад, куди вони були давно ніби ма пражані. Гордо и черство попрощалось панство з молодими и посужує в двері, зоставивши по собі в гостинній пахощі дорогих парфюмів, на споминок про свій виїт. Люціна, Руза и Зося трохи не зариділи, трохи не протягли в слід ім своїх прохажуючих рук... Вони

бачили, що їх цурались білші пані, и розуміли[за]веще...

А в світлиці, де були всі гості, не дуже аристократичні, почалися танці, без перестану, без утоми. Шайко Зося, а потім Люціна и Руза, забули про аристократію, закрутившись з молодими панічами в танцях. Леміщани слідила очима за своїм сином, за невісткою, сиділа спокійно и роздивлялась тільки, як справляють у просвічених людей весілля. Ні одним словом, ні одним незвичайним поступованням вона не скомпромітувала себе в домі, де були заведені європейські звичаї. Українська жінщина, навіть сільська має свою прирощену грацію, прирощене розуміння и цінування цивілізованого лутчого обходіння з людьми, и ніколи не поведе себе тривіально між панічами. Леміщани було не в думці, що цілий вечір ніхто до неї не промовив слова, не дивився на неї, не сів коло неї. Нобруч з своїм старим воїм сиділи цілий вечір осторонь, и тільки роздивлялись на Мітлочи в танцях пари. Их прібстий убір лемів на їх ніби печеттю Кайновою, хоч на весілля було багато ім знайомих панків, урядників, сивів дельних міщанських шиків, таких шрестив, як и Лемішка. Були навіть такі шиків, котрі стояли воще Лемішки, тільки європейською одягом, деді знади читачини писати. Але вони говорили Мессієською або Пльською мовою, и вже цурались своїх батьків, котрі не знали нічого мови, окрім своєї Української; и аж соромився при людях сіотів ниний нобруч, розмовляти з ними.

Гарно обставила Зося свою кімнату в домі своїх невік батьків! Вдавалось, що Європа сіла в сусідах у Лемішків, притчулася до стародавної їх хати! На всіх трох вікнах свої кімнати вона починила завіск палани с тонких білих ниток. Во був подорок старших сестер. Ліжко було раслаше червоним шовковим одягом. Над ліжком висів цілим хабричної роботи, с квітками, багаче блищачи до натурі, шик той ліжком, що висів над ліжком Лемішки. Коло стола, раслашено червоном шовковим с квітками шиків, стояло чашале кресло з лискою и широким сидном, кривою малювочою матерією. На столі стояло дзеркало на товчених ніжках, подарунок Лемішків. На вікнах севіли зелені вазони. Під стіною лисіла політурою нова шлахва... Хатина мала зовсім європейський вид...

Шайко європейський вплив лемішків шиків бачити старосміською домі. В світлиці Лемішків стіл стояв уще не в шукту під образами, а перед ланкою. Поміреду всі образи були штовхнені в один кут під стілою и в катірі раді вкривали дві

стіни ближчі до докути. Зося асистувала в нутку зотри обриси, а другі картини розвішала симетрично по три, по чотири скрізь по стінах, на Європейський лад. За обідом почали з'являтися на столі деякі нові страви, печення, лагунинки. Зося навіть вмовила стару Леміщиху надіти на голову чипок з білими оборками, стуливши його, як можна ближче до хворами хустки, так, що він закривав усю голову. Леміщиха, по народньому звичаю, мала за великий гріх — світити волосом.

Одначе Зося во всім була покірна в новій сім'ї, змовчувала, гадила старому свекрові и видимо силкувалась постерегти звичаї старих и не йти на перекир ім. Хазайство Лемішок було без міри білше, ніж у станового, де Зося звикла на все готова. Комори и хивки, лех — були тут багато повніщі всякого добра; скоту и птиці було дадено білше! Зося нічого не розуміла в хазайстві и навіть просила свою свекроху вчити її и показувати, що до чого стосується. Одначе Зося, дучче своєї свекрухи, вміла с прѣстих припадів, що кунями дежали в коморах, зготувати щось смачне и гарне. Леміщиха на все місто хвалилась своєю невісткою!

Освоївшись у новій сім'ї, Зося почала постерегати характер и нороби своїх нових родичів. Вона зразу вгадала, що Леміщиха в її руках. Вона бачила, що Леміщиха гордицца, хвалиться нею перед людьми, поважає її за паньство, за красу, за розум и просвіту, потова їй служита и годіти, як кохачій жінці свого сина. Зося говорила з нею завжди по польській.

За те ж вона страх як боялася Лемішки! и не знала с якого боку підступити до ёго. Насуплямі брови, гострі, чорні очі, твердий погляд, товстий нос, — все те обсидало її спину дрежаними. Розумна и добра назиряючи над усім; Зося постерегла, що Лемішка її не любить, хоч и жадує її. Зося почала говорити з ним по великоруській. Лемішка хотів и собі закидати по Московськани, розмовляючи нею, але замолв такую вербу, що тільки сам махнув рукою и всі в хаті зареветались. О того часу, він говорів до неї по українськани. Зося астригила надію мати вплив на танго «лейдамаку», ии вона вишком в думці звала свого свекра, втікала від ёго, ледві висіжувала в ним за обідом.

За те ж у своїй кімнаті, вона була всім господарня. Пам'ятаючи слова свого батька об Українцях писемників и вчоних, помосналенних школою; вона що-дня пересвідчувалась у їх правді, білше и білше постерегаючи характер свого чоловіка. Своім тешиим розумом вона швидко постерегла, що Українець, вчений на чужому ґрунті, чу-

жемо мовою, не має жадної твердой основи під своїми ногами и одилецига туди, куди пове дуличий штер. Своєю любов, ёго любов до себе, вона вважала як велику силу. Одначе хотіла ще вивірити правду своєї думки.

В осени, пізнім вечером, тихо и привітно світилася нова кімната Лемішівських чистими стінами, чистим помостом, білими завісами и червоним ліжком. На столі стояв ще не знятий самовар. Чай пили молоді в своїй кімнаті. Старий Лемішка не любив чаю и доказав своїй невістці, що чарка доброї горілки, далеко дучче греє старого чоловіка. Зося дуже була тому рада; вона ніколи не напилась би в смак чаю вкуші з свекром. В кімнаті було тепло. В нутку коло груби, на джанці з зелених кахля, сиділа Зося. На маленьким, круглим стільку коло неї стоило світло. Як той давук в павутинні, Зося сиділа в своєму нитаному плетинні, котре закривало її коліна и сіткою висіло аж до долу. Вона випдітувала скатерть на стіл — гостинець своєї свекрусі. Якимова кучерява голова спочивала на Зосіному коліні, на жмутях білої скатерті. Він оддикав од канцелярської роботи и тішився білими руками жінки, котра швидко вертіла пальчиками, роблячи легку роботу.

Розмовляючи ш чоловіком, Зося перестала вертати гачком и поклала білу руку на чорноволосу Якимову голову. Вона пильно придивлялась на ёго лице.

„Чого ти, Зосю, дивисся на мене?“ спитав він її. „Неначе ти мене бачиш перший раз.“

„Дивлюсь на тебе, бо право маю; дивлюсь на тебе, бо ти гарний! Жартуєш ти Якимцю, коли зреш себе Москалем! Чи Москалі ж бувають там як ти?“

„А чому ж ні?“ спитав Яким, осміхаючись.

„Москалі руді, пикаті, та бородаті, та жостриобаті, або чорно-жовті,“ одказала Зося. „А в тебе чорні брови, як шнурок, твої очі, як черен, твоє лице, як мак. Ти гарний мов той Волох, або Грек. Ти не Москаль зрбоду-з віку.“

„А хто ж я по твоєму?“

„Нема в світі кращого народу як наші Польки!“ (Так здавалось Зосі). „Ти, сарце мое, Польк! От хто ти!“

„Але ж батько и мати мої тутешні!“

„То що ж! Вони люде прѣсті, то й не Польки. А коли Українець вивчицца ии вийде в люде, таи він уже Польк.“

Яким осміхнувся прийнявши в жарті жінчини слова.

„Коли я Польк, то вчи ж мене, моя душко, говорити по польській...“

И Зося почала слухати, як Яким, сміливими виразами любові, промовляти до неї польським. Він промовляв за нею, як малий школяр потрапляє словами за своїм учителем. За помилки Зося легенько скубла його за вухо,

Швидко Яким, слухняний, як дитина, вивчився кілька фраз польським.

„Поцілуй же мене, Зосю, за те, що я тебе слухаю.“

„Чи любиш же ти мене, Якимцю?“ вивіряла в його Зося. Чи я більше подобалася тобі тоді, як я весела, чи тоді, як я спокійна?“ вивіряла в його правди цікава жінка.

„Все це ти сама добре знаєш! На що ж мене питаєш? Люблю тебе веселою, як ти пустуєш, мов малі дитина. Люблю тебе, як ти п'ятачкою літаєш в танцях, сама легенька, як пух, жвава, як білочка на зеленому дереві. А як сидиш тихо, як дума схилить твою молоді галівку, ти всю душу мою тягнеш до себе! Тоді мої очі цілий рік спочивали б на твоєму личку. Чи перейде ти сад повітром, моя та трава, чи побіжить ти по траві вгяйткою, мої очі слідком за тобою ходять!“

Зося осміхалась, дивлячись йому ввічі з невмовною любов'ю.

„За це я тебе поцілую,“ промовила вона.

„Моя мила, моя кохана! Для тебе я стану чим тільки хочеш! Чиний же мене, що твоєю любові скаже! Бо я для тебе живу й дышу, працюю и на чини служу.“

„Як ти мило промовляєш про своє кохання!“ сказала вона. „Ще живемо буде злише, як ти скажеш оце все по-польським!“

Яким чинив її волю.

„А бач я тебе слухаю! Бий мене, я й тоді нічого не скажу. Чом же не похилитись під таку білу руку!“

Яким узяв її пухку руку и почав лаяпати себе по щці, попередку стіха, а потім дужче й дужче аж одляски йшли до хаті. Зося сміючись, назирала чи витерпить то він таку муку од її руки. Яким ударив її рукою так по своїй щці, що аж Зося закричала, вхопивши пальці другою рукою.

„Ну! скуби мене за чуб!“ промовив Яким, загорнувши її руку в свої кучері.

Зося, жартуючи, так добре цуприкувала за його патли... Яким тільки осміхався. Все те, однієї, видимо тишило Зосю.

„Я вже старий, Зосю! навряд я вивчуся по-польським. А як будуть у нас дітки, то тільки вивчи їх по-польським! а я по москвським! Добре?“

„Ні! я лучше вивчу їх тільки по-польським. Доволі й того, що їх трохи вивчить по-москвським...“

Про Українську яову не було й слова промовляно.

Сам Яким, не вважаючи на свою „старість“, як він казав, вивчився по-польській и балакав з своєю жінкою завжди по-польським. В їх закутку, в їх кімнаті, панувала вже Польша.

Далше буде.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятѣхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Далше).

ЦОРА (далше).

Але що та сновида відобрала,
То доля ми подасть! душа вічує,
Що вона ми їх подасть! у двох, вь трох
Ми їх подасть, у десять! рямачицу
Не любить доля вина ся лишати!
О вона ми їх подасть! — томъ питану!
Томъ сорбать му імъ кровъ!.. а ти шинкарьовъ!
Ми мовь будемь доле! бідні Цорі!..
Убиті, бідні Цорі!.. Охъ ти доле!..
паде до землі и побивається страшно. Тимъ часомъ вишшовъ нарядъ съ церкви и становиться красними громадянами до окола.?)

ДРУГИЙ СХІДЪ.

МАРІЧКА

вступає вь громадкі. До Цори.

И про тобі небогъ? — ти недужн?

Що вь тебе такъ болить? —

ЦОРА.

Нічо якъ серце!

Лишь серце, сердечко болить у Цори!

Лишь сердечко у Цори! сердечко! —

А щожъ би вь Цори ще й боліло? — азъ Цора!

Одно лишь сердечко!..

МАРІЧКА.

Сердечка ти!

И чо оно болить? —

ЦОРА.

Чого болить!..

О не питай, чого, щастливе дівче,

Бо ще за борзо знати будешъ, чо

*) Частъ цюмилку не надруковався сей конецъ першого сходу вь попереднімъ числі. — Ред.

Ті серданка боля. При твої вроді
Не забаряться доденька одзвати
Тобі, чого боля вни!... видишъ кільки
По цвинтаряхъ гробів тамъ? — И одно
Ти серце не накрило віво трунви,
Не вбите.

МАРІЧКА

Ти ворожка! —

ЦОРА

Чимъ ворожковъ

Такъ тяжко въ світі бути, якъ гадаєшъ? —
Дай, подаруй ти свою віру, серце,
Родину, батька, маму, добру славу,
Усе, усе що маєшъ дорогого
У сімъ безцінний світі, а дістань
За все то зраду въ надгороду, а
Ти є ворожка певна.

МАРІЧКА

Я тебе

Не розумію.

ЦОРА

Будешъ розуміти,

О будешъ розуміти дівчино,
Лишъ най ще твоє серце съ розвіє
Якъ тая стократъ рожда мая, и
Усю свою враду, усі роскоші
Продаже світови, що въ собі має.
Вітакъ най вітеръ буйний пробуде,
Най зъ рожов на родному ятане, най
Присягами впоєную пригорно
Руками джирими, а обгорнувню,
Цвіти ві обірве й рознесе
По полю на поругу чирсакови,
Вітакъ мешъ знати, дівче!...

МАРІЧКА

О матбути

Ти дуже нещаслива? —

подає Цорі руку, Цора берє, а удріжже снакъ відъ жажана
руці, аривається.

ЦОРА

Га!...

двигается то Марічці въ тварь, то на руку.

Она! —

Она! она! — Ану? — — Она! — за полове

Она! — О доле щира!...

МАРІЧКА

Ти мене

Переполошила! — Се хто я? —

ЦОРА

Ти —

Тебе найшли у нісі? — у плаю? —

Въ якої може стаі? — О кажи!

О змилуйся кажи! —

МАРІЧКА,

И що таке? —

Хіба цілий повітъ не знає, що

Се такъ? — Ты божовілля! —

зде міжъ дівока.

МІГАЙ

виступає съ громади и подає Цорі руку,

Нуко я? —

ЦОРА

галавше на руку, въ остеклі радости,

И ти! и ти! и тебе —

менче Мігайца въ ухо, и дтікає,

ПАРУВКИ

А що вгадала? —

МІГАЙ

Се диве не циганка! —

ПАРУВКИ

Угадала? —

МІГАЙ

Вгадала братчикъ, бо й съ правди такъ. —

Мене найшовъ у стаі хлавничомъ

Загірський чоловікъ, лде випасарь

У нашихъ подоминкахъ відці, и

Узявъ мене съ собою и аподувє.

Вітакъ якъ відъ померъ, рідъ не схопівъ

Мене тримати бідше, и зайшовъ я

Слуговъ ажъ въ Печнижннъ, тутъ найдець ся

У Марка Штефана, у Доббушихи

Старої брата. Якъ Штефанъ померъ,

А я у нихъ лишився по росказі

Покойного, бо въ нихъ дітей не було,

Якъ лишъ одна донька. О такъ я взявся

У Печнижннн.

ПАРУВКИ

А якъ теперь

У Маняві и въ землю не вросли,

И якъ черкелі наставляє до води,

Грдило би приймись по базаръ,

Розглянутись по людєкъ.

Цілий нарідъ починається прохожати.

СРІВНАРЮКЪ

до Давинки,

А вижъ не чули? —

Се й справді такъ, якъ та циганка каже. —

То такъ було: я бувъ въ полонині. —

Ажъ тутъ одної ноци чую я

Підъ стаєвъ плачъ якийсь. — Я вибігаю —

Ажъ тутки дівчинка — отсе Марічка —

Стоїть зъ завязановъ рукъ тай плаче. —

Я заразъ їй въ халашъ. — Чия ти душко?

Я дядева, та ненина! — Насъ вова

Украла! — Ми не мемъ вже пустувати,

Лишъ не робіть намъ бубну! — Хтожъ вамъ бубну

Робить би? — А! а вова! — о едіть!

Тай рутну намъ показує ариваву. —

Я дивюся — а ручка въ неі бачъ

Номежъ мадріца. — Нимъ бубну, — насъ, —

И стає надъ снмъ гедати, тай нитію:

А вова лишъ тебе саму увєла?

На, бо й Михайлиха ушла вона,
 Та чужа нас не дала, та щина,
 Ви виділи ту чужу? та чіпана,
 Чіпана чужа була! — Де Михайлиха? —
 Який Михайлих думав? — Таже: нащ!
 Йому зробила вона бубку. — А!
 Де чужа го поділа? — де Михайлиха? —
 Що ушла чужа — та туду —
 Туда дось павела го! — Та куду?
 Та еть туду! — не знаю. — Бити чужо!
 То щина Михайлиха туду ушла! —
 Та чужо треба бити! — збо най!
 Не треба чужо бити, то чіпана!
 Ви й хлібця нащ дала! — Біше я —
 Що ж не ділає ви, як не пугави,
 Німа не мігъ зъ дитини се дождати. —
 Тай нащ? — Богъ давъ: щасте немъ на старіста,
 Слава Богу: во кншнихъ! — Богъ поможе —
 Подружимо сі! — Я прекинемъ
 Судокоси: пра ять! — Білаю я
 У Бога не башаю! —
 минають.

МАРІЧКА

Охъ любки!

Який пишний же гиціль! — відки варе? —

ДІВЧАТА.

Не съ турківъ то съ татарівъ! —

МАРІЧКА

Та ді правди? —

ДІВЧАТА.

Діправди що съ татарівъ! — а якъ ні —

То йди у Печиніжинъ та спитай ся

Въ старої Довбушки, що синівъ

Хорошихъ чорнобровихъ два ажъ має:

Одень ся зве .лесє! —

МАРІЧКА

Що жъ красний злодій!

Мені любки ся видить, що такий

Лишь той царевичъ красний бувъ въ какахъ,

Що де поговъ отупивъ лишъ том и рука

Відъ разу ся росцвила! — Охъ любки:

А вінъ чи приїде варе на базарь

Севодне нащъ гуляти?

ДІВЧАТА

Довбушукъ? —

А того хто коли на базари

Ще видівъ де гуляти? — въ того тільки

Лишь гульки що лісами за тетеремъ,

За оленемъ, ведмедемъ або туромъ.

Ануко будешъ видіти, ажъ заразъ.

Донівъ починтине.

МАРІЧКА

Охъ любки!

А якби запросивъ его до дому?

Не правда, що прийшовъ би? — Охъ кимъ бо
 Прийшовъ би? — не прийшовъ би? — Ябу відъ
 разу

Умерла, ажъ би вінъ ми відговивъ!

Відъ разу бихъ умерла!

ДІВЧАТА

Ти хіба

Его що полюбила?

МАРІЧКА

Полюбила? —

Его чи полюбила? — О яке.

Се ви холодне слово ми сказали!

Не полюбила! а пропала! умерла!

Загинула за нимъ! — Охъ поестриці:

Лишь глянула на него — тай на віки

На віки я пропала!...

ДІВЧАТА

Що се ти?

Йдімъ, люди муть сміятись! — йдімъ Марічко!

Ходімъ, ходімъ Марічко!

беруть сі слово зъ собовъ.

(Дальше буде.)

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Стасова.

(Вѣст. Европы за 1868 г. перші книжки).

В збіяді багатириъ зо всякихъ краївъ Русі до Києва вбачали збиранне всієї землі руської до одного центра, монархичного Києва, злиття провинцій в одне царство, серединою котрого був Київ, але Київ не український, не малоруський, а великоруський чи московський. Всі билини записані на далекій московській півночі, в губерніяхъ Вологодській, Костромській, Ярославській; и всі вони мають характер велико-русський, и збереглися в ідеалі велико-русському. Егер..., вгледі дакі московські вчені, багатири означені оригінальними и самостійно-національними рилоажи, вонечне великоруськими. Егер... Стародавня Київська Русь була великоруською, а на українсьвою Руссю; Київ був город „русскій“. До такого розуму дійшли згадамі учені.

За тии усімъ билини були поравдені рядомъ и на одній вишині з Одиссею и Илиадою Гомера. Багатири звались „нашиими Гекторами, Ахиллесами“. В билинахъ десь позначодила національна перасловдженка любов неввижайні краси претичні, неввижайну високість творчого духу великоруського народу; ними звалились; ишались, носились и шили ик с писною торбою, набивали ними школярські голови. Ян нам відомо, и галицькі вчителі наукми

не одну школярську голову тією грубою, твердою нациною, котру найдіпний великоруський поет Ів. Тургенев має за грубу и дуже непоетичну.

Пан Вл. Стасов перший приравняв до білини жетоду зрівнюючу; зрівняв їх з епосом индійським, с піснями монгольськими, татарськими в Сибірі и и дійшов до тієї думки, що великоруські білини — не руські, не національні, не самостійні, не мають нічого істинно історичного. Вони — незабуті шматки индійського епоса, компіляції с пісень середньої Азії и далекого востока. Багатирі в руських білинах — индійські боги, татарські герої; а історичні, київські, літописні лиця вони рідня така як „Василь бабі сестра в первих.“

Пан Стасов поперед усього зрівняв дуже звісну великоруську казку про Еруслау Лазаревича, с персидським епосом и показав що та казка перероблена с персидської Шах - Наме, що Еруслау Лазаревич, то Рустем персидський, тільки по дєвуди вкорочений, вборканий, часом и окарікатурений. Руський Еруслау зовсім не має тієї поетичної краси, якою сяє персидська поема. Потім автор зрівняв з десятком багатирів руських, починаючи з Добрини Никитича, дядька св. Володимира, по літописі.

Як прийшов час народження Добрини, почали чуда творитись на землі: пробігло стадо звірине потім зміїне. Попереду летів лютий Скимен-звір. Він закричав, запищав, завистів, и в Дніпрі вода захвилювалась, темні ліси похилились до землі. Скимен хотів єго ззісти.

Добриня був роду княжого, з Рязані. Став він рости, старі люде пророкували, що він поб'є змія. Раз в петрівчину спеку єму схотілось купатись в Израп-річці. Мати пустила єго, але наказала не плести на другу хвилю. Добриня не послухав, поплив, а там єго вхопив змія Горинчище. Добриня зисипав єму очі, вбив єго и звязав багато царів и царевичів и молоду Занаву Путятину, и вернув її Володимирові. Потім чарівниця Марина чарує єго в вода и за те їй послі Добриня одрубав руки и ноги. Такий Добриня в народніх білинах.

Такий же самий був и Кришна индійський, в котрому проявився сам Вишну. Старий пустельник Нарада напроорокував индійському цареві Канзі, що осьме дитя єго тітка Деваки уб'є єго самого. Канза згубив з світа семеро, як народилось осьме — и то був Кришна. Тоді вода в морі заколисалась, гори вадрижали, ліси зашуміли; з неба почав падати дощ с квіток. По волі богів Кришну односять до пастуха, де він и росте. Кришну в колісці

хотіла ззісти Птиця-чудовище, Путана; він одкусив їй груди. Потім другий раз, пасучи стадо на березі озера, де жив цар зміїв, дишучий вогнем з п'ятьма головами. Кришна мидвеця на єго и вбивав скочивши, так як и Добриня, на єго груди и виволов сина свого учителя. Марина чарівниця в московській білині, то Путана индійська. Обидві вона звивляюця то птицею то жінкою, то чудовищем.

В однім варіанті о Добрині розказуєця, як він приїхав в єрду з двома товаришами и цар велить єму натягти здоровий лук. Лук такий важкий, що єго несуть на носилах трьох багатирів. Добриня натягнув лук и потропив єго. Зовсім такий епизод є в Рамаяні, де багатир Рама з братом приходять до царя Ганака. Цар велить єму натягти лук, такий здоровий, що привозять єго на осьми колесах. Рама почав натягати лук и розламав єго пополювни.

У минусинських татар є така сама пісня, де споминаєця дуже здоровий лук. Хан Мірген одбирає у другого хана єго сина. Як він виріс, тоді Мірген звелів єму зробити такий здоровий лук, що єго насилу вносять пість чоловік, а стріли лєдві приволікують п'ять других молодців. Ні один син Міргена не зміг стріляти з того лука. Тоді Аг-Ая взяв лук, натягнув єго, стрілив в скалу, од котрої не зосталось и сліду, потім побив всіх синів свого ворога а старого хана Міргена вхопив за бороду, брикнув ним об землю и вбив. Така ж сама пісня є и в телеутських татар.

Так то великоруський багатир Добриня — не Добриня Несторів, а бог индійський Кришна, Аг-Ая татарський и инч. — А Хомяков запевняє, що в білині про Добриню народ співав про Добриню-варяга, чоловіка високого роду, сміливого наїздника-героя. Аксаков и Безсонов сміливо писали, що Добриня-давний князь, добрий, великодушний, лицар, в котрому навіть єго товстота була княжа, мабуть тим, що всі князі та пани гладкі й товсті. То наш Гектор, наш Милош, казав Безсонов. (Дальше буде.)

В І С Т І.

— Дня 28-лат. Липця упокоївся в Празі, в глибокій старості, горячий патріот чеський и учений європейської слави, проф. Іван Пуркіне. 31-го Липця відправив ся в Празі похоронь при нечуванім уділі народу чеського. В Львові відбула ся також поминальна відправа в костелі Домініканів, — на котру тутешні Чехи запросили плакати в чеськім, руськім и польськім язичі. За численний уділ, який взяли в тія відправі Русини и Польки оповідають тепер Чехи подяку.

БИБЛІОГРАФІЯ.

Protest der ruthenischen Nationalen gegen die allfällige Deutung der Lubliner Union als eines rechtlich zu Stande gekommenen Actes. Lemberg. Staurop. Druckerei 1869. цїна 30 кр. кивгарня Ставропільська.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косаць, Др. В. Лукавський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Натадъ Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропільської.
Digitized by Google

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати екземплярів:
На „Правду зъ Dodat-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.
На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.
На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.
Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця).— Рекламы, вонечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ХРЮЧЕНА.

Картини з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

VII.

Настала зима. Минули Різдвіні Святкі. Пішли дні за днями однакові, буденні. Зося, живучи на всьому готовому, рідко заглядала в кухню и не поназувала вже охоти до хазійства. Вона все шила, або плела, або книжку читала, сидючи в своїй хатині. Луччі панкі, її знакомі, не приходили до неї в гості, цурались не так її, як старих, простях Лемішків. Гості Лемішків були їй дуже не понутру. Прості ті міщане, знакомі Лемішви, навіть не приходили до їго в гості, а до других вона не виходила з своєї кімнати.

Зося задумувалась, сидючи за роботою.

„Що ви думаєте?“ питала часто її Лемішхика. „Чого ви задумуетесь? Може, вам у чому не достача? Може, вам чого треба? Може, в вас що болять?“

„Ні! моя мамо кохана. Спасибіг вам! Є що мені їсти й пити, я здорова й щаслива. То я так собі задумалась.“

Мати розказала все синові.

Раз Лемішківський вернувся до дому з канцелярні тріхи ранше, як він вертався. В одчиняні двері він вглядів Зосю. Вона сиділа кінець стола опершиь на одну руку. Перед нею лежала розприта книжка. Друга рука лежала на книзці. На її молодім лиці лежала дума, а в очахъ стояли слези.

Яким довго дивився на неї и примітив слези. Всю їго душу перевернув жаль до самого дна. Їму здалось, що батько чим небудь обидив Зосю.

„Ти плачеш, Зосю!“ спитав її Яким, а в самому голосі затремтів.

„Ні, Якимцю! то міні... так ...“

Зося закрила книжку и залилась слізини.

Яким зблід и кинувся до неї. Їму здалось що він вже теряє Зосю на віки.

„Зосю! моя мила, мой дорога! скажи ж міні всю правду? Чого ти сумуєш та плачеш нишком від мене? Може тебе хто обидив; може, тобі чого треба? Скажи, и я продам остатаю свою одѣжу, щоб тобі тільки догодити!“

„Та то я так собі заплакала... Ти на службі, а я дома сама скучаю.“

„Що ж робити, моє серце! Не можна ж нам цілий день бути в купі. Ти пішла-б до сестер в гості, або повликала-б їх до себе... Ти скучаєш. Скучна мой хата за-для тебе. Ти молоді... дуже молоді!“

Книжка, котру читала Зося — то був том Пущкина. Вона причитала Евгения Ангина, прочитала на самоті, серед мертвої тиші, дуже штучне, генійське обмалювання столичного життя, столичного балу. Блясучий салон, повен веселых гостей, гусарн, панччі, пішні доми, ніжки на паркетовім блискучім поместі, весела мазурка—все те малювання генія встало, як живе, перед її очима, и встало саме тоді, як Лемішка дала на дворі наймитів так голосно, що їго товстий голос дохѣдив до ушей Зосі! Зося прокинулась, як від сна, за-великана спокійним сімьянич життям и горічим коханням. Вся її легка, танцюриста натура стрепенулась. Їй забажалося життя світового, гучного, салонного. Вона вперше запримітила, що одне кохання, саме щіре, саме горіче, не задовольнить її веселої натури. Вона побачила, що незможе довше жити, в самотині, хоч би з найлюбішим чоловіком; вона почула серцем, що її душа не може оддатись одному чуттю, одній думі — и почала журитись.

Настала весна. Сонце кинуло в вікна ясний гарячий промінь. Річка розлилася по луці. Лемішчин ялин стояв по пояс у воді. Брунний в саду на дереві понабрякади, а з грядків новиткались червоненькі шпичакі пивонії та півничків. Жайворонок піднявся до неба, співачючи. Почався час, коли з натурою оживає й думка й серце, коли разом з пташиними піснями голосишає пісня ді-

воча, коли скоріший пульс природи швидче тріпоне людським серцем.

Зося все сиділа коло вікна, поглядала на той млин, що мупався в воді, на сіне небо, на зелененьку траву, а невесела дума ще більше наполягала на її чоло, наперенір веселій природі.

„Не сумуй, мой Зосю, бо й я зажурюся“, втішав її Яким. „Дам я тобі грошей. Підй в лавки, накупй собі матері, стрічок, яких твоя душа бажає. А прийде літо, поїдемо в Київ, трохи світу побачимо та й завеземо й закінемо твій смуток!“

Зося зраділа, як мала дитина; кинулась на ший чоловікові и почала прохати, щоб він узяв „отпуск“ и повіз її трохи по світу. Леміщуха обіцяла їй випрохати коней у „свого старого“, як тільки потенліпає на дворі. Зося заспокоїлась и почала себе тішити думкою про Київ.

Почалися Великдні Святкі. Зося побувала в гостях, а гості побували в неї. Вона розвеселилась и нераз марила з своїми сестрами про Київські роскоші, сидючи з ними в садку Леміщинім. Стала весна на всій красі, Яким випросив одпуск, випросив у батька коней и поїхав из Зосею до Києва.

В великому місті Яким у перше постеріг щіру натуру своєї жінки и запримітив, що слова єго батька мали дещо правдиве. Вперше, серед веселого тлму городян, він побачив, що Зося не придатна до самітнього, тихого життя, що її природа ліне туді, де багато людей, багато мійського гуку, де музика вигравіють, а панчі рдеи вьюцца коло паняпон. Цілих чотірі дні Зося не давала єму спокію, не давала єму присісти й одпочіти, облітала з ним по всіх усюдах, тягала єго по вулицях, магазинях, церквах, виводила єго по всіх Київських горах, де тільки верушився гуляющий гурт людей.

Царський київський сад стояв у своїй дивній, весняній красі, пішно роскіданий по високіх горах; над самим Дніпром. Вода въ Дніпрі сіала, и між єго рукавами й рукавцями виступили зелені, плансковаті островці, вириті високою травію, квітками та лозами. Не можна було одірвати очей од чудової картини, що розстилася вниз за Дніпром на кілька десятків верстов лугами, сосновими борами, оболонями и світлыми, покрученими рукавами. Між темними пущами було видко блискучі хресті и банний сільських церкв. По шесті, що оперезала поділла Київських гір и вилася понад самим берегом, далеко до чудового мосту, снувалися люди и вози. В ранці и в вечері, в саду, грали гарні музика. Деріжки кишіли убраними, веселыми громадами. Краса Зосі була зразу примічена. Коло неї товпились мелоді панчі; на неї прамували бінюккі. Зося чула

себе щасливою, не чула землі під собою и бігала по аллеям, розглядаючи и немінючи очима жодного гарного чоловічого лиця, жодного гарного дамського убру. В вечері пускали феєверки на одній долині саду: співали Московські цигане, грімилі музика. Зося загулювала до світу, ще й тягла Якіма на високу гору, — глінути на пішну зірницю, що піднімалася за Дніпром, за темними Черніговськими борами. Втомлений, ледві волочачи ноги, вів Яким свою жінку в гостиницю и раздумував про її легку, веселу натуру, липку до розривок, до гульні, до світу, до гучного гурту людей... А на другий день вона вже сама побігла по магазинях, розглядаючи и людей и всякий крам жіночий... Яким, с побітими ногами ждав не діждався своєї жінки.

„Якимцю! серце! Побудьмо в Києві ще хоч денек! Чого нам хапатись до дому?“

„Не можна, Зосю! Грошей немає. Нам ледві стає до дому вернутись. Коням нічого їсти.“

„Що б тих коней чорт забрав!“ Аж наляла Зося.

Вернулись до дому. Зося перестала журитись. Од ранку до вечера вона росказувала сестрам и приятелькам про Київ. Як найкращий писатель піром, вона обмалєувала словом и людей, и моди, и всякий крам, и театр, и гуляння... И тим жила, и тим годувала свою думку, тішила свою фантазію. Сливє кожного дня вона виймала з скрині накупляні матері, стрічки, черевички, примірювала, туліла до лиця (не самі стрічки та матері, а й черевички такі), показувала, всім гостям...

А тим часом Яким, повернувшись до дому, не вставав з ліжка цілий день, не ходив на службу...

„Чого ти лежиш?“ питала жінка. „Чого ти валиєся?“

„Одпочиваю; хіба ж не бачиш! В мене ноги після Києва, як одрубані!“

С того часу Яким почув у собі велику нуду „одпочивати“. Надія, швидко достати чин навела на єго думку, не дуже гаряче братись за діло, робити поволі, частіше одпочивати. Яким, проти Українського звичаю, почав по обіді спати.

„На що ти псуєш постіль кожного дня?“ гомоніла Зося. „Дивись, як замазав моє червоне одігало своїми чоботіцями! Вставай! Годі тобі начатись.“

Зося зганяла єго з ліжка; він примощувався на лежанці. Зося стягала єго и звідтіль; Яким тівав у батькову кімнату, або до пекарні, до клуні, на сіно.

„Якимцю! вставай, серце; гості прийшли. Іди, бо йди, та поговори з ними трохи!“ будила єго й там жінка.

„Які гості у вражого сина!“ гомонів Яким сердито. „Скажи їм, нехай вони йдуть як бісу“.

„О! ес! Хто тебе вивчив так погане лаятись?“

И Зося тягала його за руки, шарпама за одёжу, поки такі не розбуркувала його и привела до гостей.

Швидко Зося забула про Київ, перестала говорити про його. Пішло парядився Лемішчи сад! Високо піднялася од землі зелена трава. Кущі цвітучих троянд, рож, півоній, лелій, півників заквічали грядий понад доріжками. Солов'їки між вербами не давали Зосі в ночі спати. А Зося знову зажурилася.

„Якимцю, серце! міні знов скучно!“ промовила вона, сідючи коло вікна та поглядаючи в садиб.

Яким лежав на ліжку.

„Вже знов! так швидко!“ одізвався він з постелі. „Києва стало тобі тільки на тиждень!“

„Що то значить раз побувати! От як би ми жили в Києві! то друге діло...“

„Ти пішла б у сад, погуляла, дивись як на дворі чудово.“

„Я в твоєму садку всю траву витолочила, гуляючи! Ходжу я по саду, — не находжусь! Скучно міні.“

„То послухай солов'їків!“

„Я б тим солов'їкам голови поскручувала! Кричать, ляцать, аж вуха болять!“

„Оце, лихо міні с тобою, та й годі!“

„Другі люде гуляють, іздять у гай, а ми врячкою сидимо дома. Поїдьмо й ми в гай на гулянку! Теперичка в гаї така благодать. Погода тепла, тиха. Вставай, лиш, чоловіче! Піді по місту, та посликай міні всю молодіж, всіх паньнок, всіх паньчів. Та не влич тих старіх, тих цокотух. З них немає жодної веселости. Потім підеш, наймеш музики. Завтра по обіді внідемо в ліс та погуляємо. Вставай же, вставай! Завтра ж неділя, не підеш в канцелярію“. Зося тягла Якіма за руку.

Як же я тобі посликаю молодіж зо всього міста? Хіба вилізу серед базару на віз, підійму шапку на палиці, та й буду скликати!“

„И вигадую Бог-зна що! Підеш попередю до сестер, а потім до моїх приятелів, а там до своїх товаришів, хто молодчий, бо я танцювати хочу! Вставай же, вставай! Годі тобі валітись!“

Зося тягла його за обидві руки потім за вухо.

Яким опинився ліниво, як сонний кіт.

„Ой не встаю, ба лінуюсь! А ти ще хочеш, що б я збивав усё місто! Ти міні плати й переплати, то я тобі не піді!“

„Піді бо Якимцю! я тебе прошу!“ примазувалась Зося.

„В мене ноги не вінські.“

„Піді, серце! Я тебе поцілую. А підеш?“

„Поцілуй, то вже піді.“

Зося поцілувала його и тим підняла його с постелі, и випровадила по місту скликати молодіж на гулянку.

Старі свекруха, як певний ходатай за Зосю перед Лемішкою, обіцялась випрохати на завтра коней. Люціна й Ружа закликали музики, и оповістили збиратись на другий день по обіді на Ходякову долину.

Дальше буде.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятёхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

ИВАНЪ.

до парубківъ.

А я знаю,

Що се ему ся стало? — Мій Мігай.

Мій братикъ нещасливий! — А бувало

Чи обійшлось де гуляче безъ него,

Або яка охота парубочна?

Да відъ тогидъ, відъ храму въ Маняві —

ПАРУБКИ.

Ми знаємъ, відъ тогидъ! тогди, коли

Съ княгиневъ коні утекли, а вінъ

Имявъ їхъ, тямно такъ якъ сегодня!

А й, паня була була би тогди

Страшенну смерть пожила! — має щасте

Що вінъ тамъ нагодився! —

ИВАНЪ.

Ну — а якъ

И вінъ би бувъ полетівъ у скалу,

То й воронъ кости бувъ не позберавъ би!

То братчики не жертъ! пять сотъ самінь

Летіти якъ стіновъ у безденний

Страшний та чорний влєкитъ! — того й чортъ

Би мігъ переподштитись, не то

Що чоловікъ! томъ не дивниця, братя,

То може и Мігай ся перешудивъ,

Бо я его сумоваю тако

Иначе обяснить собі не мому! —

И кажу, братя, милі —

минаять.

СРІБНАРЮЧКА.

до Дзвінчихи.

Якъ бо знаю? — —

Да найби й такъ голубко, — я лишъ боюсь —
Що якъ її за Штефана я дамъ,
За сина вашого — вінъ удвонецъ,
По противъ неї старший, — вінъ їй буде
Ревнувать голубко; — а она
Й словечкомъ не убита, роспещена.
А вінъ би їй сказавъ що — — видкося,
Що вна ще молоденька, їй світокъ
Ще рожеєвъ гайтця, — вна би вмерла,
Якъ вінъ би їй сказавъ що! — отъ чого
Я боюся завулько! —

ДЗВІНЧИХА.

Хто? — Штефанъ?

Штефанъ би їй сказавъ що? Охъ лебідко!
Спитайтеся людєй лишъ, людє скажуть.
Який вінъ въ мене простий, роботящий,
Вінъ господарство лишъ пилюе, вінъ
Въ ряди-годи лишъ дома — все з маржиновъ,
Усе лишъ въ полонинахъ! — вінъ узавъ би
Де лишъ схотівъ би дівку — але я
Марічку вашу лишъ влюбила, якъ
Дитину мою рідну! — Ревнувати!
Лишъ того ся не бійте! —
минають.

МІГАЙ

до парубківъ.

Всі однакі!

О всі однакі брате! — я їхъ знаю!
Що въ нихъ мужикъ? отъ рабъ лишъ, білшъ
нічого!
Безъ права и безъ Бога! и безъ серця!
Худоба до упряги въ плугъ, кліщі
До грітого зеліза! — въ нихъ душа лишъ!
А въ насъ нема — лишъ пара! — въ нихъ лишъ
серце!
А въ насъ лишъ камінь въ грудехъ — що ногоєвъ
Відтручують зъ дороги! — Імъ лишъ можна
И бити, и — не скажу!..

оденъ въ ЛЕДІНІВЪ.

Добре, брате:

По правді їмъ малюєшъ, але претці
Не всі одной хіри. — Ти не дуже
Давно се въ Печиніжині —, але
Ми деякі се тинимъ, якъ бувало
У насъ печутся людє на ріжняхъ,
Та въ смолахъ ся гетова. — Че теперъ ні?
О лишъ на правду брате! — відъ поли
Прийшла та панна въ замокъ, що сегодне
Тутъ була въ церькові — ажъ відъ тогди
Вогні застановилися —, бо камуть,
Що панъ їй дуже любить! такъ їй любить,
*

Що не відмовивъ би нічо їй въ світі! —
А вна якъ стала пана підходити,
Якъ стала підходити та просити,
То переставъ той наридъ бідний мучити,
И во всімъ ничий ставъ. — А ти гадаєшъ
Що ми би не горіли всі а всі,
Що съ Печиніжина въ сесъ Манастыръ
Прийшли, у православний, якъ не вна би,
Не ангелска та панна? — вна, она,
Застановила наші муки! —

МІГАЙ.

Може

Намъ и нові завдала! —
минають.

ОДЕНЪ СТАРИЙ ЧОЛОВІКЪ.

до другого.

Кажешъ, що

Се крісло печиніжинский ледінь —
Що о теперъ минуєвъ — поклавъ? —

ДРУГИЙ.

А такъ.

ПЕРШИЙ.

Та на що? —

ДРУГИЙ.

Отъ та на що! — якъ вінъ каже:
Хтось може часомъ въ церькові заслабнуть,
Бо миръ великій сходится, — то буде
Де мати припочити. —

ПЕРШИЙ.

А спасенне,

Спасенне діло брате! и княгини
Се довелось сегодне перші —
минають

ДОВБУШЪ.

до того ледіня що зъ нимъ прохажавъ.

То

Срібнарюкова кажешъ? — а я думавъ —
Йди за водоєвъ думо! — вна богачка!
Йди за водоєвъ, кажу! — О то такъ
Оно якось на світі, — що не треба
Аби оно такъ було!... думавшъ,
Що богачівъ тихъ треба? — щобъ пишались
Та біднихъ убивали? Най вбивають!
Че бідний імъ ся клонить? — че імъ лише
Підовни? О! — а ябъ імъ не клонився!
Й за дівку не клонився! й за Марію!
Гадаєшъ що вбю серце? — най убю го!
А серце за водоєвъ! — вола брате!
Що дівка, хотьби й любя? —

ПАРУБОКЪ.

Ти гадаєшъ —

Що тамъ е ще любити?

ДОВБУШЪ.

Хто казавъ ти

Що я Марію люблю? Ти гадаєшъ —

Коли она найкраща в на світі,
 Го мушу їй любити? Я не мушу
 Тото що я не хочу, а не хочу
 Тото що я бихъ мусивъ! — Ніби я
 Що виненъ сему, що она богачка.
 Коли я богачокъ любить не хочу?
 Ти чуєшъ? а це хто питаєть ся въ тебе,
 Чи я — чи я їй люблю? — Хто казавъ се?
 О я би му не радивъ! —

ПАРУБОКЪ.

Таже ти —

Ти самъ казавъ ми перше —

ДОВВУШЪ.

Такъ казавъ я?

Коли я такъ казавъ — то я брехавъ?
 А ти — тобі ми було плюнути
 У очи! чуєшъ? — въ очи! най они
 Не кажуть що неправда! — Хто мене
 Усилує хотіти, що не хочу? —
 А я любить не хочу! — то скажи їй!
 Ба ні — то не кажи їй! — ба скажи!
 Скажи! — Нехай вона знає! чо я маю
 Їй правду не сказати? — О ходімъ —
 Ходімо ся дивити де вона є!
 Я ся таїть не маю!
 Ідуть. — въ монастиря зачинають у великій дзвінъ дзвонити. Нарідъ иде увесь у церкву.

ЦОРА.

вбігає зъ ножемъ:

Маю! Маю!

Усіхъ, усіхъ їхъ маю; — всіхъ тихъ трѣхъ
 Синівъ єго проклятихъ! — Га! — мій ніжъ! —
 Та що? ножемъ? мінута! — прічъ!
 кидавъ ніжъ.

капками

Зъ васъ маю кровъ цідити! — капельками!
 Дрібними капельками! — въ Печнижинъ! —
 иде.

(Дальше буде.)

ГРИГОРИЙ САВИЧЪ СКОВОРОДА.

(1712—1794).

За Данилевськимъ коротко представивъ О. Т.

Дальше.

Побувши рікъ професоромъ поезні, поїхавъ Сковорода до Іосифа, щобъ відпочити відъ трудівъ. Іосифъ хотівъ єго дальше при Харківській школі задержати. Черезъ Гервасія старавъ ся вінъ єго намовити до чернецтва, обіцяючи єму незабавни високий чинъ. Сковорода не схотівъ. Гервасій за те прогнівивъ ся на єго. Догледівшиъ того, Сковорода заразъ віддаливъ ся зъ Білгорода, и пішовъ до села Стариці, до свого приятеля. Ту припавъ

єму до серця густі, темні ліси, хороші долини, що ляз разъ відповідали єго задумчивій натурі. Почавъ вінъ ту пізнавати самого себе, и написавъ підъ той тематъ пару утворівъ,

Почувши за него, сходились люде до Стариці пізнати філософа и ученого, до котрого стреми-лась уся духовна жизнь України. За него писали, говорили, спорили, єго хвалили, и непохваляли — словомъ — вінъ мимо волі спонукувавъ земляківъ своїхъ до духовної праці, и надававъ їмъ ниціти, морально упадати. Вінъ бувъ гейби живимъ, ходячимъ университетомъ тодішнихъ Українцівъ. Немаючи нице жадної такої висшої школи, котра бь лучила в собі усі духовні сили, а почуваячись уже до потреби такої, Українці утворили собі изъ Сковорода таку висшу школу, академію, ажъ поки въ 10 літъ по єго смерти безсмертний Каразинъ не завівъ въ Харкові университетъ.

Якъ уже прописано, листи що писавъ або самъ Сковорода або єго приятелі, дуже слабенько поповняють 20літню прогалину въ єго биографіи. Вони тільки декуда показують виразніще єго характеръ, або єго життя. Зъ листівъ самого жъ Сковорода представляєть ся намъ нице виразно и ясно духъ єго мистичної філософії.

1794 року вернувъ ся приятель Сковорода, Коваліський съ Петрограда, зі служби, на село. Ту шукавъ вінъ супокую відъ столичного шуму и гукъ. До єго прийшовъ и Сковорода, уже 73 літний старецъ. Небачились вони 19 літъ, и Сковорода, змучений вікомъ и хоробою тільки зъ любви идъ своему приятелю прийшовъ у Хотетово село, на 20 верстъ відъ Орла. Незважавъ вінъ ні на те, що краю сєго ненавидівъ, незважавъ на слотливі и студені часи, а прийшовъ поділити ся зъ недолею та горемъ свого щирого приятеля, що безъ роднини, безъ дружини безъ знакомихъ тільки въ нїмъ однімъ мавъ вірного, привітлявого брата. Читавъ єму Сковорода майже усі свої твори, докладаючи до кожного нице судження и правила, якихъ сподівати ся мовъ було відъ чоловіка що ціле своє життя шукавъ правди и волі не пустословними мовами але діломъ, що полюбивъ правду святу для неї самої, що ціле своє життя тернівъ и геновий бувъ для неї. „Високомудрствующіє“ дуже бо сердились на Сковороду, що простотою своєї жизни, довголітними своїми ділами, и своїмъ висшимъ умомъ нивоцнявъ їхъ високопарні мудрости.

Не довго однакъ побувъ Сковорода у свого приятеля. Серце старече забанувало за рідною Україною, чуло може недовгий уже вікъ свій и забажало спочити у рідній землі. Нічого не по-

могли просьби и слези приятеля. „Духъ мій“, назвавъ Скворода, „кличе мене туди“. Жаль було Ковалінському липати ся свого найщиршого друга, та мусівъ вволати ёго волю. По відході відъ Ковалінського побувъ Скворода ще якийсь часъ въ Курську, въ благочестивого Архимандрита Амвронія, а віттамъ зайшовъ до Иванівки, до поміщика Ковалевського. У кімнатці, що показувала вікнами въ садъ, переживъ вінъ свої останні хвили. Частенько заходивъ до хозяїна на розмову або ходивъ самотно у поле, у садъ, моваючи завжди своїми думами. Самоти и думання вінъ не покидавъ ся до самої смерти.

Разъ наскодило до Ковалевського багато гостей. Раді, що Скворода розмовлявъ зъ ними, прислухувались вони ёго мудримъ речамъ, ёго щирому слову. Десь и ті жарти взяли ся у ёго; але по обїді зникъ заразъ, пішовъ у садъ и роздававъ нище ягоди хлопчикамъ, робітникамъ. Такъ минула днина. Вечеромъ пішовъ за нимъ глядати хозяїнъ; вінъ подибавъ ёго підъ розложистою липою. Сонце клонилось уже низъ заховоди, послїдні лучи пробивали ся крізь густе листя. Зъ рискалемъ въ рукахъ копавъ Скворода вузку, довгу яму. „Що отсе ти робишь, брате? поспитавъ ёго Ковалевський. — „Пора, друже, пора, закінчити уже мандрівку, и такъ відъ бїди зепалося волося зъ бїдної, замученої голови; — пора уже успокоїтись“. „Еть, жартуєшь, брате, доста жартівъ, ходїмо звїдсіть“. — „Пїду, але упередъ проситиму тебе, щобъ оттутъ, на сімъ місци моя могила була“...

Пїшши до хати. Черезъ хвильку пішовъ Скворода до своєї кімнати, убравъ чисте платте, помоливъ ся Богу поклавъ усі свої твори и свїдо сиву свїтку підъ голову и лїгъ, зложивши руки навхрестъ. Довго ждали на ёго до вечері. Скворода не приходивъ. И на сніданню й на обїді ёго не було. — Здивувало се хозяїна. Пішовъ вінъ у кімнату розбудити ёго, та... за пізно. Студений, аакостенїдий лежавъ уже Скворода.

Ище до смерти просивъ вінъ Ковалевського щобъ поховавъ ёго на підвищенїмъ місци и поклавъ на могилі написъ: „Свїтъ мене ловивъ и — не зловивъ“. Отже прийшовъ и на те часъ и поховано Сквороду на тїмъ місци, де найчастїйше вигрававъ собі на сопівці. По двайцять рокахъ перенесено ёго могилу у садъ священника.

(Дальше буде.)

ДУМА.

VII.

(Читаючи Хмельницьку.)

Ой галочко, галко,
Чорні крила маси,
Чого в степи безлюдні
Часто налітаєш?
— Якъ не налітати,
Степів не вкривати,
Та не бєжкит на кривавий
Подруг не скликати?
Всі поля безкраї
Трупамі укрито,
И царини и месняк
Кровію полито!...
Ой під Бересточком
Стежечка кривава,
Там судилась Україні
Доленька лукава,
Там козацьким трупом
Греблю загатили,
Десять тисяч снів вольних
В річці затопили,
Й степами розлили
Лихи кров рікою
И себе там напоїли
Козацькою кровью;
Напоїлись кровью
И шляхом пігнались,
Степ широкий, шлях далекій
Трупом устеляли,
Та пігнались шляхом
Трилісь обступати...
„Ой що маєм Українкі
В вамі починати?
А чи в вашу хату
На-ніч приходати
А чи вашим вольним трупом
Поле устеляти“...?
— Душе нашим трупом
Поле устеляйте,
А ніж нас, дївчат козацьких
Слави набавляти,
Лучше нам да волю
Трупом полягати
А ніж з вами вергати
В хаті почувати... —
Й козацькі жони
Стали из косами...
Засвітлось запалилось
Трилісья огнями
Й вся жонота пала
В руках из месою,
Вирвала слава жіноцькая
Польщу неславою...
Ой томуж то налітаю,
Поле й степ вкриваю,
Вольних дїтей слави
Кривави покриваю,
Яслахиду похоронаю
В степу відправляю.

Данило Млава.

Новий погляд на великоруський богатирський епос.

Влад. Стасова.

(Віста. Європи за 1868 г. перші книжки).

(Дальше.)

Московські учені мали богатира Ставра-боярина за лице историчне, бо в літописі під 1118 роком записано, що великий князь Владимир Мономах заточив новгородського боярина Ставра, а в биліні також говорицца о заточенні Владимиром боярина Ставра, котрого визволяє его жінка Василісса.

Биліна оповідає, що Ставр на бенкеті у Владимира князя київського дуже чванився своєю жінкою. Князь звелів виннути єго в глибокий погріб. Тоді єго жінка вбіраецця за молодого парубка, сідлає коня, приїжджає до князя и сватає Владимирову небогу Любаву Путянилину. Всі догадуюцца, що то жінка, випитують її, але вона стріляє по молодецьки з лука, перехитрює всіх и раз, засмутившись, бажає, щоб Ставра привели до неї и заставили грати на гусях. Потім Василісса втікає з чоловіком до дому. В сій биліні бачили початок ворогування дружини з давними київськими князями.

Перебіранне молодиці за парубка, каже п. Стасов, знаходимо и в сербських казках, и в италійських, и в Німців, и в Греків и в Татар. Биліна об Ставрі найблизча до пісні сибірських алтайських Татар на річці Катуні. Богатир Алтаїн-Сайн-Салам, поїхавши на влови, впав с коня и вбився на смерть. Кінь біжить до єго сестри. Сестра закладає Алтаїна в скелю а сама перебіраецця за брата, іде до другого хана и сватаецця за єго дочку. Її випитують, вона стріляє з лука, кілька раз и стріляє лучче богатирів. Тоді хан видає за її двоє дочок. Сестра Алтаїна вертаецця до скелі, оживляє брата и дає єму дві посватані дівчини. В одній альбанській казці княжа дочка Феодора перебіраецця за парубка, іде до Царя, у котрого був син Феодор. Її випитують всяким способом, чи не дівчина вона. Потім казка кінчицца весіллям. П. Стасов приймає татарську пісню за оригінал, а великоруську за копію, бо в татарській биліні говорицца об двох жінках Алтаїна, а в руській-об одній. Тут він примічає пізніший вплив християнський.

Новгородську биліну про Садка всі вчені мали за щиро-руську, де виявилась вся жмень Новгородца з своїми передовиками, з купцями, з одвагою вольної молодіжі, з ріжками, озерами, мо-

рами. Тут народ утворив тип купця-богатира, купця нашів воїна, ватажка своєї дружини; тут вималювалось, як на картині, все краєве життя давнього Новгорода, всі місцеві інтереси, без найменшого впливу другого, чужого краю. Так думали всі вчені московської старої партії, так думав навіть сам М. Костомаров. Богатирь крамарський міг з'явитись тільки в крамарських Новгороді, — казали вони.

Метода зрівнювача допровадила п. Стасова зовсім до других виводів. Всі думки московських вчених, певні до сего часу, як Бог на небі, п. Стасов зве фантастичними и неправдивими. От та биліна!

Садко, багатий новгородський купець, разібрався за далеке море. Его дружина наробила єму багато кораблів, вложила на їх багато дорогого краму, и всі вони виплили на море. Коли це разем кораблі стали, и — не з місця! Тоді Садко промовив до дружини: „Він ми їздили по морю, а Морському-цареві податку не платили.“ И кинув він в море бочку чистого срібла—кораблі не йдуть. Кидав він в море бочку щирого золота—кораблі ні з місця! Тоді Садко звелів кинутти жереби, що б дедіатись кого. Царь хоче собі взяти в жертву. Двічі жереби випадають на Садка. Тоді Садко бере свої гуся золото-струнні и єго спускають в море. На дні моря Садко знаходить палац-бізонаміний, а в єму сидів Морський царь. Кораблі зрушили з місця, а Морський-царь загадав Садкові грати на гуся, а сам пішов танцювати. Вода в морі колисалась, розбивала кораблі так, що всі люде почали молитись до Миколая Можайського. Тоді Миколай з'явився Садкові, звелів єму покинути грати и навчив єго, котру дівчину він має вибрати собі за жінку в палацу морським. Потім Морський царь звелів єму вибрати панну. Прейшло их триста, він не вибрав ні жадної; пройшло и в друге триста, він не взяв ні жадної. Позад усіх йшла Чернава-красавица: він її взяв, не доторкувався до неї після вінця и єго Миколай переніс з нею до Новгорода.

Таких самих достоту биліні є багато в индійських книгах. От одна в їх збірникові Сомадеви (брахманської епохи). Богатирь-Брахман Відушака з купцем Скандадасою зібрались пласти за море, наклали на кораблі незліченну силу дорогого краму, напнули паруси и виплили в море. Серед моря корабель з разу став нерушиме на всім ходу!

Тоді вони почали кидатив море дорогі каміння, щоб умилостивити море. Не помагав. Тоді Відушака спускаецця в воду, обвітавши тіло пір'яною. Корабель стояв, зачепившись за ногу де-

жачого велетня. Відущака одрубав йому ногу, а хитрий купець, побачивши, що корабель рушив з місця, одрубав віревку и поплив далі. Потім багатирир припливав в палац небесних дів. Перед ним йде їх ціла громада за водою до озера. Він бере собі одну з остатніх.

Є ще друга буддійська легенда о Саміхні-Ракшиті, ще більше похожа на билину про Садна. П'ять сот купців з багатирирем духовним Ракшитом ідуть за море; корабель став серед моря. З моря виходить голос, що б купці оддали Ракшита. Багатирир падає в море; там Наги, — морські змії ведуть його в палац. Другий цар індійський Яду поїхав, гуляти на море, його схопили змії и повели в морський город під водою, в дворець з кришталю и дорогого каміння. Там цар зміїв видає за його своїх п'ятіх дочок, з котрими він и вертається до дому, на землю.

Є ще інші варіанти про садна. П. Стасов познаходив такі самі и в індійських оповіданнях и доказав, що всі руські варіанти походять од індійських.

Илья Муромець — то наобіщій багатирир московської партії. Его хлєпство, його мужичий рід, його неповорухність, незвичайна сила разом з незвичайною добрістю, його шляхетність и сміливі речі проти Владимира все те наводило московських вчених на ту думку, що Муромець „чистий руський багатирир“, що то є правдивий тип самого московського народу. Але все те тільки годилося для їх патріотичного чуття, а не для науки.

Цілого оповідання в індійським епосі и в татарських билинах похожего на билину про Муромця п. Стасов не знаходить. Але за те він познаходив частини з оповідання стемени такі, які є в руських варіантах.

Илья Муромець був мужичого роду и сидів на однім місці 30 років. Раз його батьки пішли на роботу, а до його прийшли Каліки-перехожін и дали йому випити відро напитуку. Він почув в собі велику силу. За другим и третім відром у його прибував така сила, що самі каліки злякались и одібрали половину сили, давши йому ще відро другого напитуку.

(Конець буде.)

В С Я Ч И Н А.

Що край те обидей. У насє трапляється часто, що редакторів замкають за прасові переступства. Деякі журналисти московські богато практичніші, приміромъ В. Аскоковченскій, редакторъ „Домашної Весєды“ въ Петербурзі,

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Коссаки, Дрѣ В. Лукаковскій, Ом. Паршицький, Дрѣ. К. Сувєковичь.*

Властитель и одвічаючий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

знаний пвдливовий публицьсть; намість безовочно воювати въ цензурою, завзявъ він ся на чужу пвдливость, и — (вже хоч не жаль му!) відсвджує теперъ за те свій 3 місячний арешть.

Єсть у Поляків уже ціла література творівъ, пвдзвіною походження, а маючих претенсїю, уходить за руські, такъ якъ їх автори доконьче хотілиби називатися руськими поетами. Для кого сі пвдмови пишуть не знати, — бо Русини їх не читають (и не розуміють), Поляки нерозуміють (и не читають), — а про те все вони вв дають ся відстрашати, и — „творять“! — На потіху ш. читателямъ подаємо деякі уступи изъ найновішої такої поезїї въ оригіналі:

Nad Podilem, Ukrainow
Zurawli letily
O Sztefani i Ostafim
Dumku zapinyly.

Pomylyje Boh spasytel
Dast nam woskresenie
Prumit owit i mid ze stepu
I sercيا darenie.

i t. d.

И на що ту ще кіпця? коли сей безсмертний твіръ єсть очевиднимъ символомъ згідливого получєня тихъ трєхъ елементівъ: Русь ту дала деякі слова, Польща — правопсь, а Литва загальну темність, — такъ що читає ся, якъ бн те було по литовськи. Тимъ то я публіка польська в Театрі (дня 11. с. м.) прийняла сей віршъ гучнимъ плєсканємъ.

Шаховий коник.

ля	ю	ва	жу	є-	ю!	ши-	лю-
ду-	чу-	ні	сво-	ро-	ці-	ще	лю
ша-	ка-	хо-	шний	на-	луб	ва-	ні
ю:	боч	щож	кнй	ше	швр	ці-	го-
на	во-	Ту-	ди	го-	не	ли-	ти
ку	жу	лист	хоть	ман	літ-	лу-	по-
ва-	ман	то	че	сер-	ку	сво-	до
чу-	кля-	ти	ту-	ю	по	це	боч-

БИБЛІОГРАФІЯ.

Малый Кашегилиць. для дітей гр. кат. написавъ О. П. Сілецький, членъ товариства „Просвіта“. Львівъ 1869. Коштомъ автора, виходомъ „Просвіти“, ціна 25 кр. Книг. Ставропигійська. — Книг. Еленівъ въ Перемишлї.

Зъ друкарчі Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлашта выносить:
На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самый „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Administra-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламы, неопечатані,
примають ся на пошти безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я

Картины з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

VII.

На другий день піпши зійшло сонце, ніби
прислухалося Зосі. Погода стояла в дівчій весня-
ній красі, як дівчина на первій порі. Обіди в пові-
твях містах бувають заранні, в одинайцятій або
в дванайцятій годині. Молодіж рушила на гулянку
о пів дні. Після недавнього дощу на дорозі не пі-
діймалося й пиляночки. При окопах на дорозі, зе-
леніла свіжа трава; за окопами слілися зелені по-
сівні, а на горах зелена діброва приманювала до
себе холодком.

Весела й щаслива Зося їхала з Якимом. За
ним котилася повозка з Люціною й Рүзею. Яким
цвілить почав пісню, а Зося потягала за ним, як
уміла. Пеперед їх одна повозка вже добігала до
гаю и швидко сховалася за деревом, тільки пани-
чівські картузі майнули здалека.

Швидко ліс прикрив зеленим гіллям Якіма й
Зосю. Очі Зосіні блищали таким дитячим щастям,
її біле лице од свіжого и чистого гаєвого повітря
так світилось, так падало рум'янцями, що Яким
не зводив з неї очей. Як весела пташка, вона
щось розказувала, щebetала, сміглась, жартувала
без перестану, перекидала словами до сестер. В
гаю співали пташки. По дорозі, в коліях, відко
було сліди дощової воді. Зелений лист на дереві,
пронізаний зверху промінням сонця, блищав ясно-
зеленим світлом. Скрізь по-під кущами цвіли сині
квітки соню, з жовтими осередками; пізній ряс,
білий и червоний, позвішував до долу важкі ки-
тиці квіток. Коні бігли з гори на долинку, а з до-
линки на гору, доки Зося перва не побачила на
долині паничів и маліх хлопчиків, що грали вже
в гілки, розсіпавшись по під гаєм. — То була
Ходакова долинка.

Врочище се лежало серед гаю. Кругом його
стояли шпиді уврігі густим деревом. Воно було
дуже добрим місцем для гуляння. В лісі було бо-
гато паши для коней, а під одною горбою блищала
криниця с пороною водою. Вся долина була вкрита
квітцями, жовтими, білими, червоною смілкою, сині-
ними дзвониками. З усіх боків широке гілля дерева
приманювало одпочіти під густою тінню. Там ште-
реколістий кленок, простягнув гілки з листом
похожим на долони з розчепиреннями пальцями; там
купи лип, обнявшись гіллям мов рідні сестри, ки-
дали на зелену траву темну тень, а під високими
дубами притулилась тонка ліщина, посплігавши
свої верхі.

Люціна й Зося пішли вибрати місце для
гулянки и застановились під зеленою ліщиною.
Старі ліска, сплівшись гіллям, зробила ніби при-
родній високій курінь. А поверх неї лапятий лист
кленів та дубів кидав найтежнішу тень. Паничі
замостили гіллями один бік того куріня, вбили
чотири кілки серед куріня, а на їх прив'язали дві
дошки. Люціна розслала сніатерть и на такому
невисокому столі поставила самовар и посуду. Ва-
рильця з водою стали замість стільців и три се-
стри, як три гаєві граціні сиділи в зеленому куріні
и витали гостей.

Почала з'їжджати молодіж, як бажала Зося:
молоді урядники, ванцеляристи, студенти, панні
и молоді дами. Швидко курінь став повний одними
паннами, а долина вкрилась паничами и цілком
юрбами маліх хлопців, що гуляли в гілки. При-
хало п'ять музикантів — міських Жидків. Трохи
пізніше притарабанились и старі-батьки й матірки,
на великий сміток Зосі, котра ненавиділа старечу
компанію. Прихав Суддя — товстий пан, потім
сам Пшепшинський, базначей ж жінкою и прото-
попшею. Кожну повозку стрічали музиканці веселим
маршем. Зібрався чималий гурт людей, урядників,
багатих, цивилізованих міщан... Тільки не прихали
багаччі Польські хвамілі...

Швидко запалало багаття, закипіли самовари.
Музиканці вдарили веселий вадріль, аж одяски пішли
далеко лісом. Паничі почали просіти паннів до

танців, а панци опинялись, соромились танцювати на зеленій траві, там, що панні мусіли самі почати танці. Одначе швидко ввела охота и паннір. Попереду пішла Люцина з Зосею, а за нею и другі. Старі сиділи під деревом, дивились на гуляючих, балакали про старовину, а хлопчики, як зайці літали за втячем по долині. Швидко потім Люцина з Рузою в куріні наливали чай, а в куріні и під курінем сиділи на килимах панні без картузів ш червоними цюками, панні свіжі, палаючі після танців. Кругом це переставала весела розмова, любовинни, сміх, жарти. Старі прикидали слівце до жарти молодих. И нігде не було видно ні одного блідого, мизерного лица. Повидали панні, повні, рум'яні дамські лица були в вальній гармонії а могоучою впродомо, с цупким дубовим та кленовим лістом, а содовитими квітками, с травомою. А паннічівські чорні брови та кучері, а ті опецькували хлопчики з загорілим шичками — вде те підходило до темної-ошнього неба, що крило долину, мов шовкович шатром.

Після чаю рушили й старі до гулянки. Де-хто пробував силу в гілці, бив м'яча вище шпалів, вище дубів на горах. Товстий суддя попросів це тодішу від його протоцощу до кадріля. Панніч позад вже скадати в доброї дозі, давши білше ваді гулянки, а цотім стади с паннами грали в карта и мійки, в хрестика, як от грають прості дичата на майдані або на цвентарі. Гулянка прійшла вна вид білше сідьській, демократичній. Швидко старі цвентарали з воля владши з ромом, з вицями, и почали тасті, пунці... Веселій суддя затяг ажись Московський романс до його пристала протоцоща, потім казначейша и гай околосився мелодіями старинної Московської пісні:

„Звук унылый фортеяна
Вырадай тоску мою...“

Одначе „звук“ виходив справді „унылий“ (смутий). Всім хотідось пісні голосниці, сміливої, у всіх зявлядсь охота співати. Музики догадідсь, чого треба и вдарили „Петруся“. Двацять дуажих голосів підходило пісню и молоді груди покотідли по ярах, по горах голосами, мов тими дзвонами, роздиваючи між деревом, по під небом неадвичайно чудові мелодії рідних Українських пісень. Всі голоси злились в один хор; дами пристали до другиж; навіть Люцина и Руза, забувши, що співачца мужича, пісня, підтягували в хорі гуртового сніву. Пісня лилася за піснею. За „Петрусем“ почали співати „Гриця“, потім „Бурлаку“, „Чоботи Гречаники...“ Натюра Українца — се музичний інструмент. Зачепи одну струну, зараз обізвадця друга й третя. Заграй на йому, и він

дзвенітиже и густіже дубго, дубго, поки замруть, затіхнуть у йому гармоничні мелодії...

Сонце не звичайно красно сіло за горюю при двацятій, чи трицятій пісні. Шпиль поклав свою дубгу тін через долину. Останні проміння палали на горах, на високіх дубах та ліпах. Вже діти потомились бігаючи, а наймиті — носючи воду на самовари. Десь далеко в гаї ревли корбав, вертаючись до міста. Вже сонце згасло и не доторі почало теміти. Серед самого неба зайнялася перша зірочка. На килимі знайшлася десь закуска: печено поросі, индик, кілька курей. Панні и панні, наспівавшись и натанцювавшись, кинулись до іжі.

Швидко на долині запалало велике багаття. Меж двомі шпильми, аза темного чубчатого лісу виглянув здоровий, повний, червоний як жар, місяць. Всім було так добре, так весело, що про гошоду ніхто не мав и гадки. Панніч попарувались ис паннами и балакали тихенько. Суддя приставав до протоцощи, котра одхидлялась усє за куці. Хлопчики вже спали поколом на килимі, прикриті одєжою. А пунці пились, а вино лилось. Панніч поштували панніч, гостинцями, одєдсьицями, геріхами, цукірками, Музики грали й непереставали, а молодіж знад пішла в танці. Зоса, хороща, як весняна квітца, літала при місяцеві, як той легенький метелик.

„Грай, козак!“ гукнув суддя на музику.

Музики вчесали козак.

Повний, оградний суддя, потягнувши за собою Яким, пустівсь козак, розстебнувати жилетку. Яким, узявшись у боки, пішов у танець проти його. Всі панні, всі побличі збіглись дивитись на їх. Не вважаючи на свою товстоту й оградність, суддя садив тропані та легенько, пускавсь навприсідки, так штурно, як цвирний ольвовий парубок, аз усі повоничі дивувались. Яким, красівий, рівний, приймав незвичайно штурні цюки. Зоса милувалась ним, омаком водила очима за його легкими сковами.

Червоний вогонь багаття освічував ту картинку з боку, а місяць кидав ясний світ зверху. На долині було видно, як у день. Швидко до козакі поприставало багато панніч, та ніхто не зумів зрівнятись ис суддею та з Якимом.

„Я потанцюю краще, як ви, пане!“ одізвадсь наймит Лемичин, Тарас.

„А йди, помірємось“, гукнув Суддя.

Парубок, в одній білій сорощі, підперезаний червоним поясом, в брилі и в простих тяжких чоботах пустівсь, як та птіца, як бистрий орел по траві. В швидкіх рухах його ніг ті чоботища зда-

в'ялись легесенькими панничівськими чобітьми. Ёго широкі рукави здавались яструбовими крилами, що носили ёго, кидали ним мов кудею на всі боки. Суддя виробляв дрібушки, — Тарас шпів ще дрібніше. Ёго ноги и руки тремтіли на повітрі, як лист на дереві. Суддя пускався навприсідни, — Тарас издалека падав птицею ёму під самі ноги и відскакував ув одну мить на добрий козацький сажень. Суддя свинув с себе сіртуч нотім и жилётку и все не перестарав танцювати, одначе знемігся и впав на траву, а Тарас літав и гукав до Якима,

Яким виступив до ёго. Не раз и не два, щб хлопцями, вони вибивали на полі тропака. Тарас видимо зрадів, ставши в танцях з достойним себе танцюристою, свіснув, гукнув и почув нову силу в ногах. То гнались вони один за одним, то сміялись и кепкували, то хапались за руки и перекручувались через голови, вивертались, то зачепившись правими ногами, передьми чобіт, летіли на лівих ногах, розмахуючи руками. Наймиті підняли сухого хмизу в багаття. Подумья падало, и Тарас из Якимом, здавця плавали в червоних хвилях світа. Всі стояли навругі и дивились, як на дивовижу. Місяць из нуба щедро лив ясний світ на гори, на гаї, котрі здавались чудовими декораціями тієї незвичайної коронної картини. Сама Збосі забула, що її муж танцює з наймитом, и дивилась на танець наймита, як и на танець Якима, доки вся громада не крикнула браво! и не заплескала в долоні. Сам суддя почастував Тараса двома чарками горілки.

И знов почались пісні з музиками, тільки вже дє-які голоси дуже різнили. Суддя з яким-сь столоначальником, духовного правлєнія вилі вже навить вбчими голосами, и побравшись у боки, пританцювали до дам. Панні почали вже сторонитись на бік. Столоначальник, з доброго дива, розігнався и плигнув через багаття, суддя полетів за ним, Яким скочив сідком за суддею, а там почали плігати панничі. Всі реготались, а панні втікали и сідали на вози з пованряганими кінями. Пішла по руках остатня чарка, и остатня пісня: „Час до дому, час!“ в останній раз розляглася луною по сонних горах. Наймиті загасили багаття. Матірні понесли й поведи за руки сонних дітей до повозок. Увесь поїзд рушив у дорогу, а позаду зосталася тиха долина залита мєртвим світом місяця. Одні дубі та ліни та ясний місяць дивились на місце шумливої гулянки городян. Збосі цілу дорогу згадувала про танці Якима й Тараса и дивувалась де набралось стільки живавості, спрїтності, живопїснєсті в тому неповоротному, непроворному Тарасові!...

„Чи надовго ж стане тобі, Збосю, цієї гулянки?“ питав Яким жінки.

Та надарємне питав її чоловік. Збосі вже було не до гулянки. Леміщиха лагодила все до родин. Баба-повитуха вже днючала й ночувала в Лемішок.

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятєхъ зводахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше.)

Четвертий сьїдъ.

Наталії кімната вь замку. — У обїдн.

ЮСТИНА.

Уводять Наталію недужу, и садовить у крісло.

О пане моя мила, чи я вамъ
Не служу вірне, чи упечалила
Васъ чимъ, що ви ми не приповістєся,
Що є вамъ, що болить у васъ, чого
Запечалились такъ, неначе гори
Ті темні та дзекі тамъ? — О пане!
Єдина моя пане! хоть слуга я,
То серце поділити и зъ слуговъ —
Полегку му приноситьъ. — Пане люба! —
О правда, що не має тутъ чого
И веселитися у сему замку,
Да вно не буде вічне такъ, васъ ждуть
Ще роскоші на світі, ще васъ жде
И вінець, и милий другъ, що щастємъ васъ
Обсиже, акъ росєєвъ и вибавить
Васъ и зъ неволі сеї золотої,
О лишъ розвеселїтєся, усміхнїтєся
Якъ доси, розженїтъ ті тумани,
Що душу вашу вкрили, такъ якъ сонце
Ті тумани розгонить, сходячи.
Ходїмъ зо мновъ вь городъ! — вшакъ ви любили
Такъ рожі та лєлії, виц теперъ
Усе порозцвиталися, а ви
Сумуетє!...

НАТАЛІЯ.

вни не мені цвїтуть! —

ЮСТИНА.

Не вамъ? — комужъ? — О Боже! — А панничъ
Нашъ, Жоржъ, такъ дуже вже ся побиває
Се, відъ коли ви хорі!... панничко!
Ви чомъ тамі не привїтні до него?
А віцъ васъ такъ вже любить, такъ вже любить,
Чого єго ви ні? —

НАТАЛІЯ.
Я чула, що
Тебе кохає Томаш? —
ЮСТИНА.
Пане! —
НАТАЛІЯ.
Видишь? —
А як тебе присилувалаб я
Піти за него? —

ЮСТИНА.
О вельможна пане! —

НАТАЛІЯ.
То не бажай від мене того, що
Й прошакъ найпуцций може заперечить
По свого серця воли. У неволи
Живется тязко й динну, такъ мені
Принаймне видится: а ти же хочешъ,
Аби я вікъ вязала зъ недлюбомъ? —
А зъ недлюбомъ свій вікъ плести, то гірше
Матбути якъ въ неволи.
Друга покобѣа уносить пучокъ ружъ, подає Наталіі я від-
ходить.

Боже! Рожі!
А ти Юстино чула, що про рожі
Въ казнахъ уповідають?
ЮСТИНА.
Ні, вельможна.

НАТАЛІЯ.
То була си царівочка, а та
Си полюбила сгрільчика нишного
Та красного якъ місяць. И стрілець
Влюбивъ царівочку, влюбивъ явъ душу,
Не дбаючи о то, що не подоба
Імъ бути двомъ у парі. Чижъ любя
Хіба на то зважає? — Полюбляясь;
Ажъ тутъ прийшовъ сусідский царь, щобъ сватать
Царівочку за себе. Висватавъ.
Присилували нещасливу, гвавтою
На слюбний ій кворецъ потягли,
Бувай здоровъ мій стрільчику ти красний!
Царь взявъ повінчану у своєен,
Тай тільки. О не тільки ще, любя
Бо вірна, хотъ и нещаслива, хоче,
Хотъ знає що нещасна, се почути
Відъ милого серденька словомъ, и
Нашъ стрільчикъ молоденький попрощатись
Пішовъ до молоденької цариці.

ЮСТИНА.
О
Той нещасливий стрільчикъ! —
НАТАЛІЯ.
Хто би збагъ,
Хто нещасливийнй бувъ, чи вінъ, чи вона?
Пішовъ. Якъ тамъ ему ся вдало вже

Въ садочку самборовимъ на розмову
Сходяться — не знаю. Тільки знаю,
Що якъ царівочка одного ранку
У садъ-самбіръ си вийшла на розмову,
Застріленого стрільчика найшла
Нідъ самборовимъ цвітомъ. Закопала,
Могилу всипала, а на могилі
И рожевъ виросла, зацвела, всі
Городи ся рознесли запахами,
А царь якъ вийшовъ на прохідъ въ самбіръ,
Такъ нажуть, що не мігъ ся ій цвітамъ
Наднувати.

ЮСТИНА.
Диво, якъ вамъ се
И казочна на гадку впала нипі.
Се диво! —

НАТАЛІЯ.
Диво? —
ЮСТИНА.

Бо и рожі сі
Принісь стрілець оденъ.
НАТАЛІЯ.
ЮСТИНА.

Стрілець?
Не той
Що ви про него въ Манаві читали,
А побратимъ его, Мігай Дучекъ.

НАТАЛІЯ.
Не той!...
ЮСТИНА.
Охъ лишенько, се хтось иде! —

вбігає на двіръ.
НАТАЛІЯ.
Не той, не той!... чого не той? — и чо
Ті рожі другому даются рвати,
А не ему самому? — бувше рожевъ я,
Ніхто не смівъ би зближитись до мене
И азъ далеку, якъ вінъ, вінъ самъ оденъ! —
Да що я се говорю божевільна?
Хіба ті бідні рожі не спасають
И цапи и воля? — О моя роже;
Нічо ти не поможеси, що ти
Обсипала ся тернемъ; нещасливі
Ти доли не втечешся, ні!... чижъ диво,
Що твої квіти обсяпаюцца
Такъ борзо? — въ сему світі много дивъ,
Да то найбільше диво въ сему світі,
Що доля паневъ, и надъ рожі квіти! —

ЮСТИНА.
уходить.
Панъ Жоржъ. —
НАТАЛІЯ.
Я хора —

ЮСТИНА.

Нані! а лишъ тей разъ!

Васъ прошу! я васъ молю! — Може би
Й теперъ ся люде ще варили въ смолахъ,
Якъ би не вінъ єднихъ випрошувавъ,
А другихъ відкрадавъ? — вижъ знасте,
Що вінъ не азъ свої се доброту робить,
А вамъ щобъ прицінитися? — вінъ самъ!

ЖОРЖЪ.

уходять, по французки убравляй, у великі пудровані перуці,
зъ гараннигомъ зъ рукахъ.

Вон jour, madame! Comment vous portez vous? —
Усе таки ще хорі? —
сїдає коло Наталії.

Се не файно.

Такъ довго хорувати.

НАТАЛІЯ.

Хто казавъ вамъ,

Що я ще хора є? — О я вже дужа;
Я зо всімъ вже здорова.

ЖОРЖЪ

Радъ я съ того,

Що я такі чуда творити вмїю,
Не я, а та люба.

НАТАЛІЯ.

Люба?

ЖОРЖЪ.

Хїба

Не знаю я, що — що Наталія
Мня любить? — О топ соєцг! И може може,
Наталія кого годніщого
Для свого серденька и вибрати? —
Я сімъ рікъ бувъ въ Парижи. У Парижи!...
Коби ти знала якъ тамъ люди вмїють
У тїмъ Парижи жити? — топ Dieu! —
Бо жити — то не жити а вживати
Житя, то звется жити! — О коби
Ви лишъ тамъ до... (шепче їй до уха.)

НАТАЛІЯ.

А який

У васъ гаранничокъ се красний? — прошу —
бере ему гаранникъ зъ рукъ, и вигонить бючи.

На двіръ омразо свіцка! — О мій Боже!
припадає передъ хрестомъ.

И чимъ я образила такъ тебе,

Що ти такє смїтя, що пуще въ світі
На мене напускаєшъ? — Чимъ ему я
Понуку дала, бесїду таку

До мене говорити? — Сирота

Я вічна въ сему світі: за що ти
Мене не осокотишъ спасе світа? —

Тимъ батько є сирїтъ!... Чи смїю жъ я
Теперъ о тому и гадати, що
Го мое серце вибрало, коли

Така зъфранцузена огида смїє
О мені такъ гадати? — О мій Боже:
Не буду вже! не му! а ти прости
Мня милнїй мого серця, що я досї
Сквернила душу твою чисту, се
Думаючи про тебе!... Щожъ я винна? —
О змилуйся на мене божий сину ...
припадає хрестомъ въ ноги.

КОЛОТНИЦКИЙ.

уходять на пальцяхъ и блажитєся Наталії.

И чижъ ангелі всі у раю, чи
Самъ Богъ аби не врадувавсь, таку
Молитву відъ що найкращої въ світі
Приймати? О ді пради! Але що? —
Лишъ Богъ молитву слухає, а ми
Не можемъ знати грїшні, що Наталка
Та красна въ него молить? —

НАТАЛІЯ.

встає и сїдає въ крісло, Колотницький становитьсє коло неї.

Чи й краса

Зъ молитвовъ має співку? — Я училась,
Що Богъ на серце лишъ зважає наше,
А на красу ніколи? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Бо то Богъ,

А ми-всі грїшні люде. Ми — всі грїшні.
Да смїю запитати я ся, чи
Наталонька та моя вже здорова? —
О ви бъ не ввірили, що я сю нічъ
Не вснувъ й на волосочокъ, якъ почувъ
Про вашу се недугу? —

НАТАЛІЯ.

Хто казавъ вамъ.

Що я недужа була? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Хоть нікто

Мені би й не казавъ бувъ, то само
Ми серце віщувало. Ви не збагли бъ,
Якъ серце зъ серцемъ рідне причуває
Паристого и радість в бєлі? —
А наші двє матбутъ — о не матбутъ
И справди рїдні си? —

НАТАЛІЯ.

За то хїба

Готовлені у смолахъ мужини
Вповіли бъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Що? — ви може мислите,

Що я о сему виненъ? — О мій Боже!
И люде такъ гадають, да на то
Іхъ гаданє я не зважавъ ніколи,
Бо вони не можуть знати, кілько я
Відпрошувавъ відъ смерти. Да щобъ ви...

Ні: ту підозрівість на мене — а —
Ні коли не перебаную!
плаче.

НАТАЛІЯ.

Ме Господь Богъ судити,
пвшкомъ.

Може й справді

Вінъ тільки и не виненъ, якъ на него
Вигадують? —
на голосъ,

Добродію: коли

Я може уразила васъ невинно:
То прошу вибачати.

КОЛОТНИЦКИЙ.

бере її за руку.

Ручка си

Й найразливішу рану загоїла бъ
Відъ разу!...
притискає руку до серця.

НАТАЛІЯ.

хапає руку.

Одъ! — пустить мене болить?

Я такъ не —

відсуваєсь съ крісломъ відъ него.

КОЛОТНИЦКИЙ.

О не грівайтесь на мене!

Хіба на сю я білу ручку можу
Дивитися, та не поцілювати? —
Або отсе плічко!...

цілює, Наталія ардається и ртідкає до вічка.

НАТАЛІЯ.

Щаме каплає:

Се зо всімъ не пристойть а ні вамъ,
Ні ваші голові, ні ті присязі,
Що Богу присягли смо законникъ?

КОЛОТНИЦКИЙ,

Хіба законъ забороняє намъ,

Або чи й Господь самъ заборонити

Намъ може, подивити то, що вінъ

Небесноєвъ красоєвъ обдаривъ,

Якъ васъ, Наталія прасна? — И чиясь може

Богъ противъ того мати ще, що ми,

Бго тимъ чудесамъ дивуючимъ,

Іхъ полюбити можемъ, полюбити

Іхъ мусимо? — И чо би я не мавъ

Вамъ правду уповісти? — Зъ разу й я

Гадавъ, що та любя мен така.

Є грішакъ и подумавъ, я її

Геть вирвать зъ моего серця. Да на рещті

Подумавъ: що така любя горяча,

Якъ я до васъ її чуо —

НАТАЛІЯ.

Добродію —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я знаю, що сі рені васъ дивуєтъ,

Що ви гадаєте: якъ може такъ

Законникъ говорити? — О й законникъ

Є чоловікъ живий. А хто разъ видівъ

Красу ту несповіту вашу, тогъ

Роздумує не много. И я не Богъ;

А якъ дивниця моя вамъ любя —

Бо я васъ люблю, люблю, люблю, люблю!

То ви усему винни, або Богъ,

Я ні, я съ правди ті! — И щожъ могла би

Люба ся моя вамъ зашкідити?

Ви молоденькі ще... ти молоденька

Ще, ні? — та хочешъ вікъ твій молодий

Провяти, не уживше то, и меду

Роскішъ не сконтувавше? — Не дивись,

Що сива голова — да я ти стану

За ледни сирого —

блжиться її незвичайно.

НАТАЛІЯ.

Съ передъ мене

Огидо ти пачаєва! —

утікає у побічні двері и замикаєтья.

КОЛОТНИЦКИЙ.

не заразъ.

Га! ще що?

ТОМАШЪ.

вибігає за тапету.

Тото що наробили, добродію! —

А якъ вона піде д'цанови? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Не піде;

Вона за сороміжлива. —

ТОМАШЪ.

Може нині

Не піде, завтра, въ місяць, але съ часомъ —

Ябъ радивъ вамъ, зігнать її зъ сего світа —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ії зігнати!... Ти жъ не божевільний

Мені отсе казати? — Ії зігнати!...

Дістати мушу її! дістати! чуєшъ? —

А не згонити зъ світа! — Я дістати

Ії хочу, налюбитись зъ ії красою,

Нажитися зъ ії тіломъ, зъ архідломъ

Господної краси!...

ТОМАШЪ.

Се правда, що

На морду не погана; да щобъ ви —

Не видится мені. Бо що я чувъ

Сегодня за тапетомъ — не надійтеоь

Ви дуже съ тої печя хліба, або —

Або таки-ні разъ! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Се що ти? — що?

Або ні разъ таки? — Охъ не вбивай мня
Ти вороже тяжкий! — Та ніжка! то
Пліще! — ті очка! ті —

ТОМАШЪ.

Ме цілювати
Хтось другий, ба вна любить — другого!
О такъ добродію! —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Охъ де вінъ? — хто вінъ? —
Нажи! най йду го різати! троїти!
Най дамъ го на вогонь —

ТОМАШЪ.

Я й самъ не знаю.

Добродію —

КОЛОТНИЦКИЙ.

66 го.

Не знаєшъ? ти не знаєшъ? —

То за тото ти тільки злота зівъ
Відъ мене, що бесъ мігъ ся нимъ вже знажить,
Аби она любила другого,
А я его не знавъ!...

ТОМАШЪ.

Да погодить бо

Липъ трохи! — чей и то ще намъ ся вдасть
Довідатись, бо я вже примічаю,
Де що. У Маняві — якийсь мужикъ —
Або стрілець. —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ходи! ходи! ходи!

Бери си золото, усе що маю,
Лишь ми довідайсь, хто!

ТОМАШЪ.

И то нехай

Вамъ добре буде знати, що паничъ
Сьогодні приходився залицяти
До неї: —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Га! — а вна? —

ТОМАШЪ.

Нехай ванчунъ

Спо, вамъ улавість. —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Мужикъ? — Стрілець? —

Ходи! ходи єдиний! —

Тягне Томаша за собовъ, и йдуть. (Дальше буде.)

ГРИГОРИЙ САВИЧЪ СКОВОРОДА.

(1712—1794).

За Данилевськимъ коротко представивъ О. Т.

Конецъ.

Яке жъ місце займає Скворода въ українській літературі?

Про ёго літературню діяльність нема багато що говорити. Важний вінъ для насъ не своїми літературними творами, але своєю власною личністю

и прикладомъ життя свого. Характеръ Скворода впливавъ такъ дуже на сучасниківъ, що навіть довго після смерти називали ёго Сократомъ Українськимъ, а ёго філософічні засновки розбирали якъ філософію Гегля або Канта.

Скворода не печатавъ за життя нічого. Ажъ після смерти друковано дещо зъ ёго утворівъ.¹⁾ Для публіки, читаючої друковані книжки, не суще- ствувавъ и не существуетъ вінъ проте майже зо- всімъ. — Та, буває, добуде собі часомъ авторъ, нб печатаючи своїхъ творівъ, голосної слави міжъ людьми, вони, буває, писані пфдуть зъ рукъ до рукъ, и припадуть до серця? Та не такъ! сталося съ творами Скворода! Бо й не писавъ вінъ ні для панъ, ні для ошцверівъ, ні про молодіжъ. Тільки людямъ, що горячо любили усе припадаюче до серця и мысли, діставались письма ёго. Та люде отсі були самі поважні, серйозні, та и мало чи- сленні. До того языкъ Сквородовихъ творівъ тяж- кий, незрозумілий, темний, майже мертвий, и річъ, про котру писавъ, темна и незрозуміла, мало когд могли потягти за собою. Отъ хибанъ професорі духовнихъ Академій та деякі старенькі поміщани, що може ніколи не виходили зъ хати на світъ, могли читати и переписувати твори ёго. Проте и годі ёму було розжитись по смерти такою славою по усій Україні, якої за життя роздобувъ собі и нею пишавъ ся. Тільки ёго „псалми“ розійшлись широко по Україні. Ихъ співали кубзарі та банду- ристи на веселюднихъ распуттяхъ, а и народъ простий переймавъ ихъ и перепіювавъ після свого чуття и смаку.

Та на той народъ неграмотний, на тихъ украї- нськихъ селянъ и міщанъ, на тихъ кобачківъ та бурлаківъ, що прислухували ся ёго духовнимъ пс- нямъ, самъ Скворода своєю власною особою да- леко більше впливавъ, якъ своїми письменними творами. Съ тої сторони надешить ся намъ ди- вити на Сквороду. — Бо хочъ ёго твори свідчать объ ёго глибокій учености, хочъ они ясно пока- зують, якъ високо стоявъ вінъ надъ тодішними своїми земляками що до просвіти, хочъ може який учитель „духовно-філософічної науки“ въ Росні великі заслуги на Сквороду покладатиме, якъ на чоловіка чесного и великого любовника тѣ науки то все таки для насъ вінъ съ того згляду не ва- ликої ваги и стійности.

Вінъ для насъ ваги великої ино чоловікъ и гро- мадянинъ такий, що незважаючи на гонимня и кле- вети всілякі, найтящі жертви приносили не жахавъ ся, щобъ тільки збудити земляківъ своїхъ зі сну, духовного, щобъ показати їмъ дорогу до правдивої

1) У 1796, 1806 и 1837 р.

науки, правдивого добра и волі. Вінъ въ нмѣ духа и мысли заохочувавъ кожного до доброго, народнѣго діла, вінъ самъ стававъ кождому прикладомъ и образомъ до того. Не ёго прозвіні, не ёго мистична филозофія, а вінъ самъ, ёго життя и ёго щире, тепле слово добули ёму широку славу по всій Україні. Помижо українськихъ колегиумивъ въ Києві и въ Харкові бувъ вінъ найлюбійшій, ходячий, колегиумивъ. Що теперъ молодіжъ изъ университетивъ виносить: любовь до народу, охоту до науки и до духовної праці, — те виносилось тоді зъ устъ українського „жудака-философа“. Найлуччимъ же доказомъ, чоґо Скворода въ розвою українського обчества и літератури, хочъ тільки посередню стоить, в те, що безъ нѣго Каразинъ не змігъ би бувъ основати университету въ Харкові. Той патристичний огонь, зъ якимъ українські поміщани зложили безпримірну суму 618000 руб. на университетъ, бувъ уже підложений Сквородою. Ті, що такъ щиро складали своє майно на престілъ народнѣй просвіти, то самі ученики, або приотелі або знакомі ёго.

Тимъ-то Скворода еще й теперъ для насъ чоловікъ годенъ всякої чести и слави; тимъ то й ставимо ёму місце міжъ людьми, що навѣки столитимуть у нашій памѣтї, що у перше збудили духа України до нового, инчого життя. Скворода представляє намъ въ собі перехідъ України зъ життя козацького, вольного, знищеного однимъ почеркомъ пера Катерини, въ свѣтъ державний, въ свѣтъ літературнѣго, наукового життя. Кому протѣ дорога справа народня, кому дорога рідня література, тому й дорогою мусить бути памѣть Сквороди. Вінъ перший справивъ Україну на шляхъ широкий, далекий, на шляхъ народнѣй просвіти.

Новий погляд на великоруський богатырський епос.

Влад. Стасова.

(Вѣсти. Европы за 1868 г. перві книжки).

(Дальше.)

Тоді якъ ёго рідня одночивала, виворчуваючи лїс, Илья взявъ сѣкиру и виворчувавъ лїса з коріннямъ в одну годину стільки, скільки вони всі — в три дні. Потімъ вінъ благословиця в батька-матері и їде до князя Владимира.

В индийській „Магаванзі“, в четвертїм оповіданнї про богатырїв-мужикїв, оповїдуєця, що ба-

гатырь Готїмбіра ще маленькимъ бувъ незвичайно дужий и все сидїв, не хотїв робити. Разъ его брати пішли рубати лїс и корчувати пеньки для подї. Тодї Готїмбіра пішовъ на поле и повнривавъ з корїннямъ все дерево ще й поконавъ землю заступомъ. Потімъ вінъ поїхавъ на царську службу. В пісні мнусинськихъ татаръ співають, що багатырь Канака — Калеш, дитиною пролежавъ 40 лїт, накритий наменемъ. В пісні сибірськихъ Киргизїв говориця, що Ак-ханъ просидїв 70 лїт, не вставаючи з мїстця. А що сила в багатырївъ прибільшалась од нащитку, то часто можна знаходити в сходнїхъ оповіданняхъ.

Потімъ Муромецъ їде в Київ и по дорозї в Черниговї знаходить чудовище Соловья-Разбойника, приковує ёго до сїдла и привозить на двір до Владимира. В пісняхъ татаръ на полуднїй Сибїрї в такі самі епізоди, де багатырь Тана їде до хана, на дорозї побиває чудовище Гельбеген и привозить ёго до Печетї-хана. Дрїбязки в оповіданнї тутъ зовсімъ однакові. З Києва Муромецъ їде на войну з татарами и побиває їхъ. Такі самі оповідання п. Стасовъ познаходивъ и в персидській Шан-Нава, и в сибірськихъ пісняхъ. На останцї свого життя руський Муромецъ стрїчає свого сина од иноземнїї царнцї, бєцця з нимъ и вбиває ёго, незнаючи, що то ёго синъ. Такъ якъ разъ персидський багатырь Рустемъ стрїчає свого сина Сограба прижитого од царївни и, непізнавши ёго, вбиває а потімъ оддаєця великому жалю, пізнавши Сограба, свого сина.

Такто виходить, що Муромецъ — багатырь не руський, що пісні про его склались не на Русї, а далї на Востокъ, в Азїї.

Владимиръ князь в московськихъ билинахъ зовсімъ немає в собї й слїду историчнѣго Владимира. Владимиръ князь київський, бувши язичникомъ, мавъ характеръ грубий, твердий, любивъ войну, мавъ велику енергїю, коли задумавъ змінити віру цілого народа. Ставши христїниномъ, вінъ зробився смирний, добрий, слухавъ духовенства, боявсь проливати людську кровъ. А в билинахъ Владимиръ — лице безхарактерне, нікчемне: нічого не робить, тільки бенкетує з багатырями, пѣяствує. Чужоземцї беруть ёго Київ, Идолице однімає од ёго княгиню, Муромецъ ёго лупить. Всі багатырї розумнїці й дужчі од ёго. Билини нічого не розказують про хрещення Владимира и цілого Києва. Все те од того, що Владимиръ в билинахъ не историчне лице, а фантастичне, вигадане на Востокї и тільки назване именемъ князя київського.

(Конецъ буде.)

В І С Т І

Паллцкого: Dějin českých — часть II, віддїль 2 (dějje husitské) — друге, цілкомъ перепрацьоване видання єсть въ друку (въ Прагї) и вїйде незабавки на свѣтъ, — въ памѣть 500лїтнїхъ родинъ Гусовихъ.

— П. Верхратський виготовивъ и давъ вже до друку новий (III) випускъ своєї Номенклатури.

Головні помічники при редакцїї: Е. Згарський, М. Косакъ. Дрѣ В. Лугаковський, Ом. Паршицький. Дрѣ К. Сушкевичъ.

Властитель и одвїчающий Редакторъ Наталь Вахнянинъ.

Зъ друкарнї Ставропигайської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплата емодешні!

На „Правду“ з „Додат-
ком“: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 30 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

журнал науковий и літературний.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самій „Додаток“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вом на р. 6 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакція и Адміністра-
ція від Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця). — Рекламі, вбачавати,
приймають ся на почі безплатно.

ХРЮЧЕНА.

Картини з волинської України.

Івана Нечуя.

(Річ дашна.)

VIII.

Другий день одначе був не такий веселий для
Зосі. Коні були вьяті без волі старого Лемішка,
котрий на той час ходив десь до сусіди.

„Де коні?“ питав Лемішка у наймишки.

„Там де й пані“, одказала проворна най-
мишка.

„А пані де ділись?“

„Поїхали в гай гуляти.“

Лемішка попередю вилаяв жінку, а на дру-
гий день причепився и до Зосі, на котру він був
уже давно сердитий.

„Ви, невісточко, все іздали б, та іздили б!
Сиділи б лучче дома. Міні коней кожного дня треба
в хазійстві.“

Зося в слези, а стара Лемішчиха й собі. Ле-
мішка вийшов у сини и тільки плюнув. С того
часу Лемішка не ховався з своєю нелюбовью до
невістки, а невістка почала неповажати свекра и
маючи велику надію на Лемішчиху й Якіма, по-
чала вередувати.

„Знавш що, Якіме? Всі наші знакомі мають
гарненьки повози и добрі коні. Купім и ми неве-
личкий добрий візок и одного доброго коника. А
то міні сором ізидити на такому возові...“

„А де ж ми наберемо грошей?“

„Я недавно бачила, як тато одчинив сиріюю
и лічив гроші. Одних бумажок превелика купа, а з
срібними карбованцями, чи червінцями либонь кілька
торбинок стояло у куточку. Попросімо маму, а
мама попросить батька. Або купім за свої гроші
візок, а тато вже прикунить и припряже до нашого
візка доброго коника.“

Як радились, так и зробили, попередю спи-
тавши матері. Купили вони візок, а батько... все

такий батько своїм дітям, — купив доброго коня,
„для внуčka“, як він говорив, хоч попередю в про-
читав добру молитву и жіяці, и Якімові и не-
вістці.

Почав синок Якімів підростати, почала Зося
знов до себе гостей закликати, сливє кожної динни.
Наймишка тільки й робила, що гріла самовар, во-
зілась з талірками, варила вечерю. Самá Лемішчиха
люблячи свою невісточку, часом служила їй, як
наймишка: гладила сукні, спідниці, варила кави,
ставила самовар, готувала гостям вечерю. Вся та
страпаніна бісила старого Лемішку. Часом нарочне
він одсилав наймичку куди-небудь по хазійству, и
гості Зосині часом пили дуже пізно чай. Зося
знала те и тихенько лаяла старого батька.

Малá дитина не давала Зосі в ночі спокію и
часом розходжувалась саме при гостях. Якім и
Зося почали прохати в батька дати їм свою кім-
натку. Для одного тільки дитяти згодився старий
перенести своє ліжко с того місця, де воно сто-
яло ще од весілля, хоч и тяжко йому стало, як
рушили з місця його старого. Лемішка полюбив
унуčka, як другого рідного сина. Часом було в
ночі заплаче дитя. Всі сплять, як побіті. Ніхто
не встане поколисати дитини. Одін батько зараз
почує, човгає старими, але міцними ногами до ко-
ліски и, при світі місяця, довго гойдає колискою,
дівлячись на мале личко внуčka. И нераз Лемі-
шчиха, прокидаючись потім, бачила його старе грізне
лице, його сиву голову обернену до дитяти, як воно
уже мовчало и спало тихим сном. И не раз було,
як розплачецця дитина, старий приходив, и своїми
міцними руками, що вдержали за вуха ведмеда,
тихесенько брав дитя на руки, від у світлицю,
ходив по хаті, ставав перед образами; бубоначій
молитву, приносив уже сонне дитя и, перехре-
стивши, клав тихо в колиску. Стара нянька гово-
рила, що він уміє замовляти, що наслано на дитя
лихими людьми...

Зося звелала перенести своє ліжко в кімнату
старих, а свою хату переробила на світлицю, ку-
пила нову кананку покриту червоною матерією,
розставила шість нових гарних стільців, прослала

килим під канапою и під столом. Мати, тихенько одбавляла, достаяла їй грошей, що заробляла за огородину. Час од часу Зося була веселіша, обливала молодих гостей у свою світлицю; час од часу вважала вона, що її думка сповняється, що її хазяйство, просториця на ґрунті старого Лемішки. Всім забезпечена, вона цілі дні и вечорі спідала в своїй світлиці, вишивала на п'яльцях ґарусом квітки, плела з ниток снатортти, завісила до вікон, до дверей до своєї постелі:

„Ви б невісточки, взяли ключі та пішли б з наймичкою до комори. На дворі негода, а ви не вважаєте на те, що стара мати мусить усюди вештатись та бігати по ґрязі. У вас ніжки молоді, а ви все сидите, та швидко всі хаті оснуєте, отримі сітками, нікому непотрібними.“

Так ґримає старий батько на Зосю. Зося кидала свої п'яльця, вбиралася в теплу одєжину и мусила йти с ключами до комори видавати провизію на обід, проклинаючи те прѳсте, грубе, сільське хазяйство и старого Лемішку. Наймичка набірала пшома, соли, борошна, набірала баґато зайвого и почала красти, а Зося навіть не бачила, що брала наймичка и з нетерплячкою дивилась на далєкий гай, стоячи на дверях комори. Трапилось так, що один наймит виніс ис комори нару чобіт зараз такі за Зосею. Лемішка знайшов чоботи проґнав наймита, Зосі не сказав и слова, але с того часу Зося не ходила більше до комори с ключами...

Почала Зося вередувати, так що ні мати, и Яким не вмiли їй нічим догодити. То страва була дуже прѳста, то пересѳляна, то недосѳляна, то наймичка неслухала її. Батько все чув и терпів.

Раз Лемішка приїз из сусіднього села наймичку, немолоду вже дівку, але добру, спокійну и дуже робочу. Тільки з лиця вона була дуже не ґарна: її крўгло, як перепічка, лице було оперезане шморшкiами: товсті, як мiшні, брови висіли над самими очима, малєнькими, сірими. Ніс був кирпiатий и сторчав, як крўгла вартѳплина; рўки и нѳги були товсті, як стовпці. Взiята з мушiчої хати, вона не вмiла робити пiанської роботи, услугувати коло столу, поверталась нешвидко, але прѳсту роботу робила за двох.

„Мамо!“ говорила Зося, „де ви взяли такє одоробало а не наймичку? Одiшлиґ її. Ввиде вона в хату при гостях, всі хѳсті смiюцца. Повертаєцца мов той вiл, несє піднос иш чаєм, а рўки в неї трясѳцца. З нас бѳдуть лѳде смiятись.“

Почала мати говорити бiатьковi, Лемішка промовив з ґнiвом: „Коли хѳче Зося ґарних наймичѳк, то нехай наймiв за свої ґрѳші.“

~~Зося на злиєть вигнала наймичку з своєї~~ світлиці при гостях и сама їм услугувала. А що б неходити можний раз за всім до пекiрні через сiни, вона купила дзвѳник; почепила в пекiрні и провела поворѳзочку аж до своєї світлиці. Всi сусiди почали смiятись из Лемішки; всi говорили, що Зося дзвѳником кiичє и Леміциху и Лемішку. Всім командувє в хаті и трiпанє часам натiнком по пiци и своѳго чоловіка и старого свєкря. Все те дохѳдило до Лемішки. Він не витерпiв, одірвав дзвѳник, порвав на шматки поворѳзку и пiслав наймичкою до Зосі, що б вона схѳвала в скриню на хазяйство. Зося швирґнула дзвѳник під стiл и вигнала наймичку с хати. Дѳвго пiсля того Лемішка нехѳдив до невісчиної світлиці; дѳвго невістка не говорила до Лемішки.

Надхѳдив день Зосiяних именiн. Лемішка не мiв звичаю справлiяти що небудь для именiн, бо такий звичай неповѳдицца меж прѳстими лѳдьми Зося знала, що в ѳго в богiто грошей, и була дѳже зла, що свєкор нiколи не купував їй гѳстiнця.

„Якимцю! я хѳчу справити собі сѳнню на свої именiни. Позавчєра наша казначѳйша в гѳстiях у прѳтоврєя розпустила свою нову шовѳову, сѳнню и, ходячи по хаті, здаєцца нарѳчне вертiла своїм дѳвгим хвѳстѳм передо мною. Сѳння правда й дороґа, але коли б ти знав, як вона паскѳдно зрѳбляна, який прѳстий, мужiчний цвiт матерiнi! Я їй докажу, що вона з своїм смаком нiчого неварта передо мною. Пошию я собі сѳнню, таку, яку я бачила в театрi, в оперi, на примадѳннi: всю чѳрну, з мiцного шѳвку, а на бѳках повкидаю ясно-зелєні ширѳкі клинки до дѳлу. Попущу я шлейф рясний та дѳвгий на пiв аршини.“

„Серце, Зосю! я ґрѳшей не маю.“

„Я набор вiзьму, а бiатько нехай заплiтить! Однiче ґрѳшей мiв дѳже баґато. Нiколи пак не кѳпите гѳстiнця и на смiх!“

„А як не заплiтить?“

„То заплiтить часть мiма, а часть — ми самi. А я наряджѳся и... подiякую тiтка за гѳстiнець.! Нехай такі знає честь.“

„Серце, Зосю не дражни ти бiатька! Він чоловік добрий, але прѳстий и крўтий.“

„И я крўта та ще й не прѳста.“

„Я тебе прошу Зосю.... Бiатько дає нам и хату и прислѳгу.“

„Нехай поцiлуєцца с такою прислѳгою, що сѳром у хату пускати.“

Пришли именiни. Назбирѳлося гѳстѳй пѳвна світлиця. Наймички ґрiли сламовар за самоваром, гѳтували вечєрю до пiвночi. Рѳже проспiвали другi

півні, гості не давали спати Лемішці. Через дві двері Лемішка чув, як грає гітара, панчигри тропакá, а наймицькі рипались та бігали через сіни. Уже минула північ; Лемішка перекидався з боку на бік, а музики й танці не переставали; світло палає в кухні й в Зосіній хаті.

Лемішка встав, накинув на опашки кожух, взувся в чоботи, пішов попереду в пекарню, погасив там світло й звелів наймицькам лягати спати, бо завтра був робочий день. Потім тихо одчинив він двері Зосіної світлиці й, як марá, став на дверях, у білій сорочці, в кожусі. Панчигри й панни сиділи навругі хати парами й грали в сусіда. Зося, розпустивши нову дорогу сукню ш чорного шовку з зеленими клинками й зеленим широким поясом, похажала по хаті од пари до пари й розпитувала, як буває в тій гулянці, чи довольні вони своїм сусідом. Чотирі свічки горіло на столах...

Исний світ полився на зустріч Лемішці в одчиняні двері. Він мимо волі забубонів молитву: „Світе тихий святія славы безсмертнаго,“ котру читають прості люде, як у перше побачать або місяця молодика, або як блисне вогонь у вечері. Тихо човгаючи чобітьми, сміливо підступив до одного стола, дмухнув на одну свічку, потім на другу, на третю й на четверту. Гості сиділи як неживі й дух попрятаювали, дивлячись на високу, сивоголову, спокійну й грізну постать Лемішки, котра здавалась духом с того світу. Панни поперелякувались. Зося стояла серед хати, мов кам'яна. Лемішка, сповнивши господарський, економічний обряд гасіння світла, дав знати гостям, що вже час спати й в темноті тихо посунувся до дверей бубоначі далий почату молитву: „достоїнь вси воєса времена пѣть быти влассь дреподобными...“

Гості сиділи в темній хаті, але почувши, що Лемішка зачинив двері, всі зареготались. Яким тернів сирничок й засвітив свічки. Всі сміялись, аж за боки брались. Сама Зося од сміху впала на каналу. Одначе швидко всі замовкли; почали знов гуляти, гульня не вдавалась. Гості почули, що лучче всього зробити — розійтись по домівках. Швидко світлиця Зосіна була порожня. Зося зісталась одна з Якимом.

„Так таку штуку встругнув наш татко! промовила Зося, „Що ти на це скажеш?“

„Нічого! Таку штуку не вперше робить мій батько. Як було ми зберемося, й засидимось до пізньої ночі, зараз входить будо батько й гасить світло. От-то значило, що гостям пора до дому.“

„Може таким гостям, як твій дядько Охрім, та його жінка з ольськими жужичками. Що ж скажуть мої гості? Що скажуть мої сестри, ка-

значейша, протомощи? Та вони ж, мене обудять, обсміють. Мій генер буде сиром панчигри по місту пійти! Не мене жиди тиватимуть палачини. Побила мене! ладá година, та поцасліла.“

„Незнаєш ладá мхá година побила тебе.“

„И ти за батьком? И тобі не буде жаль, як з мене глузуватимуть люде? Та в одного дня житиму в твоєго батька! Завтра шумімо квартирі й переїзджаймо з цього жоганого дому!“

Зося змідла й неі очі блищали.

„Зосю! Богзна, що ти вигадувал! Жалуванці моє невелике, а в батька як у Бога за двірима.“

„Як у чорта в пеклі, от-що! В батька грешей, як у Жида, а що нам с тих грошей? Тільки того, що харчує нас та дає хату! А за все то, дорікає, випікає очі, що я не хазайла, що я снагу та плету непотрібні сітки, надриваю слугу ра роботи. Чи так же можна б нам жити при його достатках, при його грошах? Чом би нам не їздити по панський, не вбиратись у шовк, не оправдати балів? Наказав нас Господь твоєм батьком! Не буду я більше терпіти. Завтра переїдемо на другу квартиру.“

„А як старий не покине нам наслідство?“

„А кому ж, він його покине? Наслідство буде наше а старого треба привчити на старість.“

(Дальше буде)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ звѣздахъ

Ю. Федьковича.

(Дальше).

Пящій сѣдѣ.

Довбушишна хата — На вголі сповіть Ласівъ пророкъ
прившино убранный. У лавици дудала.

ДОВБУШИНА

уносить дровъ и кладе вагру, а сама сідає підъ куделю и опускає руки.

О дуже я ослабла свже мабїть
Прийшлось нти на тотъ свїтъ! О мій Боже! —
Прийшлося умїратъ! — вміратъ, вміратъ!..
Да відки би ся брало й то здорове?..
Хїба я мало перекочувала
Тихъ невсинущихъ бїдъ?... Охъ! — Чоловіка
Панъ у вогни спаливъ!... двїяко дітоїв
Пропало якъ підъ землею!.. Ляччину,
Угорщину цілу и Буковину
Сходила я шукаючи — на дармо!
Дїтей я не найшла! — Мабїть тогди

Якъ Василя ловили — зо страху
 Десь бризали въ дісь — а тамъ мабуть вовки
 Дітокъ розвили моїхъ!.. Я вернула
 Дітків двохъ — що Господь Богъ ми їхъ лишивъ
 И добрі ми ся вдали! — Богъ помігъ
 Я їхъ и згодувала и навчила,
 И выросли мені якъ соколи! —
 Спасибі татку Боже! татку любий!
 Спасибі ти сердашню!.. вни мені
 И слівцемъ ще не вкоряди! якъ свату
 Велику поважають! О я йшла би
 У відскоми на тогъ світъ — лишъ коби
 Я виділа їхъ газдами

Вітакъ, —

Якъ тобі белящий ранна дожидає —
 Якъ диниці вінъ ся тишить — такъ и я
 Въ тишилася смертевъ — ангелемъ
 Ірричайблвизимъ тям у сему свігі,
 Що рана всі гоїть!.. що утерає
 Всі слези сего світа! — сего алого
 Цайтмакового світа!..

праде.

Що сей світъ?

Що се житте літує? — долоконця,
 Щасна лєну — отъ що! — Прядемо
 Бро якъ я сей думиль — а тутъ вола
 Лишь за плічъ закрадется — тай утне
 Ту золоту намъ нитку — що ми світъ
 Гадали заснувать невъ... отъ яке
 Тото прядінне наше! Та коби
 Хоть добрий частині лєдъ усє ми пряди,
 То и ткане би було такъ — а то
 А то ми прядемо лишъ начісникъ
 Та огрїби нетрїбнї, шкадъ, гнидичъ,
 Та кровъ та кривду людзку!.. а якъ приїде
 Пряді до Бога нести що тогди
 Нашъ нещастливий світе? — Править ме
 Відъ насъ прядівне своє до драночка,
 Де чїстнїачи одвої! — що тогди
 Якъ му на вагъ не вїйде? — милосерний —
 Лишь змилуйся надъ нами!..

МАРФА.

на дворї.

Въ хати тето?

ДОВБУШИХА.

У хати — въ хати любко! — лишъ ходїть!
 Дверї розімкненї! — Се моя Марфа!
 Покойного се брата Штефана
 Блага те добра доля!.. Якъ по світі
 Дїтей шукаючи и ся блукала, —
 То вна Иванчика, она Лєська
 Якъ свої рїднї діти въ свої хатї
 И кутала и кормила — и мїй дїмъ,
 Хозяйство дозерала! — Боже милий!

Ти знаєшъ єї щирїсть, єї правду!

Ти, ти надгороди їй! —

МАРФА

уходить съ куделєвъ.

Дужї любко? —

Де мої соколи? мої синни?
 Бо й я їхъ зву синами! відъ и я
 Ихъ кутать помагала? то й годитса
 Мені їхъ звать синами! — мусите
 Су співку вже позволити мені! —
 А де подїлися? — Лєсє — я знаю
 Що дєсь у горахъ вже? — о мїй мисливчикъ! —
 Тотъ бувби вамъ безъ гїр! — Маленькимъ ще —
 То якъ бувало вздрить вамъ ружъ яку —
 То доки му не дашъ — то ме русти
 И днину! — Боже мїй — що го Штефанъ
 Покойний любувавъ! —

ДОВБУШИХА.

Тотъ любить разъ

За себе то стрїлєцтво! — О — а я
 А я ажъ гину любко — якъ помислю —
 Що може му яка пригода статись! —
 Лїсь любко не приятїль! — Кїлькє то
 Пригодей може статися єму! —
 Я любко потерпаю що згадаю!

МАРФА.

Охъ я вамъ любко вірю! — Дякую
 Лишь Господу святому що Міхайло
 Въ стрїльці ся не придавъ!.. О — вінъ у мене
 Такий тихонький вдавса!.. въ него лишъ
 Нічо якъ господарство! лишъ робота!
 Сь татаръ би виробивсь!.. да я лишъ боюсь...
 плаче.

Що я нимъ не натїшусь — синку мїй!..
 Ото такъ вамъ зажурилося... та такъ
 Змарнівъ, змарнівъ чогось — якъ подивюся! —
 Те все мені ся видить — що на лавї
 Єго я вижу вже!..

ДОВБУШИХА.

Не плачте любко!

Богъ Господь милосерний! — вінъ нашъ тето
 Вінъ насъ порадує! — Якъ Богъ дає то!
 Чуднї діла єго! — Не ваша кровъ,
 Не питома дитина — а танє
 Придалось добре вже!..

МАРФА.

Гадаєте —

Що вінъ за вісімъ рїкъ сїхъ що у мене
 Хоть їсти запросивъ? або пішовъ
 Въ недїлю де на танецъ? — Лєднї вчєра
 Намовила єго у Манастирь
 Піти порядкуватись! лєднї любко!
 Не разъ до него кажу: чо не йдєшь
 Де трохи межї люде? — а чо

Між люде — каже піду? е ті моде! —
Тай вмовкне!.... О душа моя віщуа!....

ДОВБУШИХА.

То кажете, що вісімь рікь вже тому —
Якь вінь у вась? — такь правда зь вісімь буде!
Во вже дванадцять роківь тому буде —
Якь зь світа я вернулась! — вінь же доси
Вь Угорщині, чи де бувь? — ми ся видить,
Що ви разь вповідали — що зайшовь
Зь Угорщином до вась? —

МАРФА.

Зь Угорщини!

Вінь сирота годубко! — охь чи мало
Тихь є сиріть на світі! — Добрий мій! —
Вінь згодувався вь одного чоловіка
Ажь вь Марамороши — десь тамь — не знаю;
Да чоловікь умерь тоть — а роди
Прогнали сироту. Такь прибукався
Вінь ажь до нась у стаю, а Штефань
Покойний го приймивь! — Ви знавте —
Який вінь добрий бувь — вашь брать Штефань!
Тай угадавь повойний — бо у рікь
Й померь — а я осталася сама
Линь зь дівчиновь! — Що булибь ми робили
Якь би не вінь се бувь!...

ЦОРА

на двори.

А вь хати люде?

ДОВБУШИХА.

У хати, вь хати! — хто тамь?

ЦОРА

уходить:

Таже я

Давь би ти Бігь здоровья! — Чи би сте,
Не дали ся нагріти?

ДОВБУШИХА.

Грійся! грій!

Присунься блаще д' ватрі! — Що то гірько
Якь студени втинають бідного?
На чужині втинають! а се знаю
О я се добре знаю — бо й мене
На чужині втинали вид не разь!
Грійся небого, грійся! О чому
Не дасть Богь кождому куточокь свій
Відь студени та пльоти!

ЦОРА.

О... а Цора

Вже двацять рікь немає го!...

ДОВБУШИХА.

Що, сиза?

ЦОРА.

Я кажу — Цора каже — що кресаць
Який тото хорошии тамь стоить —
Давь би ти Бігь здоровья! —

вншкомь.

Я го знаю!

ДОВБУШИХА.

Се мого .леса! — Се тільки му
По мому лишилось! — Я хотіла
Иванови го дати — да Ивань
Вь стрілецьких не любуесь кресакахь, —
Вінь давь ему .лесеви. Най го й носить!
Бо вінь якь роблений для него — а
Иванови великий вінь однако! —
Най носить го здорівь! — Ти відки серце?

ЦОРА.

А пташка вь лузі відки? У цигань.
Ціла земля є — відки! — Сонце світить
Відай однако вьезде, и увезде
Однако найдешь вь світі!... Чо циганамь
Шукати ліпшій, у нему доли,
Колн и тоть не має — що гадає
Що вь него вна є дома! — У циганівь
Ціла земля є хата, небо дахь,
Морігь зелений постіль — а вогонь —
Іхь грібь! іхь грібь! — О!...

ДОВБУШИХА.

Грійся! грійся лишь!

Я заразь дамь ти істи! —

ЦОРА.

О — я буду —

Я буду істи! — а богато вь тебе
Є ледінівь — давь би ти Бігь здоровья? —

ДОВБУШИХА.

Два давь ми богь — циганко! — .лесь одень,
А другий мій Иванчинь! — Мада я
Ще двоє діточокь — та десь пропали
Вже двацять роківь тому! — Ти не чула
Якь ти по світі ходиць — за такихь
Й такихь двоохь діточокь — що іхь нашли
У лісі? — де? — Не чула? — Охь! — и дежь би
Такі то писклятка малі зайшли!...
Мабіть десь туть іхь та вовчица зіла!...
О діти мої квіти!...

ЦОРА.

Ще не зіла —

Але іхь має зісти! —

ДОВБУШИХА.

Що, небого?

ЦОРА.

Да я нічо не кажу! — Я лишь кажу,
Які тоти цигани нещасливі!
У сімь широкімь світі!...

МАРФА.

Да не всі.

Я знаю — вь нась давно тамь за селомь
Сиділо іхь ватага! А отаршии
Міжь ними бувь одень сліпий циганинь —
Що за богачь се бувь! — Уповідають —

Що вь него білше було золота,
 Якъ вь короля якого! — Тому вадъ
 Не було лихо вь світі! — А ще вазуть —
 Що вже донька така то була вь него —
 Неначе та княгиня! — вповідають
 Що вни згоріли у шатрі усі,
 Бо лишъ кістки понаходили люде —
 Решта забрался; — и слыху імъ
 Не було де ся діли!... Треба йти,
 Сама Катруся дома! —
 вде — Добушиха єі випроважає.

ЦОРА.

Вни гадають,

Що всі ми погоріли! — да вогонь
 Милосерніщий їхъ — бо ще лишивъ
 Мене! Да не за дарма!
 О не за дарма Цору! бо вогонь —
 Хоче вогню! ай такъ: вогонь вогню
 А кровъ криви! жите житемъ платитея!
 Вогонь вогнемъ — кровъ кровѣмъ заплачу!
 Да якъ? О! се є фрашки! — Тая доля,
 Що такъ то дивно вась ми уповіла —
 Понаже ще и якъ! — Лишь ті хрести!
 Коби лишъ ті хрести! — Подай їхъ доле!
 Бо Томашъ ми вповіавъ — що вна хрести
 Завила дітемъ вь пеліані — а вінъ
 Ті діти нісь у лісь вовнамъ — та та
 Проклятая пленіта на гостяни
 Переполошила зго — и вінъ
 Вь ревецъ їхъ кинуць! — Га! Коли живють ще —
 А долечка лихому такъ сприяє
 Якъ и сприяла доси — то я найду!
 О я їхъ відшукаю — а твгди —
 Шуми вогнемъ кровъ! шуми дунамъ!
 Потнівъ вогонь — а кривей кровъ шукає!
 Хоче йти єі на встрітѣ Имро.

(Дальше буде.)

ЖОВНЯРЬ.

Гуділи гриміли гармати,
 Кривавий горючий бувъ день,
 Заваято враги ся напали,
 Стинались, рубались у щель.
 Всі трави, мурави, блищіли
 Червоно у сонця лучахъ.
 А вправо и вліво лежила
 Жовняри ранені, від страхъ.
 Літали товщами ворони,
 Скликали всі птиці на пиръ.
 Кружали соколи високо,
 Почули богатий тамъ жыръ.
 И азъ нашого вряю сонъ вдовнявъ,
 Неначе той дубъ ся зваливъ
 И кровію трав и нивы,
 Мурави чужі зросивъ.

„Ахъ Боже мій милий и любий,
 Служити Цареві присягъ,
 Тому мя жалъ незибрає,
 Щомъ тутъ головою полягъ.
 Но жалъ ми що тутъ мя зарпють,
 Вь чужій далекій землі,
 Що лучъ ні венька старенька
 Ні мила зардачуть по мні...“

Дрібні слізочки скропила
 Личенько и вінъ ся склонивъ...
 Гармати гуділи, ревіли,
 Не чувъ вінъ, бо більше не живъ.

А вь нашихъ далекыхъ Карпатахъ
 Миленькій и веньці ся сивъ,
 Що милий и сивъ кучерявий
 У край чужий ся вженивъ.
 Пізнали убогі, нещасні,
 Що сонъ сєй ляхо значить,
 Обов зійшлися и плачуть:

„Охъ десь вінъ у крові лежить.“

Лежить вінъ на полі чужому
 Варитий жовнярь сирота,
 Відъ гробу далеко по біднімъ
 Летє ся горяча слєза.

Давидо Млава.

Новий погляд на великоруський багатирський епос.

Влад. Стасова.

(Вѣсти. Европы за 1868 г.; перві книжки).

(Конецъ.)

В сороках каліках вчені люде десь знайшли паломників чи странників до св. міст старої Русі. В баладах оповідающа, що каліки прийшли просити милостині до князя Владимира. Жінка єго закохалась в отиманові калік и заманивала до себе. Він не згодився на тє діло, и княгиня звеліла вкинути чашу в торбу каліки. Тоді товариші закопують єго по пояс в земляю и зиймають в єго язик через тімъя. Такі оповідання в индійських, персидських, татарських піснях стрічаються десятками. Московські каліки воесім не старці и не паломники, а индійські царі и багатирі убрані каліками, що дуже часто трапляється читати в индійським епосі. А кара за прелюбодійство закопування по пояс в земляю и тепер не вивелась в Хиві. Одежа московських калік зовсім буддійська.

Ми тільки повитягували з оповідання де-що про багатирів помъянутих в літописях и в исторві. П. Стасов зрівняв ще білше багатирів и знайшов, що вони пересажені з далекого Востока, тільки оповідання про їх зкорочені, бо мабуть трохи забуті народом великоруським.

Так то московський героичній епос зовсім національний; він тільки луна далекого Востока;

він екстракт ще й дуже обрізаний с поем и пісень Азії, в котрому Московсько-руськкого, пробі, нема нічого, каже п. Стасов. Всі билини близчі до пізніших буддійських поем, ніж до рамчих-брахманських, близчі до татарських, киргизьких, пісень, ніж до персидських. Всі дворці князів, хати багатирів в билинах, з великими дворами, з залізними стовпами, з шатрами, білш похожі на юрти монгольські, ніж на блискучі камінням и золотом дворці індійських царів. Руські багатирі дуже прозорливі; такі самі и' сходні. Багатир Гессер-Хан монгольський разом ість цілу кобилу й цілого вола. Киргизький багатир Ер-Кокшу маленьким випив молока з 90 коров. Рустен ів по цілому онагру. Московські багатирі п'ють відрами так як, сибірські, татарські; п'ють зелене вино, котре и тепер так звеця у мнунсинських татар. Московські багатирі не ходять пішки, не їздять на суднах, як індійські, а все їздять на конях. Всі місця о багатирських конях вьяті з сибірських пісень кочових татарських народів. В билинах нігде не співають хором, по слав'янський, а все грають по одному на гусях, як в епосі індійському. Московський Добриня-багатир звеця князем, бо ёго прототип індійський, Кришна, був божеського роду. Старр звеця боярином, бо ёго прототип царського роду. Владимир — багатир займає місце найвище, бо він в Сам Браhma Магабарати. В Московськїм Алеші-поповичові немає нічого попівського, каже п. Стасов. Він нігде не показує себе ні завідуцим, ні загребуцим. И не може бути, щоби такі зараз по крещенні Русі з'явився духовний стан в сєгочаснім розумі слова и з ёго недостаткою и слабостью. А звеця він поповичом, бо в індійськїм епосі були багатирі с касти брахманів, духовних. Ні княгого в Добрині, ні попівського в Алеші, ні мужичого в Муромці — нічогісінько немає в билинах. Всі багатирі похожі оди на другого, и одрізняюця тільки йменням.

Що до географичного місця, де діялося діло по билинах, то воно, по мислі п. Стасова, немає нічого правдивого.

Київ, Новгород, Чернігов в билинах, то не правдиві староруські городи; и ніяк не можна сказати, що билини утворились там, де показуєця дія билини. В билинах коло самого Києва плодяця соболі, гуляють льви, трохи не слоні, тоді як соболі живуть тільки в Сибірі и поминаюця сливе в кожній татарській пісні, а льви, тигри плодяця тільки в Індії. П. Стасов вважає в тих назвисках тільки заміну чужоземських йменнів своїми, ріднішими.

Той город, що в билинах звеця Кіловом, то власне в столиця царств індійських, то столиця

девяти творців на небі, то резиденция персидського царя Кей-кауса. А Дніпро, Дон, Ираї и інші ріки в билинах, були колись Гангом и другими ріками далекого Востока. Український Київ вже тим не міг забути ніби своїх давніх билин, що він може ніколи й не знав їх, не творив їх, не відав про їх.

В кінці всєго п. Стасов виводить таку думку, що Московські билини про багатирів — не Московські не національні, бо утворили їх очевидячки не Московський народ, а Індійці, Перси и Татары. Великоруський народ тільки приніс їх з собою на Азію, як чуже, забравши по трохи од усяких народів, и за довгим часом начав їх тратити, забувати. И справді всі билини не відомі нігде на Москві: їх позанисували на даленій півночі. Втратив Московський народ багато, позабував цілі епізоди, повикладав шматки, вкоротив. Тим то давні чудові, поетичні твори Індії, цілі, нерозірвані, розв'язані од початку до кінця логично; тим-то навіть татарські пісні и тепер ще цілі — московський народ так попсував, що немає ні одної билини цілої, гарно розв'язаної в оповіданні основної дії. Найважніша втрата в Московських билинах, — то нитка оповідання, каже п. Стасов. В билинах не знайдете причини, по якій діло діяця, не зв'язує логично одного діяння з другим. Самі первісткові, психичні мотиви вже пропали в билинах, факти купляця один на другий так, як напало; вводяця лица, люде, хто ёго знає навіщо. Все переплутано, пропущено, все має сліди страти. Вся поетична краса восточних поем теж втрачена в билинах, все чуття людського серця, любов, кохання, гнів, муки дужі, весь букет поетичній вже випахався. Замість кохання, каже п. Стасов, в билинах має місце плотська похоть; тут знайдеця кара без гніву, без помсти; тут багатирі б'юця по наказу й по приказу князя, як ляльки в вертепі комедійнім. Тут немає навіть високого ліризму, и штучности пісень киргизьких и других татарських, каже п. Стасов. И справді можна ще додати, що всі багатирі в билинах такі грубі, такі зетелопуваті! кожний багатир таке неповертайло, як ведмідь, або пень. А деякі ділові лица притинуті до оповідання, як горбатий до стіни. П. Стасов виявив їх логичне місце в билинах тим, що познаходив, продопував на Сході їх давні прототипи. Дуже важною втратою в руських билинах п. Стасов считає те, що нігде в їх немає описання природи, дуже поетичного в восточних творах, и що в їх народ не має ніякої ролі, неначе ёго и на світі нема.

Сліди самостійного, руського впливу в билинах п. Стасов знаходить в деяких дрібностях о побиту правдиво-руського, котрі дуже виразно ви-

малююцца на чужоземськiм тлi. Таке „вiнчання кругом вербового куща“ дуже давнє в язичеськiй Русi; де-якi чарування, замовлiння, поклони без лiку, в поясъ, до землi, благословення, ласкавi ймення, одна коса у дiвчат, и коса руса, пиття меду, двоєння слiв — путь-дорога, бой-драга и др. Але все таки великоруськiй народ не дав початковiй основi iндеоевропейськiй нiчого свого власного, не переробив ёго по своєму в свою кров, як зробили Греки, Нiмци и др., а тiльки винесене од других народiв позабував и повкорочував.

Критики московськiй партiї дуже вивiрились на п. Стасова за такий погляд на билини, дуже гнiвались, навить лялись, але нiчого путнєго, научнєго не сказали и застановились на тiм, що Стасов тiльки показує дорогу, по якiй можна йти до одгадання iх джерела, а не показав, як тi билини перейшли чи перенеслись аж в Вологодську губернiю з далекого Востока. А нам здається, що та мiшанина в билинах з усякого шмаття виявляє чистий вид тiвi мiшанини всякого племя, з якого злiпився великоруськiй народ и злiплююцца и до сєго часу в Москваiючих народах Сибiрi. Кожен з iх вдержує свiй світогляд, свої давнi казки, пiснi, поеми, и тiльки перекладає iх на великоруську мову, а потiм по троха забував.

Жалкувати московським вченим за билинами, нiчого. Вони конечно мають интерес научнiй, для вислiжування народнєго житя, але iх не варто класти за основу, за форму поетичним творам штучним. Вони нiчого не дадуть для Велико-руськiй поезiї; з них не видушить поет жадноi краплi пахучоi; не вибере жадноi квітчи квітучоi для свого твору в народнiм дусi, як зробив наш кобзарь Шевченко и другi поети українськi, у котрих українська пiсня и епос лягли основою и формою iх творiв. Великоруськi билини грубi, непоетичнi, мають дуже мало поетичних красок, а поезия любить тiльки все гарне, все доладне; любить красу. Той поет Великоросси дуже пошкодив би собi и своєму дiлу, що здумав би писати свої твори, маючи за приклад багатирськi билини.

18. Червня 1869. р.

Українець.

ВІСТІ.

— Довiдуємось, що ш. членъ „Просвiти“, Др. Кл. Ганкевичъ приладивъ уже другий випускъ своiй займаючої працi (*Grundzüge der slavischen Philosophie*), въ котрiмъ говорити має про нашу народню филозофию. —

— Доцентъ на унiверситетi въ Градци, Др. Гр. Крекъ, видавъ розправу: *Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie*. Wien 1869.

Головнi помiчники при редакцiї: *Є. Згарськiй, М. Коссаць, Др. В. Лукаковськiй, Ом. Паршицькiй, Др. К. Сукачевиць.*

Властитель и одвiчаючий Редакторъ **Паталь Вахнянинъ.**

— Сими днями пересядавъ п. *Олександръ Барвiнськiй* чл. Просвiти и учитель гим. въ Березi., *Руську Читанку для енцiой гимнариї* до Ради Школьноi для одобрєння. Читанка ся може що до об'єму арiвняти ся въ польськими *Вурiв-ами* для VIII-ой кл. гимн. Переглянули й ми сю *Читанку* и не залипимо вже теперъ проiї деякi нашi гадки висказати. Чуєть ся у насъ вже вiдъ давня велика потреба читанки руськiй, котра познакомляла бъ нашу молодiжь съ питомєною лiтературою, давала здоровий, нескривлений поглядъ на твори нашoї лiтератури, вирабляла вже въ молодихъ людяхъ естетичнiй смакъ и подавала їмъ здоровий кормъ словесний.

Якъ загаломъ трудна ся задача, такъ ще труднiшою становить ся вона у насъ, де тiльки досвiдне око може прожертись крiвъ тємряву и хаосъ до щиро-народнєго духа. Оце жъ ми, переглянувши *Читанку* п. Олекс. Барвiнського, мусимо признати, що зумiвъ вiнъ стати на тiмъ становищу, якъ ми оце вже висказали, и дати той поглядъ на нашу лiтературу, крiвъ котрий виявляєть ся правдива народня душа. Опершись на народнiй поезiї, на тому продуктоvi до-теперiшнєго життя нашого люду, прослiдивъ авторъ, якъ українська лiтература на тiй же пiдставi розвинулась, якъ народнiй духъ виявлявъ ся и у письменнiй лiтературi и надавъ їй свою власну, непоазичену, питому красу. Такий же поглядъ, приложивши до нашoї галицькoї лiтератури, вияснить ся усякому, чимъ тамувавъ ся розвитокъ нашoї лiтератури, чому такъ довго блукались нашi письменники манiвцями, и задля чого вже въ новiщихъ часахъ и галицька лiтература, оперши ся на народнєму духовi, пiшла тою жъ дорогою, що й українська. Такимъ тiльки вислiдженнємъ розвитокъ нашoї лiтератури стане кожному ясно, чимъ вiдзначаєть ся вона вiдъ иншихъ чужоземнихъ, яка їй вага, чому нашъ народъ не прийнявъ чужого слова а чувъ и чує потребу викохання антомої лiтератури.

Тожъ и годi намъ не вiддати справедливоi цiни трудовi п. Барвiнського и ми сподiємо ся, що Рада Школьна маючи на оцi здорове вихованнє молодежи и вважаючи на наглядчу потребу такоi читанки, *котрабъ не скривляла правдивого погляду на нашу лiтературу* — займеться скоримъ, їй виданнємъ.

БИБЛІОГРАФІЯ.

Погапки до уложення номенклатури и термiнологиї; природописної народної III. Иванъ Верхратськiй, членъ тов. „Просвiта“ и „Товариства етнографичнєго въ Краковi. — Накладомъ М. Димета. Львiвъ. Друкарня Ставропигiйського Института. 1869.

Шаховий концькъ зъ 29 ч. Розвязка:

Туманъ туманъ по долини,
Широкiй листъ на каливi,
А ще ширшiй на дубочку;
Кличе голубъ голубочку —
Хоть не свою — то чужою;
Ходи серце поцiлюю.
На щожъ чужу цiлювати —
Лiпше свою шанувати.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплаши виносите:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицьки
улиця).— Рекламациі, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я .

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

(Річ дальша.)

На другий день Зося не вийшла на обід и обідала в своїй хаті. Над вечори вона вбралася в шовкову чорну сукню з зелєними пасами и вийшла до старих у світлицю по панський, с повагом, пишною ходюю.

„Я принесла вам, тату, чотірі стеарінові свічки, що вчора ми спалили ввечері. А с тим дякую вам за цю сукню, що ви міні справили, на мої именні.“

„Носіть на здоров'я, коли справили за свої гроші. Свічки можна вернути, та неборште міні тіві ноці, що я не спав, на старості літ.“

„Вибачайте нашій молодості и нашим літам, а с тим ми дякуємо вам за хліб-сіль вашу и за квартиру. Ми завтра переберемося на нову квартиру.“

„Воля ваша. Коли я вам негіден, то й сілувати не буду. Може переберетесь до свого татуся?“

Щоки в Зосі запалали. Очи блиснули гнівом.

„Вам моєму татусеві и в слід не вступати... Піки в єго жилі, то й щаслива була.“

„Та вже ж! Він — чоловік вчєнний, багатий; він збудує вам кімнату, найме вам наймичку, купить мебіль. Тільки там матері немає, що б служила вам як наймичка. А вашому батькові ваші гості будуть так потрібні, як и міні.“

„Про матір я неговорю й слова. Моя рідна мати не жалувала б так мене. Але я за шматок хліба, за хату, не хочу терпіти того, що дотерпіла в вас. Ви мене оконфузили перед цілим містом, ви мені допекли до живого сєрця. Ви врываєтесь сєрєд ноці в мою хату; при чужих людях соромите мене, як малу дитину...“

„Я в чєтверо старіший од вас. Всі ваші гості — міні годяця у внуки, не то, що в діти. Ё

часъ гульні, в час и одпочінку. Треба гуляти, та не затуловатись. Все моє добро — не чє-ж, а ваше. Ви кєльоь будете хазяйкою. А міні не хочєця щоб моє добро пішло марно.“

„То ви мене маєте за пусту жєнщину? То ви міні докоряєте, тим, чого не даєте? тими грішми, що вибпани дєсь у вас?“

„Грошей тепєр я не дам до ваших рук, бо швидко розсєбєтєця. Постарієтєся лишєнь трєхи. Ще дужє молоді! Та й од батька таки навєзли до-волі всякого добра...“

Зося бігала од злєсті по хаті. Довгий шлейф її дорогєі сукні підняв куряву по хаті, аж Лємішка закашлявся.

„Та не куріть так своїм хвєстєм!“ насілу промовив Лємішка від кашлю.

„Роді тобі старій! Нєначе й справді молодим людям не можна поглядіти.“ Гримнула на єго Лємішєха.

„То ви мене приймаєте за вітрогєнку?“ и приступала Зося ближче.

„Де ж таки таку веліку паню звати вітрогєнкою!“ озавсь Лємішка. „Тільки не гоніть вітру своїм хвєстєм, бо кашель мене задушить. Кахи! кахи!“ кахивав Лєшіка.

„Я пані!“ промєвила Зося притулівши палець до грудєй, нєби показуючи на сєбе. „Я зробила чєсть вашєму дємові, що ввійшла в єго.“

„Будемо за те вєчно Бєгу дякувати!“ сказав він поглянувши на образі. „Де ж пак таке щастя?“

„То ви маєте мене за свою наймичку, як сирій лирник свою невістку?“ кїдалась до єго Зося вже с кулаками.

„Доглядайте хазяйства, не справляйте так часто балів, помагайте старій матері,“ навчав Лємішка. „А то ви сидіте, та сидіте. мов веліка пані, згорнувши рєчки! Тільки хліб дурно істє!“

„И ви міні смієте давати совіти, навчати, як своєю наймичку! Може ще на річку пішаєте сорочкї прати як от у мужиків бував?“

„Нє справляйте дорогих суконь, а ще й набєр, доглядайте сїна, то й гроші матимєте, як и ми старі маємо...“

„Яким! Яким! Ході сюди!“ зарепетувала не своїм голосом Зося, бліда як смерть.

Яким спав и дуже злякався, почувши через ося не самовитий крик Зосі. Він стрілою кинувся до дверей.

„Квартиру давай міні! Зараз! Одної години не буду я в сьому домові! Чого ж ти витрищив баньки! Іди, шукай квартиру.“

Яким, розшолопавши діло, тихо повернувся до ліжка, ліг и заплющив очі. Зося побігла слідком за ним.

„Чого ти ліг? Вставай шукай квартиру!“

„Чорт-зна що видумуєш ти, Зосю!“ промовив сердито Яким.

„Квартиру давай!“ закричала Зося и заступила кулаком по столу.

Яким підвів голову, лупнув сонними очима и знов ліг...

„Ой Боже мій! Боже мій! загодсила Зося, впала на каніпу, задилась сльозами. Всі мене тут обіжають, тріхи не б'ють!“

„Який там дідько тебе б'є!“ крикнув Яким з ліжка.

З Зосею сталися конвульсії. Яким мусів устати и кинутись до неї.

„Жінка твої згедькалась,“ промовив старий батько через поріг и пішов до пекарні.

Зося риділа, стогнала. Якимові стало її жаль. Він почав прискати на неї водою, обмочував їй висий, лоб.

„Иди шукай квартири, бо я тут пронаду, умру до завітрего!“

„Годі, Зосю! Годі плакати! Не муч мене. Бога ради! Піді зараз квартиру знайду, тільки перестань.“

Яким ухопив шапку и вибіг по хаті.

„Найми вже їй на кілька неділь квартиру,“ сказав йому на вухо батько. „Нехай попробує жити за свої гроші.“

Невеличка квартира була найнята того ж вечора в одному жидівському домові, навіть на першій улиці в місті. На другий таки день Зося з Якимом перебралась на нову квартиру, найняли свою наймичку, а мати, тихенько од Лемішки, дала їм кухарські прибори и тріхи столової посуді, бо Зося од свого батька не привезла нічого сінько.

Нова квартира була даліко поганша, ніж батьківська кімната, нова, світла, простірна, з світлими вікнами в зелений сад.

З невеличкої світлиці, с погнутим помістом, двіє вікон виходило на вулицю, а малесенька кімнатка и кухня були од паскудного, жидівського двору. Зося, смутна, як був смутний дощовий тоді

день, сиділа в кімнаті и дивилась у вікно. Цілий двір був залитий грядюкою, котру помісив товар та кози своїми негами. В тих болятих ямках стояла вода, як буває налітий мед в щілниках. Під під самим вікном замазана, обстрепана жидівська наймичка несла цебер помий и вивернула його прямо серед двору. Третьій раз перед її очима проходив Жидок, на котрому сюрдут був стуляний з одних ганчірок, а на всю спину була дірка, так що відко було його чорну, як сопуха, сорочку. Третьій раз він ніс попід її вікном якусь паскудну риночку, в котрій бовталась якась юшка, нечиста як помий, с покрішеною паланицею. Кожний раз Зося изригалась уся, як тільки повертала очі на ту риночку, на віскривого, замурзаного жидка. В придачу до всього прийшла корова, стала проти вікна, обернула до Зосі свою голову рогату и вухату, и витрищала на неї свої дурні очі.

Зося заплакала.

„Дивись! що то?“ промовила вона до Якіма с серцем.

„Що? корова!“ одказав він знехота.

Корова лизнула довгим, шорстким язиком по склі.

„А то що?“ показала Зося палцем, плачучи.

„Шибку лиже! хіба не бачиш?“ одказав Яким

„Шибку лиже!...“ перекривіла його Зося. „А подивись, що там на дворі?“

„Грязь! що ж більше?“

Саме тоді пройшов той самий замурзаний Жидок с порожньою риночкою. Зося крикнула на Жидка, заступивши в вікно:

„Як ти міні, шельмо, ще раз пройдеши коло вікна, то я тебе повішу!“

Жидок злякався, крикнув и пустився навтяв.

Почало темніти. Зося звеліла засвітити свічку, и подати самовар. Наймичка подала лоєву свічку, таку смердючу, що неможна було сидіти близько коло столу. Луччих свічок не було за віщо купувати. Сахару в сахарниці теж не було. Зося сіла и засмутилась.

„Якіме! пішли за сахаром.“

„Грошей немає. Хіба післати до батька — позичити?...“

„Лучче не питиму до смерті чаю, ніж маю позичати в твого батька.“

„Про мене! як хочеш,“ одказав Яким.

Зося плакала. Неясно сліпала свічка; темно було в хаті. Непривітно дивились стіни, вікна. В скрині було порожно; гроші були потрачені, бо мусив Яким заплатити за три місяці вперед, ато не пустив би Жид на квартиру. Такий там звичай.

„Збось! вертаймось до батька. Бачиш, яке наше життя!“ сказав Яким: „Нехай лучше пропадуть у Жиди гроші. Та й не пропадуть усі: татусь твій Жиди приструнчить.“

„Лучче от-тут загину, ніж маю перепрошувати твого батька,“ відказала Збось.

Коли це риннули двері. В хату ввійшла Лемішня и почала розв'язувати велику хустку. Витягла звідтіля чай, великий шматок сáхару, велику, свіжу, пухку паляницю, десяток здорових яблук, розклала всі ті гостинці по столу, потім поставила на вікно глечик свіжого молока; з другої хустки витягла чималый шматок сира, торцюк свіжого масла... Як добрий дух — хранитель, вона принесла найлуччі плоди свого старого, давнього господарства з свого дому, повного, як чаша, добра — принесла од щирого, любячого материнського серця, тишком-нишком, щоб и старий про те не видав. Швидко закипів самовар. Збось сиділа за столом, наливала чай, тишила бчі всяким добром и цілувала руки Уліши Сидоровни за те, що вона одна любила й жалувала її, як рідна мати. На прощанні Уліши Сидоровна обіцяла заплатити Жидові, нішком од старого, кілька десятків рублів за дорогу Збосину сукню, щоб тільки Жиди не чіплялись до неї и не робили їй сорому.

(Дальше буде.)

ДОВБУНЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.

(Дальше).

Другий східъ.*)

У Печиніжній. — Рано.

Колотницького кімната въ замку якъ у І зводахъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

уходить дочитуючи лстєть:

„А скоро тобі удасться дістати цілий его скарбъ, (сподіюсь, що ти вже давно діло собі заспособивъ), тогди якъ найборше вертайся у колегію, бо тебе тутъ споро треба. — Такъ тобі розказує твій провінціалъ Роккавера.“

П. С. І.

Хіба би я давно вже не вернувъ бувъ въ колегію? бо діло мов тутъ

Давно вже тільки совершение, що Липи скарбъ готовий взяти и поїхать. Але тота Наталя, тота Годованка его пречаровита, Прекрасна, що півъ року тому, якъ Ії князь привізъ въ сей замокъ відъ сестри Покойної свої, за свою взявше Доньку!... О не подоба ми безъ неї У сему світі жити! — не подоба! — Я кажу: не подоба!... И про що Аби я не бажавъ ії? — не діставъ ії? — Про то що взуїть вітчимъ не сміє Съ симъ світомъ ся взяти? — ха, ха, ха!... Законъ ему жъ сотворить другий світъ За той, що му берє, чи хоче взяти? — Ого! — закони не доста того, Що волю розуму заковує У свої служби найдани, ще хоче И серця? — сердце наше зъ своємъ волевъ! — Прекрасна княгинівне: будешъ моя! — — Охъ! —

И якже я дістану ії, коли Она така молоха якъ та ланя? — Якъ? — гмъ? — Якъ се би чувъ який колега, То з мене насміється би якъ зъ дурня Последного. Хіба то взуїть Не має мати няточки ті всі, Що людській вярви повертають Ніби коня зубелами: у свої Руці, у свої силі? — И одної Не має, щобъ на ню ся не найшли Зубела и поводи: діі одної Тонкі якъ паутина, якъ залізо Тверді діі другої, а все одно: Аби зубела дишъ. А я питаю, Якъ я її дістану? — такъ якъ другі Колеги мої діставали, не Лишъ князиді, а то и въ королівскихъ Обручвахъ окуті головки, Лишъ треба знати способу: а се Є взуїцца штука, у котрі И я чи й мало вчився. — Вчився? — вчився, Але не у любі, бо я любі У своїмъ серци зъ роду ще не чувъ, Ажъ до теперь. О ту найтящу школу Лишила доля ми ажъ на останку Учитися!... чиму? — она се знає, А я лишъ тільки знаю, що — кохати! — Томашъ уходить.

А шо тамъ Томашу? —

ТОМАШЪ.

Наталя

Вернула зъ Манави:

*) Сей другий східъ якъ и третій, що его дамо у 33 ч. пропущені через помилку коректора, межє ч. 29. а 30. За для того просимо ш. читателівъ, перечитати собі їхъ разомъ въ ч. 30, и 31; по сїмъ ажъ — въ 34. ч. наступати дальші сцени. Р.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Вернула? — га? —

И що? — нічо не каже? — ти їй видів? —
Яка она вернулася? — смутна? —
Весела? — говори бо! — Я умисне.
Такъ заспособивъ діло, щобъ она
Поїхала у Маняву, тамъ сходяся
Зъ усеґо світа люде, се и те
Говоря, розмовляють: не безъ того
Щобъ тамъ и про любу не говоридось.
А молодому сердцу якъ ві,
Любу лишъ тядце словомъ нагадати,
И вна въ німъ прийметься.

ТОМАШЪ.

И справди се

Мабуть не згірше видумали ви
Добродію, бо наче обмінена
Вернула з Маняви Наталія.
Да щобъ на вашу користь обмінилась
Она — не думаю, бо Жоржъ давно вже
До неї залицяєсь.

КОЛОТНИЦКИЙ.

Я се знаю,

Да Жоржа я не боюся. Такий
Дуракъ та жусь и зіссаний въ Паризи,
Мені не супостать.

ТОМАШЪ.

Да й вамъ не двацїть

Вже рікъ.

КОЛОТНИЦКИЙ.

А сто разъ проклятіща доля,

Що такъ не рано вна любу збудила
У мені. — Да ні разъ я не гадаю
Любу ту приспати, бо по чому
Мій вікъ бихъ згадувавъ? — Що я закону
Се служу, то закону, а мені
Аби нічо не було зъ мого труду?
Нічо? зо всімъ нічо? — ні чого зо всімъ? —
О я такъ не гадаю жити въ світі,
Бо я би дурень бувъ не Гауїтъ.
Що другимъ людемъ вольно, чо аби
Мені не було вольно? — чо аби
Не вольно Гауїт? — О ня,
И я ще хочу жити! хочу ся
Нажити! Здогонити хочу ще
Усе, що опоздивъ! — Чого аби
Я світа не уживъ? — Хїба законъ
Ми верне, надгородить не ужиті
Тї роскоші, що кождий чоловікъ,
Що и жебракъ, що навіть и червакъ
Іхъ коштовати може? — О нажити,
Нажити хочуса! а Колотницький
Що хоче разъ, то хоче, а що хоче,

Однако якъ вже й має, а того,
Що має те его!

ТОМАШЪ.

Добродію:

Я зъ роду ще не видівъ васъ, аби
Ви такъ ся распалили? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Бо я з роду

Ще не любивъ ні коґо, а теперь...
О Томашъ! Томашъ! Томашъ!... я їй мушу —
Я мушу їй дістати, бо якъ ні —
Загину, закопаюся живцемъ
У землю, въ воду штрикну, у вогонь! —
Охъ Томашъ!...

ТОМАШЪ.

А у каві їй не можна

Такого дати порошку, якъ пани
Покойні? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Ти гадаєшь, що я Довбушь? —

О я би съ трупами не маявсь,
Я ні, о ні я, Томашъ! — коли пати,
То пати у повні солодку чашу,
Не затровну опієвъ, півсмертевъ,
Але живу, живу! —

ТОМАШЪ.

А ви ві

Нічо ще не казали? —

КОЛОТНИЦКИЙ.

Га, лишъ то,

Лишъ то мені не згадуї, бо я скажу
Собі у очи плюнути за то,
Що жусь такий то зъ мене. Але най:
Ще нині, нині ще сказать їй мушу
Всю правду! всю, усю, усю, усю
Любу їй свою роскладу, роскажу,
Роспишу на папери, серце втворю
На роствіръ, роскошів турецке небо
Змалюю такъ ві я, що она
Ме мусіти любити мня, ме мусить
Ділити своа серце зъ моїмъ, хоть
Би була й камяна! — да вна жива,
И свіжа, й молода! а що? не такъ? —
Кажі: не такъ? — не красна вна? — не гожа? —
Кажі бо Томашку! О ти відай
Є пень не чоловікъ!... Тоти ніжки!
Якъ перла! ті губки — якъ ягідки!
Личко то краще рожі! Очка ті
Масненькі та чорненькі як теренъ!
А станъ тотъ? — Томашку!...

ТОМАШЪ.

Добродію:

Я васъ не пізнаю

КОЛОТНИЦКИЙ.

А ти гадавщѣ,
 Що я си пізнаю? — Да ти не смійся,
 А помагай мені у сему ділі,
 дає му киску въ грішми
 Якъ доси помагавъ, а золотомъ
 Тя зважу! — Не щади лишъ моїхъ грошей,
 Сипъ їхъ жменями де лишъ розумієшъ,
 Сипъ челяди їй покоєві, най
 Про мене їй говоря, про любу,
 Про роскоші, про те, що молодий
 А неужитий вікъ свій ще ніхто
 Не вдогонивъ и на тисовімъ мості.
 Иди, иди, гляди! а якъ добуду
 Я свого, то оба щасливі будемъ!
 иде въ оденъ, Томашъ у другий бікъ.

(Далше буде.)

МЕРТВЕЦКА НІЧНА ГУЛЬНЯ.

За хмари сховалась луна ясенька,
 А въ долу тихенький вітеръ протягавъ,
 Шуміла діброва, мовъ пісню співала,
 Потітокъ бистренький зарінокомъ шептавъ.
 Дрімала толока у мраці білявій,
 На вежі у церкві стогнала сова;
 А цвинтаромъ стали хрести ся кивати,
 Въ-за хмари зъявилась на небі луна.
 А гроби зарослі густою травою
 На чудо, на диво, розрили ся всі,
 У білій одежі, въ вінцями, съ квітами
 Збудились дівчата прекрасні, чудні,
 За руки ся ввiali, толоковъ гуляють,
 Танцюють, співають, толока гуде;
 Олена що вчера въ могилу зарита,
 Передъ посетрицямъ помершимъ веде.
 Гуляють, співають, въ присядя сідають,
 Завяте гуляне не має кінця,
 Відъ співу и танцю сихъ духівъ померлихъ
 Злякалась на вежи чубата сова. —
 Хто йде такъ поволи, мовъ въ нігъ би валивъ ся,
 Толоковъ и плаче? відай то Петро
 Блукає, шукає те сонце яскраве,
 Що вчера на віки загасло, зайшло?
 Олена те сонце, ёго вінъ шукає,
 Отъ генде го бачить, до нёго летить —
 „Ахъ серце—Олено!“ — „Петрусю мій милий!“...
 Толока відъ співу и танцю гудить.
 Гуляє, танцює Петро молоденький,
 Цілює Олену, горяцю свою,
 До серця їй тулить, у очи ся дивить.
 Думає Петро, що вінъ вже въ раю.
 Озвалися півні, день Божий віщали...
 „Гуляймо мій милий, короткий вже часъ.“
 — „Олено небійся, у купці мемъ жити,
 И хто розлучити та годенъ вже насъ?“
 Зновъ діви зачали свій танецъ завятий,
 Зновъ носять ся гарно и пишно усі.
 Землі не сягають, мовъ птиці літають...
 У друге звістали день півні въ селі.

„Ухъ! плечуть, мій милий, ити тра до дому.“
 — „Ахъ, мила Олено, лишся, лишъ!“
 Озавъ ся співъ милий, гульня зновъ вачала,
 Зновъ всі до окола по парі пішли —
 Згасали вже зорі небеснимъ просторомъ,
 У третє зновъ півень день Божий звістивъ:
 Мовъ мрія, туманъ мовъ! дівчата пропали,
 Петро лишъ нещасний самий ся лишивъ;
 Звалений на землю, въ очима скляними,
 Рукою мовъ серце горяче тримавъ...
 Сходило вже сонце, збудились вже люде,
 А вінъ на толоці сонъ тихий дримає.
 Дримає и вниі у темній могилі
 Въ Оленовъ хорошовъ злучили ёго;
 Де хрестъ той дубовий — оттамъ спочиває
 Нещасна Олена и вбогий Петро.

Данило Млака.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.*)

Описавъ В. Назрецький.

I.

Весільний час.

У нас, в Котузові, от як обходять весілля.
 Весілля, як знаєте, справляють лишъ в м'ясниці**):
 або в „зимній м'ясниці“ (меже Рівдом, властиве Іорданём, а великим постом); або в „теплі“ (меже Велікоднём, вл. Провідною неділею, а Петрівкою),—
 або в „великі м'ясниці“ (меже Маткою Божою а Пилипівкою). В м'ясниці поміж Петрівкою а Пилипівкою (в Червню, Липцю) ніхто весілля не справляє; бо саме тоді жнива, часу нема веселитися: А и не через весь час других м'ясниць нарочно весілля відбувати: от приміром в великі м'ясниці ледви хто заразъ по перпій Матці Божій весілля починати буде; час тоді такий же пильний, як би и в жнива: звозять збіже, орють, сіють. Перші весілля бувають десь аж о Чеснім Хресті; бувають и борше; нічі ж чекають аж десь до Покрови, коли вже вся робота в полі скінчицца; знов нічі аж до зими, коли продадуть збіже. Так и в теплі м'ясниці весілля зачинаюцца, аж коли вже в полі оброблять, обсіють, — десь о Зелених Св'ятах. Не багато ж бо й в таких скорих, женити ся або віддавати в тоті теплі м'ясниці, коли вже передновинок доскуляти зачинає. Трапляюцца о тій порі весілля лише у богатів. Що менче маючий, то жаде з весіллям до осени або до зими. Тим то и приповідка: „богач як жениться то и ніч коротша (в пізну весну), а бідному то и ніч довша.“ Довша ніч тим бачите, гірша, що більше світло коштує, тай більше дечого

*) Котузів селце в Підгаєцкім повіті, в околі, давніше Березанськім, — там де сей с Тернопільським и Чортківським стикаєсь; а и границя Станиславівського не далеко.

***) В Котузові кажуть: м'ясниці, так як кажуть: рісний, щісте.

мищенця. Найбільше весіль у нас в „великі м'ясниці;“ бо тогди н бідний, продавши збіже, має с чого весілля починати*).

II.

Сватання.

Довго ще передь весіллями, в піст, ходять вже чутки по селу про різні сватання. „А той до тої післався, а сесю сватає той, а тотя й тотя мала вже четверо старіст, а он тотя сему відповіла.“ От таке собі шепчуть вечерами дівки між собою, а парубки та то такой голосно говорять.

До сватання просять парубок одного лиш старосту, звичайно вже старшого поважного господаря, сволка, або и чужого, розуміється жонатого.

Идуть вони оба, кварта горівки в кишені, — до хати дівчини; парубок лишавця під хатою, а староста иде до середни. (Дівся се звичайно вечером.) Як и що він там говорить? не скажу; але коли дівчини не хотять віддати, то просто не відказують „ні,“ але „так,“ кажуть „вома ще не доросла, най ще при нас побуде,“ або: „най вам Біг дає з инчої сторони, — а нам з инчої.“ Коли ж рішущо не можуть сказати, то кажуть: „прийдіть, прийдіть инчим разом, най ми порадимо ся“ — и т.д.

И староста знов приходить с фляшкою горівки. Парубка, коли не відповідають ёму, клнчуть у хату, а вінъ и кладе на стіл горівку, и частуюця. Буває, не все згодяця обі сторони відразу, на раз-два-третє“ знову згодяця. Тоді староста с парубком частенько з горівкою заходять вечерами до хати дівчини. Коли ж о всім стане згода, то змовляюця про весілля, и тогді молодий дає на заповіді понови.

За той час коди заповіді голосяця, лагодяця до весілля у молодого и в молодой, — бо окреме весілля у него, а окреме у неї — продають збіже чи там що, мелють муку на коровай, купують горівки, заріжуть як що там мають, — аж ось надійшла тая п'ятноцька Божа; коли звичайно весілля зачинаецця.

III.

Коровай.

В п'ятницю виходить молода з дружками***) за барвінком до ліса, а беруть хліба и горівки, щоб

*) В яких сторони, де н. пр. садять тютюни, буває в зимні м'ясниці весіль більше; бо там тоді (к. Різдва) дістають гроші за тютюм, як от докола Манастириск.

**) Відколи стане згода, молода ходить в квітках вже аж до весілля.

***) Дружок у неї дві: дружка и піддружка; ні дружкою, ні піддружкою небуває ніколи сестра рідна молодой.

побережника почастувати. До дому до неї сходяця тимчасом сусіди, печи коровай.

Виробляючи ёго, в піч саджаючи, и виймаючи, приспівують:

- 1*). Стели се**) барвінку
У ліску,
Родисє пшенице
На піску.
Ой годі, годі, пшенице,
А в чистім полю гуляти,
А сім літ в стозі стояти:
А час с тебе короваец плескати.
2. А в нашім короваю
Водице з Дунаю
Мукице*) наї Львова
Пекарочка — с Кракова.
3. Коровайная пара (2)
По припічку се града,
В нец загледала,
Де щісливе місце
Короваєви сісти,
4. Короваєве тісто
Не влізло се в місто,
Влізло се в ринок,
Зацвило як барвінок.

IV.

Словини.

Над вечером вертає молода з ліса, з барвінком, и варить вечеру, (пироги звичайно). Вечером сходяця сиршена близька родина, приходить молодий з старостою (и з своєю горівкою), и тут чинюця „словини“: Стає молодий з одного кінця стола, молода з другого; вона „скаже ёму слово,****) а він дасть їй за те три сороківці“. Повечерявши розходяця.

По тім до пізна в ночи молода з дружками „торочить“ рушники: до куснів полотна, в падь за широких а с чотири за-здовшки, до обох ёго кінців, пришивають довгі тороки, що наторочили також з полотна. Не вишивають в нас рушників весільних, як приміром на Україні. — Рушники сі дістають, всі бояре молодого, и носять їх через ціле весілля.

V.

Вінколешини.

В Суботу рано молода з дружками йдуть по сусідах и близькій родині проситя (жінок) до вінків, а просять так: „Просили вас татунє и мамуне

*) Не конче в такій черві співаюця сі пісні, в якій іх тут кладу; співаецця, як котра нагадаєсь, — часом більше або и менше. Помумерував я іх тут за-для лекшого вишукаваня, коли прийде ся на яку відклякати

**) Задержую виговір у піснях ненарушено.

***) від: мука.

****) Що се за слово? — не знаю; мабуть він її питає: чи піде за него, а вона каже від у.

(тато и мама) и я прошу, будьте ласкаві, до вінків!“ Запрошені жінки сходяться о „приносом“ мишиною муки, круп, або чого нічого, а з верху яець кілька, — и плетуть вінки. Молода з дружкамі, а молодій з боярами, идуть сям часом — кожда з своєї хати, — до церкви сповідатися.

„Поплетніці“ плетуть вінок, а плетучи, співаюць:

5. Благослови Боже
И отец и мати,
Віночок увивати;
Вий се віночку гладко,
Як червоное ябко.
Підем с тобов межи люде,
Наша славонька буде.
6. Ой в лісі на дубі
Голуб гніздо вьє,
А в нашім домі
Весілле.
Жіночки собі гомоняць
Молодій вінок лагодяць.
7. В долину, паненки, в долину,
Но червоную калину;
Тай по хрещитий барвінок,
Молодій Мариси на вінек.
8. Богдай се той гай розвив,
Що нам барвінок зродив,
Що в зимі не змерзає
А в літі не згарає.
9. Не казала нам мати
Віночка увивати, —
Без меду, без горівки,
Без скрипок без сопівки.
10. Здригнули се стіни,
Як свашеньки, сіли;
А ще гірше се здригнуть
Як се горівки напють.

Віттак поплетніці ідять перекуску и пьють горівку.

Уплівши одинь вінок, кладуть ёго на стіл, на два бохунці хліба. Вінок той для молодого; для молодой плетуть другий піаніще.

Скоро молода прийшла з церкви, саджають її на столець, подушку підклавши, щоб вберати. З неї здіймають хустку, и кладуть на дружку. Ходить в ній дружка потім по селу, цілу суботу. — Віттак розплітає брат своїй сестрі-молодій косу. Звичайно надплете її лиш на-стілцько, щоби собі в плітку (стяжку) виняти; належиця вона ёму докопечено. Між тим, коли брат розплітає а дружка віттакъ молодю зачісує, співаюць:

11. До Лінец, братчику,
До Лінец,
Купи щіточку,
Гребінец:
Росчесати косу-росу
Під вінец.

12. Возьми, братчику,
Столець,
Дістань с полиці
Гребінец:
Розчесати косу-росу
Під вінец.

Коли молода — сирота, брата не має, то їй співаюць:

13. Не брат коєу чеше,
Ані рідна оєстрица,—
Чужая чуженце,
Негідна негіднице.

Зачесавши ладкають:

14. А деж твої Марисуню
Скриньчки,
Ой що в них стоят
Стонжочки?
Піди, матінко,
Принеси!
Та най же я се
Уберу:
Піду просити
По селу.

Стяжки тоті привязують до вінка; плачучи кладе мати доньці вінок молодого на голову. Молода встает зі стільця и падає до ніг батькови й матері (и старості своему), з молодими цілюється. Вони їй співаюць:

15. Грайте музики різко,
Кланяйсе Марисю низько:
Малому тай старому
И Богови светому.

Сироті співаюць:

16. Кому ж ти се Марусуню
Кланяеш,
Коли свого батенька
Не мавш?
Поклоню я се
Чужому,
Буде ми се здаватоньки,
Що сьому.

Так пристроєна вибераєця вона тепер на село, на весілля просити. — Випровожаять її з дому з музиками, и дають два бохонці хліба. На порозі видає мати повісмо; йде через него насамперед дружка*), за нею молода, а піддружка підносить ёго и бере під паху. По селу, де прийдуть, дають їй по повісмови**)

В третій хаті лишаяють свої два бохонці, котрі віттак знову відносять ся молодій.

Селом идучи, співаюць:

17. Повій вітре дорогоєв,
За нашоєв молодоев,

*) Ніколи молода сама ані не вітверає, ані не зачинає дверей; вітверає дружка, зачинає піддружка.

***) Звичайно тільки родина розумієця для молодой.

Та розвій косу-росу
По червонім поясу; —
Та най буде поголоска,
Що була паненочка. —

В Котузові ходять по всім селу, до кожної хати; в більших селах лиш до родини, сватів, и пр. В кожній хаті, де придуть, падають всі трое, кожда з окрема, обоім господарству до ніг, и просять о благостовенство и на весілля. Молода каже: „Просили вас тато тай мама, та й я прошу, о благословенство.“ А дружки: „Просили вас тато, тай мама, та й молода просит абисте були ласкаві на весілле.“ — З молодшими цілююцца в лице, и просять так само.

В той сам час молодий з дружбами ходить также по селу; коли в якій хаті здіблююцца обое, то частуюцца. Молода ставить хліб, а молодий горівку.

Між тим, поплетниці домаплетуть вінок для молоді, и плетучи співають:

18. Ой казав-сь ми,
Клиновий листочку,
Що не будеш падати:
А тепер падеш,
Земленьку криєш,
Бо тугу зимоньку чувш.
Ой казав-сь ми,
Мій батеньку,
Що мє не даш від себе;
А тепер давш
Тай сам не знавш,
Що за доленька буде!
— „Тото ти даю,
Що дома маю,
Доленьки ти не вгадаю:
Воли з обори
Скриню с вомори,
Мое любе дитятонько!
Будеш добренька, —
Буде доленька.“

19. За городом калина
У город схилила се,
Там Марисе цвіт-каліну ломала,
Батенька се питала:
„Скажи, батеньку, скажи,
Чи буду я такая,
Як калинонька тая?
— „Будеш дитинонько, будеш,
Пови про мині будеш,
А як підеш від мене,
Спаде красонька с тебе:
С тебе молоді,
С коси золотої —
А з головоньки вінец,
А з личенька румінец!“ —

20. Ой посіяв я,
Я в полю нивку ленку —
А на тій нивці
Жовтая конопелька, —
На конопельці

Сивая зазуленька.
„Ой бодайжеж ти,
Зазуле не кувала,
А що ти мині
Правдоньки не сказала:
Дови я маю
Паненков ходити,
А коли буду
Зелен вінок носити?
— „А в суботоньку
Цілу дниноньку,
А в неділеньку
Но годиноньку.“

21. Ой зацвили фіялочки,
Зацвили,
Цілу гору кремінную
укрили —
Ипо єдну стеженьку
Лишили,
Куда йшла Марисунє
Молоденька
А за нею їй батенько
З тихенька.
Ой не ходи мій батеньку
За мноєв —
Не маюж я порадоньки
З тобоєв,
Ой у мене порадонька
Ивасунє:
Ой той менс моло деньку
Порадит,
Косу росу —
Пригладить.

Обійшовши все село, молода з дружками десь вже вечером вертає до дому. Ставши під днерми, співають:

22. Молодая Марисунє
Всі двіри обходила!
Всі двори обходила
Слєзоньки не вронила, —
Аж на свій прийшла
Тай стала й заплакала:
„Ой дворе мій, дворе,
Тож том ти се навкучила!
Не так тобі дворонькови,
Як своему батенькови:
Хліб ем му переїла.
Мід-вино перепила!“

23. Матінонько утко
Звивайже се хутко
Як ми се звивали
Всє село оббігали.
Не дайте нам стояти
Пустіте нас до хати.

Пускають їх до хати; сходить ся челедь (парубки й дівки з села), — танцюють, (звичайно на дворі, — чи зима, чи літо) молода їх горівкою чествує.)

*) За те вони її в веділю тим радніше „дарують.“

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлежте зносите:
На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Реклації, неоплачені,
приймають ся на пошти безплатно.

ХРУЧІХА.

Картіни з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Так жили Лемішківські довгенько на новій квартирі. — Збоя ні разу не була в свекра, не думала його перепрошувати, а старій Лемішка теж не любив кланятись нікому. Збоя меслася в гору своїм панством, Лемішка був гордий своїми літми, сівою головою, хазайством и своїми грішми.

„Не я виганяв невістку з сином, не я буду й просити. Вгодно — нехай живуть, а не вгодно — як знають,“ часто говорив Лемішка сусідам.

Такі були його слова, та नेताка була думка в серці... ~~Збоя одірала його сина и внука.~~

Настала весна, Збоя не приходила до старих; почалося літо, кімната Збосина пустувала. Сумно й тихо стало в Лемішки в домі після шумливого, веселого життя молодій сем'ї. Негомоніли гості в хатах молодих до півночі, не плакала дитина, не вештались слуги до світу. Спокійно шептав молитву Трохим перед образами, спокійна була в його господі ніч, та старі почули, що то був покій близької смерті, близького вічного спокою. Після гарнидеру, після молодого хазайства, хаті здавались просторнішими и наче стояли пустками. В житні дітей старі наче переживали свою власну жизнь у друге. Маленького внука вони любили, як свого сина Якіма. Гарнидер, рух, гомін, дитячий плач в молодій сім'ї — все те нагадувало старим про плень людської, земної життя, зависою засланило од їх думку про смерть. Тепер же, серед мертвого спокою, старій Лемішка став лицем до лица з своєю думкою про домовину.

Одного ранку Трохим устав з ліжка и ноги його заточились, так, що він мусів притулитись до стіни.

„Що це з тобою?“ спитала Уліша.

„Я сам не знаю. Вчора горілки я в рот не брав.“

Трохимів голос став слабший и тихіший у двох, и тріхи дрижав.

„Чи не слабій ти сегодні?“ питала жінка.

„Ні в мене ніщо не болять,“ одказав ще тихіше Лемішка. „То вже приходить мій час. Старій я став; смерть мої близько.“

Лемішка присів на ліжку и схилив голову. Голова в його тріхи заморочилась.

„Пішли за священником та за Якімом,“ промовив ще тихіше Трохим.

Уліша післала за священником и за сином, а сама плакала. Лемішка нездугував тільки раз на віку, на трицять п'ятому року своєї життя. Слабість его дуже вразила її серце.

А тим часом поки прийшов священник и син, Лемішка вже ходив по дверу, як и було поперед. Тільки міцний його голос став далеко слабший и тихіший.

„Вибачте, але я не можу більше сидіти, мій час зібратись у далеку дорогу.“

Священник висповідав його. Трохим вийшов у світлицю спокійніший и бодріший. На серці йому стало видно легше. Уліша подала закуску, пляшку горілки, пляшку наливки. Всі сіли за-стіл, випили по чарці. Священник и Якім почали звичайну, будняшню розмову и старались заспокоїти старого. Швидко й сам Лемішка, випивши чарку, почав тихим голосом розмовляти. Тільки лице його разом спало, щоби осунулись низче, два шморшки на щоках стали глибокі, очі потагло тріхи під брови, руки почали трастись.

Уліша Сидоровна попросила священника зостатись на обід. Лемішка за обідом їв мало, одначе підирепився и розвеселився. Всі сидувались его втішати, розважати, розказували про де-яких старих довговічних людей, одхилили його думку від смерті. Швидко потім всі вийшли с хати и посідали під причілком, котрій виступав у сад. Хазайка винесла пляшку з вишнівкою. Довгенько вони сиділи, випивали по чарці, балакали. Ясний день, здорове повітря, зелений сад — все те наводило на душу спокійні, не смутні мислі.

Священник пішов до дому. Лемішка забажав подивитись на свого внука, одначе не згадав про

Зростає ні словечком. Сама Лемішшка швиденько побігла до дитям. Лемішшка пішов по саду, а Яким сів на присьбі, не зводячи з його очей.

Не втрайми нічопами йшов Трохим стежкою по саду. Сонце кидало вечірнім промінням у бін яблунам і грушам і промизувало наскрізь кожну гілку. На псау, між вербами, було видно млин, а зверху виглядали всі астройки. Лемішшка окинув хазайським бком всю осілю. По всьому було видно, що його хазайське око не дримало на старості літ. Окрізь був поряток, чистота; все добре держалося, все лагодилось. Повітки не світили кривками; дубові комори стояли присто, не похидившись, хата була рийта новими вуликами. На мизу млин крутив усіма колісами. Проти сонця на темних колісах дуже ясно блищали нові приставляні лопатки, хазайки за кожним повертом колеса орібні проміння сонця ніби обжиті блисучкою водою. В одичинні двері миготіли нові товкачі ступ. Коло млинні вешталісь люде, зносили-з возів мішні млина шрийли в темноті дверей і знов вертались довозів. Завозу стояло дуже багато. Через гріблю снували проходячі люде. Робота кипіла; млин стукотів, гуркотів, як и попереу. А в саду тихо пліла жизнь; там палувалися яблуна: груші, вже одрізнялись од листу, були видні для очей и стіха гули гілля до добу; там пелі квітні, підганялася в гору трава готова під косу. Одні старі дерева в саду, ровесники самого Лемішки, нагадували йому, що не все на світі вічне, що не одім чоловік мусить скинути щийю під косу смерті.

Цей рік буде остатній рік його життя. Та думка не випадала в його з голови. „Надбав и всякого добра. Своими руками засадив садок, загатив гріблю, збудував млин. Мої комори повні всякого багатства. Я орав и сів, торгував, продавав; мої скрині повні грошей. Свого сина я вичив и довів до розуму; та чогось душа смутна и неспоїтна... Кому дістанеця моє добро після моєї смерті? Чи моє племіа істине овоощі з його саду? Чи мої внуки топтатимуть ці стежки, котріми я теперички ходжу? И закладав комори и хату з віковичного дубового коліддя на два людські віки. Хто ж покористуецця моїм добром?“

Тим часом Лемішшка принесла внучка и подала Трохимові. Старий легесенько взяв дитину на руки и поіс поїд яблунами. Спокійно лежала дитина и дивилась у гору очинятами, в котрих починала вже світитись іскра людської души. Над її очинятами висів зелений лист, а меж листом сиділи пучки груш та яблук. Через гілля блищало високе синє небо. Пташки тріпались, перелітаючи з дерева на дерева и плутаючи в гушавні. Дитя

роздвільлось на невіданий зріду образ, а сивий дід тішився його личком, його маленькими ручками. Лемішшка стояла оддалека и слідила очима за ним.

„Мій син, мій и внучок, та невістка — ворог мій“ йшла далі думка Лемішшина. „Вона одігла в мене мій рід, моє племіа, його сина, моїх внуков, вона своїми руками загребє мої гріпи, переведе моє добро добуте кривавою працею. А синові на думці чини та хрести.“

„Хто ж поміанє нас, старя, як ми помремь? промовив він вже голосно, наближаючи до шийки. Хто помілиця за нас Богу? Чи добро пам'ятати-муть наше імення наші внуки, що ми с тобою жили на світі, и надбали для їх усього добра? Чи мабуть затопчуть ногами и нашу пам'ять, що би слід нашого не зісталося...“

Уліша Сидоровна, нерозуміючи попередні думки чоловіка, сама не знала, що йому відказати и мовчки дивилась на його.

„Занишімо, старя, часть грошей на церкву, щоб нас поміняли, щоб нас записали в субітник. Купімо ми за живоття великий дзвін у собор, щоб він нагадував нашим дітям и внукам про нас, и добро дзвонив на все місто про нашу пам'ять. Нехай говорить людам, що жив на світі Трохим Лемішшка и жінка його Уліша... Нехай хоч дзвін глоситиме про нас до Бога...“

„То и купімо. Доволі всего зостанецця и дітям.“

Тихо вертався Трохим до хати поруч из своєю старєю. Лице його було зовсім спокійне. Его грізні очі, насупляні брови, и весь обвід лица світився добрестю и любовью, неначе після молитви абь якогось доброго діла. Малє дитя ссало кулачок и повертало очинятами на всі боки. Сонце світило вже тихим вечірнім світлом. Наймички носили воду, лагодились варити вечерю. Наймит зловив порося и держачи ніж у руці волік його за тин на закляння.

„Тарасе!“ промовив тихим голосом хазяїн: „Пусти порося! Нехай воно ростє!“

В загороді стояв скот, що вернувся ш череди. Неповорушно лежали коло ісель товсті волі, румігачи. Дійкотрі покляли рогати голови на тин и дивились в двір...

„Улішо! Не продам я цього скоту до різниць. Ради сего дня, нехай ці волі зостаюцца живі. Треба его попродать людам до плуга.“

Чуття близької годіни смерті, годіни, коли треба було покинути цей світ, рожжалобило душу Лемішшину.

„Чом та невістка не вертаецця до нашої хати?“ промовив сам до себе Лемішка. „Чи вже ж

доні хоче прийти до моєї господи тим слідом, що понесуть мою домовину?”

„Бо як би ти тави пішов та гарненько попросив..“ почала Уліша.

„Просити й кланятись я нікому не буду... Одна смерть хіба нахилить мою голову. А скоче перебраться до нас: про мене, — хоч і зараз, Скажи їй так, коли хочеш.“

Лемішшка передала слова Лемішки синові.

„Скоріше препаду в цім жидівськїм смітниківі, ніж перейду знову до Лемішки,“ одказала Зоса Якимові. „Коли старий хоче що небудь нам уділіти, то нехай передасть нам сюді.“

Зоса сподівалась, що вона недовго житиме на смітниківі. Вона сподівалась недалекі смерти старіх...

Лемішка пішов до протопіла, записав шісторі тисячі карбованців на дзвін и дав сто рублів на помин душі своєї и жінчиної „со чади.“ Швидко сторгували майстрів, швидко лився великий дзвін. Все місто загомоніло про Лемішку, про ёго скарб, про дзвін.

„Поспішайте, майстрі! лийте дзвона день и ніч!“ просив Лемішка. „Нехай моім дзвоном зазвонять по моїй душі.“

А тим часом, щоб виллвся голосніший дзвін, пустили брехню, що старий Лемішка вмёр. Перший прилётів до Леміщиної хати старий Пшепшинський и несказанно здивувався, стрівши Лемішку на самім порозі хати. За ним слідком прибіг дяк з псалтирем під пахою, потім дякон...

„О! голосний буде мій дзвін,“ реготався Лемішка, частуючи свата и церковний причёт.

„Ото ж знак, що ви сватуню будете ще довго, довго жити!“ говорив Пшепшинський солідким голоском.

„Та не всі люде будуть тому раді!“ одказав Лемішка. „Чи не прибігла вже мой дорога невісточка?“

Одної неділі заворушилося ціле місто. Дзвона привезли и поставили коло дзвіниці. Дітвори сиділа кругом дзвона, позлазила на дзвін: всі збирались дивитись на дзвона, в цвинтар. Після служби протоярей покрупив дзвона и поблагословив тягті на дзвіницю. Ввесь цвинтар був залитий народом. Лемішка стояв коло самого протопіла, в синім каптані. Коло ёго збюку тудилась Уліша. Сонце ясно освічувало сотні людських, чоловічих и жіночих голів. Швидко витягли и почепили дзвона на ёго місці. Всі дзвони здавались проти ёго малими ёго дітьми. Вся громада замерла и притіхла. Всі ждали першого благовіста; всім хотілось почути, яким голосом зареве здоровий дзвін. Діти пороздвляли

роты и невинтіцали очі на вікна дзвіниці. Тільки високо на дзвіниці було чути, як геларсно командували чоловіки.

„Вже!“ гукнув хтось на дзвіниці. „Вже! вже почепили,“ зашепотіли всі люде и заворушились сотні голів, як та комашина. Всі мастороцима дужа.

Коли це вдарили в новий дзвін раз, другий, третій... Рівно, цівко, голосно полився голос над цвинтарём, над містом. Мідь ревла и дзвеніла, аж хрест дрижав на дзвіниці, аж земля гула під ногами. У всіх людей заворушились руки. Всі хрестились и молились.

„Трохи не такий дзвін, як у Києві в Лаврі...“

„Як раз такий, як в Софії, на Старому Києві...“

„Ні! буде такий, як в Братському на Подолі, або в Михайлівському у Варварі...“

Такі слова було чути скрізь по цвинтарі.

Всі люде розходились, молились за Лемішку, поминали ёго на ім'я так, що всі ті слова долітали до ёго ушей. Лемішка стояв смірно. Добром світілося ёго лице, а Уліша стояла, згорнувши руки, мов преподобна.

„От-тепер и вмирати нестрашно!“ промовив Лемішка до жінки. „Будуть нас люде поминати и молитись за наші душі. Ми понесемо на той світ наше добре діло, а люде и внуки наші довго пам'ятатимуть нас.“

Протопіп попросив Лемішок на громадський обід у старостину хату. Лемішка з жінкою сиділи коло духовенства, на перших місцях. Всі їм дякували, всі їх частували, всі очевидки їх поважали. Тільки було й мови за обідом, що про дзвони. Один Яким сидів, насупившись, мало випивав, мало говорив. Ёму шкода було потрачених на дзвін, батьківських грошей, що мали бути колись ёго грішми. А Зоса сиділа дома и почувши новий дзвін, почала бігати по хаті, ламати руки и проклинати и новий дзвін и свого тєста — Лемішку.

Почалася осінь. Почала спадати жара. Помалу гасло гаряче проміння сонця, стиха згасала жизнь Лемішки. Ёго ноги слабли, очі теміли, голова стала зовсім сивою; прямий стан дуже зігнувся. Лемішка мовчав, бо не любив нікому жалітись.

Почалися на дворі приморозки. В саду листя посипалося з дєрева. Вже збирали огородину, звозили остатній хліб, зривали баштани, закидали кабанів на годівлю. Лемішка сам дивився за всім, тупцая коло всєго, хоч ёго душа вже чула, що ёму не істи зімою овошів минувшого літа.

Одного ранку Лемішка вийшов у кухню и попросив води вмиватись. Голос ёго зовсім опав, ноги заточились під ним. Трохим, як старий дуб,

похилився на стіл, потім на лаву. Наймички маробили кріну. Прибігла Уліша Сидоровна. Лемішка лежав на лаві, жовтий як мерць, з закритими очима. Всім здався, що він вже неживий.

Через хвилину він розсвітаючи очі, просів усіх тихим голосом не турбуватись. Їго перевели в світлицю и положили на ліжку.

„Улішо!“ насілу промовив він. „Попроси священників. Я хочу маслом-соборуватись.“

Уліша Сидоровна розіслала слуг до священників, розпочала варити обід и готувати все на маслосвятню. Швидко потім в світлиці завіталося духовенство. Паламарі вбирали в ризи міських священників. Перед образами, и на столі, в руках у священників, палали воскові свічки. Серед хати, прямо на канані, стояв засланий білою скатертею стіл. На столі стояло дві великі миски с пшеницею. В одній по пшениці було натикано сім свічок, а в другій стирчали квачики с паличок обмотаних білою ватою. Священники стояли рядом коло столу и правили маслосвятне. Дим з кадильниць густо розходився хмарами по всій хаті. Вікна и двері були одчиняні. В хаті и в сінях товпилось багато людей. Лемішка, старий, білий як молоко, в білій сорочці з ростебнутою пазухою, сидів на канані. Подушка лежала за єго спіною, одначе він не торкувався до неї плічми и сидів рівно. Єму не хотілось перед людськими очима стогнати, хилитись од слабості. Їго бліде лице ще-більше осунилось; очі були спущені до долу. Він кривився для людського ока; хоч сіва голова єго хиталась уже и просилась на вічній покой. Уліша стояла коло священників, дивилась заплаканими очима на образи, хрестилась и тихо кланялась. Поруч з нею стояв Яким, спокійний, задуманий, а коло єго стояла Зося. Очі Зосі були обернуті на вікна. Й був тяжкий той церковний обряд. Вона прийшла на єго, щоб тільки одбутись од людського нарікання. Ще більше зібралося народу. З усєго міста зійшлися старці. Діля заглядали в вікна. Ще густіше пішов дим с кадильниць, ще голосніше заспівали дяки. Де-які молодіці були заплакані. Все в хаті дуже нагадувало похорон. Недоставало тільки домовини та мертвого тіла, та жіночого голосіння. Тяжкий обряд маслом-соборовання, нагадуючий про близьку дорогу на той світ, здавця, наводив сумні думи на поморщене чоло Трохіма. Ні разу не підвів він очей, не глянув на гурт молячихся и плачущих людей, що стояли лицем до єго лиця, проти єго. Священники по черзі підступали до єго помазували єго елєем, як неживого.

Скінчилась одправа. Народ молячись, повиходив с хати. Священники порозбирались. Трохіма

поклали на ліжку, Уліша Сидоровна почала давати обід. Духовенство и гості загомоніли, и забули навіть про недушого, випивши по чарці.

Пізнім вечером Лемішка оддав Бєгу душу, тихо, спокійно, ніби заснув. Все своє добро він одказав синові, просів єго доглядати и не покидати до смерті матері. Пізною добєю, на тім самім місті, де стояли столі з обідом, де гомоніли гєсті, там лежало тіло Лемішки. В головах стояли ставинки. Перед образами дяк читав псалтїр, по закутках, сидючи, дримали бабї, а в одчиняні вікна дивились в хату ясні зорі з далєкого синєго нєба, з далєкого невідомого краю... Почало на світ благословїтись; сонце кинуло зза гори першпї промінь; на дзвінці собора задзвонили по душі Трохімовій. Голосно и жалїбно гув новий дзвін над містом, довго розливавсь єго голос, тоді як вже затїхли другї дзвони. Подалї дзвони по місту звістку про Трохімову смерть. Всі люде збиралися до Леміщиної хати; входили и виходили с хати од ранку до вечора, од вечора до ранку; всі молились и поминали душу покойника.

„Підї, сїну, та назбірай сім священників,“ говорила Леміщуха Якимові, „поклич багато дяків и діяконів, позабірай цехи з усіх міських церков, та поховаймо твого батька гарно и пишно, як слід, по закону. Пішли, сїну, під церкву та позбірай всіх старців и вбєгих людей, роздай їм милостиню та попросї на обід. Твій батько жив и нажив; в чим пом'янути єго душу.“

Пішов Яким по місту, поїхав по сусіднім сєлам и назбірив сім священників. Задзвонили дзвони по всіх церквах, всі цехи понесли перед домовиною. За домовиною йшла незлічена сіла народа. Позбірився на похорони увесь рід Лемішов, що небули в єго домі с того часу, як Зося перейшла до свєкра. З великою процесїєю занесли Трохіма попереду в собор, одправили там велику панахїду, а потім поховали на цвинтарі, коло церкви. По ширєкому Леміщиному двору були розкладені дошки, поставлені столі для старців и вбєгих, а в хатах обїдало духовенство, рідня и всі знакомі гості. Вже пізнім вечером, встаючи зза столу, заспівали ще раз „Вічную пам'ять“ Трохімові — и понеслася та вічна пам'ять по всій осєлі єго, де він жив и працював, садив и сїяв, понеслася та смутна пісня и по саду и по оборах, и по огородах, де кєлись хєдїла єго хазїйська нога, дивилось єго хазїйське око. Ще раз нагадала та пісня, що вже нема хазїїна в господі, що він усє, все покинув и пішов у якусь далєку, невідому сторону.

(Далше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.
(Дальше).

Третий сѣдѣ.

Марѣнна хата — Рамо.

КАТРУСЯ

уходить въ шитячкомъ и сѣдає собі під вікни.

А вінъ такъ все ся журить!... Най ся журить!
Мені до него що?
плаче.

Хіба вінъ братъ,
Чи що мені? — Го дяничокъ приймили
Ді на годованця — а білшъ нічо!
А вінъ нехай ся журить! я и гадку
Гадати вже про него білшъ не буду,
Кобихъ шириньку су му лишъ дошила —
Їй Богу що не буду! —
утираєся.

Да ще й очи
Чогось мене боля! — а то мабутъ
Відъ шитей та відъ шитей! — О коби я
Лишъ су ему дошила — білше вже
Нічо не буду шити!
обзирає шириньку.

О коби то
Я знала, ти шириньчко моя,
Що будешъ до сподоби ти ему! —
Коби я сего знала! — Най не буде:
Хіба мені до того що? — Аби —
Аби я му ушила — та аби —
Приймивъ! — А якъ не прийме? — най не прийме!
А я ій другому — о ні! не дамъ
Я другому шириньку, лишъ тому,
Кому она ся шила! — бо у другихъ
Є сестри — най імъ шнують, а у него
Нема сестри, ні... що я? ехъ та мама
Убили би мене — якъ би дізнались —
Що я отце подумала! Я ні —
Я, я — его — не — люблю!...

МІГАЙ

уходить въ мереженимъ ярмомъ, приперає го до стола а
самъ сѣдає собі на покуті.

Нея де? —

КАТРЯ.

складаючи шириньку.

Пішли десь у село. — Відти до вуйни
Казали що повернуть, Довбушники.
Да вони не забарюєся. — Отъ и ширинька
Вже ваша вамъ готова. —

МІГАЙ

и не зважаючи на ю.

Йди кажи,

Най йде ловить воли. —

Катря кладе шириньку о перед Мігає на тарели, а сама иде
на двіръ.

О мій ти Боже!

Якъ чобаномъ въ угорскихъ полонинахъ
Воли я голубіи випасавъ:
Тогди не знавъ я, що надъ сині гори
Ще краще може бути що на світі.
Якъ при флюяри грі сходило сонце,
Такъ при флюярі сонце й заходило
Въ зелені смєречині — й якъ вечерну
Тримбітоєвъ витали вівчари.
Такъ досвітну витали чобани
Тримбітоєвъ святоєвъ — и тямъ вічнимъ
Золотоокимъ зорямъ на Ивана
Живні вогні палили по ділахъ,
И аркана ходили округамъ,
А я напередовець! — О — тогди,
Тогди не знавъ я кращу долю въ світі,
Якъ ті зелені гори — а теперъ —
Упала ясна зоря съ того неба,
Вселилася на вквічені землі
Тай душу мою запалила? — За що?
О за що ясна зоре? — — Йди світи
Назадъ у синє небо — йди! а я
Назадъ вогні святі ти буду власти,
Назадъ святий арканъ тобі вєсти,
Й молитися до тебе — тутъ не могу —
Не могу ясна зоре! — наші очи
За грішні, щобъ такъ зъ близка ся на тебе
Дивити! йди на небо! йди на небо!
А я съ тримбітоєвъ у гори піду
О думожъ моя — думо! —

О не такъ —

Не такъ учиню я, не такъ я зробю:
Орати піду я у чисте поле —
А тамъ приору думу свою браздовъ
И папороть посію разомъ зъ рожевъ!
Вна може прийде въ роси, на Ивана —
Якъ папороть цвєстиме — о! и найде —
А білшъ нічо не хочу! моя Зоре —
И найде мої думи въ папоротехъ!
Я білшъ нічо не хочу! — Ні: и то —
И то не хочу я! — На віщо знати
Тото тому, що го не зрозумівъ? —
Тото тому, що го не смівъ знати? —
Світи о зоре ясна ти на небі —
Не знаючи кому ти світнєшь, ні
Тобі вінъ кажучи! — О въ поле — въ поле!
бере яремъ и иде,

КАТРИЯ

уходять съ китицевъ калини, складае їй въ пучокъ.
А вінъ пішовъ у поле! — О чому я
Не сонечко то ясне, що на небі!
Оно на него дивиться въ одно!
Вно сміється дивити му у очи,
Вно сміється до него усміхати!..
Да що таке я се? — — що хтось гадавъ би —
Що я го съ правді — люблю!.. Ябъ потала
Відъ сорому у землю!.. О чому я
Не в хотъ квітковъ рожевъ — ні, не рожевъ,
Бо рожа тернемъ коле — а чому я
Не в хотъ севъ калиновъ, севъ червоновъ,
Я введе виросталабихъ, де вінъ —
Де вінъ ногоєвъ ступить! да не такъ,
Не такъ красно — а краще! сто разъ краще!
А вінъ пішовъ би въ поле, та найшовъ би
Калину при долині! — О лишъ то ні!
Бо я почервомила би — — а мама!
Я би потала въ землю! — А Иванъ що
Би зъ мене вже сміявся! —

ИВАНЪ

уходять съ кресакомъ.

Добрий ранокъ
Катрусечко голубко! — Чо така все
Смутна та невесела? —

КАТРИЯ.

А чо ти
Такий усе веселий та охочий?
О якби кождий знавъ у сему світі,
Чого вінъ в смутний, чого веселий,
То би не було ані тихъ смутнихъ,
Ані веселихъ въ світі! — Вуйна дома? —
Га? —

ИВАНЪ.

Моя мама дома, а Лесё
Пішовъ у гори рано полювати,
Казавъ що завтра прийде. — Де Михайло?

КАТРИЯ.

Пішовъ орати въ поле на пшеницу.
А мама не у васъ? Онн казали,

ИВАНЪ.

Я видівъ тітку якъ инла въ село.
Ади що я принієсъ ти?
внймає зъ ширнякн яблуко.

КАТРИЯ.

Яблуко?
Я яблука не беру! — мама кажуть,
Що яблука міжъ тими лишъ даються, —
Що ся кохають! А —

ИВАНЪ.

А ти мене
Не любишъ же, Катрусю? —

КАТРИЯ.

Ні, не люблю.

ИВАНЪ.

А я тебе такъ люблю! Бігме Боже —
Що люблю Катречко! Коли не віришъ, —
Спитайся у Михайла — бо Михайло
Давно вже знає Катре! — а ему
Оногди ще вповівъ!

КАТРИЯ

Колижъ бо я
Тебе не люблю Иване! — А тобі
Не соромъ про таке и говорити?
Я бігме скажу мамі! —

ИВАНЪ.

Охъ лишъ то ні!
Катрусечко лишъ то ні! — золота!
Та яби вмер відъ разу! — На тобі
Се яблучко — та мамі не вповимъ лишъ!
А я вже білше такъ тобі не скажу!
Гй Богу що не скажу! —

КАТРИЯ.

Що не скажешъ?

ИВАНЪ.

А то що я тя — люблю! — А кресакъ
Вберешъ мені, Катрусю?

КАТРИЯ.

Уберу!
Лишъ білше не кажи такъ! — Ти розумний
Иване, такъ не файно! — А кресакъ
Якъ, хочъ, аби убрати? — по гуцулски
Зъ галёнами та пави, чи таки
По нашему у квіти? —

ИВАНЪ.

О у квіти!
Катрусечко въ квіти! — Я не стрілець!
Тиму я й свій кресакъ, що мавъ відъ батька,
Лесеви дарувавъ! — Пишнимъ пишце!
Стрілцеви що стрілецьке! бо й мій батько
Бувъ виславний стрілець! а я волюю
На хлібъ святій робити! — Що Лесё
Вже въ насъ не внамовявся, щобъ инла
У гори ми сидіти! — Не пішовъ бихъ!
Въ тихъ горахъ такъ якось... у горахъ жити —
Зелізеі безпеки треба! тамъ
Зза кождого корча ти смерть ся дивить!
Ще й кажуть, якъ нечистихъ духівъ Богъ
Пускає въ семий день на прохолоду,
То вини идуть у гори — и на скалахъ,
На пиляхъ, тужать та приповідаять
За давнимъ своїмъ равмъ! —

КАТРИЯ.

Охъ мовчи,
Бо я бояти мусь! — А ти бервінокъ
Иване любишъ?

ИВАНЪ.

Любно! вінъ цвите

Такъ голубо якъ твої синні очі!

КАТРЯ.

А въ мене очі фанні?

ИВАНЪ.

Охъ Катрусю! —

КАТРЯ.

Ну — а Мігай бо каже, що у мене

Якъ у синиці очі! А въ синиці

Які Іване очі? —

ИВАНЪ.

Я не знаю!

Я въ очі ся синицямъ не дививъ.

Але що твої очі якъ дві зорі,

Якъ дві найкращі зорі — добре знаю,

Ба я не знаю вадъ, чи твої очі

Не є ще кращі зорей!...

КАТРЯ.

Та бо фе!

Ти зновъ по своєму!... я скажу мамі,

Що ти когди мій голубничокъ

Да рожами обтикавъ! — Чо Мігай

Таці не робить збитки? — Мама йдуть! —

Іванъ утікає.

МАРФА

уходять у хату прядучи. Катря плаче.

А чо? — чого ти плачешъ?

КАТРЯ.

А! чого!...

Коли вінъ такъ ся журить!...

МАРФА.

Хто? — Іванъ? —

КАТРЯ.

Ні! не Іванъ!...

МАРФА.

А хтожь? — кажи! —

КАТРЯ.

Мігай!...

МАРФА.

Не будьме нерозумна? —

КАТРЯ.

А! а якъ

Вінъ піде, та ся втопить?...

МАРФА.

Йди въ кімнату,

Умийся!

Катря йде.

Діти, діти! — О мій Боже!...

А я такъ сподівалася, що васъ

Побачу въ слюбні парі! та здається,

Що Богъ не такъ судивъ!... Небесна воля! —

Най була би н съ нимъ — щобъ добра доля.

Иде за Катрєвъ.

(Дальше повичень наступили 4. 5. сцѣ; надруковані уже єс
30. и 31. г.)

МОЄ ГОРЕ.

Сижу тихо у куточку,

Роренько уснуло...

Най дримає хоть годичку.

Боюсь навіть люлю

Заспівати... Свѣте люлю...

Мати ним дитину

Приспляє у колисці,

Дитину єдишу...

Я боюсь... щоб не збудити

Тяжке мое горе,

Велике як свѣт Божий,

Глибоке як море...

То не вітри, то не буряі

Б стецу та загули,

Вороженьки мої люті

Голосно гужули;

И мое горе, мое лихо

Дрімлюще збудили,

И знов криваві по личеньку

З очей ся полили,

А серденько наболіє

Умліло у груди.

Мовби мійні скавать хтіло

„Довго се не буде.“

Ой над Прутом въ Буковині

Чорная могила,

А над нею березонька

Гілля нахляйла,

И плаче, плаче до сѣд сонця

Дрібною слезою;

А Прут грає, мов співає

Хвлями, водою:

„Тут він, тут він спочиває.

Горе вже уснуло“ —

Згинув молод-євромиха —

Моб єго не було...

Давидо Млака.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Дальше*).

VI.

Заручини.

Десь по опівночн приходить молодий з своїми
боярми (сватами**) и дружбами) и своїми музика-

*) Невмістила ся в попередущім ч., и має прийти межа
N. 21 а 23 пісня:

24. Ой чи вогонь горить,
Чи половинь палає?
То на Мариси
Зеден вінок сиве!
А на неї се
І матінка ззирає.
„Ой не ззирай се,
Матинько, на мене, —
Не сходила я
Такого вінце у тебе:
Купив го мині
Мій миленький у Львові,
За сто золотих,
За чотири червоних.

**) Сватів має дво молодий; буває їх 3—4 пар, (можна и
більше) — чоловік и жінка; сват и сватова; — свати,
староста и оба дружби називаються вкупі боярами.

ми; дружба ставить на стіл горівку. — Молоду сховали в коморі и показують насамперед першу дружку за неї, потім другу дружку, потім сестру молоді*). Сі не приймають її за молоду, вони кажуть: „А деж то наша молода? — наша була така й сяка“ (вихваляють.). Аж за третім разом виходить молода с комори, и стає до заручин: Кладе руку на стіл; на її руку кладе молодий свою; потім її батько й мати и вся родина, и другі господарі й господині; и кожде, владучи руку, дарує молоду: обіцює їй: „я дам рантух; я ягничку, я те й те, и т. д. Потім співають:

25. Вже Марисунє
По заручинах!
Погадай же ти собі,
Та як же буде тобі?
А в чужої матіноньки
Сніданенька не буде,
Обідець під полудне,
Вечеренька о півночи —
Виплачеш чорні очі!
Вечереньку на стів дають
Марисуню висилають:
„Иди, Марисю, по воду
До далекого броду.“
Нім Марисє з водов прийшла,
Вечеренька вже відійшла,
„Помий, Марисю, миски
Не стало тобі лижки.“

Молода виносить с комори молодому сорочку, що сама їму вишила, червоною стяжкою застягнуену, а на сорочці вінок. (Як прийшла з села, то вінок молодого свиннула а свій наділа.) Молодий приніс їй рантух**) и чинець. Молода закладає тепер вінок на шапку; шапан у молодого и дружбів смушкові, високі, великодні, и їх не скидають вони через ціле весілля, ні в хаті, ні при іді. Дружка виносить рушники и молода роздає їх боярам молодого, що прийшли з ним (три або й більше пар).

Сідають віттак за стіл. Молодий и молода лізуть через стіл и сідають під образами з обома дружками, свати и дружби стоять с переду перед столом, танцюючи; дружки за столом також до них потрісаюц ця. Музики грають, сидячи також ко-

*) Ніколи не буває дружкою сестра молоді.

**) Тим то дівчата на Андрея, запаливши ключа, питаються в него: Палюх, палюх, палюшок,

Чи принесе (ямарек) рантушок.

Оже принести дівчині рантушок — значить оженився з нею.

до стола, з глухого кінця (від постелі.) — Дружки й собі прибирають своїх дружбів: беруть від них шапки и пришивають до них „квітку“ (з барвінку шпнтій маленький віночок) и довгу стяжку; прибравши шапку, дружка бере собі її на голову, стає на лавці, й приспівує:

26. Подивисє дружбонько
На мене,
Краща я дружечка
Від тебе;
На мині шепочка:
Дрібний мак!
А ти дружбонько
Сиди так.

Мусить собі дружба шапку викупити: староста тримає тарілку, а він кидає в ню гроші, по трохи; торгуюцца: дружка каже що мало, староста дружбу принукує: „ей дай ще,“ и дружба докидає, аж поки дружка не змирає, що вже буде тільки, що її стяжка вартує. Тоді бере гроші, и піддає дружбі шапку (так и піддружка с піддружбою). Потім вечеряють.

По опівночи розеходицца гулявшя „челядь“. Віттак иде и молодий з боярами домів. Молода йде ночувати до дружки.

Дальше буде.

СПРАВОВДАННЄ

з засіданій виділу товариства „Просвіта.“

Засідання осьме. 14 (36.) мая 1869 р.

Голова: И. Вахляниць.

Притомні члени виділові: дрь Сушкевчъ, дрь Огоновский, Партицкий, Ромацьчук, Борковекій.

На порядку деннімъ: одобрєнє приладженє прибираних матеріалів до читанки для сільських людей.

Секретаръ товариства п. Партицкий предкладає згадані матеріяли. Прочитано кусникъ по куснику и прийято зъ деякими поправками, всі предложені статейки; рішено додати еще одєвъ кусєнь поучаючий, котрий достарчити взьвѣ на себе Голова, и кілька забавнихъ, дрібнишихъ, такъ щобъ читанка сягала обємомъ до двохъ аркушів друку. Постановлено надписати книжочку: „Воря, читаночка для сільськихъ людей. Часть I.“ рішено відтакъ видати її у 2000 примірникахъ, и покласти ціну таку, щобъ лишъ видатки на накладъ вернули ся. Всєго заходу біля видання приймивъ ся п. О. Партицкий.

У Львові дня 14 мая, 1868.

Секретаръ:

У. Ромацьчукъ.

Голова:

И. Вахляниць.

ПЕРЕПИСКА.

— Шп. Сев. Г. 32. число послялали ми ще всімъ на село.

— Шп. Меліт. В. Про яку посланку пишете? пісні Волощука ми не одержали.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выноши:
На „Правду зъ Dodat-
комъ“: У Львові на р. 5 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.
На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

иcьмо наукове и лишерашурне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Administra-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламацїи, неопечатанї,
приймають ся на почті безплатно.

П Р О Ч Е Н Н Я

Картїни з волицьскої України.

Ивана Нечул.

(Різ дальша.)

Зараз після похорона старого Лемішки Яким перейшов в батьківську хату. Зося чула себе щасливою и веселою. Старий Лемішка лежав у ямі; земля надавила йому груди. Ніхто їй не дорікав. У хаті ніхто їй не приказував. Вона бачила себе тепер правдивою хазяйкою в господі. Давня її дума, давня її мари, тепер ставали ділом: и хата, и сад, и земля, и млин, и грощі — все те було вже в її руках. Одною тільки вона не могла перенести, — гудіния того двора, що покійник Лемішка купив для собора.

Ще не минули сороковини по Трохимовій смерті, а його господу вже руйнували и перероблювали. Зося всім верховодила; вона хотіла з старинної, простої хати зробити хоробший городський дім. Швидко майстри викинули стінку між старою світлицею а кімнаткою, и зробили з неї одну просторну гостинню. Малі вікна й двері були прорубані: из сіней була перероблена хатина й сінци. В хатах лежав уже новий, чистий поміст. З старих хат вийшли просторні, панські покої. Великі вікна були завішані плетеними тонкими завісами. В хатах скрізь була розставляна європейська мебіль. З двацять великих старих образів було винесено до кухні. Покоївка дівчина, нянька, ходила чисто вбрана. Всі звичаї були вже міські: в ранці пили чай, обідали пізно. Малі Якимові дитя вже бігало по хаті ўбране як лялька, а друге вже лежало в колясці. Сам Яким говорив з Зосею по польський. Малого дитяти Зося не веліла пускати до кухні, меж прислугу, що б воно не вчилось говорити по мужичий, тоб-то по Український.

Уліша Сидоровна заправляла ще всім хазяйством: и млинном, и садком, и скотом, и птицею.

Яким ходив до канцелярії, він не мав часу на все в домі звертати увагу; а Зося була дуже рада що мати так добре скрізь справувавшись. Тільки швидко старі мати запримітила; ще їй дають усю волю клопотатись, та не дають волі користуватись усім добром; швидко вона побачила, що на старості літ вона стала слугою своїх дітей, а не господинею в своїй хаті.

Приходили Різв'яні Святкі. Улішці приснився сон, ніби вона сама сидить у світлиці, яка вона була ще поперед. Ноги це рипнули двері; в хату ввійшов старець, обвішаний торбами. Вся одіа на йому була драна, вся в латках так, що небуло на йому нічого цілого. Одною рукою він опирався на мильцю, а другу простягъ до неї и почав жалібним голосом просити милостині „Христу радн.“ По його голосі Уліша спізнала покійниого свого чоловіка, але борода в його була довга та сива аж біла, лице бліде чорне неначе припало землію. Голос його був такий недужий, тихий, як перед смертю. Він просив милостині таким жалібним голосом, як найбідніший, найпоследній старець.

Уліша почала розказувати сон дітям.

„Ви б, мамо не часто думали про покійниого батька,“ втішав її син. „А то ви все думаете, а батько вам и сніцца.“

„Ні! не те сїну. Душа твого батька просить помочи с того світу. Я хочу поставити обід за душу покійника на третій день Святків.“

„Що ж то за обід?“ спитала її Зося, котра не розуміла добре, бо ніколи не бачила як справляють обіди.

„Треба повлізати дужовенство та ніщых и вбогих людей, та одправити велику панахїду, а потім поставити обід.“

„То це такий обід, як справляли по батькові похорон?“ спитала Зося.

„Еге! стеменно такий,“ одказала мати.

„Алеж тоді ми нагодували душ сто одних старців та вських людей, душ с трийцять попів, дяків!..“ крикнула Зося.

„Еге!“ одказала мати.

„Які буде користь душі покійника, як ми нагодуємо сто дармоїдів?“ промовив Яким, котрому тем не дуже хотілось справляти обід.

„Яких же дармоїдів? Хто ж видав так звати божих старців?“

Яким трішки не проговорився, ще ставити обід — все рівно, що купувати дзвони. Самі зуби якось вдержали йому мовч. Щоб не розгнівати старі матері, він почав уговорювати її, одкласти обід на літо.

„Тепер, мамо, зима. Хаті наші не Бог-зна які великі. Де ми будемо садовити тих старців? А прийде літо, можна буде и обід варити на дворі и людой садовити на огоріді.“

„То треба ж хоч наехідку одправити! що-б заспокоїти душу покійного“, промовила Уліша.

„Наехідку... можна й одправити“, масілу вимовила Зося, що б не гнівити матері.

Вже надходить третій день Свят. Уліша веліла розчиняти и хліб, и печево паланиць и печево кншиш и пироги; веліла різати двоугусей, порося..

„Мамо! нащо-ж ми будемо так багато напикати й наварювата? Це ж не обід, а тільки панахїда. Дамо духовенству закусау, та й годі!“ вговорювала Зося. „Адже ж ім треба буде ще й гроші платити.“

„Про мене! порадуйте вже ви самі!“ промовила з серцем мати. Не без того, щоб и родичі не прийшли! що б и старець який не попросив хліба.“

„Не сердьтесь бо мамо! Ёй же Богу, я говорю правду! Доволі буде кншиш та пирогів.“

Наймичкй спекли кншиш и пирогів.

Цілий вечір слези душили Улішу в грудях. Вона вже не сміла сама порядкувати.

На другий день, у ранці, тільки син згадав про панахїду и пішов до цєркви, щоб запросити священників. Уліша заслала в світлиці стіл, поставила на столі мисочку з кншима, яблуками и пирогами, як поводниця, и кинулась готувати закуску. Ключі були в невістки, а невістка ще спала. Улішті здавалось що вона ніби в чужому домові задумала справляти панахїду.

Вже задзвонили в соборі на „Достойно“, а Зося тільки що прєкїнулаась, звеліла принести купіль, налити овропів и почала купатись. Горілка, наливки — все було не точене. Вже духовенство йшло з Якимом по двору, як Уліша дрижачими руками почала точити и наливати в пляшкй наливку. Вона бідше розливала, ніж наливала.

А Зося тим сумним ранком роскошувала в купілї. В її опочивальні було тепло як в вусі. На ліжку лежали пухові подушки с тонкими наволічками. Над ліжком хмарами висіли тонкі, чисті завіси. Зося вийшла с купілля. Чисто убрана покійва

обгорнула її білими як сніг простираними и вона знов потонула в духовїх подушках. Сама тоді рознісся по хатах смутний гóлоє похоронних пісень и страшно вразив ухо Зосино. Вона веліла мерції поприняїти всі двєрі. Духовенство, затушивши про обід, и згадавши про ті роскошні, багаті обїди, що колись бували в покійного Лемішки, — з усєго міста зібралось на панахїду. Гóлоєно загуди здорові голоси „вічну памъять“ Трохїмові и в переробляних хатах вже давно його памъять була вічною. Ніщо не нагадувало в новїх світлицях про старого Лемішку. Одна тільки Уліша в тёмному корсеті, в тёмній свідвиці з богомольним видом, заплаканими старими очима, нагадувала про покійного хазяїна тієї господи.

Духовенство сідо за стіл. Паламарі й дяки були одрізняні од священників и дяконів, як козлища од овець и пішли закупувати до кухні. Уліша Сидоровна звеліла давати закуску. Закуска була бідненька. Зося не звеліла напикати багато пирогів. Повбірані наймичкй бігали, ровставляли тарїлки, сервети, ножі, вилки. Все було чисто на столі, по панськи, та трапєза була вже багато скудніша як було колись при старїх хазяїнах!

З малєнького, гарнєнького графинка, малєнькою чарочкою духовенство винило по чарці, и... горілки було тільки на дві. Всі взяли по пирїжкй, и — пирїжків осталоє зó два-зó три. Пирїжкй були малєськї, та що декотрі дякони вклали їх в рот, не перекусуючи. За пирїжками подали печєні карасики, дуже смашні, смажені на маслі, адє всім досталоє тільки по одному карасикові. Випили потім по чарці наливки, а бідше пляшок не приносили. Зося звеліла не давати багато пляшок на стіл, що б духовенство не довго засїджувалось. Всі батюшки не вірвали, що б на тім закуса свінчилась; всі сиділи, балакали, ждали обїду. Однак же об обїді не було й чутки. Минула годїна. Вже гóсті истомились, балакавши. Гóлод страшно нагадував про обід. Всі памъятали давні, сїті обїди, и... не піднімались из-за столу. А обїду не було, та й не було. Протопоп так и витерпів и спитав Уліши; „а що обід не готуєцца?“

Уліша замїшалась, промовила: „вбачайте! я... невістка... не встїгла...“ С тїми словами вона встала, за нею встали и всі гóсті, котрі тільки за столом поцòкали вилками об порожні тарїлки та й пішли голодні до дому.

„Еге! ге!“ гримали священники. „Вічна памъять старому Лемісці и єго обїдам! В цїм дому щось инчим дұхом тхне. Невістка невїйшла с своєї кїмнати, помолїтись за дұшу покійника!“

„Полька! Полька! загомонїли всі. „Не дурно ж тут и наймичкй цвєнькакоє по ляхівськїй.“

В кухні паламарям було ще гірше. Ім досталося тільки по пиріжечку. Они взяли в руки по пирогови, а на тарілці, як на сміх, застався один пиріжок.

„Давайте, будемо виміратись! Кому достанецца пиріг?“ сміялись дячки.

Соборський паламар похопівся и загріб той пиріжок своєю шароюю п'ятірнею.

Зачувши про обід, сіла старців кинулись до Леміщного двору. Яким звелів занести двері и подавати їм в квартиру по шматочку хліба. Довго вертілись старці не під хатою, не розуміючи, чом їх не просят на обід до тієї хати, де недавно так привітно їх приймали, такими багатірськими, щедрими обідами.

Уліша за обідом нічого не їла. Прийшов вечір, — вона й не вечеряла. Її душа була смутна, серце не спокійне. Її душа говорила, що така панахіда не піде за душу покійного, що Бог не прийме її, що не полегша душі Трохимовій на тім світі. Цілий день з думки її не виходив у неї той сон, те смутне лице, та драна одіжа, ті торби, той Трохим що приходив до свого дому ніби пресіти милостині. Щось невдаме ніби шептало їй на вухо, що душі покійного не дуже спокійно на тім світі. Вся душа її мучилась и боліла за чоловікову душу.

Другого дня Уліша встала с постелі ще смутніша. До півночі вона обливала слізьми свою подушку. Вона чула, що вона вже не хазяйка в своїй господі, що вона не сміє спекти и зварити, взяти и дати, як би їй схотілось.

„Чого ви, мамо, плачете?“ питає син. „Настане літо, поставим за батьва великий обід, як и давнє колись ставили за животтє покійного.“

„А чи добре ж буде єго душі ждати там, на тім світі? Отцієї ночі знов онівся міні твій батько. Йду я ніби до церкви в неділю; прихажу на цвинтар, рсв'язую хустку и починаю роздавати старцям пироги та гроби. Коли двелюсь — між старцями стоить твій батько. На єму світа ще поганша, торбів — ще білше. Єго лице ще чорніше; насиду я пізнала єго! Він упав міні в ноги и жалібним голосом просив милостині. Я покляла єму в руку пиріжок, коли двелюсь, єго рука чорна, як земля; тіла немає, одні тільки кістки. Тоді піднявся з землі, взяв мене за руку и повів. От идемо ми вже ніби с церкви до дому, приходимо до грєблі. Гляну я на воду — грєблі немає, тільки один млин стоить и меле на всі молєса, а через воду лежать млади перекинуті с каміня на камінь. Під владиами вода ревлє, як на лотках. „Иди за мною!“ промовив до мене покійник. — „Не піду! боюсь!“ кажу

я єму. „Иди, не бійся, промовив він, осміхаючись, и повів мене через хитіу кладку. А вода кипіла під кладкою, кидала бризками міні під ноги. Глянула я в низ, голова моя заморобилась и я прокинулась...“

„Ви б, мамо не думали багато про покійного батька! Що думаєте, те вам є ррница.“

„Ні, сину! Душа єго просить помічі. Треба найняти сорокоуст.“

Найняла Уліша сорокоуст, понесла під церкву милостиню, роздала старцям де-яку одіжу покійника, и душа її заспокоїлась. Чоловік перестав їй снитись.

„Колі б ви знала, що про вас и про нашу паню сєгодня говорили на ярмарку?“ двігоріла наймичка-лепетуха, чухаючи язик об свої зуби.

„А що ти там чула?“ питала Уліша.

„Та там розказували, таке, що й говорити ніяково! Говорили, що як прийшли до нас священики с хрестом опівдні, то ніби ви й молода наша пані ще спали. А священики прийшли та покропили вас на ліжку свяченою водою, а потім пішли с хрестом далі по хатах и застали молоду пані в купілі, покадили трохи друсом купіля та й вернулись до світлиці и почали правити панахіду... И Господи! та там вам цєлі таке, чого вже й не було! Не знаю, чи говорити вже, чи й ні?“

„Та що ж таке? доповідь вже, коли почала?“

„Та як печали, ніби та, правити панахіду, то ніхто й не зійшов до світлиці. А як сіли люди та дяки за стіл, то й не було ним и душ покійного хазяїна пом'янути! Бо, кажуть, ніби молода пані все позамикала и ключів вам не дала, що й вилаяла! А попі й дяки прстукали заграничними видєльцями по німецьких тарілочках, та с тим и пішли. И обіда людського не поставили! Та там сміюцца з вас, що ви зробились за старість Лихівкою, и що молода пані всім керхєвєдить, а про покійного хазяїна всі забули, начє й на світі єго не було! Ой Господи! чого ви вищаня не лепотали! Єй Бєгу не знає, чи казати чи й ні?“

Леміщиха мовчала. Наймичка зрозуміла, що треба казати и знов затріпала язичком.

„А як почали старці сходитись на обід, то єй Бєгу, и присяй Бєгу, и побий мене святій хрест! говорили, що молодий пан звелів опустити с ланцюхів собак и цькувати тими псами нищих! и своїми руками запер сіннішні двері! Єй Бєгу и присяй-Бєгу! божусь, присягаюсь и буду землю їсти, що говорили так!“

Леміщиха на сіду на ногах стояла. Вона бачила, що все місто знає, що вона не господиня в

своїй хаті, що вона на старості літ стала пані, забула про покійного чоловіка, насміялася з Бога, з священників, з святих звичаїв, з душі покійного...

(Дальше буде.)

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія въ пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.

(Дальше).

Шестий сгидъ.

ЦОРА.

Імро! на зустрічъ бідше щипючи, якъ кажучи: Они є тутъ, а Імро! вни є тутъ! Вни тутъ, вни тутъ є, Імро! я найшла! Найшла чого шукала! Імро! Імро!

ІМРО.

Найшла?

ЦОРА.

Довбушуківъ! Довбушуківъ!

Довбушуківъ найшла! ажъ двоохъ! ажъ двоохъ! О Імро!...

ІМРО.

Ну, и щожъ? —

ЦОРА.

Ти їхъ заріжешъ!

Заріжешъ їхъ! заріжешъ! ти заріжешъ! Обоохъ! обоохъ! обоохъ! о такъ! О такъ! Ти їхъ заріжешъ! Імро! — О коби я Путері мала лишъ, та я сама би Ихъ різала! о такъ! о такъ бихъ пила Ихъ кровъ!... якажъ бо добра!...

ІМРО.

Схаменися,

Нещастна! що ти прийде єзъ того, що Я їхъ заріжу, або ти напешся Крива їхъ? — О забудь вже що минуло! Забудь вже. Не карай те твоє серце И такъ уже нещастне, гірше ще! Гадаєшъ, що та мста зоверне ти Твій супокій назадъ? — Лишь давні рани У твоімъ серци розразить ще дуще, Нічо бідшъ. А я чувъ, що чоловікъ, Якъ разъ рознатрится вже пити кровъ, То годі наситити го, якъ шину Черлену, розіжжену, Сокоотися Рознатрить ма криві сл! —

ЦОРА.

То такъ Імро

Говорить? — але щожъ: нема й диву!... Ти кісточки не тягъ перегорені Ріднісінького батька!... але Цора,

Лишь Цора їхъ тягла!... та бідна Цора, Що їй ніхто, ніхто, ніхто, ніхто. Не жалувъ въ світочку, бо — не любить! —

ІМРО.

Охъ Цоро! —

ЦОРА.

Прічь відъ мене ошуканча! —

А я дивуюся, що Довбушукъ Мня зрадивъ!... Довбушукъ бувъ молодий, А ти вже двацять рікъ якъ увъ одню Мені ся присягаєшъ, що мня любишъ, За мновъ якъ тїмъ та ходишъ, а теперъ, Коли прийшло пімститися за мене, За мого батечка, за весь нашъ рідъ, За наші кари, муки, за корону Егепеццу: тогди вінъ понехати Все каже! — О иди собі міжъ жуси, А я сама зиваги позмиваю Въ Довбушуківъ криві!

ІМРО.

О лишъ вели,

Що я робити маю, а уздришъ! — Цора подає му ніжъ, шепче щось увъ ухо, и йде єзъ хати. О загадай відъ мене у єфіру И душу, и мене, и Бога й віру, Бо що й могли би мати ми такого, Аби для любого кохаця свого. Ми радо не невідали? — О не має Такого! се найліпше я лишъ знаю! — лізе підъ постіль.

МІГАЙ.

уходить вжужоний, и сідая собі по ковчець стола.

Охъ якъ та голова мене болить!... И голова и серце!... а у насъ И припочити годі через дівча Дурне та нерозумне, що мені Ажъ ся ззуритило любовъ товъ своєвъ, Чи що оно таке!.. Люба! — гмъ гмъ! — А може и люба — да мое серце... О Боже!... Нещаслива, я ти вірю, Коли у твоімъ серци, такъ якъ въ моімъ Ведетса!... О не буду я єзъ тобовъ Такъ грізно обходитися уже Якъ дося, та не любе такъ! не буду Нещастна! бо и въ тебе серце є! А якъ оно терпить такъ якъ и мое... Прости! — любитиму тя якъ сестру, Коли не могу ліпше, шанувати, — А якъ не могу загоїти серце, То хоть ражати го не буду! — Чо Мене той сонъ такъ домигъ?... казочка на стівъ и усипає.

ИПРО
 видають и замахує на Мігая дожемъ. Піцни до дверей.
 Га! — Ні, — Рука ми вмяе, різати
 Невинного мені, — Невинного? —
 А правда, що невинного, бо що
 Мені вінъ виненъ в? — Або й ві
 Хіба що виненъ вінъ? — Єі? — Мені? —
 О вінъ мені в виненъ, и багато
 Є виненъ бо ми серце відобравъ,
 Єго отецъ, що мов мало бути,
 Відъ Бога призначене! — А синиць
 Чи винни за вітцівъ точити кровъ? —
 Ого! коли мя гадина утме,
 То я щобъ гадинята не вбивавъ,
 Але лишивъ, аби замість одноі
 Мня сто їхъ укусило въ послідн? —
 О гиньже Довбущуку! —
 замахує я зновъ зъупнялася.

Але за що? —

За зражену любов! бо вна любила
 Довбущука, я знаю, о я знаю,
 Якъ вна яго любила! чо мене
 Оца такъ не любила? — Може би
 Мене й любила була, якъ не бувъ би
 Той Довбущукъ? — О я би платенъ бувъ
 Бувъ и зъ десятивъ лишъ партичковъ тоі
 Люби неамірноі! ще й мннн платенъ
 Бихъ бувъ! — А сежъ теперъ не в случай,
 У неі заробити ту любов? —
 О! той що за діє неі свої руки
 У кровъ чужу мочас, мав право
 Въ заплату и любви ся доправати!
 Теперъже Армапівно свою душу
 Даю, а вимусить любовъ въ тя мушу!
 Прощайся Довбущуку! —

Замахує. Тимъ часомъ вибігає Лесь, що доси низкомъ у
 дверехъ стоявъ, ловить Іпра за руку и садить ніжъ Іпро-
 вовъ рукоу у Іпрови такн груди.

ЛЕСЬ.

Або ти!

Іпро паде въ ножемъ у грудехъ, неживий д'земан, Мігай
 сачується.

МІГАЙ.

Га! що се? ніжъ? —

ЛЕСЬ.

Що мавъ тобі въ грудехъ

Сидіти, бо циганинь сей хотівъ
 Тебе пребити нимъ,

МІГАЙ.

Мене? Чомуже

И не пробивъ нещастий? — я би бувъ
 Ёму подякувавъ. О й ти, що мусівъ
 Теперъ ся нагодити!...

ЛЕСЬ
 жертвомъ.
 Лихо ти
 Товаришу ми дякуешъ. Я думавъ,
 Що ліпше би годилось? —

МІГАЙ.

Все одно. Да

Ти дарувавъ жить ми — мавъ го
 У мене правити,

ЛЕСЬ

жертвомъ.
 А хто би збагъ! —

Нце моме дучитись. — И съ правди ти
 Мені бесъ давъ жить, якъ я би правивъ? —

МІГАЙ.

На Бога присягаю! —

беруть Іпра и винося, витягнувшє ніжъ зъ грудей и шпу-
 ривше середъ хати.

ЦОРА

убігає и сатає ніжъ.

И сю ще душу? —

Сей ніжъ такн въ грудехъ ти бачить мушу! —
 вибігає.

(Дальше буде.)

КАТЕХИЗИСЪ ИСТОРИЯ И ЗЕМЛЕНИСЪ.

Подавъ Н. Вахнянинъ.

(Дни ч. 23).

- П. Гдѣ сѣть мѣсяцъ,
 О. М. (айстра). Назиман сѣть в Божой тлаемниці,
 тѣть дшнъ мѣки пріймѣють, которн маіють
 спасінннн быти.
- Оу. Це те єсть нѣко.
 М. Сѣть тѣждотѣ нѣо и такъ соткорѣнно ижъ
 закжды бѣжитъ ѡ костокъ ажъ до западѣ
 и на нѣмъ лежить сѣнце и мѣцъ.
- Оу. Ижъ похѣднть же нѣо бѣжитъ и мѣцъ.
 М. Подѣ нѣвомѣ немашъ нѣчого на чѣмъ съ
 мадо стойти, до нѣо ѡккруглоє и прѣстоє.
 Бгъ такъ прѣставнѣ, ижъ нѣможнть на ѣ-
 дномъ мѣсцѣ стойти.
- Оу. Ижъ сѣть рѣстановленно нѣо.
 М. Нѣо сѣть рѣстановленно в живнлоє, а сѣть
 подѣбн зѣлной водѣ, на томъ сѣть третѣє
 нѣо, нѣдрѣнъ, вѣрѣн, на томъ звѣзды хѣднть,
 а далѣкн надѣнъ закладомъ самъ Гдѣ Бгъ
 прнѣмѣетъ со сѣтннн агглан сконнн.
- Оу. Сѣн о тнхъ двѣохъ нѣвахъ.
 М. Ижъ ѡвнмнѣ до мѣца сѣть злѣв дѣхн, тн
 поставленннн мѣзы нѣмъ прѣшкѣдѣлан в
 давѣрнъ рѣчннкахъ, а квъ зломъ навѣднть
 тн зѣкѣтъ сѣ Квѣдѣдеморѣсѣ, злѣго навѣ-
 домцн, тн бѣдѣтъ на сѣбѣ тѣло ѡдѣ покѣ-

тра, гдѣ намъ хотѣтъ сѣ зѣвити а мѣчатъ сѣ тѣи дѣволи на повѣтрѣ въ ѡблакахъ ажъ до сѣднаго днѣ, а ѡ мѣца ажъ до звѣзда сътъ аггил тѣи нато оустановленни, авы насъ ѡстеригали и боронили ѡ всѣго зла.

Оу. Гдѣ бѣтъ Ядамъ сотворѣнъ.

М. Етома мѣстѣ гдѣ зовѣтъ небромъ и бромъ; а тамъ взѣлъ Хртосъ Рѣкою своєю зѣмля и сотворилъ его и велѣъ его до Раю, и въ рѣка его сотворилъ емъ живы безъ, и тамъ Ядамъ оуложилъ имена всемъ сотворѣнью, котора Бгъ сотворилъ, а гдѣ Ядамъ оумеръ тогда насѣнно тѣло его до того мѣсца гдѣ сотворѣнъ былъ, и наполненна бѣтъ тѣи ѡма зкотои сотворѣнъ былъ.

Оу. Гдѣ бѣтъ Рай.

М. Находъ слнца бѣтъ на семъ свѣтѣ, а бѣтъ вышше всѣго свѣта.

Оу. Понѣажъ Рай на зѣмли чѣмъ тамъ дойти не можна.

М. Бо сътъ горы великѣ предъ нимъ лѣси пѣствѣ и птаху и мгалъ прѣсто не можѣтъ тамъ нѣхто дойти.

Оу. Икъ долго былъ Ядамъ въ Раю.

М. Съдъ трѣицѣтого часа до двѣтаго.

Оу. Тѣи ѡкоци котри были сотворѣнни дѣи челоуѣка, нашо были ѡберѣнни; гдѣ въ Раю Ядамъ вѣрнѣтъ.

М. Перостѣтъ по порожници, бо ѡдѣтъ дѣи, которѣи въ Раю сътъ.

Оу. Тамтѣи дѣамъ ипотрѣва истрѣи и питѣи, бо кто истрѣи и питѣи то мѣсѣтъ кормѣ заживѣти.

М. Такъ то бѣтъ рѣчь ѡ тѣлѣномъ покармѣ, того не прагнѣтъ дѣи которѣи сътъ въ Раю, бо икъ дѣи сътъ дѣховни, тактѣи и покармѣ дѣховнѣи, икъ ѡицѣ въ сѣкѣи водѣ вѣтѣгавѣтъ, такъ дѣи заживѣтъ ѡкоѣго покармѣ въ Раю.

Оу. Икъ выса люде родили, гдѣиъ былъ Ядамъ не согрѣшилъ и зосталъ въ Раю.

М. Спозрѣни пожадливѣсти промисломъ Божинмъ, тѣлко приентавшѣи сѣвѣ мѣжъ икъ жѣною, станѣвши зевобѣи отиснѣвшѣи въ рѣки, и засъ распѣтѣтъ и такъ сѣи мѣи люде родити бизъ грѣха.

Оу. Кто Ядамовѣи прѣвѣ ѡма принѣсалъ.

М. Имѣи тѣѣ принѣсан чотѣри аггил, вѣждѣи ѡдъ своѣи стороны по слѣбѣ, а тѣи слѣва брали ѡдъ чѣириъ звѣзда.

Оу. Хто прѣвѣ игри вѣмыслинѣ.

М. Ламѣхъ мѣлъ три сѣны ѣдинаго звѣннаго ѡсѣ, дрѣгаго Иавель, трѣтаго Софалъ, тотъ игри вѣмыслинѣ, Иавель той пѣсна, флѣо-деафѣ былъ ковалѣиъ ѡдъ мѣди и зѣлѣза и срѣка, а тѣи братѣи мѣли ѣдинъ сѣстрѣи ѡимѣи Нѣвѣмѣи, найперѣѣи вѣмыслила дѣти колѣсѣти.

Оу. Хто найперѣѣи кролѣма былъ.

М. Нѣи три сѣны мѣлъ то на трѣѣ люде раздѣленни, въ прѣваго сѣна Ифѣта пошан Кролѣтѣ, Книжѣта и Ковѣды, въ дрѣгаго въ Ѣма пошан Патрѣиархи, Владѣи дѣховнѣи, а въ трѣтаго, котораго звѣнно Хамъ, въ того пошан люде прѣстѣи.

Оу. Икъ звѣнно дѣвола которѣи зрадилъ Ядамъ и безъ краю.

М. Ивѣсъ Калѣсѣиъ то бѣтъ ѣдинъ.

Оу. Повѣдѣжъ мѣиъ ѡ сотворѣнѣи свѣта.

М. Свѣтъ бѣтъ прѣво ѡкрѣглѣи, а бѣтъ оуѣсѣ ѡблѣитѣи морѣма, котѣриѣ плаваѣтъ въ мори икъ жоутокъ въ ѡици.

Оу. Чѣмъ зѣмля оутѣврѣдѣнна ижъ нѣмѣжѣтъ оутѣнѣсти, понѣажъ плаваѣтъ къ мори икъ въ ѡици жоутокъ.

М. Зѣмля не дѣржитъ нѣхто нѣчѣго инногѣ тоулко самъ Бгъ, икъ жѣнѣго бѣтъ вода ѡколо зѣмля тѣчѣтъ такъ хто въ былъ въ ѡблакахъ не здалъ въ сѣи емъ свѣтъ нѣчѣго ширѣи икъ пѣнѣза, во всѣ жѣрѣла идѣтъ въ мѣра, а всѣ засъ до мѣра рѣки тѣкѣтъ.

Оу. На коуко чѣсти свѣтъ раздѣлѣиъ.

М. На шѣри чѣсти, а. ѡи зѣкѣтъ ѡици, б. ѡи зѣкѣтъ ѡици, г. ѡи зѣкѣтъ афрѣи, д. ѡи зѣкѣтъ ѡфрѣи.

Оу. Повѣдѣжъ жѣ ми ѡ той чѣсти которѣи зѣкѣтъ ѡици.

М. ѡици починаѣтъ гдѣ слнце сѣдѣтъ, а въ раю бѣтъ ѣдина стѣдѣи, стѣи стѣдѣи чѣтири рѣки тѣкѣтъ, а. Тисѣнъ, б. Зѣиъ, г. Тѣгръ, д. Ѣфрѣтъ.

Оу. Кѣдѣи тѣкѣтъ тѣи рѣки.

М. Тисѣнъ тѣчѣтъ срѣзѣ Индиѣ, а тѣчѣтъ чѣрѣзъ ѣдинъ горъ, которѣи зѣкѣтъ атласъ, а ѡдъ той тѣчѣтъ срѣзѣ Марѣнскѣи зѣмля оу чѣрѣноѣ мѣри, Тѣгръ и Ѣфрѣтъ тѣкѣтъ срѣзѣ ѣдинъ горъ, которѣи зѣкѣтъ патрѣспа, а ѡдъ той тѣчѣтъ срѣзѣ ѣдинъ зѣмля, которѣи зѣкѣтъ Ирѣнѣи, а тѣи водѣи тѣкѣтъ ѡчѣвѣсти ѣдиноѣ зѣмляю ажъ до тѣи горъ которѣи сътъ ѡиновѣнни.

Дальше буде.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Дальше).

VII.

Слюб.

В неділю перед Службою Божою молодий, поклонившись до ніг батькові и матері, и діставши від них благословенство, йде, з боярами своїми, по молоду. Коли прийдуть, то (так як перше в нѣго) сідають отець и мати її на стільці, серед хати, в руках держать по два бохунці хліба, и по топці соди; молода падає їм до ніг и цілює вітця и матір в лице, в руки и в ноги. Староста починає довгу річ, словами: „Се дитятко стає перед Господом Богом, перед вітцем и перед вами паніматко“...“; родичі благословляють її хлібом и сіллю: и так три рази; всім другим кланяєця також по 3 рази, цілюєця з всіми и прощаєця; всі плачуть, — музики грають „сумненько“ а свахи співають:

15. Грайте, музики, різько
Кланяйсе, Марисю, низько:
Старому и малому
И Берови святому.

Сироті співають!

16. Кому ти се, Марисуню, кланяєш,
Коли свого батенька не мавш? и т. д.

З молодою з її хати не йде ніхто до церкви. Дорогою грають музики, и неустають пісні,

27. Іде, іде Мисуню до слюбу,
Бму калина дорогу заступає;
Виймив шабельку, взяв калину рубати,
Васла до него калина промовляти:
„Ой не для тебе то калинька саджена,
„Але для тебе Мариса нареджена.

25. Мати синопька в дорогу виправляла:
Мати синопька хорошо научала:
„Не ний синопьку, першої, повнопької**),
„Бо перша повнопька — великая зра-
донька;
Вилей, синопьку, коневи на гривоньку.“

29. Ой, коні мої вороні,
Чи чуєте се ви в силі,
Чи витегнете книглицю
До тої гори крутої,
До тої церквиці святої?
А в тій церквіці — святий Спас. —

*) Як до старости. Ничий скаже довше, й лише, ничий гірше; був до недавна в Котузові староста „громад ський“ що старостував на кожнім весіллям в цілїм селі; того річ лиш було послухати! Але старости такі мало по малу переводяцца, тим важніше булоб таку річ — де ино мож — записати; я не мав здогодности до сѣго. Знаю лиш як передражняють старосту: „Се дитятко, стає перед вітцем — як цсом; а перед вами паніматко — як телятко. —

***) повнопька, ревум. — чарка напнтку.

Ев, попе, попе, батьку наш
Зачитай диво діточок
З мене нас.

Сироті співають:

30. Отверайтесе ворота:
Иде до слюбу сирота;
Ії се серденько здригає,
Що вона матінки не має.

31. Крикнули ангели
а в небі
Збудили батенька (або матінку)
а в гробі:
„Вставай, батеньку,
до суду,
Стає твое дитятонько
до слюбу.“ —

Близько церкви перестають співати; слюб беруть по Службі Божій. При слюбі, коли молода клякає, підстелює їй дружка рушник.

Вийшовши з церкви діляцца обоє молоді прилипкою з хліба, и їдять її під церквою.

Идучи від слюбу, співають:

32. Дякуймо попонькови,
Як батенькови.
Що нам слюб дав,
Не багато взяв:
Єдного червоного
Від пана молодого.

33. Радуйсе матінко,
радуйсе.
В червоні чобітки
убуй се,
Возьми вороги
під ноги,
Аби твої дітроньки
здорові.

Ставщи під хатою:

34. По Свєтїм Дусї*)
Вийди матінко в кожусі:
Даний той кожух пелехатий,
Такий твій зєть богатий.

Виходить мати в кожусі вивернєнім до гори водосам, а їй співають:

35. Радуйсе, матіонько,
Васло слюб дитятонько,
Як твое так чужое,
Тепер твої обоє.

Мати: „Тогдїм се радувала
Як ем і годувала,
Тепер се не радую,
Бо вже і не годую.“

*) „До святого Духа — не скидай кужуха,“ каже приповідна; з-за того тут просять матір, щоби вийшла в кожусі, хоть вже по св. Дусі. — Свідчать ся піснї що давніше весілля ино (або найбільше) бували в теплі м'ясниці, по Велєних Свєтах, и що тепер тільки єра для злужбєнїа справдують весілля в зимі.

Мати наливає в чарку води, и дає пити молодому; він, памятаючи на пересторогу (гл. пісню ч. 28), не п'є її, ино виливає по за себе на тамтих всіх; и другу чарку, вже з горівкою, виливає по за себе; аж третю випиває. Саме так и молода робить. Потім обоє чіпаюцца материнного кожуха, и так входять у хату. Тут сідають до снідання: до „печінки“; обоє молоді знов лізуть через стіл и ідять одною ложкою; з ними сідають до „печінки“ лиш молодого бояре; другі всі чекають. — По сніданню вертає молодий зі своїми до дому; тепер дають обід для гостей: для тих жінок, що в суботу приходили с приносом и їх чоловіків. „Челєдь“ між том танцює, — так в неї як и в него.

VIII.

Посаг.***)

В вечер „сідає жолода на посаг“ (а молодий у себе так же.) Знов, перед сям, отець и мати сідають на стільці серед хати, знов говорить старєста довгу річ, и знов співають:

15. Грайте музики різько
Кланей се Марисю низько,
и т. д.

36. Летіли білі гуси,
Понад став,
Закликали Марисюцьо
На посаг.
„Ой щож вам, білі гуси,
До того,
Тай до мого посаженьку
Любого.“

Вона лізе через стіл и сідає під образами****) з своєю дружкою; до-коде стола дівчата співають. Тепер її „дарують“ (або припивають). На столі стоїть горівки фляшка на тарілці. Дарує її на самперед родина: перша — мати оидле рукою, схованою під хустину гроші на тарілку; за нею родина близька и далека. Дружка заєдно кличе: „Десь ту є тета (або хто другий) молодой“ (тут назве її по имени) просить молода вашєці на завітанє, — будьте ласкаві.“ Закликана (або закликаний) приходит до стола, и кладає на тарілку гроші; молода частує її горівкою, дає закуску, и цілюєцца з нею через стіл, в лице (маму цілює в лице и в руку). Скоро лиш хто гроші кине, бере їх молода з мокрої тарілки и кладе в хустку, шо має перед собою розложено. Між тим співають:

*) „печінка“ — рієсчєй.

**) молодіж: парубки и дівки.

***) як правильніше, чи „посаг“, чи може посад? — не апаю; на Україні кажуть либонь посад; а и в нас часом чути посад; тільки шо: при змінюванню кажеццєв шриміром на посаві а не на посаді.

****) Се значить: сідає на посаг.

37. Щодя то ми за дорога!
Від стола до порога?
Родина удоптала
Як Марисю дарувала.

По родині „припивають“, чи то дарують, и другі: челєдь и діти, — ось таким ладом піддружка виходить на двір, де челєдь танцює; хто хоче „дарувати“ (та випити горівки), каже їй: „най мене кличе.“ Вона вертає до хати и каже дружці: „того й того клич“, то дружка и кликне: Десь ту є брат (кождого парубка називає братом, кожду дівчину — сестрицею) той и той! — Просить вашєці молода на завітанє; будьте ласкаві!“ — И він приходить до стола, — п'є „повноньку“, закусує, — цілюєцца з молодою и відходить назад, та часом ще раз каже кликатись. Дружка небога добре викричяцца; звичайно, як закличе парубка, він прийде та й стане „най ме ще раз кличе“, — тай регочецца навєсний. Пісні між тим не втихають. Дальше буде.

СПРАВОЗДАННЄ

въ засіданій виділу товариства „Просвіта.“

Засіданнє*) осьме. 14 (26.) мая 1869 р.

Голова: Н. Вахнянинъ; притомні члєни виділові: дръ Сушкевичъ, Партицький, Романьчукъ, Борковський, дядъ Комарницький.

Рішенє: 1. Вистачити для члєнів „Просвіта“ грамоти члєвства.

2. Видати на рік 1870. спільнимъ трудомъ члєнів виділовихъ, калєндаръ. Члєни виділу розділили працю поміж себе, такъ, що кождий прийнявъ ся заповнити одну або и більше частей калєндара своїми питомими або придбаними статями.

3. Спорудити печатку для товариства. Віттакъ пересмотрєно и одобренє предложєні касиромъ викази рахункові и рішенє завівати деякихъ, неточно платячихъ, члєнів до вложення заягностей, тимъ більше, що на виданнє калєндара більшої суми потреба будє. Въ кієць прийато до відомости сь подякою и узнаннємъ оказаної ревности оповіщенє Головою діло Тернопільськихъ учєниківъ, котрі, именно на дешевє видаваннє книжокъ популярнихъ, прислали товариству зібрану складку въ сумі 10 р. а в.

У Львові, 28 мая, 1869.

Секретарь:
У. Романьчукъ.

Голова:
Н. Вахнянинъ.

*) Sprawozdanie въ попереднім (33) ч. було въ сємого засіданнє.

ВІДОЗВА.

Виділъ товариства „Просвіта“ въ мисль §. 11. устава товариства, рішивъ на 13. засіданню, 10. Верєснє, щобъ сєгорочні загальні збори члєнів товариства відбули ся 20. жовтня (1. лат. падолиста). Місце для зборівъ и порядокъ денний оповістятъ ся пізніше, а симъ часомъ просить виділъ всіхъ Бп. члєнів товариства, щобъ зволили на сєй зборовий день численно прибути.

У Львові, 10. верєснє, 1869.

Секретарь:
О. Партицький.

Голова:
Н. Вахнянинъ.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Коссаць, дръ В. Лугаковський, Ом. Партицький, дръ К. Сушкевичъ.

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталя Вахнянинъ.**

Зъ друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати емюента:

На „Правду зъ Додаткомъ: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовомъ на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лштературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 80 кр.; — по за Львовомъ на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация підъ Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Реклямаці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечун.

(Річ дальша.)

Людський поговор вразив Улішу в саме серце, розказавши їй лепетливим язиком наймички, що вона значить в хаті, в семьї; розказавши їй те, про що вона або зовсім не знала, або недогадувалась, все покриваючи материнським серцем та любовью. И стали Різдвані Святкі за-для неї сумніше будна.

А тут наближалась голодна кутя. Леміщица хотіла справити кутю по старому звичаю, бо першої куті перед Різдвом Зося не звеліла справляти, як повідницца між людьми: не звеліла наварювати й напикати, а озвар и кутю звеліла поставити на покуті, — в пекарні.... За живота Лемішки кутя й озвар ставилися на покуті в світлиці, на столі, на зеленому сіні, а в куточку стояло с-пів снопа пшениці, що згинала великий колос над горшкани понакриваними хлібомъ. Уліша й тепер приставила стіл у куток и звеліла наймитові внести сина й добрий пучок пшениці та жита из стіжка.

„Що то буде мамо?“ спитала Зося в Уліши, котра несла в світлицю добрий пук сина и с-пів снопа пшениці.

„А хіба ж не бачите? Кутю трєба поставити на покуті! Хіба ж ми не християне, чи що?“

„Алє ж, мамо, ви нанесете в хату сміття!“ обізвався син.

„Сміття валаецца на смітнику,“ одказала мати, и почала мостити сїно в кутку на столі.

„Мамо! в нас же завтра гості будуть!“ промовила с плачєм Зося. „Що ж вони сважуть, як побачять отє гніздó! Вони ж менє обсміють!“

„Довóлі їй того, що їй так глузують з мене люде,“ відказала стара мати.

„Мамо! прошу вас!“ озвався син. „Не робіть ви того! С кутєю нічого не станеца, як вона по-

стоїть до вєчора в пекарні. На що нам держатись тих старіх звичаїв? Довóлі буде з нас того, що ви посиплете по столу трóшки сінця та й закриєте скатертю, як от роблять наші чиновники и священники. Хіба ж священники робили б так, як би то було не по християнський?“

Син забрав з рук материних сїно й пшеницю, потрусив трóшки сїна по столу а рєшту одніс до кўхні. Уліша тільки махнула рукою.

„Гляді лиш, сїну! у нас садóв, у нас сїно на лєваді, у нас скотїна.... Мудруй лишєнь та мєдуже, щоб часом....“

„Та що ж! Ми ж не оремо й не сїємо, скóту в нас не багачько. Та міні, мамо, здаецца, що все те бábьскі забубони....“

„Нехай здаецца, та не дуже! Вам вчєним усє байдуже....“

Настав святїй вєчїр. Леміщица згадала, як вона колись справляла кутю. Вона сиділа, схиливши стару гóлову а перед їй очїма нїби стала знов старá світлиця. Під образáми стоїть стіл, накритий бїлою скатертю; перед образáми горять восковї свічки, як у цєркві, а по хаті розстиляецца сїніми хмáрками лáдан. В хаті тихо; всі ступають легєнько, всі говорять нїшком. Одїн тільки хазяїн-покійний промовить колий-не-колий словцє голоснїщє. От наймичкї готують вєчєрю, вносять свїжі бїлі книші, пироги, накладають на стіл всякого добра, аж однá паланиця спихає з столá другу, а пироги в мисках тóвпляцца на кўпу, мов бджóли в вулю. Вона роскладає по трї книші в мискї и одсилає наймичками вєчєрю до рóдичів, до бáби-повитўхи, а тут вони и собї присилають вєчєрю. От поввїхóдили в хату всі слуги и рáзом с хазяїнами почали молїтись перед образáми и бїти поклóни. Пóтім всі сїли за стіл, а хазяїн на покуті на першóму мїсці. Позгадували всїх рóдичів, випили по чáрці с хазяїньскої руки и почали вєчєрати, тихо, повáгом, мов святє дїло сповняючи. Одїн Якїмко гомонїть тонкїм голоськóм, пьє вóду, не вважаючи на те, що хто напьєцца за вєчєрю, водї, той у жнивá дуже хотїтимє пїти. Вже покликáли морóза вєчєрати, кїнувши в гóру

на стелю, кутюю. Якіймо передрашнюю, и світочісь швиргав до стелі вареною грушею. Изза стола встали. Наймичкі мійуть голови в мїтелі, заплітають коси в дрібущи, а тут під вікнами задзвонив дивбник: — то попї йдуть с кропїлом. Всі заворушїлись. Наймичкі закутують мокрі голови хустками. Всі йдуть до світлиці за духовенством, котрє вступав в хату и починав голосно: Во Іорданї ирещаящуся тобі Господи!“ И кінчавця вечір тією святєю піснюю, и стає світлиця с свїчвами, з дїмом кадїла нїби цєрквою. Дяк пїше крїймою на двєрях велїку „Ордань“, великого хрестя, з Одамовою головою внизю....

Все те передумала Уліша, дївлячись у темні вікна новї гостинної, де небуло ї слїду старї світлиці, де молодї хазяїні й не гадали про те, що тоді був „святий вечір.“

Вже смеркалось, вже заходив вечір. Уліша вїйняла з скринї воскові свїчки и посвітїла їх перед образами, потїм принесла с пекарні покришку ж жаром, насїпала тудї ладану и почала носїти покришку по хатї, роздмүхуючи жар и шепчучи молїтву.

„Мамо! що ви робїте?“ крїкнула Зося, зачүвши запах ладану.

„Каджү ладаном. Свят-вечір заходить.“

„Господи милостївий! Пропахаете ладаном и хати й одєжу. В нас буде три днї тхнүти мерцєм. Завтра в нас гостї будуть, а до завтрєго хати не вїсмердяця.“

„Не вїсмердяця за-для тóго, в кого в носї не дүже гарно пахне.“ одказала Лемїщїха, и все таки ходїла по хатах, донї не накадїла добре.

Зося, мовчки, вїтягла з свої комодї коробочку курїльнїх свїчок, взяла кїлька штук, запалїла и поставила коло грүби.

„Колї вже мамо, трєба кадїти, то лүчче ж оцими вүгликами.“

„Тмї вүгликами мójна кадїти гостям під нїс, а не перед святїми образам.“

Зося и Якїм замовкли.

Почався вечір. Наймичкі почали накривати стїл, ставити вечерю. Була й риба, була й кутя и озвар, та всєго було трóшки, все подавалося нїби видавцем. На тарїлцї лежала паляниця, покранна тонїсїнькими скибочками. Нїщо не нагадувало про багату кутю, про достаток. Вечєра була дүже звичайна и коротєнька, без молїтви, без народнєго обрїду. Їх трóє сидїло за столóm и вечеряло так, як и кожного вечеря. Уліша сидїла та журїлась. Перед нею вставав, як из землі, давнїй багатїй стїл, повнїй бїлих кнїшїв, пирогїв, пухкїх паляниць,

вставала вся чєлядь навкругї стола, вся обстава багатої кутї. Слєзи виступали через її довгї вїї, висїли краплями на очах. Түга за мнүвшїм вїдавїла из сєрця не одну слєзү. Вона згадала покїйника, згадала весь свїй рїд, що одцүрався од неї через невістку, через сїна, вона побачила себе чужою в новїй семїї, в своїй господї. Хоч и було до кого прихїлїти голову, та не було до кого прихїлїти сєрця, осиротїлої душї.

Тїхо мнүла вечеря. Уліша бїльш згадувала та думала, нїж вечеряла. Тїхо сїли, тїхо и встали. Дїти пїшли одпочивати, а мати вїйшла до күхнї, вїнесла слүгам по чарцї горїлки, почєстувала всїх своєю рукою, сїла на лежанцї и, дївлячись на їх вечерю, довго думала та спомїнала, при свїтлї воскової свїчки перед образами. Вона не спала цілу нїч проти великїх празнїкїв. Швїдко вдарили в дзвїн на ўтреню. Голос великого дзвона, справляного Лемїшкою, здався їй голосом покїйного, рїднїщїм и милїщїм од рїднїх дїтєй. Вона побрїла тїхо до цєрки з наймичкою.

Повертались до дóму з „Орданї“, пообїдали, а попї не приходїла „с кропїлом.“ Вже й день мнїнав, вже духовенство пройшло по куткү, снїваючи „во Іорданї“ а до їх двора не завертало.

„Мнїнав духовенство нашу хату,“ промóвила Уліша Сїдорївна. „Швїдко й Бог мнїне нашу осєлю! Не дүрно ж ви повїкидали старї, батькївськї образї до күхнї.“

И знобу празнїк здавався буднем для Лемїщїхи.

Наставав вечір. Уліша звелїла запригти одну коняку.

„Кудї, мамо, поїдете?“ питав син.

„Поїду в гостї до твого дядька Охрїма, та внїюся на старостї лїт.“

Поїхала Уліша до Охрїма. Там її вїтали й приймаїли рїдну людинү. Цїлий вечір вона росказувала та жалїла ся на невістку, на сїна, на своє життїя; росказувала про свої снї, про ту панахїду за дүшу покїйного що наробїла їй сорому на цїле мїсто. Всї її слүхали, всї жалкували за нею, всї гомонїли на невістку и сїна, що не поважав старї матерї, не шанував памьяти покїйного батька.

Лемїщїха привезла з собою своїх грóшей, що оставались у неї ще од покїйника и дрүгого дня, на Івана Хрестїтеля справїла панахїду й обїд за дүшу покїйного чоловіка, як було слїд по закону. Вона покїликали духовенство з того мїстєчка, напросїла старцїв и вбóгїх людєй. розставїла столї по всїх хатах и нагодувала нїщю братїю. На обїд зїйшлись ближкї й далєкї рїднїчї; всї моїлись за

душу покійного, всі ёго згадували добрим словом, поминали ёго за обідом. Всі люде, вставаючи за столів, приходили до Уліши дякувати: „Спасибіг вам пані-матко, за вашу хліб-сінь! щастя вам, Бóже, на всяке добро, чого тільки в Бóга забажаєте; прибав вам, Бóже, віку, а покійному вашому чоловікові лóгко в землі лежати! вічний покій и царство небесне.“

И здавалось Уліші, що всі ті слова ніщих и вбогих летять прýмо до Бóга, благають за душу її чоловіка, дають ёго душі покій. И її душа стала спокійнищою. Вже не снівся їй той старець, що просів у неї милостини и тревожив її душу.

Зажилась Уліша у рідичів. Нехотилось їй вертатись до господи, що стала їй чужиною, поки не поїхав сам Яким и не взяв її до дому.

Минулися святки, почалися будні. Старамати не цуралась роботи по старому: вона тупцїла и коло хазїйства, и по двору, ходила до млина, розсилала на продаж борошно. Хазїйство ще держалось її старюю головою, бо невістка панїла по прѣжньому, а син сидів в канцелярї, а вернувшись до дому лягав по обїді спати, а потім ввечері грав з урядниками в карти.

А тим часом внучок почав ужé лепетати. Перші слова ёго дитячої мови були Польські: така була воля ёго матері. Вся прислуга мусїла говорити по польськїй. Нїяк не смїла до дитини й слова промовити инакше. Сам Яким говорив давнó вже в своїй сїмї по-ляхївськїй.

Забавляючи довгими зїмними вечорами своїх унучків, Уліша Сидорівна любила тихим старечим голосом співати свої прóсті пісні. Діти почали переймати од неї ті пісні. Зóся сёрдилась и шепнула на вухо Якимові.

„Мáмо! ви вже старі; чи не грїх вам співати тих пісень? Нехай вже дівчата співають, а то й вам схотилось,“ говорив син до матері.

„Про мене! то й не буду. Мóже, й справді грїх.“

И Уліша перестала співати, а Зóся не велїла и наймичкам співати Українських пісень, щоб діти не чули и не вчились по мужичому говорити й співати.

Приїшла весна. Зóся почала и на дворі, и в садку все руйнувати, все робити по свóбму, як и в хаті. Під самими вікнами росли на маленьких грядочках квіткї: півонїя, півники, лелїя. Високі кущі троянди, бузку, рай-дерева порозростались до самих стін. Однинївши вікно, мóжна було доставати рукою троянди й китиці лїанхсу. Зóся звелїла повикопувати всі чисто кущі, всі коріння явїток звелїла

поробити оддалекї в садку кружкї и тудї поширїсї джувати кущі и коріння. Замість вузїсїньких стежочок скрізь по садку розїслались широкі дорїжки, посїпані жовтим піском. Не вважаючи на грядкї Зóся зачепїла дорїжками часть огорода, де Лемїщица садїла висадки цибулі, капусти.

„Ви бо й справді вже дуже широко росїдали ті шляхї по огороду,“ гнївилась мати. „Огородина потрібна в хазїйстві, нїж вам широкі стежкї. Де ж я тепер буду садити висадки?“

„Хїбá ж, мáмо в нас мáло огорода?“

„Та доволї, хвалїти Бóга але житимї шляхами не кїньми ж будемо ганїти! Попсували мїні пьять найлүччих грядок. И на віщо булб викопувати й квіткї? Я їх садїла своїми руками; кущі порозростались и презхорóше цвїлі під вікнами. Нї! нехай такї буде по нашому!“

Коло самóї хати росли вишнї и грүші, як звичайно буває коло старосвїцьких домів. Зóся звелїла викорчовувати й вирубувати дерево.

„Це вже ви такé вигадусте, що й купи не держиця!“ знов сёрдилась мати,

„Колї ж, мáмо, дерево вікна закриває и зовсім заступає. Чи вже ж ви хочете, щоб дерево швидко в хаті поросло? Ми живемо, як у тїй пустїні. Швидко кущі поростуть перед самими дверима.“

„Про мене!“ махнула тільки рукою Уліша Сидорівна.

Наймичкї повикорчовували вишнї, що росли трóхи не під самими стїнами и пускали пагомина аж у присьбі, и почали рубати грүші. Грүші були старі, добрі на овоц, родючі. Одну грүшу посадив своїми руками покійник Лемїшка.

„Якиме! Чи ти Бóга не боїсся, що велиш псувати садок? Де ж пак рубають садби як лїс! З одної грүші беремо чотїрї мїшкї груш. Ти пошанував би хоч те дерево, що садив твій батько, як зараз ми побрãлися.“

Нїхтó не вважав на прохання Лемїщици. Дві величезнї грүші впали на землю и вкрїли гїллям чимáле місце на огороді. Вийшла Уліша с хати, глїнула на тев, тільки рўки зняла та заплакала. „Бодай лүчче б не садив покійник, коли так нївечять дерево! Швидко хату перевернуть догорї дном“ промовила вона.

Од коріння старóї грүші, що посадив покійник Лемїшка, зїїшли дві молодесенькї грүшки. Уліша Сидорівна звелїла їх викопати и самá посадила на могилі чоловіка: одну в головах, а другу в ногах

„Колї поховают мене коло старóго то тільки й памьяти про нас буде, що ці дві грүші. Бо нашї

діти швидко про нас забудуть,“ жалілась Уліша Сидорівна сусідам-міщанкам. И тепер, як гляну на хату, на двір, то не пізнаю свої оселі. Як би не бачила всього, що робилось передь моїми очима, то й заблудила б у своїм дворі и минула б свою хату мов чужу...“

И справді трібно було пізнати хату старого Лемішки серед розкішного цвітника ш широкими чистими стежками, що крутілися міжзеленим дерном.

Дальше буде.

ДОВБУШЬ.

Дивоглядія вь пятѣхъ зводахъ.

Ю. Федьковича.
(Дальше).

Шестий сьїдѣ.

Проїїна саяя вь замку. — Нічъ. — Уезде горить во-скове світло. Одні служалі унося великій стівъ зь усіякими проїївими начинями, другі великі срібні блюда зь винами и т. д. Інші служалі пораються уносячи крісла для гостей и усіякі поставники. Межи вікнами до стіни приперті стоя великі кросна, на якихъ маларі образи ставя. Великій гоміаъ и пораяя межи слугами, — Томашъ ними рядить.

ТОМАШЬ.

А ввихайтеся мені лотри, бо я вамъ кажу! бо нашъ панъ сегодне не такої волі, аби намъ зь десітѣмъ голови не повлітали якъ сухимъ маківкамъ! — Я го давно — давно вже такого нехірого не видівъ якъ сегодне, а ще до того наднісь дідько якогось взуїту, а панъ відъ якогось часу и нашого одного аби не виділи — не то ще ажъ двоухъ чи трѣхъ. — Але за тото чей и відіздне буде суте, бо я сегодне якъ увійшовъ до Колотніцкого покою, просити нового взуїту до вечері, то спорихъ шість чи вісімъ мішківъ зь самими червонними стояли на столі, и по за кілько я догадувавсь — то вінъ іхъ нашему привізъ. — Не згірний гостринчикъ, ей Богу! — бо міщулики не були аби які, але кождий у дві добрі квартаі, то вамъ ручу!

ДРУГИЙ СЛУЖАЛИЙ

Катъ би далі бравъ и взуїту и вго відіздне коли мою головъ можна було сѣгодне купити и за мантера, якъ панъ на мене влютивсь! — А то коби хотъ було за що? Уношу до столу печеню — а печена добра була, не аби яка, а зь дика. Уношу а панъ — Господи! — якъ не штрикне, якъ не ревокне на мене!... Що? — ти мені будешъ людзке мясо нести! — ти мені будешъ зь шизматика печеню нести! — що? — ні? — се хіба не сь того стрия печеня, що я вго казавъ на самий великдень печи за тото, що вінъ ходивъ по хатахъ

та паски святивъ, бо бувъ мабути перебранный піпъ шизматицкий? — Та до ножа, та до мене! — Якби були не гости, то я би бувъ теперъ уже тамъ бувъ, де —

ТРЕТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Ні полумиски вже не лижуть, ні фляшкамъ зь виномъ нишкомъ шийки не вривають. — Се Богъ хотівся на тобі лишъ за ті нещастні фляшки мстити, що відъ твоїхъ рукъ безъ часу головками наложують!

ЧЕТВЕРТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Се би було зовсімъ не поправедно відъ Господа Бога. Бо така фляшка зь виномъ, що ії уже сь пару сотъ літъ, то має свій розумъ, а часомъ ажъ за богато розуму, якъ нашъ ксѣндзъ каже, але у твої голові нема го и тілько, що на бернадинскимъ столі по вечері. А знавшъ ти, чому бернадинни голови бритя?

ПЯТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Чому? —

ЧЕТВЕРТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Тому, аби іхъ люде за розумнихъ поважали, бо вни знають тоі приповідки, що дурна голова ані полисіе ані посивіе. — Отъ що.

ШЕСТИЙ СЛУЖАЛИЙ.

Але що тото за взуїтъ до насъ приїхавъ отсе? — мусить бути велика якась старшина, бо нашъ ксѣндзъ ажъ на коліна передь нимъ упавъ а нашъ панъ го вь руку цілювавъ. Се вь перше що я вижу, що нашъ панъ у руку когось цілюе. А великий злодій мусить бути, бо такъ вамъ ся передь кождимъ укладае якъ добрий ножикъ. А очи такъ вамъ вивертае та залупюе, неначе вінъ прамісько зь неба злізъ. Такі тото матбути Бога про-давали, а зь завдаткомъ у кешени зь нимъ до одної вечері сїдали.

ТОМАШЬ.

Чи и тебе шия не засвербіла, Федьку? — Якъ панови вповімъ, то скаже ти ії такъ почухати, якъ оногди Янови за тото, що казавъ, що снівъ покойну нашу паню вь небі. якъ она зь пречистовъ дівовъ за столомъ сидить, пречиста по однімъ кіньци, паня по другімъ, и вь золотихъ книгахъ читають. — Да ще би бувъ панъ може такъ и не розсердивсь на него, — але якъ сказавъ, що снівъ нашого ксѣндза, якъ вінъ сь чортомъ на зелізімъ току молотить, а панъ у кадці повні кривн по саму шию то не — тогда — показуе руковъ — якъ шил втинавсь.

тихо! — йдуть!

Двері одчиняются, и вь саяю входить: провинціалъ сь киявемъ, за ними Колотніцкий зь другимъ взуїтомъ, за ними

кільканадцять гостей самої високої польської шляхти, усе по парі, а на решті їх козаки, служалі, двірські панцірні и т. д.

КНЯЗЬ.

Сідаймо мое панство! —

Провінціалъ сідає по старшимъ кінци стола, князь ему на противъ другі гості по старшині по праві и ліві полі стола, а за їх кріслами стають їх козаки и служалі. панцірні по парі коло кожнихъ дверей и віконъ, а решта служалихъ ставовяться громадками коло поставниківъ, Колотніцкій въ другимъ світомъ за крісломъ провінціала. — Старші служалі наливають у чарки.

Тай васъ прошу

Пивницю мою не щадити! Бо
Доматарю тогди лишъ в весело
Приймати любі гості, якъ они
Весело то приймають що вінъ має!
А зновъ мені збувають панство мое, що —
Що я такий нехірий ставъ! — А я
Не виненъ, панство мое, що я тільки
Спаливъ тихъ шизматиківъ! — Хто й казавъ
Імъ бути й шизматиками? — Я ні!
О я запевне ні! — Я...

Колотніцкій шепче провінціалови щось въ ухо —

ПРОВІНЦІАЛЪ.

бере кубокъ въ руки.

ad maiorem

Gloriam dei, панство! — За здорова
Доматара славного! — Римъ святий
Піславъ мене сюда, поборцєви
Косцєла католицкого подяку
Відъ папи римского святішого
Сказати! — О якъ серце мое радо,
Що нашъ отецъ святий подавъ мені
Ту честну міссію!... Прийми їй пане!
Прийми пристолу світлого подяку,
Прийми благословеніє, и одпустъ
За всі твої гріхи, на всі часи! —
Бо нашъ отецъ святий -- якъ заступавъ
Христа на землі містце — такъ и має
Вінъ власть вязати и розвязувать
На небі й на землі, и нині, и
На страшнімъ судищу! —

О якъ весело

Въ сі сторони теперъ в навернути!...
Бо де давно божниці шизматицкі
Сесь світъ обезначили — то теперъ
Кістки ті шизматицкі лишъ біліють
На вічну славу Бога й косцєла
Святого римского! О сину мій:
Якъ вівчаря жде той полонъ солодкий!
Плугатаря жде жниво — градаря
Вино зелене въ кубі — такъ тебе
Мій сину надгорода справедлива. —

КНЯЗЬ.

На страшнімъ судищу!...

Колотніцкій шепче провінціалови щось въ ухо —

ПРОВІНЦІАЛЪ.

бере кубокъ въ руки и приберяє зо всімъ веселу міну.

Здорове панство!

Доматаръ нашъ здоровъ! — На многі літа! —
Й Христось у Кані пивъ на веселю,
Аби намъ показати, що во трудіхъ
Та лнхахъ сєго світа кубъ вина
Якъ та роса на трави, що їх сонце
Упаломъ своїмъ зіжжа - На здорова! —
А пану нашему чей Богъ наверне
Ще й дружину щасливу та кохану.

КНЯЗЬ.

На страшнімъ судищу!....

Колотніцкій шепче провінціалови въ ухо.

ПРОВІНЦІАЛЪ.

Ласкавий пане!

Ласкавий, родний пане! — чуєте? —
Ви обіцяли намъ той славний образъ
Святої діви показати, що
У Кієві купили? — Кажете,
Що величавє діло? -- Пане мій —
Вадъ ви лишъ що не хорі? —

КНЯЗЬ.

Ні вже ні!....

Мені вже зо всімъ ліпше! — О даруйте
Ласкаві мої гості! Се я такъ
Вже відъ якогось часу! — Най васъ то
Не журить ані разъ! — вина! — мемъ пити!
Вино скріпляє серце!.... О коби
Ви знали — якъ не разъ вно мня болять!...
О тутъ! о тутъ — о тутъ!...о... тутъ тутъ тутъ!
Чижь диво? — тільки кривей — тільки... тільки!...
Здорове мої гості! — Се я ню
Вітцу святому въ Римі! —
хоче пити — на разъ адригається и мече чашевъ до землі.

Га! се хто

Казавъ ми кровъ насипать у пугарь?...
Всімъ лотрамъ головъ стяти!.. я васъ навчу,
Якъ кровъ въ пугарь ми сипать!... чи вже такъ
Съ тобоєвъ Образполський довелось.
Що кровъ ти сиплють пити мість вина?...
Хто каже, що я кровъ їхъ розсипавъ?
Я їхъ лишъ пікъ вогнями — а они
Ми синлють кровъ!.. О я їхъ кровъ не сипавъ!
Хто каже що я сипавъ? — Тому заразъ
зривається и тягне мічъ.
До нігъ покладу головъ! — Кровъ мені...
Іхъ кровъ давать ми пити!..
паде въ крісло и припадає до стола.

КОЛОТНІЦКІЙ.

иде до князя.

Пане мій:

На васъ чикають гості! —

КНЯЗЬ.

зривається на ноги и зновъ паде въ крісло.

Най чикають! —

А я імъ не казавъ, зби они

Пристали въ шизматики! — Я не виненъ!

О тотъ казавъ печи їхъ... за що вни

Теперь ми сиплють кровъ у пугарі?...

А то таку червонну!... виділи

Вя кровъ ту шизматицку?... Не гадайте,

Що я їй буду пити!... Хто точивъ —

Най па, а я не буду!...

Тимъ часомъ унося два козакки великий образъ підъ веле-
новъ заслоновъ въ великимъ вишитимъ білимъ хрестомъ,
кладуть го на кросніхъ, а сами становляться за крісломъ
князя.

КОЛОТНИЦКІЙ.

Пане мій:

Вже образъ вашъ унесли!

КНЯЗЬ.

Вже унесли?

О образъ мій прекрасний! — Я его

У Кієві купивъ, въ Манастири.

А много давъ за него! — Знаєте,

Що й душу бувъ бихъ я за него давъ?

О то в матеръ Божа!... Що вашъ Римъ?

Що Рафаїлъ великий? — Мій маляръ

Усіхъ перелетивъ!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

Вельможний пане:

А можна відслонити?

КНЯЗЬ.

Відслони!

А я ти попе кажу, що такої

Не має въ вашімъ рими!

Колотвицкый розслонив образъ — и видко на німъ — не
пречисту діву але Наталю — якъ була до смерти убрана,
и якъ двохъ ангелівъ до себе голубить. — Колотвицкый
иде зновъ до князя.

Га! се хто,

Мені таке зробивъ!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

Се я мій пане! —

КНЯЗЬ.

Я знаю, що се ти! — и хтожъ би инший

Мені таке зробити ся відваживъ..

Якъ ти — якъ взуїть!... О чортъ нехай

Тобі за се подякує — я ні!

Князь Образпольський ні!... Такъ мою душу

Роздерти на навалки!... А ти знавшъ,

Що я ві любивъ?... такъ! взуїть

Би про любу що знавъ!... Усі чорти!!!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

О пане мій коханий!

КНЯЗЬ.

Прічь відъ мене! —

Я съ севъ лишъ маю говорити... що? —

Ти зъ нимъ ся не любила? — Лишъ не ту
Святу та ясну тварь!... Чи чувшъ? — я —
Я тя не спікъ за дармо! — Хто ми скаже,
Що я тя спікъ за дармо? — Може ти?

О я лише то знаю! — ти би нимъ

И Бога одурила! а мене

Не вдуришъ, ні! — не вдуришъ!...

КОЛОТНИЦКІЙ.

Пане мій:

Ви гостівъ впечалили! — спамятайтесь!

Прийдіть до себе пане! — Пане!

КНЯЗЬ.

О!...

Ти покажися львицевъ! покажися

Жертвовъ черленовъ! пекломъ! лихомъ! чортомъ!

Чимъ схочешъ — я тобі йму віри! лишъ —

Лишъ такъ ся не показуй — такъ — а я —

Я скажу, щось невинна, що тебе

Вчорнивъ хтось! взуїта! хто небудь!

Не скажу — а присягну!... я присягну,

Що ти сама лишъ схочешъ... лишъ о такъ ні! —

Чи чувшъ? — лишъ о такъ ні!... О... хоть душу!

А я тя въ друге вбю!...

зривається и біжить до образа въ голимъ мечемъ. — Тимъ
часомъ кинувъ Колотвицкый на другого взуїту — той за-
слонивъ борше образъ. Але князь зриває заслону — а на
образі показуєть ся матеръ Божа въ небесні світлости. —
Гості починають утікати, князь паде мовъ неживий передъ
образомъ.

Завіса паде.

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Посаг дальше).

38. Горою соненько

Колув

Товариш Марисю

Дарує:

Не великим даромъ —

Посагом,

Щістам, здоровем

За столом.

39. В молоді Марисуні

Новий двір,

Виберала паненочки

На вибір:

Ой співайте, паненочки,

Не сидіт,

На мене се молоденьку

Не дивіт

Бо я нинька в матіноньки

В віночку,

А вже завтра в чужої

В рубочку.

40. Горою зазуле літала
С ким ти Марусю слюб брала?
— „С тобов, Івасю, с тобов,
Та як з яснов зоров“.
„По чім ти мене пізнала.
Щось мене зоров назвала?“
— По мові, Івасуню, по мові
Червона шепочка на тобі!
41. Вийшла Мариса, за воротонька,
Тай на барвінку стала —
Вийшла до неї її матінка,
„Що ти Марисю дієш?“
Ой, дію, дію, красоньку сію
Вже ж я її розсіяла;
Ой, як же буде добра доленька,
То я її позбираю,
А як же буде лиха доленька,
То її тоту понехаю.
42. Сіяла Мариса долю,
Стоячи над водою:
„Плини доле на водовв, (2)
„А молода за тобов.
„Там на воді білий камінь,
„Там ми собі спічнемо,
„До батенька лист напишемо,
„Най се батенько кає,
„Що мене за муж дав:
„Такую молодую
„В стороньку чужую,
„Я там людей не знаю.
„Сусідоньки не маю“.
— „Вставай доню ранесенько, (2)
Поприч*) в хаті ладнесенько (2)
Будуть тебе люде знати, (2)
За сусідоньку мати.
43. Каминні гороньки,
Чому ви се не лупавте?
Каминнов в тебе, Марисю, серденько,
Чому з жалю не роспукає ся?
Чом ти собі не заплачеш
Ані слезоньки не врониш?
„Як я маю плакатоньки,
„Коли не маю жалостоньки?
„Дружки мені не співають,
„Музики мині не грають;
„Дружку маю пишненькую,
„А піддружку маленькую.
(Не хотет мині співати,
„Жалостоньки додавати“.
44. Ой летів сокіл
По над став.
Хотів питоньки,
Не дістав,
Вдарив крильцема
В повноньки,
Честув дружечка
Паненки,
Ино одну Марисю

*) попреч — попрятий. Звук той тяжко віддати в письмі; бсть то властиво зм'ячене попередньої сугласної: р'я — так и ш'я (шепка).

- Минає,
Бо вона се паненства
зрікає
Тай до чесних жіночок
Пристає.
45. Ой летів сокіл
По над став
Хотів питоньки
Не дістав;
Вдарив крильцема
По леду,
Солодшая Марисуне
Від цукру — від меду.
- Сироті: 46—47.
46. Світи місяцю
В улицю,
Ясна зоре
В ворота:
Сідає на посаг
Сирота.
47. Марисина мати
Перед Господом стоїт,
На вкрест рученьки держит,
У Господа се просит:
„Пусти мене Боже
Чорнов хмаров над село
Дрібним дощом на землю
Ясним сонцем-віконцём,
Най же я се подивю (2)
На своє дитятонько:
Наредили як панетко,
Посадили як сиротетко.

Між тим зробила ся вже темна ніч; чужі поросходилися вже, тільки молода сидить з дружками за столом молодого дожидає. Коли він довго не приходить співають:

48. Зелена рутонька,
Жовтий цвіт,
Чогож ти се забавляєш
Довго в ніч?!
Писалабим листоньки,
Не вмю;
Слаабим післоньки,
Не смю;
Пішлабим сама,
Бою се,
Бистра річенька —
Втоплю се.
49. Зелена рутонька
Жовтий цвіт. —
Не піду за тебе,
Піду в світ;
Закину косу
На плече,
Не еден за мною
Заплаче;
Заплачуть шевці,
И вравці,
И всі Котузівські
Молодці.

У молодого тимчасом збираюця йти. Свахи уберают коровай: затикують го „квітков“ (натич-

ком в три гильці,¹⁾ обв'язаним вівсом и барвінком);

вбераючи коровай співають :

50. Сусіди голубоньки (2)

Зійдіця до купоньки
По словоньку речіте,
Короваец вберіте,

51. Вибрайсе короваю

Повезем те коло гаю,
Коло гаю, коло броду
До самої панни-млоду.

Дружба обв'язує коровай своїм поясом, бере його на голову, и так иде до молоді з молодим, зі сватами и музиками. Идучи співають :

52. Місяцю-рогоженьку,

Світи нам дороженьку,
Аби ми не зблудили,
Короваец не згубили.

Коли дорога дальша, то співають більше пісень, коломийки и др.

У молоді, скоро їх зачують, співають :

53. Припадь, припадь, Марисуню,

До стола,
Обступили боярчики
До кола,

Кіньми грають,
Двір рубають,
Шабельками витинають:
Марисуні шукають.

Гукнули бояре на дворі,
„Сховай мене, моя нене, в коморі“!

— „Не поможе, моя доню,
Комора,

Обступили боярчики
До кола.“

Вона припадає, як їй пісня каже, до стола, и — (того їй пісня казати їй не потрібує) плаче. Молодому на зустріч співають :

54. Сивий голубъ скаже,

Чось нам Марисе плаче?
Ивасуню, голубоньку,
Приголуб ти Марисеньку,
Приголуб її собі,
Най буде мила тобі.

Брат її „засідає“ и не дає до неї приступити. Вони з ним торгуюцца; дають йому фляшку горівки, але він показує їм споршу фляшку, каже що має своє „вино.“ — Тамті йому приспівують :

55. Братчику, ремісничку,
Не продавай сестричку,
Бє гріш тобі сліна,
А сестра тобі мила;
Бо сестра тобі рідна —
В неї косонька срібна.

(Д. 6.)

¹⁾ Инде бував се галузка зеленої смеречини; лишень що в Котузові такої деревини не має.

В І С Т І.

— На сіх дняхъ виїде заповіданий нами Календаръ, уложений товариствомъ „Просвіта“. Обіймає вінъ 12—13 арк. друку и містить у собі крімъ календарської и астрономичнїї частї на десятѣхъ аркушахъ белетристичнїи и науковї статті. Залицяеть ся именно историчнїи и географичнїи поглядами нашого историка дра И. Шараневича, якъ и приступною ціною, котра не перейде 30 кр. Въ другімъ числі нашого письма подамо ширшу вість про його и означимо книгарні, въ котрихъ буде можъ його набути. Сподіємось такожъ, що ш. наші Родимці, котрі мали спосібнїсть оцінити трудъ „Просвіти“ въ невеличкій читаночкї „Зорі“, приймуть прихильно сей другий прольвъ діяльности нашого товариства и не тільки розкуплять, але и старатимуть ся розширити його по всімъ сторонамъ нашої галицької Руси.— Накладъ зроблений у 3000 примірникахъ.

— Съ кінцемъ! сего тижня виїде и третя праця товариства „Просвіти“, брошура о двохъ аркушахъ великого формату, надписана: „Що насъ губить, а що намъ помочи може“. Призначена вона для нашихъ селянъ-господарівъ и має на цілі піддвигнутиє зъубожілого сего стану въ матеріальнімъ огляді. Авторемъ брошури є одинъ въ старшихъ членівъ „Просвіти“, котрий ажившиє въ народомъ, пізнавъ його пороки: піпство, лїнїєство и марнотравнїсть, и старає ся подати йому що-найлегші способи до висвободження себе въ бїди и нужди. Говорячи про піпство, авторъ розберав дуже вручно питання пропинаційне, котре неначе упирь давить нашого селянина, и мусимо признати, що негоденъ ніхто видумати краснихъ способівъ, котрими дало би ся воно розв'язати. Коли край мусить сплатити панамъ пропинацію, то докопче треба старатись — говорить авторъ — о те, щобъ доходи съ пропинаціи упали. Подавши середки до того, переходить вінъ на шпихлерї громадські а віттакъ и на каси. Сї два діла розложенї суть такъ широко и такъ практично, що, коли котра громада обявить волю завести у себе щось подібного, брошурочка сама служить їй за проводира до загаданого діла. Авторъ представляє всюди въ яскїй перспективї той хосенъ реальний, котрий виходить для народу въ сіхъ двохъ инстїтуціи; ударивъ такимъ побитомъ въ найслабшу сторону кожного хочъ би и непросвіченого чоловіка и сподіємось діжде ся небавомъ гарнихъ овочівъ въ своїй щирої, дійсно патріотичнїї праці. До сіхъ поръ не проявивъ у насъ ніхто подібного спасенного труду.

Другимъ разомъ обвістимо ціну брошури и місце, де її буде можна набувати. Гріхомъ тяжкимъ завинивъ би той, хто бъ її народови не уділивъ. — Накладъ зроблений у 2000 примірникахъ. —

— Видіть товариства „Просвіта“ робить уже приготвлїння до загальнїхъ зборівъ, а ми просимо ш. нашихъ Родимцівъ, щобъ зволили прибути до насъ численно и въ доброю порадою. Хвиля теперїшня є тимъ важнїшою, що видіть товариства подасть підъ обраду новий широкий статутъ, котрий діяльність товариства значно розширує, хочъ більшихъ обовязківъ на членівъ не вкладає. Добре було би, наколибъ панотці наші прибули на загальні збори єть вибранниками въ поодинокїхъ сїль, нарокомъ, щобъ сї могли почути и побачити, що є люде, котрі дійсно объ їхъ просвіту стараються. Необавомъ подамо порядокъ дневний, и віттакъ и означимо місце, де збори відбудуть ся. —

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косакъ, Дрѣ В. Лукаковський, Ом. Партицький, Дрѣ К. Сушкевичь.*

Властитель и одвічающий Редакторъ **Наталь Вахнянинъ.**

Зъ друкарці Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вымоєть:

На „Правду зъ Додат-
комъ: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовомъ на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 30 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 30 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовомъ на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додатокъ“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 30 кр.; — по за Льво-
вомъ на р. 3 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция підъ Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекламы, неопечатані,
принймають ся на почті безплатно.

ХРЕНА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Не вважаючи на стару матір, на її старо-
свіцькі звичаї, Зося почула себе господинню в
оселі Лемішки, побачила себе на самім березі того
щастя, того бажання, якого можна було досягнути,
живучи в не великому місті, серед незначних лю-
дей. Її подвиг, як колись говорила Люціна, вже
дійшов до кінця. Зоставалось тепер користуватись
усім добром, жити, як душа забажає.

Одного коника й повозочки було вже Зосі
мало. Вона справила хоробу повозку на ресорах
и держала пару добрих коней; погбничка вбрала в
городську чемерку и в широченні шаравари. Було
пролетіть вона по місті, всі Жиди очі повитріща-
ють, всі пані задивляюцца. А погбнич котить,
тільки грязь летить на два сяжні по обидва боки!

Насправляла Зося суконь, яких ні в кого не
було на ціле місто, вбиралась, як кукла, вичісувала
косо, завивала локони по останній моді. Всіх місь-
ких дам вона присадила до самої землі, всіх залю-
мила своєю красою, своїм убіром.

Тим часом старі Лемішча все квоблилась та
квоблилась то на голову, то на спину; ув осені
злягла; а потім швидко и вмёрла.

Пішов Яким до протверія просити на похорон.

„Як дасте десять карбованців, то піду, похо-
ваю вашу матір и випроважу до самої ями.“

Яким одлічив десять карбованців и поклав на
столі, дивуючись. Ще ніколи духовенство не тор-
гувалось ні з ним ні з его покійним батьком.

Пішов Яким до діякона.

„Як дасте пять карбованців, та ще й зараз,
то піду ховати вашу матір.“

Яким знов дивувався, одначе мусів витягти з
кишені и покласти на стіл пять карбованців.

Тільки що вийшов він за ворота, стрічає дяка.

„Прийдіть, будьте-ласкаві, читати псалтир
над матіррю.“

„Чи з своєю ж закускою приходити?“ про-
мовив дяк хитаючись на ногах, „чи може за цілу
ніч дасте пів пирога! Три карбованці за псалтир,
а то з місця не зрушу!“ промовив дяк, ледві сто-
ячи на ногах.

Яким тоді тільки догадавсь, що всі вони злі
на его за панахиду як пішли до дому голодні и не
п'яні.

Один титарь відав с церкви сукно, ставникі,
без гроней; велів дурно кілька раз дзвонити по
душі. Це то за того великого дзвона, що Лемішка
справив у собор.

Вже не сім свашченників ховали Лемішчу, як
ховали колись Лемішку. Не всі цехи неслі з усіх
церков. Ховали Улишу Сидоріану дуже просто:
Один протопоп з діяконом та з дяком. Вже не
збирались на обід старці з усіго міста, з усіх су-
сідніх сіл. Зійшлися тільки близкі сусіди, збіха-
лися родичі та декотрі знакомі покійної. Ідучи за
домовіною, всі молодіці згадували, як ховали Ле-
мішку, який похорон, який обід справляла старі
за его душу; всі гомонили на невістку, на сина,
що ніби випихали с хати матір у домовині.

Поховали Улишу коло гробів покійного Ле-
мішки, меж тими двома грүшами, що Улиша Сидо-
рівна посадила своїми руками.

Невеличка кўпка людей вернула ся на обід до
сіна: кілька душ духовенства, кілька душ родичів
та близьких сусід. Як велике диво, всі побачили
слези на очах у Зосі. Вона була рада смерті ста-
рого тєстя, але щирими слізами плакала по тєщі.

„Вона була міні за рідну матір,“ промовляла
Зося до гостей, котрі одначе їй не вірили; „вона
ніколи не повндала мене, жалувала нас и наших
маліх дітєй, доглядала всєго хазійства, не вразила,
не обідила мене ніколи й словом!“

Зося говорила од щірого сєрця, від впливом
свіжої втрати. Вона забула на той час навіть про
міщанський рід покійниці, про її простоту. Вона
пам'ятала, що втратила добру хазійку, бувалий

господарський розум старої людини, надіжну, посадищу жінчину і люблячу матір, на котру можна було відтись і цівила не ваятць.

Обід був чималий. Духовенство вийшло за столу не голодне і напоїне. Зося звеліла нарочно поставити перед дяком здорову суму горілки. Дяк, як побачив, так простяг руки, щоб обняти її и пригорнути до серденька; а послі мовчки наливав горілку в шклянку и так дудлив за обідом, що після обіда не зміг до ладу заспівати „вічную пам'ять.“

Забувають діти рідного батька і матір, а Зося швидко забула нерідних батьків. Однак же молоді хазяїні побачили, що потерпіли велику страту в матері. Зося не любила дрібного, хлопотливого хозяйства, не любила ходити до комор видавати, лічити и про все пам'ятати. А теперички прийшлося їй самій всім хлопотатись: и хазяїством, и дітьми, и наймичками. Яким ходів на службу, и не дуже доглядав усєго. Він ставив вище всєго свою службу а найбільше — чини. Швидко виявилось, що в господі не стало видячого, бистрого, за всім слідячого ока.

Раз полаялись наймити и наймички и почали виказувати одні на других. Одна наймичка прибігла до Зосі и просила її швидчій заглянути в кухню. На полиці під горшкком вона знайшла шматок сала и десятеро яець, и виказувала нйшком на другу наймичку.

„Що то за сало лежало на полиці під горшкком?“ питала Зося в тієї наймички.

„То я так покляла. Щоб я такй крала! Та нехай мене святий хрест поб'є! Я не така, як та поганка, що носить сіль та пшоно до своєї матері, а раз з всім Тарасом (наймитом) внісла пів мішка борошна с комори.“

Почалася лайка меж слугами. Виявилось, що наймит виніс с комори, що хотів, а наймички брали по троху всякої харчі. Тарас доказав, що сам мірошник сливе кожної ночі переносить до шинкарки Берчихи по мішку зерна. Наймички плакали; наймити лаялись.

„Цур ім! кинь ти расираву з ними!“ кричав Яким на Зосю.

„А найбільше винна ти сама, бо не доглядав и добре всєго. А дже ж при матері того не було!“

„А ти не винен? що ніколи в млин не заглянеш. Я тобі не влюшниця! я не буду тобі глядіти курей та свиней, лічити крашанки, чи що там.“

„Найми влюшницю, то й вона буде те саме робити, що й наймички. Треба тобі такй самій

пійти и до комори, и по огороду, и частіше заглядати в горшки...“

„Спасибіг тобі за добру раду. И це давно чула ще од твого покійного батька Трохіма, промовила Зося, уштіво кланяючись йому. А ти якби менше грав у карти з своїми червономордими урядниками, та білше доглядав млина, скот, наймитів, то би порядку було білше. А то лінуєся, лежиш, лежиш, а прийде вечір — в карти граєш...“

Попроганяли наймичок и наймита, найняли других и здалося, що все пішло в хазяїстві до ладу. Але воно тільки так здавалось. Минув рік, минув другий. Леміщина хата малювалася у зеленому саду панським домом. Але як би старий Лемішка встав з домовини та глянув на свою осєлу, то не подякував би своїм дітям. Тямуче в господарстві око зауважило б початок руїни. Стріхи скрізь обсипались, стіни будівлі хилились на бік, глина облітала. Скрізь по двору валялось сміття, по коліна гнєю; все лежало не на своєму місці. Роскішне дєрево в саду почало посихати.

„Знаєш, яка міні думка прийшла,“ промовила раз Зося до Якіма.

„А яка? питав він.“

„Я не сільска господія. Не люблю я цєго гармідеру в господарстві. Немá в світі, як послати на базар та готове купити! И світ його не скаже! А то панькайся коло кўрки, коло качки, як коло дитини, та сліди за наймичками, за всім, за всім. Та й с тебе не Бог-зна явий хазяїн! Щось и ти любиш залєжуватись по городськкому.“

„Може й правду ти кажеш...“

„И якє наше життя в сєму поганому місті? Є в нас усєго доволі, та немá навіть перед ким показатись!! Пролечу я на своїх конях через місто, немá кому на мене дивитись. Вберусь я в доорі сўкні, немá кому мій смак оцінювати. Що с того, що я покажу свої уборі казначейші, протопопші, докторші! И вони сами, а найбільше їх чоловіки и всі твої кавалери розуміють у тому стільки, скільки от-ті воли та корови, що повитрищають на мене дурні баньки, як иду я через подвір'я.... А луччі люде, правдиві тутєшні аристократи цураюцца нас..., бо всі знають, що твої батьки були міщане, прості люде, Українці..... И будуть цуратись, доки ми живемо в цємү гнізді, ще звилі твої прості батьки. Над цєю осєлею ніби літає якийся дух, котрий чують ті щиро-аристократичні носі и чутимуть ще в другому, трейтєму коліні, и цуратимуцца сєго дому; бо всі пам'ятають, що тут жили Лемішки.... Тікаймо звідсіль!

Кідаймо це гніздо, котрого жахаюцца люде! Там десь у дрúгому місці, де не знають нашого роду, нас приймуть привітніше. Там ми знайдемо лúчче товариство, городське, просвічене, нове... Твої батьки вже не на цім світі: тепер я тобі прýмо скажý, що твій рід поклав на нашій хвайлї чорний знак, од котрого тут одкаснýцца луччі люде, Поляки. Ідь, Якїме, до Кїїва, шукай там місця, продавай хату й грунт...“

„Чи це ти фантази тильки розпустила, чи говориш, щоб наговоритись?“

„Який ти чудний! на що ж міні говорити, коли не стосýвця до дїла мой мова? Візьми коні, та поїдь до Кїїва, та пошукай добре місце; а потім продамо грунт...“

„Чи не здурїла ти, Зосю! вибачай за се слово,“ промовив Якїм, лóжачи на лїжку и підвївши трóхи голову.

„И коли ти забудеш отé паскúдство, що повиúчував тебе твій батенько! Я говорю тобі людським язиком!“

Якїм замóв. Тим и скінчилась розмова.

На дрúгий день Зося знов почала ту саму розмову. Якїм слýхав та смїявся. Зося почала сёрдитись.

„Та вставай, та думай що небудь! лóгодься до Кїїва. Чогó ти лежиш! ничóго не рóбиш, хазайства не доглядáвш!“ Так грїзла їомý голову жінка.

„Думай вже ти, а я ничóго не думáю. Индик думав, та й здох,“ кажутъ люде.

„Чи вже ж ти думавш отút и вмерти, де вмер твій батенько!“

„А чомуж и не вмерти тутечки?“

„Мóже ще дрúгого дзвóна почéниш на дзвиницю?“ питала Зося. „И лóжить, качаецця! Люде їздять, шукають щастя, знаходять дóлю, заслужують великі грóші, чини. Хїбá ж у тебе рóзум не такий, як у людéй?“

„їздять, бо дурні; а розумні люде сидять на однім місці, та не рїпаюцца.“

Минув тїждень; Зося знов почала грїзти голову чоловікові. Велике місто, нові люде, нове товариство, молоді панїчі, — все тягло її до міста, ніби десятима рукама.

„Якїме! думаймо що небудь, бо життя мое тужне. Продавай грунт оцей поганий з свїнями, с качками, з вівцями и їдьмо до Кїїва.“

„Оце! як коржá, так коржá! як спечемо то й дамó,“ одрїзав їй Якїм, та ще й по українськи.

Зося аж у гóру підскóчила. — „Чи ти не бачиш, що діти в хатї! По якомý це ти говориш?“

Зараз міні запрягай коні, та їдьмо до Кїїва! Нам трéба дїтэй учїти. А тут де ти їх вчїтимеш? Тильки вївчяцца говорити, як говорила твой мати, та спївати мужичих пісень! Ідь міні зараз...“

Зося кричала и видїлалась до Якїма.

„Оце причепїлась причéпа! Не хóчу, не поїду! Не мав клопоту, то поїду шукати!“

„Не клопоту шукати, а щастя! розумївш? щастя собі й дїтям.“

„Та дїтэй мóжна вóйти до шкóли своїми кїньми!“

„А ми? а я? Хїбá я живу не для себе?“

Так грїзла Зося голову Якїмовї сливе кожного дня мáло не пів рóку, и поставила такї на своєму. З великою неохóтою Якїм поїхав до Кїїва шукати місця, хоч и знав, що люде знаходять же місця гáрні, добувають чинів и грóшей; хоч и знав він, що з їого негáрний хазяїн, одначе ледві зрúшив з місця в дорóгу и бїльше тим, що самá Зося поїхала з ним.

Приїхали до Кїїва, стáли на стáнці.

„Зосю! побїгай собі трóхи по гóроду, погулай, та вернїмся знов до дóму! Чогó нам сюди перебрїратись? Хáта в нас свой, гáрна, тéпла; кусок хлїба свїй. Сидїть би та не рїпатись!“

„А хазайство! а клонїт! Коли вже мáмо грунт и хазайство, то трéба коло ёго клопотáтись.“

Зося побїгла, распитала, де „губерські міста“, знайшла всі вхóди и вїходи, скрізь водїла за собою Якїма, трóхи не пхнýла ёго в дверї с „прошеним“. Якїм достав мїсто трóхи лúчче, як в своєму повітовому урáді.

Рáда вертáлася Зося до дóму и дорóгою так настрéнчила свого чоловіка, та розмалювала ёму живнень у великому гóроді, ті чини, хрестї, грóші, що він мав колїсь там достати, що Якїм був уже готовий продати батьвівський грунт хоч и зараз.

Вернўвшись ис Кїїва, Лемїшківські продали зараз батьвівськó хату, грунт из садком и млинóm за кілька тїсяч карбованців. Покїйник Лемїшкá нáче знав, що не ёго внуки и правнуки тоїтáтї муть стежкї в ёго саду.

Перейшла батьвівщина в чужї руїни.

Приїхали в Кїїв, найняли хорóшу квартїру. Алé за одну квартїру пішло мáло не все жáлування Якїмове за цїлий рїк.

„Що ти рóбиш, Зосю!“ говорив Якїм, сам не знаючи в чомý слýхаючи своєї жінки.

„Дай же жити по людськи хоч один рїк.“ одказала Зося. „Грóшей у нас до вóлі.“

И Зося зажилá по своїй душі. Сам Якiм не пізнав своїй Зосі, як убралась вона в чудову сукню, накиннула через плечé незвичáйно кокетливо шаль, як роспустила кучерями свій довгий вóлос, та ще й притулила багáто чужих кiс, як взулась в мале-сецькi, гарнiсенськi черевички. Всi дивились на неї, як вона плула, не йшла по вулицях; всi розпитували про неї!

Незабаром приїхали до їх в гóсті Люцина й Рузя. Зося справила бál. Ще зрана прибігáли урядники з вiзитами, а з собою приводили горбу паничів хорóших, молодiх, у фракáх столичнiй робóти. Якiм дуже здивувáвся, що вони обхóдились з Зосею, як из знакóмою....

Ввечерi на бал наїхало багáто товáришiв Якiмових, начáльников, паничiв, тонких, рiвних як стрiла, говорючих, ввiчливих.

Зося була и хазáйкою и царцею бáлу. Од неї не одступáли паничi, бiгали, просили на танцi, ловили кожне її слóво, слiдили очiма за нею. Оце було життя, якого бажáла Зоса, об якого вона колiсь мáрила вкóпи з сестрами, якого потрібно було для її веселої, гулячої натури.

Вечорi с танцями йшли за вечорáми. Попереду Зося одмовлялась тим, що їм трéба знайти женихiв для сестер. Одрáче женихi не знайшлись, два начáльники Якiмовi, удовцi забрали їх до себе за хазáю. А паничi все налiтали вечорáми, а танцi все не переставáли.

Якiмовi обрiдло такé невгамоване пусте життя, обрiдли гóсті, навить мáрти без переставу. Він не хотiв ужé вихóдити до гостей.

„Якиме! Бóга бiйся! убирайся та йди до гостей. Дивись, дáми сидять та скучáють. Иди, розважай їх комплiментами.

„Одчепись ти из своїми дáмами! В мене язик не на пружинах. Хiба я обiзана, що буду перед ними штóки показувати!“

„Якиме! ти мене компромiтуеш перед людьми. Иди! не муч менé. Я вже кiлька раз одговóрювалась, що ти не здужаеш и не вихóдиш из хáти, а сегоднi оцi гóсті бáчили тебе на улицi.“

„То скажи їм, що мене трiстя схопила, та трясé так, що мiнi гóсті не в думцi. Иди лишень, иди в гостинну бó от-тi шмихвiсти скучáють без тебе.“

„О! я нещаслива с таким чоловіком!“ промовила Зося и заплакала.

„О! я щасливий с такою жiнкою! Чи ти знаеш, що половини батьківських грóшей вже не має?“

„Будеш служити, брати чиний й грóшi. Иди ж бо, я не втерплю, нароблю плачу на цiлий дом.“

И Якiм, як та машинá, мусiв натягáти сiртух и йти до гостей. Зося ёму здалека моргáла и мивáла, як він переставáв розмовляти з дáмами, и він мусiв знов лепетáти нiсенiтницю.

„Якиме! проводи мене в царський сад. Сёгóдня там велике гуляння.“

Яким, хоч и через силу, одягáвся и проводив її в сад по разiв сто крутáчись из нею, нiби в хрещики, по дорiжкам.

„Якиме! сёгóдня митрополiт служить в Софiйському Соборi. Там буде багáто публiки. Проведи мене.“

И Якiм одягáвся и проводив її, а потiм мусiв з нею перейти разiв зó три Хрещáтик.

„Якиме! сёгóдня субóта. В братському манастирi рéктор Академiї читáе чудово акафист. Там будуть самi аристократичнi дáми. Поїду, подивлюсь на убóри.“

И Якiм вiз її до братства.

Так тягáла вона мýжа за собою нiби налигачем. И звик він покорáтись, як машинá, по-переду за любóв, а потiм через капризи.

А тим часом як рiк упливáв за роком, и их бáтьківськi грóшi расплавáлись... Лемiшковськi мусiли вже найнiти бiдненьку квартиру, жити тiльки на своє невеличке жалювання. А чиний не прибувáли, и грóшей не прибiлшалось.... Дрúгi товáришi Якiмовi йшли в гóру, а ёго все лишáли... Зосi вже не було за вiщо убирáтись в дорогi сукни та шадi. Спомъянув Якiм бáтькове слóво, що хрестi та чиний не нагодують и кáявся, що послухав своi жiнки — спрóдав бáтьківську хáту й грунт.

„А що, жiнко, будемо робити?“ питáв раз Якiм Зосi, котра сидiла, похиливши гóлову. Я б рад одкупити бáтьківське гнiздó, та Бiр-ма за вiщо! Мудрой тепер своїм розумом, коли довела мене до бiдности.“

„До бiдности ще далéко! Алé вже я тим щаслива, що мене нiхтó тóтечки не докоряе мiщанським родом, нiхтó мене не цурáецця. Дрúгi-ж люде шукають и якось знаходять щáстя-дóлю.“

„Шукáй ужé ти, а з мене буде вже того, що я тебе раз послухав.“

„То й ще послухавш! Нá що ж Бог розум дав чоловікови як не на те, що б ним добувати талану. Чи не пригадаеш ти нашого давнiго знакóмого Ключковського, що був управителем. Якi в ёго хорóшi покóи! Якого в ёго птици, корiв! якi в ёго конi. Та він же користувавсь мáло не всiм пáнським добром. Чому б и тобi не стáти за

управителя у якого-небудь багатого пана? Кийдай як нечійстому цю службу, коли з неї користи, як ніт наплівав.“

„А може міні швидко далиб вищий чин, а може й хрестин...“

„Годі вже тобі марити про чини та хрестин! коли дають їх видавцем, то Бог з ними! Нам треба грошей! Нам треба дітєй вчіти н самим пожити по людський.“

Яким н справді згадав покої Ключковського, згадав широкій двір обсаджений високими тополлями, а на дворі табуні овцеь, гусей, индиків, корови, коні; а за домом сад, оранжерей; згадав жінку управителя, що жила, мов йста поміщиця, згадав ёго дітєй, що бігали по хаті повбірані, як куколки, згадав гарно повбіраних мамок, нянек, що водились из дітьми. И він думкою вже почав оддаваться в жінчині руки.

„Тільки хто ёго поїде шукати, того місця?“ спитав Яким трохи перегадї. „Раз я зрушив з місця, та й не на добро...“

„Тобі б тільки лежати, байдики бити. Як не поїдеш сам шукати місця, то я сама поїду...“

Зосья так н зробила, як говорила. Поїхала до батьва, а там розвідала, розпиталась поміж знаомими н... знайшла місце управителя в одного пана.

И знов потягла Зосья чоловіка по світу, а він походил ся за нею, не маючи в собі доволі сил, щоб не послухати її. Місце управительське або окономське буває й користне, але дуже небезпешне. Пані мініють окономів, як хазяїни — наймитів, бо панське добро любить на половину переходити в руки управительські.

И знов завидї Лемішковські в теплі н добрі хоч н не своєму.

Знов Зосья літала басніми кінями, вбиралася в гарні сукні, вбирала дітєй, як лялек, не мала ні в чому недостачі. Ні одного діла не робив Яким, не порадившись из Зосьєю. Вона ж давала ёму лиху порадү користуватись чужим добром... Швидко побачив Яким, що ступив знову на стемку дуже небезпешну... Трохи не що-року переходив він з міста на місце. Траплялось н добре, траплялось н погано. Раз просиділи Лемішковські на бұрну, без місця, прожили, що нажили, збідніли. Яким мусів на час зайняти місце онома в Тхорівці, навіть у небагатого пана, в бідній окономі. Оттут же то ёго й знайшов Ясь Середінський, серед бідної обстави.

(Дальше буде)

МАЛОРОССИЯ (Южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛИТЕРАТУРИ,

ПОЧАВЩИ ВІД XI. ДО XVIII. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

СЛОВО ВІД РЕДАКЦІИ*)

Учені слов'янські рїшили уже давно, що мова наша становить окремишу, широкую, роскошную, самостійную галузь на Слов'янським словесним дереві. Не важа на те н на дійсний факт, що мова наша жила с поковнїку своїм питомим органічним життєм н нивьки, при трудних обставинах, именно при централістичних забаганках так званої русофильской партії в Росії н в Галичині, жин н роживавця чим раз красче, — не важа на те, нехтували до недавна самостійність її дневникарі польські, а відколи сі пересвідчилися об нестійности своєї праці, нехтують її ще московські політики, що в централізаціи явнив слов'янських добавають догідне н певне средство скріплення царства російського.

Всяке повстаннє проти правди, всяка ложь, викликає по другій стороні оборонців сеї правди, викликає борбу духовну. В данім разі станули проти Каткову н Буславу з їх закордонськими н галицькими партизантами, так звані українофили до борби. Ворба ся була нерівна, не через те, щоб українофилам не ставало на добрих филологах н лнгвістах, котрі одні мають незаперечене право рїшати об самостійности якої-небудь мови, а ино через се, що згадаві централізаторове не боролись сим ружжем ученого світа, а просто кричали своє: „у насъ сила, нїтъ, н нїтъ!“ До того треба ще додати, що до сеї пори майже виключно лиш так звані українофили старались доказати своїм противникам, що по їх українофильській стороні лежить правда; до нивьки н не виходило питання об самостійности русько-української мови по за границі України н Росії. Ми б могли з сего заключати, що Слов'яне уважають се питання яко давно в нашу користь рїшене н тому тільки не піднімають ёго; н судячи по загальнім обертанню ся їх до нас, ми можемо сказати, що вони дійсно держать се за неможливе, щоб хто посмів внехтувати самостійність мови так численного н кришкого народу, яким є наш руський чї Малоруський народ. Ми однак не хочемо розмотувати мовчавливість їх на нашу сторону; нехай вони самі, без нашої принуки, прокажуть слово своє про нас! Ми хочемо лиш сказати, що борба про самостійність нашої мови клонить ся уже майже ид своему кінцеві, ба, навіть дуже ласкавим способом, без великого проливу чорненького чорнила, як до сеї пори, хочь не часто, а тільки в хвилях материяльного вдохновения, наші галицькі партизанти Каткова, перепечатавали негаціи нашої мови в „Московських відомостей“ н „Голоса“, так тепер мовчать вони, неначе собі сю механічну працю звїрили. За кордоном знову — може бути, що п. Катков ще не раз посипле на насъ громами своего славного доказу: „нїтъ н нїтъ!“ але ми з радостью добаваемо, що сей богатыр необавом лишивця сам в своїй борбі из нами, то, по просту казавши, сталеця він для своїх земляків falsus propheta. Люде, що хочуть дійсно добра всьєму слов'янству; котрі за підставу звязности слов'янської беруть познакомленнє одного племенн зъ другим, —

*) Подаємо переклад сеї брошури с коментарями, так самого автора, котрі долучив нам до своего першого видання, як н по дещекуда питомими нашими.

люде сі, розумні и щирі, во роду москалі, ставили питаннє по нашій стороні, поставили звисним централізаторам усею річ ясно перед очі и знаходять дивно уважливе не лишень у нас але и у своїх. Фаста Loquuntur: Ось, перед двома місяцями вийшла брошурка в Воронежі під поданням нами заголовком, котру в українському переводі подамо ш. нашим читателям, а вже що пише про її редакція „філологіческих записок“: „Віддаючи повну справедливість сумлінному и клопотливому труду автора — въ збагненню Малоруської літератури, труду, въ котрому зібрано и так удало згрупуване все, що коли-небудь говорилось у нас до сеї пори об літературній діяльності на Малій-Руси, ми находимо, що питання об самостійности Южно-руської мови все-таки оставця питанням ще не рішеним. Не можна спорити, що Українська література богата в утворі и ми віримо свідцтвам авторитетів науки, що іх навів автор на доказ свої праці, но ми хотіли б бачити ще більше доразширя фактів на потвердження сего важного и спірного питання об самостійности Южно-руської мови. Радо поміщамо сю статтю ш. автора позаяк він достовірно пояснив питання те и сподіємось, що и другі учемі не залишать подати нам свої примітки. Стаття ся в труд не Малорусса, а Великорусса, а проте не уложена в вузьких интересах одної народности, а в интересах всього народу; окрім того всі данні передаюця в ній по пам'ятникам.“

Ми також сподіємось, що и наші галицькі редакції, именово редакція „Слова“ не залишить подати свій погляд на сей учений труд п. И. Прижова. Ми раді б навіть завести в сім вагляді учену дискусію з нею, хоч в другогі стороні спажемо на перед, що погляд, котрого ми вижидаємо від неї, не може опиратись на такій філологічній учености, в якою була списана брошурочка: „Въ одинъ часъ научитесь Малоруссу по Великорусски.“

Трудна се в правді річ, боротись с такою правдою, котра ясна як сонце, но ми тому визнаємо ш. редакцію „Слова“ до борби проти п. Прижова, що їй при неї відпадає те ружже, до котрого вона так звичайна скавати: се теорія Духинського, Dellahaг-ого, се турання молодиків, українофілів, кулішівців, се куплене за людські гроші — и що сподіємось, що безъ того ружжя вона покрикне: радоді! Коли ж знову ш. редакція уживе фрази: д'яло не стоить того! — то ми готові увіритись об її немочи духовній аж до луччих часів и запросимо лиш наших людей, українофілів, щоб вони звеліли вволити волю редакції „філологіческих записок“ и надсилали нам доповнення до ученої праці п. И. Прижова.

Ось и вона у вірнім перекладі.

..... Простолоудня. Українська живнє в широкій світ, зложеній в самостійних понятій чоловіка об тім, яково єму бути на світі. Живнє ся не так плятка и вузка, щоб збагнути її розумом в короткім часі. Живнє ся по-своєму переходвала сліди глибокої старосвіччяни Слов'янської а виттак удержала оставши историччєго суття народів, що на її більше або менше напливали, — Вона, коротко кажучи, заняла нас, не наче нова наука, якій до сеї пори не дано належнєго місця в ряду предметів, котрі сеобідний розум голоудий розбирати зиск.

II. Куліш.

Іа

Країна, в котрій сидить Южно-Руське племя, розкриваюця на запад до м. Сандеча, на десять миль від Кракова (Галицька Русь), обіймає половину Люблинської губ. (Русини) частину Городенської и Минської (Пинчуви), займає всю просторонь губерній, Волинської, Каменець-Подольської (Польщаки), Херсонської Київської (Українці), Полтавської (Степовики), Харківської, Чернихівської (Гетьманці), частину Курської, Вороньської, Тавридської, всю землю Війська Чорноморського, и на північній-сході сягає до Мглина (на півн. Черн. губ.), а на полудню упираюця о Дністер и Карпати.*) Уся просторонь її, 20% задовга, виносить над 10870 кв. миль, и населена 14,000.000 народу, говорючого Южно-руською мовою (Див. Осн. 1861, Май, Червень, Падолист и Грудень). Мова Южно-руська має у собі на стільки самостійних и старинних прикмет, на скілько мови и других Слов'янських племен и постає з кількох нарічій, котрі усі заступаюця Полтавсько-Чигиринським (Сєгобочної України), що обнявило себе широкую словесною діяльністю. На сім наріччю проспівав свої пісні великий Слов'янський поет Т. Г. Шевченко.

Головніші форми, визначаючі Южно-Руську мову, якою вона в теперішній живнє, не дійшовши ще до свого цілковитого розвитку, ось які: і замість в: світ, вінок; і замість о и е: бік, вівця, жінка, вечір, камінь, шія; и зам. ы: воли; узам. ы: бути, добути; ю зам. е: бму, слєва; приставка и, де дві суголосні сходяцца: иржа; відидованнє голосних для евфонні: голка (игла); старинні повні форми навіть в овіччянях: Дніпро, Петро; корінне словінське о, надаюче велику силу сло-

*) Русини заселяють и північну частину королевства Угорського. Границю іх проти Уграм становить ляннє идуча долі річкою Теплою, через Рокитів, до Довгої-Луки над Бардином, в-відси на полудне, через Куряму (на Теплій) аж недалеко під Ганушівці (на р. Теплій); тут звертаюця на півночи в, обійшовши Строщів, Спину и Гуменне (країну так звану Сотаків), знов вертає до Теплої коло Ганушовець. Відти спускаюця на полудне, долі ріками Теплою и Ондавою аж до устя Тернави, потім на схід и полудне полад Бутківці через Муняк (над Латоркою) аж над Береги; в-віттак вертаюця назад на захід до р. Латориці коли Дуброць и Каорн и знов під Береги; дальше ажкрутамя иде на захід поплід Селище, через Холми до Хуста, а виттак, в маднми виїзками, рікою Тисою аж під Сигіт; дальше правим берегом Білої Тиси під Ясенів, де границі Галицької досягає, иде дальше границею (Галиччя від Угор) до жерел Білого Черемоша, де в Буковину вступає. — (Див. Правда. р. I, 1867, ч. 23, стр. 180: „Руська Родина“).

в'янській річч, ніколи не переходить в ж, як в Москві; нем'ягчение губних: б'ю, ш'ю, голуб, степ; у зам. в и на оборот: Вкраїна, усякий, вчипця; к зам. ц: квітка; о зам. х и ш: Петрусь, насський; дж зам. ж: джан, джерело; з зам. о: зверчений, з ласки вашої; в зам. л: вовк, човен, жовтий; вставка л: сплять, роблять; н зам. г: лузга, бразнотати; дуже ласкаве и ніжне уроблювання уменчительних имен: зіронька, козаченько, лишечко, спатоньки;*); зм'ягчене т у 3-тій лиці глаголів теперішнього часу: ходють; м'ягке ц перед голосними: травиця, хлопці; окінчення на ці: любощі; на ові и еві: Богові, козакові, и на мо: ходимо**). Коротко кажучи, з зливу сурово-могучої, коренної Слов'янської річч з ніжністю мови, питомої полудневого небу, складалась нова, визначуючися незвичайною силою, звучністю и грацією.

Луччі лингвісти Слов'янські, як Миклосич (Vergl. Grammat. I. IX.) и А. Шлейхер (Beiträge zur vergl. Sprachf. I. 22.) узнають Южно-Руську мову самостійною и самобитною (Mikl. Selbständige Sprache). Ламанський удержує, що головніщі ріжниці

*) Южно-русська мова визначається именно богатством уменчительних форм: *маша, машонька, машинюга, машунька, матуся, машусенька, машусенька; Ганя, Галля, Ганюга, Галекка, Галенька, Гануся, Ганусенька, Ганусекка; іста, істак, істаки, істоньки* и т. др. Амвора Могиди, *гесто Метлиняського*: Замітки до Южно-Руської мови. Зам. VII.)

**) У Сівероруса — каже Метлиняський — при вимові слів, примітне напруження ротових жижок и стягненне рота, задля чого звуки, так сказати, вродіжуються и відзначаються надзвичайною силою и різкістю, хоч при чистій вимові вони не суть неприємні; у южноруса, напротив, звуки вольно и неначе з неохоття несуться и льються в отвертого рота, через що вони так дуже м'яккі и ніжні. От, для чого Великорусе любить голосну *ѣ* (je), витинає суголосну *е* неначе *ѣ*, голосній *ы* придає звук грубий и т. др. Южнорусе, напротив, не терпить ні голосної *ѣ* ні суголосної *е*, як їх витинає Великорусе; голосну *ы* ставляє нарівні з *и*, а *е* нарівні з *у* и т. др. (Зам. I.) Великорусе не знає ріжнці поміж *е* и *ѣ*, він вимовляє їх неначе *je*; Южнорусе же витинає *е* завжди як *ѣ*, а *ѣ* як *і*. Він додає до початкового *у* и *о* при *ѣ* и говорить: *вуть, воко*. В Словенцерковних книгах, в літописях пишеться в таких разах *оу* и *оу*: в Несторі, по списку ченця Лаврента, часто *о* уживається зам. *е* и пишеться *жиоушь, Вольга и Ольга* (там же: Зам. V.). Для евоїні випускає Южнорусе початкове и наконечне *о*: *город и огород, робім и робімо*; голосна *у* перемиюється на *е* и на оборот: *ушк и шк, у лузі и е лузі, угора и егора*; або відкидає *о* *всім у: е шому и е шім, е густім и е густому*; и переходить на *й*: *йду зам. иду*; або на *и* *ишь зам. пиши*; відкидає *шь*: *ходи и ходя зам. ходишь и ходяшь* и т. др. (там же: Зам. VI.)

Южно-русської мови сягають до доісторичних часів (Зап. Ак. Н. VI, I, прил. 80). Професор Срезневський вирамається так: „Давні, хоч не саконвічні признаки, відділяють одио від другого наріччя північне и южне, Великоросійське від Малоросійського“ (Мис.м, 40). В Южно-Руській мові він добачає таку саму доконалу мову, неначе Сербську або Болгарську, и через те ділить Слов'янські наріччя на приналежні до східнього відділу, котрі розпадаються а) на Великоруське с підмаріччям Білоруським. б) Малоруське, східне и західне, — а на полуднево-західні: а) Старослов'янське б) Болгарське, и в) Сербське (Ж. М. Н. Пр. XI, VIII: Обозр. гл. черть сродства въ Слав. нар.). Професор Лавровський, розібравши форми Южно-Руської мови, находит, що вони дають йому нічим не збите право на таке ж сажестіве місце, яке займають и другі Слов'янські наріччя (ibid. 263). Проф. Максимович, еще в 1839 р. доказав самостійність Южно-Руської мови и дав їй окреме місце в історії руського слова (Макс. Ист. Рус. Слов. 97, и дал.). Проф. Головацький у свому дільці: „Росправа о языкѣ Южно-Русскомъ и его нарѣчійхъ“ (Львів, 1849), покликуючися на пам'ятники, доказував, що Южно-Руська мова самостійна и стародавня (стр. 19) и що в старині в головних зарисках мав таку саму подобу, и до сего самого здужав, що и нинішній (стр. 21). На кінець, луччий знаток Южно-Руської мови проф. Бодяняський, не думаючи згодитись з думкою, недавно поставшою в так званій московській чи русофільській партії, о пізнішим постанні Малоруської мови, домагається, щоб люде, котрі пишуть усе, що їм не паде на ум, глибоше познакомились з історичним розвитком мови (Чтенія 1838. IV, III, 72.).

II.

Відділившись в старій старині від общеслов'янського коріння, Южно-Руська мова розвивалася від того часу поруч на Руським (южно-руським) народом, прозваним старинним ім'ям Руси: „Русь“ (Зап. Ак. Наука VI, I, прил. 121; Бодяняський, Сынъ От. 1835, 39, 173, — 199; Котляревський: О погреб. обыч. Прилож. стр. 35 и дал.; Диви також недавно вистачає в Спб. діло Хвольсона об арабських поданнях о Руси), и еще в XIII. віку називавшим свою землю Україною (П. С. Л. II. 160). Осередком руського життя був Кієвъ, заложений в незатямлені часи, и прозваний високим іменем матери руських городів: „мати градомъ Руським.“ Ім'я Руси розпространюється на Волинъ, Галич и дальше, и таким побитом ставця

назвою всіх земель східнього Слов'янства, сполучених з собою єдинством мови, віри и культури: „се токмо Словенскъ языкъ въ Русѣ“ посвідчає перший наш літописець. И тепер, від уйстя Дністра до уйстя північної Дничи, не зважа на різниці мовні одна велика Русь, Русь-мати (Россия — слово книжне), трудячися об одним и тим же великим ділі — звести на ноги Руський народ.

Поляне-Русь були більш просвічені, чим їх сусіди, до чого, здається, помагав багато Дніпро Слоутиця, служивший дорогою у Грецію и Тавриду; де ще приховувались останки старинної просвіти. З IX. віком починають подавати Візантійці вістки про крещення Русі; в Києві розвивається Християнство; він стає осередком зв'язуючим сусідні племена, старшим братом Слов'ян: „Ту Нѣмци и Венедици, ту Греци и Морава поють славу Свять-славлю.“ На заході Києву подавав руку старий Галич, де руський князь, сидючи на своєму золотокваному столі, підпирив гори Угорські своїми залізними полками, заступав дорогу королю, зачиняв ворота Дунаю, суди судив до Дунаю....

Київ був багатий. Київляне, як розказує ще билина, визначувались свободою, красою и любовцями; життя народу зв'язував дух братства и побратимства, найшовший собі ідеал в братній любові св. Бориса и Гліба и розвившийся вітак в духовні братства юго-западної Русі. Побратимське життя, поставше около князя, в скормленника Руської землі прибагала до себе людей з сусідних земель, и в Київ, на Володиміру ясно-солншицю, зїзджались молодці с Чернигова, Волини, Галича, з Суздаля и Муром, с Кракова и Цар-города, — зїзджались Німці и Слов'яне, Чехи и Ляхи....

Не зважа на окремішній характер життя, що завів його Ярослав, не зважа на те, що почавши від XI. в. постають удільні землі в Києві, в Чернигові, на Волини, в Турові, в Червоній Русі и т. д., — зв'язь земель не переривається задля того, що пануючі належать до одного роду и тялять на свій обов'язок хлопотатись о Руської землі, заховати и боронити її від наруги, складати за її свої голови. Однак князі розмножились, ворогували проти себе и заводили крамоли; с княжими усобицями переплітались ворожі взаємини земель и поставала жнать дуже трівожна.... Тоді то появились пречудні образи мудрого хоронителя землі и удалого князя Володиміра Мономаха и удалця, нерідкого в княжих и народніх дружинах, виро-

шого опісля на північній сході в високе и чесне лице Илді-Муромця, а на полудні в вольного козака. Деякі вислідовачі руської історії удержують, що в склад Южно-Руського народу ввійшла значна сила чужого населення, котре переинакшене життям, по звичайному етнологічному правилу, підпомогло утворити нову енергичну народність. (Костом. Черты южнор. исторіи II, 37; Котляр. Осн. 1862. X.)

Під сей-то перший період свого історичного життя, що закінчився татарським находом, Южна-Русь, враз з начатками своєї народности, виробляла и мову, и викухувала в нутрі своїм християнство, просвіту для усього східнього Слов'янства штуку и поезію....

В І С Т І

На однім зь останніх засіданій своїх рішив виділі „Просвіти“, подати до союму краєвого просьбу о допомогі для видавання популярних книжок. Просьбу сю дано на руки Вп. п. Ю. Лавровського, вице-маршала союму, а соймъ віддав її до рішення административній комисі, зложеної сь посла Чаумовича и двоух Поляків. Виждаємо внесення справодавця сеї комисі а сймъ часом оглянемо коротко діяльність „Просвіти“, щобъ виврумити, чи має се товариство право жадати подібної запомоги. Звісно, що зістало воно зав'язане у падолисту минушого року и що тоді числяло 72 членів. Від сего часу видало: „Зоря“ у 2.000 пр.; „Календарь“ у 3.000, и „Що насъ губить etc.“ у 2.000 пр. Крім того заходилось около видання „Кашемиря“ о. Селецького, закупило и розпродао „Молишникъ народній“ и „Повісті для дітей“ Гладковича; вистаче тепер літографовану лаш. граматику для IV. кл. и Історію природописку для I. кл.; члени жь сего товариства якъ п. И. Верхратський видав два випуски своєї „Номенклатури“, а Др. Ганкевичъ частину „Слов'янської филозофії“ на німецькому язиці. Десять ділець въ протягу 10-х місяцівъ видати — сймъ не похвалить ся жадне товариство у насъ, навіть и те ні, котре орудує 20000 фондомъ. До того треба додати, що товариство „Просвіта“ неначе спонукало морально „Матицю“, що ввійшла хоч на крихту сь тої верозумної дороги, на котру завели її личні интереси п. Я. Головацького et consortes. Ми бачимо, що „Науцій зборникъ“ сидуть ся уже народніх буті, а товариство „Матиця“, щобъ видержати конкуренцію, видало дві життєписі святихъ, хочъ не по дуже мирнихъ цинахъ. „Просвіта“ приготвила уже матеріяли до 2-го випуску читаночки: „Зоря“; посідає арифметику и геометрію на руській мові и надъ 6.000 пісень народніх. Все те дождає не такъ луччихъ часівъ, але по просту скаввши — гроша. Члени товариства достарчують річно на видавництво не більше, якъ 500 вол. Се в нічимъ въ розмірі до того капіталу, котрий в потрібній, щобъ заспокоїти духовній потреби нашого народу. Куди оглянутись, всеюди не достає намъ добрихъ и дешевихъ книжокъ. Руська молодіжъ на руській гимназії у Львові не має ні одного учебника. Іі учать по німецькимъ авторамъ, — вона зістаєт ся въ науці по заду або — переносить ся на гимназії польські. А що сказати про учебники до народніхъ шілі?... Тамъ хаосъ передпотопів! Ми розуміємо добре політику деякихъ нашихъ політиківъ: ні чого не робити щобъ віттакъ не приходило централізаторамъ московськимъ трудно викореняти „халащку“ мову въ Галичині, але те іменно и спонукає насъ и робить витревалыми въ нашій праці коло нашої молодіжї. Вона своєї мови не тямить а ви бажали бь учити її уже чужої?! Дивний у васъ розум!

Мабуть и не друга гадка принудила виділі „Просвіти“, що зажадавъ для своєї праці підмоги зь фондівъ краєвихъ и ми сподіємось, що референтъ админ. комисіи въ внесенню своїмъ буде мавъ на згляді всі нами висказані потреби и недостатки духовні нашого народу.

Головні помічники при редакції: Е. Згарський. М. Косакъ, Др. В. Лукавський, Ом. Партицький. Др. К. Сущевський.

Властитель и одвічающий Редакторъ Наталь Вахняницъ.

Зь друкарні Ставропигійської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го кожного місяця.

Предлаша виносить:

На „Правду з Додатком: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На „самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администратія під Ч. 453 1/4 (Галицька улица). — Реклямаці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Х.

Після веселого життя в великому місті Зосі було дуже тяжко в Тхорівці. На окономі було чимало всякого добра: и гусей, и курей, и корів; був там и роскішний сад, та не було там того, чим живе й тишить себе натура Польської дами: життя там було скучне для Зосі. До міста далеко; кругом товариство небагате. Зося мусіла найняти для своєї дочки гувернанку, пом'януту нами носату немолодую панну Теодозю. З нею тільки Зося тишила себе розмовою про Варшаву, про гуляння, про балі, о котрих розказувала Теодозя, конечне по половині з неправдою.

В своєму безталанні Зося виноватила одного Якіма, грішала йому голову, докоряла йому, допінала за його недбалість, за його лінивство. Яким слухав і, вже й не огризався, опустив руки и став попіхачем у своєї жінки.

Визіт такого значного пана, як Ясь Середінський, новий управитель всього княжого добра, несказанно стрівожив и звеселив Зосю. Новий багатий сусіда, дуже гарний з лиця, молодий, сам приїхав до Лемішківських и просив до себе. Одним тільки зосталась Зося не вдоволена: молодая управительша не приїхала до неї з визітом.

„Яким! іди ти сам з визітом до Середінських. Я непоїду, доки його жінка не одвідає мене. Вона білша пані, ніж я.“

„Чого я поїду?“ осмілюсь Яким говорити.

„Навіщо нам здались ті Середінські? Вони понаїздають до нас, а в нас Бог-має чим приймати їх.“

„А ти хочеш, щоб я пропадала от-тут, в цій поганій Тхорівці! без порядного товариства, без

людей! Покарав мене Господь таким чоловіком! И не знаю, коли я тебе обтешу, вивчу!“

„Понарав мене Господь такою жінкою,“ тріхи не зірвалось у Якіма з язика; одначе він принусив язик, и мусив їхати до Середінських. Самá Зося натягла на його фрак, причепурила його и тріхи не випхнула с хати.

Середінські привітно й ласкаво прийняли Лемішківського. Ганя прохала через Якіма Зосю в гості и сама обіцяла прибути до їх. Швидко вона сама поїхала в Тхорівку, в великий піст и просила Зосю и панну Теодозю бувати в їх у гостях без церемонії, по сусідській.

Настали великодні святкі. Ганя ждала Лемішківських; одначе минув третій и четвертий день, а їх не було.

„Щось дуже горді наші нові знакомі!“ промовляла Ганя до Яся. „Нейдуть до нас у гості. Не дурно вони говорили с тобою все про князів, та про Паріж.“

Весня на дворі стояла рання; дні були чудові, тихі, соняшні. Княжий сад подекуди вкрився молодим зеленим листом, як пухом, а над ним ніби плавали золоті вершечки дворця. Квартіра Середінських стояла серед саду, що був одгорбжений од княжого тільки невеличкими зелено помалеваними штахетами. Княжий садовник-німець піклувався и коло управительського саду. Ис княжого саду в управительський можна було ввійти через легісінські ворітечка с точених кілочків, гарні, як цяцька.

„Пані!“ крикнула наймичка до Гані, якось у ранці п'ятого дня великодних свят. До нас іде в гості князь из княгинею и з тою баринею, що гостієв в їх.... Ож подивіцца в вікно, коли не вони! Бо за собою тягнуть такі хвости, що я ще и з роду не бачила!“

Ганя кинулась до вікна, а Ясь тож за нею. Из княжого саду через ворітечка виступали пані, по широкій дорізіці, що йшла прямио до поків Середінського, до бокових дверей.

Попереду тихою ступою йшла рівна пані вся в чорному, як черниці. Сукня падала з неї рясними

хвальною и татлася позад неї довгим шлейфом. Половина її лиця була прикрита чорною сіточкою. Поруч з нею, взявши її під руку, йшла молодісенька дівчинка в білому, тонкому, короткому платтячку. За першою парою йшла друга пара: то був пан з розкішними чорними кучерями в високому капелюші; він вів під руку пані знову всю убрану в чорну сукню, що волоклася далеко за нею довгим хвостом.

Обидві пари йшли так тихо, ніби стояли на одному місці. Вони роздивлялися на дом, що стояв перед їх очима з великими, прозорими вікнами, з готичькими стрілками, понатікуваними скрізь на покрівлі за для красі. Вони роздивлялися на високі тепличні квіткі, що були вже поставлені гартними кұпами попід стінами дому, по грядках чисто заскорбджених и засіяних, по обидва боки широкі доріжки. А над ними гоїдав тихий вітер зелене, свіже гілля, а коло їх стояли вже зовсім пороспұковані кущі троянди, бузку, агрусу, цвілі вже явсь ранні кущики. Над зеленим чисто обрізаним дерном вже високо підіймалися широкі круглі кущі півонії, півників, китицями висіли пуп'янки туюпанів, цвіла вже рання жовто-гаряча лелія. Доріжка була чиста, замечена. И дом, и сад, и квіткі — все було заліте золотім веснянім сонечком, котре не жалувало проміння и щедро обсипало дві пари, що тихою ходою ледві посувались до дому, милуючись всім, що кїдалось їм у вічі.

Ганя з Ясем бачили в вікно, як гості одчинили ворітця, як йшли по дорізці, роздивляючись на всі боки.

„Князь иде с княгинєю и з Петербурскою грабивою, промовив Ясь гордо й весело. „Тільки не знаю, що то за дівчинка тїгнеця за княгинєю.“

„А я не убрана? Що ж міні робити?“ крикнула Ганя, одслонившись од вікна.

Дві пари наблизились до дому кивнулі на хлопця, що скорбдив залізними грабельками грядки и про щось єго питали. Ясь придивився гаразд, аже не князь из княгинєю, а Яким Лемішківський из своїми дамами. Він аж засміявся.

„Добрих князів будемо витати! Ганю! и вбїратись не вбїрайсь. И принесла ж їх лиха година, та ще таким чудовим ранком.“

Ганя вийшла в свою убірну кімнату, щоб тріхи причепуритись, а Ясь зостався в гостинній витати гостей.

Гарно убраний лакей одчинив двєрі. В гостинну вступила Зося, держачи за руку свою молоденьку дочку; за нею ввійшла Теодозя и Лемішківський. На всю просторну гостинну зашуміли

їх шовкові суні, їх довгі плєйфи, що волоклись по блискучому паркетові. Зараз такі вийшла до гостей и Ганя. Всі дуже церемонно всілись на фотелях коло стола.

Саля й гостинна хата займали саму середню дома на всю шириню, так що кожне вікно в противній стїні приходилось проти вікна. Світ заливав хату з двох противних боків, з двох боків освічував Зосю, що сиділа на самім переднім фотелі коло широкого мрамурового стола як раз проти Яся, освічував Теодозю що сиділа поруч из Зосєю. Яким и Ганя помістились проти їх, а молоденька дочка Лемішківських притулилась ніби під крилом своєї матері, прихиливши русіву голівку до її плєча. Вся група дуже добре одбивалась в широкому дзеркалі, що висіло над другою канапою коло противної стїні, за другим мрамуровим столом, а найбільше постать Зосї и Яся, що сиділи на передніх фотелях. В блискучему склі дзеркала Ясь роздивлявся на Зосю, ніби бачив її вперве. И справді тепер в пишному, чистому наряді вона здавалась єму зовсім інчою, ніж тоді, як він був у неї з визітом.

Роскішна чорна шовкова сукня пообшивана чорними аксамитовими стрічками и кружевами, через свої хвали и шлейф, здавалась хвилею, на котрій плавали повні білі, як мрамур її плєчі. Її лице гладесеньке, ніжне, біле як лелія здавалось прозорим під пасмами ясного проміння света, котрий пересїкався й переплутувався з двох противних рядів вікон. Роскішні русіві бұкли, зібрані пучком серед голови, розсипались дрібно й рясно по всій голові, черкались об білі плєчі и блищали як золота хвила, од кожного повертання головою. Білі атласові стрічки, срібні шнурочки, с котрих були штучно повароблювані кокарди коло пліч здавались темнішими врівні з білиною її лица. Теодозя, її гувернанка, була так само убрана тільки далеко бідніше. На її сухорлівній постаті роспұщені бұкли, при здоровому носі, здавались горшкочком, наткнутим на кілок. Ганя сиділа проти їх убрана по буденному, в просту терстїяну сукню, та в мантилі. Її голова була причєсана просто, по домашньому. Вона оглядала своїх гостей и тільки дивувалась, де та небагата оконмша з Тхорівки набрала таких багатих и доладних убєрів!

Розмова распочалася сама звичайна и потім потроху все переходила на вищий тон. Білше всіх говорила Зося, Теодозя и Ясь. Другі помовчували и білше слухали. Зося почала мову про Київ.

„Пишуть, що цієї зими в Києві буде италійська опера. Ах! яка шкода, що ми покинули Київ! Закїнула нас недоля в цей хўтір...“

„Ми чули, що ви мали навіть свою маєтність, свою землю;“ спитала Ганя.

„Мали та продали, бо хотілось переїхати в Київ. Муж мій тоді служив.“

„Не землі, не маєтності мали, а тільки ґрунт у місті,“ обізвався Яким и зараз замовк, як на ёго глянула жінка.

„То ви й служили?“ спитав ёго Ясь. „На віщо ж ви покинули службу?“

За Якіма відказала жінка:

„Бо нас тоді один знакомий поміщик попросив до себе управителем. Місто було дуже вигідне, ми мусіли покинути Київ, хоч я й тепер жалкую...“

Яким вірячив очі, дивуючись, коли то ёго жінка жалкувала об службі. Він и досі не привик слухати, як Зося при людях розказувала те, чого з ним ніколи не трапилось.

„Мабуть знакомих мали багато! певно не скучали так, як у наших глухих сторонах!“ спитав Ясь.

„Де вже скучати, коли в нас були тиждніві бали або вечорі! В понеділок був у нас вечір, в вівторок у одного знакового генерала...“

„У столоначальника...“ вірвався Яким, поправляючи жінку.

„Чи то правда у столоначальника..... Вже й позабувала. А в середу у генерала...“

Яким тільки роздівив рот, пригадуючи надаремне коли то він на своєму віку кумався з генералами.

„Вважайте мої панове!“ промовила поважно Зося, по ораторській розмахуючи рукою. „Привікнути до міського общества, до людей просвічених, до читання свіжих журналів и газет, до театру, привікнути слідити за кожним научним або політичним рухом и зразу опинитись у такому глухому кінці! Ах Боже! Як я рада, як я рада, що наш знакомий пан Хоцинський познакомив нас в цій пустині з вами!“

Хоцинський и справді був знакомий из Зосею, знав її як польську добру патріотку и мав на приміті запровадити її до Середінських, щоб вона мала свій вплив на їх сімью.

„Який сад, гарний коло вашої квартири? та ще так близько од княжого! Таких садів можна знайти тільки в нашій Варшаві“, промовила Теодозя, підіймаючи свої олов'яні очі до стелі и прямо обертаючись до Яся. „Яка позиція гарна! які чудові скелі, водопади! Як скрізь чисто! Живши тут в Кам'яному, я, здавця, цілими днями сиділа б у саду с книжкою або з роботою.“

„А нам уже й байдуже!“ одказала Ганя. „Я навіть рідко гуляю в саду та ще в тих далєких аллеях. Погуляю тріхи коло свого дому, та й до хазяйства.“

„А пані любить піклуватись коло хазяйства?“ спитала Зося, з легенькою іронією, але все таки поважним тоном.

„О! мой жінка велика господарка!“ одказав Ясь шуткуючи.

Зося окинула косо очіма Ганю. Її руки пухві и білі справді не блищали панською білячію. На кінчику мизинця дуже вважливе очко Зосі запримітило цятку сажі... Ганя, вештаючись у пекарні, до всього приглядаючись, десь черкнулась об сажу, сьма того непримічаючи.

„И я дуже люблю сільське господарство,“ промовляла Зося поважно. „Особливо тоді, як вонό достачає доволі прибилі...“

Яким знов вірячив очі на свою жінку, згадуючи як вона хазяїнувала на батьківському ґрунті. Аж над-то білі, рожеві пальці Зосі доказували, що вони не дуже любили доторкуватись до кухарського и господарського діла.

Лакей у білих рукавичках, прибраний у панську ліврею, вінис на великому срібному підносі кофе и підніс зараз до Зосі. Кокетливо и с повагом вона простягла руку, взяла чашку, и недивлячись на лакея, величаво шакнула до ёго другою рукою, ледві пригнувши кінчики своєї білої руки. Вона показала, що не хоче брати сухарців и буличків. Лакей одступав од неї з великим страхом, и ступаючи навщипнічки, поніс далі кофе. До своєї пані, до Якіма, навіть до Яся лакей підступав далєко смілівіше.

Віпили кофе. На щокіх Зосі виступив білший рум'янець. Губи зачервонили, як тройнда. Вона всілась у фотелі и легенько закинула голову, ніби втомившись. Її кучері посіпались на білу шийю.

„Яка чудова квартира!“ промовила Зося, встаючи и беручи за руку свою дочку. „Видно, що княжа!“

Держачі при собі доню, котра тулилася до неї в білій куценькій сукні, Зося перейшла просторну гостинну, ніби пересунулась. Шовковий шлейф шелестів, скібаючись по блискучому паркетові. Її постать огрядна, повна и разом складна, її свіже лице, її розкішна коафюра, все разом заворушилось в кількох дзеркалах. Зося прямувала до дверей, що були до салону. Ясь схопівсья и полетів одчиняти двері, наввіпередки з лакеєм, що вже поспішив зробити своє діло. Тоді всі встали

за сто́ду и пішли сліда́ом за Зо́сею, котра́ пова́-
гом ийшла́ по світли́ці, мов ца́риця огляда́ючи
ха́ту. Всі йшли за не́ю, ніби її дво́ровий шта́т.

Вся розмо́ва між гістьми́ велася́ по польськи́й.
Одна́ Га́ня говори́ла по-моско́вськи́й, та й то дуже
пога́но.

„Чи й ви По́ляк?“ спита́ла нежда́но Га́ня Я-
кіма, приміча́ючи, що він крути́в польську́ мову
так, як вона́ моско́вську.

Всі ра́зом зверну́ли ува́гу... Які́м очеви́дачки
не зна́в як одказа́ти, чим себе́ назва́ти, дуже́ смішно
лу́пав очі́ма, ніби прига́дував, збіра́вся одказа́ти....
и знов заде́ржував язик... и знов пресмі́шно лу́пав
очі́ма и кива́в губа́ми.

Зо́ся ки́нула на ё́го очі́ма серди́то. Які́м ви-
ки́нув з ро́та, ніби пожо́ване сло́во ви́плюнув:
„По...ляк“, и сам почервоні́в, на всій ширині́ свого
по́вного хоч и блідо́го лиця́.

Га́ня в свою́ чергу́ тож поста́вила на ё́му
свої́ очі́....

„Ба́чите, мой доро́га пані́, мій муж походи́ть
с По́льського́ ро́ду, тілько́ віря правосла́вної“, про-
мови́ла Зо́ся, и хоті́ла вивести́ ра́зом и Які́ма и
Га́ню и себе́ з ті́єї плутани́ни. Одна́че почервони́ла
до сами́х ушей и куче́рів, а Які́м все сто́яв та
лу́пав так смішно́ очі́ма, що ё́го дочка́ не вте́рпіла
и тихо́ зарегота́лась. Теодо́зя ле́дві заде́ржувала
пода́вляний в го́рлі ре́гіт. Всім ста́ло не до ла́ду,
незру́чно сто́яти и диві́тись одно́ одному́ в ві́чі.

„Чи не ма́єте які́х нови́х газе́т?“ спита́ла
Зо́ся Я́ся, щоб розмо́вою зате́рти ді́ло.

„Які́х же вам?“ спита́вся Я́сь: „чи По́ль-
ських, чи Ру́ських?“

„О! безпре́мінно По́льських! я ле́дві слибе-
зю́ю по ру́ський“, сказа́ла Зо́ся.

„О! зми́луйтесь, наді́літь нас газе́тами та жур-
на́лами!“ поча́ла тоньки́м голосо́м Теодо́зя и пі́д
кі́нець изі́хала на приро́дню басо́ву но́ту.

(Дальше́ буде.)

З народні́х уст.

Ш І С Ш І

із збі́рника Васи́ля Волоши́нюка.

Ой ле́тила заву́ленька
Що над море́ в га́й,
Опусти́ла сиве́ пю́рце
На тихи́й дуна́й:
Пляни́, пляни́ сиве́ пю́рце
Бийся́ в бере́гі —
Розда́й, Бо́же, мою́ кривду́
На всі́ воро́гі.

Та як тому́ сивому́ пю́рци
В тихи́й дуна́ю,
Отта́к мни́ молоденькі́
У чужи́м краю́;
Ой бо́ чужа́ стороно́нька
Без вогни́ю горі́т, —
А за мно́ю молодо́ю
Роди́на тужи́т.
Ой не ту́жи, родино́чко.
Так дуже́ о мні́,
Та че́й же я не загину́
Бі́дна в — чужи́ні.

Ой ви́йду я на горо́ньку
На кру́ту го́ру,
Подивлю́ся у доли́ну
На воду́ бистру́ —
Напи́шу я дрі́бне листе́
На бі́лих папе́ри,
Та пу́шу го́ в — тихи́й дуна́й
На срі́бни́м таре́лі:
Пляни́, пляни́, дрі́бне листе́,
Бийся́ в — бере́гі, —
Розда́й, Бо́же, мою́ кривду́
На всі́ воро́гі.

Гой ма́ла я три́ сестри́ці
А четверти́й брат,
Взі́жджайте́ся, сходжайте́ся
В — я́блонови́й сад.
Всі́ я́блівкі́ солодкі́
Ли́ш одна́ вини́я —
Сестри́ці́ ся поэ́жджали
А брата́ не ма́.
Ой урві́т ся по я́блочку
Урві́т ся по дві́,
Як буде́те істи́ пи́ти
Вгада́йте о мні́:
Та де́сь наша́ безри́дна
В чужи́й сторо́ні —
Вми́вався́ сло́воньками́
Як гу́ся в-води́.

Колом. Пдг. Жидачів 1869.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ,

ПОЧАВШИ ВІД ХІ. ДО ХVІІІ. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

III

Хоч дуже́ трудно́ вислі́дити, коли́ у перши́й
раз проявилась́ Ю́жно-Руська́ мова́, укрита́ під
церковно-сло́в'янськи́ми форма́ми и недо́ступна́ для
нас в бі́лшій части́ літописи́й и акти́в, де́ по сло-
вам Котляре́вського́, ні одна́ стрі́чка не може́ почва-
ни́ця філодо́гичне́ю ві́рністю, — ми все-таки́ по-
ди́буємо́ її в ХІ. ві́ку. Форми́ її приходи́ють у збор-

нику с 1073 р.: Оуселенюж зам. вселенную, въ годно, квѣлеть, квѣтъ, оучрьмьнь; е зам. есть, зма- радъ, кацъми любо, *оуйттелиность (Виттели) и т. др. Навить Буслаев, що радикально непризнає самостійности Южно-Руської мови, у тім разі неначе проговорився „о впливі южно-руссака писца“, и по поводу є, яке приходить в зборнику заєдно замість есть, обьявив: „это по малорусски? (хрест. 276, 278). У XII. в. ми чуємо Южно-Руський вислів в списку пролога Лобкова: чисти зам. чести; чили зам, или; чловѣкъ, вогню зам. огню; віттак в грамоті Київського князя Мстислава Володимировича 1128, и наконець в Галицьким списку Євангелія 1144 р.: свькра, выметаемо, нарицаемо, пше-нцію, свьязъте, оубоінікъ; 3-е лиц. множ. числа на ть, и т. др. (Горє. и Нев. Опис. Слав. ркп. I, 208). В XIII. в., в списку поученій Єврема Сирина ми находимо Южно-Руську мову уже достоту вироблену. В сіх-то поученнях вставлене Южно-Руське слово під таким заголовком: отъ грішного Георгия Чернорица, Зарубьскихъ пещеры. Повѣтны-є къ дѣвовному чаду“. Ось-які там головні форми: ёго, ёго, идемы, работаймо, ходимо, оугодиню, жьнютъ, простажень, свидитель, оу часъ, оу страну, оу пагубу, повчити, увъ молитвахъ, вгодно (зап. Ок. Наук. VII. II. 154. 161). В грамоті Льва Даниловича писецъ Захарий писав: вѣчнѣвъ, будучъ, нашъ. Но дорожчим пам'ятником Южно-Руської мови XII. в. служить Слово о Пѣлку Игоревѣ.

IV.

Широкий розвій Южно-Руського життя викликав епос с початку митичній, віттак историчній. Велико-руський богатирський епос, поставши мабутъ, еще заким розділвся народ на Велико- и Мало-руський, переховався, хоч зовсім не в первісній свіжости, в глухих окраїнах Руської землі, як Олоонецъ, Перм, Сибирь. Билини, які находжено там враз з мамутами, — се нічо другого, як окаменілі обломки старинної творивности; живого историчнёго життя там ні сліду, по сій простій причині, що великоруський (московський) народ ні на одну хвилину не жив життям свободного народу, вийнявши хибай час народніх трівог (бунтів) и расколу. Не так було на полудни. В полуденній Руси, не зважа на те, що старші події розгойдали до дна народні маси, и нові образи наплинули назад и закрили старинний епос, — останки з ёго довго ще остались цілі и живі; неначе приковані до Київських гір, вони и досі ще живуть в пам'яті народу, и літопись начального Київського літописця —

се немов коментар до теперішніх переказів Київської Русн. *)

В Южній Руси до сеї пори звісні досторичні перекази про велетнів, що полищали по собі сліди в могилах и земляних вадах (Nowos. Lud Ukrain. II, 117, I., 234; Костом. Черты Южно-Рус. ист. I). Край деревлянський добре затамив Олега; заховались цінні думи о походъ старшаго князя въ царградскую землю (Куліш. Зап. о Юж. Руси. I., 172), о службі Южнорусів в Царгороді (Морд. Сборн. 192), об Олексіи Поповичъ (Осн. 1862, Авг.)

Росповсюднуючи християнство и відбиваючися від полещ, напиравших з Азії, Київська Русь, по одній стороні, складає религийні казки, по другій — входить в новий період историчнёго епоса. Таким побитом у Києві переховався переказ про Апостола Андрея, що проповідував на горах Київських (Зап. Ак. Наук. VI, I, Прил. 110). Вже покладений був засновок до соціального життя, и в XII. в., як видно з дійшовших до нас рукописий, склались в Київській Руси идеали братнєї любви Св. Бориса и Гліба („уже есть праздникъ новый Русьския землѣ.“ П. С. Л. I., 95), котрі мали високе значинне народне (Києвл. 1850, кн. 3), ввійшли в легенди и народні повір'я и не суть звісні з сеї сторони північнёму Сходови (Бусл. Очер. II, 107). В битвах с Печенігами постає казка про Кирила Кожемьяку (Кул. Зап. о Южн. Руси. I. 27), переховавшася в літописнім росказі об Усмошвецъ, в назві Київської місности Кожемьяки (Закр. Київ. в чт. 38, 94) и в руській казці про Никиту Кожемьяка. По Печенігах приходять Половці. Володимір Всеволодович, — знаменитий Володимір Мономах, „добръ страдалецъ за Русьскую землю“, зъєднавши в 1103 и 1104 рр. князів в похід проти Половців, ходив в степ и Половці зістали розбиті. В поході брали уділ не лиш князі дружини, але и народ (ратаї); по переду війська йшли попи з образами и співали стихири; побіду обьявляли знаки небесні, и слава об ій „ко Грекомъ и Угромъ, и Лехомъ и Чехомъ, дондеже и до Рима пройде“. Сю-то побіду, думає Костомарів, проспівав Боян, Южно-Руський співак періода кєрвавої и богатої великими ділами борби за Руськую землю. Имъя Бояна, що заховалось у Слові о полку Игоревім — не вигадка, — а було воно звісне в VI. віку (Stritt. meth. Pypulog. II., 48); в початку X. в. у Болгарів Бояном звався молодчий брат царя Симеона, котрий також був вішуном (Jereč. Die Echtheit d. K.

*) Звертаємо тут увагу на: „Новий погляд на великоруський багатирський епос. Влад. Стасова; („Правда“ р. III. від ч. — 31).

Н. 50). *Имя Бояна* стало рідним іменем Слов'янським і географічною назвою в Албанії, в Італії, в Чехах, в Познані (Rieger. Slov. Naučny. I., 13). У Рязанських актах XV. і XVI. вв. надібуємо місцевість, провану Боянів Колодязь (Писк. Др. гр. ряз. кр. 2, 3). Руський Боян співав в XI. в., про старого Ярослава (ум. 1054), котрий „утеръ пота“ з дружиною, про храброго Мстислава (ум. 1033), „иже заръза Редедю предъ пълкы Касожьскыи“; про краснаго Романа Мстиславича (ум. 1079), що навів на Руську землю Половців, про Олега Святославича (ум. 1115), що „мечемъ крамолу коваше и стрѣлы по земли съяше“; про Святослава Ярославича (ум. 1076), установляючого враз з братами Руськую правду; про Всеслава, що „людям судяше, княземъ грады рядяше, а самъ въ ночь вълкомъ рыскаше, изъ Кыева дорискаше до Куръ Тмуторокана“. Співак Слова, котрий Бояна високо поважав, звеличав його соловбемъ старого времени, вщимъ пвцемъ, внуком Велеса, т. є, бога пісень, руського Аполя и розказує про його, що він співав, кладучи на струни свої десять пальців, — як співають досі його потомки, українські бандуристи.

Борба с тими ж самими Половцями викликала в XII. віку нового співака, що лишив нам по собі Слово о пълку Игоревъ. Слово се було звісне в XIV. віку (Горск. и Нев. Опис. Сл. рук. I, 293; Чтеніи 1867, II, см. 13); сліди його подібуюця в XIV. — XV. в. в життях Святых, в історичних повістях (Задонщина), в казках, билинах, думах и піснях (Изв. Ак. Наук. VI, 312), и не зважа на те, що воин дійшли до нас в пізнійшій рукописі XV—XVI. в., все-таки носить на собі непохибні сліди Южно-Руської мови XII віку.)

Співак називає своє Слово піснюю и повістю. Син Руської землі, переживаючий її горе и радости, він иде дальше чим Боян: сей співав по своєму замислу, а той поет по билинам свого часу, и ставця таким побитом автором сего дишучого живою правдою історичного епоса, що як побачимо находиця в цілій історії полудневої Русн... Кня-

*) Библиографію Слова диви: в Русских Достопаи. III, и у Максимовича: „Піснь о Полку Игоревъ, ст. 1-я (в Жур. М. Н. Пр.) Віттак: Буславва, Очер. I, 381; — Тихонравова, Слово о Полку Игоревъ. — Полеваго: Опытъ обовар. памяти. 91 — Пекарського: Зап. Ак. Наук. V, прил. №. 2. — Буславва, Макушева и Некрасова в Ж. М. Н. Пр. 1866, Лют. и Мар. — Моск. Унив. Изв. 1866-7, №. 2. — Ореста Миллера: Опытъ Словеси. 355 и даль. Наука ще надівиця, що сей дорогий пам'ятник Київської Русн відшукавця в красчій рукописи в яким небудь монастирським або церковним книгозборі, або в книгозборі старовірців.

женецький співак, бравший мабуть уділ в поході Игоревім, він співає не про князя, а про руську землю. Забираючись до пісні, він думає зачати її від словутного часу князя Володиміра и кінчити на Игорі, обняти проте в своїй пісні усю славу Руси манувшу и теперішню, — однак задержувця лиш при кінци — на долі, що судилась Игорю, коли виїшов в похід проти Половців за землю Русьскую с Русичами главу свою приложити.

Похід проти Половців збувся в 1185 році, 23. цвітня. Игор виїхав зі свого Новгороду у Путивль, и від місця, що досі звеця „Игоревим Станом“ вирушив в похід: „наведе своя храбрія пълкы на землю Половецкую за землю Руськую. — Хочу бо“, говорив він, „копіє приломити конець поля Половецкого, съ вами, Русичи, хочу главу свою приложити, а любо испити шеломомъ Дону?“ Перейшовши ріку Осколу, Игор діждався там свого брата Всеволода, з його Курянами; „а Куряне свѣдоми кѣмети: подъ трубами повити, подъ шеломи вълелѣни, конець копія вѣскормленн; пути имъ вѣдоми, яруги имъ знаеми, луци у нихъ напруженн, тули отворени, сабли изъощренн, сами скачуть аки сѣрыи вълци въ полѣ, ищущи себѣ чьти, а князю слави“. 1. Мая Русичи приблизилсь до Донця, а в Пятницю 3-го Мая „потопташа поганья пълкы Половецкыя“ — „Дремлетъ въ полѣ Ольгово хоробров гнѣздо“, и не чує що на завтра лагодиця завзята борба. Битва, тривавша півтора дня, скінчилась в полудне 5-го Мая: „ту кровавого вина не доста, ту пиръ докончаша храбрии Русичи: сваты попоиша, а сами полегоша за землю Руськую.“ Сім часом Святослав у Києві бачить сон грізний, нарікає на Святослава Чернигівського, що не післав йому на підмогу своих хоробрих дружин, що „безъ щитовъ, зъ засапожники, кликомъ пълкы побѣждають, звонячи въ придѣльскую Славу“, и просить великого Святослава Київського, Ярослава Осмомисла Галицького, вступитись „за обиду сего времени, за землю Руськую, за раны Игоревы, бубго Святъславича!“ — жалувця на крамоли князів, и залітає гадкою ид славним руським князям старого часу: „О, стонати Руської землі, помянувшє първую годину и Първыхъ князей!“ На весну другого року Игор вертавця с полону, уся земля радуецця його поворотом, „дѣвицы поють по Дунаю, вьются голоси чрезъ море до Кыева: слава Игорю Святъславичу, буйтуру Всеволоду, Владиміру Игоревичу! Здрани князи и дружина, поборая за християни на поганья пълкы! Княземъ слава и дружинѣ!“

(Дальше буде.)

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описавъ В. Навроцький.

(Посаг дальше).

Наконець сипле ёму молодий гроші по - під хустку, накривши нею тарілку; він пристає и відступає сестру. За те ёму співають:

56. Татарин братчик,
Татарин,
Що продав сестричку
За талар,
А косу-росу
За шостає,
Рум'яне личенько
Такої так.

А молодий, — знов через стіл, — лізе до молоді и сідає коло неї; староста закидує на них обов'язок (що їй вчора молодий приніс); вона бере собі ёго за шню, перев'язує через груди на охрест, и по під поясом зав'язуєсь.*) — Тепер дружба береця краяти коровай (що принесли з собою); здійсмає насамперед пояс з него, и перев'язує собі ёго через плече. Коровай, коли мож, — пшенишний, великий як паска, з верха з різними вимудрішками, „гусками“ и „хрестиками“; в середину кладуть, як печуть, 6 пирогів и яєц двоє. Сих двох яєц дружба насамперед з ёго викраує: одно собі, а друге дає своїй друзі, кажучи: „а що то за цвіток?“ Вона повинна му відбажати: „білок и жовток“. За дурну би її дуже мали, коли б відповіла просто: яйце. — По сім дружба крає коровай по кусневи и роздає; у перше молодій, потім її родині, — и всім хто є. — Коровай крає так, що лишаєця груба „підшва“; вона, по всякому праву, належиця музиці. Ідучи в час весільний в Понеділок дорогою, подиблете підхмеленого чоловіка зі скринкою під полою и з великою коровайнею підшвою, яко добре заслуженов надгородою, під пахою; се з весілля вертає музика. Тепер „пританцвуют.“ Стоїть горівка дружина: хто прийде до стола, вип'є, заплатить, и перетанцює з дружкою. А перетанцювавши з всіми, друзи вже своє діло скінчили; від тепер до весілля не потрібні, хіба вже тільки дивляця в дверий або між „челядю“ танцюють. — Свахи їм співають:

57. До дому дружечки**) до дому
Парити свин'єм полову.

*) Може чи не ся хвиля заступала у нас — за поганьства — пинішний слюб церковний? Висчє нагадав я примівку, з котрої видно, що слово: „принести дівці рамтук“, тільки означає: „взврати собі її за жінку.“

**) або: паньки.

На се друзи: А ми вже попарили,
Перед свахи положили.

Дають вечеру: (молоді обов'язують одною лишкою), а по вечері (дівця те вже над ранім на Понеділок) вибираюця вже з молодою до дому;

Дружба бере дві подушки*) в верету (простирало) зав'язані; а свахи — що запопадуть: образи, лижки, макогін, кацюбу... „Те, кажуть, молодій господини здасця**). Те все везуть на коліснях; дорогою дружба жартуючи бере на кацюбу повісмо и веретено, и ніби праде. — Перед виходом ще дуужба зв'язує молодій руку и цілий Понеділок мусить її водити на хусці; коли вона иде в танець, то кінець хустки дає тому що з нею танцює, и той мусить її знов віддати дружбі. Коли ж молода втікне ёму, то покепкують собі з него, ще й горівку свою за ту провину поставити мусить, щоб молода знов дала ёму взятися.

При виході співають:

58. Пам'ятай Ивасеньку
Дамь тобі Марисеньку:
Щоб не були вікном двері,
Щоб не легла без вечері;
А як буде зимна роса,
Щоби не ходила боса.

59. Вибирайсе Марисю з нами
На малевані сани:
Повезем те на поділе
До милого на подвірє.

60. Вибирайсе Марисю з нами
На мелевані сани:
Завезем те в гори
Вже не прийдеши ніколи.
У нас гори золоті,
У нас трави шовковії.
Надлетіла зазуленька,
Не покидай батенька!
Який я край облітала:
Всюди гори кам'яні,
Всюди трави шовковії,
Всюди ріки водянні.

Дорогою співають пісню:

61. Місяцю рогоженьку
и т. д.

и коломийки.

Під хату молодого прийшовши заводять пісню:

62. Отвори мати ліску
Ведемо невістку:
До хати попретницю,
До комори розфійницю,
А в поли робітницю.

*) Ся часть „віна“ доконечна; крім подушок дають родичі (богачі) донці в „віні“ звичайно пару волів, коли иде на грунт молодого; коли ж вона ёго „до себе (на грунт) приймає“ повинен він мати свої воли.

**) Дружба, крім подушок, відносить те все потім назад.

Війшовши в хату, зараз їм дружба стелить тоті дві подушці і верету, а під верету — що попаде: борону до гори зубами, і все те, що від неї принесли. Молодий сідає на постіль; молода роззуває ёго і т. д. Він їй кидає в чобіт гроші, котрі вона собі висипує і ховає. З дому принесла з собою молода під пахою в хустині: курку печену, сіль, 2 бохунці хліба. Тепер вона, сівши на постіль, крає курку ножиком, і роздає, і сама їсть (а кістки дружба збирає). По тім вона скидає вінок, — і идуть обое спати; всі чужі (свати, дружи) идуть до стодоли, але неконьче спати. От, приміром: дружба вкраде вінок молодій, вбереця в него, прийде до родини молоді, і показує кістки с курки: „а дивітсе, що з вашої невістки!“ і розкидає кости по всій хаті. Незабавком, день зробиця. Встають молоді. Молода береця замітати; не дають їй, роблять їй збитки. Як замете з до половини, розкидують знов сміття, роскипують лижки по хаті. Молода все зносить терпеливо і замітає знов с кінця. Так вона зачинає господинею бути і від тепер вже (цілий тиждень, аж до неділі), як с ким витаєця, то рукою через полу (через запаску), „ніби то вже тама дуже господине!“

Зібравшись идуть (в Понеділок рано) до церкви на „Вивід.“ По тім идуть до попа „з дарами,“ несуть коровайчик, когута і горівку. Тою горівкою частують їх у попа.

(Дальше буде.)

В І С Т І.

Поділяємось с ш. нашими Читателями вістною, що ви-мінкові точки до евентуальної згоди Русинів с Поляками уже уложені і що в їх наша мова, як слідувало, увгля-днена. Позаяк нам звісно, має вона бути обов'язуючою в цілій Галичині, а научною: 1) в усіх народніх школах, де число до школи спосібних руських дітей переважає; 2) в цілій гимназній академічній у Львові; 3) в чотирох нивчях класах на гимназіях: Перемиській, Станіславській і Тер-нопільській; 4) в других гимназіях східній часті Галичини для грецької мови, исторії всесвітній і исторії природо-писної; 5) на всеучилищі на всіх катедрах филозофичного і майже всіх правничого віділу. Одобреннєм учебників має зайнятися комісія вложена в 8-х членів, именно: с профе-сора руської літератури на всеучилищі львівським, профе-сора руської мови на гимназії академічній, відпорученяка Ради школьної, відпорученяків: Народнього Дому, Инсти-тута Ставропигийського, Матиці і обох конвенторів. Сі ви-бирають с поміж себе Голову. В урядах, крім Намістництва і високого суду кравного, уживатись буде всюди, де число жителів руських переважає.

— Брошурочка: „Що нас губить а що нам помочи може“ вийшла уже, і Редакція „Правди“ привіяла на себе розсаяку її, кудя хто хоче. Просимо однак, щоб замовляти

її не поединчо, а десятками або сотками так, як се діялось при „Зорі“. Обіймає 2 арк. великого формату і стоить один примірник 8 кр.

— С кінцем сего тижня вийде вже і Календар по ціві 30 кр.

— Редакція наша посідає уже досять спору библи-отеку і готова вивчати книжки в неї кождому по дуже мірненьких вимінках. При сім нагадуємо однак тим навам, що не зволили ще досі відіслати нам вивчені книжки, щоб для добра загалу відослали.

— Як довідуємось, виділ товариства „Просвіта“ має на гадці скликати на сіх днях львівських членів товари-ства до нарад над деякими питаннями, що мають постави-тись на будучих зборах загальних на порядку деннім. Збори загальні відбудуця, сподійсь, при кінці нашого Ли-стопада.

П О П Р А В К И.

Поправки у „Весіллю“ в числі 35: стр. 295, пісня 40: намість: тобовь, ясноєв, зороев, — читати тобовь, зороев и т. д.; нам: номові, чит. по мові; пісн. 42 м. водоев чит. во-доев и т. д.; в увазі до п. 42: нам. попрятай — чит. по-прятай; п. 44 нам. честує, чит. честує; — п. 47: нам. нав-крест, читати навкрест; п. 53 нам. грають, рубають, и др. чит. всюди. грают, рубают; — ст. 296, 8 вірш с кінця: нам. спорцу фляшку, — чит. борщу фляшку; — нічі блудя сами впадають в очи.

В І Д О З В А.

З важних причин сёгорочні загальні збори членів товариства „Просвіта“ не відбудуця уже, як було оповіщено, 1. лат. Листопада. Час означимо пізніше.

Секретар:
О. Паршицький

Голова:
Н. Вахняниць

В І Д РЕДАКЦІІ.

З сим числом починаєця четверте чверть-рочче нашого письма, і ми просимо ш. наших Читателів о скорє надсиланне предплати на ёго.

„Святе Письмо“ сёго року видавати уже не будемо по сій причині, що перший редак-тор ёго нездужав! Хто проте у другім пів-роччю предплатив у нас и на „додаток“, сёму винагородимо втрату досилкою нашого письма вь грядущім році; хто ж предплатив на „до-даток“ лишень у третёму чвертьроччю, сей не-хай зволить ласкаво діслати нам на стільки гроша, щоб стало запластити саму „Правду“ за остатню сю четвертину року.

Головні помічники при редакції: *Б. Згарський, М. Косаць, Др. В. Лугаковський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редактор **Наталь Вахняниць.**

Зь друкарні Ставропигийської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду з Додатком“:
У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 80 кр.; — по за Льво-
вом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця). — Рекламли, неопечатані,
приймають ся на почті безвдатно.

ХРИЧЕНА.

Картіни з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Зося вернула ся у гостинну, а за нею рушило все товариство. Повагом знов перейшла вона хату и сіла коло столу, опершись ліктем об стіл. Вся її постать дуже приходилась до розкішної обстави, до килима дорогého, на котрому розіслала вона свій шлейф и поклала маленку міжку, до мармурових столів, до великих дзеркал, парвєтового помѣсту... Ясь не зводив з неї очей...

Гостям видимо не хотілось одїзждати до дому. Ганя запросила їх на снідання до столової хати. Там був гарно прибраний стіл обставлений густо тарілками з холодними закусками, винами, срібним сирвізом, дорогими сервєтками. Все те тишило Зосю и Теодозю.

По закусці всі пішли в кияжий сад на прогуляння. Там, під приїздом саду повинні були ждати коні, як говорила Зося. Та вона так тільки говорила, а на ділі звеліла кучерові понаести коні в жйда и не виїзждати, поби вони сами не прийдуть. Повозка и коні були погані и Лемішківські соромились пріамо заїзждати до квартирі Середінських.

З богатих світлиць Зося с товариством вступила в багатий панський сад, серед розкішної природи. Ясь вів її під руку. Попереду йшов Яким з Теодозєю и дочкою. Ганя розпрощалась з гістьми и зосталася дома. Широкими доріжками, між свіжою зеленню, по під високими скелями, через гроти и місточки йшла Зося, схилившись на Ясєву руку. Зося розказувала йому про своє життя веселе в Кїиві, про невдачі свого мужа на урядовій службі и в управителях, розказувала про свої втрати, про своє невеселе життя в Тхорівці, конєчне багато дєчого прикидаючи, перенїаючи, прималєвуючи по Польському звичаю. Її лице то блищало радощами, то засмучувалось и вїї опадали на щоки, и хнюпилась її чудова голова до долу, и спадали її

русі б́укли на біле чоло. А вона стояла з Ясєм над самою водою, на кам'яних тєсаних східцях, вже обставлених тепличними квітками. В прозорій воді вона пріамо роздівлялась на чорні кучері Ясєві, на гарне лице єго, молодє, нїжне и панське. Ясь пригадував їй Якима в порі єго першої молодости. Тільки єго лице тхнуло щастям и вдачєю, красувалось гордістю и самонадією...

Трапилося переходити через вузєльний місточок, що був перекинтий ин чималої свєлі на другу и висів над кинучою и шипучою водою. Дами боялись итї а біли того, що вдавали; хапались за баляси и не сміли ступити на дошки. Теодозя аж пицала, одхилилася од мосту и закривала очі рукою. Яким без сорома реготався їм у вічі и не рушав з місця, що б перевести дам через хисткий місточок. Тоді Ясь брав кожду даму по під руки и тихо переводив їх череа місток. И Теодозя и Зося дуже ліпли до єго, переступаючи тихисїнько через місток и з великою уштивїстю дякували єго за послугу.

Вийшли вони з саду до приїзда; ні коней, ні повозки не було. Зося погемоніла на кучера. Ясь послав одного з помішників садівника по свій екипаж, повів гостей в оранжерєю, забавляв їх тим часом, поки прїхав екипаж. Лемішківські розмістились в просторному управительському екипажі и коні як змії понесли їх по дорозі в Тхорівку.

„Який чудовий день провели ми сєгодня!“ промовила Зося.

„Цей день нагадав мїні Варшаву, з її роскішью, з її гульбїщами, панам!“

„Чи и в Варшаві ви їли такі дорогі снідання, пили такі дорогі вина, як сєгодня?“ спитав Яким...

Зося торкнула єго ногою. Він замовк. Теодозя надула губи.

А тим часом Ясь, випровадивши гостей, вернувся до дому и сїв за обід з Ганєю.

„А як тобі показались тепєр Лемішківські?“ спитав Ясь.

„Так як и попереду. Лемішківська корчить з себе велику пані, бувалу, вчену, просвічену... Не знав в що цїнувати себе.“

„А хіба ж не важна пані? Як вона вміє держати себе, с повагою! Всім дає чути й розумити своє панство. Навить наш лакей ступав коло неї навипинячки. А як вона по хатах пройшлась, а як вона держить ту голову гордо та пишно, щоб и кохецтва, грації не втеряти, и дати всім знати, що вона пані з дідів, с прадідів... Вона тобі зуміє заткнути за пояс ту грабіню, що я бачив у князя! Приїхала з якоюсь Тхорівки, а держить себе мов та царіця. Їй Ббгу їй булаб до лиця корона!.. Щось вона міні натякала про свій рід, що вийшов с під Варшави, про своє життя багате в Києві.“

„Хто там її знає з її родом. А що вона приїхала з Тхорівки, то ми добре знаємо, хоч на їй и багатий убір...“

„А бублі! а сукня! а ті букети з білих стрічок и срібних шнурків, що блищали як зізди коло плечей, на грудях...“

„И позамічав! дивись! Не дурно вона так закидала голову та трясла тими кучерями!“

„А вже сам Лемішківський, то правдіва лемішка“, промовив Ясь сміючись. „Сидить та очима лупає! Я думав от-от засне!“

„Чим же він не чоловік? Хіба тим, що не дає Збсі прибріхувати на всю губу. Їго здаєцца зовсім забіла й загнала твоя Збся...“

„Як ж вона моя?“ спитав Ясь, осміхаючись.

„Бо ти її хвалиш.“

„Бо й є заві-що! Вона здаєцца з великих панів. Не дурно вона природня Полька! Вміти так себе держати, говорити такі розумні речі...“

„И розсипати гроші в Києві на сукні, на балі... Правдіва Полька!“

Ясь насупив тріхи брови. „А ти вже й знаєш?“ спитав він осміхаючись...

А тим часом Лемішківські, вернувшись до господи и zostавшись у-двох у хаті, мали свою розмову.

„Бачиш, як люде живуть!“ докоряла Збся чоловікові. „Які в їх світлиці, які мебіль, які килими! А хазяїн! Так и відко з разу, що чоловік панського роду, доброї наўки!“

„Великого роду?“ одказав Яким. „Такого самого, як и я. Хіба ж не знаємо, як він був обшарпаним писарцем, чи окономом в Нестерінцях? Це тобі знає кожний мужик... Трапилось щастя, та й годі.“

„Та що с того, що він був там писарем, чи чим?... Коли він уміє так привітно обійтись из людми, вміє ходити коло дам, вміє сказати й приказати! Серед тієї роскоші він здаєцца ніби на своєму природньому місці, ніби він родився и зріс...“

„Ото штука велика! И ти родилась и зросла не в великих роскошах! И твоя Теодозя мабуть була в Варшаві жидівською наймичкою. А дай вам грошей кілька тисяч! А пусті вас в ті роскоші світлиці! Та ви там заграйте таким баским конем!“

„Яким!“ крикнула Збся схопившись ис конами: „и коли я тебе обтешу? Що то за слова, що то за речі? Ніякими пахощами не видушу с тебе того духу твого батька Лемішки! А Теодозя, жидівська наймичка!.. Фе! Слухай, ти! Що б ні я, ні діти не чули од тебе таких мужичих слів... Коли запровадив нас своїм ливством у цю Тхорівку, то вже смирявся б, мовчав...“

Яким замовк, и з уст ні пари! Збся, сердита й червона, грукнула дверима и вийшла с хати. Вона пішла до Теодозіної кімнатки и там наговорилася в смак про своїх нових знакомих.

„И що за чудо, що за людина, пан Середінський! Ах! Мати Божя!“ кричала Теодозя, склавши руки и дивлячись на стелю.

„Гарний, веселый мужина, рослий, з панськими манерами, ш чистою, щиро-Польською мовою. Хоч у Варшаву, то годіцца!“

„А Середінська щось не дуже...“ додала Збся. Така тиха, спокійна. З нею не дуже можна розбалакатись. Та все розказує про те господарство, про худобу. Чи ти зауважила, мой кохана Теодозю, що в неї руки були в сажі? Знать сама робить в пекарні чорну роботу.“

„А убрана так простенько, дуже вже по буденному. Я все роздивлялась, чи не знайду де на одєжі тіста“, говорила далі Теодозя. „Міні здаєцца що вона сама паланиці виробляла...“

„И мавши стільки прислуги“, підхопила Збся, „що б я занималась отим кухарським паскудством! Їй Ббгу чудно дієцца на світі! Дає Бог щастя тому, хто не вміє ним навить користуватись. Серед такої роскошної обстави вбратись так просто, ходити в пекарню“

„Вона й гарна, навить дуже гарна“ казала Теодозя, „тільки її краса не панська. Так, не йде її постать до тих великих дзеркал, до тих високих вікон. А може тим, що вона не убрана, як слід...“

„Де там гарна!“ відказала Збся, „що то за краса лица, що похоче на лице сільських Українських дівчат? Ті очіська чорні, ті бровища аж сині... ті рум'янці... Немá в їй нічого такого небесного, тих очей романтичних, тих золотих кіс...“

Збся мала на думці свою красу, котру вважала за саму взорозірну, красу щіру, над котрою не було в світі нічого кращого.

„Коли ж то нам прийдеця знов бути в Середінських?“ промовила вона, з легка зітхнувши, и вийшла з Теодозею в сад погуляти.

Через широку долину, поміж горами відко було Кам'яне, відко було навіть частину книжого саду, а над сізним туманом того далекого темного саду висіли верхки однієї оранжерей, котра стояла на горбку.

Обидві дами, вступивши в сад, мимоволі зразу обернули очі в той бік, де стояло Кам'яне, де мрів, як синій туман, книжний сад, звідкіль виглядали легенькі готичкі верхечки оранжерей.

„Он те місце!“ промовила Теодозя, легенько кивнувши носом на сізу далекість.

„Он те місце!“ подумала Зося мовчки, де люде живуть як у Бога за дверима, як у раю; он те місце, де тепер може по саду похажав Ясь.“

И став перед нею Ясь, як живий, над прозорою водою, на кам'яних східцях, між кущами широколистяних вазонів. А вона (здавалось їй) держалась за його руку, крадькома поглядала на його дивний профіль, на повні, молоді губи, на чорний блискучий вус: а вона ніби знов бачила в воді його в саме лице, горде, панське, пишне, вона ніби чула тхіння його здорового лиця, чула теплоту його руки.

„И коли то нам прийдеця побачитись!“ думала далі Зося.

Довго гуляла вона з Теодозею по своєму великому саду. Їй так не хотілось вертатись до хати, де бідність, негарна обстава, покривляні, темні вікна, немалеваний поміст ще гірше разили її серце після рбкоші в квартирі Середінських. Зося насилу переждала обід у своїй хаті и знов пішла з Теодозею до саду и знов не зводила очей с того сізого далекого туману, пронизаного червоним промінням вечірнього сонця.

„Як там тепер гарно в саду!“ думала Зося. „Як там тепер тихо на тих аллеях, над тією водою!“... Як би міні тепер постояти на тому високому місточкові, надивитись на ту шумну воду! постояти поруч з ним, опершись на поручати, доторкуючись своїм плечем до його плеча....“..

И знов час було ити до хати, а Зосю тягло в ту милу сторону, де вона зачула нове щастя, де вона пережила такі милі години.

„Чи чуєш, Теодозю! як там музайки грають?“ Теодозя насторочила замість ушей донгий міс и прислухалась.

„А справді, немає грають!“ одказала вона. „мабуть тепер у саду на горі гремлять оркестри.“

И Зосі вчулася музайка, вчувались якісь дивно-гарні мотиви, то сумувиті, то дуже веселі. И

здавалось їй у душі, що ті мотиви плавають с того сізого далекого місця, де блищали проти заходу сонця верхечки оранжерей, плавають од верхечки садового дєрева, разом с тихим вітром.

„Мамо!“ гукала до неї дочка з вікна. „Ходіть до хати, бо вже вечеря готова...“

Зося ввійшла в хату, де ворухилися в темноті діти, наймичкі, Яким. И знову огорнула її зо всіх боків буденна жизнь економії в Тхорівці.

Минув тиждень, наступав и другий. Одного ранку серед тижня затупотів кінь на подвір'ї економіським. То прибіг верховий козак. Зося бачила його в вікно и душа її чогось затремтіла. Коли це наймичка внесла лист. Дрижачою рукою Зося розірвала конверт. То були записки від пана Середінського на бал. Зося поцілувала лист и прожогом кинулась до дверей, щоб оповістити таку новину Теодозі.

„Теодозю!“ гукала Зося, вскочивши в сіни. „Теодозю!“ В сінях саме наймичка годувала птіцю. Перелякані курі кинулись в одчинані до світлиці двері. Теодозя, зачувши з другої кімнати голос Зосі, полетіла до світлиці.

„Теодозю! мой мила, мой кохана!“ кричала Зося кидаячись на шию до Теодозі. „Дивись, що привіз козак!“

Теодозя прочитала билет и собі кинулась до Зосі обніматись и цілуватись. А курі, неважачи на таку ніжну сцену, кирнали, кудкудакали и літали по хаті навкругі двох дам.

Яким, почувши в світлиці крик, галас, заглянув у двері дуже здивувався, побачивши таку чудну картину и, як хазяїн, почав ловити и кишкати на курей, не вважачи на Зосю; котра обнімалась ис Теодозею и навіть плакала.

„Яким! на, читай!“ крикнула до його Зося, подаючи йому билет.

Яким прочитав тихо, вернув її билет и вийшов с хати, промовивши: „и ш чо́го цілуватись та плакати!“

А Зося с Теодозею знов обнімались, читали билет и знов цілувались из слізми в очах.

Натішившись доволі, вони почали радитись, як їм нарядитись на бал и скінчили на тім, що Теодозя з Якимом повинна їхати до повітового міста, купувати матерії, блонд, квіток и всякої всячини

Зося не хотіла їхати, що б не запалити свого білого лица.

„Якимцю! послухай мене, котку!“ підлещувалась Зося; „поїдь ти з Теодозею в місто и покупні, що потрібно до балу.“

„Одчепись ти собі в бало! Міні треба їхати в поле до робітників. Ти знавш — тепер час гярятій. Нічого байдики біти!“

„Послухай же мене, будь-ласка! поїдь! Теодозі самій ніяково їхати. Вона дама...“

„Хто ж вінен, що вона дама? Велика прийтність возітись ис такою дамою!“ промовив Якім, простягаючись на канані.

„Поїдь же, не доводь мене до сліз!“ промовила Збся вже плаксивим голосом. „Господи милостивий! Раз прийшлось по людський провести вечір, а ёму байдуже, хоч би я и пропала. Ідь же, та ще й зараз! Ти знавш, що до балу засталося кілька днів!“

„Та поїду, тільки одчепись!“

По ранньому обіді Якім з Теодозею сів на повозку и покотив у місто. На другому кінці села жив священик, отець Микіта, вдовець и бездітний. Якім, крадькома од жінки, частенько навідувався до батюпки, довго балакав з ним, випивав по чарці, а потім, вернувшись пізенько до дому, одговорювався тим, що був ніби на панськім току коло робітників.

(Дальше буде).

Озеро Царя.

БАЛЯДА.

Кругом столітній ліс стоїть,
Там озеро видати
Глибоке, чорне, мов той гріх,
Аж лячав споминати;
Обок там лиш шелестить,
Від співу ліс там не гудить,
Пташята там німіють,
Неначе камініють.

Смерека там мов мертва спить
И віти нерушає,
А сосна в жалю мов тяжкім,
Свій верх у нас спускає;
Каліна там ще не цвіла,
Береза там ще не росла,
Туди не ходять люде,
И дико лячно всюди.

Раз жив там, кажуть, оден цар,
Давно як те бувало,
Мав замок гордий, мив свій край,
Давно то вже зачалось;
Довек прекрасних трое мав,
Из ними він ся велічав
Ще білше мов зорями,
Маєтком и кралми.

На старість царь той отемнів
И вудив своїм світом,
Не бачив він чи світ красуєсь
Виною чи то дітом;

Но він про тее и недбав
Усе в душі собі думав;
Дітей я трое маю,
У них старий сковаю.

И так він царство розділив
Дочкам, щоб царствували,
За те старого щоб воми
Як діти дозирали.

„У вас склонити голову
Я хочу, діти, сю стару...“
— „У хаті, батьку, нашій
Спочинуть кости ваші...“

Недовго тішив ся той царь
С прескрасними дочками,
Небаром він личко залив
Гіркими слізонками;
Бо діти, при котрих він жив,
О щастю їх лиш дбав и снів,
Старого искорбили,
Серденько источили.

Найстаршій тигаром він став,
И року ще не було;
У середущій мовби він
Три тижні проминули.
„Що хоче старець сей старий?
Не знаю' чо! Від дверей!..“
Найменша так сказала,
До замку непускала.

Пішов старий у світ самий,
Як темний дід, незваний,
„Ох, моя доле, вла, гірка!
Ти світе мій погавий!..
Чим був я раз, а що я снів!?
А що на старість я дожив!
За що я такь страдаю,
Ні жив ні умираю?..“

По світі так старий ходив,
Під тиню годував ся,
На хліб ласкавий ся спустив,
Не жив, но лиш карав ся;
Чужиною у гарю грав,
Сумнянькі думи так співав,
Що серце ся кроїло
И гило и боліло.

Оттак то грів він біл, тлжкий
У грудех источених,
Оттак то слези проливав
З очей давно всушених;
Но разом бідний ся звалив,
Неначе квіт що го скосив
Косар, и став знов грати
И грізно промовляти:

„Щоби вас, діти, покарав
Великий Бог из неба,
Що б ви не знали поки вік,
Що раз умерти треба;
Що б ви про вашу ганьбу, сміх,
Про ваш великий лютий гріх
Ридали, слези лили,
До суду жили, жили.“

Відзвались ще раз струни вої,
Слєва ся покотила;

Біде, смагдавоє лице
Мов кровію вросила;
Ще раз глибоко він зігнув,
Поволи-воли ся минув,
Всі струни ся прірвали,
На віни повстхали.

Царя старого замокъ красний
У землю ся завав
Тоді саме, коли нещасний
Й незнаний він сконав.
А з ним запались усі три
Їго невдячній дочки,
И озеро там стало,
Де рав та царствувало.

Тепер що-ночи, як луна
На небі лиш засвітить,
То чути як то озером
Ридають царя діти
И просят Бога, що б судив
За гріх великий, що б спустив
Свій гнів, що б раз померли
И чорний гріх отерли.

Не дармо, пусто! Муки ті
Вносити вони мають
Аж доти, поки ангели
У труби не заграють;
А поки буде суд страшний,
Де соберецца добрий, злий —
То доти муть ридати,
За батенька страдати.

Кругом столітній ліс стоїть,
Там озеро видати,
Глибоке, чорне, мов той гріх,
Аж лачно сніживати;
Що ночи там аж три сестри
Являюцца мов духи влі,
Тоді аж поринають
Як зіроньки згасають.

Данило Млака.

МАЛОРОССИЯ (Южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ, почавши від XI до XVIII. віку.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

В співаку Игоревіи Максимович добачає не лише сучасника, але и участника в виправі на Каялу, и покладає за певне, що перші дві пісні Слова зложені около 1165 р., а третя в 1186 р., коли Игор вернувся с полону. На всякий раз не мож ні на крихточку похибуватись, що пісня заснована на Южно-руським поли, що народ, співаючий українські думи, є потомок народа, зложившого Слово о Подку Игоревіи (Котляр. Основа, 1862, X; Дубенський, стр. L.) Ще Білінський примітив, що виразившийся у Слові бит народу доразно свідчить, що вено постало на полудневій Русі. Поemat ові-

яний теплотою и благородною людзкостію дієвих лиць именно ж честивим чуттем обох полів.“ (Біл. V, 87 — 8). Южно-руське авторство Слова потверджуєця 1) Южно-Руськими формами мови: бішець, помняшець, вьци, галици, на кровати тисовь, птиць, ни птицю, си ночь, кричать телеги полунощи, аркучи, конець поля и т. др.; 2) употреблением слів, питомих виключно Южно-Руській мові: година, туга, смага, яруга, оксамиты, кресити, брегуть, разсушась, не былонь (укр. було-нь), Дніпре словутницю, и т. др.

Окрім сіх двох великих співаків Южноі Русі, Волинська літопись під 1241 р. згадує заєдно про словутного співака Митусу (Митай, Михайло), словутного півца Митусу, древле за гордость не востотівша служити князю Данилу (Данилу Романовичева), раздраного акы связьня приведоша“ (Вол. л. 160) Максимович твердив, що по характері літописного росказу се зовсім не співак, а просто дяк владиви Перемиського (Осн. 1861, Черв.) Но коли б се так мадо бути, літописець не поважив ся би назвати простого дяка именем словутного співака.

Ся доба Южно-Руського життя, коли Київ був осередком руської землі, кінчицца находом Татарів в 1224 році. В 1240 Київ зайнято и розворушено; про погибіль єго говорить новий ряд росказів, може бути, пісень, и з них дійшли до нашого часу роскази про Батия (Куліш. Зап. о Южн. Русі, I, 315) и про золоті Київські ворота або Михайла Семилітка (том, I, 3). Семилітний багатир, каже Н. И. Костомарів, — тип народней надії на грядучі покоління, идеал нестаріючоїся, вічно молодой, заєдно обновляючоїся сили народу, боронив Києва проти чуженецьких ворогів. Татаре примітили, що він самий піддержує Київлянів и предложили пощадити місто, наколи б видано ім багатира. Київляне вволили волю Татарам. Тоді Семиліток вніхав на своєму чудному коню, вдарив ратищем в золоті ворота, здіймив їх в гору и закричав:

Кияне-громадо!

Погана вагна рада!

Нели б ви мене не оддали,

Поки світ-сонця Татаре б Києва не взяли.

Він переїхав сирізь татарський стан, и вороги не повижились доторнутись єго. Ворота золоті завіз до далекого Царгорода и там поставив їх. Вони стоять там уже багато віків. Хто перейде біля їх и подумає: не бути золотим воротам на давнім місци, — золото на них зараз притьмицца; а хто педавнім місци, в Кирейде біля їх и скаже: бути вам, золотіворота, наві, — золото заблещить и засяє (Кост. Черты Южно-рус. нар. II).

V

Життя Южної Русі від 1240 р., майже через один цілий вік, переповнене недолею, про котру навіть не згадує історія... Знаємо лише, що Київ залягла сада татарська, що від сьрипу теліг не чув один одного, и що на опіллях Києва знаходили багато черепів и костей чоловічих (Пляно-Карп. II, и дал.). В 1320 році Гедимин з військом, зложеним переважно з Русинів, заняв Володимир Волинський, Луцк, и бояре зібрані з усіх кранція землі, признали ёго князем. В наступуючій році він піднявся проти Києву, де володів Станислав з військом, зложеним з Русинів и Татарів; Гедимин поборов ёго, вигнав Татарів с Києва и прилучив ёго до Литовського князства, до котрого в 1340 р. прилучений зістав и старинний Галич. Під сей-то час вся земля Київська с привалежними до неї дніпролими порогами и з землею Переласьською становила одно відокремішене князтво, принадлежце Гедиминовому внукови, Володиміру Олгердовичу, звернене віттак синові ёго Олександрю (Олельку), а по ёму діставшеся синові ёго Симеону Олельковичу, що обнови церкв Печерську, в котрій и похоронено ёго в 1471 р. Тоді-то Казимір, король Польський відказав посадити в Києві сина Симеонового Мартина, посадив там воеводу з Литви, Мартина Гапшольда. Князе с початку не хотіли прийняти ёго „яко не токмо не князь бѣ, но болѣе яко Лихъ бѣ,“ но віттак присилувані були покоритись. „И отселѣ, каже дальше літопись, на Києвѣ князи престаша быти, а вмѣсто князей воеводи насташа.“ (П. С. Л. II, 359). Литовське пануванне обновило знідлий и розворушений порядок в Полудневій Русі. Обновивши Южно-Руське життя, Литовці лишили ёму віру, право и мову, и, що більше, Южно-Руська мова стала державною, що тривало и при Польскім пануванню. В 1576 р. брацлавська шляхта била чолом королю Степану, щоб вільно було писати по руськи, а не на польській мові. (Див. А. З. Росс. III., 64). Самий Статут Литовський не був Литовцями споруджений, а лише дальше розвиненим правом староруським. (Куліш, Зап. о Юж. Русі. III., 215). У Литовськім Статуті, списаним руською мовою, в розділі III., арт. I, було постановлено, що писар земський винен писати всі грамоти по руськи, словом и буквами руськими*); в артикулі 37, що воеводи и старости вибирають на суддів и писара лише тих, що знають право и грамоту руську

*) „А писарь земьски маєть по руску литерации слови рускими вси листы, выписы и позыи писати, а не нашими языкомъ и словы.“ (стр. 122. у роз. IV: „о судах“.

(„в праве и писма руского уместнихъ“) И ось тепер по довгих переворотях приходить наново на яв Южно-русський народ з своїм теплим и світлям християнством, з своєю незвичайною любовью ид свободі, народ, не знавший ні росколів, ні ересий, що не пригнетав нікого ніяким фанатизмом, пребогатий піснями, в котрих чути ёго добре любляче серце, горячо віддане своїй матері Україні, — народ розумний и чесний, не підлий народ, а наоборот, хоронитель основ висчої гражданственности (Чорна Рада). В сім-то народі, як сказано у Русалці Дністровій (Будим 1837) „душа руська була посеред Словъянщини, немов чиста дівоча слеза в долони Серафима“...

При Гедиминовичах еще непримітне було придніпрянске козацтво, котре проявлюєця по 1471 р., як висче сказано, розвиваєця при Зигмунді I. (1506 — 1548) за гетьмана Остапа Ивановича Дашкевича (1528 — 1569), и вбиваєця в повну силу від часу нещасливого прилучення Русі ид Польци в 1569 році.. — Тоді для Южно-Руського народу знову настав час борби за Руську землю, и в протягу сей борби в Южній Русі постають просвіта и поезія.

(Дальше буде.)

Допись з Бережан.

(Руський театр народній.)

Милою появою на рідній нашій ниві е руський театр народній. Истнуванне ёго завдячити маємо щирому посвяченню п. Моленцького для нашої народній справи, котрій не страхався трудів, щоб на ново відбудувати святиню муз и грацій. Не давно ж, якъ и зібралось товариство а вже й переїхало Перемишль, Самбір, Стрий, Дрогобич, витаючи руських городян с публичного місця рідним словом, заповідаючи, що

„наша дума, наша пісня не вмере, не загине!“

Об тім гостюванню нового драматичного товариства руського довідувались ми ис „Слова“, та жаль нам, що п. дописувателі стих городів тільки загально, двома-трома словами, неначе б мимоходом згадували про драматичні представлення п. Моленцького. Накоонець діждались и ми побачити се нове драматичне товариство в нашім городі; одже уважаємо се за святий обовязок подати звістку у рідній „Правді“ про ёго тутешний побяг. При сій спосібности будем мусіли нашому товариству сказати деякі уваги, а воно най прийме їх, яко слова, що ринуть с щирого и для народнёго діла пряхильного серця.

Передовсім мусимо примітити, що не конче прятний вплив зробив на нас сей жаргон, в яким поба-

чили ми оповістки театральні, бо справді годі сюмову инакше назвати як жаргоном. Досить сказати, що списані вони так званім „галнчско-русснимъ лянкомъ“, а ш. читателі вже знатимуть, що се за мова! Радилі б ми одже п. Моленцькому, що б покинув такі експериментації, які водились за часів п. Бачинського, а щоб держався чисто народнєї мови, бо звісно, куди зайшла по таких експериментаціях народня сцена за дирекції п. Бачинського. Однакож ми недалися відстрапити нехарною одією, якою приодіті театральні оповістки, а зайшли в театр. И не мало то нас втішило коли ми почули чисте, народне слово руське из сцени, тільки цноді перерваме словами чужими.

Цикль драматичних представлений розпочав п. Моленцький дня 9. р. Вересня.

Не будем розводитися над кожним драматичним представленням, бо на се й рами нашої часописі за вузкі, и не кожний драматичній твір на се заслуговує; скажем тільки се, що велику помилку зробив п. Моленцький, коли виводив на сцену багатоперевердених творів, та ще до того таких, котрі не мають ніякої драматичнєї вартости. Подібні драматичні твори появлялися за дирекції п. Бачинського, в часі упадку єго театру. Правда, що руська драматичня література дуже убога, та все вибралось би хоч кілька добрих творів, відповідних до складу молодого товариства. Решту ж можна б заступити переводами луччих драматичних творів з инших літератур.

З драматичних творів, які бачилисьмо на сцені заслуговують на споминку „Наталка-Полтавка“ Котляревського, „Маруся“ и „Сватанне на Гончарівці“ Квітки. Твори сі по кілька разів розбирано в руських часописях и звісні вже ш. читателям, тому скажемо тільки кілька слів про их сценичне представлення.

З великою втіхою пішли ми до театру, коли представляно на сцені Наталку-Полтавку Котляревського, однакож не винесли милого вражіння, яке може ся комедіо-опера зробити, коли її відіграють на сцені добре. Представлення се в загалі не удалося. Одній тільки пані Моленцькій признати мусимо, що вивъязался с своєї ролі гарно, над сподіванне. Вона свою ролю о багацько лучче відіграла, як в своїм часі п. Бачинська. Гардероба була зовсім така як пристоїть такій бідній сільській дівчині, як дочка Терпилихи, — Наталка. Геста були також на своїм місці. Співала п. Моленцька гарно; голос її чистий, приятний. Примітити однакож треба, що п-і М. пісню „Чого вода каламутна“ инакше співала, як ми чули за дирекції п. Бачинського, а все жарів, на яку співала сю пісню п. Бачинська о багацько гарніша й до тексту відповідніша. — Появ

Возного на сцені збудив своїм дивоглядним костюмом загальний сміх. Представте собі сільского мужика, нехарного, з росчухраним довгим волосям, в баранковій шапці на завісах, в якійсь куцій опанчині, підперезаного барвінковим поясом, в чоботах шакапових по коліна. От в яким виді явився Возний на сцені в II-й дії! В другій дії виступив він в довгій міщанській сукмані и в піжмаковій шапці, з котрої виглядали роги. *Risum tepeatis!* Годі собі розтолкувати, чому п. Вітошинський виступив в таким костюмі. Хиба ж він не знає, що Возний—чиновник, а не мужик, що він

„письменный и рівня с панами!“

Ролі свої п. В. не научився, тому й не дивно, що зовсім її не порозумів, а виставив Возного, як найбільшого п'яницю, та все тільки затачувався по сцені, то в одну, то в другу сторону! Замість виступити яко комик, п. В. свою ролю скарікатурував. — Загально сказати треба, що окрім пп. Моленцьких, ніхто свої ролі с'єго вечора належито не научився, а наслухували тільки на підшептуння суфлера и перекручували слова, з чого виходили нісенітниці, и пр. п. В. замість: *лучче синиця в жмені, як журавель в небі*, сказав: „лучче пшениця и т. д. — П. Гембицький (в ролях статочних зрештою добрий артист) скарікатурував ролю Виборного, так як п. В. ролю Возного. Він не врозумів характеру Виборного, про котрого добре виразився Микола (дія II): „Макогоненко чоловік и добрий був би, так біда, — хитрий як лисиця, и на всі сторони мотавця, де не посів там уродища“, — він виставив єго, як великого дурня и п'яницю. Окрім того п. Г. намагався на кабачні дотепи власной композиції, котрі всував, де тільки міг и тим тільки викликав недовольність, замість ефекту. Радимо одже щиро п-у Г., щоб позбувся таких штучних способів для викликування ефекту, коли хоче статися справдешнім артистом, а не зістати підрядним актором. Співав п. Г. того вечора але и тому гарний терцет: *де згода в семействі*“ зовсім не удався. — Ролю Терпилихи відіграла п-на Романович дуже слабо. Вона рецитувала свою ролю монотонно, без чуття, а голос її неприятний похожий на голос перекупок. — П-у Стечинському також не повелось в ролі Петра. З своїм коротким волоссям, в школярськім колпаку и куцій сукмані він був білше похожий на сільского піддячого, як на „приймака Петра“. Ролі він не научився и грав зовсім без чуття; співав того вечора але, а особливо пісню: „Сонце низенько“. Радилі б ми одже п-у Стечинському, щоб він лучче учився свої ролі и пильно їх студіював, бо тоді тільки можливий для єго поступ, котрого єму из щирого серця бажаємо. П. Моленцький відіграв

ролю Миколи добре, тільки иноді впадав в глузватість. Лучче був би він зробив, коли б взяв на себе ролю Возного а п-у В. дав ролю Миколи, а тоді певно инакше всё виглядало б. — Наконець ще й про се замітити мусимо, що дієві люде перекручували й опускали багацько з оригінального тексту Наталли після своєї уподоби. Лучче лишити всё, як є в оригіналі, як потрібні речі опускали, а пусті нісенітниці додавати!

З луччих драматичних творів бачили ми опісля на сцені Квітчину „Марусю“. Представлення сеї драми повелось щасливо и удачно. П-ні Моленцька відіграла ролю Марусі дуже добре и робить своїми поставами великі надії для народної руської сцени. Спів її гарний, чаруючий. Так само визначився п. Моленцький в ролі писара Розмазовського. П. Гембицький в ролі Наума заявив талант до роль серйозних, тільки иноді за дуже гукав и грімав, думаючи, що тим надасть своїй ролі більшої поваги. П-на Романович и того разу відіграла ролю матері-Насті без чуття, монотонно рецитуючи за сфлером. То само сказати мусимо и о п-у Стечинським, що був занадто холодний в таких ситуаціях, які натрапляюцца в ролі Василя. Співав сього вечора досить добре. П. Моленцький в ролі другого свата зробив дуже немиле враження, виставивши свата яко великого п'яницю. Та ж сватанне — то святе діло у нашого народу, а на сватів вибирають людей статочних и поважних, не п'яниць! А п. М. прибравсь в обдерту опанчину, та затачувавсь по сцені з хлібом сватим!

Дня 21. р. Вересня представлено на прощанне оперетку Квітки: „Сватанне на Гончарівці.“ Представлення се випало в загалі добре. П-ні Моленцька в ролі Ульни грала добре и співала дуже гарно, тільки иноді усміхалась, коли мала бути серйозною, придивляючись дивам, які дозазував дурноватий Стецько. П. Моленцький в ролі солдата держався добре. П-ні Романович повелось ролю сварливої жінки, Одарки, відіграти щасливо. Видно, що до таких роль є у неї талант! П. Вітошинський не так гарно вив'язався з своєї задачі в ролі Прокопа, Одарчиного чоловіка, як в своїм часі п. Ніжанковський. П. Г. порозумів ролю Стецька и відіграв її добре, хоч не всюди був вільний від переседи. Тільки п. Стечинський в ролі коваля, Олексія, грав и того вечора, як звичайно, холодно и без чуття. Одно, що сього вечора усіх немилу дотикало, се був брак оркестри. Припадку сього годі було предвидіти, и сталось се не з виви директора. — Гардероба була сього вечора відповідна.

• Публіка дуже численно ходила до театру.

З Бережан від'їхало руське театральне товариство до Тернополя, віділи має переїхати до Львова.

От сих кілька слів, що малисьмо сказати про драматичне товариство п. Моленцького. Зваживши однакж те, що п. М. на великі перепони натрафляв у нашім городі, а ще до того, що товариство єго недавно зав'язалось, кождий ще здивуєцца, що попри всім тим ще й так великий поступ и кождий простить сі похибки, котрі пильністю й наукою дадуцца легко усунути, Радимо однакж так артистами, як и артистам, щоб не опускали спосібности студіювати гру славніщих артистів, коли зайдуть до Львова. При тим дуже користно було б для їх коли б упросили Ви. директора В. Ільницького, чоловіка з драматургією дуже добре познакшленого, щоб він почаству ходив на проби и справляв їх похибки своїми розумними увагами й спостереженнями. Від дорогих же рідимців сподіємось, що вони всіми силами дбатимуть о підтриманне и процвіт народної сцени, тої школи слова и духа народнього, а тоді певно

„усміхнецца мати,
заплакана мати.“

СПРАВОЗДАННЄ

в засіданий виділу товариства „Просвіта.“

Засіданне дев'яте 1. (13.) липця 1869 р.

Голова: Н. Вахнянин; притомні члени виділові: др. Огоновський, Борковський, Партицький, др. Сушкевич.

На порядку дєвнїм: Одобрєнне матеріалів до Калєндара на р. 1870.

Борковський предкладає повість: „Дві маски на масковім балю.“

Партицький читає часть лікарську и господарську.

Вахнянин предкладає неторичній обраець: „Битва Полтавська.“

Матеріали сі по части прийнято.

Засіданне десятє 2. (14.) липця 1869.

Голова: Н. Вахнянин; притомні члени виділові: Борковський, др. Сушкевич, др. Огоновський.

На порядку дєвнїм: відповідь товариству „przysiącibę oświaty“ на допис до товариства „Просвіта“, запрошуючу до спільного ділання в ділі просвіти народяї.

Партицький предкладає проєкт до тої відповіді. Виділ приймає єго.

Секретар:
О. Партицький

Голова:
Н. Вахнянин.

ПОПРАВКИ.

Поправки у „Весілю“ в гислі 37: стр. 311. п. 60 по надлєшїла зазуленька випущено: „Не слухай Марисенько!“ — по: Яний край облітала — пропушєний вірш: Нїкдем того не видала; — п. 62: вірш 2: Ведемо ти невістку. — ст. 312. стих 5: по: „роззував єго“ — випустити: и т. д.; до сєго місця ище примітка: коли б молодий грошей не дав, шо молода мала б право ударити єго хольвою по ногах.

Головні помічники при редакції: Б. Згарський, М. Косак, др. В. Лукаковський, Ом. Партицький, др. К. Сушкевич.

Властятель и одвічаючий Редактор **Наталь Вахнянин.**

З друкарні Ставропигайської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша вынесишь:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улиця). — Рекламини, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕТА.

Картини з волінської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Проїзджаячи коло батющиного двору, Якiм побачив отця Микiту на ганку и крикнув погоничови: „Стий!“ Погонич спинив коні. Якiм скочив з воза и побiг до отця Микити.

„Зайдiть же, хоч плiють через порiг, та випьемо по чарци,“ просив отець Микита Якима.

Яким попрохав Теодозю подождати, и пішов у хату.

„Оце, спасі-бiг вам, що ви трапились. Тепер час робітний: гості не приїждяють и самому нiяково iхати в гості. Ні с ким и чарки горілки випити.“

Отець Микита поставив на стiд графин горілки, паллицю и масло. Випили по чарци; розбалакались, — випили й по другiй и по третiй. А Теодозя сиділа на возі и ждала.

„Ой порі iхати!“ просився Яким, не рушаячи з місця. „Мій губер-ніс мабуть вже мотує на возі.“

„Нехай там тріхи пошкребє носом об полудрабки, а ми випьемо по чарци. Спасі-бiг вам, що трапились. Є с ким и до кого випити.“

Теодозя ждала и почала вже репетувати. Іі до того ще добре припикало сонце. Вона послала по Якима погонича.

„А ході сюди, парубче! випий лишєнь за здоровья отієі барині, що тебе на возі клювала носом у потилицю.“

Парубок випив и терся коло порога, ждав ще чарки. Отець Микита налив єму ще чарку. Парубок зостався и знов мязвся коло порога. Теодозя лопалась од гнiву, а послати було нікого. Кругом не було живої души. Самий пiйти — було страшно, бо коло самого порога лежав страшєнный собака. А тут коні не стояли. Мухи допикали їм на гаря-

чому сонці и вони рушили з місця и потягли до повітки в холодів. Невміючи правити віжками, Теодозя тріхи не плакала и проклинає Якима й парубка. А тут на бiду, ще iхали по дорозі якiсь паничі и, зобачивши її ніс, почали сміятись мало не в вічі Теодозі.

„Цуприкуйте віжки вправо, пані!“ гуків проіжний сміливий погонич з свого воза до Теодозі. Теодозя почала плакати.

Аж через годину вийшов погонич до Теодозі.

„Чом ти не покликав пана, та ще й сам зоставсь там, шєльмо, ти, лiйдак!“

„Кличте вже єго ви!“ одказав погонич, коливаючись тріхи на ногах. Там почався такий бал! Горілка така смачна! а! а баба вже варєнники ліпить! Плоха надія на пана; iдьмо самі!“

Теодозя догадалась, що и справді пліха надія на пана и поїхала сама до міста.

Зося не ждала того вєчора іх до дому и вже збиралась лягати спати. Коли це одчинились двері, и в хату ввійшов Яким, весєлий, сміливий. Єго очі блищали, аж іскрами сипали, на єго блідому лиці горіли румянци. Волосся на голові настовбурчилось бурею. Поява єго в такий час и в такому дивному стані несказанно здивувала Зосю. Вона стояла и не знала, що єму казати.

„Чи це ви вже вернулись из міста?“ лєдві промовила Зося.

„З якого там, у Иродового сына, міста? з балу!“ заговорив Яким по Український, як парубка.

Зося знов вірячила очі на єго дикі, блискучі очі.

„А ти думала, що тобі тільки можна гуляти на балах, а міні й ні? И я був на балу, був! Ну, що ж ти міні за це сважєш? А яких чудових варєнників наваріла баба Параска! Куди тобі! Куди тобі до неі, хоч ти й Полька!“

Зосі здалось, що він загулявся у якої молодиці на селі и тріхи не вмлiла.

„Куди тобі до баби Параски!“ знов заговорив Яким лєдви, соваючи язиком. „Отець Микита, от у мене чоловік! А ти що? тобі тільки бал, танці! Куди тобі до баби Параски!“

Яким почав реготатись не своїм голосом. Зося бігала по хаті и ламала руйни.

„Бога ради, мовчи! не кричи! Діти сплять, почують, слуги побачать!“

„Нехай чувають! нехай бачать, що я був на балу, що й я гуляв! А-то все ти гуляв, все ти, а міні й не можна! О! біс бо твоєму батькові! потривай же! маміраємось, хто з нас дужчий.“

Очі в Якіма заблищали, як у вовка. Зося згадала старого покійного Лемішку и затрусилася усім тілом и душею.

„Гуляв и тебе не боюсь! Прогуляв усі батьківські тисячі, усі батьківські сади й левади, й млини, проміняв їх на парашинні варенники. А ти святá та божа! все дома сядиш, все Бóгу молиси!“

„Яким! мій воханий, мій милий! иди спати, не муч мене!“

„Зосю! моя ти богиня! моя ти щастя!...“

Яким не скінчив мови, став перед нею на вкóлїшкї и почав страшно реготатись, дивлячись їй у вічі и держачи її за руку. Їго червоне, свіже лице світілося таким молодим виразом, його очі, повні сліз заблищали, як у дитини, як у хлопчика и нагадали їй Якіма молодого, давнього, рум'яного, веселого. Зося заплакала, своїми слабкими руками ледві довела його до постелі и впросила лягти.

„Зосю! моя ти богиня! Дарую тобі всі сади, всі тисячі, всі свої чини! Бо й я гуляв, бо й я був на балу. А Теодозя носата, як чорногус, невірна, погана!...“ говорив Яким, засипаючи.

Зося так роствібожилась, що заснула тільки перед світом.

З її думки не сходяв отець Микита, Яким... и в легкому тревожному сні все вешталось перед нею то покійний Лемішка, то Яким, то баба Параска в образі Лемішки, то здоровенний и страшенний дзвін з залізним серцем... То знов ставало їй тихо й ясно на душі, и вона ніби літала над зеленим пахучим садом, над золотіврхим княжим палацом, в тихому и рожевому світі; и вчувались їй знов ті мелодії, що вона чула с Теодозєю; то знов їй снилось, що вона йшла широкою аллеєю, вступала в кам'яну печеру, де світівся якийсь чарівничий синій світ. Печера ніби глибшала, темніла, чорніла и назустріч до неї вилітав Яким, чудний, страшний, з закудланою головою, з дикими блискучими очима, хапав її обомá руками по під руки и волік у якусь темну глибню, під землю. Вона чула, що падала вниз, як на повітрі, и, крикнувши с переляку, знов засипала и знов верелося їй те саме, тільки инче трóхи....

Зося прокинулася пізно. Якіма не було дома; він пішов на поле до робітників. Опівдні приїхала

з міста Теодозя и навезла всієї всячини, що було потрібно до балу. Не весела, з блідим лицем стріла її Зося; от же, як побачила матерні, стрічки, квітки, як розговорилася с Теодозєю про баліві наряди, як їх робити, то зараз минув її смóток, ніби його и не було. Не трáтючи дурно часу, вони зóраз прийнялись до роботи, шили, порóли, приміряли перед дзеркалом и знов шили, зв'язували квітки в пучечки. Од старого, балєвого білого убóру, ще справляного на Лемішині грошакі Зося поодпóрювала дорогі білі и чорні ширóкі кружева и обшила ними свою нову білу сóкню. Знайшлися в скрині давні дорогі трóйнди и пішли в нові букети. Вся та робóта, той гармідер нескáзано тїшив обóх дам, котрі цілими днями пильнували над робóтою и тільки ввечері вибїгали в сад, на горбóк, глянути на місце, кудї вони збїралися полинóти на днях.

А тут, як кажуть, сорóка на хвості принесла чóтку, що на балу бóде сам князь, що Середінський дóмає просити його на вечір. Така чóтка була для їх все одно, що острогї для дóже гарячого коня. Ще гїрше закипіла робóта! Ще швидче завешталась голкї в їх руках. Рáзом ш чудовим лицем Ясевим, рáзом з блискóчою обста́вою багáтого балу, Зося и Теодозя вже задалегідь чула душею якусь омáну; якийсь аристократичний букет, якийсь пахóцї вїсчого світу, що бóде розлітий на тому балі. Вже обідві вони мáрили думкою неперемінно заповонити серце великого пана, верховодити ним, пустити про себе по околиці таку чóтку.

„Теодозю моя кохана!“ промовила Зося. „Там на балу бóдуть усé наші Польські патріоти. По правді, нам би слід одягтись у жалобу.“

„Я так и дóмаю одягтись,“ одказала Теодозя. „Біле ш чóрним, та й гóді.“

„Алє ж там бóде багáто и не Поляків, Німців, Руських. Я дóмаю пришпїлїти и трóйнди... а чóрним ширóким кружевом обведу поділ сóкни...“

Зосі хотілось догодити „и нашим, и вашим,“ як то кажуть. Так вона и зробила.

Настала гаряче ждана неділя. Зося й Теодозя застановились на тїм, щоб їхати до Кам'яного зарані, убрáтись по бальному в жидівській стáнції. и перед бáлом ще погуляти в саду, бо по неділям грáли в саду музїки и збїрались сусідні панї на гуляння. Зося мїркувала що всі приїзжі на бал бóдуть гуляти по переду в саду. Дочки на бал не брáли, бо не вїстачило грóшей на убїр. Бїдна дівчинка заливалася слїзми, випроважаючи батьків на бал.

Як мїркували, так и зробили Зося не помилилась. В саду нг вечору греміли музїки, по до-

ріжкам вештались пани п'арами и к'упами, де-які вже повбірані по балевому. Бистрим оком Зося окидала убір дам и тихо пліла попід р'уки з Теодозею по доріжках. Теодозя заслоніла лице вуалём, а щоб її ніс не дуже видався людям у вічі, вона так прибрала покривало, що широка г'усто з'аткана квітка прийшлася як раз проти самого носа и справді закрила ёго тр'охи. Яким нйшов позад дам и ніс у руці деякі дрібні р'ечі.

Вже вони минули міст'ок висячий над тихою водою; вже вони перейшли міст'ок висячий високо на ск'елях над водопадом, шумким и ревучим. Дами теп'ер не кричали, не боялись, як поперед, а прямисінько и твердими ногами перейшли ёго. Тут разом ш шумом води з гори обд'яло їх дзвоніння роскошного орк'естра, що грав на близькій горі під накріттям пошитим з білих и червоних стижків, над котрим плавала на повітрі червоно-біла корогва. На горі, між зеленим д'еревом, миготили, вештались, як мет'елики на сонці, білі, червоні и инчих кол'орів с'укні, зонтики. Туди пішли вони, ступаючи по кам'яних східцях, то по широкій дорізці, минаючи купи вазонів и г'ульбища, чудово поробляні між зеленим д'еревом.

На самій горі серед широкого пляцу, зеленого, як зелене сукно, с к'упами чудових квіток, грали музики, а кругом того пляцу обгорн'улась як гадюка, широка доріжка. Над нею посхилились зелені віти д'ерева, а кругом по дорізці стояли залізні, плет'ені кан'апки. Тут крутилося все провинційальне товариство по тій дорізці, як д'уші в Дантовім раю, лилося без перерви слід за слідом, ряди за рядами, а деякі обсіли кругом на кан'апках и одпочивали в прохолоді, прикріті зеленим гіллям. Зося з Теодозею пішно попліли, як два лебеді, за тим гуртом дам и кавал'ерів, що тихо ходили по дорізці, злилися з гуртом у тім м'олі, що приймало в себе свіжі сили, випускало з себе виступаючих притомляних людей и знов відновлялись приземними и знов крутилось рівно й мірно, як рівно крутиця здор'ове млин'ове колесо. Очі притомлювались, дивлячись на ёго, на лица, всіні, г'арні й нег'арні, на чудові дамські уб'ори багаті й бідні. Бал у Середінських багато прибіливш гулячого товариства.

Вже сонце сідало за міст'ечком, над лісом; вже по далекій долині над водою посіла легісінька п'ара, а музики не переставали грати, а гуляючи не переставали ходити.

„Князь гуляє, князь гуляє!“ тихо пронісся між рядами гомін, як пл'елест листу при тихісінькому вітрі.

Всі шукали очима князя, всі питали про ёго. Князь був убраний дуже просто, в чорному, и нічим не одрізнявся од інших гуляючих по саду

панів. Тільки й видалась у вічі ёго повна, кремезна постать, ёго здор'ове, свіже лице и біле волосся на голові по половині ш чорним.

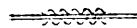
Зося бачила, що всі задивлялись на неї, всі слідили очима за її лицем. Тільки князь навіть не поглянув на неї. Перевага її краси, чисте и свіже повітря, вес'елий гуляючий гурт, чудові мотиви музичні — все те надало її лицу спокійність, робило її білину, її рум'яніці ще кращими, ще більше притягуючими, прибілишало г'ордість її очей, рівняло и так дуже рівний її стан. Зося, проходлячи коло князя, обернула пр'ямо до ёго очі. Князь подививсь на неї, не зводив з неї очей, и, привривши око шклом довго и довго водив оком слідком за її лицем. Зося чула, що ніби в неї на пл'ечах ростуть крила, підіймають її од землі, ставлять її вище всіх людей, що товпились кругом неї. Зося чула, як до її с'ерця припливала и радість, и г'ордість; и все те мирилось у неї із новим чуттям до Середінського, не пер'ечило ёму...

Вертаючись до квартірі Середінських, вона на хвилиночку завернула на те місце над водою, на кам'яних східцях, де вона стояла з Ясем, глянула на воду, на широколісті вазони, почула ніби ёго дух, тхніння ёго краси, и тихісінько зітхнула. Вона більше вже не хибала, вже запевніла себе, що в її с'ерці народилась нова вже любов, вперше по візді з Києва.

Широкою алеєю йшли Лемішківські до Середінських квартірі. Вікна в гостінній и в салоні були всі поодчиняні навстаж. Там уже вештались г'ості, там уже блищали позасвічувані канделябри. Зося обернулась и ще раз глянула на роскошний сад, на червоний захід, ще раз зирнула на багату картину в'ечора. Все те її вже не зачіпало. Всю її д'ушу тягло до того місця, де блищали канделябри, люстра, де накл'євувався бал. Випередивши Лемішківських, ті самі музики, що грали в саду, вес'елою юрбою побігли до Середінських, вол'очачи за собою елегантні підставки під н'оти, и жартуючи поміж себе.

Лемішківські застали вже чимало г'остей, муш'ів и дам, котрі вже пили чай. По сільському звичаю всі г'ості їхали, щоб погуляти в саду, и з саду, неважаючи на ранню пору, пр'ямо йшли на бал. Хазійка, знаючи, що г'ості добре вигулялись и виголодались, вже приймала їх чаєм и закуськами. Коли це в гостінній чогось зашамутались и заворушились г'ості. Всі винулись до вікон и дивились на подвір'ря. На дворі ще не смерьдось и було дуже добре видко, хоч в пок'оях вже горіли свічки.

(Далше буде).

З народніх уст.*)

Ой недобре на сім світі
Вбогим людям стало:
Кривда всюди на покуті,
А Правди чорт мало!

Вбога Правда на морозі
Меране за дверима,
А богата кривда в хаті
Сидить на грошима.

Тяжкий клопіт убогому
Чоловіку стався,
Як багатий ёму в ниву
Батьківську ввірвався.

Плакався бідаха гірко:
„За що обіждав?
За що в мене хліб засушний,
Злюко, заїдав?“

Осміхнувся багатий згорда
Та все шкоду робить:
„Коли я чиню неправду,
Най судом доходить!“

Колиб не гріх, я б у суді
С таким не тягався:
Роздавляв би так як жабу,
Швидко роцїтався!

„Истиком би по голові
Тріснув разів двійчі, —
Полетїла б душа в пекло,
Не лїз би у вічі!“

„Протестуюсь чесне браття!
Крикне той як людям:
Говорїте те, що чули,
Що й бачили, суддям!“

А вернувшись додому,
Навля писаришку,
Надригали прошенне,
Та вже й не без лишку:

Нїби вбогий багатого
Вбити похвалявся,
И з сокирою прилюдно
По полю ганявся.

Багатирь у суд шле гроші,
Всякі лагомяки,
И борошно мішечками;
Й годованї свинки.

Вбогий думав бубличками
Обїятись сердешний.
Бїдна твоя голівонько,
Чоловіче чесний!

Присудили за безчестя
З убогого штрапу,
Та й продали за безцінок
Одним одну шкапу.

Ще в монастирї за похвали
Каялись уперли,
А в домівці жінка й діти
З голоду померли.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛИТЕРАТУРИ
ПОЧАВШИ ВІД ХІ. ДО ХVІІІ. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

VI.

Историю Київської просвіти треба починати в ХІ. віку с преподобним Теодозием, другим игуменом з ряду Київської-Печерської Лаври. З глибини віків, де зазедво запрямітиш черти Святого, ясно чути ёго високе апостолське слово, учивше любити чоловіка, и кладучого сим угольний камінь Южно-Руському християнству. Він проповідував: „аще видиши нага. їли латинянина. їли зимю. їли вѣдою одержима. аще ти вѣд жидовина. їли срацина. їли колгарина. їли вретк. їли латинянина. їли ѿ ѿто вѣдхъ поганыхъ. всякого помилї. ї ѿ вѣдкї изаки с ажє можши. ї мѣдм ѿ кѣ не лишєн вѣдшъ“. У Києві и на Волни аж по часи Володимира ведуця літописи (Срезн. чт. о Мѣт. 16, 19), зібрані в ХІ. віку Нестором (1056 р.) в нову повість времянних літ. Одушевлений любовью до своєї землі до свого дорогого Києва, Нестор нише Життя Бориса и Гліба и Життя Теодосия Печерського. Другі Печерські ченці, Симон († 1226) и Поликарп (1231), збирають життя других отців Київської церкви — Печерський Патерик. Начальну літопись проводить Сильвестер, игумен Видубицького монастиря († 1123); труд Сильвестра продовжуеця в Київській літописи (до 1200). Окрім чернечих літописей, в ХІІІ. в. являеця вже світська літопись Галицько-Волинська (до 1292), зайнята ділами одної лиш полуднево-західної Руси. Склад літописи, повний епічней вдачі, нагадує Слово о полку Игоревім, и будучі разбирачі Слова не обїдуця без пильнішого вичучення Волинської літописи. Вона дійшла до нас в Ипативськїм списку; мова у нїй Церковно-Словїнська с примісом русь-

*) Неписьменні люде на Україні не перестали й досі складувати нових пісень. Тепер найбільше співають про судову кривду. Не слгї простулюдня муза так широко, як Шевченкова, а живе слово не перестає таки промовляти про те, щб вразжує серце безоборонїму чоловікові. Зложить який незнаий поет стишок собі про втіху, а таким як сам горопахам на забавку. — и пїйде він по людях, мов луна по гаю аж поки намовине. Такий стишок подаємо оце нашїй читаючїй громаді.

Ред.

кої; однак, по словам учених вистачителів літописи, — в речах князів и других лиць зберігся образець чистої-Южно-Руської мови. (П. С. Л. П. стр. VIII).

Київ не стратив своєї просвічаючої вдачі и в тяжку годину татарського погрому. Коли був розрушений, коли його монастирі и церкви були побурені, владки повбивані Татарами, а митрополит Іосиф погіб навіть незнати де, — під той-то час Київським митрополитом становиця Кирило П., умерший в Переяславлі в 1282 р. В 1274 р. Кирило поставив архимандрита Печерського Серапіона на владку Володимірського, но Серапіон другого року вже помер. Кирило и Серапіон були тоді однією підпорою народу, поклали за його душу свою, и останній в своїх поученнях оплакав Руську землю, болючу від Татарів. „За грѣхи наши,“ говорив він, „Богъ навелъ на насъ языкъ немилостивъ, языкъ лють, языкъ не щадящъ красоты уны, немощи старецъ, младости дѣтей.“ (Приб. к Тв. Св. От. 1843. 1.) Мова у його поученнях Церковно-Словінська з Южно-Руським є зам. асть, з зам. с и т. др. В останні роки XIII. в. митрополит Максим виходить с Києва для непокоїв татарських и втікає на сівер (Густ. 346), за ним туди тягнуцца и другі и Київський престіл опорожнений до 1415 р., коли, за надганням Витовда, наново заведена зістала Київська митрополія, окремо від Московської. Пам'ятники Южно-Руської мови XIV. в. лишилися: Луцьке Євангеліє, Запись Луцького владки Іоанна 1398 р. (Восток. 100—107) и віттак рід грамат владки, Литовських королів и боярів (Акт. отн. къ зап. Росс. I.). С темряви XIV. в. не дійшов на нас ні один пам'ятник народної поезії, зхай деякі пісні об тім, як козаки гуляли —

По степах, по лугах, по турецьких горах,
По чорних морях, и... по ляцьких полях...

VII.

Наставша в XII. в. просвіта у Києві не умирає, як не вмирала в полудневій Русі любов на свободу и рідній землі. В XV. в. у Львові пишеця Южно-Руська літопись (1498) и тягнецця до 1649 р.). В 1556 р. писцем Михайлом, сином протопопа Саницького, по принуці княгині Гольшанської, переложено чотири Євангелія з Болгарського на Южно-Руську мову „для льпшого вирозумлення люду хри-

*) Русский Ист. Сбор. III, 233. — Вона перед сім видана була Войціцким у Краківськїм журналі Kwartalnik Naukowy: Диви ст. Гвєцького: Телеок. 1835, 17—20.

СТИЯНСЬКОГО ПОСПОЛИТОГО“. Євангеліє се відкрито Бодяньським (Ж. М. Н. Пр. 1838, Май, — Макс. Книжня стар. 1). На XV. віку або на початкові XVI. в. належить переклад на Южно-Руську мову книги, Пісми Пісней с придатковою річчю про любов (Основа, 1861, падолист). В перекладі находять деякі сліди чехизма, и тому відносять його до сего часу, коли Скорина и другі заходились биля перекладу святого письма на народні нарїччя (Наук. Сбор. 1865. IV., 35.)*) Псалтир Доктора Скорини, писаний також Южно-Руською мовою, принадлежить також до 1517 р. (Бес. Общ. Люб. Р. Слов. I, 2—27). Московські друкарі, котрих в Москві мали за чарівників, втікають на Литовську Русь**). Гетьман Ход-

*) Скорина представляєця нам яко вельми трудячий чоловік коло духовного розвитку нашого народу у XVI. віку. Він переложив, здаєця, усю Библию, як сам каже, на мову руську. Зганім, що рівночасно з ним М. Лютер заходився биля перекладу св. письма на німецьку мову, то увірно себе, що народ наш не дав себе у тому згляді перестягчи єусідам. Переклад свій вистачував Скорина, доктор в лікарських науках по часті в Празі Чеській, по часті в Вильні. Сопіков знає XVI. книжок Скорининых, котрі печатані були поміж роком 1517 а 1719 у Празі. Добровський догадуєця, що Скорину захотив до сего діла король Сигмунд Август, що сопроводив він Сигмунда I. у р. 1515 у Відень, віттак посланий був у Венецію, де вилято йому черенки, а що коли Сигмунд прийнявся опіки над Людовиком, королем Чеським, — Скорина пересиджував у Празі яко повномочник його. Коли Чехи виломилсь с під опіки польської, тоді и Скорина вернув у свояси, и заложив мабуть у Вильні печатню. Там вистачував він свій Апостол, Псалтир, Часослов и Акафісти. (Jocher. Obraz bibliograficzno-historyczny lit. i nauk w Polsce, и пятом: спостереження перекладця).

Щоб представити собі мову у перекладах Скорининых, наводжу ту деякі уступки с „Книги премудраго Саломона“. Ось як вона починаєця у главі першій: „Поцалъ ми поцалованнемъ оустъ своихъ яко лепша сѣтъ мати твою надъ вино Бонитійша надъ масти драгнє. блїи њвананъ њма твоє, сегодня Шрокоици возлюбнша тєє... У мові примітні суть вже народні руські форми, и так: gen. его; gen. овиць, отроковиць; пош. рлпг. стражиць; dat. текъ, сѣтъ; acc. миме; voc. голубицьк моє; пош. сє; мягкі придавки особові: пишеть, починаеть-сь, слєвєтъ; замїтні суть и деякі вирази: розсєрданнє скалнє; шмарє-мрака; зєрнєтьє мєлоко; заковє-засувка при дверєхъ; пєдѣм вєднн-хвилі; рѣк-полннй-дуже повннй; лєлє и лѣлє-красна. — Мова у Псалтирі, часослові и акафістах, друкованцх уже у Вильні, котрі маю під рукою, представляєця нам трохи рїжвою від мови у перекладах, вистачанцх у Празі.

**) Диви епілог до Апостола виданого в 1674 р. у Львові, присвяченого збігшим в Москві друкарем Грвгорію Александровичу Ходкевичу и синам його. Типографє закладає чи переймає у Львові уже иснуючу типо-

кєвич приймає їх ласкаво у себе и від 1558 р. в Южній Русі постають печатні, найперш на Волиню,*) в Червоній Русі, а від 1616 р. в Києві.**)

Син сей Плетєноцький, походячий, як и Гєден Балабан, з старо-шляхецького роду, и вибраний у 1599 р. на місце умершого Печерського архімандрита Никифора, зібрав у Лаврі знамените учене братство и купив для єго Стратинську типографню (Максим. Книжки. Стар. 1.) Під той час в Южній Русі збуваєцца незвичайна примітна поява. Церков и горожанин єднаюцца в одно (Чорна рада, 69): чернець подає руку воїну: Вся бувальщина пішла до того, що чернець часто затиґався в ряду козаків, а козаки становились ченцями. Ченці благословили козаків на битву, вони ж святити ножі и в той самий час постриґався запорожець в ченці, а воїськовою суддя святився в митрополити. Чернець и козак були за рівно горожанами своєї землі, служили за рівно просвіті, заводили школи, учились своєї исторії. зіймались поезією.

Тим-то и сталась по всему світу
Страшенная Козацькая слава,
Що у вас, панове молодці,
Була воля и душа єдина!....

Сей братський союз всеї землі об'явився именно в двох великих мужах Южної Русі на по-

графню, а допомагають єму до сєго: „мави вѣщия въ іерейскомъ чину.“

*) На Волиню заходяцца біля піднесення літератури князь Константин Острозький, и починає спасенну сю працю виданням „Острозької Библиї“ в 1581 р.

***) Ту згадути належить ва „Катихисієх для детокъ христіянськихъ языка Руского,“ печатаний у 1562 р. в Несвижу на Литві, присвячений автором Никоіем Радивилом, князем ва Ольці и Несвижу, вєводи Виленському, найвищому маршалку и канцлеру великого княства Литовського и т. д. Автор любить видко свій народ. Він каже у переднєму слові: „Списана ся книжка того для, абыся ваши Княжацкие милости не только в чужоземскихъ языцѣхъ кохали, але бы ся тежь ваши Княжацкие милости и того здавна славного языка словєньского розмилувати и онымъ ся бавити рачили. Слушная бо рєчь єсть, абы ваши Княжацкие милости того народу явиль милувати рачили, въ которомъ давные предѣки ихъ Княжацкие милости пановѣ отци вашихъ Княжацкихъ милости славне преденные прєложенстви несуть....“ Далше каже автор: „абысте.... симъ иишнимъ съ себе добрый взоръ а принадедъ давати рачили, ижь бы ся много иишнихъ прикладами вашихъ Княжацкихъ милости будовати могли, а тая отчизна и рєчь поспєлятая въ вашихъ Княжацкихъ милости, благословенное надєи ожидать могла.“ — Доґма православне під впливом протестантизму у Катехизису уже нарушенє. Автор, наводячи властиву ціль поставлення діяконів, каже, що вони не на те суть, щоби „владыкомъ умѣли ся кланяти, ани ииныхъ басєнъ испотребныхъ обычаємъ югларьскимъ чинити.“

чатку XVI, віку, в Гетьмані Петрі Конашевичу Сагайдачійм и Київськїм митрополиті Петрі Могилі.

Пополох для Турків и Татарів, суровий Петро Конашевич Сагайдачійм, в 1599 році, одержує булаву після Наливайка, замученого Поляками. Він надає осиротілому Київському престолови митрополита Йова Борецького, на свій кошт відновляє Богоявєнське Київське братство, заводить фонд на школу братства Львівського („на науку и на цвицєны бакалавровъ ученыхъ“) и рука, що ще вчєра побивала Турків, тепєр пише об'яєвенне на Уншю. Сагайдачійм помер в 1622 р., и похоронений на Подолі в дому братства церковного. На смерть єго ректор Київських шкіл Касіян Сакович написав вірші прописані: „вѣрші на жалостный погребѣ Петра Конашевича Сагайдачнаго“. Вони були присвячені Запорозькому войську....

С початком XVI. в. коли в нещасній Москві цілковито счєзав просвіта и народня свобода, коли московські царі душать своїх питомих дітєй, коли страшний фанатизмъ православья вже прилагоджує роскол, — під той час в Южній Русі починаєцца широка літературня и учєна діяльність, котра неначе випливала с того високого чувства горожанина, що охопито тепєр кожного з синів її, від козака до чєнца. Умерший в 1625 р. Захар Копыстенський, намісник Печерської Лаври, підписуєчись в 1616 р. під списком Київського братства, проказав такі горячі слова: во иночєствѣ Захаріи Копыстенській, исповѣдничѣ, ненавидя зла и прилѣпляясь къ благому, принимаю и лобызаю учрежденное въ Києвѣ братство, новинуясь аяостолу, который говорилъ: братолюбіємъ другъ ко другу любезни“. Умерший в р. 1631 р. Київський митрополит Йов Борецький, в однім своїм утворі, 1621 р., наказував: „возбуждаты и приготавлиаты къ святому мученичеству.“ — як самих себе, згадуючи слова христові: „пастырь добрий душу свою полагаетъ за овцы,“ — так и серця народу, и щоб „съ радостію переносили расхищеніє и разграбленіє своихъ имуществъ“; наконецъ, охотно по мученицьки приймати всяку смерть, по сліду Господа... в церквах повинна бути проповідь; заводити по містах школи....

По смерті Копыстенського, в Лаврі настали спори, через два літ не було архімандрита, и наконецъ в 1628 р. вибрано до сєго чину Петра Могилу; святив єго Йов Борецький,

Петро Могила, син Симєона Могилы, господаря Молдавського. Родився він 1597 р., и як переказують, учився в Парижу, віттак служив в польських войськах и був в битві с Турками під Хотином. В 1626 р. він являєцца у Печерському мона-

стиру, а в 1628 р., вибрано його митрополитом и посвящено у Львові. Се був новий, свіжий чоловік, що додав нових сил Київській просвіті. Він сам пізніше так розказував про свою діяльність: Коли Бог благословив бути міні пастирем столиці, митрополіні Київської, и перед тим ще архимандритом Печерської Лаври — с того часу, добачючи упадок благочестия в народі Руським не від чого другого, як від сього, що не було ніякого провѣду и науки, я поклав обітницю перед Богом, всі мої достатки по родичах и що лиш, по заспокоєнню міні повірених святих місць, лишниця з доходів з майна, обертати по части на обновлення зруйнованих домів Божих, по котрих лишились сумні розвалини, по части на закладни шкіл у Києві, прав и вольностей народу Руського.“ Петро Могила чесно сповнив свою обітницю. Першим серdecним ділом його було завести у Києві Академію. На сей кінець вислав він в заграничні Академії на свій кошт кількох ченців, других бере з Львівського братства и обов'язуєцца давати їм у Києві всяку поміч. Київське Печерське братство годниця з ним, и на подиисці, котру здіано по тому поводі, одми с ченців підписуєцца тац: „Антоній Мужилловський; ієромонах и старець монастиря Печерського, при тім кров свою пролить гетов.“ Люде, вибрані на наставників, зібрались у Києві, зложили общежительное братство, и в кінці 1631 р. при святих воротах повстала братська школа, найменована Києво-могилянською Коллегією, або, як еще прозивали її, Києво-могилянські Атинці; школу сю переначено віттак в Київську Академію. Школярі Академії, між котрими були знатніщі родми православно-руської шляхти, в 1632 р. піднесли Петру Могилі подячні вірші прописані „Євхаристиріонъ адбо вдячність.“ Порядкуючи свою коллегію, свое любе дитя (*collegium unicum pignus meum*), Петро Могила в той сам час бере уділ на Соїмах, збирає собори, пише окружні письма, дає церкви виклад віри, катихизис, заходицца биля справлення Библиї. думає за вистачанне житий Святих. В слід за Печерською типографією, являюцца другі типографії у Києві, одна у 1625 р., друга у 1627 р., и около Петра Могили постає перший период книгопечатання и просвіти Южноі Руси. В студію 1646 р. Петро Могила занедужав, 22-го списав свій завіт, и умер 1-го Січня 1647 року. У своєму завіту назначає первою своєю наслідницею Київську Коллегію, лишає їй знатну суму и всю свою бібліотеку, віттак поручає їй покрову значніщих тоді поборників православия, и просить їх именем Бога, стерегчи Академію (Некар, Наука и літ. при Петрі Єго же: Предст. Київ. учен. „От. Зап.“ 1862, 2, 3, 4.). — Говорили, що перед смертю Петро Могила

благословив Хмельницького на повстанне, и княвув прощедом, на кожного, хто віднажеся ити за ним. (Марк. I, 162). Одми з ворегів Петра Могили, Сакочич, обертаючись до униятів так об'явив себе що де шкіл Київських: „меркнутъ ваши школи, не тільки пред Латинськими (езуїцькими), но и пред заложеними Могилою,“ и сі, наколи б у них не учили еретицьких наук и расколу, с часом мали б чим утішити Русь (Eparthosis, 113). Вони утішили Русь завдячуючи лиш тому, що уміли учити и любити свій народ....

Наслідник Петра Могили, Силвестр Коссов, 1-го Жовтня 1649 р., окружений всім Київським духовенством, иде на зустрічу поборцеві Поляків, Богдану Хмельницькому, котрий, у 1656 р. віддає Київському духовенству „лядскія маєтности и млини“, доминиканські землі и села. Київській просвіті доводяцца нові засилки, однакож війна продовжуєцца и Коллегія пустіє: академіки уступають в ряди козацькі, а між тим, в 1654 р., збуваєцца нещасне (судячи по наслідках) прилученне Южноі Руси до Московського царства, коли весь Южно-Руський народ, після распачливої борби за свободу, зістає відданий на поталу Польським панам, котрі закріпоцають його на ново.

Не згадуючи за церковну літературу, що розвивалась в Києві, ми задержимося на стихотворній драмі, исторії и народній думі, котрі вийшли спосеред сильно розбудженого народу.

(Дальше буде.)

ВЕСІЛЛЯ В КОТУЗОВІ.

Описав В. Навроцький.

(Ковець.)

Х.

Пропій.

Вернувшись з виводу беруть оба дружки пироги миску и идуть до батька й матері молоді просити на „пропій.“*) Від молоді родичів вибираєцца до них в двое тільки, що приходило сватів молодого, (приходило їх шестеро, то від них те пер, крім вітця, матері, и брата приходить 12-ро

*) Як ріжняцца у нас звичаї, и як би був цівний кожний опис весілля, хочби и с кожного села, докажем те, що приміром в Гогонох, селі 1½ милі від Котузова, ино вже не на Поділю, а в так зв. „Лісах“, (межи ничими ріжницями в обході весільнім), на „пропій“ не йде дружба до дому молоді, а вилізять на молодого хату, сідає на терлицю (котру вибираючися від молоді умисно вяже) як на коля, и кричть в сторону їх хати: „Наві матко! просили вас тато, тай мама, тай молода просить на пропій — будьте ласкаві!“ и т. д.

приходило 16-ро (бо й так инді у богачів трапля-
ється) то прийде тридцятеро и двоє. Брат молоді везе
молодої скриню (сидить на верху на ній) з її шма-
тєм и одежою, — а „дружба під коровай“ (ко-
трого тепер умісце до того собі взяли) несе на
голові коровай. Идучи, співають (так як тамтоті
перше):

63. Місяцю, рогоженьку,
Світи нам дороженьку
и т. д.

(бо то в вечер дівця. — Під хатою молодих
зачинають):

64. Вийди, Марисю, вийди,
Чи не маєш ту кривди?
Приїхав отець-мати
Кривди ся впомяти.

С хати їм відказують:

Нема Марисі в дома,
Пішла прати хусти
За головку капусти,
За лажку росолу
и т. д.

Або сміюця: „не має вона ту кривди, сидит
під коберцем, їсть ковбасу с перцем“ и т. д. —
Але пустити їх не хочуть; вони просяця, що
„здорожені“.

65. Пустіте нас до хати,
Не дайте нам стояти,
Бо ми з далекої дороги,
Та болят нас дуже ноги.

Наконець їх пускають до хати. „А де наша
дочка?“ питаюця вони зараз. Тоті показують
їм дружбу. Дружба обкрутив си перевеслом голову,
замастив лице сажою: „а ци то та ваше донечка?“
„Ой ні, кажуть, наша була така, сяка, красна, ру-
мяна...“ Аж виводять її. Родичі з нею витаюця
(вона все рукою через полу): „От, видите, ось то
наше донечка!“

Тепер дають вечеру на 2 столи: оден коло
порога: коло сєго саджають одних тільки вітця и
маму молоді; коло другого (під образами) сідають
всі другі; але коло тамтого стола вечера ліпша:
там дають курку печену, и ничі присмаки.

По вечері саджають молоду молодому на ко-
ліна, и він їй утинає косу ножом (плач).

При сім співають:

66. Зрадливий понеділку!
Зрадив всь нам дівку
С під зеленого вінця
До білого рубця.

67. Тони вімочку, тони,
Плини, рубочку, плини!
Віночок на Дунаю,
Рубочок близько краю.

Тоді їй чепець закладають на голову, и гості
відходять, співаючи дорогою:

68. Булисьмо на пропою,
Ілисьмо бараболю,
Вівсону паленицю
За хорошу молодіцю.

69. Пропила мати дочку
На солодкім медочку,
Добре було мід пити,
Ніким ся послужити!

Не так то їй легко прийшло, „пропити“
свою дитину; прийшовши до хати, що недавно так
весело в ній діялося, ревни собі заплаче над тою
піснею, що двома словами їй наводить на память
ту пустку теперішню, и в хаті и в коморі:

70. Ані свічочки,
Ні огарочка —
Нічим засвітити;
Ані Марисі,
Ані дитинки —
Ніким ся послужити.

По весіллю бувають: Сващини; Свахи при-
носять до молоді свою муку на пироги, и свою
горівку, и ідять, пьють, гуляють цілий день.

Тиждень по слюбі: Гости ни: В Неділю идуть
отець и мати и родина молодого, свати и обое мо-
лоді, до родичів молоді, ідять, пьють, гостяця, але
вже не танцюють.

Прим. Молода цілий тиждень по шлюбі ходить в „свєточ-
шім“ (в рантуху на голові, и в спідниці — не димці)

В І С Т І.

— Група театральна в. Моленцького прибула до Львова
и розпочне „циклъ рускихъ представлений“ з четвертим лат.
Падоліста.

— Член товариства „Просвіти“ Др. Клим Ганкевич в-
дає на сіх днях, яко продовжене своїй праці на полі филосо-
фії: „Die Philosophie bei den Ruthenen. Ми дамо небавом по-
гляд наш на се діло. Роспродаже займеця охотно и наша
Редакція.

— Рада школьна, щоб приспорити видаванне руських
учебників, розширила детеперішню комісією и наименовала
дійсними членами її: О. Мартицького, Романьчука и Н.
Вахнянина.

— Комісія бюджетова в Сеймі відкинула просьбу то-
вариства „Просвіти“ о запомогу, мотивуючи сій поступок,
позвали нам звісно, тим, що їй незісма чи не досиць лепа
ціль сєго товариства. Судячи по-верху, миг би хто подумати,
що дійсно си комісія бюджетова не знає добре цілі „Про-
світи“ и що дійсно вона сама мала такі поводи до відкинення
жаданій товариства. Однак не так діло стоїть. Комісія буд-
жетова мотивує своє рішення звичайне сим, що грошей нема;
розберати чи достойний хто датку грошового чи ні, вона
немає навіть потреби. На те суть другі Комісії, а в да-
нім разі була Комісія едукційна, а в тій Комісії О. Иван
Наумович тим чоловіком, котрий мав обяснити ціль и зду-
жання „Просвіти“. О. Ивану Наумовичу приділила Комісія
едукційна сей реферат и О. Иван Наумович мусів вирази-
тись о товаристві, так як виразилась Комісія бюджетова,
мотивуючи свої рішення. Суд О. Ивана Наумовича мусів бу-
ти дуже не ласкавий для товариства хоч не переконуючий,
коли в Комісії бюджетовій тільки сам оди О. Деревнич
був за данєм запомоги, и те двутисячної. Нам доказовано зо
сторони, що О. Иван Наумович боронив сю справу так го-
рлячо, що Комісія едукційна підозрівала вже „Просвіту“ о
такі самі заміри, яких в сам О. Иван Наумович, а з другої
сторони доказано нам, що небагато часу еще треба було,
а реферат О. Ивана Наумовича був би прийшов до Комісії
бюджетової post festum. Ціль не лепа?! а нам все ясно.

Головні помічники при редакції: Е. Згарський. М. Косах, Др В. Лукаковський, Ом. Паршицький, Др. Е. Сушкевич.

Властитель и одвічающий Редактор Наталья Вахнянин.

З друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., в 30-го
кожного місяця.

Предплати виносить:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

иисьмо наукове и лишературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Рекламациі, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕНА.

Картини з волінської України.

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Ганнині батьки частенько навідувались до своєї дочки и мали звичай, зараз по великодних святках приїжджати до дітей в гості, користуючись дуже доброю, теплою погодою. Ясь, запрошуючи до себе на бал гостей, сусідніх поміщиків, управителів, и все Поляків, та ще й добрих патріотів, боявся як огню, приїзду своїх батьків, на такий час. Ще й поперед, забагачивши и запанівши, він почав сторонитись од жіночої рідні, та не показував того. Течер, перед бálлом ёго дуже лякала, гризла ёго, не давала ёму спати така думка: „А що, як отець Хведор, та, з доброго дива здужає приїхати до ёго и гості з своєю сім'єю, та ще як раз потрапить на самий бал!“

Чогось та думка не випадала в ёго з голови, носилась перед ёго очима, хоч він и силкувався проганяти її геть від себе. „А що скажуть гості, пані, Поляки, як утириця до ёго тесть, православний піп, та ще с попадею и дочками!“

Ясь забував про тев, а думка знов наче нарочне вставала перед ёго очима: „А що, скажуть про ёго пані, як побачять, с ким він поріднився, який ёго тесть?“

Вже збірались гості в салоні, повбірані, попричісувані, та все Поляки, та все пані, хоч и не високого коліна, а та думка докучала ёму, и од одної мислі вся кров вступала ёму в лице, в вічі.

И як на то-тє ж, треба було отцю Хведорові забрати дочок и жінку, и, по чудовій погоді, притарабанитись до зятя!

В гостинній почався шум. Всі заворушились, всі поглядали на вікна, бо бачили, як свіжі гості підїзджали до ганку. Тільки ж чогось шум в гостинній став більший, ніж звичайний, бо всі бачили, що вїзджає у двір якась бідненька, не панська повозка. То їхав О. Хведор.

До Кам'яного було далеко. Худі коні О. Хведора зовсім потомились и ледві тріохали, вїзджачи в ворота. О. Хведор сидів у задку з жінкою, а між ними сиділа мінша дочка. Проти їх лицем назад, а спиною до погонича сиділи дві старші дочки. Погонич, простиий пáрубok у світі, хвіськав батогом по сухих кіських рёбрах. Двір був агористий, и до ганку треба було підїзджати трóшки під гóру. Коні взяли та й стали саме серед двору!

Всі гості, що дивились у вікно, засміялись. Ясь из другої кімнати почув той сміх. Душа ёго стрівожилась. Він глянув у вікно и побачив коні свого тєстя отца Хведора. Кров ударила ёму в голову, в лице. пекла ёго щóки, засліпила очі. Ёго голова закрутилась; він насилу встояв на місці. Чогó він боявся, те, й сталося, як на злість.

„Боже мій! Боже мій!“ застогнав Ясь, силе-снүвши долóнами.

Отець Хведор побачивши, що в вікна виглядає багато людей, побачивши панські екипажі, що стояли по дворі, постеріг, що в Середінських багáто гостей и звеів погоничові поганяти коні до бокового ганку, щоб не вхóдити в дом з парáдного хóду. Пáрубok погнав коні, хвіськаючи батогом, а коні, зрівнявшись з парáдним ганком знов стали перед самими вікнами, и похнюпили голови. З вікон було видко отца Хведора в круглім невисóкíм капелюші, з кучерявими коротенькими кісми ёго жінку, ёго дочок позакүтуваних хустками, в простенькій подорожній одёжині. На їх спинах, на капелюши отца Хведора лежало на палець пороху. Гóсті знов зареготались, хоч між ними було чимáло біднищих од отца Хведора, зрніхавших ще поганчими кінями в мотузяних шлєях.

— Поганяй далі, крикнули всі на погонича з вóза, запримітивши, що їх оглядають з вікон...

А Гáня, побачивша з вікна, що ідуть її батьки, прожогом кинулась до їх на зустріч, вибігла на двір, убрана вже в білу сүкню, вхопила з вóза мєншу сестру, цілувалась з матіррю, з сестрами.

Гóсті, побачивши тев, замóвкли. По гостинній полетіло шептáння, що то приїхала рідня управи-

тальші. Деякі пані и пані понадимались и почали шептатись.

„Піи буде на балу! з дочками з понадею! А говорили, що будуть тільки Поляки, свої! То це така рідня у Середінського!“

Такі слова паредітали од кутка до кутка. „Як би ми знали про це, були б и не їхали“, шепталась деякі значніді поміщани. „А що говорили, що на балу буде князь!“

„Який це в вас заїзд?“ питав отець Хведор своєї дочкы.

„Сьогодні в нас бал“, одказала Ганя. „Ви так приїхали, неначе знали. Добра зробили, сестри нагуляюця.“

„Ясь, червоний, з злими очима, ледві привитався до рідні.“

„Оце попались ми!“ промовив о. Хведор, сміючись. „И міні прийшлось так побувати на балу, неждано й негадано. Хоч надивлюсь на його.“

Гості ходили по просторних салонах, понасуплювавшись. А тут, як на злість, од князя принесли листок, в котрому він просив у Середінських вибачення, на той час, як він не встигне до їх на бал, бо в його трапився гость.

Пані, а особливо панні й пані зовсім попустили уха. Бал трапив для їх трохи своєї примани. Зося похажала по салоні навіть сердита. А тим часом гості зїзджались, в покоях густішало. Музики почали грати танці. Все пішло в кружок, всі закрутились, повеселили и навіть забули и про попа, и про князя од впливу веселих мотивів, багатого світу канделябрів и швидких танців.

Багато було на балу паннів и дам и гарних, и пишно убраних, багато було сусідніх поміщань, та од їх усіх одрізнялась Зося своєю красою, своєю рівною и півною постаттю, и своїм убором цоказуючим її незвичайний смак. Багато було молодих панянок, таких, що не танцювали, а ніби літали, як метелики по салоні, та ні одна з їх не зрівнялась у танцях з Зосею. В мазурі вона пурхала як пташка, в кадрилі — плавала як лебідь по воді, виставивши вперед свої високі груди, свої одслоняні, білі, як лебедина шия, плечі. То ніби задумувалась вона на тихих переходах в кадрилі и схилила голову до долу, то знов під кінець, ніби скінчивши свою думу, вона знов закидала голову трохи на плечі, на пів одкривала свої губи, питаючись, сміливо дивилась на Яся, котрий танцював з нею, и знов летіла й крутилася, як малі дівчинка, пустуючи, ще й ногою притупувала. Вона примічала, що всі мушці на неї дивляцца, що всі дами косять очі до неї... Все те ще додавало їй духу. Вона

знала й бачила, що вона царіца балу по красі, по кокетству, по смаку в бальовому уборові.

В гостинну ввійшли й сестри Гані, чорноброві, з рум'янцями, чорнооки и навіть добре убрані. З ними вийшла и матушка. Мушці просиди сестер до танців, увивались коло їх, як коло гарних паннів, а дами й не підступали до їх. Цілий вечір вони просиділи осторонь од дам; ні одна з ними не заговорила, ні одна не хотіла знакомитись. Їх видімо всі Польки цурались.

Вже пізно було, як хтось ис проходжі кімнати крикнув, що приїхав князь. Ясь побіг стрічати його. Се була, велика панська ласка до управителя, бо князь тільки раз заглянув до його, щоб подивитись, чи добре йому живецця, и посидів трошки в гостинній як Ясь вивів до його свою жінку. Був з нею дуже делікатний, а про-те давав чути и бачити, що він їх пан, а не сусід.

Музики притихли, гості притаїлись. Всі очі, кільки їх було в хаті прямувало до дверей. В широко одчиняні двері ввійшов князь, весь у чорному, невеликого зросту, півний, свіжий на виду, шчимамою лисиною на голові. Ввічливо склонившись до гостей, він одійшов до хазяйки и сів з нею поруч. Швидко знов музики почали грати, знов пішли гості в танець. Зося знов ніби почула, що вона не танцює, а літає, що якась сила носить її ніби на руках. Проходячи в кадрилі близько од князя, вона граціозно струшувала своїми золотими локонами, закидала голову, вертілась, підіймала очі на свого кавалера, міттю, як метіль, перекручувалась из ним, и знов пліла од його, гордо виставивши в-перед груди и запишавшись.

Князь сидів з Ганею. Її оригінальна Українська краса, її чорні брови, блискучі очі, рум'яні щічки, при білім уборі дуже разили виразністю рисів лиця, яснотою красок. Але придивившись до півних плечей Зосі, надивившись на її губи котрі вона вміла дуже гарно запишати, князь устав и сів коло неї. Торжество Зосі було тепер упівні. Вона сиділа коло князя и її стілець здавався якимсь престолом високо поставленим над усіма гістьми. А перед її очима блищали кучері Яся, його ніжне й горде лице, а в четверо одчиняних вікон відко було далеке небо засіяне зорями; через вікна лився свіжий, розбуджуючий вітерець; по багатому, блискучому салоні носились мелодії музичні. Кругом рвом вились панячі. Зося чула, що її душа півна щастя, до самих країв, що вона переживає, найлуччу годину свого життя, про яку вона так часто марила... И хотілось їй, щоб така година тяглася довго, довго, без кінця, щоб непереставала ніч та

чудова, щоб не світав ніколи день, щоб не швидко сходило сонце, ознака кінця багу....

Саме тоді Якім сидів у куточку, дивівся на свою жінку и мимоволі його думка плелася в голіві. Він згадав той вечір у свого начальника, де він перший раз зустрівся з Збосею, ще будиши молодим паничем. Тихенько по пальцях він перелічив роки, що минули з того часу, и налічив їх чимало, и сам собі дивувався, що його жінка ні в чім не змінилася! хіба тільки в тілі. Тільки стала вона огрядніша, повніша на виду, тільки лице її налілося, як спіле яблуко. И тепер так само вона танцювала з запалом, як и тоді, и тепер так пащукувала, вертіла головою, пишалася, зажмурювала очі, верховодила над паннчами, зачіпала Середінського, як колісь зачіпала його....

Отець Хвѣдор не виходив до салону, де танцювали. Він зостався в далєких хатах и на злість завзятим Полякам, що ненавиділи, гордували всім українським, а найбільше духовенством, знайшов собі кумпанію таки між самими Поляками тільки бідниціми. Там знайшлися знакомі йому окономи, управителі; там був його приятель, пан Хоцінський. До його швидко пристав и Лемішкѣвський. Між ними почалася весела розмова, жарти. Отець Хвѣдор усіх тишив своїми веселими анекдотами. Швидко почулася и Українська мова навіть між Поляками в гумористичних оповіданнях. И тут, в далєкій кімнаті, невідко було ні ненависти, ні погорди одних до других. И тут проводили час так само весело, як и в салоні; споминали знакомих, згадували про старовину, про давню службу в багатих старих панів, розмовляли про урожаї. Тільки між цією кумпанією не було жадного поміщика, окрім одного Хоцінського. Якім зовсім потоваришив з о. Хвѣдором, розказував йому про своє життя ще на батьківщині, про свою невдачну службу в Київі. Після вечері нові знакомі розпроцались з о. Хвѣдором и його сім'єю, з Якімом, як приятелі, запрошуючи одні других до себе в гості и цілуючись по братерській на роставанні.

А тим часом природа робила своє діло на злість Зосі и инчим дамам; земля вже обернулася; у вікна полився тихий досвіт. За гавм почервоніло небо. Поблідли канделябри перед рум'яним небом, що заглядало в вікна. Музики розійшлись, гості розіхались.

Другого дня вже в добрі обіди Середінські вставали и пили чай из своєю родиню. Розмова йшла все про вчорашній бал, про гостей. Дами говорили про дам, споминали про їх убори, судили, хвалили, трохи обсмівували, як звичайно буває скрізь на світі. — Всі перебірала дам. Хто хвалив

и ставив вище всіх одиу, хто — якусь інчу. Ясь, далєко тепер добриший до сватів и ласкавіший, ніж був учора, промовив:

„Що не говоріть, а тхорівська економша була лучче всіх, хоч вона й не велика пані.“

„Чим же вона найкраща?“ спитав о. Хвѣдор. „Можє тим, що крутила головою, мов коняка в Спасівку, як її мұхи кусають.“

„Вона вмє сказати правду, и головою крутити. Але як вона вмє повести себе між людьми. Уштїва до людей и разом горда; вона йшла до танців з усіким, але як с ким танцювала, то инчого ніби надарила якїмсь незвичайним щастям.“

„І доцці вже можна на балах танцювати“, обізначалась Ганя.

„И доцці — час, та й матері ще можна гадати!“ одказав о. Хвѣдор, засміявшись. „Не дурно той бідний її чоловік так щулився в закутку! А вона перед самим його носом брик! брик! скіць! скіць! Бий її коцюба! кїдає тими ногами, як дика коза; тільки пати тріпаюця...“

Всі засміялись, окрім Яся.

„Вона то патилами трясє! Але за те як вона вмєла обійтїсь ис князем! То треба дивуватись. Якє розуміння вищого тону, якє тонке кокетство. Чи не з великих вона панів? Кажуть, вона приїхала з Варшави. Чи замітили, як князь дуже вже близько прихилився до неї? Яку вона зробила важну міну, як вона випростала стан, як вона глянула на його! Зараз князь зрозумів, що говоріть не з якоюсь економшею,.... А потім, як вона знов кинула на його, солідкими очима, засмілось до його, зумєла його розважити веселою розмовою и займаючою, и не пустою. Скільки їх було там, навіть с хороших панських фамилій! та жадна не зумєла підступити до князя, ні на одиу з їх князь не звернув своєї уваги.“

„О, що вона вмє закручувати голови паничам, то йстинна правда!“ одказав отець Хвѣдор: „Як би ще другий бал, то вона б и міні заморочила голову. За те ж можна смєливо сказати, що її носєта гувернанка нікому не заморочить голови. Ходила вона по гостинній, як раз так як чапля по болоті. А що вже танцювала, то ей-же-Богу наче от-от через тин збіраєця плигати. Чи не була вона в актєрках в театрі? Чи не ходила вона на Варшавських вулицях за катєрінкою?“

Всі засміялись, окрім одного Яся.

Ще днів зб два гостювала Ганяка рідня в Середінських. Ганя показувала матері своє хазяйство радилась из нею, водила її по всіх усюдах. На подвіррі, між дєнками застрійками була хата молодша, де стояло молоко, де біли масло, гнітили сир. Там

збирали молодіці молошне и для княжого двору під наглядом управительши; там збирала Ганя молішне и з своїх власних корів. Після небагáтого й невеликого хазáйства в свого бáтька и на економiн в Нестерiнцях Ганя з великою хiттю вiнулась до господарства. Її тишив великий достáток у всьому, великі збiтки усякого добра. Вона любила часом цiлими днями, з роботою в руках, сидiти коло молішниць, дивiтись, як вони збирали з великих глечикiв смитáну, як вони колотили на мáсло, як доили корови, зливали велику силу молока. И тепер вона повелá туди свою мáтер и сестер. Там сáме переполiскували свiже мáсло, чiсте, жовте, як жовток. И сестри, и самá Ганя не втерпила, щоб не взiтись до роботи. Вони своїми руками збирали смитáну, складали в маслiнки свiже мáсло, милувались своєю роботою, балакаючи з сiльськими молодiцями то про се, то про те. Дe-які молодiці й дiвчáта спiвали пiсень. И Ганi и її гостям ще було милiше розважати себе iх спiвами, дивiтись на iх чiсту роботу и собi робити дiло. Сáме тодi Ясь водив свого тeстá по хазáйству, хвалився своїми кiньми. Вони ненарóком заглянули и в молішну хáту, звiдкiль лилась пiсня и весела розмова.

Ясь глiнув, що Ганя з сестрами, поруч з молодiцями и дiвчáтами, позабiравши ложки пелоскати мáсло, и — надiвся.

„Ганю! Добре ти приймаєш своїх гостей! Засидiла всiх до роботи, ще й самá засiла. Ненáче нема кому робити дiло! Ти повелá б сестер у сад, в оранжерeй; нехай би трóхи нагулялись.“

„Так, так! бо дóма вони в мене не дiже гуляють! обiзвiвся отeць Хвeдор. То, бáчте, зiттю, вони в мене получили такe вигóдування, що колиб и за князiв повихóдили, то все б такi самi колотили смитáну! Колиб знаттi, що ти, Ганю, будеш колiсь багáтою управительшою, то я був би оддiв тебе в Кiївський „институт для благородныхъ дiвчiць“. Тодi може б и ти тряслá пáтлаи та вертилась так коло князи, як Лемiшковська.“

Ганя покинула роботу, помiвши рiки рáзом з сестрами и повелá гостей до покоiв.

„Ганю! примiчай ти, сeрце за тiєю Зосею Лемiшковською“, говорила до неi стiха мáти, йдучи поруч из нею по двóру. „Я вчeра, сидючи, все слiдила за нею, бáчила, як вона ввивáвця коло Яся. Щось моe сeрце дiже не лежить до неi! Вона гáрна, кокeтка, як звичáйно бувáв Пóлька, любить вихрiти, морочити гóлови муцiнам. Стережись ii, не схóдься з нею, не пускай ii до своeй гóсподи. Вона бiдна, а ви багáтi тепер; вона з остáтнeго

стягáвця на багáту й пишну одeжину, а потягти в неi Бiг-ма ш чо́го. Цiлий вeчiр вона, як би змогла — на гóловi ходiла-б! Вона вмiє вертити изиком, бути летючою! Стережись ти ii!“

Поiхала рiднi до дóму. Материнi слова глiбоко лягли в сeрцi Ганi. Вона почáла примiчати, хоч и дiже вiрила чоловiкови.

По вiзидi тeстá з сiм'ею, Ясь и знов став невесeлий, щось думав, довго ходив по хáтi, поiн прийшов до столá, де Ганя наливалá в стакáни вeчiрний чай.

„Як несподiвано, негáдано приiхали нáшi! Нáче знáли, що в нас бiде бал“, промовив Ясь, дiвлячись на стакáн чаю.

Ганя й попереду постерегла, що eму не дiже був милiй несподiваний приiзд ii рiднi, але все такi не вгадала, який сóром зачивáв eму кровзю oчi перед помiщиками-Поляками за своїх сватiв:

„Мóже ти думавш, що я подавала до своїх звiстку про бал? Ти ж знáвш, що звiстка не дiйшла б до iх так швидко. Приiхали, бо так iм здумалось“, промовила Ганя и стiхла.

Ясь почув душею, що Ганя врозумiла eго думку.

„Нi, сeрце! ти думавш що я... що я протiвився б тому, щоб вони прибули до нас, що я був нерадний гостям...“

„Я не про те говорю. Хiбá ж вони оцe вперве приiзджають до нас угóсти?“ промовила Ганя, дiвлячись прiямó в вiчi чоловiкови. „Тiльки я самá знáю, що iм зовсiм нетрeба було б приiзджати як раз того дня що в нас був бал! В нас були все помiщики, все Поляки. Я самá бáчила, як вони всi сторонились, одвертáлись од моeй рiднi, в нáшiй же гóсподi..... Я самá бáчила, як панi косо й сeрдiто поглядáли на бáтiюшку тодi, як вiн заглядав через порiг до гостiнної.“

„Да так! Бачиш, воно трóхи й натурально. Де вже ти хотiла, що б панi, Поляки, та зiйшлися, й потeвáришили з Українцями та ще й з духóвними! Мiж ними вже ладi не бiде, сказати правду.“

„Та тi трóхи бiднiщi нанкi, тi не цурáюци и не сторониця. Адже ж и ти Пóляк, а зiйшовся ж зо мною, з дочкою отця Хвeдора, та й живемо, та й щасливи, хвалити Бóга мóже щасливищi, як хто другий! А мóже ти взяв мене, що був сам бiдний! Мóже, тепер при теперiшнeму мiсцi и не посвáтав би мене!“ промовила Ганя, смiючись и весeлыми очим поглядáючи на eго, промовила без жодної думки, тим, що тiльки такe слово припáло до рeчi.

Г У Л Я Л И.

„Бог-зна-що ти, Ганю, відумала!“ одказав Ясь, спустивши очі до долу, и не сміючи прямо глянути їй у вічі.

Швидко, хвиліща думка перелетіла через ёго голову. Слова Ганіні не впали в пустоту повітря, не згинули на віні без сліду, як гине багато людських слів винутих з думки, з язика на вітер. Вони зачепили в Ясевій душі вже готову струну, котру натягав поволі вже давно пан Хоцінський, котру настроїла Зося минувшими днями своїм кокетством, своїм тоном обходіння з людьми. Та струна стіха обізвлася у Ясевій душі, через ёго силу, мимо ёго волі, обізвлася и злякала самого Яса. Так несподівано, так просто, легко й жартовливо вдарила Ганя по тій струні. Чи знала вона, чи сподівалась вона, що тим легким словом вона вирекла собі смертний вирок, сама одгадала своє нещастя, прямо навела Яся на ту думку, котра тільки наклёвувалась у ёго серці, котру він сам силкувався задавити в шаралющі; а вона одначе вже зародилась у ёго голові, вже набіралась крові й тіла.

„Нічого міні таїтись перед своїми,“ промовила Ганя, тріхи перекодя. „Я перекажу їм, щоб вони другий раз не приїжджали, як буде в нас бал, та й годі!“

„Та коли тай и бал буде!“ одказав Ясь нехотя, все не підіймаючи очей од скатерті. „Ні, Ганю лүчче не говори нічого батькам. На що їх досадувати панськими примхами? Ще й од нас одцуряюцца! Бога ради, не говори їм нічого. А потраплять знов на бал, або на Поляків-гостей, — то нехай буде, що буде...“

Ганя налила по другому стаканові чаю и сіла коло Яся. Розмова перервалася. Ясь знов задумався колотячи срібною ложечкою чай. Ганіні слова знов навернулись ёму на думку: „А може ти взяв мене, що був сам бідний! Може тепер при теперішньому місці и не взяв би мене.“ И здавалось ёму, що Ганя йде по лёду підлітому водою, посіченому теплим весняним сонцем, що вона сама, як нарочно, зійшла на пролізину, де через діривий лід булькотіла каламутна вода. И здавалось ёму, що її ноги ввігнули тонкий лід, турхнулі в пролізину, що вона ввіходить під лід, спускаюцца в глибоку воду. Ясь подививсь на неї. При весняних блискучих промінях сонця її повне лице блищало красою, свіжестю, карі очі світілись добром, спокоем. Ясь почув, що жаль узів ёго за серце, він почув, що любить Ганю по прежнему, що та йскра ще не згасла в ёго серці, хоч и починала вже згасати.

Вставши зза стола, він обняв її, щиро поцілував, що аж сама Ганя здивувалася, и поїхав до робітників...
(Далше буде).

Гулли, Гули розривались,
Гули цимбали, бас ревів,
Як вихор ледіні літали,
Кружок дівчат як мак лелів.
Й мене тигли ви до гуляння —
Я не пішов, гуляли самі.

Бо у кутку, на цвинтарі...
Ох братчики милі!
Стоя свіжі не порослі
Дві чорні могили!
А там попя поховали
В неділеньку в ранці,
Тихосенько, без гомону,
В одну — новобранця,
А у другу ту дівчину
С чорними очима.
Ви знали їй? — Хатничка
В гаю при долині?...
Обійкох їх и ховали
Батьки як голуби!..
Ви гуляйте, а я білше
Гуляти не буду.

Федькович.

МАЛОРОССИЯ (ЮЖНА РУСЬ) И ИСТОРИЯ ІІ ЛІТЕРАТУРИ.

ПОЧАВШИ ВІД ХІ ДО ХVІІІ. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Далше.)

VIII.

Писання віршів, именно задля паннигирики, було слабостю Київської академії. Пекарський відкрив цілу книгу Чернихівського владки Максимовича, в котрій, вийнявши 6 стрічок заголовної картини, все друге — частина заголовка, передне слово, присвят, текст и слово наконечне, списані силлябичними віршами: у передньому слові и присвяті 1094 вірші, в тексті 23.166. У Симеона Полоцького знайшлась охота написати цілу книгу віршів на різні нагоди (Римологіонъ или Стихословъ) Силлябичне віршування заволоділо и новороженою драмою.

Начала театру, покладені глибоко в життя кожного народу, и розвившіся на заході в цехових заводах, на Русі найшли собі прийму у Київському братстві. С польского образца, на який устроена була академія, взяте було правило, що учитель поезні обовязувався кожного року приспособити для літних рекреаций, комедію або трагедію. С початку являюцца вертепна драма, похожа на мистерію, занесена с Польщі и приновлена до Різдва Христового. Класичними вертепними дра-

мами булз Поклоненне волхвів, Смерть Ирода и т. др. При представліннях таких співано часто колиди и пісні: співано про богатиря, що обляг був город Львів и не хотів відступити, доки йому не видадуть золоту дівчину, співано й про жида, поляка и др. (Літ. Рус. літ. V, відд. II, 24). Забуваючи легенду, вертепна драма входить в житт ян бере з ёго на сцену щонайрозмаїтніші случаи, де приходять шинвар, жид, торгові люде, шъяниця, що бьє жінку, а віттак ріжні любовні речі, неконче чемненські. Вертепну драму, видану Масимовичем, и именно початок її, відносять до часів Сагайдачного (1600 — 1620 р.). Дівими лицами у тій драмі суть пономар у нанковім халаті, ангели, пастухи, Ирод, хор и т. др. В інтермедіі приходять жовняр, Даря Иванівна, циган, циганьча, дід и баба. Драма, вийнявши конець, списана на церковно-словіській мові, конець її и інтермедія на Южно-Руській. Ось як там говорять на сцені поляк я хлопець:

Поляк. А цо тута за галаці! .
 Нех дзёмбло везме гайдамаці!
 Идзь хлопку, ведзь до мене кохану,
 Я ту краковяку витанцевать стану!

Входить польня, гуляє с польком під нісню, а хлопчик танцює за плечима пана, віттак падає и утікає враз з другими, а за сценою роздаєця народня пісня:

Да не буде лучче,
 Да не буде красче
 Як у нас на Україні!
 Що немає жидь,
 Що немає ляха,
 Немає Унії!

(Н. Марк. Обичаї, и др.)

Симеон Полоцький (1626 — 1680), учившийся в заграничних академіях, перейняв від них жар до віршування, и не покидався ёго до самої смерті. Він писав и драма: комедію „Блудний син“, трагедію „Навуходоносор“. В 1664 р. він приїхав у Москву учити царевича Федора, и з ним враз перейшла сюди Київська драма. — Св. ДИМИТРИЙ РОСТОВСЬКИЙ (1651 — 1709), ще як пробував на Южній Русі, написав деякі драма: „Грішник кающийся“, „Есфир и Агасфер“, „Воскресенне Христово“, „Рождество Христово.“ (Літ. Р. Л. V, 154). Поминувши легендарний характер ёго драм, в них яляюцца живі лиця, говорять настоящою мовою. Пастирі ёго комедіі „Рождество Христово“ — чисті Русини. На сцені два пастухи Авраам и Авоня.

Авраам: Што брат, гді же там пбють хорбшененько?
 Щце я так не слихав, ти слишиш Авонько?
 Авоня: Я вже слышу и вижду: ей, птичка високо,
 Смотриче, едва б вайше не досмотричть око:
 Ты стар, на глаз гром, вот в гору смотриче.

В першій половині XVIII в. являєця вже драма з історичнім направлінням. Теофан Прокто́вич, окрім драми „Владимір“ лишив ще другу, представлену в Київських школах в 1728 р. Називаєця вона „Милость Божья, Україну чрез Богдана Хмельницького свбодившая и возвелитившая.“ Максимович удержує, що „Милость Божья“ написана під час пробування нововибраного малоруського Гетьмана, Данила Апостола, так ласкаво и почетив прийнятого царем... Теофан мав дуже у чести и повазі знаменитого проводира Козацького, и конечно тоді, вгаувши свої минулі літа и свою родину — Київ, написав він у Москві для любой свое Академії нову драму, (Чтенія, 1859, I, ст. 77). Драма похожа на сценічний утвір, написаний під нагоду. У першій діі, у першому появу, оплакує Богдан Хмельницький долю козацьку и объявляє нові пляни. Ёму відповідає хор: муза и Аполло грядущу Ляхам погибіль предсказують:

Не видиш, поляче!
 Кто по тебе плаче,
 Бого обиждавш
 Кому досаждавш?

Солнце зайдетъ в хмури,
 Вдарять на тя бури,
 Шаури тебе дерти,
 Глави будуть терги,
 Шні витагати,
 В ярмо закладати,
 По лісах гонити,
 По ріках топити,
 З склепѣв видирати,
 Аж за Вислу гнати.
 Прийдуть на тя злая,
 Непременно сая;
 Бог бо тебе судить,
 Суд ёго не зблудить!

Дія 2-га. Хмельницький объявляє свій плян Запорожцям, вістники вістять за прихід Ляхів, козаки сідлають коней. Дія 3-тя, 1 появ. На сцені одна Україна. Вона „о помощь и пособіє Божіє Хмельницькому въ брани той просить.“ У 2. появу, вістник вістить побіди:

Не плач, о Україно, перестані тужити,
 Печаль твою на радость время преложити...
 Україна: Словеса твоя дивно мене утішають,
 Егда толикия мні побіди глашають...

Дія 4-та. Появ 1. Хмельницький с торжеством на Україну вернувшись у Київ, при воротах торжественно дякує Богу за такі побіди; діти Українські, в школах Київських учащія, здоровлять ёго, віттак и козаки через писаря так великої слави ёму „віншують“. Дія 5-та, Появ. 1. Україна радуєця и дякує Богу. Появ. 2. Провідіння Боже показує Україні грядущу долю; хор співає хвали

Хмельницькому. Наконєць епідог укааує народу на милість Богу.

Під кінець XVII в и в початку XVIII в. постають деякі Южно-Руські інтермедія—чисто-народнєго складу. В рукописи И. Публ. Библ., відкритій Пекарським, поміщено кілька інтермедій, де немає ніякого за-сновку, а виведено пару осіб, котрі ведуть між собою розмову. В одній з них, прописаній „интерлюдні или между вброшенная забавная игралища“, на сцені являюща лица, добре знані в тодішнєму товариському життю: роскольник, ставленник, піддачий, пономар и жид; роскольник и мошеник (злодій) говорять по великоруський, а жид, слуга, циган — по український (Тих. Літ. Р. Лит. III, II, 37). В другій інтермедії, також в Рукоп. И. Публ. Библ., виведені Гаєр, дві молодиці, шляхтич, циган и купець. Гаєр с початку бє старуху кочергою, віттак старуха єго помелом, потім наступают дуже нечемні сцени одної молодиці с шляхтичем, другої з Гаєром и п'яним чоловіком, и наконєць циган продає Гаєра купцеві за десять дукатів (Пек. Мист. Ст. II). До сєго часу відносиця ще одна інтермедія на три особи: „смерть, воін и хлопец“ (з Зборника 1788), лишившася у Великоруського народу в драматичних розказах про Аника воїна (.Літ. Р. Лит. V, II, 78, Рус. Арх. 1864, 74). Учитель піітики на Київській Академі (1736), Довгалевський, пише комедні и мистерні, зложені с кількох интерлюдній. У них так само, як и у вертепній драмі Марковича, на сцену виведені три народности (Московська, Южноруська и Польска). Виходить Козак, до котрого виходить Лях на влови (на охоту); Козак заховуєця, віттак виходять до того Ляха піддані с поклоном. Интерлюдія зачинаєця думкою Козака:

Мати моя старенькая, чи ти мні раденькая
Моєй молодости; 2.

Був у Турка под руками, а в Татаров с кайданами
У самой жалости. 2.

Да вже правда тепер нема добра всюди,
Дармо працюєм, виставляєм груди;
Бог виручив мя оттуда, а тепер місця не найду,
В дому не сидіти. 2.

.Ліси, поля спустошенні, луги, сіна покошенні;
Пороспускав діти. 2.

Толко ж правда що треба взирати на Бога,
Той есть всім в добичи простая дорога.
Пойду знов на Січ мати, пойду доли вниз шукати,
Козацкая доле!

А че и буду потугою, а в Москаля заслугою.
Мати ж моя Олес!

Спитаю, чи не буде хоч на низу добра,
Чи не трапиця де поймати лиса або бобра.

Буду Турков воевати, мечем слави добувати.
Буду воевати. 2.

Ей коли б оп'ять як буда козацкая слава,
Що б распустидась всюди як перями пава,
И щоб зацвіла знову як рожа у літі.
Як Бог позволить побрать турецкія діти,
Або Ляхов на той час трапиця поймати,
И сем ківв Козацких по ребесам дати.

Лях міркує про яструбів, а єму кланяюща
.Литвини, єго поддані, с котрих старший так учить
говорити молодшого: „на здоров'є табі пане, не-
хай и панем стане и всім здіткам вашим, нехай
стане се гето тут приходом нашим“. Пану такий
привіт не подобаєця; „что таков хлопи, тепер ви
мні говорите? и панського гніву не знаєте?

.Литвин: Ніт, моспане, ми к тебе с поклоном пришлі,
И сакою маць до твоєй милостці принеслі.

.Лях: Возьми-ка, хлопче, самого войта, как
старшого,
Бей, тузь, валяй, паляй, бей хорошенько,
Также и другого:

Что за диво мні и какая біда — хлопа
забить, убить,
Как негоднаго сына.

(Дальше буде.)

Листи з Ойлля.

I.

ЩЕ КІЛЬКА СЛІВ ПРО ПОТРЕБУ

Народнєго Молитовника.

Велика се й неперечна правда, що просвіта
якого небудь народу може змагатися тільки тоді,
коли доїї ширення послугуємся єго рідною мовою.
Спасенну сю думку порозуміло вже багачько на-
родів європейських и тому не дивниця, що про-
світа у них так скоро поступав вперед. Тільки
нашому руському народові не дають лихі люде
добитися до сеї щасливої пристані, тільки у нас
Русинів годі проломити сєго згубного переконання,
що народ не прийме просвіти ширеної чужою мо-
вою, що „чужим язиком не досягнеш до чужого
серця“, що тільки тим словом, що ним

„мати співала,
як малого сповивала, з малим розмовляла“,

можна „серцем до серця промовляти.“ Чужі люде
хотіли б з руського народу зробити якогось пере-
вертня своєю видуманою просвітою. Та дарма, що
заходяця! У єго є на те добра відповідь, виго-
лошена устами незабутнєго кобзара.

„Теплий кожух, тільки, шкда,
Не на мене шийти.“

Нема що казати, що не на добро се виходить нашому народові. Він оставця позад усіх просвіщених народів и туманів у темноті.

Отже не про одну річ що до народнєї просвіти думаємо поговорити и сподівомся, що ш. редакція поміщатиме наші письма у рідній Правді. Може бути, що гадки наші наведуть кого на яку кращу думку и діло піде гарно, бо тільки тим способом можемо скоро дійти до нашої мети, як будемо обошійно наші гадки виявляти, про народні потреби порозуміватися и укуні сполученими силами працювати.

Тепер сважу я кілька слів про конечну потребу народнєго молитовника. Ще в 24 му Ч. Правди порушиш ш. дописуватель з-над Прута питання про народній молитовник и виказував потребу такого ж, наводячи кілька справедливих аргументів. Я ж додам ще деякі уваги, котрі, здавця міні, не маловажні.

Церковня мова для нашого народу так само чужа й незрозуміла, як и інші славянські. Правда, що народ розумів деякі церковні слова, та вони менше-більше спільні всім Славянам, а деяким словам церковним надав наш народ зовсім инший розум.

То ж не дивно, що молитов складаних церковнєю мовою народ або зовсім не розумів, або не так, як належиця. Ся причина наводить людей простих, неписьменних до перекручування молитов, а тим до зневаги Бога.

Приклади таких поперевертаних молитов, списані в Полтавщині з народніх уст, без найменшої переміни, передав міні приятель мій и я не залишаю напечатати їх у рідній Правді, яко наслідок недбалості про народній розум консервації. Ось вони, сі молитви:

„Оче-наш оже есь та вже весь. Око на небі, око на землі. Хліб наш на сіюках дай нам на вилах. Помъянї Господи тїї книгї, що в церквах лежать: хурхулу, мерилуху, савгірю, ище й тую, що телятиною обшита. Як в церквах та в комодах замки замикаюци, так щоб нашим ворогам зуби й губи позамикало.

„Святая светиця, небесна царица, п'ятинко, матинко и ти, святий понеділочку, Божий ключничку! ти на морях кладки клав та невольників з неволї визволяв. Поведи нас на той світ, до наших рідичів. Охрімко Супоня и Пархімка на святих твоїх ліжках спочивають. Господи мій милостивий, царю небеський! відверни мене од дурного ума, од несвіцького сором'я, да не уподоблюсь я крученому барану в християнському твоїму стаді, яко Терешко Мати Божа, Ахваренська, Каплунівська, Ди-

канська, Пачаївська, и неопалимая купино, спаси душу мою. Алілуй же мене, Господи, и пошарпин мене по боках, по ребрах, по кістках, по череслах, коло мого двора, коло мого кола, коло мові шінки, коло мові дитинки и коло мене грішного. Тільки не шарпай того..... сина зятя, що горілку п'є та жінку б'є. Хрест на міні, хрест на спині и увесь в хрестах, як овечка в реп'яхах. И ти, святая Покрівонько, покрив мене святими твоїми крилами, и ти, золотопуний Пилипе, и ти, безкостий Марко, що в погребі замурувався, и ти, сухий Никоне, що святими твоїми молитвами проганявш всі чортаки, відьми, вовкулаки, и всяке погане марище, що цур ёму да пек, и всяку погану нечисть, яка по світу валанчує. Омъя оця и сына, бери, жінко, в черепок хуху и святого духу, одверни и заступи. Амін.

„Оче-наш, чеснійшую и пренепорочнійшую спаси душу нашу. Радуйся, невісточко, що святая Покрівонька в Лаврі замурувалась. Сувершечко несудо брачная, уходи и понеси нас на той світ. Там вся рідня наша: мати Марина, сестра Орина, дядько Онопрій и дядина Стеха, ажень біжить, ажень кричить.

„Спаси, Господи, нас од лихого звіря, од дявольского навождення, од нечистого приключення, од всякої поганой бєлізни и од панського казу и од лукавого твого святого. Амін.”

(Записано у селі Переванцях, Лубенського повіту, в Полтавщині, 1864 року.)

Се найважніша причина, чому б нам постаратись о народні молитовники. бо доки народ їх не матиме в руках, доти не викоріниця такі богозневажливі речі з ёго голови, дарма що коло сєго заходитимецця дбала катехизація.

Та в ще інші причини, що також промавляють за народнім молитовником. Руське жіноцтво виростає переважно під впливом польским и так само не розумів церковних молитов, як и простий народ, отже береця охотно за польські молитовники. З браку народнєго молитовника виходить не тільки ся шкода для руського жіноцтва, що воно не може з хісном користуватись церковними молитовниками, але й сим торуємо самі дорогу згубній для нас колонізації.

Наконець, чому ж нам Русиньм бути останніми між просвіщеними народами. Всі моляця своєю рідною мовою, тільки нас гнете ще сей середновічній консерватизм. Час вже, щоб нам вибитись из згубної схоластики, час вже нам видвигнутись и стати поруч з иншими просвіщеними народами!

О. Б.

*) Я сам не раз чував, примічав мій приятель, як молиці простий, неписьменний народ: „очинаш, ожогося, око на небі, око на землі,“ и т. д. Бувши дитиною я довго не знав, що „ижаяси“ значить — „уже вся“ а думав, що се якесь свите слово, и що й питати про ёго нетреба, так як поназувати наукою на місяцї. Один инспектор округових шкіл розказував, що, будши на инспекції звелів якесь припадком хлопцеві в одній школі прочитати „Отче наш“, так він устав та вчистив свого „очинашу“ перед попом и репнарами! Сміх и горе!

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду“ з Додатком: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишерашурне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька уліця). — Рекламациі, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ХРЖЧЖЖА.

Картіни з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

XI.

Одного вечора звелів Ясь запрягати коні.

„Куді думавш, Ясю їхати?“ спитала ёго Ганя.

„А хіба ж ти не пойдеш зо мною до Лемішківських?“ спитав її Ясь.

Ганя на хвилинку задумалась. Її с першого разу не полюбилаь ні Зосья, ні Теодозя.

„Як до Лемішківських, то їдь сам. Я поїду іншим часом.“

„Та й міні не хочеця, але треба. Лемішківська — дама з великими претенсиями, и тави розуміє звичай вищого общества. Міні не хочеця, щоб вона назвала нас неуштівими. Нігде дітись, треба бувати в їх, коли вже зачепили їх! Та ще колиб ти знала що? Треба їй одвезті отє дзеркало!“

„А то навіщо?“ спитала ёго Ганя. Недомисл засвітівся в її очах.

„Може позичає на що?“ говорила далі Ганя.

„Ах! де там тобі! треба подарувати! Я й сам не рад, та нігде дітись, коли слово з язика злізло. Бачиш, на балу почала міні Лемішківська розказувати, що не взяла своєї дочкі на бал, бо ніби вона-ще мала дитина....“

„Добра дитина! час на зміну матері!“ обізвалась Ганя.

„Ніби вона по своему погляду на вигодування дітей мала за недобре так рано вивозити її на балі. Потім вона міні розказувала, як її дочка плакала, як вона обіцялася привезті їй з балу гостінця, цукерків.... И надало ж міні на той час глянути на те дзеркало! Я махнув на дзеркало рукою и.... обіцяв прислати її доці дзеркало, щоб вона тільки не плакала. Так тобі слово зірвалоь для комплі-

мента! а тепер треба додержати свого слова, треба вже одвезті.“

„Шкода дзеркала....“ промовила Ганя та й замовила. „Одвезі вже, коли обіцяв....“

Дзеркало було туалетне, столове, довго-кругле, з срібними рямами, на точених ніжках ш червоного дєрева. Ясь недавно привіз ёго з Одесси за для себе. Такої ж самої роботи, тільки білше, він купів и для Гані.

Дзеркало зняли з столá, завязали в скатертину и винесли за Ясом до екипажа.

Вже сонце заходило, як приїхав Ясь в Тхорівку. Якима не було дома. Ясь застав самих дам. И Зосья и Теодозя спихнули полумтям на виду, як він вступів у бідну гостінню. Вечірне сонце через вікно освітило ёго розкішне ш чорним вусом лице, и швидко червоне проміння заблищало на срібних рямах, на блискучому склі гарного дзеркала, котре Ясь поставив на столу проти стани и обтирав пил своєю тонкою хусточкою.

„Я додержав свого слова, привіз вашій доці гостінця, привіз навіть цукерків,“ промовив Ясь до дам и витяг с хустки завязаний в папері гостінець.

Швидко вийшла дочка ўбрана в найкоротшу сунню, щоб тільки видаватись маленькою. Вона дигнула ногою и присіла перед Ясем, зачервонившись. Тоді Ясь подав їй цукерки, взяв її за руку, привів до дзеркала, просів заглянути туді, подивітись, чи не заплакани в неї очі! Бідній дівчині видно було дуже совісно, що з нею граюцца, як з малюю, тичять їй у руки цукерки, як дитинці. Але як гість сів коло неї и почав розмовляти з нею, сміливо заглядаючи їй в вічі, вона тоді зовсім иначе поставила себе до гостя, вертіла очинятами, крутила голівкою незгірше свої матінки и гувернанки. Їй здавалось, що Ясь привіз гостінці такі справді за-для неї.

Подали світло в біднєнких підсвішниках, подали и непоганий чай та в поганій посуді. Мати вірядила дочку спати. Якима все не було; Зосья й Теодозя балакали з гостем.

Зося сиділа поруч з Ясем на навіпі. Вона була убрана по буденному, але в тому недбалому убранні видно було добре вирікуване ковзство. Чорна шовкова мантіль зовсім спустилася на її стан а одслонила її шию и повні плечі. Трохи ширіока суаня пересовувалась то на одне плечі, то на друге, и її плечі, круглі, як великі яблука, виринали зовсім с під сукні по черзі, неначе підіймались на терезах. При розмові Зося прихилилася трохи до Яся и плечі її виринало на верх, блищало при чорній сукні, ніби виточене з м'яру. Теодозя сиділа в фотелі по другому боці Яся. Як Пільки, вони хвалили все и всіх, про кого тільки говорили, але не легенько вилось тому, кого вони хвалили. Їх хвала жалила як гостра кропива вже тим, що була без міри велика. Щоб зрозуміти їх мову, треба було приймати їх слова навиворіт.

„Яка мила рідні ваша жінки!“ почала Теодозя. „Яка поштїва її мати, спокійна, добра; вже й не молоді, а така хороша, така хороша, що й сказати трудно! Її дочки, здаюцца її меншими сестрами.“

„А сестра вашої жінки,“ підхопила Зося, „що за гарні дівчатка, що за милі! як ті пташки, все горнулись до матері.“

„Я дуже рада, що познакомилась из ними!“ підхопила Теодозя; „так наговорилась из ними за цілий вечір, як з рідними сестрами.“

Як тільки Теодозя приїла була чело її на хвилинку, але зараз одскочила, неначе її хто вколів шпилькою.

„Яка мила особа ваша жінка!“ почала знов Зося. „В неї в щось дуже симпатичне, що чарує вас так-так од разу! Яка вона гарна, с тією оригінальною красою Українською, с тими замітними рисами лиця, з тими чорними бровами. Я зразу полюбила її, влюбила в неї. Яка вона смирна! як вона любить помірність, навіть модою жертує уборами жертує для того, щоб тільки обминути той ефект, хоч невинуватий, але все такий ефект. Так просто, и так доладу була убрана.“

Ясь добре розумів, що йому кажуть, ніби його жінка має сільську, мужичу красу, невміє убраться по моді, хоч и має за віщо,

„А яка вона господарка!“ підхопила Теодозя. „Як в неї хазайство! Чого в неї тільки не має? Хіба одного птїчого молока. Яка про неї пішла скрізь репутація! репутація дуже маняча за-для молоді жінчини! Вона сама за всім доглядить, непосоромниця підти и до пекарні, и на горід, и до молодшні, и до леху. Слуги в вас не лінуюцца, добре роблять при доброму догляді.“

„Ному вже, кому, а жінці треба завидувати їй,“ обізвалася Зося, ніби судячи себе, але то була тільки похвала собі. „З мене зовсім нехазайка! Що піду до пекарні, зачую дух с комина, то зараз и вчадію! Пішла б на горід — собак страх як боюсь! А с тими наймичками треба все гарюкатись, сваритись, а я ніяк не вмію обійтись из ними. Я зовсім незугарна хазинувати.“

А як вона обходицца с прислугою!“ знов говорила Теодозя. „Бй-Богу, любо дивитись! Так за-просто, так по любові; зовсім, як Бог велів у Євангелії. Ах, як я люблю, що прислуга смілива в хаті, не забита, не трусицца, як прислугує тобі!“

„Кому не подобаецца та патріархальність! та як трудно до неї вернутись в далекі вікі!“ перебила її Зося. „То треба великої душі для того, великої просвіти! Я з своїм людом ніяк, ніяк неполажу! Чи це село такі, чи може в Кам'яному йнчі люде: тут треба все принукувати палицею, нагаєм, та й тим нічого не вдієш.“

Ясь почервонів. Зося зрозуміла, що вже переступила міру в прихвальбі й облєсливості, бо було видно, як на долоні, що вони мають Ганю за просту, що вона братаецца з людом, сама ходить до пекарні, на горід, и собак не боїцца.

„А як вона вміє гостей прийняти!“ хвалила далі Зося; „як вона вміє недати вам скузати ні на хвилиночку. До кожного присіде, кожному слаже миле, привітне слово. Ах! що то за людина, що то за щастя вам послів Бог! Жити с такою просвіченою жєнщиною и разом с тим — с такою хазайною, раз-пораз мати в хаті такі розумне подружжя, мати с ким розумним словом перевинутись, поговорити не тільки про дневний клопіт, та й про рєчі вищі, властиві чоловікові з розумом и просвітою: Ах! як я дякую Богові, що він міні післав мою милу Теодозю з нашої милої Варшави. З нею и тільки душу обведу, поговорю, поживу розумом и сєрцем.....“

Зося схилилася з місця, кинулася на шию Теодозі и почала з нею цілуватись. Обидва плечі її дуже висунулись с-під чорної сукні. Потім Зося сіла, підперла голову, похнюпилась и ніби замерла. Всі мовчали, всі поважали ніби її сміток, хотіли дати їй час переболіти душею.

А в Яся плїла думка про Ганю, думка про те, як на неї дивниця сусідне товариство, як дивниця Зося. Він поглядав на біло-мармурове плечі Зосі, на профіль її лиця и почув, що вона панує тепер у його сєрці, що образ Гані все далі й далі одсовувався, туманів. Не дурно ж Теодозю и Зосю розсипали перед ним стільки хвалини. Вони заки-

дали її темні квітками, як закидають йому мерці сирію землею.

„А як вона оригінально говорить по польській!“ кидала ще одну квітку в Ганню йому Теодозі. „Як ми їй воно в неї виходить! як вона чудово вимовляє слова! Ніхто не сказав би, що вона Московка чи Українка! Їй же Богу! чиста Полька! З вас, бачу, великий вчитель. Я не знала, що з вас такий великий педагог...“

Ганя ледві вміла кілька слів по польській, и крутила ту польську мову, як и московську, на свій Український лад. Як дочка священика, вона чудово говорила тільки по українській. Сам Ясь, будиши ще економом в Нестеринцях, розмовляв як жінкою и с прислугою по Українській. Тепер чогось йому стало сором, що Ганя не вміє говорити по польській.

Всі сиділи мовчки. Зося й досі сиділа, похиливши голову. Коли це з другої кімнати ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену зва денораций. На голові в його волосся було розкудлине, картуз зліз на бік. Їго очі блищали дико, як у вовка. Він приспівував и пританцьовував, узявшись вбоки:

„Я на місті була, я горілку пила! Диб, диб на село; кив, морг на його!“ приспівував Яким, смішно присідаючи, як стара баба, и прямуючи через світлицю. Їму все здавалось, що він іде в лицею, бо на сидячих людях він и не дивився. Він почав розмовляти сам з собою, як звичайно буває з людьми в хмелю.

„А баба Параска приймає вечерю з стола“; и до неї: „А потанцюй стара бабо!“ А вона: „я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг на його, бо то любка його!“

И Яким знов, видимо, передражнював бабу Параску, як вона танцювала. Він чисто по бабьячий тупцяв по хаті, и так смішно згорбився, и одкидав ногами, що треба було од сміху за боки братись. Запримітивши людей, він став серед хати, втірив очі в Яся, потім зняв картуз и промовив чогось по французькій тоненьким голоском:

„Bon jour madame!“

Разом с тим він одсунув далеко назад себе одну ногу, а другою тріхи не став на коліно.

Дами полякались. Зося зблідла. Ясь тільки дивився на його.

„А! bon jour, mademoiselle Theodosie!“ пропищав він знов, очевидячки передражнюючи Зосю и кланяючись до стін. „Bon jour, Zophie!“ пропищав він знов, перескочив напроти, и знов кланявся. Він так добре передражнював у голосі, и в постані

свою жінку и Теодозю, копіруючи їм привітання, як найлуччий актор.

„Bon jour, madam Парасковія!“ промовив він обернувшись уже прямо до Теодозі. Тут він заточився и тріхи не настрикнувся на її ніс. — „Ану! диб, диб на село! пішла! марш!“

Все це було сказане по українській. Теодозя схопилася з місця, Ясь за нею.

„Що то ти робиш!“ крикнула на його грізно Зося. „Ох я нещасна!“ заламала Зося руки и забігала по хаті. „Пішов спати, ти нещасний!“ крикнула вона на його.

Яким скорчився в три погібелі, сховав кулаки на грудях, и як пес, підгорнувши під себе хвіст, подирав до другої кімнати прехимірно ступаючи ногою за ногою, ніби перескакуючи через погородяні тинки. Доснакавши до ліжка, він упав ниць до подушки и притаївся.

Ясь почав прощатись. Зося випроважала його на ганок. Ніч була зовсім темна аж чорна.

„Спасі мене! спасі мене! я пропаду!“ тихо промовила Зося простягнувши до його руки.

„Спасу тебе моя дорогá, моя нещаслива!“

Ясь узяв її руки притулив до свого лиця и тихо цілував, а потім притяг її всю до себе... Ніч була чорна. Ніхто того не бачив, тільки Теодозя почула тє довгим носом, ахнула и одхилилась за двері...

Пізно вже Ясь вертався до дому и все думає про те, як судили його жінку. Щож то говорять про Ганю багаччі, вищі пані, поміщики-Поляки, коли ці бідненькі Ляхівки так її перехвалюють? Як же вони дівляцци и на мене, коли в мене така жінка?“

Ганя не спала и дожидала його. Світло горіло в її кімнаті. Ясь приїхав, ледві поздоровкався з нею, сказав їй ні те ні се, згадав про якусь негайне діло, и пішов до свого кабінету спати. Ще таким він ніколи не вертався до дому. Все те и вразило и здивувало Ганю.

Другого дня в ранці Зося и Теодозя прилетіли вже до Середінських в гості, ніби подякувати їм за гостинець для дочки.

Ясь був дуже радий, дуже ласкаво прийняв їх, а Гані не було в хатах. Вона десь вешталась по хазяйству. Ясь послав за нею наймичку. Наймичка знайшла її коло робітниць в молішні.

„Пані! просив пан, щоб ви йшли до поків, бо приїхали та носата пані, що була в нас недавно, а з нею и та друга дуже гарна.“

„Вже знов притарабанились!“ крикнула Ганя и не вдержалась.

З бідного дбму, Ганя дуже любила багате хазяйство, чула себе тепер, як щука риба на глибокій воді. Любила вона похвалитись матері, сестрам своїми порядками. Тепер, в робочий день, її одривали од діла, тоді, як робота кишла на городі, в молодішні... Ганя не зараз пішла до хати. Вона подивилась на робітниць, котрі шпарували надвірні хати, потім заглянула на город, де політніці полбили, садїли, поливали. А в вікна на неї дивились гості, дивився Ясь. Ганя стала коло полотниць, а з вікон видко було, що вона з ними розмовляла. Потім надійшли явись молодіці с села и знов почали з нею розмовляти. Ганя присіла на великій колоді, що лежала коло тїну. Сонце, вже доволі палке, обливало її не прикрїту голову, її біле лице. Вона була без рукавичок и не затуляла лиця від сонця зонтиком. Одна смілива молодіця, примічаючи, що пані не горда, и мабуть втомившись, стоячи сіла трόхи не поруч з нею на колоді, розмовляла, розмахувала руками. А в покoї видко було всю ту сцену.

Тоді як молодіця сіла близько коло Гані, Зoся переморгнула сс Теодозею. Теодозя моргнула носом так незаметно, як от моргав той журавель, котрим витягають відра з колодязя. Ясь не міг не примітити, що вони сміюцца и весь почервонів. Вія так розлютувався на Ганю, що тіві години задушив би її своїми руками. Він вийшов с хати и післав по Ганю вдруге. А Ганя все оглядала огорбину и без охоти ледві плелася до хати.

„Як пані ся має? Як живете, моя найдорожча, наймиліша?“ залепетали разом гості, кинулись до Гані и почали її так гаряче обіймати и цілувати, ніби вони були її щірими приятельками, або близькими рoдичками.

Ганя так гаряче й до серца приймала їх поцілунки, як ті образї, що їх у церкві цілують сільські бабі.

„Вибачайте, мой наймиліша пані, що ми потурбували вас, одривали од господарства!“ залепетала Зoся. „Що за личко в вас, що за щасливий цвіт лиця! Ходите по сонцю без зонтика, и ні кришечки не запалились!“

„Вас мабуть чарівніці облили якимсь зіллям в час вашого народження,“ підхопила Теодозя. „Як би я так ходила, то згоріла б на вугілля.“

Гані хотілось сказати, що їй и горіти на вугілля не треба; бо темне густе рябoтіння робило її лице и так уже темним.

Теодозя знов пригорнула її до себе и поцілувала. Гані так стало гидке те лукаве пестіння, що вона відсунулась трόхи од неї до вікна.

Гості починали розмову то с того, то з другого бoку, а Ганя мовчала. Гостям так було гарно сидіти в багатих світлицях, коло гарного чоловіка, що вони одважились підібратись під Ганю и почали розмову про хазяйство. Вони просіли Ганю повесті їх и показати своє господарство. Ганя була рада похвастатись тим, що вона дуже цінувала и повела їх на подвірря. Гості йшли, не прикривши голів и без рукавичок, очевидно, щоб не компромітувати хазяйки.

Ясь ишов слідком за ними.

Оглядали огорбину, оглядали парники, найшли перших зо два зелененьких огірків. Ясь подав по огірку гостям. Потім Ганя повелá їх у хату, де молодіці збивали в хвástках масла, де стояло молоко, здорові кошки з ййцями всякої подвірної птиці. Гості ахали, дивувались, хвалили Ганю. Хто ёго зна, з якого словаря вони вибрали такі слова такі похвали! Ганя звелела тут же при собі зібрати з молока свіжих вертків и збити масла до кофе. Молодіця збила масла повне блюдечко. Вернувшись у покoї Зoся й Теодозя хвалили та хвалили те масло попиваючи кофе, аж поки хвалючи, вїли все до останку. А після кофе вони осіли коло Гані по обидва бoки, вдаючи з себе щірих приятелів, и знов цілували її, и так облизали її з обoх бoків, як кішка — своє рідне кошеня. Вони увивались коло Гані, щоб під одежою дружби мати причину часто бувати в її домові и весті свої интриги з її чоловіком.

(Дальше буде).

ЧОГО Я ХОЧУ?

Не хочу богатства, не хочу я слави,

Те дари блискучі, те дари кроваві
У внутрі ховають саму лиш отрую,

И горе не одно и слезу гіркую.

Я знать їх не хочу, мині вии байдуже!

А хочу я, брате, а хочу я, друже,
Пожити на волі в тихім супокою,

Хочу потужити з нимов самотою.

Ой, хочу я місця, тихенького раю,

Де людей не чути, де життя ще в маю.

Ой, того мій друже, того я бажаю...

А того на світі либонь вже не має.

Волод. Липилин.

**МАЛОРОССИЯ (Южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ,
почавши від XI. до XVIII. віку.**

Н. Прижова 1869.

(Дальше.)

У той час, коли полки Мініха переходили Україну, коли безталанному народови забирали насильно хліб, підводи, кнутом гнали ёго на линию, на сцені рядом з Ляхом явився и Москаль...

На ярмарку жид розгораздився з своїм шинком и кличе до себе прохожих ксєндзів.

Жид. Прошу на водочку, прошу—извольте пить.

Ксєнда. Дай, жизю, на етот шостак білий,
Ми не такой люд, как схизма проклятая.

2. ксєндз. Прошу, отче, сважи,—откуда віра взята?

3. ксєндз. А что тут будеш о вірі рассуждать,
Слишу,—идеть Москаль, будеть штурмувать.

Маскаль. Што здесь за шум, што за крик, да нет лі раздоров?

Ксєндз. Чекай но васпан, ми ни в твоєм двору.

Маскаль. Што болтаеш, ти меня называеш вором,
Да еще хвалишься здесь сваім двором!
Подна болтатъ; мне нада дать скоро падводу.

(Гр. Київ. Дух. Акад. 1865. Февр.)

До сорокових літ минушого віку відносниця трагикомедия, зложена Варлаамом Лашевським в Академі Київській (Літ. Р. Лит. I, II, 6.). Наконєць один с красчих! людей Южноі Руси, Георгій Ко-ниський (1717 — 1795), лишив драму у п'яти діях: „Воскрєсенне мертвих“ виведене на сцену в Київській Академі 1747 р. трудами еромонаха Георгія Ко-ниського. (ів. VI, III, 177). Київська драма, занєсена Симеоном Полоцьким на північ, там завмерла, не появивши з себе нічого, и коли ще три-вали интерлюдні, на театрах явились вже малповаті переділки німецької драми, сцени взяті з другого життя, немаючі ніякої звязи з народом... А між сім Українець, каратаючи свою долю, заєдно вдумивався в них, часто сміявся над тим що бачив, и вічно звернений душею в самого себе, він виро-бляв високо-комичній элемент, що доразно об'явив себе у цілій Южно-Руській літературі, почавши від пословиці, до пісні и интерлюдні. Однак з утра-тою свободи народної, и южна драма завмерла и весь подостаток комизма, розвитий життем и спо-сібний дати європейській літературі на весь світ великих комичних писців, виявився лишень одними „Мертвими Душами“, що набрав собі іх Гоголь в Московщині.

С такою самою вдачею народнього духа постає в Южній Русі и история, що писали її, як гарно проказав Максимович, козак на побоевищах збруєю и кровзю, а віттак переписували на папір и пере-ховували для пам'яті потомкам (Макс. про Сагай-дач. 352). В своїх літописях и историях Українець заєдно об'явлює себе в однім виді — щирим си-ном своєї рєдини и хоронить сей благородний при-знак, як побачимо, навіть в своїх пізніших потом-ках. Сім и відзначаєцця доразно Русь від Польці. Поляки, люблячи себе, забували думати про свою землю, про народ, ніколи не знали исторії свого народу, и згинула від сєго незнання, подавши тим дуже поучаючий приклад другим народам... Та ж звисні віщєві слова Зинькевича у ёго передньому слову до Skarbiec historii Polskiej: „Polacy, niemamy historii Polski!“

Противно Южно-Руські историки дуже гарно обробили историю Южноі Руси, — ім має завдя-чувати богато и история Россії.

Ми бачили, що у Южній Русі літопись про-довжалась безперервно. Було и так, що літопис-ний росказ захоплав долю сусідних земель, и деякі трібували вчинити учебник исторії по Русь-ким и Польским жерелам. Самозванщина, що роз-рушила північний схід, відзиваєцця у серцях Укра-їнців, и незвісне лице, сумуєче щиро о долі пів-нічних братів, пише „плачь о плѣненіи и о конечном разореніи превисокаго и пресвѣтлѣйшаго Москов-скаго Государства изложен в пользу въ наказаніе случающимъ, сотворижеся сіє плѣніє и разореніє въ лѣто 7119.“ Літопись ся відкрита Студиянком (Врем. V, ст. 56). Літописець повзяв собі відшу-кати, „чесо ради падеся превисокая и великая Рос-сия“, и причину сєго надібуде в тім, що „царіє вмѣсто истинни возлюбиха прелєсть“ и замість „спасительныхъ словъ прияша богонєаивистная и бѣ-совскія козни, волжбу и чародіяніє“ (Москва XVII. віку — се царство колдунства). Задля сєго всєго — править він дальше — „только наказаніє и гнѣвъ возвижеся еже немалому удивленію но и слезам до-стойно; ниже житія святыхъ, ни философскія, ни гра-нограф, ни историческія, ни прочія повѣстнія не преизнесоша таковаго наказанія, ни єдину марнархию, ни на княженіє, еже случися надъ превьсочайшою Росією. Сі щирі слова були по правді плач над московським народом!

Пізніші Южно-Руські літописи були роскази про війни, про Хмельницького, — любого героя лі-тописців, и віттак вже переходили в роскази про дальші дії. Такою є Літопись Самовидця о войнах Хмельницького (Вид. Бодян. Чт. 1846, I, II.) Літо-писець жив и ділав від початку воєн Хмельниць-

кого до останніх років XVII. віку. З цієї літописи зробив хтось московський список; і вона-то послужила основою для історії Руссов Подніського: (Україна, I, 153). Самійло Зорка з Волиня, з початку служив за писаря в Запорозькому Кошу і під час тривання війни з Поляками „о всьхъ рѣчахъ и поведеньяхъ совершенно вѣдалъ и досконально и пространно въ Діаріюшѣ своемъ онія описалъ“ Сей Діаріюш до нас не дійшов, однак ним хіснувався Величко хоч не зовсім (Літ. Вел. I, 54). Самійло Зорка любив Хмельницького і написав йому нагробне слово, заховавшеся у Величка (Чт. X, роз. IX). Самійло Величко, бувший канцеляраст війська Запорозького, удаючись на супочинок на село Жуки, у Полтавському повіті, писав: „Сказаніе о войнѣ козацкой зъ Поляками, чрезъ Зѣновія Богдана Хмельницкого, Гетьмана войскъ Запорозьскихъ, въ осми лѣтахъ точившойся.“ Величко був військовим писарем, і він сам подав нам вість про життя своє в приписці до літописи: „Сего жъ 1690-го року, на самом початку єго, между святы Рождества Господня, начахъ я сихъ лѣтописныхъ дѣяній графъ и сказатель (въ килконадцять лѣтъ будучи) служити войску запорожскому въ поважномъ дому зъ пановъ Малороссін, благородного єго милости пана Василя Леонтьевича Кочубея, писара на тотъ часъ войскового енерального, за пререченого Гетманства Мазеповаго; служилемъ же вѣрне и счастливѣ, якъ моя мнѣ повелѣвала цнота не тилко въ домашнихъ пана моего дѣлѣхъ всякихъ, а найбарзѣй писарскихъ, але и войсковыхъ нужнѣйшихъ и секретныхъ на той часъ такъ до самого пресвѣтлѣйшого монарха всероссійского Петра Алексѣевича, яко и въ цифірнихъ въ єго жъ монаршихъ дѣлѣхъ, отъ гетьмана тогда бывшихъ до господаровъ Волоского и Мултанского, за исправленіемъ пана моего, кореспонденціяхъ, которіи канцелярії не были явнимі. Послуживши зась въ такихъ немногихъ и неустныхъ трудахъ чрезъ лѣтъ пятнадцать, зосталемъ за тую мою службу вправленъ до канцелярії войскової енеральной, на початку року 1705, въ которой зъ между худшихъ братіи моеї блемъ не послѣднимъ въ дѣлѣхъ писарскихъ, сполна чрезъ лѣтъ 4; нимъ за тую мою долговременную и верную службу моя недоля крайнимъ мнѣ, на самомъ концу рока 1705, заплатила нещастіемъ, которое впредъ въ прошломъ помятомъ року припомнѣтися можетъ.“ Нещастє єго було сполучене з недолею Василя Кочубея, згибшого з ласки Москви в 1768 році; все те діло було так плюгаве, що слова Величка неначе за слѣзами списані.

Не вдоволяючись добрим знанням дій, котрі списував, Величко мав під рукою и другі жерела,

ось на німецьку історію Пуссендорфа, Юджо Руську Самійла Зорки и польську Самійла Твардовського (Woyna domowa). Рукопись Сказанія украшена десятима обличчями Гетьманів: Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Юрка Хмельницького, Івана Брюховецького, Павла Тетери, Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Михайла Ханенка, Івана Самійловича, Івана Мазепи. Чесний горожанин, поклавши великі заслуги биля своєї України, він об'явив сю любов на кожній стороні своєї історії. При кінці „предмови до чительника“, він підписуєця так: „истинній Маліи Росіи синъ, тебѣ же, чителнику тоєя жъ отчизни, всьхъ благъ прісножелательствующій братъ и слуга.“ Україна для єго — се мати рідна: „Матка наша Малая Росія,“ „милая отчизна,“ „отчизна наша Украинская“ (II, 18, 32, 34, 36). В єго очах Богдан Хмельницький се Мусій,*⁹⁾ зісланий вивести Україну з лядської неволі: „всемогущій Богъ посла имъ яко Моисея того, о немъ же пишемъ, Богдана Хмельницького, и даде ему смыслъ и разумъ, черезъ которой би возмогалъ отъ такъ тяжкаго ига Лядскаго волній Малороссійскій народъ освободити, и въ вождѣльную паки приобрѣсти свободу.“ (I, 31). Літопись єго, на нещастя, дійшла до нас не ціла, — немає у її ні початку, де був поміщений розказ про білину давню, ні кінця, бо позаяк судити мож, він вів її по 1700 році. (Літ. Сам. Величка. Київ 1848, ст. II.). До літописий про війни Хмельницького зачислююця Реестри всего войска Запорозького, писані у два стовбчики на 449 картинах; первісний автограф реєстрів зроблений для військової канцелярії осенню 1849 р. — Реєстрі сі знову примітні суть сею любов'ю до Хмельницького, від котрої не вільне навіть офіціальне діло. На обороті первої заголовної картини поміщений герб Хмельницького и під ним прописано:

⁹⁾ Декому, ось як непомітеному „Slowianin-у не додалось, що ми у Святому Письму уживали имена: Мусій, Храт, Оврам и т. др., буцим то самовольно переіначені слова. Так ми ту на поученне сям всім скажемо, що имя Мусій приходить у народніх піснях: „Ой ти брате, ти Мусію, чи бачив ти чудасію?...“ (Нар. Укр. Пісні О. Гуляк Артемовського, Київ 1868. ст. 39). Фурет у своїй Prachtbibel für Israeliten „Mose, нар. 2, 12, каже: und der vierte Strom ist der Frat (Eufrat). Коли Slowianin хоче бути вірним собі, то нехай поглумує собі на здорогъ або таки кине камнем на Англичан, що Исуса авуть Джіссє, або других, що кличуть Жєжю. Коли єстетика велить їм так переіначити се велике имя, то чом єстетика нашої мови мусить акаати на словах Оврам, Оврам и т. д.

Старожитність, то тільки якъ бы обновила,
 Же вѣкопомність явню зновуся одирла
 Клейнотъ, котрый Хмельницькихъ домъ приздо-
 бляєть,
 Въ мужности въ правді въ вѣрѣ мощно утверж-
 даєть.

(Дальше буде.)

Часть театральна.

Під сею рубрикою подаватимемо від часу до часу критику на театральні представління товариства п. Моленцького. Починаємо від недільного (2-го п'єдол.): „Золотий крестик“.

Основа п'ютики наступуюча: Брат (Юлько) живе в одному дому з сестрою (Катериною) и своєю судженою (Пазєю). Витягнувши при наборі перший жребий, він ставця новобранчиком и має покинути свою родину, котру самий удержував. Суджена и сестра плачуть над його долею. До хати — мабуть на нічляг — приходить під ту пору незнакомий подорожний. Випочиваючи в другій комнаті, він дізнавця про причину жалю в родині, и рішаєця потайно стати жовняром замість новобранця. Так и ставця. Вість сю про освобождення брата від війська приносить фелдвებель; родина радуєця. При сім віддає фелдвებель лист Катерині від згаданого незнакомого и то так сердечний, що вона залюбовця в нім, и в знак своєї вдячності передає йому золотий крестик с шиі. Новобранці відходять. Катерина рада б побачити освободителя свого брата, хоч те їй не удаєця. Брат, що віттак жениця, однак не знати яким світом також жовняром ставця, вертає у другій діі с походу. Ёго супроводить поручник, товариш військовий, що спас ёго в війні від смерті. За те хоче Юлько віддати за него Катерину. Поручник не годиця на таке. Він любить другу дівчину, він любить ту, що подарила йому золотий крестик, и хоче покидати хату свого товариша. Між тим лишаєця сам с Катериною в комнаті; одно другому подобаєця; тільки се стоїть ім на перешкоді, що вона заручена вже освободителеви свого брата, а він любить сю, що подарила йому крестик. Діло розв'язуєця в такий спосіб, що поручник є тим самим незнакомим, що колись ночував у хаті Юлька. Катерина виходить за ёго.

Що тикаєця приборів сценичних, костюмів и игри акторів и актрис, то скажемо що прибори и костюми були неподвідні. Хата, у котрій акція у першій діі звершалась мала представляти світлицю в гостинниці. Не зважа на те, дирекція пристроїла її в білий стіл и дві деревляні прості лавці! Так

не виглядають у нас жидівські гостинні хати, не то у Франції, з відки тема взяте було. — Катерина, Пазя и Юлько були убрані по будешному, однакож не мож було догадатись, що ті люде суть г'аздами постояльмі. Надто, прибрано лакея неначе лакея якого графа, у голубий фрак з золотими бортьми. Що за гармонія! Игра акторів и актрис була, в загалі сказавци, не коньче удала. Навіть пп. Моленцькі своєю игрою не вдоволили публнку. Одна галерія убавилась різкою игрою фелдвებля (Гембицького) и приплескувала ёму. Дивлячись на все, нам мимохіть приганулась група театральна п. Бачинського и ми подумали, що там находились незрівнано врасчі таланти драматичні.

Ві второк (4-го п'єдоліста) представлено дві штуки: „Средство выдавати дівчат“ и „Отець яких мало“. Першу скомпонував чи переробив (не було сказане) п. Моленцький; другу п. Стечинський. Ми не діткнемо основи сих двох комедій за для браку місця, скажемо лиш, що мова у обох комедиях те макаронизм, на який би мож премью виписати. Приходили там: Катенька, папінка, болтушка, качества, альбо..... побіч цілого лексикона старословінщини и Бог знає вже яких язиків. Коли задачою сцени нашої має бути образование нашої мови, то ми ніколи с'єго не діждемося. Мова у згаданих двох комедиях, се дійсна комедія, карикатура, и ми усильно просимо ш. дирекцію, щоб вона зволіла на будуче зважати більш на наші слухи, и взяла на порядок дневний штуки чисто-народні, котрі видержали критику и котрі наш народ почитує за свої питомі. Порожні лавки (на кріслах було 40 осіб вс'єго) мабуть будуть сильним доказом для ш. дирекції, що треба чим скорше злізти с тих двох стільців, на котрих дирекція сидить, и уважати сцену нашу тільки яко народню. Московщина, котрою ш. дирекція хоче догодити нашим нісенітникам, доведе до упадку сцену нашу, и ми будемо заодно сильно домагатись, щоб по ній и дух пропав. До того просимо в имени женцин наших, щоб „ослячі уха“, „до чортової матери, сына и батька“ и „до чортових зубів“ не так частенько впливали з уст дівих лиць, и на ухо кажучи, щоб самі діві лица (мужчини) були більше охайні в своїх сподніх убраннях. Що тикаєця игри, то у сіх двох штуках була игра пп. Моленцьких відповідна, и дала нам поруку, що коли б ш. дирекція постаралась о більше таких сил, сцена наша могла б піднестися. П-а Гембицького робимо уважним, щоб він не пересадував роль своїх. П-у Стечинському треба бути сміліцим, так само и панні Сідлецькій. Панни Подухович и Романович поняли свої ролі (служниці и няньки) цілк оваро

П. Вітошинський и Банак можуть лиш галерні по-
добатись.

Щоб мати гостей радимо ш. дирекції: 1)
представляти штуки часто-народні; 2) анонсувати
їх бодай на тиждень наперед у часописах.

В І С Т І.

— Ми подали у 39. ч. нашого письма вість, про ви-
даний Д-м Кл. Ганкевичом начерк філософії у Русинів;
вникни познакомимо ш. Читателів наших ширше в новим
трудом нашого ш. Родимця. Начерк складається з двох ча-
стей. У першій виложений погляд народу на божество,
етяку, світ я истоту чоловічу; у другій частині предста-
вив автор, як учені люде, а именно Петро Лодь и Осип
Чачковський поняли народню філософію. „Вона, каже автор,
є першою добою думаючого духа, и нею проявляє народ
творчивість и діяльність свою в виді дитинячого погляду
на світ и життє. Вона похожа заранньому розсвітту, коли,
світло вільного розуму ще в своїй величавості не зійшло,
однако ж яко починок думаючої самовіжні ніч цілковитої
самонесвідомості побороло. Є се образ, на котрому народ
намалював внутрішнє и зверхнє життє своє без всякої
штуки и ладу, але природно и характеристично. Філосо-
фія природна похожа на сю гіпнокрену, що бере початок
свій в недотечних тайн душі чоловічої; в ній суть зароди
до всього, що розвіється и сподіється. Вона обявляє вну-
трішню истоту народу, єго духовний, норовствяний и исто-
ричній розвій, се єго правда, се народ самий. Тільки на
підставі природної філософії мож розвинути умьстну щиро
народню філософію. Там бачимо, як незопсована душа у
всемірній книзі читає, позаяк на її світ впливає, як вона
те все приймає и знову обявляє...

Автор каже дальше: „Нема між Слов'янами другого
народу є так богатою філософією природною, як народ
руський. Найдрішчі, найглибші правди про Бога, світ, чо-
ловіка, душу и етяку суть зібрані в коротких, завсїди майже
віршованих приказах и переховані від віків науєтно. Сі
приказки свідчать, що дух народу поважно, глибоко и ясно
думає, що піймає він правду в способі повидичій, нештучній
и висказує її не двозначно але переконуючо. Здумівш, коли
в сіх приказах подіблєш и метафізичні гадки, котрі без
всякої словної крутанни народ висказує.... Божество розу-
міє народ чисто по християнський; оно є жерелом всеї
віри и чоловічого розуму. Бог в початком всього норовствен-
ного и другого порядку світового, він є початком волі ро-
зуму... Підставною етяки суть, по поняттю народу, заповіді
божі. Хто не по них живє, є безбожником. Позаяк віра, по-
лучена в розумом, до Бога, яко жерела всього добра и но-
ровствяности, веде, то невіра є одно що нерозум и дур-
нота. Все розумне є божим, нерозумне впливом чоловічої
слабости. Під світом нерозумів народ ино ті появи, що під-
падають під змисли. Бог є в світі, а світ в Бозі, и чере-
те суть оба живі и неминуті. Народ розривляє проте над-
звичайний и змисловий світ. Сей останній в всім своїми
появами залежить від певних, незмінних правил и запа-
деця тоді, коли правила загинуть. Яким побитом світ по-
став, те ніхто не розбере: світ є вічний.... Признаком
истоти головної є розум. Розум теоретичній набравця

наукою; резум практичній є чоловікови прирощений. Сей
останній є правдивим розумом, тому и неук може бути ро-
зумною людною. Що більше! Все лихо, вся дурнота є пе-
реворотність походять є переворотної, сухої учености
княжкової. Єго ідеальний світ о розумі и умі уроблений
проте на практичнім поли, и ту появиє народ умовество
правил норовствяности.... Розум обявляє чоловік волею и
свобідним діланнєм.... На світ дивидця народ логично. Він
судить об всім, як треба.... Душа належить Богу и є проте
беасмертна.... Смерть не є лихом. Се велике, страшне море,
по єго думці. Се право природи; ніхто від смерти не ви-
молитьця.....

— Народній календар товариства „Просвіти“ росхо-
диця уже. Крім календарсько-историчної часті и типика
містить він у собі наступуючі статті: Значінє Америки
для всемірної культури (Дра И. Шараневича); Київ и Нов-
город в року 1470 и 1471 (того ж); Дещо про Козаків За-
порожців и про їх ради військові (В. Навроцького); Згадка
про молоді літа (Денниса Сіокутя); Унія Любельска (Образ
Матейка); Опришок (Ю. Федьковича); Свекор и невістка
(О. Стороженка); Сіра кобила (Иродчука); п'ять поезій
(Даніла Млаки); Битва під Полтавою (Образець историчній)
Дещо про шляхту ходачку; Порадник господарський и лі-
карський (Знаки погоди и непогоди, найдешевший верем-
ник (барометер) позиточні и шкодливі звір'ята, найпожив-
ніщі страви, як найліпше тучити звір'ята? як запобічи бра-
кови гною? як ходити коло коней? як позбутися хробацтва
в городах? як забезпечити комиви від огню? як розвести
добрі шпараги? як и коли сіяти ячмінь? о хоробах овець,
о хоробах людей в загаді, сухоти, червінка, мертва кість,
короста). Всячина містить у собі 50 дотепних казок и
товариські забави. Віттак наступують (ст. 107): Установи
дотично поcht, установи телеграфичні, порядок їзди на всіх
железницях галицьких, витяг авбучній важніших приписів в
устави о палежитостях, стемлева табеля, важіщі ярмарки
в Галичині, и 3 арк. різних инсерат.

Календар и брошуру: „Що нас губить, а що нам по-
мочи може“ замовляти мож у нас в Редакції. Календар сто-
їть 35 кр.

— Именованнє трєх нами згаданих членів товариства
„Просвіти“ членами комісії до уложення руських учебників
наробило „Слову“ ведоброї криві. Воно, що до сіх пор не-
говало фонетиків, починавця бояти, що фонетики возьмуть
верх у тій комісії. Ми мусимо успокоїти наполаху ре-
дакцію и обявляємо їй, що етимологи все ще у перевазі
у тій комісії находидця а проте будуть мали досить еж-
ачивїєї сили, щоб не дати пропасти на віки славіній улю-
бленїй „Словом“ етимологій галицькій!

— В сей четвер (6. падол.) відкрито в салі „Народ-
нього Дому“ портрет М. Куземського. У другому числу подамо
огляд сєго музично-декляматорсько-забавного вечора. Ниньки
можемо лиш сказати, що портрет, вистачаний Шлеглем
(німцєм), зовсім неудатний, и що дуже лихо відбиваєця
побіч портретів Яхимовича и цїсара Франц Йосифа, малєва-
них нашими малярами, Яблонецьким и Устьяновичем. П.
Шлегель зробив в Куземського мумию засохлу, а и в цілім
образі не видко ні найменчої школи. Публика осудила пор-
трет словом: „Putzerarbeit“ но властива вина падає таки
на комісію „Народнього Дому“, котра, поминувши вже не-
патриотизм, удалась до маляра, що неконче великої слави
нажив собі у Львові!

Головні помічники при редакції: Б. Згарський. М. Косак, Др В. Лукаковський, Ом. Партицький. Др. К. Сушкевич.

Вла ститель и одвічающий Редактор Наталь Вахнянин.

3 друкарні Ставропільської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлажа емисію:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саку „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

листво наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На сакуй „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 30 кр.

Редакція и Адміністрація під Ч. 4531/4 (Галицька улица).— Рекламанці, неопечатані, приймають ся на пошти безплатно.

ПРОЧИТА.

Картини з волинської України,

Ивана Нечуя.

(Різ дальша.)

Після снідання Ясезі прийшла думка почв'янтись своїми кінями. Знов вийшли всі на подвірря. Кінюх вивів з ст'яні прехорошого кінника, з тонкими як у пт'яці ніжками.

„От політати б на такому кінникові верхом!“ пром'явила З'яса.

„А ви їздите?“ спитав її Ясь.

„Ще й як! То була наша любима забавка я ми ще жила на батьківщині.“

Кінюх поклав на коня дамське сідло. З'яса вхарила хмисте. Ясь сиділа її, и вона тихо побігла кругом подвірря, пром'явивши: „Нехай компанія ласкаво міні вибачить, що я не убрана в довгу сукню.“

Кінь красиво дрібошів ристю, згинаючи шню як панна. З'яса сиділа дуже добре на коні. Її р'усі б'ували блищали як щ'яре золоте, при ясному сонці, а біле лице здавалось ще білішим, а губи здавались ще червонішими під ясним синім небом, під поглядом Як'имових очей.

Прихавши назад, З'яса легенько впала на Ясезу р'уку и скочила на землю.

Всі полотниці, побачивши для їх дивне діло, жинку на коні, покинули роботу, стали за т'ном и повитрищали очі. Діти позбігались до воріт трохі не з вс'яго лутк'я.

Потягнута прикладом З'ясі, Теод'озя скочила и собі на коня. Їй здавалось, що її постать буде дуже приадна на гарному кінникові. Щоб почв'янтись, вона пегнала коня. Кінник хоч смірний зразу поніс її по дв'ору. Суха, висока її фігура зовсім здавалась б'уськом, котрий вгніздівся на коні. Всі полотниці зареготались за т'ном на все горло. Трохи зляканий кінь реготом за т'ну пішов вскач. Теод'озя перелякалась, не зміла вд'ержати коня и гацала на сідлі, підсадувала всім тілом в'г'ору, як

жид, неначе товкла пр'осо на сідлі. Постать її була така смішна, що кінюх не втерпів и покотівся од сміху, політійці аж гвалт кричали, и самі парі, без сором'я реготались.

Ясь зняв її з коня л'єдві живу.

„Давно я їздила в'єрхи, вже забула,“ говорила Теод'озя л'єдві д'шучи: як у Варшаві, та й досі....“

„Б'удемо гуляти верхами?“ спитав Ясь у дам.

„О з великою пріятністю!“ обізвалась З'яса. Теод'озя тільки пром'явила її слова.

Г'ості поїхали до дому. — Ясь мав з Г'анею розмову перед обідом.

„Але и ти, Г'аню, добра! Як же тобі можна так обх'єдїтись из люд'ями! Дв'ічі посилав по тебе, а ти не йшла, а прийшла — насупилась; слова не хотіла з нимі по людськи пром'явити. Вони Польки, люде б'ували; знають св'іт и св'ітові звичай. Вони нас осудять, а ми тут люде нові.“

„Я схочуть, так и зроблять. А я їх не люблю; вже за те не люблю, що дуже мен'є хвалять, та лижуть мен'є в щ'юки.“

„А то ж добре, що ти там на городі балакаеш ис політійцями, з м'ачальницями, з уським м'отлохом? Ти ж хіба не знала, що г'остям з вік'ом все ч'исто в'ідко! А вона ще сіла на кол'оді, посадила коло себе якусь Параску, чи М'отрю, дозволяє їм балакати з собою, руками розмаховати. А вони все бачили з в'ідсід'я! и сміялись ис тебе.“

„В'ї Богу не знаю, як же міні обх'єдїтись з люд'ями в хазайстві! О се того не можна, щоб не подивітись на робітниць не загемоніти до їх.“

„Та дивись на їх, розмовлй з нимі про мене цілий день, тільки не цілуйся з нимі, не братайся з наймиттям! Лучче кричі на їх, як осавула, ганій їх! Лучче бий їх, плюй на їх, тільки не балакай з нимі, сидючи на кол'оді та ще й при пан'ях!“

Ясь бігав по хаті та кричав. В'го знать брало за печинки.

„Не завдавай ти міні сорому при чужих люд'ях. Ми тут люде нові. Здаецця час тобі зрозуміти, що ти пані, а не якась попівна, чи там хто і що тут тобі не Нестерянци, а Кам'яне, що ми

живенію не в хлібі а в багатому дошові, и знає-мось з циміщниками та ще й с Поляками. Порá тобі знати що й ми пані, що я Поляк, и ти повинна бути Полькою серед Полєк.....»

Ганя тільки дивилась на ёго прости́ми, ясними, Божинними очима и здвигнула плечем.

„А вона прийшла од політниць,“ сміявся дуже Ясь, „сіла с панями и надулась. Заговорила по-польськи, так що всі святі мабу́ть, зареготались! Вчась, Ганю, по-польський. Ми тепер серед Поляків. Не завдавай ти міні сорому. Будь же пані! Книж не нечистому те паскудне хазійство, сядь и рўки згорни!“ кричав уже Ясь. „Суди міні, як свята! Чуєш! Нехай мужики перед тобою бігають, як дзйги, на колінах лають перед тобою! Тоді тебе и пани матимуть за людину, а не за Божню-що! Іж, пий, спи, молись Бёгу коли хочеш, и снай, як свята! читай романи, коли маеш охоту, а ні! згорни рўки и на сонце не виходь! Отоді тебе люде матимуть за пані! Міні треба такої жінки....“

„Чи ми ж такі богачі, що б міні згорнути рўки?..... почала була Ганя, але Ясь не слўкав її и вийшов с хати.

Ганя, як сиділа, так и впала каменем на капані: Ніколи ще Ясь не кричав так, не сердився на неї; ніколи ще вона не бачила, що б ёго очі так гордо блищали, що б ёго лице ласкаве, тихо, дитяче, так рошчервонілося, так тхнуло злом, гнівом, паньською пихою. Вона вперше обомá очима побачила, що то був уже не той Ясь, що колись гуляв з нею по нестерсецьких ярах, що кохав її, цілував її чорні рўки; не той ніжний, ласкавий Ясь! Вона бачила в ёму тепер зо-всім друго́го чоловіка. И лице ёго тепер стало инче: и ніс вирізнявся, виріс, и щюки надулись, и брѳви стали сўнятись, и о́чі стратили дитячу ласкавість, и засвітїлись звірячим вогнем. А голова ёго занїдалась на плечі, ніс и о́чі дивїлись усє на стєлю.

При обіді Ясь заспокоївсь, прохав вибачення в жінки. Тільки холодом несло од ёго слова. Він не дотаркнувся до неї, не взяв її за рўку, не глянув їй — у віки привітно. Ганя почувала, що він її не так любить, як було поперед, що вона ёму недегодною стала..... И здавило її в грудях, коло серця. Вона лєдві держала в горлі слєзи за обідом, їла через силу, щоб не показати своїй печалі перед чоловіком.

Не довго барїлася Зося. Через день вона знов приїхала з Теодозею до Середїнських. Найшовся на фабриці в Кам'яному якийсь німчик, и здавшись на прохання Ясево, взявся вчити дам їздити верхом. Дами приїжджали в довгих сўнїях, вчились на коні їздити, гуляти з Ясем по шєлїх, по гаїх

а ввечері вертали́сь до Середїнських, пили чай, а часом и вечеряли. Ганя, задавивши в собі печаль, мусїла приймати їх за гостей, мусїла бути весєлою, розмовляти з ними. Вона готова б любити їх, як би серце змогло ити проти своєї натури, абї тільки догодити Ясеві, абї тільки він не кричав, не сердився.

„Чом ви не придите моли до нашої бідної хатини?“ питала її Зося.

„Дитя моє слабїло й досі,“ одказала Ганя и сказала правду.

„Швидко день моего народження,“ натякала Зося, я буду мати сміливість просити вас и вашого мужа до себе в гості.

„Спасибіг, приїду, як буду жива та здорова.“

Настав день того народження. Такі дні Зося пови́думувала ще в Київї, що б мати причину заводити в себе бенкеті. Вона тоді празникова́ла навіть именни́и свого батька, день народження Лєміщики и Лємішки. Зося прислала з вєчера до Гані по посуду.

„Щось велике задумують Лєміщковські,“ промовила Ганя до Яся.

„Та вона жєщи́нна була́ла; з'уміє людей прийняти. Я послав їй з оранжерєї чужоземських квіток.“

„Де ж вона грошей набере?“ спитала Ганя. Я бачила їх бідність, бачила їх хазійство. Потягтї маврад, чь є ш чо́го!“

„Дай ти міні покій с тим хазійством!“ одмазав Ясь.

Ганя замовкла.

Поїхали вони до Лєміщковських ще зарані. Така була в їх умова з Зосею. Ганя ввійшла в економїю и непізнала тхорівської економїї в серединї. Прєжня бідна обстава хат нестачє тільки, снілася Гані. Тепер у вікнах блищали нові шибїи. В світлиці стояла нова мєбєль, правда не дорога, та гарнєнька, крита рєжевою шерстяною матерїєю. На столї з бєку стояло дзеркало, Ясїв подарунок, а в кутку на невеличкому стєликовї стояв чималїй фотографїчний портрєт Зосї, де вона стояла, гордо, прїмо, поклавши одну рўку на клавиші фортепїана. Кругом портрєта обвивався вїмок и живїх тепличних дорогїх квіток. Коло стєличка стояло два вазони китайської трєйди саме в цвітї. Черєа усю світлицю прослався новий вїдїмок и тїгся через другі кїмнати до Зосїної почаївальнї. Вїнна були́ цозавїшувани плєтянами тонкими завісами.

Цїкавість потягла Ганю и до другїх кїмнат. Хазїйка велá її, все показувала, всїм хвалилася. Все було в хатах новєньке, свїже. Ганя заглянула

в почивальню. Та кімната була обділена такими самими шпалерами, які були в її почивальні. Над Зосиним ліжком висів такий самий килим, як над її ліжком; по білому полю, букет роскішних червоних троянд в листу серед квіліма. Коло вікна стояв круглий стóличок, гарний як цяцяна, и достóту такий самий, який був у Гані, що сам Ясь привів недавно з Одеси.

„Як вам подобається килимів?“ спитала Зося. „Правда, гарненький!“

Ганя почула, що її ноги слабнуть, що її серце мліє, що в ушах задзвеніло. Вона присіла на стільці. И вже не слухала того, що їй розказувала Зося. Вона не зводила очей с килима, з вінка троянд, що розсипалися на білому полі.

Вернулаь вона до світлиці з блідим лицем, з смутним відом. Ніхто не знав тому причини, окрім Яся та Зосі. Але їм про Ганю було байдуже. Зося переходила од гóстя до гóстя, вертілась по хаті, сміялась, жартувала и такі справді розвеселяла товариство.

Почали з'їжджатиь гóсті. Зося, по своєму давньому звичаю, була з виїзтами у сусідніх поміщиків и просіла їх до себе. Але не богато значних панів поввапилось до неї в гóсті. С сёмьями поприїжджали все економи та все бідненькі. С поміщиків приїхало тільки кілька неженатих старіх, лісних кавалерів.

Зося, Теодозя и малá дочка були убрані в коротенькі зелені літні сукні ніби для гармонії с природою, що стояла саме в зеленому місті. В їх фігурах, в їх уборі було щось комедіанське, німецьке. Ставши серед світлиці, Зося обвела всіх рукою и промовила трóхи ораторським вивченням тоном:

„Я ма́ла од Бóга велике щастя перший раз побачити світ в ёго цілій, літній красі, в зеленім листу, в квітках, під синім небом пізньої весни. Прошу ж як найласкавіше моїх милих гóстей наїтись мою чаю в зеленім саду, під стелею зеленою гілля, під небом.“

Зося склонилась до всіх и подала руку Ясеві. Другі гóсті попарувались и пішли в сад слідком за Зосею. Яким прибраний причесаний и дуже загорілий дивився на це все, як на дивовижу. И він потягся за другими.

Сад розівзався по-під горобю, и був справді гарний з густими вишнями, з старім гіллястим деревом, з зеленою травобю. Зося повела гóстей на гóру між двомá рядами старіх груш. На горі починався вже ліс, з густобю ліщиною, дубами, и липками. Гóсті йшли по давній дорóзі, котра вже густо заросла шпорнишем, подорóжником. На самім шпилі, заа густіх кушів, щось зашелестіло. Коли

це зразу за деревом вдарили музика и почали грати якусь италийську мелодію. Пóтаймі, несподівані музика очевидачки були сюрприз для гóстей. Всі зглянулись, всі осміхнулись, всім видимо було приємно. Зося переглядалась з Теодозею, и очі їх празникували. Коли через кілька ступінів знов щось зашелестіло меж кушами. За кушів висунулась кобіляча голова, а потім на дорóгу стрибнула и ціля коняка спутана залізним пúтом. Вона заступила гóстям дорóгу, скакала собі повóлі вперед, одкидаючи задні ноги и махаючи хвостом. Кумпанія мусіла спинитись а потім, при дзвоні музика и залізного пúта, мусіла обійти коняку, як велику персону. Паничі сміялись у рукав. Зося почервоніла. Се вже був и самий їй сюрприз.

Ш випили швидко зійшли вниз. Місце було дуже гарне. Внизу був ставок, по-над ставком знов густо ріс садок, трóхи одступивши од води. Край бóрега зеленіла свіжа трава. Під густими грушами гóсті побачили столі заслані білими обрусами. Коло столів заа густіх вишень знов почулись музика; грали веселого марша. Підучені жидки перебігли з горі и стріли гóстей маршем коло столів.

„Що це в вас за музичний сад? Чи дерева в вас грають, чи що? жартував одні лісий панич из Зосею. Другі гóсті охали, дивувались, и всі хвалили Зосю.

Слуги подали на столі самовари. Всі прибори до чаю були вже готові; Зося з Теодозею, обидві зелені и справді як русалки, що вилізли на бóрег, самі наливали чай и подавали гóстям. Всі дуже церемонно сиділи кругом столів, як москалі на мұштрі. Жиди грали за кушами, Зося з Теодозею вештались, рощервонівшись.

„Ніколи не забуду я того гуляння в Варшаві у одного грабъї, почала Теодозя. Я була в ёго домі на службі. Чи повірите? п'ять орестрів греміло поховавшись по за кушами!!

„На що нам в Варшаві!“ одізувалась Зося. „Я ніколи не забуду, як мій знакомий генерал в Київі для мене зробив сюрприз, у цей самий день, в своєму саду. Чи пам'ятаєш Якіме?“

Яким дивився на неї, ламаючи собі голову и згадуючи, у якого він там генерала гуляв у саду, и не пригадав таки того генерала.

Гóсті пили чай и вдавали, ніби вони великі пани, ніби вони говорять дуже важні речі, а на самім ділі вони розмавляли про погоду, а лісії паничі підпускали Теодозі на ўхо таких компліментів, що аж и ніс червонів. Заа тину, заа кушів виглядали діти, хлопці, дівчатка-нянний у котрих на шні сиділи малісінькі дітви, обнявши їх шию ніжками и рúчками. Зося вхопила з столá бубличків,

полетіла до тіну и почали їх роздавати дітям. Де-які не брали и тікали з усієї сили.

„Чисті диварі, а не люде!“ сміялась Зося, вертаючись бігом до столу.

Швидко з дітьми понаходили з селі собаки и зачувши хліб, посідали недалєко од гостей, дивлячись на стіл. Коли ж за кущами ліщини знов щось зашелестіло, за спінами гостей. Всі обернулись з переполохом назад. Всім здалось, що знов вискочить з ліса коняка в п'юти, але всі помилились, бо с кущів вістромила ріло здорова чорна свиня, нюхала на повітря, а за нею с кущів посіпались, як зайці, поросята. Всі зареготались. Перелікани поросята кинулись під ноги гостям, а їх мати, як дівка лвиця кинулась прожогом и звалила пару стілців. Всі схопились з місця и реготались. Зося була червона, як жар, а Яким, неважаючи на те, реготався, аж за бокі брався, ніби те диво трапилось у чужій господі.

Гості заспокоїлись и випили чай. Зося знов просіла гостей на легку закуску. Всі встали и церембно побравшись парами, пішли за Зосею. Знов жиди затріщали десь між кущами на трубах и скрипках, як давно коло стін Брехона. То був знак, що там треба стати. Швидко всі замітили між вишнями альтанку. Там стояли стільчики з овощами, з ягодами, з вареннями. Зося вскочила туді, як сарна, и просіла дам до себе. Тільки тут обійшлося без домашнього звіря, хоч и відко було в альтанці сліди, де кублились к'урч и квочки с курчатами.

Настав вечір, Зося повелá гостей до хати. Всі вийшли на шпіль и стали, що б надивитись на гарний образ вечора, що спускався над гáвм, над ставком. Коли ж над ставком щось тріснуло, блиснуло и показався снієнькій димок. Всі звернули увагу и чогось ждали. Швидко гості побачили що над водою знов щось тріснуло, блиснуло, и скочивши раз по воді, потонуло. Зося просіла одного паничá с фабрики зробити ракет и потішити гостей. Паніч був тож чваньковитий лишок и обіцяв Зосі наробити таких фейверків, яких не видано и в Варшаві. Одначе ракетя не вдаліся. Остання тільки бовтнула в воду и сполóхала с пів копй жаб, котрі пливли з берега в ставок.

Гості вернулись до хати. Світлиця була вже прибрана по бальному. Почалась танці. Всі веселились, всі тішились; одна Ганя сиділа, як неживá. Пізно вже подалі вечерю, що варів к'ухар Середінських. Вечеря була богата. Зося ждала богато сусідніх панів, и хотіла показати себе перед ними, за велику пані. Одначе значніші пані до неї не прихали, и не пустили своїх семей. За вечерю

Зося и Теодосія дуже були заскáві до Гані, подавали їй первій всякої страви, але разом с тим назирали з боку, як вона держить видєлце, як вона кладе шматок хліба в рот, як вона їсть. Уже перєд світом Середінські вернулись до дому. Ссáджуючи Ганю з фаєтона, Середінський взяв її за руку. Рука її була холодна, як лід, вся в поту и злєгна трусилася.

(Дальше буде.)

И Л Е М.

Совце внако, вечер близько —
Куда я зайду.
Де я, в кого, добрий вечер,
Привіт де найду?
В хатина при долині
Мазана, нова,
Коляж у віймого серця,
Дівчини нема.
Ох, дівчино, мов серце,
Де душко ти є? —
На зеленій млаковині
Дуга воду п'є:
Може й тебе душко взяла
Вона до небіс? —
На зеленій млаковині
Илем собі зріс.

Федькович.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ, почавши від XI. до XVIII. віку

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

У Київській Лаврі стрічаємо початки до уложення систематичного викладу исторії Южноі Руси и Россії. Сліди историчного вичучення являюцца вже у Самійла Величка и в Патернку Сильвестра Коссова (1635). Сей остатній у своїх Annotationes ссилаєсь на Баронія, Стрийковського, Длугоша, Бельского, Міховського и других. — Игумен золототерехого монастира Теодосий Сафанович (в 1665) укладає Хрошіку дієву Россії до 1290 р. и корогку хрошіку Польщі и Литви, опираючись на літописях Київській и Волинській и на Стрийковським. Бромонах Чернигівського Илинського монастира в 1699 році пише другу хрошіку, в котрій приходить с початку всесвітня исторія до 1144 р., віттак постанне Огоманської Имперії, исторія Польщі и Литви и Южноі Руси. В 1674 р. в Києві напечатана СИНОПСИС (Скороченне), або исторія уложена після хрошіки Сафановича и видана в світ за бла-

благословенством архимандрита Києвопечерської Лаври Інокентія Гізеля, німця з роду. Синопис приписують самому Інокентію Гізелю. Дурна се дуже княжка, повна похибок, хоч би таких що слово Русь є пізніше, посповане, а перед сім було Росс, Російський. Німецько-хлоські інтереси автора хилились очевидячки на північ и слід за тим Синопис сталась в Москві и Петербурзі учебником руської історії, и на чудо удержалась у сій повазі навіть ще тоді, коли Ломоносов видав „Краткого Літописца.“ У останній раз видано її в 1836 році... (Пенар. Наука и Лит. I, 317).

На кінці XVIII в., неначе благословляючи Росію на нову дорогу, стоїть св. Дмитро Ростовський заходившийся ціле життя біля історії.

Син Українського сотника Сави Григорієвича Туптала, він родився не далеко Києва; за Галатовського учився в Київській Академії, що була під той час через половину збурена, а віттак постригся в тамошнім Кирилівським монастиру. Лазар Баранович в 1675 р. покликав його у Чернихів и посвятив на еромонаха; в 1679 році він перейшов в Батуринський монастир св. Николи, и в 1684 році, на зазив архимандрита Варлаама Ясинського, явився у Києві, щоб довершити життя Святих, начатих Петром Могилою. Майже три роки заходився він біля трьох перших книжок и просив на виданне їх благословенства Московського патріарха; благословенство не приходило, и не дождавшись його Київська Лавра сама рішилаь напечатати їх в 1689 році. Патріарсі Йоакимови не сподобалось се и він жадав щоб справити похибки, які вкравись в життя, а також, щоб Київська Академія на будуче не печатала нічого без його дозволу. Удавшись у свій скит, Дмитро Ростовський в 1693 р. скінчив другу четвертну життій (вид. 1700 р.); а в 1693 р. третю четвертину. Петро покликав його у Москву, де и посвячено його на Митрополита Тобольского и Сибірського, а віттак назначено Митрополитом Ростовським и Ярославським. Обнімаючи у Ростові Митрополію, благословляючи народ, именем Києвопечерських угодників, він говорив: „да не смущаєця серце ваше о моім ко вам пришествію: двєрми бо внидох, а не прелазяй мнуди: не исках, но поискан есмь, и не відах вас, ниже ви мене відасте, судьби же Господня бездна многа, тия послаша мя к вам, аз же прийдох, не да послужите ми, но де послужу вам.“ У 1705 році він скінчив остатню четвертину Миней. Заходячись біля просвіти свого стада, він, син України, зглянувсь на нерозумний йому раскол, що скрився у Бринських лісах. Бринські раскольники, не зважа уже на те, що вони руські протестанти, появилсь на світ в слід за

поступом руської мисли, одичили в лісах и замість протеста, за котрий погибли и добрий Аввакум и тисячи других, віддались одній лвиш суевірі, хоч би такий, що будь-то с черева блудниці ввріс тютюн, — суевірі, котрою обдаровала їх знову та сама мила Москва, на тямлюча за християнство. Доказуючи раскольникам, що у їх немає нічого християнського, він не вдоволявся устними бесідами, а пустив в рукописи свій „Розыскъ.“ Окрім життій він лишив церковню (и горожанську) історію, прописану Келейна Літопись, доведену до 3600 року. Позаяк мож міркувати з його письма до Стєпана Яворського, історія його була призначена для України. „Помню, писав він, что в нашей Малоросійской стороні трудно сискать Библию славянскую, и длятого я хотіл би в кратці библейскую історію преподать для відіння книжицею не зіло великою и уміренною.“ По йому остались крім сего: Хронограф, о початку слов'янського народу, Краткий Мартиролог, Літописанне царей и патріархов, и Діярий або щоденні записки з його життя, написані українською мовою и переложені Бантиш-Каменським на Московську. Вельми просвічений чоловік він любив Горация; у бібліотеці його було зібране все, що красшого находилось тоді з історії, класичної церковної літератури и язикознання. Її взято в Москву а рукописи вложено по завіту Святителя у домовину замість подушки.

За людяність одвдячив йому народ любов'ю и вірою, а церков взяла його в почет Святих, хоронителів Руської землі.

Літописна и історична діяльність продовжуєця на Южній Русі и у XVIII віку. Еромонах Київського Фроловського монастира, Максим Пліско пише літопись и доводить її до 1780 р. (Марк. Ист. V, 10—83, 92). Григорій Гробянка (ум. 1730 р.) гадяцький полковник, беручи за підставу „літописи и діаріюш войны и показаний старожилов“ пише нову літопись під заголовком: „Небивалая брань Богдана Хмельницкого с Поляками, не оконченная и 10 літ по смерти Хмельницкаго.“ (Київ 1854). Український генеральний підскарбник, Яков Андрієвич Маркович, школяр Київської Академії, кривний Теофана Прокоповича, веде свої записки від 1716 до 1768 року, видані недавно с портретами самого Марковича и його жінки в народнім платтю, яке тоді повсюда ношено (Моск. 1859 р. дві части). Під той час являєця перший з руських істориків Георгій Кониський. Син дворянина, родився він у Ніжині в 1717 р., и учивсь в Київській Академії, віттак був її префектом и ректором, архимандритом Києвопечерської Лаври, а від 1783 архієпископом Білоруським. Проводячи все життя своє в борб

с католиками и унітами за права и вольности Руського народу, він, побіч сього, працює над исторією свого народу, пише „Исторію Руссов.“ По свідочтву Георгія Андрійовича Полетини, котрий передавав слова Кониського, літопись ся „ведена з давнихъ поръвъ въ кафедральномъ Могилевскомъ монастырѣ испусными людьми, зносившимися о нужныхъ свѣдѣніяхъ зъ учеными мужами Кіевской Академіи и разныхъ знатнѣйшихъ малороссійскихъ монастырей, и наче тѣхъ, въ коихъ проживалъ монахомъ Юрій Хмельницкій, оставившій въ нихъ многіе записки и бумаги отца своего и Гетьмана Зиновія, Хмельницкаго и самыя журналы достопамятностей и дѣяній національныхъ, и что она притомъ вновь имъ пересмотрѣна и исправлена.“ История ся, передана Кониськимъ Полетині була призначена для великого діла; вона мала бути йому свіданкою, коли вибрано ёго на депутованого до комісії проекта нового улошення.... Максимович похизувався, чи сей труд, у котрому находилца ошибка, принадлежить Кониському, що був дуже свідомий в исторіи (Києвл. 1865 р. 24). Однак ж свідочтво самого Кониського, ино-ще наведене, ёго штучний язык, що находилца и в другихъ ёго працях, ёго шляхотний характер, — все те каже допевняти, що История Руссовъ належить Кониському. Горожанини свої землі, любячий її щиро, де куда Кониський наслідує класичнихъ историків, що владали в уста своїхъ героївъ речи, котрихъ вони не говорили однак ж говорити могли, и не зважа на сю кріпку любов ид своїмъ героямъ, він пише исторію правдиву, дійсно пережиту народомъ Українськимъ. Незабутий труд Кониського, виданий Бодянськимъ (чтенія, 1846—7), що вистачивъ віттакъ „Подробное изложение исторіи Руссовъ“ (Чтенія, 1846—7, III). Виданнемъ Кониського в 1846 року, в первій книжці „Чтеній“ роспочало Московське Товариство Исторіи и Древностей свою вартну працю. По Кониськимъ лишились ёще: Права і Wolności, видані в 1767 році в Варшаві и Записки объ Унії (Чтенія, 1847 ч. 8). До 1722 р. відносилца Діяріюш або журналъ військової канцелярії старшого канцеляриста Никола Ханенка. Ханенко належить до замітнихъ мужівъ Южноі Руси первої половини минувшого віку. Потомокъ Степана Ханенка, запорожця, котрий воювавъ Кримців, правнукъ и внукъ людей знатнихъ у війську козацькимъ, синъ наказного лубенського полковника Данила Ханенка, вінъ стративъ свого батька в молодімъ віку, учився в Кіевській Академіи, віттакъ пішовъ у воївну службу, бувъ при Гетьмані Скоропадцькимъ старшимъ канцеляристомъ, и від того часу вівъ свій діяріюш. На Україні заведена зістала Коллегія наче для грошевихъ спорівъ, а сімъ часомъ, щобъ мало помалу загарбати весь руський народъ,

по волі її президента. Величина, покликана зістала у Петроградъ вся генеральна старшина, wraz зъ наказнимъ Гетьманомъ и туда відправився такожъ Ханенко. Небавомъ взято ёго не знати за що на допроси в Тайній канцелярії и посаджено більша якъ на рікъ в тюрму, де богато и померло. З вступленнемъ Катерини на престіл, пуццежо ёго на волю и, якъ росназують, Ханенко бувъ теперъ черезъ якийсь часъ учителемъ каштонистівъ и ёго воджено у двір, щобъ дававъ момусь — тажъ уроки. Никола Даниловичъ служивъ віттакъ яко навазний полковникъ, бувъ в богато битвахъ и передостаннімъ генеральнимъ хорунжимъ. „В ёго діяріюші, говорить Бодянський, чуємо ми розказъ непосреднѣго очевидца дечого, що діялось підъ той часъ в Білокаменній и при тімъ очевидца, що не хотівъ бути голоснимъ на свѣт, а записувавъ для себе пам'ятки ради и щобъ вдоволити своїй цікавости. Жажда ся проявилась в ёму ще закимъ відѣхавъ у Мосновщину, якъ се видно зъ другого журналу ёго, зачатого на два роки передъ смертю. (Бодян. Чтенія, 1858, I Смісь). По ёму лишилась ще Переписка, пояснююча діяльність наступника Мазепиного, бувшого генерального писара, а віттакъ Гетьмана Орлика (Чтенія 1847, I). Петро Ивановичъ Симоновський, такожъ ученикъ Кіевської Академіи, учився потімъ у Варшаві, бувъ за границею з дітьми Гудовича, слухавъ профессорівъ в богато університетахъ и, вернувшись до родини, зложивъ в 1765 році „Краткое описание о Козацкомъ Малороссійскомъ народѣ“ доведене нимъ до приїзду Гетьмана Разумовського. Се Кратке описанне е щось друге ніжъ показує заголовокъ, именно повна исторія Южноі Руси, писана по більшій часті на підставі документівъ (Чтенія 1847, 2). Коментаръ до краткого літописця зроблений Клевановимъ (Чтенія 1848 8). Зганемо ще за записки Чепи (18 книж. in fol.), що видавъ в 1798 р. „Записки о Малороссіи, ея жителейхъ и произведеніяхъ“ (Бант. — Кам. И. Мал. Рос. вид. 2. г. I, VIII.), за записки о Малій Росіи Шафонського и за сего жъ „Краткое географическое и историческое описание Малой Россіи,“ 1786 року. До кінця того жъ XVIII віку належить ще одинъ замітний историкъ Южноі Руси Ригельманъ Чужинець, хочъ и православний, закінутий долею у сю хорошу країну, вінъ одружився з україною, стався тамошнімъ шляхтичемъ и, якъ видно, горячо полюбивъ свою нову батьківщину, „Таке — каже Бодянський — чудне и неввичайне товариство мусіло вплинути на молодого, цікавого и ученого инжинера (Ригельмана). Річ, котру вінъ подає, покажує чоловіка, що добре пізнавъ сихъ, котрихъ описує, и описує дуже достовірно, подробно и безсторонно.“ Ёще в 1778 році, коли перебувавъ надъ Дономъ, вінъ зложивъ „Летописное повѣствованіе о Малой Россіи,“ у двохъ частяхъ. Доживаючи свій вікъ

на селі, він перероблював і доповнив свою історію, і вона виросла на 4 часті. До історії додав 27 типів Українських з різних станів, у народніх уборах, бо ніхто инакше не носився, портрет Гетьмана Хмельницького, і дві карти старинної і нової Малоросії. Окрім сього по Ригельмані лишилися: „История о Донських Козаках,“ 1778 р., також в 17 типами Донських Козаків у старинних і нових уборах, і ще „Изясненне о козларській кріпости,“ 1754 року. История Ригельмана, як і всі нами згадані літописи і історичні діла відкриті і видані Бодянським. П. Бодянський прислужився сим дуже рідній своїй Україні, за що пошанують ёго глибоко пізніщі потомки.....

Нашим завданням не в історіографія Южної Русі, а хотіли ми показати, що високо розвинулось чувство горожанське у літописців і істориків, — тому ми вичислимо лишень тих людей, що заходились біля історії і закінчили собою Київській період Южної Русі. Всі вони учились у Київській Академії. Тавими були: Василь Григоревич Барський (1702—1747), Николаів Николаів Бантиш-Каменський (1738—1814) і чесний ёго син Дмитро Николаів, незабутий за свою історію Малої Русі і жерела малоруської історії (Чт. 1858, I), чужинець Мидлер, що так як Ригельман зайнявся Україною і її долею (Чт. 1847, III, V, VI); Максим Теодорович Берлінський (1764—1848) (Макс. Врем. V, См. 38), Василь Григоревич Рубан (1739—1795) і деякі другі.

(Дальше буде).

Часть театральна

В неділю (9го падолиста) відіграло товариство п. Моленцького комедію зі співаками „Перші любові“ і оперетку „Українці або сватанне на вечерницях.“ Гостей було більше, як на двох попередніх представліннях; мабуть привлекла їх надпись другої штуки. Що тиваяця „Перших любові,“ то комедія ся не повелась красче від давніших. И те по тій простій причині, що вимагає вона від всіх дівчих лиць доброї рутини і доброго голосу, а ту — на лихо — крім п. Моленцької, котра хоч слабий но досить мляий голос має, ніхто и одну стрічку правильно не виенівав, а до того Па. Сідлецька завше ще в поворотах і гестах не конче собі сміленька. Ми радяли б ще раз ш. дирекції виключити, поки що, всі ті попередні або попередначувані французькі штуки з нашої сцени, а вийтись сміло до представлений заснованих на народнім життю.

Розуміюцца лишень, що ш. Дирекція мусять бути в виборі щасливішою, и не виводити на сцену

таке драматичне сміття, якими в „Сватанне на вечерницях,“ охрещене на диво всему міру поважним именом: „Українці.“ Явж основа сєй штуки? Телепень богатий но старий чоловік сватаюцца до дівчини, котру ёго наймит любить. Мати, вдова, у котрої відбуваюцца звичайно вечорниці, п'яна як світ, годицца, щоб її дойка вийшла за Телепєня. Вона дає ему навіть поруку, що сватба на ёго користь скінчицца. Сим часом наймит присилає старостів, и та сама мати, будучи п'яною, благословить доньку свою з наймитом. До того являюцца на сцені ще п'яний швець, обідраний, облатаний на всі боки, скаринатурований, як лиш хто може вигадати, — танцює, кричить на ціле горло, блазнує... під кінець виходить Телепень обсіпаний мукою — и діло закінчене. Школяр, що сю штуку скемпонував, мабуть не погадав навіть, що найдуцца люди, котрі bona fide її гратимуть. Вийшовши з сали, ми мимохіть мусіли подумати, що закулісовим заміром дирекції було осоромити в очах публіки Україну, пеначе там всяке животно нічо більш не робить як тільки п'яничить. Чи удався сєй замір се друге питання, але те певне, що запомага тритисячна станицца небавом для ш. дирекції тільки „теплим словом.“

Дотично игри мусимо сказати що була відповідна. Панна Романович, пані Моленцька и пп. Гембицький и Моленцький обявились яко добрі драматичні сили для штуки народніх. П. Стечинський завдно ще несмілий на сцені.

В четвер (13. падолиста) відіграно Квітчиню комедію: „Сватанне на Гончарівці.“ Над самою штукою годі розводитись; вона звісна ще с часів Бачинського. Публіка явилась численно на представління и розійшлась вдоволенна. Пані Моленцька, в ролі Ульяни, в ситуації, коли просить Скорика щоб освободив її від сватаючогося Стецька, показала артисткою. Панна Романович яко мати Ульяни, держалась в своїй ролі досить добре, тільки за дуже діймаючо шарпала свого чоловіка Прокопа. П. Гембицький (Стецько) перейшов у 2ій и 3ій дії свою игрою Бачинського, про котрого казано и писано в своїм часі, що ёму лиш Стецька грати. Ми завважали навіть, що вистерігався пересади. Пан Вітошинський лучче грав Прокопа, ніж коли инде лакеїв саломових, тільки скаринатуровався досить надатно. П. Стечинський мав трудну ролю Олесія, ролю любовну.... а на виводу мабуть, с природи вже не сміленький він собі, через що и не подужав свого завдання. П. Моленцький на конєць, хоч грав з рутиною Скорика, однакж не знати по що и на що приймався за невдячну працю виготовляти українські слова по московськи. Яка з сього неосвітницца вийшла, великий може подумати собі

Коли б так краще бути мало, щоб відставний жовнар говорив по московськи, то Основяненко був би сам потрапив вложити йому в уста ролі по московськи, а так — вибачайте.

В І С Т І.

Поділяємось с ш. Редимцями милою вісткою, що праця дра Кліма Ганкевича (именно I. випуск) вістала дуже користно оцінена слов'янським ученим світом. Чеські, сербські і польські літературні письма згадують с повагою за її. Професор Празького університета Др. Да-стич поклав її на рівні з ученими ділами Лібельта и Кюванджича. При сім мусимо справити, що автор у дру-гому випуску не наводить погляди Леда и Чачковського на филозофію народню, — бо вони за її не згадують, — ино оціняє їх діла на поли филозофі. Ми розберемо сю річ колись обширніше, а поки що обявляємо, що II випуск (Philosophie bei den Ruthenen) мож забути в нашій редакції по ціні 15 кр.

— Товариство п. Моленського даватиме представління театральні кожного тижня що четверга и неділі. В насту-пуючих означених днях представлятимуться: „Жертва за жертву“, „Ревизор“ (комедія в 5 д. Гоголя), „Давай моло-дих!“ або „Сиротка Сузанна“ (комедія зі співами в 4 д.) и „Верховниці“ (народня драма у 5 д. Ю. Корженівського).

— Календар товариства „Просвіти“ розійшовся до сіх пор у 800 примірниках. Редакція наша приймає всякі замовлення.

— Виділ „Руської Бесіди“ бавиця від якогось часу в острацизм. Правда не послано ще нікого с членів то-варства на заточення у Криму, але за те, стало бить, не приймають у товариство так звані „Українофіли.“ Мабуть чи не страхають вже и „Бесіда“, щоб українофіли не поняли в її всі верхи?! — Тільки ж товариству, як „Бесіда“ по-винно ходити найбільш о те, щоб мало багато членів, а не багато довгів, ut facta loquuntur. Сподіємось, що п. со-вітани Ковальський недопустять до того, щоб за сей остра-цизм ш. виділ аж на загальних зборах інтерполювати було треба.

— Вечер декламаторсько-музикально-забавний, у честь владки Куземського, удався лишень у двох остатніх частях: співаво и бавленося добре. Крилошавин Куль-чицький розпочав його відчитанням словом, нагадуючим пре-повідь на Вознесенні Христове, тільки що мотто було друге, поже на:

„Ой був та нема
Тай поїхав до Холма.....“

Хор вложений з академиків (Українці не брали уділу) відспівав три пісні: „Хто за нами, Бог за ним,“ чеську „Pluj korabe“ и италіяньську: „Italienischer Salat.“ Всі три пісні повелась добре хоч у темористів перших не мож було зав-важати належної колєратури и м'яккости в виголошенню. П. Г..... деклячував якесь московське „стихотворення“ га-ляцьким виговором. Було воно довге, тільки не знати об чім толковало — так тихенько виголосив його декляматор. Ро-зуміюця, через те не піддався під ніяку критику. В більшим щастем деклямувала п. Г..... и сподіємось бачити її ще

не раз при подібних нагодах. На йкрасче з всёго повелась игра на цитрі. Пан Г., родом Чех, грав арию з Роберта по артистичньому и прикляски не хотіли уставати. Нетак вже могла подобатись монотонна игра панни С. на пляні, хоч кусень (тема: „У сусіда хата біла“) був відповідний на сей вечер.

— З багато сторін донитуюця в нас, що сталося з дільцем: „Дії Русинів“ В. Ильницького, чому воно хоч випечатане вже, не появляється в продажі? Ми розвідали сю справу и дізналися, що цілий наклад так „Діїв“ як и „Научного Зборника“ Матиці стереже до якогось часу не цербер у аді, але пан Палюх у себе в хаті. йому, повяк нам розказуємо, не подобалась основа сих двох книжочок, дивне тільки, по якому указу п. Палюх цензором Матиці став.

— Комісія до уложенья учебників руських відбула 14го (27) с. м. перше своє засідання.

— Прошено нас о поміщенне наступуючої оповістки: „Бго Провосходність министр справ внутрішніх звіс рескриптом з дня 31го жовтня 1869 під г. 4365 рішення ц. к. намісництва в дні 17го липця ч. 1869 ч. 31, 329, уважавше товариство „Руська Бесіда в Перемишлях“ за политичне, и признав його товариством неполитичним. Загальні збори від-будуця 19. падолиста (1. грудня) с. р. о 2 год. сполудня в комнатах товариства (Францисканська уліця, дім п. Ста-росольського на другім поверху). Перемишля 22го падолиста. Від провизоричного виділу „Руської Бесіди.“ Пров. Голова Др. Улья Лукецький. Пров. секретар Лев Шехович.

— Звісно, що товариство „Просвіта“ не одержало за-помоги с фондів краєвих, в той сам час, коли „Учитель“ з „Ластівкою“ вістали 500ма р. наділені. Почувши таке рі-шення бюджетової комісії, звіс Вп. мосол Лаврівський у соїмі, щоб петицію „Просвіти“ віддано Виділовви краєвому. Так и сталося, и нияьки доказано нам з досить вірного же-рела, що Виділ краєвий думає підверти видавництво „Про-світи“ 2000ою вапомогою. Причиною, для якої комісія бу-джетова відкинула прошення „Просвіти“, в дійсно ся обста-нова, що референт не виясняв докладно цілі товариства.

ПЕРВІСКИ.

- П. Ф..... у Пут... Ваші рукописі одержуємо. Дякувати!
- П. Под..... у Відни. Донесіть нам що чувати.
- П. Шех... у Пер..... дайте рабат, про який згадували.
- П. В..... у Сім... Календарі и брошурки вислаємо.
- П. Фр... у Берл... Гостинець дійшов до нас. Спасибі!

ВІД РЕДАКЦІІ.

III. предплатників, у котрих до сіх пор залягав предплата на наше письмо, просимо, щоб зволили її скоро присилати. З грядучим роком думаємо побіч „Правди“ продовжати розпочату Кс. Климковичем „Руську Читаль-ню.“ На той кінець приготовляємо до друку трагедню у 5 діях Осипа Ф. Фрича „Иван Мазепа.“

Головні помічяники при редакції: *Є. Згарський. М. Косак, Др В. Лукаковський, Ом. Партицький, Др. К. Сушкевич.*

Взаствитель и одвічающий Редактор **Наталя Вахнянин.**

З друкарні Ставропігайської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кождого місяця.

Предлаша синовиш:

На „Правду з Додат-
ком: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и литературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У
Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 60 кр.; — по за Льво-
вом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администра-
ция під Ч. 453 1/4 (Галицька
улиця).— Рекламіці, неопечатані,
приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картини з волінської України,

Ивана Нечуя.

(Річ дальша.)

Невстигли вони переступити порога и заста-
тися вдвох; Ясь почав уже докоряти Гані.

„Але ж и ти, Ганю поводисся між людьми
так, що, ей же Богу, міні сором за тебе. Всі ве-
сєлі, всі танцюють, жартують; дами шебечуть
як сороби, одна ти сиділа несказати — деревяна!
Ти пристала б до одної, та до другої дами, та по-
сміялась би, пожартувала! та потанцювала; а то
сидить та очима кліпає.

А Ганя и тепєр сиділа навіть не роздягалась.
Вона гляннула на килим коло свого ліжка. Він був
текий самий, як и в Збєсі. Ганя не втерпіла и по-
чала плакати. Вона почула, що дерев'яниє, холоне,
що мороз розливаєця по всєму тілі. Їй хотілось
натягнути єму, що вона примічає де що; вона чу-
ла душею, що терпить велику обиду, та не вдалась
вона в свого батька отця Хведора, а білше вдалась
у свою тиху матір. Вона поклала собі на думці,
все терпіти, всім догоджати чоловікові: приймати
єго гостей, п'янкатиє коло Збєсі й Теодозі, бути
весєлою, танцювати, щоб тільки задержати гаснучу
искру любові свого чоловіка.

„Я нездужаю...“ лєдві промєвила Ганя...

„А як нездужаєш, то чого булоби їхати в го-
сті! Сиділа б уже дома та балакала с політніцями.“

Ясь починав уже кричати. Наймичий встали
и вєштались по хаті. Гані стало сором.

„Я буду весєла, буду танцювати, буду жар-
тувати, коли ти того хочєш, тільки не сєрдься.
Я нездужаю.“

Вона задушила в сєрці слєзи, спокійно почала
роздягатись, а як вийшов Ясь ис хати, тоді впала
навколшкы перед образом и довго, довго молилась
до Бога, що б навернув чоловікове сєрце знов до
любви.

А Збєсє с Теодозєю внаїдились у Серєдінськых;
сливє кожного дня приїжджали вчїтись їздити вер-
хєм. Ясь сїдав на коні и лєтїв з ними в поле,
в гаї, на сіножаті. Ганя з вікнї дивїлись, як поля-
гала курява по їх слїдам, як вони лєтали в лузі,
мєв птїці на вітрі и готувала для їх чай, заку-
ску. Приїжджали вони до хати — Ганя цілува-
лась з Збєсєю, балакала тоді, як на її душі лєжав
тяжкий камінь; смїялась и жартовала тоді, як до
сєрця, до очєй підступали слєзи; подавала їй хлїб
тоді як хотілось подати камінь; обнімала її тоді,
як хотіла б задушїти її руками.

„Господи! підкрепі мене, поможи міні! моли-
лась Ганя. „Душа мой не вїдержить такої мўки,
такої карї.“

А до Яся знов наїзджали гєсті, нові знакомі.
Ганя мусіла вїратись в світлу одежу, виходила до
гостєй, вишўкувала в душі, що було живого, збї-
рала всі слова, які знаходила, швидко ходила по
простєрих світлицях, шанувала гостєй усїм, що
мала найкращого в хазїйстві. Їй тяжка то була
їй мўка: нехай змїркує, хто сам дізнав такого
ліха. Гєсті були чужі, не свої люде. Мова їх
була Польська. Інтерєси їх були инчі, як була
инча їх удача, инча їх натура.

Ганя чула душею, що не зїдеця с тими
людьми гєрдими, чваньковитими, с тими паньами;
вона бачила, що вони її не люблять, не прихиль-
юця до неї щїро; вона чула, що и її душа стає
боком до їх; чула себе чужько, одинокою між мо-
дним товариством. Їй не було вже там весєло, як
колись давнє, не було весєло тепєр, як придив-
лась вона до тих людєй. И нудила вона світлом се-
ред весєлої бесїды. Из всіх знакомих одїн Хоцїнсь-
кий був до неї найприятїший, та й той тепєр од
неї одсторонївсь.

А тим часом вїрні слўги почали їй рєкєзу-
вати, що не раз бачили Серєдінського з Збєсєю в
кнїжїм садї, як вони ходили, взївнись по-під
руки, як вони свїдили під сєлєю; над водою. Ганя
не мала тепєр жадного сумління. Вона вже давнє
тєє знала, хоч и не бачила на свої очі. И як не

знати, коли Ясь не промовляв до неї слова на самоті, тоді як попередю він не одходив од неї, а як одходив, то прилігав назад швидче орлом.

Пішла далі чуття, що управитель не добре живе з управительшою. Дійшла та чутка и до Нестерименів. Отець Хвѣдор звелів запрягти коні и поїхав з матушкою до дочки. Ясь не було дома; одна Ганя стріла своїх батьків. Тільки мати переступила поріг, дочка кинулась їй на шию и заридала. Мати собі в плач.

„Е! поганю-ж коли так!“ промовив батько. „Але!... бабі! мовчіть лиш ви! годі вам румати. Чого між молодими людьми не буває? Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматка драготи, а вона кіснутиме цілий день. Повтирайте слівця! Приїде зять, самі побачимо, роздивимось. На світі буває всякове.“

Над вечір приїхав Ясь, ввійшов у хагу и ледві привітався до батьків. Він видимо був не рад іх приїзду. Подав їм чай, Ясь сидів и гриз собі губи.

„Як ви собі живете?“ питав батько.

„Так як и все!“ одказав знехотя Ясь. „Трохи лявемось, трохи мірмось.“

„То найлучче!“ повернув батько на жарти. „Бо я не люблю, як чоловік ж жінкою тільки цілується, та милується! Отό ознака, що навпісли будуть кусатись, та щипатись. Я и тепер своєю матушку візьму знарошне та и ущипну, що б трохи посердилась. Вонό бачте, дуже добре для здоров'я... Ха, ха, ха!“ засміявся отець Хвѣдор.

„Тобі усе смішки!“ одказала матушка сумним голосом. „Сердьтесь, не сердьтесь, Іван Станиславович, а ми чули, що ви недобре почали жити“, промовила матушка с такою сміливістю, що сам отець Хвѣдор здивувався.

„Та ні, мамό! хто це вам наговорив?“ промовила Ганя так, абі говорилося.

„Як же ми погано живемо?“ спитав Ясь, не дивлячись нікому прямо в вічі. „Хати наші в золоті, в багатстві. Ганя ходить у шовку. Є що їсти и пити. Є кому и діло робити. Не я винен, що Ганя, як наймичка, кїдаецця до всякої роботи, ба-аїкає с помішницями, цілується з мазалиницями.“

„Е! сїну!“ озвався о. Хвѣдор, „то бач дочки мої получили таке вигодування в свого батька! Як у цїм діло, то в чого кіснути! То ти, Ганю, цохожай по світлицях та себе розважай. Спи в рукавичках, ходи в хаті під зонтиком, мунтруй ся перед дзеркалом цілий день! Чого вже, чого, а панувати дуже легко. А ти ще и досі того не розсмакувала?“

„Коли ж ми, папо, не вік будемо сидіти на таким хлібі,“ відказала Ганя. „Хогілось би похазяїнувати и надалі де-що зібрати.“

„На біса? коли добре, то вона хоче ще лучче! О! Яка хитра! за це варто вщипнути. Тільки ти, Ганю, боронь тебе Бóже, не кажи нічого про таку філософію меншим сестрам. А-то як захочуть спати в рукавичках, як посїдають ланувати рядочком, та невізмуци и за холодну воду, що б бути управителями, то буде нам погано!“

„Ні, бачте! нехай би вона собі и хазяїнувала“ поважно сказав Ясь, „да треба знати и уміти гостей привітати, прийняти по людськи, зайняти іх розмовою. В нас бувають все значні люде.“

„Отό трудна штука гостей прийняти! Та ім тільки треба вистачити добре їсти, а особливо — добре пити. А молодим найміть музики, то вони крутитимуця хоч и цілий тиждень!“

„Чим же недогода тим гостям?“ промовила Ганя. „Чи мало ж у нас виходить на гостей? Чи не гріх же буде гостям жалітись на мене?“

Гані хотілось розказати, як їй тяжко приймати и гостей, и Зосю и Теодозю, та вона вдержалась. Вона все сподівалась, що своєю покірністю, своєю догодою чоловікові и єго гостям вона верне єго любов, прихилить до себе єго серце. Ганя положила собі навіть не жалітись матері.

„Гостей не всіх одбудеш хлібом-сіллю“ проповідував Ясь. „Дейких треба вміти прийняти розумним словом, свіцьким тоном. У нас бувають пані, помішники и все Польки.“

„Хто ж винен, що наша дочка не Полька, що не вмів вона крутити хвостом, як та Зося вертілась на балу?“ загомоніла матушка.

Середінський схопився з місця и почав бігати по хаті. Отець Хвѣдор замовк. Усім стало видно, що єму хотілось мати жінку великосвіцьку пані, котра б зуміла напустити туману поміж людей, котра б вертілась, крутілась, грала велику ролю в гостині. Всі бачили, що Ганя не підходить під єго теперішній взорозір жінки, а Зося як раз підскочила під єго міру и опанувала и серце єго и голову, и грóші.

„Ви ще молоді люде,“ промовив отець Хвѣдор вже зовсім інчим голосом, „починайте тільки жити в світі, опинились між іншими людьми, не такими, як перше. Я ваш батько, хоч, може, вам тепер и не хотілось би мати мене за батька, и скажу вам, що з великого памьства багато грóму, а малий дощ. Ви живете не для панів, а для себе. З усєго того панського бривання, того високоудьства, гóрдости, для вас користі, як в козлї-молока

Одвернувши воні од вас, а ви поверніція спіною до їх! Коли в їх своїй дорозі, то нехай буде и в вас свої! Ганітьсь за ними, підлізуватись до їх, догаджувати їм, поїти, годувати їх! Та нехай вони скоріше всі повиздихають, ніж я мав би затягати їх до свого дому! та ще й кланятись за те, як за велике для себе щастя!“

Середінський махнув рукою и почав ще скоріше бігати по хаті. Їго лице дивилось на стелю, горіло вогнем; руки були позакладані в кишені.

„Годі вам, пацо!“ просила Ганя. „Що ж робіти, коли ми тепер живемо с панами. Тут не те, що було в Нестерінцях.“

Роспрощались батьки з дітьми, Середінський зійшов з дому и не випроваджував їх з двора.

„Кідаю тебе на волю Божу!“ говорив батько до дочкй, благословляючи її великим хрестом. „Приїжджай до нас, бо я вже до твого чоловіка не приїду білше. Візьмеція він свого часу за розум, ти будеш знов щаслива. Він ще молодий. В єму заграла Польська кров, вачувши аристократичність, багачтво, панство. Нехай грає! тільки тяжко буде тобі танцювати! Та вже танцюй, мой дитино, поки Польська кров тріхи прохолоне.“

А мати обнімала дочку и плакала разом з нею.

„Ишла ти Ганю, за між, душа мой вже чула твоє нещастя. Не дурно я так тревожилась, не дурно я нехотіла тебе заміж за єго давати. Не пара він тобі. Не по мову ж хіба и вийшло?“

„Ат! верзєн, Бог-зна-що!“ говорив отець Хвєдор сїдячи на возі. „Прийшов дур до голови, то й дурів, та й годі.“

Вернувся Ясь до дому и почав зараз допїкати Гані:

„То ти батькам своїм жалувалась на мене! прощєнє подавала! Що ж вони мїні заподіють у мойї хаті? Коли б ти наказала своїм, щоб вони білше не приїжджали до нас! Ото було б далєко лучче.“

И батьки Ганїні вже білше не приїжджали. Зосталася Ганя сама, без порадї, бес товариства; сама, як билїна в полі, з своєю малою дитиною, та з своїм горем.

(Дальше буде).

С О Н Ц Е.

Війшло сонце, війшло в рожах

Усе заквітчене,

А л єго питаюся,

Чого засмучене?

А вно мїні відповіло,

Що місяця ждало,

А той місяць на зіроньков

У гаю пропало.

О, так я та удиволька

Пишна, думна,

Вквітчалася, сподівалася

В неділю до дня;

А він собі на другодв

До сльобу пішов.....

Вна вмїдалася слїзоньками,

А сонце росов.

Федькович.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ

почавши від XI. до XVIII. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Дальше.)

IX.

Так велике було значенне Київської Академії, що згромадила у стїнах своїх усі сили духовкї всеї України. Поляки и Москалі ослабили її; вона віджила троху наподо при митрополитї Гелєонї князю Четвертинськїм (ум. 1690), однакo ж с того часу стала упадати, а люде, що виучались у неї, переходили на північ, щоб брати удїл в новому життїю, несли з собою просвіту, хоч життє те не для їх було.

Дуже негарні були московські товариські звєзємнини у XVII. віку, переповненї бунтами, трївогою, безладом, росколами и плюгавим єретичтвом в роді скопців и хлїстів, и подібним добром, вийшовшим с того, що народ був подавлений нечуваним деспотизмом, був запроданий німотї и полякам. Ми вже бачили, що типографи, зайшовши у Москву, були прогнані з віттам, немов єретиків и чародїї. Максим Грек, що задумав граматично справити книги, був також за єретика осуджений, и аж сто літ по єму, в 1648 р., перепечатано у Москві граматику Мелетїя Смотрицького, видану в Бєзю 1616 року. По 1648 р. не вийшла жадна граматика аж до 1721-го, в котрому знову перепечатано граматику Смотрицького, перероблену Поликарповим. Безграмоттво було велике. Москва и Київ — се були неначе двї ріжні держави, немаючи між собою нічого спільного. Від грецьких ченців, приїзжаю-

чих у Москву за милостиною, случайно дізнавались царі, що де-то в якійсь Малоросії є такі люде, що осміляюцца учити за границею, и ось не простий який небудь захожий грецький чернець, а сам ерусалимський патріарх Дозифей, в 1686 р., пише московському царю донос на всю Южну Русь: „Нині вь той страні, глаголемой Козацкая земля, суть иїціи, иже вь Римі и Польщі отъ латинов научени, и бяху архимандрити, игумени, и прочитають неподобная мудрованія вь монастырїхъ..... дозволено бо асть православная вїтра ко спасенію, и не подобаєть вїрнымъ прельщатися черезъ филозофію и суетную предєсть..... исповїдуємъ быти козаковъ православныхъ, обаче многіе раслїбные имїють правы, ихъ не подобаєть учитися тамошнимъ православнымъ“ (Пек. Наук. и Лит. I, 2—4).

Книги, напечатані у Києві, в Москві заказуюцца на зборах; книги сі забирають и палять, а сих, що їх скривали, відають на муки и проклинають. Не зважа на те, патріарх Андриин призволив митрополиту Київському перекласти нововиданий повний переклад православної исповїди на малоросійське наріччя, и випечатати у себе. Москва одже поставала не проти печатання на Українській мові, а лишень проти дечого несхожого с православною наукою (Опис. Слав. рук. II, 2, 597).

Прилученню Южної Руси до північної (себ-то Москви), звершене в 1654 році*), не було дійсним сполученням. Се був такий же хитрий обман як в Люблинська унія, бо в обох разях український народ, воювавший так довго за свою волю, едмався з другими на праві рівних з рівними. Поселенець московського царства и Українець, зустрівшись тепер в 1654 році, не узнавали один одного.

Великорус з своєю старо-слов'янською бородою походив в очах британого Українця на простого мужика; британій Українець с чубом також старо-слов'янським, звїсним и Скандинавцам (Дивн Diefenbach. Wört. d. gottisch. Spr.) и Грекам (Илиада) був в очах Великорусса Хахлом, и Великорус одержав в слід за сім соромливим ім'ям Москаля, або Кацапа, а Українець — хахла. История „Руссов“ Г. Кониського перекладала наступуючі печальні подробици, що вийшли з сїго преславного з'єднання. Козаки в походах з московськими жовнярами терпіли від них часто докорливі насмішки по поводу голєння голови. Солдати сі прибрані тоді ще в сїрі опанчі и в личах, з неголєними бородами, меначе сприяні мужики, цїпили себе вельми високо, називали козаків чубами и хахлами, а сі сєрдчились за се аж до лютоци, сварились з ними и

*) „История кабаки в России“ Прижова

бились, а у кінець накіпїли непоборотою враждою и дихали заодно ненавистю. Українець виспївав сей свій жалъ у піснї:

„Москалки-соколки!
Поїли наші волики,
А коли вернетесь здорові,
Поїсте и останні корови!“

(Кониск. Ист. Рус. 145, 153, 242)

Такий став річи відбивався в життю Українцє дуже різко. По указу Петра (1723 р.) священників Южної Руси за непристойні слова (sic!) бито навіть (Полное Собр. Закон. VII, стор. 49). Заблагось в Петербурзі князєви Голицинови, царському чоловіку, виправити забавну свадьбу, и зараз звелєно указом вибрати 6 козаків з жінками и дівчатами, котрі б шпарко и гарно танцювати вмїли. И сі-то дівчата (красавиці Українки!) взятї від родан, гуляли там на сїй шуточній свадьбі поруч з Самоїдами и Мордвою! (Марковича Записки, II, 99). Талантливїці с Київських учених мужів, заходивші в Москву, уважались за людеї непевних, на котрих лишень Сибїру треба. Медведїи, ученик Полоцького, був замїшаний в державні бунти и перед смертною карою їму докорювано, що він „прельщався“ Київськими новотворними книжками!

Від часів Петра Київська просвіта удомашнюєцца на північній сходї. Київ дав и учених, и перші учебники, и переклади звїснїщих діл; однакко ж се не мішало, щоб осудити Теофана Прокоповича безбожником.

Прокопович, син бідного Київського міщанина, після смерті батька, жив з матерью у крайній нужді. Вступивши у Київську Академію, він небавом перейшов своїх товаришів. Приймивши унію, удався с Києва на Литву, у Львів, у Відєнь, Флоренцію и Рим. В Римі вступив в колегіюи св. Атанасія, що завів яна Григорій XIII, пильно заходивсь биля науки, працював у библиотеках, и таким цобитом в самїй столицї катєлицького свїта збирив матерьяли, щоб віттак виступити ворожо проти папизмови. В 1702 році він вернув у Малоросію, и став учителем на Київській Академії. Ту подибався с Петром I. у роках 1706 и 1709, коли сей радувався побїдою Полтавською, проводив Петра на небеспечній виправі у Туреччину 1711 р., и се рішило їго долю. По повороті з виправи, вибрано їго на игумена Києво-Печерської Лаври и ректора Академії, и яко такий нажив собі більшої слави чим їго попередники. У 1726 р. поклякано їго у Петроград и зроблено архїєпископом и вице-президентом Синоду. Він писав драми, елегїї; Ломоносову помїг вступити на университет, заохочував Кантемира, підпомїг видати діло Ардта

„Про правдиве християнство“, випечатано за гра-
ницею и заказано за Елисавети. Идучи за духом
часу, виходили ёго проповіді не ваче політичні
памфлети, а праводавчі пам'ятники або сатира.
Незавдячи старе, він працював для нового и по-
ступовав до своєї мети не оглядаючись. Однак ж
Петре умер, а ёго обвинили за безбожність. Про-
копович умер в 1736 р., віддавши свою бібліотеку
Новгородській Семінарії, а майно усе — на хо-
сенні інституції и заведення (Пенар. Наук. и Лит.
при Петрѣ, I, 389—494; Чтенія 1862, I; 1834, IV).

Київська Академія тривала ще в XVIII. в.,
видаючи з себе що-найкращих людей для нової
Росії, духовних, учених и державних, як: Завадовсь-
кий, Безбородко, Трошинський и другі. Від 1721 р.
підчинено типографію Синодови и звелено: „а дру-
гихъ никакихъ книгъ, ни прежнихъ ни новыхъ, не
объявля объ оныхъ въ духовной коллегіи — въ
тѣхъ монастыряхъ не печатать, и кромѣ того спра-
влять книги съ велико-русскими печатями“, щоб
не було в їх ні-жодної різниці и окремого нарiччя
(Пенар. II, 670). За українську мову брали людей
у Тайну Канцелярію, а підчас Пруської війни
„гоняли солдатъ (малоросійських) въ чохотин и
въ впохондріи за одно своє нарiччє, и что они не
сиоро понимали выговоривать тогдашния прензящ-
ныя реченія: намясь, намядни и предомковъ ихъ,
ужъ и кабыжъ“ (Кониськ. 228, 248 и др.). Указом
в 1817 р. Київську Академію переіменено на Семі-
нарію. Звісно, що при Петрі Могилі польський
язик був виключений з наукових предметів Акаде-
мії; однак ж тепер, коли польський пав став ру-
ським поміщником, явився проєкт завести ёго там
наново. Україна запротестувала проти сѣму (Чтен.
1861, I, ст. 168). Южно-руські учені, заходивши у
Москву, принесли їй просвіту и безпохибно знавне
польської мови. Між сім Москва уступає з своєю
народністю и ополячуєця в висчих верствах; го-
рожане переходять на міщан (польська назва), дво-
рине — на шляхту, опанча міщанецця на контуш и
учитель з дяка на учителя Поляка... У сѣму вже
зовсім не були вимоваті Київські учені и Київська
Академія. Но не зважа на те, московський исто-
рик (Солов'язъ), забувши, що се ополяченне поча-
лось від „смутнаго времени“, відважуєсь казати,
що западно-руські учені принесли до Москви поль-
ський вплив и мову заєстріли подонизмами... (Солов.
Ист. Рос. XIII, 228). Ні, не Київських учених ви-
мувати у сѣму, що висчі верстви ополячись и оні-
мотіли, а самі сі висчі верстви, историків, котрі
так як Солов'язъ заєдно ще лепечуть, що моско-
вський народ могли спасти не Южноруські учені а
міщці: треба було міщців не се (себ-то задля про-

-світи), треба було їхати не у Київ (!?) а у німецькі
держави (Сол. Ист. Рос. XIII, 229).

Ось таку долю мала Київська Академія. Вона
була душею краю — стояла на сторожи Україн-
ської мови. Дарма Буслав, у своїй Христоматії,
книжці, що має служити за учебник, заєдно називає
Южно-Руську мову с того часу Польско-Ру-
ською — дарма и Солов'язъ пише ось такі неисто-
ричні речі: „у западно-руських людей не було
своєї книжної мови: вони писали або так званою
Церковно-Слов'янською, або латинською, або поль-
ською; література Польська дала їм багато мате-
риалу.“ (Сол. Ист. Рос. XIII, 228). Правда, у Южно-
Руській мові є багато Польських слів, однак ж на-
звати її Польско-Руською, не тямючи її исторії, —
се такий ж розум, як назвати Московську татар-
сько-руською, задля того лишень, що у її ввійшло
багато татарських слів (Дивн Muchl. Zródło st.).

Ту, у стінах Київської Академії и Київських
Семінарій виростили и виучувались діти останнєго
с козаків и знатніщі з Українського дворянства, з
яких вийшли усі великі люде Южно-Руського на-
роду... Не по правді говорили Поляки, що козаки —
се нічо другого як розбійничя шайка (lotrowstwo),
не по правді писав Самойлов, що Запорозці — се
мимедужі, розбійники, волоцюга, переворотні люде
(Бартенева Рус. Арх. 1867, стр. 1024—25) и нако-
нець самі историкі московські, котрі учать свій
народ, що козаки ніщо друге, як „искатели зипу-
новъ“ (Сол. Ист. Рос. XIII, 49). Таке казати —
се не до вибачіння, се значить не знати исторії
народу. Однак ж цікаво знати, що були навіть
Поляки, котрі краще дивились на народ Укра-
їнський.

Ми позволимо собі навести один суд, що не
відносиця до половини XIX. віку, коли московські
историкі позваляють собі підло обезцещати увесь
народ „искателями зипуновъ“, а до половини XVI.
віку. Звісний геральдик, Папроцький в віршу, на-
печатанім в 1575 році „do Polaków“ говорив:

A nie chceycie rozumieć bym im pochlebował,
Nie dawności w tym Kraju, nie z nimi się chował,
Alem zaraz zrozumiał sprawу ich pocziwе,
Które godne nawieki, a by były żywe...

Chociaż we pstrych suianech oni to nie chodzą,
Ale w sławie snadź droższej niż we złocie brodzą.
Ta o tym cnym narodzie wszędy, zacnie sływie,
Y będzie wiekom wiecznie chociaż Polska zginie.

Се значить: Не думайте що я схлібляю Ру-
синам: я недавно ще між ними, и не з ними вхо-
дувавсь; но я сей час оцінив їх славні діла, що
заслугують на вічну пам'ять у потомства. Не по-

сять вони честрої одежі; вони покриті славою, що дорожча над всякі убори. Слава сього народу розійшлась всюди, и лишниця при ёму на віки вічні хоч би и Польща загинула (П. К. в СПб. Вѣд. 1867)

Поборник християнства, боронець Московського царства від Поляків и Ёримців, козак понерід' всього учився в Семинарії, по найбільшій частині у Київській Академії, и наколи перед сім не був ченцем, то часто опісля ишов в монастир. С Київської Академії вийшли: Богдан Хмельницький, знавший мову грецьку, латинську, польську, татарську, французьку и молдавську, — Тетера, Сомко, Сірко, Самійлович и другі. И так козаци були хронителями науки, пробвіти и навіть поєвіні...

Козацтво розвинуло новий епос историчній, яким не може почванитись ні одно Слов'янське плем'я.

(Конець буде).

Части театральна.

В неділю (16-го пад.) відіграно дві штуки на нашій сцені: „Жертва за жертву“ и „Кум мірошник або сатана в бочці“. Перша, що до основи дуже слабенька (Жінка має, побіч чоловіка, любаса молодого. Сей женихаецця з нею. У хаті гянуть гроші. Краде їх злодій, однакж подозрінне паде на любаса. Сей, щоб не зрадити жінки, признаецця до вини; ёго беруть в тюрму. Там находниця и властивий злодій. Жінка відвідує ув'язненого, жалув за усе, и се порушує серце злодія, що він признаецця до вини.), відзначалась макаронизмами, властивими перекладам п. Моленцького и Стечинського, и не вдоволила ніяк публіки. „Кум мірошник“ звисний уже від часів Бачинського, удався красче, именно через добру игру п. Гембицького, котрий, як видно, студює свої ролі и робить поступ у своїм заводі.

Перед останнім актом відіграла ціла музика полку Келлер, під дирекцію самого капельмайстра, Коломийку, композицію О. Бажанського, сотрудиника при Волоській церкві. Коломийка зложена с пригравки, властивої коломийки и погравки. Автор позбирав народні мотиви коломийкові в наших горах и уложив їх дуже удачно и складно. Коломийка О. Бажанського станула через се далеко висче, чим коломийки Тимольского. Вона не пообтинана так безпощадно композиторськими ножичками, як се звичайно буває у людей, котрі свій талант ставляють висче над народню музу. Ми повитали труд О. Бажанського дуже радо и тіпшимося новою доброю силою на поли нашої музики.

Се лишень нехай нам буде вільно замітити, що пригравка за дуже мистерно уложена. Ми воліли б, щоб була вона більш скуплена, не так дуже разірвана. Тоді завляла б вона природно, те чуття сумовите, що ллєцца тихенько и владко в серці нашого чоловіка. У погравці — там душа вже розгуляна неначе розгойдає море, и там зовсім удачно виразив се автор наглими звертаннями акордів: — Щастя Боже на нову дорогу!

На Четвер (1-го л. Грудня) оповіщено представлення „Наталки Полтавки“. Ся оперетка, оскільки її опереткою звати можна, належить до ті більшости нечисленних наших штук театральних, котрі тільки доброю игрою та добрим співом на нашій сцені якийсь час дєржатись можуть. То ж мусимо признати, що представлення „Наталки Полтавки“ не повелось сього вечора. Игра и спів акторів були переважно неудачні. Тільки п. Моленцька поняли и відіграли свої ролі добре. П-і Моленцька відспівала пісню „Віють вітри“, зарівно як и всі пісні с правдивим чуттям. Відзначаецця п-і Моленцька в подібних ролях наївністю, природністю, хоч не всюди: ще вправними и легкими рухами. Тільки переходи чуття у п-і Моленцької ще дуже різкі, а тим самим и неприродні: сміх и плач, веселість и жаль не мають у п. М. ніякого ступеню вого переходу. Однакж при старанности, з якою прикладаецця п-і М. до своїх ролей, можна надіятись, що и ті хиби с часом усунуцца. — П. Моленцький віддав ролю Возного вірно, хоч ще не всюди без пересади.

За те ж п. Гембицький спаріякував зовсім Виборного. Виборний вправді веселий собі та гуржорний чоловіка, так не помедлянт та и не плянція. Не годяцца такому вже й пристаркватому Виборному витнати по дорозі дитиначі гопіки, не запиваюцца у нас так безпам'ятно свати, да ще й на заручинах, — не пристєїть акторові всувати в свої ролі недотепні речі свої композиції, а тим менше ображати публіку зовсім неестетичними „вибриками“! Веселість и необузданий сміх, що викликає п. Гембицький на галерії, ніяк не можуть бути для ёго поруною доброї игри. Се свідчить тільки о низькім естетичнім образованні нашої галерійної публіки; а задача народної сцени, а тим самим и справдешнього артиста — се вироблення справдешнього естетичного смаку у публіки. Спів п. Г. зовсім неудалсь; — вони зразили слухачів. Нема в ёго голосу, а відай и слуху музикального. То ж и вразив всім звисний терцет: „Де згода в семействі“ публіку своєю несподіваною дикостю и безгармонійністю до живото! — П. Стечинському не пощастилась роля Петра; як звичайно

всі ролі любовників. Не ма в ёму змоги віддати внутрішнє чуття відповідними рухами, та відповідним голосом. Рухи в ёго несмілі, тяжкі, не відповідні. Голос в ёго слабкий. Тільки старанною працею и пильним студійованнем може п. С. набути с часом артистичнї вправи.

Про других акторів годї що ї згадувати! Па Романович грає и співає без життя, м'яво и апатично. Схарактеризувалась невідповідно. Терпилиха вдова вже не молода, як сама співає: „По старостї моїй живу через силу.“ Та до того не вбіраючи та и не сидять наші мужички в будень в рвантухах! П. Вітошинський пописувавсь тільки люлечкою та діравим ліктем! — Жаль нам, що по при всїй нашій заглядности для молодой трупи не можемо користнішого суду про се представлення видати, але ж жаль нам и те, що не видимо у акторів ні старанности ні поступу. Сподіємось, що и. Дирекция розділить на будуче ролі між відповідніци сили.

Про Однодневниці

подав И. Верхратський.

По пад ріками, озерами и ставами мож бачити в літі вечером численні рої комах, до комарів подібних, котрі, перебувши с кілька годян над водою, падають у її и гинуть. Суть то так звані однодневниці (*Ephemera*, *Eintagsfliegen*). Так именують их від того, що вони, виключувшись с кукол, живуть яко совершенно виобразовані комахи дуже коротко, часто ледве кілька годин. Від комарів одмічаюцца на першій погляд довгими щетинками на кінци кадовба и чотирма ніжними, сіткватими крильцями, с котрих задні значно менчі від передніх.

Житте тих комах с дуже уваги гідне. На весну виклюваюцца з яець торічних ще хробаковатї лярви, котрі пробувають в воді 2—3 літ, живлячись дрібніцими водяними животинцями. У тих лярв на задї три щетинки мов хвостики, а по боках кадовба, на кождїй обрुцї, пара зявних листочків, котрими віддихають. Перелізнавшись кілька разів переходить в стан кулки. Кулки ріжняцца від лярв лише похвами крил, в прочім порушають и живляцца, подібно як лярви. Під час, коли мають розвинутиса, опусцають глей и пісок, а котрїм крилися и виривають на поверхню води. Тут пукає тісна заслона кулки, и виходить ніжна, крильцями виридоблена комаха, котра — річ дуже уваги гідна — еще раз ліницца, а відтак возносяцца в

воздухи, щоби тішитиса новми и веселим, хоч правда недовгим життєм. Коли останній раз ліницца, зволикають шкїрку дуже правильно, причім и с крил звергають болону; тому то и подобають сі порожні ліновница (*Bälge*) на справдешні животини так, що легко мож помилитиса.

Вправді майже через ціле літо видко однодневниці; однако ж именно в певних днях являюцца вони дуже численно и виривають собою, мов блинцем, береги и луги прибережні. Паруюцца літаючи в воздуху. Самчики падають по сполованню (*copulatio*) майже сейчас неживі; самочки же несуть яйця у воду, по чім таюж скоро згибають. Однодневниці ріано як их кулки и лярви суть многим животинцям, а именно рибам доброю поживою. В декотрих околицях, на пр. над долиниим Дунаєм, проявляюцца сі комахи такими тьмами, що їх забирають на вози, а відтак розкидують по поли замість гною, аба годують ними безрогіа. По над Лябою принаджують их ватрою на узберіжжю ріки розложеною, відтак збирають и продають на торгах на поживліне для птиц.

И у нас проявляюцца в декотрих сторонах однодневниці дуже густо. И так Водоцвіт Довгохвіст (*Palingenia Condicauda*) літає майже щогід в половині червця великими роями, над Стрважем коло Конюшок. Другий рід однодневниці, так звана Побіль (*Ephemera albireppis*), проявилася дуже численно в перших днях серпня 1868 р. над Серетом (притокою Дністра) в Білчи, в давнійшій околі Заліщицькім. До 12. серпня, майже кожного вечера, цокаувалася при заходї сонця. Як уже добре вечеріло, видавалося, немаче б густий туман заляг вздовж цілої ріки, як далеко лише мож було добачати. Літали низько над водою верствами, в декотрих місцях 10—12 стїп товстими. Их численне скупляння не дасцца ні с чим зрівняти, бо и найгустїший рїй пчїл може дати лиш слабе виображенне. Поодинокї примірники увцалася трохи дальше від головного роя и подобали на платочки снігу падаючого. Збиваючись до купи дуже много з них падало в ріку и гбло, білою, на цаль грубою верствою, вкриваючи поверхню води. Дивлячись на сей пливучий двинтєр звїраток, що еще перед хвилею обявляли тільки життя товариського, мимо волї насувалася мысль о марности земської суети. Тамошній народ зове тую однодневницю „літаючий жир“ або коротко „жир“. — Рибакї раді тїй прояві, бо кажуть „як жир нападає в воду, то добре рибу ловити; риба до того иде“. Побіль проявилася численно також и ві Львові 22. липця 1865 р. Застелила вона собою мов инем просторонь кількох сажнів квадратових на площї св. Духа. Ви-

дниця, що вітер завів рій, літаючий над Под-
твою, на вгадану площу, а так погибли небожата
на невластивім собі місци. Несвідомі річи дивилися
лично на те зъявище, беручи сі комахи за рід са-
франи и ворожачи голод и війну.

Примітнити належить, що однодневниці не
проявляюця рік-річно рівно численио. И так р.
1869 Побіль літала в Більчи далеко рідшими ро-
лами, як минувшого літа 1868.

В І С Т І.

— Від якогось часу появляюця так у польских, як
и німецьких часописях ріжні, найчудніщі толки про сторо-
ництво народоців и ёго ж бажання на будуче. Почавши від
„Kraj-у“, котрий бачить партню народоців так нечисленну,
що її аж шукати потрібно, розводяця „Dziennik Lwowski“,
„Polski“, „Rozpafński“ и „Gazeta Narodowa“ майже щоденно
над нами и над сторонництвом наших москалѣннів, навіть
у передніх своїх статтях. Бувають дні, ми ідемо у їх очах
горю, всьмо по їх гадці одними правими и природними
заступниками народу руського, однак ж буває и так, що
декотрі з сих органів беруть „Слово“ за репрезентанта
всєї руської Галичини. Всі ті толки не мішали б нас ні на
крихту, яко толки суб'єктивні, и ми не звертали б на них
уваги, наколи б деякі органи не посунули свою сміливість
так далеко, що виступають в імени нашим и підсувають
нам ріжні гадки и жадання на будуче. Німецькі письма,
именно „Prowse“ и „Wandeger“ дістають навіть донісі будьто
с табору народоців, в котрих можемо подібати хоч би
такє, що сі на тайних засіданнях (одно таке мало підбу-
тись 22-го с. м.) урядили цопирати кандидатуру Дра Ко-
стика на митрополю Львівську а Дра Ювчинського на
владцтво Перемиське. Вазір таких фабрикатів є нам ясний.
Австрійському рлду подобавця в теперішній хвилі більш
сторонництво народоців, чим москалѣннів. Про перших
ходять слава що вони суть лояльними, про других, що
грають до Москви. Яким одже сторонником треба
объявитись кандидатури на митрополю? Очевидно, що
народовим; тай нуте ліпи до Dziennik-а Rozpafnsk-ого або
Wandeger-а допись, що народоці оставили сих та тих за
своїх кандидатів на опороженні владичі престолі. Ми му-
симо объявити, що ми в сій справі хоч не рівнодушні, од-
нак ми у перш, прміж кльром всьчим, не находимо людей
щиро приклонних розвови нашої народяї справи, по друге,
ми пересвідчилися, що владичі наші ставляють звичайно
свої личні иятереси на перед, а по третє, що ті ж владичі
не годні зупинити нас на дорозі просвіти народяї, на ко-
тру вступили ми, и котру уважаємо за таку, що завесе нас
певно до нашої мети. Чи ще 10 або 20 літ будуть виходили
від наших октроєваних заступників такі раболіпні меморанд,
які передавано до сіх пор на руки министерства, те нам
до якогось часу буде байдужним. С причия браку народ-
яїго Українсько-руського органу політїяїго ми мусимо на
тепер мовчати, хоч сподіємось, що мужі такі, як совітник
Ю. Лавровський небавом постараюця и о такий. „Prowse“
вгадує за щось подібного, и ми радо витаємо навіть сю
поголоску; тільки ж помилуюця вона грубо, що на редак-

тора сїі часописи прихаги має п. Климович аж з України.
П. Климович є між нами, и ми бажали б, щоб він обяв
вгадану редакцію. Ніхо бо и не заперечить ёму великого
таланту до дивьякарства політїяїго, и сподіємось, що
наша публіка піддержить ёго труд дуже охочо. Тоді, зда-
вця нач, могло б сторонництво народоціє обявити лєво
свої гадки перед світом, ёго не підозрівали б люде лихї-
волї о Бог зна вже що, и ми б ге потребували чьтати
по німецьких письмах, хоч таке курьозум, що сторонництво
народне прикладає всїх своїх сил, щоб крилошанина Мали-
новського (!) висадити на престїа митрополїчїй.

— Комисія для уложення учебників руських рішила
на своїм першїм засіданню, щоб занести слїдуючі зміни в
правописи, уживанїй до тепер в читавках для шкіл низчих:

- 1) Уживати предложники с и з після правих фонетичних.
- 2) Писати: він, она, оно.
- 3) Писати: від а не от (предлож.)
- 4) Кінчити praeteritum на е (чїтан).
- 5) Писати: воєк, стоєб.
- 6) Кінчити третє лице один. и мнєж. числа у дієсловах
на ь (ходить, роблять).
- 7) Вступити ь буквою ь (м'єд).
- 8) Задержати корінне ь.
- 9) Задержати: ь.
- 10) Задержати: ь.
- 11) Викинути букву з (вєло) и г.
- 12) Кінчити приложники у множественному числу на ь.
- 13) Робити ріжницю поміж е и є.
- 14) Писати: краф, ковалф, вежф.
- 15) Писати всф.
- 16) Уживати прилїкє перед стїсненним о (б). на пр. вбєцє
вбкно.
- 17) Уживати ь по ж, ч, ш, щ; и. пр. ходишь вузь.
- 18) Задержати ь.

Дальші зміни уложаяця на будучїм засіданню, а покє
що, уважаючи се діло важним для розвою нашої мови и
правописи, подаємо ш. нашим читателям сі зміни під обь-
єктивну критику наукову, и отвїраємо для дискусиї над
ними колюми нашого письма.

ВІД РЕДАКЦІИ.

III. предплатників, у котрих до сіх пор
залягає предплата на наше письмо, просимо,
щоб зволіли її скоро присилати. З грядучим
роком думаємо побіч „Правди“ продовжати
ропочату Кс. Климовичем „Руську Читаль-
ню.“ В тїй цілі приготовляємо до друку
трагедію у 5 діях Осипа Ф. Фрича „Иван
Мазєпа.“

Головні помічаники при редакції: В. Старський. М. Косак, Др В. Лугаковский, Ом. Партицький, Др. К. Сушковий

Властитель и одвічающий Редактор Наталь Вахнянин.

З друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го кожного місяця.

Предлаша емкошсть:

На „Правду з Додатком: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 3 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

иисьмо наукове и лштерашурне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 50 кр.; — по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 70 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Рекламіці, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧІНА.

Картіни з волинської України,

Ивана Нечуя.

(Річ дальша.)

XII.

Вже стада на дворі осінь. Одного дня Лемішківський дужо здивувався, побачивши в вікно якусь здорову жидівську балагулу, котра підїзджала під ганок. З балагули вилізла одна товста пані, а за нею вилізла друга ще товща, чіпляючись ногами й руками за полудрабки, як черепаха. Обідві вони були повбірані в чорну одіжу, позапінані чорними хустками. В руках у їх тилипались чернечі чотки. Жид подавав їм з воза якісь скриньки, скриньки, та торбінки.

„Що воно за невіра!“ думав Якїм. „Чи не черниці приїхали просїти на монастир?... Збсю!“ гукував він до жінки, глянь лиш, які опудала лізуть до нас у хату. Чи не черниці які, або странниці?“

Збся вже хотїла взяти двєри на клімку, але глянула в вікно и пізнала сестер своїх, Люціну й Рўзю. Швидко в хату поввіходили сестри и привітались до Збсі и Якїма. Обідві були вже не молоді та гладкі, як годовані. Збся кинулась до їх на шию. Недавно перед тим вони писали до Збсі, що мають у Києві невелику службу в клішницях, а Збся просїла їх до себе в гості и обіцялась знайти їм службу у сусідніх Поляків-поміщників. Вони найняли балагулу и повбірались богомблами, щоб по дорозі заїзджати на ніч до сільських священників, де їх витали по патрїархальному, давали їсти й пити, клали спати на перїнах, и коням достачали в волю сїна й вівса.

„Ах, яка я рада, що ви оце приїхали на зиму!“ говорила Збся. „Як ми весело будемо жити з нашою мїлою Теодбзею, з вами, з Середїнськими и всіми нашими новими сусідями!“

„Та як же ти Збсю, розжилася, розбагатила!“ промовила Люціна, оглядаючи хаті: які килими,

дзеркалі, мєбїль! Це лўчше, як було колись у тєстї Лемішки.

Збся щось шепнўла на вўхо сєстрам; вони осмїхнўлись. А Якїм стояв, як пришиблений зза угла мїшкбм. Він дивився, як рбдички знбсили свої скриньки, свої завинїнна, свої торбїнки, и в душі єго хололо. Сєстри займали собі кїмнату, прибївали, прибїрали, ставили рєчі, навить не питаючись у єго. Швидко вони зовсім уместїлись у єго в госпбді, и почали жити, хоч и на завше.

„Отче Микїто, голубчику, батечку! порадьте, що мїні робїти?“ жалївся Якїм отцю Микїтї.

„Приїхали сєстри моєї жїнки з Києва, товстї, гладкі, як годовані лєхи, звили гнїздб в моєї хатї, обїдають, обдирають менє. Дєсь знать жили в багатїх панїв, попривикали до роскопї. Сливє через день слўги носять вбду, грїють їм кушїль, тїльки те й рбблять, що тўпцяють коло їх. А вони сидять собі, нїчого не рбблять; оцє вїкушаюцця в ваннї, та знов на лїжку, пьють чай, лєжачи в постєлі. В мєне сїмбїя. Вони мїні швидко вўха обїдять.“

„А ти не знавш, що робїти? вїзьми доброго кїя та й повїгонь с хатї.“

„Як же воно так? Бўде не уштїво, не до ладў.“

„А вўхи обїдати — уштїво?“ спитав отєць Микїта.

„Ой не посмїю! Єй Ббгу не посмїю! Я й жїнцї не смїю слбва сказати.“

„Бо ти така и справді Лемїшка!“

Якїм зберався сказати про те Збсі, та все в єго язїк не повертався; все одкладав на другий день.

А Збся и справді не скучала зїмою, в товариствї двох сєстер, да Теодбзі, та Середїнського та кїлькбх лїсих кавалєрїв, котрі вїадїлись и бували трохи не кожного вєчора в кумпанїї, яка їм приходилася як раз по душі.

Кбжного довгого зїмнєго вєчора ставився серед хатї довгий стїл, коло котрого пїла чай уся громада. Потїм Збся, як хазїйка, сїдала край одного кїнця столї в великому, спокїйному фотєлї.

По правій руці коло неї сиділа Теодозя, по лівому боці — сестри й дочка. Вони робили більше панську роботу мало потрібну в хазайстві; плели з шток скатерті, явись дружалця з гарусу під лихтарі, явсь кисети на тютюн. Читали дуже рідко. Часом Рўзя або Теодозя гóлосно читала який-небудь поганенький роман. За теж вони лепетали без перестану, без упину.

Середінський бував на таких вечорах трохи не кожного дня. Тоді Теодозя давала йому місце по правій руці в Зосі. А як приїжджали лісі кавалери, то приміщувались коло трьох панив. Якимові не було місця коло того столá. Про його ніхто й вухом не вів, и він сам починав сторонитись од їх усіх и од своєї жінки.

„Роска́зуйте, мої кохані,“ просила Зося „де хто бував, де що чував! Ви бачили багато світу, багато людей, з вами трыплялися всікі пригоди. Роска́зуйте, а ми послухавмо.“

И починали сестри и Теодозя роска́зувати про свої всікі пригоди, мішаючи правду з неправдою, а більш того, що видумували незвичайні неблиці, с тим самохвальством, з тою брехнею без соромá, с тими похвалами всьму Польському, Польщі, Варшаві, своїм Польським великим панам, які зразу можна примітити в дрібній, Польській шляхті на Україні, де вона не стратила свого давнього аристократичного гонору, и притєнсі.

Ясь любів слухати ті оповідання, а лісі паничі ще й самі видумували незвичайні брєхні и ставили себе непременно героями в оповіданнях добутих в своїй фантазі.

„От як була я на Литві,“ починала Люціна, „та жила в одного грабі за оконьку в його дворці; а грабця був дуже багатий! куди ж до його цему кам'яньському! Тут и князі якісь не такі. А дворець його то чи повірите, так и сьїв щирим золотом. А кругом дворця був парк на кілька миль, и до самого дворця од воріт була алея... Що то за алея! Ах мій Боже! Подумайте ви тільки собі, що по обидва боки росли здорові, прездорові кипариси! а од кипарису до самого верхка другого кипарису висіли гірлянди з ліян якіхсь Африканських, чи Американських, а на тих ліянах висіли китицями квіткї, як здорові тарілки, півні, пахучі, як трюнди, и ті квіткї були рожеві, а далі, жовті, а потім білі, сині и всікі, всікі. Ах мій Боже! ви не повірите, що було пахощів на весь парк, на весь парк!“

„Е! що то сад!“ перебивала Теодозя. „От як була я в одного князя в Варшаві! та у його одна оранжерєя на кілька верст! Було зимою гуляємо,

ніби в Індії, або в Бразилії! Там ананасів цілі городи! там всікі дорогі овоцї, квіткї! Я була в його за компаньонку коло його дочкї. А дочка в його була одним — одна, хороша, як ягель!“

„Та що то за оранжерєї,“ починав один лісний кавалєр. „Як був я на Підляссі, то в мого сусїда були такі оранжерєї, як гаї! Чи повірите, що єй же Богу! було підемо гуляти, та й заблудимо! Єй Богу, це траплялося не раз! И раз, увіть собі такє диво! Садовник забув зачинїти дєрї, и в оранжерєї набігли з сусїдного бору дикі кабані. Ми за рушницї, та на охоту! Пустїли собак меж вазони, погнали кабанів, а я став на дєрєх. Кабан міні під ноги, я на кабанá скїць! та за вуха! Кабан поніс, а я правдю ним до дому, та премо в хату! Так и вїхав на кабані!.... Якого дїва не бував в Польщі!“

„И балї там бували?“ питала його дочка Лємшківського.

„Ого! го! Які там балї, які там балї! Тільки в Парїжі бувають такі! Після Парїжа — зараз Варшава! То міні говорив не один турїст.“

„Ах! які балї, які балї були в мого князя!“ обїзвãлась Теодозя. „Старий князь скучав ужє на старість и любів тишити свою дочку сюрпрїзами. Раз серед дня приходить князь до нас, а нас було з князівною дванаїцять панив. То були її приятелькї и компаньонкї, як и я. Він, ні с єго ні с того, звелїв нам одягатись за митїчних богїнь! До вечора вже й убрання було готове! Дочка одяглась Юноною, надїла золотий вїнець, накінула червону порфиру а я.....“

„А ви убїрались за Венєру?“ перебив її один лісний кавалєр, котрий все дражнївся з нею.

„А я... так ... за Венєру...“

„Я бо замїчаю, що ви родїлись з водяної пїни. Та вам би й жити на водї.“

Лїсний панич зареготãвся а за ним и всі за-сміялись.

„Ви тільки перебивãте міні,“ гомонїла на його Теодозя. „От одяглись ми за богїнь и гуляємо по салї. А та саля була два етажї, вся в золотї. По бокáх було двое хорів заставлєних квіткями, а звїдїль загреміло два оркєстри музик. Колї це рошчиняюцця дєрї, и входять кавалєри, деякі масковані, а деякі без масок.... и почãвся превесєлий бал! И так було тишимось сливє кожного божого дня. Ах! що то за життя було! То був рай, а не життя. Які там кавалєри бували!“

„Бували и з такими лїсинами, як у мене?“ питãв її старий лісний панич, показуючи рукою на свою лїсу, як облзаний макогін, гóлову.

Знов усі сміялись, а Теодозя сердмалось.

„А чи вбірїлись там ви и за підземних богїнь, чи тільки за — Олімпійських?“ дражнив її знов лїсній панїч.

Потім починалася розмова про собак, про влови, та наймилиця розмова для кожного Поляна. Росказували незвичайні історії з незвичайними собаками. Середїнський росказував, як у єго був такий зде-рвовий собака, що сам одїн ийшов на ведмедя и душив єго, як нїтка — ийшу. Так він за північ тішився в тїм товаристві.

А тим часом, як Середїнський тішився далєко за північ, Ганя сиділа дома и дожидала єго. Вона не втратила надії прихилїти до себе єго серце. Їй здавалося, що Зося закрутила єму голову тільки своїм кокетством, налязливою красою, танцями, хоч уже догадувалася, що Ясь бачив у Зосі взоровзїр жінки и жєнщини потрібний єму в тепєрішнім стані, що несподіване щастя, багачтво закрутило єму голову, підняло в єго панські инстинкти.

Була раз північ. Все полягло одпочивати в домі Середїнських; одну Ганю не брав сон; вона все ждала свого чоловіка. Вона знала, куди він їздить, и для чоґо. Уже на селі просївали другі півні, а її око навіть не задрімало. Вона все сиділа на фотєлі коло невеличкого ліжка, де спав її син, а думи одна другої темніша плелїсь у її в голові. Вона встала, пішла до пекарні, обдивїла усє хазїйство. Там нянькі и горничні спали так міцно, як побїті. Ганю взяла задрїсть; вона позавидувала своїм слугам, що спали так нетревожно. Вернулаь вона и знов сіла коло сїна, придивляючись до єго личка. Дитя було похоже на батька; єго губки вже складались як у Яся, брови рівні темніли, чорний волос збивався в густі мучері. Дитя сміялося кріз сон и так нагадао їй Яся давнїєго, того Яся, котрий з нею жив щасливо в Нестеринцях, неначе вона бачила єго тоді, як він упєрше прийшов до їх у гості, як літними вечорами сидів з нею в саду під грушами, а місяць лив тїхе проміння на єго ніжне, мїле, по дитячий молодє лице. Заснували сумні думи в її голові; вона одвела очі од дитини, щоб не так дуже болїло серце...

На дворі вже стояла зима. Опівночі схопилася на дворі завирюха. Книжий сад шумів під самими вікнами ганиної спочивальні, як сосновий бір. Близьке дєрево коло вікон свистало, пицало, а далєко було чути однє завивання вітру, однє густє гудіння, неначе якийсь велитень-звїрь рикав безперєстану. Вітер свистів поїд хатою, залїплював вікна снігом, пороцїв крупами в шибкі, крутився вїхрами, то наближаючись до вікон, то заміраючи

дєсь на полі. Гані здавалося, що Ясь саме тепєр вертаєцца до дому, що він збївся з дорόга, що заметїль зашєла иляхї, а він блукає по степу, мєрзнє.

„Господи! поверни ж єго до дому живого и здорового!“ И Ганя ставала на колїна перед образами, знимала рўки до Бога и молилася за чоловіка. А на сусїднєму полі починала вїти и скїглїти тїчка голодних вовків. Їх дїкї, страшні голєсї зливалися в однє анорд з гудінням лїса, з свистїнням завирюхи, переплїталися однє з другим незвичайно чудними пївєнами, од котόрих вставало б на голові волосся навіть тоді, як хто сидїв би в теплїй хатї. Собакя, зачувши ворога, завили на подвіррі, під самими вікнами, кїнулися в однє місце всї разом, неначе велї котό за полі.... Ще гарячіша стала Ганина молитва, ще сумніше стало в тїхих світлицях.

Затїх звїр на полі, замовкли собаки. Ганя знов сіла коло свого сїна. А сон знов одбїг далєко од її очей и ходив дєсь далєко по хатах, де жили щасливіші людє. Світло горїло в світлицях, в прихόжїй, в її спочивальні коло образів.

Ганя встала и перейшла світлиці по дорогόму кїлімі. В дорόгах дзеркалах заворунїлася її постать вся в чорному. Вона пройшла поїд самими дєзеркалом и ненарόком обернула очі на скло. Там вона побачила себе всю до самого долу и од великого жаху аж одскόчила назад.

„Чи це я, чи тїнь мерцїя, що блукає в цих багатих, позолочених світлицях?“ думала Ганя, а сама тряслася, неначе їй уявилася маря.

Смїлівише відступїла вона до дзеркала в котрє не дивїлася уже давно од великого гόря. В нирόких золотїх рїмах стояла блїда, як смерть жєвїяцїна. На її лиці рум'янця не було и слїду, цїпки позападали, нїс загострївся, губи були блїді. На її тїлі сухим и тонким опадала фалдами чорна сунїя, котра попереду була тїсна на її повнім стані.

Ганя шильнїше придивїлася на себе и знов затрусїлася усїм недужим тїлом. Вона незмогла довше дивїтись на себе, почувши над собою повїв крила смєрти и лєдві доїшла до близчого фотєли, сіла и закрїла лицє руками. А під долонями все бачила вона те страшнє, худє лице, з запалими щоками, з блїдими губами.

Її серце щемїло, душа болїла. Вона знала, що вже не верне любовї до себе, як не воскресне мрець. Вона вже и не думала нічоґо, не знала нічоґо, не бачила нічоґо. Їй здавалося, що вона впала в глибόку, прудку воду; вода її несє, кїтить, залїває, а вона стратила всю мїць, оддалася на волю, на погїбїль.

Перещеміло її серце, полилась печаль тихіше. С під долонь вона неначе разом глянула на нестеринський яр, де вона була так щаслива, так без кінця, без межі щаслива! глянула на бідну економіську хату, обставляну бідною мебілью. Перед нею ніби розстиливає зелений яр, як от розстиляють квітні килими, а в яру бачила вона колодязі з високими журавлями, кринички-жолобки, з високою осікою навкруги. На горі стояли клуні, стійки. Далі під шпилем, оброслим густим гаєм, блищав ставочок... а там знов ярі розстелялись перед її думою, наче розгортують скатерть перед очима. Фантазія з недужною силою, незвичайно ясно і виразно показувала їй кожне деревце, кожний кущ калини і ліщини в тих ярах, ті лози над ставочком, де вона ходила з Ясем щаслива в парі, ті листки широкого латаття по воді, ті високі коноплі, що росли понад ставком, ту криничку, де вона пила воду, припавши колінами на траву, а лицем до води. Як живе вона бачила своє лице в криниці, свіже, як калина; на голові персидська хуста, — біла із червоними квітками; а Ясь ходить і шукає лопухового лістя, щоб зачерпнути води...

Ганя встала; мари придали їй сили. Вона вернула через розкішні світлиці, де блищало золото, срібло, канделябри, дзеркала, килими з квітками. Смутними очима обвела вона світлиці, неначе прокидаючись од сна. І стало їй те багатство протівне; воно давило їй душу, як давить земля мерцеві груди.

„Ох ти розкіш, ти моя нещастя! ти згубила і мене, і Яся і мою любов, і мою жизнь! Чи я ж просила в Бога того багатства? Чи я ж просила, в тебе, Боже, золота та срібла? А ти, Боже! залів душу мого чоловіка багатством, панством, засліпив йому очі Польською пихою; ти одняв у мене і його любов, і його самого. А я так не багачко бажала! моя молитва була така помірна! я тільки хотіла жити без нужди, без горя, без сліз.“

І стала їй гідкою та розкіш, що цвіла кругом неї. А вітер все гув жалібно, то піднімаючи голос, то затихаючи; а сніг лінив у шибки, набивався китяхами, блищав через скло, як дороге каміння. І Ганя знов згадала, що її муж тишиця коло чужої жінки, коло сестер її; згадала, що там сміх, та жарти, та веселість; згадала Зосю, горду, пащивувату, хитру, в'юнку, як гадина, і красиву як гадина, свіжу, повну, аж гладку; згадала, що Ясь може тепер сидить поруч із нею і надаря її тим щастям, яке колись вона пила. Печаль бурхнула їй у груди, здавила, зашпигала по всіх грудях; запекла полум'ям їй голову.

„Ой Боже мій! Як я терплю! як я му́чусь! Або дай міні смерть, або прихили ёго душу знов до мене.“

И не було кому їй жалітись; і ні с ким було їй плакати. Батьки не приїжджали до неї, а до їх не пускав чоловік.

Одчинила Ганя комоду. Вона шукала перстня, котрим обручалась із Ясем. Наділа вона ёго перстень; він упав на палець і бігав по тонкому сухому пальцеві. Ганя спустила руку на стіл, перстень так і покотився по м'мару і спав на паркет. Ганя взяла свічку і почала шукати під столом; під стільцями. Перстня не було. Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина меж дошками. Перстень закотівсь туди і зник у ві сні. Ганя придивлялась, присвічувала, доставала ножом, перстня не було. Страх узяв Ганю. Вона стояла і не знала що робити. „Не дурно пропав перстень,“ була в неї думка; „не буде кінця моему горю!“

Засовуючи комоду, вона побачила, що не було половини срібних ложок, ножів, ложочок до чаю. Стрілою полетіла вона до пекарні і почала питати в наймички, розбудивши її зі сну. Собна наймичка одказала, що пан забрав і повіз з собою в Тхорівку. Ганя і руки опустіла.

„Так он куди переходить наше добро! Тим-то він тепер не дає міні до схованки грошей!“ думала Ганя і в душі їй не було сумніння, що се її чоловік купує Зосі килими, мебіль, купує одіжу...

„Гуді ж тепер лютий вітре!“ закипіло в неї на думці; „замети ёму дорогу, і самий ёго слід! Реві завірюхо, засип ёго снігом, засип ту погану оселю, де він бенкетує, де він тепер кохавця з інчою!“

Коли це надворі загуркотіло. Ганя вхопіла свічку і полетіла стрічати чоловіка.

(Дальше буде).

НА ЗЕЛЕНІЙ МЛАКОВИНІ.

На зеленій млаковині
Рокита ряхтять,
В убогого ледівника
Дівчина ся кпить.
А він пішов тай висватав
На вірки її,
Вна на вірки віддалася —
Весілля в двої.
П'ють у него, п'ють у неї,
Пропій уже п'ють,
Пишний кресак в раятшочком
Дуваем пливуть.

На другий день в поховали.
 Весільнов отця частували,
 Весільнов брацтво и дяків,
 А гарний дружба приобрів
 Таки не тої смеречини
 Що деревце то й домовину,
 А скрипка „вічна“ завів.

Федькович.

МАЛОРОССИЯ (южна Русь) и ИСТОРИЯ її ЛІТЕРАТУРИ
ПОЧАВШИ ВІД XI. ДО XVIII. ВІКУ.

И. Прижова 1869.

(Конець)

Ж

Українська дума з своєю розмаїтною, вільною мірою віршів, часом переходячою в ліру, починається словом про полк Игоревий. Думи по більшій часті сучасні з самою подією (Куліш, Зап. I, 179). Їх складали кобзарі, що співали пригрававши обома руками на многострунній бандурі. З далеких часів битв с Татарами дійшла до нас дума про смерть козака бандуриста. Козак вийшов з битви поранений, стратив шаблю и коня и, дожидаючи смерти, сидить на могилі и прощається з своєю бандурсю. Дума починається чудним росписом поля битви.

„Ой на татарських полях,
 На козацьких полях,
 Не вовки-сіроманці ивляють — проквляють,
 Не орли-чорнокрильці вкочуть и під неба-
 сами літають:

То сидить козак старесенький,
 Як голубонько сивесенький,
 У кобзу грає — виграває,
 Голосно співає.“

И свою бандуру, сопутницю свою милу, він лишає серед степу на могилі, — нехай буйний вітер, степом гуляючи, струни її порушає:

„Кобзо ж моя, дружино вірна,
 Бандуро моя малёваная!
 Де ж мині тебе діти?
 А чи у чистому степу спалити?
 И попільець по вітру пустити?
 А чи на могилі положити?
 Нехай буйний вітер по степах пролітає,
 Струни твої зачіпає,
 Смутнесенько, жалібненько грає — виграває...
 (Куліш, Зап. I, 185).

Думи и пісні складають також и самі дієві лиця кровавої трагедії (Кул. Зап. I, 193). Так приписує розказ народній Хмельницькому пісню про бідну Україну в образі плачучої чайки:

Ой біда, біда
 Чайці небозі,
 Що вивела діток
 При битій дорозі.

(Макс. Пісни. 1827, 12, 214).

Козакови Климовському, жившому коло 1724 р., приписують пісню: „Іхав козак за Дунай“ (ibid. 83, 216).

Козацькі думи, починаючи битвами с Татарами и зінчаючи на битвах с Поляками, идуть через цілу историю Южноі Руси, від князів, воеводів, аж до початку минушого віку, и становлять таким світом непрорвану, чудну, поетичну літопись України. Є думи, що доходять до 400 віршів, и коли зганемо, що окрім громадне виданих в світ, є ще багато дум, або забутих народом, або невиданих, — то поетична творчість Южноі Руси здивує кожного. Які би безсмертні утвори могли постати в Українській літературі, наколи б вона перейшла с природного свого стану в штучний, як Шекспир з уличного, народного актора на Шекспира поета! Дорогоцінні пам'ятники Української музи не усі ще видані, ба и сі, що видані, роскинені и не зібрані в одну цілість. Вижидаємо се виданне з Галичини и радо даємо їй на се потрібні материяли. Думи, зложені на Україні, перейшли у Галичину, у Угорщину, а в останніх десятилітках нашого віку стали вони звісними и на північнім сході. Користуючись мотивами Українських дум и пісень, знатний композитор А. Н. Сіров пише вже цілу оперу на Українській мові на тлі „Гайдамаків“ великого Т. Г. Шевченка.

У XIII віку Київ розворушив Батий, и від того часу постають думи и пісні про Татарів. Се думи невольничі (Макс. Пісни 1849, 10), думи про Татарів и Турків (Бяец. От. Зап. т. XV, пісня XI—XVII), про козацькі могили, засіяні на Україні — про Савур-могили (Макс. 1849, 15; Кул. Зап. I, 14), про могилу трьох братів (Кул. I, 17), про освободженне Християн з неволі, — про те, як

... тая козацькая слава
 Що по всьому світу дивом стала,
 Що по всьому світу степом розляглась — про-
 стяглась,
 Да по всьому світу луговим гоміном роздалась,
 Туреччині да Татарщині добрим лихом знати
 далась . . . .

С 1493 року дійшла до нас пісня про Малого Гарю, с. в. Менгли-Гаря, що опустошив Україну (Метл. 373), с 1534 обломок пісні про Венжика Хмельницького (ibid. 374; Макс. 1834, 82) и ціла поема в 400 віршах про Самійла Кущку, що бився с Турками на Чорному морю и помер у Турецькому

полону (Макс. 1849, 31). Співає пісня про Дашковича, одного с перших козацьких проводирів (Макс. 1834, 2), оплакує проводира козаків, руського князя Дмитра Вишневецького, в 1574 р. замученого Турками (Євц. От. Зап. т: XV, п. I), и прославляє ёго під народнім именем Байди (Макс. 1859, 4; Голов. I, 1; Макс. 1834, 106; Павлі, I, 130). В 1574 році знову оплакує славу днів своїх, Івана Свирговського, замученого також Турками (Морд. 181; Макс. 1834, 71); в 1575 році співає про Богданка, першого Запорозького Гетьмана, що перший установив генеральну Козацьку Старшину (Макс. 1834 47); в 1575—77 р. ховає Безродного, курінного отамана при Богданку, що погіб від Татарів (Макс. 1849, 251, Метл. 440; Макс. 1834, 5); славить чорноморський похід гетьмана Серпяги (Макс. 1849, 27), оплакує смерть ёго (Макс. 1834, 48; Морд. 183), и в 1589 році співає про Богуславця, що виправлявся на Чорне море за Скалозуба (Макс. 1834, 81). Співає Українська пісня про битви на Чорному морю при Варні у 1605 р. (Євц. 11; Рус. Дністрова. 118; Павлі 2, 135; Голов. 3), при Синоці, Трапезунті, співає про взатте Варни (1616 р.) Гетьманом Сагайдачним, як то змалёвано на картині 1622 р., приложеній до віршу на погріб Сагайдачного, перепечатаній віттак в однім з Українських журналів. До тої доби Татарсько-Турецьких воєн, належать думи про втечу трёх братів с Татарської неволі з Азова (Макс. 1834, 9; 1849, 19; Кул. Зап. 1. 32) про бурю на чорному морю за Самійла Зборовського (Макс. 1849, 48; 1834, 14; Кул. Зап. I, 28), про те, як козаки, покинувши Запоріжжя „пливли з Дніпра в чаєн двісті, — пливли та на Чорне море...“ (Метл. 374).

Сим часом судився Україні новий ворог — Поляки. Народ Український бідував під ярмом Поляків и Жидів. Ёго майно розхоплено: тільки бідного не рушано. Земля ёго стала погоном розбійників, и поля були не засіяні и пасовища пусті. Віру ёго поругано; рабами жидів були слуги церковні. Квіт народу Українського. козаки, котрих завзяте коли-то славилось, козаки, горді именем оборонців Християнства, тепер понижились перед своїми владиками лестними“. (Срезн. Зап. Стар. II, II). И ось пісня співає про панів (Голов. 20), про Унью, про Ляхів, про рейментара, що душив народ (Голов. 29), про Жидів-арендаторів (Куліш, I, 56), про Бондарівну — жертву шляхецької своєволі (Морд. 202), про утечу України, увезеної Ляхами (Макс. 1827, 121). Ряд дум, помічених роками, розпочинаєцца думами 1596 р. ватрі впливала перед всім — своєволя волинської руської шляхти (повстання Косинського и Лободи) и борба

с польщиною — думи об тім, як Наливайко з Ляхом бився (Макс. 1834, 21, 84), як спалив Могилів (Срезн. Зап. Стар. I, 36), про Тетеренка (Пасс. От. Росс. III, 192), про Лободу (Макс. 1839, 88). Дума розскаає подробно кривавий епізод об Івані Голім и Саві Чалім (Макс. 1834, 86, 90; 1827, 33; Морд. 197; Голов. 18; Осн. 1862, Сент.), співає про побіду Чигиринську (Макс. 1849, 53), о зборі Судими на Поляків в 1633 р., о поході на Поляків Сомка Мушкета 1637. (Макс. 1834, 27; 1849, 57;), про Чурая, замученого в Варшаві (Макс. 1837, 95), про славного Гетьмана Хвеська Кганжу Андибера (Метл. 577; Кул. I, 200, 319), про осаду Львова в 1648 р. (Євц. III).

С повстаннем Хмельницького починаєцца цілий потік пісень и дум про Україну, що

Вся кровцею обкипіла,

Ой, якою? Козацькою,

В половину из Ляцькою...

Дума 1647 описує підступ Барабаша (Метл. 385; Кул. I. 166; Макс. 1849, 64; 1834, 36), битви Хмельницького — Пилявськеу, на Жовтих водах, Корсунськеу (Макс. 1834, 96; 1849, 67; Голов. 4; Срезн. III, 12, 20; Кул. I, 233), співає про Перебийноса (Максим Кривоніс), що воював на Волиню и Поділля, и погіб в 1648 р. (Метл. 399; Макс. 1834, 101), про похід Хмельницького в Молдавію 1649 р. (Макс. 1827, 30; 1834, 40; 1849, 71, Срезн. Зап. Ст. 28), про Хмельницького и Василя Молдавського (Метл. 391, 7), про Нечая 1651 (Метл. 403; Макс. 1837, 97; Голов. Євц. IV, V):

Чи не той-то хміль, хміль,

Що у пиві грає?

Чи не той-то козак Нечай,

Що Ляшків рубає?

Чи не той-то хміль, хміль,

Що у пиві кисне?

Чи не той-то козак Нечай

Що Ляшеньків тисне?

Сумує Українська пісня дуже глибоко над битвою під Берестечком и Білоцерковським міром 1651 р. (Макс. 1849, 74; Метл. 352, 377, 413; Кул. I, 51; Морд. 185, 186), співає про Івана Бочува (Метл. 407) про Козубая (Голов. 6), про битву Жванецькеу 1653 р. (Срезн. 35), про Морозенка героя 1655 р. (Голов. 5; Морд. 193, Метл. 408; Павлі I, 146; Срезн. 14; Макс. 1834, 74), про ёго смерть в 1678 р. (Євц. VI — VII; Морд. 193, Срезн. 53); описує війни Хмельницького (Кул. I, 271; II, 253) и наконець плаче над ёго могилою, в 1657 році (Макс. 1849, 77; 1834, 43; Метл. 395; Срезн. 40; Кул. I 322)...

Не гадаючи ні одним слівцем, ні одною цитинкою про прилучини України до Росні 1654 р.

(жестрі тепер хотять празником обходити), дума співав далше в 1657 р. про Юрися Хмельницького (Срезн. 55), про сєго ж и Павла Тетеронка (Метл. 395), про Виговського и Пушгара (Срезн. 47; Макс. 1849, 50; Пасс. Оч. I, 217), про Веремія Волошина (Метл. 413); співав незлічені пісні за добу від 1665 — 1676 р., про Гетьмана Петра Дорошенка и Грциька Сагайдачнього (Макс. 1827; 18; Києвл. III, 153; Макс. 1834, 105; Голов. 26), про битву 1675 р. під Почаєвом (Морд. 188), про осаду Відня Турками, в 1683 — 87 р. (Євц. IX), в 1687 р. про Ивася Вдовиченка (Метл. 413), про Ивана Коновченка (Голов. 9; Євц. X; Макс. 1834, 52; 1849, 81) про Ляхів 1687 року (Макс. 1834, 188).

Около Полтави повстав новий ряд пісень и дум про Палія и Мазепу (Макс. 1849, 88; 1834, 57; Осн. 1862 Авг.), про Палія в темниці, в Сибірі (Срезн. 62, 68; Кул. I, 115, 123; Макс. 1834, 113), про зраду Мазепи (Макс. 1834, 110), в 1702 р. про Або-зина (Голов. 12), в 1709 про Гордієнка (Срезн. 71; Макс. 1834, 109), про Долтавську битву (Срезн. 72, 76), про смерть Мазепи (ib. 79—81), про битву під Солопковцями (Голов. 13), про те, як Ляхи в 1735 р. шукали дорогу на Луг (Голов. 15.), про Пятигорн (ib. 16); в 1736 р. про Степка Жадченка (Макс. 1837, 114), о пикнірах 1738 р. (Макс. 1834, 115; Осн. 1862 Авг.).

Наступає остання хвиля, в котрій недоля цілою вагою сїдає на Україну бідну; се — Коліївщина в Уманська біда. Українська бандура, обрита кровью, доспіває свої останні пісні: в 1766 р. про сотника Харка (Метл. 425, 427; Макс. 1834, 121; Голов. 21; Кул. I, 95; Морд. 91), про Гагайду (Метл. 527), ще раз поновленого Шевченком в Гайдамаках; в 1768 р. про Швачку (Голов. 17; Макс. 1834, 128), про Коліївщину, або про се, як Залізняк, Гонта Ляхів покарав... (Макс. 1834, 122, 126; Євц. XVIII—XXI; Голов. 26), про те, як Ляхи мучили Гонту, шкіру здирали, голову облупили, сіллю насолнили, а пан рейментар, походяючи кружком, говорив:

Дивітеся люде!

Хто ся тільки збуитував, то всім тее буде!...

Від сеї хвилі народ руський вже більш не поставав против Ляха, від сеї хвилі він замовк (мовчить, бо благоденствує), и користаючи з сєго, Поляк став поставати проти Россії...

Полягла козацька, молодецька голова,

Як од вітру на степу трава...

Ще якийсь час даюция чути пісні про золоту польську грамоту (Кул. I, 149), думи про Гайдамахів (Голов. 152 — 176; Макс. 1854, 172), про Січ, про Чупруна Калниша, Петра Кошевенка (Метл. 429); в 1768 про гайдамака Швачку (Кул. I, 175, 203), про

Сербина, Гаркушу (Макс. 1837, 130), наконець за те, як Січ руйнували в 1775 р. (Осн. 1862 авг. окт.), як козаки кликали Харка, щоб встав з домовниці (Макс. 1834, 127; Кул. I, 289, 231; Срезн. 17), та еще пісні про Пугача (Макс. 1834, 129; 1827, 19). „Пугача співають!...“ Віттак приностановлюющія пісня на хвилину при Очаківській битві 1788 р. (Макс. 1834, 132; Срезн. 22), на долі Измаїля, Яни-боля (Метл. 43), Хотина (Голов. 21; Макс. 1834, 116); співав про Коломию, про козацьке військо у 1790 р. (Кул. I, 67), про війну с Польщею 1792 (ib. 73, 165) об тім, як лиман жалився перед морем, що немає в єго волі, своїє слави... (Макс. 1827: 11; 1834, 141). Чути дві, три пісні про уланський вербунок (Макс. 1834, 161), про Костюшку, Потоцького, Пулавського (Голов. 26), а віттак від сеї пори тягнуция лишень свідки кріпосного права, одні лишень пісні рекруцькі (Шейк. Быт. Подол. I, 49; Морд. 255)... С того часу, каже Максимович, на німих струнах української бандури повторюющія тільки давнище, иноді перероблене на новий лад.

Переложив

Н. Вахнянин*)

Уваги над ухвалами Комисіи

ДЛЯ УЛОЖЕННЯ УЧЕБНИКІВ РУСЬКИХ.

В 43. числі „Правди“ згадано про зміни правописні, які Комисія в учебниках школьних поді- лала. Вдоволяючи завозванню ш. Редакції засилаю и від себе деякі уваги, стараючись обьєктивно и без жовчи моє погляди в тій справі висказати.

Комисія приняла етимологичню правопись до учебників школьних, а відкинула фонетичну, дого- джаючи не так науці, як більшє политичі и тим на- маганням литературним, що у етимологичній пра- вописи побачили єдинство языка московського и руського. Чи така ухвала принесе реальні користи для нашої молодіжи, чи вона сповединить науку языка для темного сільского народу, о се спорити не буду. Я тільки загально, з наукового стано- виська, роздивлюсь в так званій етимологичній пра- вописи и порівнаю її с фонетичнею в українських княжвах. Може сим способом пересвідчить ся Комисія, що заблукалась на непевні и фалшиві дороги.

Яка, питаюсь наперед, є різниця між обома нашими правописями? Думаю, що не велика. Обі правописи оуть в сущности своїй фонетичніми, тіль-

*) Право перекладу на другі мови застерігає сові ре- дакція „Правди“.

ко що етимологічна узглядняє більше фонетизм російський, а фонетична фонетизм м'ялоруський. Се легко доказати на тисячних примірах. И так :

1. Етимологічна правопись уживає фонетичне я замість етимологічного ѣ: ся, тятн, мясо, вянупи, теля, пята, девять, десять, зять, любячи, и т. д.

2. Етимологічна правопись уживає фонетичне у замість етимологічного ѡ: дуб, муж, дуги, рука, вузкій, глубь, буду, несу, кутъ и т. д.

3. Етимологічна правопись уживає фонетичне о замість етимологічного ѡ: гортань, вонъ, дождь, полкъ, долгій, кождый, сохнути, хромий, воз (на пр. вознести), кровь, сонце и т. д.

4. Етимологічна правопись уживає фонетичне е замість етимологічного ѣ (в середині слів): песь, конецъ (-кньць), лев, весь, сей, тесь, день, легкій и т. д. (Часто стоить е замість етимологічного ѣ: мертвий, мерзкій, жерту, червь, мерзнути и т. д.)

5. Етимологічна правопись уживає фонетичне щ и ч замість етимологічного шт: щипць, несущій, ночь, мочи и т. д.

6. Етимологічна правопись, узглядняючи фонетизм, викидує етимологічні звуки, котрих тепер в бесіді не чути: жну м. жьну, несъ м. несль, ведь м. ведль, врати м. р-ъ-вати, много м. мьного и т. д.

В трьох тільки разях узгляднена в етимологічній правописи етимологія, а то в задержанню самогласних ѡ, ѡ, ѡ. Однако и сі букви задержані не задля етимології, а радше задля фонетизму російського, котрий з етимологією звичайно розминає ся. Так на пр. пишуть наші етимологи ѡ замість етимологічного ѡ, в 1. падежі сущників мужеського роду: столѡ, кацапѡ, волѡ и т. д.; пишуть ѡ замість етимологічного ѡ в словах як: тнхъ, тнмъ, тнми, самѡми, самѡми и т. д.; не пишуть знов ѡ там, де після етимології стояти повинно, на пр, по г, к, х: ногѡ, кинути, сухій и т. д. Подібно и буква ѡ пишешя нашими етимологами часто против етимології, особливож замість етимологічного ѡ, на пр. в наклоні приложників: добрѡй, добрѡмъ и т. д.

З всього видно, що у цілій так званій етимології лише в трьох разях, и то часто фалшиво, уживає ся етимологія.

Но перейдім до правописи фонетичної. Хто тільки близьче у фонетичній правописи розглянеся, признати зневоленій, що у ній часто більше етимології задержано як у так званій правописи етимологічній. Так на пр. пишемо ми по етимологічному: ходить, ходять; уживаємо по г, к, х після етимології тверде и (-ы): великій, дорогой, сухой;

пишемо по етимологічному: отець, хлопецъ, пшеница, а не отец, пшеница и т. д. С того виходить, що обі правописи, так звана етимологічна и фонетична, суть в истоті своїй фонетичні, що обі мають деякі етимологічні примішки, а именно етимологічна, на скільки того вимагає фонетизм російський, а фонетична на скільки фонетизм малоруський того потребує. Звати однако одну с тих правописей етимологічною, булоби безмислом и зраждало би, щоб не ужити властивого означення, крайню невідомість філологічної науки.

Комисія для уложення учебників руських, приймаючи в засаді так звану правопись етимологічну, виходила би безперечно с хибного становиська, коли б з самого факту зділаной ухвали о ній судити приходило. На щастє члени Комисії — о скільки мені звісно — узнають тільки фонетичную правопись яко розумну и практичну, а приймають у своїх виданнях так звану етимологію тільки яко *salutem necessarium*, позаак значна часть руської публіки в добрій вірі обманутись дала підступним толкам, и приймила російську правопись для рідного слова.

Може бути, що Комисія для уложення учебників руських поступила собі на тепер політично, но я думаю, що наукові докази стоять вище всякої політики, и що для поважного тіла не годилось зовсім бити поклони перед тим сміттем правописним, в яким любують собі прихильники ненародиді ідеї. Правда, сама в собі, скорше чи пізніше верхом пійти мусить; обминати її, задля догодження чужим, лукавим страстям, а и неполітично и непрактично. Мислячі люде відвернуця з відразою від такого тіла наукового, котре оказалось слабодушим, безпрограмним и санкціоновало своїми ухвалами найяскравіші неконсеквенці у правописи, призначеній для шкільної науки.

У наступаючій числі розберемо нову правопись нашої Комисії и постаравсьмо її наукову и практичну вартість оцінити. *(Конецъ буде).*

ВІД РЕДАКЦІИ.

III. предплатників, у котрих до сеї пори залягає предплата на наше письмо, просимо, щоб зволіли її скоро присилати. З грядучим роком думаємо побіч „Правди“ продовжати розпочату Кс. Климковичем „Руську Читальню.“ В тій цілі приготовляємо до друку трагедію у 5 діях Осипа Ф. Фрича „Иван Мазепа.“

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський, М. Косак, Др В. Лукаковський, Ом. Партицький, Др. К. Сушкевич.*

Властитель и одвічающий Редактор **Наталя Вахнянин.**

З друкарні Ставропільської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кождого місяця.

Предлаша выносити:

На „Правду“ з Додат-
ком: У Львові на р. 3 р., на
1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р.
30 кр.; — по за Львовом на
р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р.
1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові
на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр.,
на 1/4 р. 50 кр.; —

ПРАВДА

журнал науковий и літературний.

по за Львовом на р. 3 р. 50
кр., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на
1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У
Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р.
на 1/4 р. 50 кр.; — по за Льво-
вом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2
р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 50 кр.

Редакція и Адміністра-
ція під Ч. 453 1/2 (Галицька
улиця). — Редакція, набори, дру-
карня, приймають ся за плату, а
друк безплатно.

ПРИЧІНА.

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

(Річ дальша.)

Засипаний метелицею, ввесь у снігу, в вед-
м'янім кожусі, ввалився Ясь у хату. Ганя бігла
до його, як тінь, ш широкими очима. Її довга сукня
одвібалась назад и плавала на повітрі.

„Куди ти летіш, навіжена!“ крикнув Ясь.

„Тебе стрічати. Усю нічку не спала, тебе ви-
глядала.“

„А тобі навіщо я здався? Чи в мене слуг не
має, щоб мене дожидали, стрічали?“

„Я була тобі вірна, як слуга.“...

„Як слуга!... може, як сторож? Ти назиравш
за мною, слідиш? міні не можна ступити з дому
без тебе?“ кричав Ясь. „Слуги и сторожа міні не
треба! Міні треба пані... справдепню господиню.
Розумієш.“

Ясь роздігся и пішов до далєких кімнат. Ганя
слідком за ним несла свічку. „Коли б ти не знавсь
не такими паніями, як Лемішківська...“ почала
була Ганя; та Ясь не дав їй договорити.

„Ти смієш міні про неї говорити?“ гукнув
він; „ти, що не вмів по світлиці пройти?“

„Я ходжу, як и усі люде ходять,“ відказала
вона. И Ганя пройшла по хаті справді так як усі
люде ходять, и поставила свічку на стіл.

„Ступав, як та ступа, аж поміст двітять!...“
добрив їй чоловік. „Слова не вмів по польськїй
сказати! От тільки з бабами балакати, — ото твоє
річ, то твоє втіха! Стид, сэрем!“

„Чого ти кричиш?“ премовила Ганя, „збудив
дитину, побудиш слуг. Вони натомілись за цілий
день...“

„Слуг? А матері-ж їх ковбана чортів! закри-
чав Ясь уже по українськїй. „То міні слуг нева-

жати? то ти міні слугами рот затулюєш? Де вони,
твої приятелі, твоє товариство?“

Ясь полетів до пекарні и наробив галасу. В
голові в його шуміло. Слуги позсмакували с по-
стелі, протирали очі, переляканих не просоння.
Дитина плакала, Ганя й собі... Ясь, червоний як
жар, погнав слуг до світлиць.

„Я вам покажу спати коли пан ще не спить!...
Світлиці міні зараз усі канделябри, варить вечерю.
Зараз будуть гости!“

Швидко канделябри палали. Світлиці блищали
сріблом, злөтом, бронзою; слуги бігали по світлиць
с сонні, непрочумавшиєсь, з дурними очима, які
бувають у переляканих овечок. Швидко засвітлі-
лось у всіх вікнах дому Середінськїх, запалало
полум'я в пекарні. Гбричні розставляли столі.
Піднявся в домі галас, стукотня и тихіше стало
в хаті гудіння дєрева, притїхла метелиця, приглу-
шена стуканням ножів на кухні. Ясь бігав од
кутка до кутка по просторній гостинній, заклєвни-
руки за спину и дивлячись на стөлю. Его торде-
лицє палало вогнем, очі горіли злістю. На грудях
его гойдавсь важкий золотий ланцюжок.

„От тепер би міні женитись!“ прөмбляв він
сам до себе. „Взяв би собі дуже багату жінку, або
аристократку. А то женився трөхи не клөбцем,
взяв трөхи не українську мужичку. Ох! дурна,
дурна моя голова тоді була! И де той розум часом
дівавця у чоловіка? Ще й любив її, цілував її,
чорні руки, цілував руки її батьків. Ах Зосє,
Зосє! Чи не для тебе ж тут місце, в цих багатих
світлицях? Чи не твоїм білим ніжкам пурхати по
цөму паркөтові? Чи не твоїй красі виглядаться у
ці великі дзеркала? Ти одна здавця и родилась
для роскоші, и хрестилась для панства.“

Середінськїй наближивсь до одного дзеркала,
насунився, придвляючись на себе, пісню повер-
тав голову и закручував блискучого чорного вуса.

„А я хіба не родивсь для панства? Пан Хо-
цінськїй говорив правду. Я с панів, с поміщиків.
Мій гордий вид доказує мою щиро-панську порөду.
В цих багатих покөях — моє законне місце.“

Загуркотило на дворі. Середінський кинувся роздягати Зосю, Теодозію, Люціну, Різю. З ними приїхали і лисі кавалери.

Всі врані, шуткуючи, заговорювали ще поперед, сядучи за столом на тхорівській економії, щоб Середінський забрав їх до себе на смачну вечерю. Ясь так и зробив; запрохав їх до себе, а сам полетів по-переду, щоб приготувати їм вечерю. Тепер в світлиці Середінського ввалила весела кумпанія, реготалась, бігала по покоях, чепурилась коло дзеркал, міби в себе дома. Середінський зараз пристав до Зосі, щоб вона всім порядкувала. Тим часом на столі подавали закуски, а потім и вечерю. Вся голодна череда розмістилась кругом стола, а Зося сиділа на першій місці коло Яся. Полнлось вино в чарки, в стакани. „Шампанського!“ кричав Ясь до лакеїв; и лакеї бігали с пляшками, наливали; вино лилось на скатерть. Гості стукались чарками, гомоніли. Дами вже розчервонілись, стали над-то вже ввічливі, уважні до панів. Лисі кавалери вже клали голови трохи не на плечі паннам. Зося вже аж над-то близько присунулась до Середінського. Щоки в неї розгорілись, голова одкидалась назад; в лиці світилась бакхична сміливість, так що лакеї переморгувались и сміялись.

„Деж ваша жінка?“ питали гості.

„Вечерю готує,“ одказував Ясь, сміючись.

Ганя и справді мусіла дати приказ про закуски, але сил у неї більше нестало. Вона мусіла лягти на постіль. Кров пішла в неї ротом. А в світлиці долітав до неї веселий сміх. Вона чула голос Зосі, голос чоловіка, чула стування чарок, ножів.

„Господи! візьми мене до себе! Вся душа моя болять,“ ледві говорила Ганя нішком до себе.

Гості розіхались уже світом, а Ганя цілих п'ять неділь не вставала с постелі. До неї приходили докторі, лічили її, коло неї сиділи слуги, до неї навіть навідувалась Зося с сестрами, охала, соболізувала, та не пожалував її ні разу Ясь, не спитав її про здоров'я. И побачила Ганя, що він був би дуже радий її смерті.

Перечули и батьки в Нестеринцях, невтерпіли, приїхали одвідати Ганю. Мати, як побачила свою дочку, так и знала руки до Бога, а отець Хвѣдор уже перестав жартувати.

„Як Бог дасть, що мой дочка одужає, то я буду судити вас судом, буду просити розвести вас.“

„За це вам подякую,“ склонився Ясь тѣстеві, по кавалерський стукнувши ногою об ногу. „Нам и сходитись не треба було, а розвестись и Бог велів.“

Поїхала мати до дому, оплакавши гіркими слізами свою дитину; поїхав отець Хвѣдор дуже сумний.

„Я умре Ганя, то я єму ребра поламаю кием!“ промовив отець Хвѣдор доброго до жінки.

А тим часом, як Зося гуляла с своєю кумпанією, Яким Лемішківський, не знав що робити и просив поради у отця Микити, с кетрим щиро зійшовся, як сходяцца люде одного роду и плем'я, одного темп'раменту.

„Отче Микито! порадь же мене, як рідний батько, що міні робити з жінкою; с тими дармоїдами, що понаїздали до мене! Чи повірите, що поїди вже всі мой курі, гуси, индїки, качки, телята. Така проклята з'їжа, що швидко поїсть волі, обгризе міні вуха. В мене сім'я, в мене діти; треба їх харчувати, зодягати, треба же їх и до розуму довести.“

„Гай, гай! милый Боже! вчений ти, та не дрюкований. Піди та скажи тим носатим та дурпатим та пикатим паннам, щоб вони йшли с твого дому під три чорти, або й далі!“

„Як же єго такі такє сказати?“

„От-так такі й скажи! Прийди, та й скажи їм; а не послухають, прожені їх з дому, а Зосю візьми в руки добре, та добре! то вона и не брикатимецця, не справлятиме балів; не тягатимецця з Середінським. С тебе, бачу, чоловік, як с ключа — батіг!“

„Можє й скажу. Піду попробую.“

„Та випий же для сміливости чарочку!“

Яким випив чарочку добру, та ще й не одну. Баба Параска заправляла горілку міцним калганом.

Прийшов Яким у вечері до дому и застав уже всю Зосину кумпанію за столом. Лисі паничі щось брехали, всі реготались. Якімова голова шуміла, він увійшов у хату в шапці. Гості вже знали про єго штукки, не дивувались тому, ще й знущались из єго. Зося вже махнула на єго руками.

„Bon soir!“ промовив Яким, здіймаючи шапку и кланяючись до кумпанії.

Всі зареготались на ці слова.

„А ви знаєте, що міні казав отець Микита?“

„А що вам казав отець Микита?“ питали панні. „Мабуть якує нісенітницю?“

„Еге, ге! де вам нісенітницю! Та він казав, він казав... Ова! я й казав отцю Микиті; ну, як же єго такі такє сказати дамам?..“

„А ну же лишень потанцюйте нам!“ жартувала з ним Люціна. „А як баба Параска танцювала?“

— „А! Баба Парасковія? Як була я молодичка, цілували мене в лиця; диб, диб на село!“

— „И Нани передражнює бабу так химерно, що всі потіпались на ёго, як на дурника.“

— „А нехай, татко, що танцює циганської халандри!“ просили Якіма ёго діти. „Татко так смішно танцює халандри.“

— „И прешеліслуватий татко тупцяв по хаті, приспівуючи: „пошандра, помандра! по зельський дя!“ А діти кепкували з дурного татка за приводом своєї матері и тітенок.“

— „Та що танцюй, да танцюй! Ви знаєте, що міні казав отець Микита? Еге! не скажу, нехай кортить. Але як ёго в Яродового батька таки так сказати таким бариням? Мадемуазель Теодозі, обернувся він до Теодозі: comment vas чорті не візьмуть? comment vas чорті портея? И вас такожде, ша черк, Люципір. Ви думаете, що я забув по французький?“

— „Всі, реготались.“

— „Зося трохи догадалась, що ёму казав отець Микита и прийшла на ёго. Лемішківський потяг дибни и прийав ниць до постелі.“

Так він збірився цілу зиму прогнати дармоїдів з свого дому и все в ёго не ставало сміливости.

Прийшла весна, рання, тепла, красна як молада дівчина від квіток у дівку. Зірва здвигла землю, прибралась у зелений лист. Ганя завітчалась квітками, сиділа зранку коло одчиняного вікна, бліда як смерть, з круглями великими очима. Щоби її запали ще глібше, ніс загострився. І колись повні руки тепер стали кістками. Смутними, потомляними очима дивилась вона на драсу світа. А перед її очима все цвіло, все світилось, все опівало, смілось. С пригорбка, де стояла, управительська квартира, було відко продовиу села. Ставки блищали проти сонця, проміня градо на воді. Саді цвіли різно, як обліті молоком, обсипані пухом. Все село з білими вишнями, черешнями, з білими хатами, здавалось заснованим, закритим найбільшим мушйном та тюллю, засипаним сріблом. Крутом білого села слались зелені поля, княжий зелений сад з золотими верхами падацу. Все на світі тхнуло чистотою дитячою, усміхом дитячим, чимсь паняньським, чимсь дуже невизнним, під чістим синім небом, під золотом соняшного проміння, між білим цвітом садків. На дворі було дуже тихо, в саду цвіли ранні квіткі.

„Весно моя, красо моя!“ думала Ганя. „всёму на світі несеш ти жизнь, щастя, тільки міні не даєш жадної одроди. Мабуть ти така гарна тим, що остатня для мене... Мабуть у Бога ще знай-

шлось засип для мене, коли він посилав міні смерть не такої гарній весні. Звалю я своєї мятішці поховати мене в нашому перешивному саду, де вперше розмовляла з ним про наше похання, щоб на мою могилу осидався черешневий цвіт, бо я була ні в чому не грішна; бо я була серцем проста, бо я була чесного, хоч и не багатого, не панського роду.“

А смерть все таки була смертю, як не розважала себе Ганя тим, що над її могилкою будуть співають пташки, шумітиме лист, що їй буде лежати в зеленім садочку, близько од своєї мятішки, од милих сестер. Ганя без надії схилила голову на руку.

На далёкому сінокосі, по-під зеленим лугом Ганя запримітила кілька верхових іадців. То скакали четірі дами, розвиваючи свої довгі чорні сукні на повітрі. За ними скакало кілька кавалерів. От вискочила с купи на бісноватому коні одна дама и полетіла, як лихий вихорь попереду. За нею погнався один кавалер и пристав до неї. Вони їхали поруч, знать розмовляли, здалека од інших... Вони були так щасливі! коні під ними так весело грали! Ганя пізнала Яся и Зосю.

„Знать десь так грає на степах моя доля, десь далёко в пуцах так гуляє моя щастя,“ думала Ганя...

Конию підступив до вікна и знявши шапку, промовив до Гані: „чи знаєте, моя пані, що ті двоє баскких коней, що от-там вигравают на сіноваті, наш пач вже подарував Лемішківський та носатій панні?“

Ганя тільки махнула рукою. „Байдуже, мов, міні!... Чом не іде до мене мій батенцо? Чом не копають міні ями, не засиплють вже мене землею, що б я не мучилась на цім світі? Знать десь и Бог на небі забув про мене...“

А Бог таки не забув про неї. В воріта вїзджав отець Хведор з своєю матушкою. Вони ждали тільки теплої години, щоб узяти свою дочку до дому. Побачила їх Ганя и затрусилась всім тілом. Душі її почула, що їй не вертатись до Яся, до своєї господи. Їй здалось що батько-мати повежуть її вже до ями.

„Вбірайся, дочко!“ говорив до Гані батько: „Тікаймо з цего дому. Тут побіла тебе лиха година, тут саме повітря напоєно отрутою для твоїх недужих грудей.“

Ганя з наймичками звязували свою одёжу, одёшу свого сінка. Прислуга не плакала, а ридала, вкладаючи в чемодани сукні, сорочки, хустки. В пів години все було готове. Коні стояли в дворі не розсфранані.

„Тікаймо з цього дому, поки не вернувся той пований ледь,“ говорив батько. Князь вже гострив зуби на ёго, а держить ёго тим, що ти ведужа лежиш. — Як вернеця пан, то скажеть, що пані з собою вивезла з ёго дому ёго й долю,“ говорив отець Хведор до слуг. „Глядіть-же, так я скажеть!“

Слуги вивели Ганю на двір и підсадили на віз. Вся прислуга позбігалась з усёго двору, всі хапали її за руки, підували їх. Ганя цілувалась з декотримми. Всі голосили на весь двір, бо всі знали, що випроважають її на кладовище. „Ще не було в нас такбі престої, доброї пані,“ говорили слуги, витираючи слези.

„Отрясаю прах цього дому од ніг своїх,“ промовив батько, виходячи з дверей. „Нехай ляже прокляття на ёму!“

Поїхала Ганя з двору и слези не пустила з очей. Мати держала на руках сина. Слуги випроважали Ганю за двір, ніби йшли за домовиною.

Тим часом, як Ганя виїжджала з свого дому, а Ясь из Лемішківською гуляв по полю, — на тхорівській окономії робилася сцена зовсім инчого роду. Отець Мишита йшов уранці на похорон и здібався з Якимом недалеко од окономії.

„Чи це ти, Лемішко, ходиш у драних чоботях?“ питав ёго батюшка, тикаючи пальцею в дірку на чоботі.

„Чи на міні ж одні чоботи тільки драни? а сиртучина хіба ціла?“

И Лемішківський показав дірки на обох ліктях.

„Все поїла проклята звіжа. Швидко й мене звість. А дітей шкода. Их мати й тепер десь ганяє по діброві на коні з своїм любезним.“

„Ой, Лемішка ж ти, правдива Лемішка! Робниш ти, працюєш та на чорт-зна когo! Вони тепер гуляють, а ти повиндаї с хати, нг бісовому батькові, на двір їх дрантя, тай двері запри. А прийдуть, понюхають, полизуть замок, тай розлетяця.“

„А зроблю ж я справді так!“

„А вже ж зроби, а ввечері приходь на могорич, та розкажеш, як Теодозя клюватиме носом в замкнуті двері.“

Лемішківський прийшов у хату и почав викидати на двір усі снадки Теодозі, Люціни и Рузі, зложив під хатою всі скриньки, всі сукні, одежу, а хату запер, и сам дожидався, похажуючи по хаті и виглядаючи в вікна, як с кріпості.

Незабаром влетіли в двір всі чотирі дами на конях. Кавалерів не було коло їх. Купа скриньк,

одежі на прясні, під хатою притягла до себе їх бачі.

„Що то там? Чи хаті жакуть, чи що?“ питали вони одна в другoї. Посідали с коней и почали стукати в двері. Двері були замкнуті. Зося постукала в вікно. Лемішківський одчинив кватірку и промовив: „Adieu! мадемуазель Теодозя и ви Люціна, и ви Руза; adieu! Шукайте собі другої кватіри. Ідьте до Середінського, там, кажуть, хаті дуже пррестірні.“

„Що це? що це там? зарепатували дами и почали бігати кругом хати. Чи не зварь ёвад він зовсім, чи не здурів він? — Яким!, одчиній! кричала Зося, а ні, так я зроблю двері ламати!“

„Попробуй! то я вам усім рёбра поламаю,“ одказав Яким с кватірки. „Одну Зосю пуцу, коли вона того хоче, а тим — світ на всі чотирі вітри.“

„Як ти не пустиш сестер, то й я тебе покину!“ обізвалась Зося. „Я не переживу тавомо сорому, я, котру знає вся околиця, сам аязар, ні я!“

„Старі штуки! Годі вже нам дурити! Пора вже нашим дітям... Ти, коли хоч, йди в хату.“

(Конець буде.)

Заспів до „Мазепи“ Байрона.

Присвячений моїй любій вілці.*)

Тобі, неврадний дружино,
Моя кохана я єдина,
Байрона пісню голосну
Я переклав на рідню мову,
На наше рутнея ще слово,
На кобу вбогу та сумну.

Я не нестив, не клав надії,
Щоб мої колери блідні,
Моя невдужная рука
Одбила слід величних думок:
Я знаю — буде мій малюнок
Убогим одслідом зрачка.

То й не шукай тут оманулах,
Тих голосів сердечно-чужих,
Котрі у Байрона були;
Але шукай тут щирю душу,
Що має одну тільки муму —
Коханне ріддїє землі;

Шукай прихильного тут серця,
Ще неуважно, чуло бязця
На користь бідного села:
Бо не для слави, не для світа

*) Редакція посідає весь переклад Байронового сего високого твору.

Я співаю веселого-весела
На нашу мову перекладаю.

Настає час колось і динька...
І завеснить весело струна
На нашій кобзі голосаї,
І веселіуть жнії ажорда,
Нешве двіліт пшніні, герді
На залобочні, недмірді.

И зупиняєть вдвйлені очі
Рідні брати наші є Шивочі...
Луна розалжеєця притомом
Пробудить всіх нас од куняви —
И ми в вінок слов'янської слави
Свої гостяці вилетемо.

А прок другий сладкомовий
Поет безсмертний, в рідній мові
У наших заспіва краю, —
Надію буду пестовати,
В скарбницю мови буду дбати
Убогу лепту я євям.

8-го грудня 1865 р.

M. С.

Шпак.

Шпак (*Sturnus vulgaris* L. der Staar) від шкварчачого співу також Шкварцем званий є всім доволі звичним птахом. Іменно в Сереню звертають шпаків нашу увагу, коли то численними громадами літають по над очеретами і хайцями охочо граються і озиваються голосним щекотом. Вже то сказати мож, межі нашими птицями маломить шпак до найприклявших і найзабавнійших. Найліпше нам помічати їх забави на простоволі над вечером. Тоді то і залітаюця в громаду і піднімають щекот веселій, при чім смістять і наслідують також голоси інших птиць. Вскорі однаком літаєтє жвава громада в воздуху и кружить в зворотах дуже живописних якійсь час разом, на переміну то опускаючись геть аовсім низько, то взбиваючись в гору до значної високости; відтак відділяюця від головного стада осібно: відряди, щоби гратись окремо, на свою руку, а перегравши так лучаця опьять, опьять зружуть, діляця и знов лучаця я так забавляюця до пізнього вечера. Головною їдою шпаків на простоволі живучих суть всілякі комахи, усімишці, круці, мухи, земледухи, свірчунці, коники шолєві и ин. Помаданим и улюбленим їх кормом суть именьне товсті борозняки або так звані саліяники, котрих то вишуковують по борознах дуже сквално. Також овади люблять дуже, и заганаюця да ними мерз аж на хребет скотині. Окрім того ідять шпакі також много інших річей, именно виноград (винні грозна),

черешні, вишні, сливки, ягоди, брушци, пшеницю, жито, гречку, сім'я и пр. В Жовтню одлітають шпакі на полудне в тепліші краї, а вертаюця опьять до нас в Марті. Замешкують цілу Европу. Іменно люблять пробувати в дісах, біля котрих в доблизкості є сіножати и очерета. Гніздаця в дуплавих деревах, в сдлубинах и разоілинах скал, під стріхою хат в лісі стоячих и пр. Яко птахі товаришеські гніздаця одні близько других, а не раз в однім дереві є кілька гнізд. Гніздо вистеляють досить недбало сухими листками, стебелнищом и пірем. Самочка зносить 3—7 яєць зеленяво-бурих. Молоді суть темно сиві, під горлом білі а дзєб мають чорний. Виродий шпак є до девять цаїв довгий, а в розкрилліу тримає більше як 16. Сам хвіст 2½" довгий, а затім виносить третину всієї довгости. Дзєб шиловатий, 1" задовгий, на кесну жовтий, кінцем темнійший, в осени стаєсь чорнявим. Дугівка (*iris*) оріховобрунатна а ноги темномясистої барви и 1" високі. Убарвлінне чорне, пурпурово и стадево міняє ся, на малих пірцях крил и на хребті червонобурі плямки. Сподом білі цяпки. Самочка ріжняця від самчиків ряснійшими и більшими, білими плямами. В старости тратять самчики білі цяпки таж, що виглядають майже зовсім чорні. Впрочім лучаюця и межі шпаками ріжні одміни, а так бувають навіть зовсім білі шпакі (альбиноси) и зовсім попелісті.

Из всіх вороняків (*Corvinae*), що у нас виводяця, співає шпак найкрасше. Єго спів зложеній з ріжних шкварчачих, щекотаючих и скрекотаючих голосів, межі котрих дає чути декотрі гарні звороти флетові. Найчастійше наслідє він співи інших птиць, а декотрі шпакі справді одичаюця тою примітою. За молоду хований дає виучитися вимавляти слова а навіть цілі положення. Хотячи однаком учити шпака говорити, не потреба му підриздати азка, бо тоє лише мучить птицю непотрібно. Ціла наука залежить в тім, щоби птахові тая самаа особа рано, перед и пополудни по кільканайцять разів що лекції виразно вимавляла слова, котрих го виучити хоче. Звичайно в 3—4 місяцях вишколиця шпачок. Треба однаком му и потім що дня пригадувати лекцію, бо готов легко забути, а именно під час, коли піриця. Присвистуючи мож го виучити також ріжних мелодій; тільки треба го під час науки держати в осібноій кімнаті, що-б не чув співу інших птиць, и похапуючи їх голоси не баламутився. Хований шпак стаєця з часом дуже ласкавий: підлещуючись видирає корм з рук свого пана, кусає го, бавлячись з ним в пальці, залітає на голову и пр. Яко птах дуже живий и

непосидючий вимагає просторої квітни. Пускає його, щоб літати в хаті, не конче порадою, бо дуже великий робить непорядок, валюючи всі кути і сиртати мазки, воднистим експериментом. Варочим сам птах держиця чисто і дуже любить купатися. Часто хлюпаєця кілька разів на день; для того треба йому 2—3 рази на день відмінити воду, котру повинно йому подаватися в судні одвітно обширній. Хований їсть крім річей висше наведених майже все, що чоловікови служить за їду, именно м'ясо варене, варену моркву, бульбу, всімі лагоминки, сир, варені яйця, булку в воді або в молоці насяклу (ино не скислу!) і пр. В вігодах може жити до 20 літ. Співає майже через цілий рік. Лишень під час пірєння замовнає, недібно як і инчі птиці.

М'ясо шпаків, именно молодих, в досить смачне, однакж всюда и завсїгда повинно ти тих гарних и пожиточних співаків щадити.

До шпаків належить також так званий Пастир рожевий (Paster roseus L., Rosendrossel, rosenfarbiger Hirtenvogel), котрий до нас лиш случайно під час тагу залітує, и по своїй рожевії, лише на голові, крилах и хвості, чорній врасці легко пізначим бути може.

Часть театральна.

Здалось ш. Дирекция схоче поняти велике значенне народнєго театру, яко институци народнєї, и стане с часом, хоч би и помалу, приближатись до своєї мети. Коли промовляли ми за потребою народнєї сцени, коли радувалися появленнем нової трупї руських акторів, — то все с тою гадкою, що от отираецця у нас нове поле для розвою нашої рідної письменности, новї тристань для врїплення народнєго духа, що виявимо в тій святині чисту, непорочну, а запізнану душу нашого народу, покажемо и тут світови, чим славен наш забутий народ, чого стоїть сей співучий та сумовитий Русин-Українець. — Так не сповнаецця наша надія! Не засїваецця ту наша литература нива здоровим зерном, а засїпуецця чужоземною, литературнєю половию, що повимітувано її вже давно с чужих театрів; не красуецця ту наша мова своєю чудною красою, не розвиваецця вона дальше, а затровуецця збіровою, недоладнєю чужоземщиною, вивертаецця на недоладні форми. Доказом сєго переважна більшість дотеперїшних представлений, — новим доказом недільне представлення (дня 23. Лист.): „Забудько,“ комедия

(мабуть с французького) в Ф-х дїях, и „Покійник Опанас“ народня оперетка в 1-їй дїї.

Осип Роскидович по чину — урядник, а по своїй удачі — забудько. Великий в єго нелад и в голові и в хаті, и в мові и в діланнї. Єго недотепність пересаждена до того, що и хвиля не перейде без недорічнєго слова, а ще недоладнїшого діланнїя. Природа, здаецця, дуже наглумила сь над своїм творивом, віднаючи у єго ламдять и розсудок. Се умисловий калїна. Отже на сєму умисловому калїцтві засновуецця и ціла комедия. — Полюбив Роскидович одну вдову, Анну Гр. Єму подаецця спосібність прислужитись сїй вдові. Анна віддає свій процес о якусь спадщину Роскидовичови. Незмігши сам собі ради дати, удаєсь він до молодого адвоката Крутарського, назначено годину, коли має Крут. прийти до Роскидовича, щоб поговорити блище об сїй справі. Тим часом Роскидович забувши про своє діло, йде до знакомого в гостину. В гурті гостей проміняв він через свою забудьковатість и неубагу свій фрак на чужий мундур „другого министерства“ мабуть опозиційного. Вертаючи до дому находить Р. в сїм мундурі запрошенне від начальника, явитись в єго о 7-їй годїні раню. В тїй думцї що се єго фрак, що и картка мусить до єго, являецця Р. ранюнько у начальника, а вали сей ще спить, так наже єго розбудити. — Аж перед розгнїваннем начальником схамєнуєсь Осип Р., що він у мундурі „другого министерства“, що картонка найдена в сїм мундурі не від єго начальника и не до єго писана. Се все діецця по-за сценою. Вислужаючи орацію начальника вертає розстарований Осип Р. до дому. Ту застає Крутарського, котрий вже довго жде на єго, щоб розвідатись, яке діло до єго Осип Р. має. Р. розкажує Крутарському цілу свою нещасну приєду, про свою замірену шаницьбу; Крутарський, нагадавши собі давні літа, оповїдає про свою нещасну любов, та про змушене замузья єго любї з другим нелюбом. Про сему ж справу вдови Крутарський нічого не довідуецця. Забудько залиує десь просьбу Анни Гр., а сам не тамить ні своєї речі, ні имени вдови. Відложено річ на ціанїще. Сим часом дістає Осип Р. лист від Анни, щоб як найсмерне виладив просьбу, бо речинець вже тільки до другого дїя. Роскидович забравецця до праці, перешукун свої паперї и приєде лист до Анни, в котрім висказує свою парачу любов до її, и запевняє, що справа як найскорше буде зладжена. В тїм врїходить воляний с приказом, щоб Осип Р. ставивсь перед начальником для оправданнї свого раїшного, видовного шеступку. Щоб уйти перед гнївом начальника, відписує Осип Р., що він

слабий лежить, и вистать не може. Не в поспіху, та через свій мелодіозний промінюс Р. листи, дає лист писаний до Анни Гр. зовняшну, пише до начальника посланцеві від Анни Гр. Анна, перчитавши лист Осипа Р., пріходить серця до ёго, и нарикає и сварить за таке нечесне поступованнє. Осип Р. пізнає свою помилку, переправляє Анну и засідає до укінчення прозби. Но в тій хвилі чути голос езекутора, котрий незважаючи на всякі протестациі слуги Феськи сидуєцца вдертись до хати Осипа Р. Щоб уйти яких фалшивих, поговірок, скривавця Анна до побіжного покою, а для беспечности замикає Осипу двері сего покою на ключ. От и входить езекутор, щоб завізвати Осипа Р. сей час перед намісника, для оправдання свого писання. Роскидович відходить з езекутором, забувши про Анну. Анна стукає, кричить, щоб її випущено, так нема ключа. Приходить Крутарський, відриває сокирою замок, и на дяво! бачить перед собою свою давню лубу — вже вдовою. Анна поручає своє діло Крутарському и віддає ёму свою руку. Роскидович вертає від начальника, радуєцца лубою парюю и забуває про минуше. — От и ціла грість сеї сказати б фарси французької. Не добачаємо тут ні одного характеру, імяної здорової, провідної мисли. Постать Роскидовича аж надто пересадна, щоб могла мати яку правдоподібність, ціла подія кінчицца нічим. Се недоріка французчини, вироджена нещасними часами легководства. — Позаяк ціла подія ограничєцца переважно тільки на самого героя — забудька, таж и годі що про игру других авторів сказати. П. Моленцький був в своїм елементі, тож грав добре. П. Стечинський однакж и тут світтив своєю монотонністю, декламував свою ролю за сучлером, а не маючи де рук подіти бавився при першій стрічі с своєю лубою ланцюжком від зигарка! Більша часть авторів, хоч бы п. Банах, не вивчились своїх роль:

Оперетка „Покійник Опанас“ знеохотила публику ще до крайности. Не заслугує ся оперетка назви „народної“. Автор здаєцца дуже з висока поглядав на наш народ, коли у такому світлі виявив ёго в своїй оперетці. — Чи вивів нам автор хочби одну постать щиро-народню? чи виявив він нам нашу чисту душу народню? Катерина-вдова немає типової вдачі української; Данила-парубок, не щирий Українець, не щира мабуть ёго лубов, а більше завидлива, не идеальна а більш для багатства вдовинного. Чим же луччий Данило від соцького Хабаренка, або від машталіра Дубиня? Він же такий обманщик, як и вона! Не правдою, а обманом добивавця він свого. Побіч Данила ви-

сваєцца бурлак Микола. Так не український бурлак се, проспіваний в наших піснях народніх, не бурлака й Котларецького в ёго „Наталії-Полтавці“, котрий наше серце де себе притягає а не відтучує, — се не бурлак, а пройдисвіт-паниця. И мов а дісна и діло, в ёго за горілку. От вам и Українці, — от и оперетка народня, що нам намість виявити народнього духа, вносить торжество обманства над темнотою нашого люду! Да й хто б повірив таким духам, що являюцца не в піяну півиц, а серед дня та непізним змерком! Не на таких оперетках знімецца наша народня литература, та наш народній театр!

П-а Сідлєцька позбавила Катерину и останньої ціхи українни-вдови. Рухи п. Р., не були рухи наших селянок — а конетерські манери пансієної! Соромно вдові-Українці „світити волосом“! Співала п-а С. несміло, то ж и не вступила з виразом. П. Моленцький (Хабаренко) був на своїм місці. П. Стечинський (Данило) все ж той сам, ті самі рухи тверді, вимушені, таж несмілість и одностайність. Про шірну игру пп. Вітошинського и Деняєвича годі що луччоє сказати. Гардероба не зовсім відповідна. Публіка досить численна.

В четвер представлено мелєдраму „Марусю“ в 3-х діях. Маруся така, як її намалював нам наш вікопоминий Квітка у своїй повісті, ніяк не ладицца в драму. Всякий, хто читав гарну „Марусю“ Квіткину, бачить и чує, що Маруся представлена в импровизованій драмі — не Квіткина Маруся, а недоладній відгомон ёго славної повісті. — Зазирає Квітка у саму глибину души нашої народної, та и виявив нам її у тихому образі своєї Марусі. Розвивавця Квіткина повість тихо та сумірно, як чиста вода пливе у тихій ріці; не повіє ту ні зимний вітер, не замутиць води чистої як кришталь; а коли и сплинецца де вода, то тільки на те, щоб вірвавши який цвіт з зеленого берегу тим чудовіще поплисти дальше. Пливе вона серед зелених, вітучих берегів, и небо голубе відбивавця у її чистому зеркалі, и дно її чисте горить золотим промінням сонця, — небо и земля лучацци в її разом. Таж проплива вона тихо аж до кінця, та тут и спадає у тужливім гаморі блескучим водоспадом, да тільки на те, щоби ще чудовіще заспати своєю красою. Се Квіткина повість — се ёго чудова Маруся! Одже годі тану Марусю Квіткину зобразити в драмі. Се пізнав мабуть и автор, що поважився переробити „Марусю“ в драму, коли повсував деякі зміни, хоч не зовсім відповідні и доладні. У цілій драмі нема ні завязки, ні розвязки властивої. Правда, видимо у драмі интриганта Розмазовського, так він тільки закаламутив

чистий образ Марусі, а не причинивсь ні до звязки ні до розв'язки самої драми. Розмазовський, почувши вкрайне слово Наума, що для ёго ніяк нема Марусі, відходить вправді з гнівом та грозбою. Ми сподіваємось и справді интриги від Розмазовського, хоч и не знати з якої сторони, так не бачимо її. У третій дії чуємо вже, що Маруся дуже недужа, так з якої причини, не звісно. Се виходить на deus ex machina, бо припадково недуга Марусі як у Квітчиній повісті, не може яко припадково входити в драму. Вона мусить мати свої мотиви, що впливають с конечности, с характеру и ділань дієвих лиць. Розмазовського интригою вона неприведена, а бодай не такою представлена. Розмазовський вправді интригує, перехоплює листи Василя та Наума, розпускає поголоску про Василеву смерть, так ще всёго мало, щоб могла бути мотивом такого наглого занедужання Марусі, а до того ще й об всім тим довідуємось допіро опісля з оповідання Кондратовича цирюлика. Так коли б и могло бути се мотивом, то неслідувало б ніяк сёго, яко властивої звязки драми, засувати за куліси. А ще більшю несподіванкою видавця нам виздоровлення Марусі. Немічна вона вже дуже, вже й на ладан дише, а ту являвця Василь, — и творить чудо — оживляє мертву! Се вже ніяк погодити! — Так и кажемо, що Квітчина Маруся ніяк у драму не годиться, — а коли б и хто написав справдешну драму п. з. „Маруся“ — то се буде нова, инча Маруся, може бути така ж чудога, от як би й Галя Квітчина у ёго „Щирій Любові“ — но ніяк не Квітчина Маруся.

Головна роля Марусі припала п-і Моленцькій, так не всюди удалось їй вивязатись з свого завдання задовольнявчо. Особливо сцену звідання з Василем не відграла п-і Моленцька с такою прецизністю, як колись то п-і Бачинська. Про п. Стечинського (Василя) недається нічого користного сказати. П. Денисович (Наум) аж надто грімав та сердився, тми и не представив нам поважного та любязного, щирого Наума Квітчинного. П. Денисович як и п-а Романович (Настя) випадали подекуди из своїх роль и починали декламувати. П. Моленцький віддав ролю Розмазовського гарно. За те ж п. Цурковський (2-ий сват) попусував свою и так невеличку ролю статисти. Свати се люде поважні, сватання — се хвиля святочна, — тож не слід сватови бути пздному. Наум предсі досить голосно говорить, так що п п. сват міг почути ёго слова: „коли люде добрі, та з добрим словом то просимо ухату.“ Одже не слідало бути сватови пзд-

ному, та ще сватови такого лесного парубка, як Василь, та и до такого статочного хазяїна як Наум, що на очі не терпить пздниць. — Публіка численна.

В І С Т І.

— У 92. ч. „Слова“ находимо дописъ в Стрийського, прописану „Мысль о примиреніи съ такъ званою, украинскою партією.“ Не ту місце розберати подібні дописи, але ту місце сказати, що наші Словісти, від котрих майже що Середи и Суботи доводяця нам почесні имена „коноводів“, „людей, гонячих за пустяками“, „фантасіів“ и Верзнає вже які прості назвица, зраджаючи дуже низенько образовання и грубе незнання річи, — загадали тепер пожертвувати всіх народоців як одного чоловіка Полякам. Послухаймо, що каже ш: дописуватель в Стрийського: „Межинародне примиреніе же самое (розуміючи згоди Русинів с Поляками), если бы оно дѣйствительно остолетися имѣло, требуетъ необходимо того, дабы украинско-польская партія съ прочою Русію Галицкою примирилася. Претимодо, будучь партія таа овимъ каменемъ преткновенія, о котрый всѣ условія къ истинному и прочному примиренію — разбиваются будуть.“ Се значить другими словами: Пацове Поляки! Коли хочете погодитись з нами, Словістами, то зійте українсидів, инак не буде згоди. Спасибіг вам Добродію в Стрийського, що визнали, ви перед часом ваші богатирьскі шдани зглядом нар. Оглядайтесь на здоровье за украинсидѣгами, коли самі уже не чувтєсь в силах нас у своему нутру поховати, політикуйте собі так глибок и розумно як до тепер, пропагуйте ваші ведмежі гадки заодно у „Слові“, а ми вам заручаємо, що „Слово“ згадуєми за вас по смерти у новинах, почислять вас між побороидків своїх.

— Французький диявник „Memorial diplomatique“ подав був факт, що в селі Денисівці, Губернії Полтавської, сільського одного учителя відсунали з учительської посади и заикали му учити де небудь — на кару, що смія дітя учити українською а не московською мовою. Тепер (по двох рѣках) — в дорозі ласки, позволено ёму знов учити, — розуміявця тільки по московськи, — а щобя не уживав — бороня Боже — при науці мови якою говорять и розуміють діти, поставлено ёго під спеціальний дозір поліції, и понизано всі книжки, писані мовою українською: — Ну, в Росії не булоби се, як кождий крім О. Наумовича, знає, нічого невичайного; найцікавше те, що дальше слідує: плачені московським правительством письма: „le Nord“ и „Биржевые Вѣдомости“, підняли за сю вість на Мем. dipl. крик: як могло би цивілізоване правительство „русское“ заказати, діти в сельській школі учити іх мовою; се неправдоподібне, се неправда! — И певно, що неправда, як каже О. Наумович: яму (гл. ёго бесіду в соїмі д. 9. лат. Подолеста) о таким „мнимом гоненію Малорущини невідомо нічого“. — Тим часом показало ся, що Memorial diplomatique взяв свою вість не з відки ниде, як лиш з 3-тёго плаченого органа русского правительства, „Кієвлянина“ (ч. 122. сего), котрий оей факт подав яко щось щоденного, що само в себе розумієся. — Що, за незручність! компрометувати так О. Наумовича через Кієвлянина, а Кієвлянина через le Nord и Биржевые Вѣдомости, и парухати таким чином межн своїми взаїмну (у О. Наумовича вавит, тільки плятовичью) приявля.

Головні помічники при редакції: *Г. Згарський, М. Косак, Др В. Лукавський, Ом. Паршицький, Др. К. Сухескиг.*

Властитель и одвічающий Редактор **Патазь Вахнянин.**

З друкарні Ставропигійської

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предплати виносимъ:

На „Правду з Додатком“: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 3 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

иписьмо наукове и лштературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакція и Администрація під Ч. 453 1/4 (Галицька улица).— Рекламні, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

ПРИЧЕТА.

Картини з волинської України,

Івана Нечуя.

(Конець)

Лемішківський одхилив двері, пустив Зосю в хату, а другі zostали на дворі.

„Що за варваризм! що за вандализм!“ репетувала Теодозія. „У нас у Варшаві за це йому б голову стили. Так обійтись из дамами, вигнати з дому серед дня, в очах цілого села, прислуги!...“

Теодозія піднімала голос все вище, и верещала трохи не на ціле село. А тим часом Зося лютувала в хаті, як поранена тигриця, аж голос її лщав на ціле подвір'я.

„Ти лайдак!“ верещала вона, „ти п'яниця! Пропів усє наше добро, а тепер обеществив менє, менє!...“ И Зося видалась на єго и совалась, як оса.

„Зосю!“ одказував їй Яким спокійно: „де наше добро батьківське, де батьківський дом, сад, комори, млин? Чи не ти ж проціндрила все наше добро, просвистіла всі наші гроші на свої убори, на балі? “

Чи не ти ж тигала менє по світу з місця на місце? Через тебе я на службі не заслужив нічого, покинув місце. Чи не ти пустила по миру с торбамн менє? Пустипи ти й дітєй. Дивись на мене! И я, и діти носимо лати, а ти гуляеш, а ти балюєш за чужі, нечесні гроші. Ти стид мій! ти опоганила наше чесне им'я Лемішок!...“

„Ха-ха-ха!“ зареготалась Зося, як відьма на Лисій горі. „Ха-ха-ха! Чесне им'я Лемішок! твого батька-гайдамаки и тебе такого ж самого! Ха-ха-ха! Чесне им'я — Лемішок! Ха-ха-ха!“

„Мій батько говорив мні правду. Ти така, як про тебе думав мій батько, ти гуляка, волоцюга, кохався з бахурами, що й діти твої сміюцца. Посоромилась би сівої косі!...“

„Ха-ха-ха!“ реготалась Зося коло єго самого носа. „Де це ти нахапався такої моралі? Ха-ха-ха!“

„Дивись на моє дрантя, на мої лаги! Хто довів менє до їх? Дивись на мої чорні рўки? Чи не такі ж рўки и в мого батька були, що годували тебе, вистачали грошей на твої сўкні, на балі? А ти гуляєш, а ти балюєш. Минув час, коли я тебе любив, коли я за твої очі оддав би дўшу своєю. И тепер ненавижу тебе! Хоч и вон з мого дому, то не буде жалко. Ти псуєш моїх дітєй, збила мене з пантелику.“

„Бо ти й дивно був дурний. Послухай менє,“ почала Зося тихо, з усміхом, як говорять до малолі дитини. „Що ж це тобі прийшла охота схаменутись так пізно! виганяти менє з дому, дійти до свого розуму, не ти кажеш?“

Лемішківський схопився прдум'ям. Єго очі заблищали страшно. Перед Зосею неначе стояв старий Лемішка, вставши з домовини.

„Та ти смієш ще варнягати, базикати, чортібатька-зна що? Вон з мого дому! що б и дух твій не пах! Вон зараз до свого Середінського!“

Зося побачила що вже не жарти. Йї здалось, що вона чула голос страшного Лемішки. Вона затряслась як лист, и попнула назад. Яким одчинив їй двері; вона лєдві жива, бліда, перелякана, вискочила с хати на двір.

Другі дами все чули під вікнами и почали плавати и за себе и за Зосю. Им здалось, що Яким її вб'є! так він страшно закрячав, аж вікна задавєніли; закрячав, як звір, як лев, тим страшно, що довго тернів.

Не довго думавши, Зося звеліла запрягти пару коней, звеліла поскладати скриньки, одєжу на віз и везти, поки що, в місто до знаомого жїда, що держав заїздний двір; а сама з сєстрами та з Зосею посідали на верхові коні и помчались у Кам'яне, с певною надією, що Середінський зараз переполовинить свої світлиці и дасть їм розкішний притулок у себе....

Середінський, вернувшись до дому, не застав уже своєї жінки, ні сїна. На оповідання прислуги,

він одказав: „Поїхала та й добре зробила!“ Ясь ходив тепер по хатах веселіший, насвітлював якусь веселу пісню. Він знав, що Гані не жити на світі, що йому швидко розв'яжучця руки. И вже він міркував собі, де б йому тепер шукати кращої пари. Збся йому вже обридла тріхи. Він блукав міслею по сусіднім поміщичим двірам, де були Польські фамильні и багаті, и значні, він перебірвав у думці паннів, та все не простих, та все багатих поміщиць..... Коли це прибіг лакей просити його до князя..... Тестеві слова прийшли йому на пам'ять. Не вже й справді обговорено його перед князем?....

Князь зустрів управителя дуже неласкаво и ледві промовив: „Я хочу перемінити мою господарську систему. Вас міні більш не треба; передайте рахунки и всі речі новому управителеві.“

Говорити князь йому не дав; та й що тут говорити?

Вернувшись до квартири, він побачив, що все добро, навіть ім купляне, опечатуване. Ему зоставили тільки самі потрібне.

Ясь сидів, як громом прибитий, на тому самому місці коло вікна, де недавно ще сиділа Ганя.

Коли це вворотах затупотіли коні, и четверо відєм насунуло мов чорна хмара до його в гості. Не до гостей було тепер Середінському.

Слуги не вийшли взяти коней від Амазонок.

Заплакані дами, держачи в руках довгі хвості суконь, увійшли в світлицю. Ясь сидів коло вікна дуже смутний. Зараз постерегли вони, що сталась якась велика новина.

„Чого ви такі смутні?“ питали дами в Середінського.

„Жінка покинула мене сегодня, виїхала до батька“, промовив Ясь осміхаючись. „Тепер я вільний, як птіця!“

„Тепер ти вільний! мій милий, мій коханий!“ крикнула Збся и кинулась йому без сором'а на шию. О, тепер я твої, на віки твої!“ говорила Збся. „Мій прешеленуватий. Лемішківський запер нам двері перед самим носом и я його покинула. И не перенесу життя с таким гайдамакою. И я тепер вільна! я твої, на віки твої. Буду жити тут с тобою в добрі и щасті, а сестрам дам от-ті крайні кімнати. И будемо жити як у раю, и зробимо з землі небо!“

„Тут жити вже нам не можна, мой кохана!“ одказав Ясь обнявши її за поясницю. „Я страгив місце управителя. Завтра тут житиме другий управитель. Мое добро все опечатане. Мене обговорили, обписали перед князем. Я тепер зостався без

нічого, без куска хліба. Одна ти тепер міні зосталася на цілім світі!“

Збся витрищила и вирвалася из його рук. „Прислуга дивниця!“ говорила вона одводячи від себе його руки, як він знов хотів її обняти.

„То що! нехай дивляця! Ти моя, и я скажу так и перед Богом, и перед людьми. Ти міні тепер зосталась одна втіха, одно щастя! Ідьмо до Одеси! Там я буду горювати, буду хліб заробляти, тебе зодягати, хоч би самому прийшлося и голодати.“

„Чого ж я с тобою поїду, мій пане?“ сказала Збся якимся новим, чудним голосом. „Я... я не звикла... я привикла... я не стерплю нуджи, не зможу перенести вбожества.“

„То киньмося вдвох у Чорне море, обнявшись! Я с тобою ради пропасті!“ промовив Ясь упавши перед Збсею на колішки.

„Ні!“ одказала вона одвернувши трохи од його лице. „Я не маю жадної охоти вмірати, та ще так бестолково! Міні не шіснайцять років. Мій час романтизма давно минув. Але ради Бога, мій пане, не роби театру! ходімо в дальші кімнати. Прислуга дивниця!“

Всі пішли в далеку кімнату и причинили двері.

„Щож нам тепер робити? закрилив Ясь простягаючи руки до Збсі. Та Збся вже не наближувалась до його, не дивилась на його. Закусивши губи и притулившись до рота ніжненьку пучечку, вона думала свою думу.

„Дак ти не поїдеш зо мною?“ спитав Середінський також якимся чудним голосом, наче чужим.

„И мужня жінка,“ одказала Збся. „я мати сьмі, ославлено свою дочку, своїх дітей.“

„Але ж ви попереду про те нічого не споминали!“ крикнув Середінський.

„То було попереду. А тепер я... я... опам'ятувалась тріхи. Будь, пане щасливий! Шукай другої любові, шукай щастя деінде! и забудь про мене.“

Середінський стиснув кулаки и заскриготав зубами; аж тут саме відчинились двері и в світлицю ввійшов отець Хведор блідий и страшний, страшніший самого Середінського.

Завізши жінку й Ганю в гостинницю у Кам'яному вернувся він до управительської квартири и приніс під рясою товстого ясенового гнучкого заноза од ярма. Ввійшовши в ту кімнату, де була вся компанія, він міттю покрутив ключа в дверях, и витягнувши мережаного заноза кинувся на Середінського, та й почав його лупити, по чому попало. Дами поблідли, попадали на канапу й під

канану, як мёртві. Середінський підставляв руки, але побачив, що не перелівки, одступив до кутка, уткнув голову в куток, як той стріус и пригнувся. А отіць Хвѣдор грів та грів ёго по всѣму, що тільки підставляв зѣть під заноза. Вибивши добре, так що аж рука втомилась, він знов повернув ключа в дверях и пішов с хати. Не швидко всі опам'ятувались. Ясь лежав на канані и стогнав; дами кинулись до ёго и закричали: „То розбійство, то гайдамацтво!“

„В нас у Варшаві про такє и зроду не чути.“ кричала Теодозя. „В тюрму ёго! В тюрму. О Божє! Божє!“

„Може вам помазати оливою,“ промовила Зося; „може одеколоном?“

„А може прикласти плястирь,“ приставала Теодозя.

Середінському було незвичайно сором, що ёго побіли, та ще й перед дамами, перед Зосєю. Ёму здалось, що дами чипляюця до ёго, сміюця з ёго.

„Боже мій! побив так що не можна мабуть и сісти?“ спитала дурненька Рўзя.

Середінський запалав; схонився с канані, одчинив двѣри, повпихав усіх чотирѣх дам с хати и запер за ними двѣри....

Вийшли дами на подвір'я, аж уже й коней їх нема. До слуг — ніхто на їх и не дивиця, ніхто не чує їх питанья. Одни тільки хлопець озвавсь та й каже: „Утікайте собі к нечистій матері, а то ще й до вас вернеця отіць Хвѣдор.“ Мусили вони сами підобгавши довгі хвости, йти до міста пішки, та шукати, де їх віз ис худобою. Там старі панни наняли жидівських коней и поїхали шукати щастя по дворах лісих кавалѣрів, а Зося одна вернулаь на своїх до господи.

„Що це ти так швиденько з мандрівки?“ питав її Лемішковський сповійно, без сміху але с комічною иронією.

Зося мовчала, роздягалась тільки, озиралась на обидва бѣки. Вона вже бойлась чоловіка, бойлась, щоб він її не дав штовханя з бѣку.

„Чи приймали ж добре вас у Середінського!“ питав далі Яким з легким усміхом. „Чи були й музики й танці? А деж наші милі, наші кохані сестрички, деж наша варшав'янка?“

Зося мовчала и причісувалась коло дзѣркала. Яким знав уже все, все до чиста.

„А я думав, що ти даси драла до Одеси, та й перехрестився!“

Зося ледві держалась, гривла губи од злѣсти. одначе мовчала.

„А я думав, що ти вже потонула з Середінським у Чорному морі. Ха-ха-ха!“ зареготався Лемішковський.

Зося не втерпіла, заридала.

„Ти звір, а не чоловік!“ промовила вона.

„В тебе сѣрця немає, душі немає.“

Зося впала на канану и почала ридати так здорово, почала так побиватись, що Якимові стало її жалко.

„Цить уже, цить! Сиди ж нишком, та сивий тишком. Може сива коса принесє розум у твою голову. А дитѣй міні не паскудь! Що б я слова польського не чув од їх! Щоб вони не молились Бѣгу по польській! Чуаш? Щоб тими паничами не тхнуло в моїй господі. Час дочку давати за миж.“

„Дочка твої буде тебе так ненавидіти, як и я ненавижу.“

„Добре вивчила свою дѣньку! добрим хвалиться!“

Тим часом отіць Хвѣдор наближався з недужою дочкою до Нестерінець.

„Велить погоничові їхати через оконѣмський яр,“ просила Ганя матір. „Нехай хоч перед смѣртю побачу те місце, де я була так щаслива.“

Зѣхали вони на оконѣмський яр. Ганя підвелася на вѣзі, окїнула оком увесь зелений яр, сад, оконѣмську хату и заридала. Все стояло, все зеленіло, як и давно колісь. Вона побачила ту доріжку в саду, звідкіль вона часто виглядала Яся, то вікно, коло котрого вона колихала свою дитину, той став, де купалась, ту стѣжечку по яру, кудѣю вона поруч из мїлим, так часто ходила гуляти.

„Ой мамо, мамо! Нащо було нам виїжджати звідсіль! Я ту и досі була б щаслива, була б здорова!“

„А хто ж ёго знав, що багачтво матиме для ёго такї гублячу силу!“ одказав батько. „В ёго натура Польська. Грѣші, панство заворушило в ёму Польський дух и згубили и ёго и тебе.... А при бідноті той душѣк у ёму дримав, як пришиблений, приборканий.“

Приїхали вони до дому. На двір повибігали всі сѣстри, всі обнімали, цілували Ганю, внесли її на руках у хату з великим плачем. З усєго села сходились молодіці, котрі знали Ганю ще панною. Всі плакали, всі жалкували за нею.

„А ми, вам Ганю, не раділи виходити за миж за пана!“ говорили молодіці. „Де вже пак! чужий рід, чужа сторона; все не те, що своє!“

Все на світі розвивалось, росло, розцвітало, а Ганя чахла, сохла, в'яла, и все поглядала в вікно,

чи не приїде Ясь до неї, чи не навідаецця, чи не верне їй любові, життя. Їй здавалось, що вона б одужала, що до неї вернулася б одлітаюча жизнь, як би він приїхав до неї, пожагував її.

„Він один вернув би міні здоров'я, жизнь!“ говорила Ганя. „А як я помру, то поховайте мене в саду, під двома черешнями, де я так часто сиділа з ним. Я буду близько од вас; звідтіть відко оконо́мський яр.

Ганя заливалася слізмами, и всі сестри ридали. Мати не одходила од неї и день и ніч.

А милій не вертався, а болізнъ росла. Ганя не спала в ночі. Її очі були розкриті; огонь налив її голову, її груди. И здавалось їй усє, що вона лежить в Кам'яному, на багатому ліжку, що вона бачить цілий ряд багатих світлиць с порошчінняними дверима, з блискучими паркєтами, з дзеркалами, канделябрами. В її очах стіни починали ворухитись, світлиці розступались: все хиталось, все трусилось, стєля підіймалась все вище и дєсь згнула в небєсному просторі, а звєрху розкрилось сине небо яснє, блискучє, залите соняшним промінням. По єму літали лісові птиці. Великі світлиці ширшали, довшали, перевертались в нестерінські ярі, тільки гори були вкриті не зеленою травюю, а дорогими килима́ми, шпалєра́ми; дзеркалами...

„Ах! ма́мо! поприйма́йже ті кили́ми! И хто їх порозстиляв по горах!“ лепетала Ганя серед ночі. „Не хочю я їх, не треба́ міні їх!“

И знов здавалось їй, що вона йде поруч из Ясем по яру, а гори вкриті килима́ми и шпалєра́ми все такі встають по обидва боки стінами. Од їх паще вогнем, печє її тіло. Вона и Ясь — идуть бо́сі по зеленій траві, а під нога́ми сиплююця с траві, як роса золоті іскри, блискучі, брилліанти и печуть її в но́ги, як огнєві іскри. Озираецця Ганя на яр, а їй здаецця, що вона вже бриде по яру, як по воді, в ростопляному золоті. Густє золото обливает її но́ги, хлюпо́щеця, бризкає, блищить краплями проти сонця, заливає цілий яр, як ставовá вода. Її но́ги гру́знуть, задержуюця; їй тяжко ступати, як у прудкій воді на броду. А золото все глибшає, підіймаецця вище, заливає її и Яся. Вона поглядає на Яся, а в єго очі страшні, звірячі, лице єго таке зле, червоне, що вона и боїця єго, и ханавця за єго ру́ки, щоб не потонути в тому чудно́му ставу.

„Господи, як ва́жко брєсти! коли б до ставочка!“ лепетала Ганя, дивлячись на стєлю. Ой піти, піти хочю! Ясю, голубчику, достань міні водичі!“

И здалось їй, що вона нагнулась над криницею, достала горячими губами воді. Коли дивниця, а то не криниця, а дзеркало; в єму вона побачила своє страшнє, блідє лице, свої широкі очі. Переляк однімає в неї пам'ять, розум. Все завертілось перед її очима, забриказало іскрами, зірками, запаншило вогнем.

Недєво мучилась Ганя; швидио и вмерла. Її поховали в саду, під черешнями. Сестри обсадили квітками її могилу, а білий цвіт черешні що-року обси́пає звєрху зємлю, під котрою лежить її чистє безгрішне тіло. Що-року на проводи збираюця всі дочки отця Хведора, всі родичі и ставлять під черешнями панахїду за впокой її душі.

„Чи малò ж вона перемучилась тут на землі?“ часто говорить мати. „Вона там у раю, вона втерпіла за життя мую гіршу од пекельної.“

И всі менші сестри вірують и часто в сні бачили Ганю в чудовому саду, всю в білому, в білих черешневих квітках, з золотим вінком на голові, з лицєм чорнявим, свіжим, молодім. А отець Хведор розка́зує їм про того-світнє життє, розка́зує про рай, довгими вечєрами розка́зує, якá Ганя там щаслива, на небі.

Середінський витребував до себе сина свого и дєсь пустився по світу шукати талану, переходячи з оконо́мії на оконо́мію, як вічний митичний жид. Малій син умер, а з ним умерла и остання пам'ятка Ганина в єго. Нужда знов вернулася до єго, протверезила єго, прояснила єго гóрду ду́шу.

„И що зо мною діялось? и що зо мною було?“ думав він часто, сидячи сам собі на бдній оконо́мії. „И що то за буря піднялась в моїй душі? розбила мов щастя, взяла жінку мою, минула, тільки загула, а я знов зостався, як и був. Тільки та буря покинула страшні сліди в моїй душі, поламала, потрощила и мене и покойну Ганю.

И згадав він, сидячи сиротою ввєчері, свою покойну Ганю, її добру, просту ду́шу, її ласкавість; згадав, як вона робила сама, працювала, добре держала дім; згадав її вірну любов, її муки, и явилась, як на долоні, перед ним єго провинна перед нею, її безвинність.

„Мо́же то було її щастя, що я пішов так у гору! А хіба ж вони не дали́ міні щастя? А Зо́ся! Зо́ся! а мої гордо́ці! вони, вони мене згубили!...“

И не раз и не два плакав він по Гані; та не вертаецця вдругє, що раз потонуло в морі безоднім.....

Лємішковський поми́рився з Зо́сею, котра и потім не переставала тягаться ис кавалєрами до сивої косі тільки ви́шком од чоловіка. Вона вже

боялась його, бо дознала, що тиха вода, а часом великі греблі рве. А Лемішківський тягався од села до села, од пана до пана по окономіях з сім'єю, не дав раді дітям, не дав їм доброго вчіння и все виноватив Зосю, що прогайнувала його батьківщину, погубила и його, и дітей.... И не раз, ідучи коло батьківського ґрунту, він дивився на батьківську хату, на старий сад, на все добро, де вже панували чужі люде, де похажали ноги чужих дітей, не внукив и правнуків Лемішки.

НАРОДНІЙ СУД У КАТАРІ.

У теперішній добі, коли очи цілої Ціс- и Транслитавні, ба цілої Європи обернені на Катаро, не буде від річи подати шан. чит. короткий образець, характеризуючий достаточну висоту образования тих німецькими газетами за дикарів оголошених людей.

Згадаймо притім лиш за те, що Англичане межі всіми народами Європи за один с перших що до образования сливуть, а на чолі їх відличий стоить: глибоке и у народі вкоренене почуття святости права висказаного через дотичні урядові особи.

Катарці одже настоящі дикарі, коли супротивляюцца законам, через висланників народових уложеним. Що так не є, що и у них є глибоко вкоренене почуття права, лишень відповідно виконаного, вивірить нас одна подія з життя Катарців, як її розказує німецька: Gerichtshalle з р. 1864. ч. 95.

24. и 25. Липця 1861 відбувся у монастирі в Р. звичайний народній суд (крвно коло), призначений до усунення сумних наслідків заприсяженої пімсти крвавої (крвавина).

Є тамки у народі закоренена віра, що свояки убитого лишаюцца в життю чести, а по смерти жде их погибель вічна, коли за убитого не пімстятца на особі убійці, на його свояках, а деколи и на сусідах.

Найчастіше дійсне виконання сеї вендети, сполучене доконьче з новими злочинствами, встримуецца впливом знакомих осіб, котрі не щадять труда и коштів, щоб сторони наклонити уперед до перемирня, а віттак и до кінцевої загоди, котру, раз заключивши, напевно вірно дотримують.

На те діланне власти судебної народа, освяченої звичаєм віків, не мають впливу нарпо судові пересправи, а рішення приналежного державного судді, най будуть и пайсправедливіши и людські, не мають по правді найменшого впливу на

глибоко вкоренені пересуди тих людей, и не потрафлять повздержати заприсяжену пімсту крваву.

За те згадавши переходимо до річи:

11. Липця 1861. р. убив N. N. з Ц. N. N. з У. в сварні о пасовиско. За те заприсягли так брат и найближчі своякі убитого, як и всі мужчини з У. пімсту крваву, и приобіцяли її виповнити не тільки на особі убійці, а и кождім чоловіці з Ц., понеже в тій справі брали участь два села. Люде з Ц., знаючи з досвіду, що заприсяжена пімста крвава напевно виконавцца, хотяб и по кількох роках, а навіть и в ничій генерації, ужили ріжних способів, чтобы спір уложити, и в кінци удалося їм при помочи найзнатніщих осіб з Р. ображених наклонити уперед до перемирня, а віттак до кінцевої загоди через рішення мирового суда. До того вибрано 24. суддів для більшого торжества з ріжних околичних місцевостей, 16 зо сторони ображених, а 8 зо сторони образивших. При скликанню виражено докладно місце и час.

14. Липця явилися перед судом всі газдове з Ц. своякі убитого и люде з У. не вказалися. Зараз потім дано судови знати, що в Р. виділи одного свояка убитого. Зараз вислано кількох повірників, чтобы його намовили станути перед суддями. Зразу отягався, віттак пристав під вимовою, чтобы 12 суддів и 4. людей з Ц. його о те просили, а крім того кождий щоб дав йому одну цехину.

На таку відповідь удався посадник з Р. яко посередник з 12. судими и кількома людьми з Ц. до того з У. Сі повторили йому прозьбу и дали 12. ліктей червоного сукна місто 12 цехнів и тепер привели висланники упертого з У. мовби в поході тріумфальнім перед згромаджених.

Судді засіли и розправа розпочалася.

Наперед виголосив той свояк убитого скаргу на убійцю. При кінци жадав, чтобы узнати N. N. з Ц. за убійцю, и за те сказати його на відповідну покуту після звичаю околиці. За тим наступила оборона зі сторони свояків убійці, в котрій старалися, як звикло в обороні, вину зменчити и злагодити.

Понеже сего дня не прийшла мати ані брат убитого, ані навіть газдове з У., перервано посідене и відложено його на другий день.

Заразом післано послів до У. чтобы неставившихся завізвали, бо инакше засуд видасцца без них и право на винагороду шкоди угасне.

Ранком дня 25. Липця явився в Р. брат убитого в супроводі газдів з У. и мати його в громаді жінок с плачем и заводженєм. Віттак удався цілий похід на місце зібрання до другого засідання суддів.

Люде з У. стояли на однім подвір'ю, а ті з Ц. на другім.

Судді переслухали свідків и оглянули оруже, що ним здіячо злочинство, а віттак уложили засуд и предложили ёго до поправи обом сторонам, щоби ратификацію и оголошення нич не спинало.

Тут належить замітити, що в тій части процесу приступ дозволен ино безпосередно интересованим. Засуд звучав менше більше в наступуючий спосіб:

„По переслуханню сторін и свідків узнаєсь Н. Н. з Ц. винним убитя на особі Н. Н. з У. и засуджуєця відправити покуту за пролиту кров по звичаю и обичаю сторони, и просити прощення за здіане злочинство, при чім має мати убійче оруде повішено на шні.

„Він обовязаний заплатити за пролиту кров 120 цехинів, а ті гроші маюця в звиклий спосіб порозділювати.

„Він е обовязаний убійче оруде видати до рук брата убитого, щоби той повісив собі воно на стіні дому свого у вічну память небіщика.

„Люде з Ц. обовязані дати до У. дванайцять кумів и чотирох побратимів, щоби у той спосіб утримано мир и згоду межн обома селамн.“

Засуд перечитано и зараз виконано.

Наперед пішли люде з Ц. покірні и смущені на один кінець подвір'я, де ім засуд при вісімнайцятёх суддях перечитано. В думній и визиваючій поставі поуоставлялися під той час на другім кінці подвір'я люде з У., а инчі шість суддів промовляли ім до серця, щоб убійцю прийняли и ёму простили. Те е найтяща и найнебезпечніща хвиля. Один, хотяб не поволі здіаний знак, рух гніву и неохоти, а може повстати кєрвава різня, бо всі суть після обичаю узбровні від голови до ніг, а зі страху перед зрадою все стережуця.

В кінці постував засуджений, простоволосній, з нахиленою головою, убійче оруде повішене на шні, один суддя по правім боці нахилє ёму голову, другий по лівім боці підперєв ёму плечі. За ними инчі судді и нарід — всі найвільнішим кроком.

Суддя у правого боку промовив, нахиливши голову засудженого мєло не по саму землю, обернений на братовн убитого сі слова: „Най прийме кум один одного во имя Бога и святого Ивана,“ и всі в около стоячі повторили на голос сі слова тричі и постували на перед, доки не зближєся сасуджений аж до брата убитого.

Той станув в думній, але не визиваючій поставі, відкрив голову и промовив: „Приступи куме най тє прощу, тн убійця мого брата,

але я тє прощаю, приступи, най тн дам цілюванне мира.“

Віттак зняв ёму оруже с шні, підніс ёго з землі и поцілував в чоло, за що ёго той в руку поцілував. Засуджений зістав при ним без шапки и оружжя, а всі инчі повернули на попередні місця.

По тім виступило дванайцять чоловіків з Ц. и один по другім поступили з відкритими головами и обіцялися дванайцятём з У. за кумів. Зложили торжественну обітницю будущого кумства и за поцілунок в руку отримали поцілунок на чоло. В той сам спосіб обіцяно чотирн побратимства, а в кінці цілував засуджений всіх без різниці в руку, и став від тої хвилі чистим и уласкавленим.

По укінченню торжества обізвалися мов урадовані з установленого миру звони манастырської церкви, и що тільки місце найшло, горнулося до неї. Переспівано славословня и двох священників промовляли коротко, а до річи відповідно, упоминаючи до уцтивного заховання прощення и братської любви.

Було то вже с полудня и всі посідали без порядку до стола, тільки судді и инчі знакомитші люде удалися в ниче місце, и пили при полуденку на згоду и мир.

По укінченню гостини виплачено братовн убитого шістьдесять цехинів, котрі ёму крім признаних; сто двайцять цехинів належалися, бо суддям заплатив сорок вісім цехинів, а гостина дванайцять цехинів коштувала.

Тим часом виготовлено засуд в двох примірниках и прилучено до них місто печатки знак, з одной турецької монети (Бакмак), ростятої на дві половини, с котрих одну на однім, а другу на другім примірнику засуду утверджено, и обом сторонам вручено. Тим закінчився процес.

Крім згаданих 120 цехинів и коштів мусів понести образивший ще кошта, котрі назбералися через два дни, що судді приспособлялися. Звичайно тривєє приспособленне 3. дни. Кілько печеної баранини, хліба, вина и инчого в тім часі спотребувєсь, годі хотяб и приближно вирахувати.

Всі кошта суть звичайно так високі, що годні найбогатшого газду зруйнувати, коли би не сусіди и знакомі до видатків не причинилися.

В тім разі вишнов образивший ще добре. Судді подаровали ёму свою належитість, и всі противники зреклися винагороди. Б. Т.

Тільки оповідає „Gerichtshalle“.

Дивіть, славні культуремосці, упередже у ваші пьотомі пьсьма, заки назветє народ „чєредою зголотанілик човків.“ Чи випадєк повєжчєтоповіданній по

мусить перед народом, що у ним в таке глибоке почуття права, всяке поважання збудити? чи мож його ще диким и неотесаним назвати?

Але закине хто, чом той так глибоке почуття права маючий народ не хоче слухати законів и распоряджений через найлегальнішу власть в найлегальніший спосіб виданих?

Відповідь одна и у Дальмаці и в Галичині. Закони теперішні отримала австрійські Словяне від Римлян черз Німців. Добре що у Римлян ті закоми виобразовавшіся на підставі народнього правного погляду через едикта преторів, були відповідні народови и часови; добре що у Німців приноврені до звичаєвого права яко-так вжилися; у нас у Словян віки переминуть, заки нарід признасть, що вни суть справедливі. Бо у Словян инче народне право, а того не узглядняли давніщі абсолютні законодавці. Тепер же в конституційній державі в доггом всіх обивателів краю те звичаєве право пізнати и голос свій піднести, щоби законодатель знали, о скілько закони відповідають правному поглядові народа, и закони до того погляду застосувати старалися.

Що не в річу обонатною, чи нарід распорядженне або закон який за справедливий що до основи не тілко що до форми узнав, подамо примір короткий.

Видимо що у жидів майже ніколи не заходять спори о наслідстве, противно у наших селян, на сотки таких спорів начислиш; а коли наслідники згідно діляцца, то у жидів заходить поділ мовби після судового декрету насліддя, у селян же цілком инакший.

Причину най другі глядають де хотять, я кажу однакж що вона лежить ні в чім инчім, як в тому, що мойсеєве право насліддя згодуєцца майже у всіх точках з австрійським правом, противно же право насліддя у наших селян, основане еше на старій словянській задрозі, в инакше, не узнав права насліддя донек, неподільности ґрунтів, права до цілої спадщини для одного и т. д.

В тім лежить и причина, чом селяне, хоч декотрий правник силицца на вимовні докази, щоби який декрет яко слушний представяти, инакше на річ дивляцца, и його не порозуміють ніколи.

Приганувши коротко нашим правникам и неправникам, що у нашім народі лежить також почуття правне, але з инцими поглядами, пригадуємо нашим з народа вибраним законодавцям, що цілий народ жеде від них, не якийсь чюд мойсеєвих а зміни чужих, нас йині обовязуючих законів, на закони нашому поняттю відповідні.

Застерігаючись и о тих народніх правах дешо більше поговорити кінчимо на тепер.

Гл.....

СПРАВОЗДАННЕ З ДІЛ ТОВАРИСТВА „СІЧ“ У ВІДНИ. за рік 1869.

Вступаючи у III. рік тривання нашого товариства, прилюдно подаємо справозданне з минушого року, щоб знали дорогі земляки наші, як живуть Українці у Відни, відколи у громаду зъєдналися, щоби за взаємністю товариською кріпшати в почутті народім, стоячи з усім молодим Словянством сторожою против чужоземних впливів, сфедералами Словянами против централистичних заходінок російських, тай простуючи из ними до свободи просвітою, щоб злагодити и нашому народови поважне місце у громаді збратаних народів. Ото и так як виступали ми завсігди по стороні истини, як одностайно підмагали подвиги Словян, спізнаючи їх бит и діла мужів великих, так и собі любов їх зъєднали и честь добру, особливо ж у братів наших Чехів в їх численнім академічнім Товаристві, де многі з нас товаришами поставали, щоби взаємність Словянську плекати тай богатою їх читалнею и книговною образоватись, маючи одного Січовика виділовим сего Товариства. За теж най приймуть брата Чехи сей прилюдний доказ нашого поважання тай щире „Помагай Віг! до славного діла, як задумали: до основаня всесловянської Читальні, що до неї горнулобся все Словянство у Відни, для спізнавання між собою, и готовлення до одностайних діл про будучину.

Товариство „Січ“ мало у минушнім 1869 році 26 товаришів звичайних и 5 почетних; готового маєтку 86 л, річного приходу 53, а розходу 38, л; в книговні 42. діл тай 8. часописів в читални. Вечерниці відбувалися на разі в городовім павилоні (Hot. Zillinger Wieden. Hauptstrasse N. 25) що чотирнайцять день, а від 1. Цвітня почавши що тиждень у Суботу в громадській хаті (Gonzagagasse N. 14.), де и многі товариші що дня до читальні на часописі сходилися. Кождої Суботи звечора зіждаюцца було и сходяцца товариші з всього міста и з його околиць на вечерниці, старші и молодші, світські и духовні, щоби побути кілька хвиль милих з людьми своїми, мов з родиною, у розмові, послухати річей и пісень; забавитись по своему народньому звичаю. Ото и шпарко поплине бесіда, польюцца пісні наші прекрасні; обділимось вістями з вітчизни, неслухаємо деклямацій, прочитаюцца займаючі статті с „Правди“ е сфедеральної „Reform-и“, та в сербській „Застави“.

розведуця дискусії над розмаїтими справами, що и не чуєшся як одна хвилина за другою уплине живенько, чим раз сердечніше здружуючи усіх товаришів, що певно по літах! ще мило згадувати будуть вечерниці „Січи“.

Крім вечерниць обходили ми також Св. Різдва и Великдень громадою и по закону, тай осьмі роковини смерти батька нашого Шевченка декламційним вечером, промовами и співами. Про сей обхід була вже в своїм часі у нашій „Правді“ мова.

Задовольний стан товариства в грошевім згляді завдячити належить раз заслуженому бия добра товариства дбалому скарбникови п. У. М...., а в друге и в загалі охочій оферливості усіх товаришів, що громадським спочуттєм кріпко сполучені ні труду ні заходу не жалували, щоби скріпити повагу товариства на зверх, и усталити в нім самим добробит и задоволеннє. Нині, коли товариство свіжим приростом збільшилось, завязалось и коло співацьке, котре під зарядом п. И. П. сєгорічні вечерниці добірними піснями звеличує и їх глосить проміж Словянством. Те кільце товаришів „Просвіти“ остаючи у взаємній и жвавій перепишці з всею Гал. Українською громадою видає тими днями „Співанник для господарських діточок“ П. Ю. Федьковича.

У Відні 3. Грудня 1869.

Мелішон О. Бугинський.

В І С Т І.

Подали ми справозданнє в діл „Січи“, товариства, три-ваючого від двох років у Відні. Хто ино прочитає се справозданнє, всякому годі буде налюбуватись тим життєм щиро-товариським наших братів, що кинула их судьба у столичне місто Австрії, між Німців и Слов'ян, а що так гарно и поважно з'уміли нас там вступити перед світом. Хто пригаває собі, як мало знали об нас и наших взаєминах до других слов'янських народів ще до недавних часів. Німці и ті ж самі Слов'яне, а за кого вони наш Українсько-руський народ тепер почитують, той мусить признавати, що товариство „Січ“ велику заслугу положило бия нашого народу. Давніше, за старанням протопопа від посольства навіть и у „Слов'янській Беседі“, товаристві, у котре входять образовані верстви Слов'ян віденських, представляли собі наш народ не у дуже вірнім образі. Богато праці стояло се наших віденських Русинів, доказати Слов'янам, що є на світі дві руські народности, говорячі окремим ланком, живучі питомим життєм, тим більше, що звисий протопоп кожного, хто б ино поважився був виступити є педібном наукою для Слов'ян, затолював безь пощади в стаканах доброго

чаю. Русин линує до сего солодкого та ще щиро-китайського напитку, як метелик до огню. Не винесли в гимназійні знання всемірної ні своєї історії, не був він годен розібрати, чи страва ся духовна. котру йому за гульнює и бискетами подавано, не затроїть його розум на віки. Найбільш, говорено там про політику, а при тому давано щоденно кріпку поруку, що необавом прийде Мойсей є півночі и виведе свій народ з єгипецької неволі. Крім сєго сєм магистер відгрівав заедно перед кожним ролю доброго, ласкавого та ще и грошевитого батька, и не жадав за се нічо другого, як тільки, щоб школярки його обявляли себе перед Слов'янам як Великоросєв, та несла його науку у Галичину. Науку сю и несено справді у наш край, та ще як хитро? Приїхав віденський семинарист, бувало, чи до Львова, чи де на село, завів бесіду про одно и друге чудо, що бачив його у Відні а далій и каже: Дурне тут все у вас, ви нічо не бачите не чувте и не знаєте. От, от, ще хвилиночка, а Німці сполучені у одну державу, задавлять звідять нас без сліду. Нам треба оглядатись за союзником. А „Слово“? спитає хто з боку. — Що „Слово“! Воно домагаєця автономії для нашого народу, пише статті проти централизаторству московському, а не знає, що ми а Москалі все одно. Я читав діло... історію... вже забув чию... тая каже таке, що... от! що и кавати!... один народ тай годі! Або та література наша?! Пожалься Боже, що ви пославете гроші Дідицькому на таку Hansjörgelschaft.... То як заговорить нам руский! се бесіда, се мова! У нас все зляшене... у нас не має ніякої літератури!... На такі dicta асєрба, замовчати звичайно усі. Що було и каати проти такому чоловікови з великого світа, а Слов'яне, коли їм довелосл слухати таких лекцій від протопоповичів, мусіли повірити, що Галчане! суть обламком одного народу, що розложився від Нової землі аж по Карпати. Товариство „Січ“ було перше, що отворяло у сєм згляді Слов'янам очі. Не держало оно вправді окремі лекції для Слов'ян, не толкувало їм, через що вони так хибно об Русинах судити стали, товариство пішло практичною а певною дорогою, обявило перед другими слов'янськими товариствами внутрішнє и зверхнє життя руського народу, и Слов'яне у одному року пізнали хто се той народ, котрого сини у „Січ“ вібрались. Редактор „Страхопуда“ завязав був тоді вправді друге товариство „Основу“, у котре вписались всі протопоповичі; однакж се товариство не тільки що не перепинило здужання „Січи“, але відпомогло навіть богато до того, що Слов'яне скоро и докладно зміркували, чим є наш народ побия московського. Від сєго часу и стали Слов'яне називати нас именем Русини або Українці, членів же „Основи“ Москалями.

Ми пригадуємо собі добре и не забудемо ніколи, з якою прихильністю витали вони кожного разу товаришів „Січи“. На закладних являлись усі Слов'яне, а живіть! и слава! не уставали. Був віттак соштерє слов'янський. Січовикам звелено вести до внодобя якусь річ. Товариш „Січи“ правив об з'єднанню усіх Слов'ян єфдеративним ладом, немонархічним, неуніформним. Діло шло до того, щоб Слов'яне виявили, чи вони дійсно такі панрусєв, за яких их світ оклякав, чи вони дійсно бажали є зрєктноє своєї индивидуальности у користь московського народу? Відповідь була рішуща и откровенна: Федерация Слов'янська! Сеї програми придержуюця Слов'яне, сеї и „Січ“, а віттак и нам не слід нічої держатись.

Головні помічники при редакції: *Є. Згарський. М. Косак, Др В. Лукавський, Ом. Партицький, Др. К. Сушкевич.*

Власитель и одвічающий Редактор **Наталь Вахнянин.**

3 друкарні Ставропільської.

Виходить 8., 15., 22., и 30-го
кожного місяця.

Предлаша выкошты:

На „Правду“ з Додатком: У Львові на р. 5 р., на 1/2 р. 2 р. 50 кр., на 1/4 р. 1 р. 30 кр.; — по за Львовом на р. 6 р., на 1/2 р. 3 р., на 1/4 р. 1 р. 50 кр.

На саму „Правду“: У Львові на р. 6 р., на 1/2 р. 1 р. 50 кр., на 1/4 р. 80 кр.; —

ПРАВДА

письмо наукове и лишературне.

по за Львовом на р. 3 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 80 кр., на 1/4 р. 1 р.

На самий „Додаток“: У Львові на р. 2 р., на 1/2 р. 1 р. на 1/4 р. 60 кр.; — по за Львовом на р. 2 р. 50 кр., на 1/2 р. 1 р. 30 кр., на 1/4 р. 20 кр.

Редакция и Администрация під Ч. 453 1/4 (Галицька улида). — Рекламациі, неопечатані, приймають ся на почті безплатно.

Циганка.

(ОПОВІДАННЯ С. ВОЛОХА.)

Що-то те кохання може, до чого воно не доводить, та ще те безпам'ятне! — Сказано: залюблений все одно що п'яний. Кажіть ви собі про таке кохання що хочете здорові, а я заодно кажу и казатиму, що превелике, безпам'ятне закохання — а частенько так молодь кохаецця — тільки згуба молодому хлопцеві або дівчині. Ніщо не вгамує закоханого, ніщо ёго не збуцинуть; він не бачить, не чує и не знає що діецця в округи ёго, що робецця з ним, у ёго усе своє повислує, мов померло; ёму здаецця, що він усе найкрасче робить; він женецця, щоб осягти те, чого серце забажало, а й сам не знає, чого він хоче. Тут перед ним пропасть, тут ёго смерть, — він не зважає на те, не роздумує, не розберав: що и як, а вперто иде на перед, падає в ту пропасть, губить других, губить и себе — сказано як п'яний. От хоч би й той Максим, що про ёго розказати хочу.

Я ще ходити не вмів, як вже сиротою остався без батька та матери. Зараз після смерти матери — нехай їй земля пером — взяла мене тітка за свого; бо в неї дітей не було, один одним син, Максим, одоліток зо мною. А сама ж богатька була. И що то вже хороший та чепурний парубок виріс з Максима. Високий неначе явір, молоденький, чорнобровий, кучерявий. И погляд в ёго ясний та веселий немов у сокола, що під небесами літає. Куди ні піде, чи гуляє с товариством, чи так по улиці ходить, то не то-що молоде а й старе дивниця на ёго и не надивниця. Та хода нишна, той стан високий, ті кучерини та вусок чорнявий, що тільки-що засіявся! Хороший був легінь тай годі! Було, гуляв по весілях, по храмах... усюди перший парубок. Дівчата, Господи! як пчели до повного цвігу до Максима линуть, а ёму байдуже, тільки всміхаецця. А матері, то вже коло мові тітки так увиваюця, так ходять, самі не знають де її садити. Та й покуття, здаецця їм, для Ма-

ксимові матери за мала почесть. Тільки смилівіці сватаюця з нею.

То бував після храма або весілля питаюця тітка в Максима:

„А що, каже, соколику, добре гуляв?“

— „Ще й як, и ніг не чую,“ одвітує Максим

„А котру ж сподобав? Чи не Кирилову Ганну?“

— „От також!“

„Або ж вона не хороша, не богачка?“

— „Не тільки світа що в вікні, може й краща є за неї.“

Та тітка тільки всміхнуця, та весело повідуть очима по хаті. А Максима серце молодеє ще й не чаруецця.

II.

Ми з Максимом дуже кохались. Було, чи на весілля, чи так куди с товаришами, идемо все разом. Иде він куди — мене за собою кличе, иду я — ёго кличу. Один другого не покидаємось.

Аж одного разу запримітив я, уже мій братчик кудись и без мене ходить, та все крадьком. Прийде було в вечері, кладемося спати, а Максим за кріс, оглядає, чистить, набиває та й кладе коло себе и сам кладеця неначе то спати. Засну я, пробурваюсь в ночи — ёго вже нема! То гадаю собі ранком: щоб то міні не знати куди він отце ходить! Подумаю, та берусь за діло.

Одного вечора поклався я, поклавсь и Максим. То я ніби сплю — хроплю, а він тихцем встав, перекинув кріс через плече та й потяг. Устав же й я, та за ним назирцем; тільки збоддалеки, щоб не побачив. А він иде берегами по-над Бистрицею, иде та співає як Добуш до Дзвінки на вечерки ватагу воднів. Місяць світить, небо зоряшлыве, видко як у білий день. Де-де піде луна від ёго пісні, де-де соловій защебече, затёхвэтить. А він поспішає понад крутими берегами, а віттак взявся половиною по-під ліс.

Під лісом стояла мала убога хатина, аж до землі присіла, похилилась. У ній жив від десятёх

років циган Джуван з жінкою Флорою та дочкою Марою. Джуван був ковалем на усе село.

Оттут недалеко тої хатини, під явором високим, став Максим, свиснув раз, переждав хвилиночку, свиснув у друге, а потім и в третє. — Ніхто не озвався, тільки луна розляглась по темному лісу. Максим пождав ще часиночку и каже:

„Мабуть спить, моя чорнобрива, треба її розбудити“ и видійшовши глибше у ліс, гримнув ис кріса, аж листя посипалось з деревини, а далій и підійшов під явора. Тут уже стояла Мара хороша, хороша, як зірка на заранню. Личко в неї румяне, мов небо до схід сонця, очи чорні так и лискають, а брівоньки, сказати б дві п'явки випились. Станочок високий, сама ж як ясочка в'єцця.

„Се ти Максиме?“ озвалась с тиха.

„Се ти Маро?“ Тай обнялись. А явір аж віти свої розхляє, а у соловія аж голос у груди завмірає, щоб наслухатись тіві любі та тихої розмови. Весело жити молодим на світі: зійдуця, заговорять, то и природа неначе при них инчою стає, помолодніє; а прислухаєсь, здаєцця, на острішку пара голубів гуркоче, в'ючи собі тепле кубелечко.

„Кохавш же ти мене?“ прощбетала Мара тихенько.

„Квіточко моя прегожая!“ каже до неї Максим, цілюючи її. Як би не кохав, так по-що ж ходив би сюди та викликував тебе свистом та стрілом ис хати. Тай як не кохати? — Хіба в де красча за тебе?... Ні серце! И у пісні про красчих не співають!“

„Ох, як в тебе серденько б'єцця!“ промовила изнов Мара, притулившись до єго грудей. А Максим неначе причарований, нічого вже не чує нічого не знає, хібай що та циганка єго кохав, що так дуже про вірну любов у єго допитуєцця, говорить, жартує, смієцця та забавля єго, поки аж на сході зорі не побліднуть.

„В завтра дождатиму тебе!“ каже Максим Марі, а вертаючи до дому, заспівав собі:

„Відси гора, відти друга,
А там долинонька:
Межи тими гороньками
Моя дівчинонька;
Мушу гори прорубати,
Далнини зрівзати,
Щоби мині було видно
Аж до її хати.“

III.

„Ей, братіку,“ кажу я раз до Максима (а ми братьми вликались), „се твоє безголов'я та ковалівна.“

„Що за безголов'я?“ аж крикнув Максим, узлостившись на мене, „Що за безголов'я?... хіба те, що вна мене кохав, душі в собі не чує?“

„Душі в собі не чує?... не вір с'єму братіку. Ти душі в собі не чуєш з великого закохання, а вона мабуть не дуже. Та ще й циганка, от-що!...“

„Циганки вірне кохають! а про моє безголов'я ти не журись...“ Тай піде собі од мене и вже так заповоніє гнівом, що й через три дни до мене не заговорить.

А я чував од людей про сю Мару, що вона та кохалась вже из янямсь циганом, та ще й тепер мабуть єго не забула. Старий Джуван не хотів віддати її за єго тому, що він убогий був. И пішов молодий циган у світ широкий добра, грошей набувати, а перед Марою поклявся, що через три роки верне, та одружиться з нею. Люде знали про те, бо и чули нераз, як Мара, сидячи пізнім вечором на призьбі, виводила сумним голосом пісню:

Вітер віє, вітер віє,
Вітрець повіває,
Тужно мині самісінькій,
Серце умліває.
Серце мов, серце мов,
С каміння твердого,
Чому ж ти ся не розпадеш
З жалю великого?
Ой поїхав мій миленький,
А у мене туга,
Коли б єго не любила,
В доріженьці друга.
Згадай милий загадочку
И дивні слова,
Й яка була межі нами
Любая розмова.
Яке було запізнання,
Яке закохання,
И тяжке и сумнеє
Наше розстання.
Ой мій милий чорнобривий,
Де ж ся забавляєш
Чи тя люде відраджують,
Чи вже инчу маєш?
„Ніхто мене не відрадить,
Инчої не маю,
За тобою гину-тужу,
О тобі думаю.“
Вітер віє повіває,
Лози нахилєє:
Тужно мині за миленьким,
Серце умліває.
И я тую довгу осінь,
Переосіную;
А милого чорнявого
Не перебаную.

И більше було видно на ній тугу за милим, як ту дивну веселість закоханої дівчини. Як же згадає їй Максим про рупиники, про весілля із нею, що то так любо укладав собі в своїх думках, то вона мов не своя стане, мов уся похолоне та аж струсиця та просиця, пождати, одмовляючись; що ще не пора з батьками умовляти, що вона ще не надівувалась....

*

Якось вже після Покрови Цигане, вештаючись по-над Бистрицею, шатром стали за нашою Кирнібабою. И що там вже циганства того було обертого та осмаленого! Тільки один між ними молодий циган пишний, ставний та хороший, дарма що циган.

Із сього часу и Мара инчою стала. Бувало що вечора вибігає до Максима під явора, а тепер не раз простоїть Максим и цілу ніч самісенявий під явором, висвистуючи та вистрілюючи, — ніхто й не одгукнеця. А як коли й вийде Мара до ёго, то вже не та що давище. Не увиваєця вже коло ёго, як передже, не такі любі її слова, як колись. Тільки Максимови здаєця заведено, що вона ёго однаково кохав. И постоїть троху, скаже що, або й ні та, одмовившись то сим то тим, піде нібито до хати, а тут нишком зіходиця із сим молодим циганом, що притяг за кодром циганським під нашу Кирнібабу.

И сумний та задуманий став Максим. По цілих днях думає, щось придумує, и по ночах не спить. Підозріває Мару за зраду и сам боїця того, боїця и спогадати щось непевного про свою любу. Вижидає сеї хвилі, щоб зійшовшись з нею роспитати про все. А зійшовшись и забуде питати, розчарувавшись її привітани, її поглядом, що неначе поломъя груди роззігріє, розум заморочить. Мучиця він в своїх глибоких тяжких думках, тільки й полегшає ёму, як піде по полонинах, постоїть коло її хати під явором, заспіває, заголосить жалібну яку пісню....

„Що тобі Максиме?“ питаю ёго раз; а він блідий та сумний. „Чого так зажурився? Кажі, може я тебе пораджу?“

„Ти вже мені не порадиш.“

„Щож такого? Хиба мож? Мара що небудь недоброго починає?“

„Не знаю; що вона зо мною починає, а вже третій вечор, як її не бачив, — не виходить.“

„Так ти б тим и журився! Невиходить, то бувай здорова! Хиба тільки світа що в вікні? Хиба ж

у нас мало дівчат хороших и яких хороших, не стыдно б и панови сватати. От хоч бй Наталка або Васелина! Гарніші за твою питанку! И понадянка не красча від них.“

„У тебе воно так, а у мене ні. Нехай тобі буде Виселина и Наталка ще й Мотра, нехай будуть красчі, а для мене Мара на увесь світ! Тільки й щастя для мене що вона!“

Сумно міні було слухати такі речі. Я додавав, що Максим покохав Мару всею душею, та ще яку Мару! негідницю, що тільки вміла причарувати серце молодецьке, заколотила вік молодечий, а не хотіла поділитись долею, поділитись щастям..

IV.

Пізно вже було в ночі. По селі тихо, и на вкруги села тихо. Все посуло. Тільки цигане ще не сплять. Биля шатра ватра горить а до окола сидять вони; де-хто люльку курить, де-хто и так сидить, грів руки над огнем. Поломъя довгими язиками чорний котел лиже, що над ватрою висить. Ніхто й слова не промовить — усі мовчать; тільки в шатрі стара циганка ис якийсь розмовляє.

Червоний місяць золотим решетом зза ліса поволи впливав на темне небо, та освічав усю землю. Ясно блищалась Бистриця, мов сріблом посипана. Геть-геть видно полонину, неначе білою павутиною густо засновану. Там ходить собі циган сам один високий, молодий, хорошої вроди, самісінявий, неначе б ёму нудно було між другими циганами; ходить — когось дожидає, и не може дождатись.

„А обіцялась, а не виходить! — А вже й пізно буде, вже й півні незабаром заспівають“, говорить сам з собою. „Чому ж її немає? Чому не приходить?... Може не любить, може з инчим сей вечір простояла?... А може...“ тай задумався.

Аж там берегом поміж куцями хтось стрибнув. Пильно вдивився циган в те місце, тільки нікого не бачив, — куці закривали.

Аж тут изнов зашелестіло, та тільки вже із другого боку, биля ёго. Коля ж оглянеця — а се Мара.

„Серце мов кохана!“ покрикнув циган, „як же ти мене злякала!“ Тай обнялись.

„Ох, измучилась — та и бігла я до тебе!“ промовила Мара вириваючись з рук хорошому циганови.

„Сядьмо ж, мов серце! Ще няльки так побалакаємо, а завтра уже ніхто нас не розлучить.“

„Так, серце,“ каже Мара обнявшись з циганом „завтра ніхто нас не розлучить! Завтра утікнемо

від батька, що не хоче нас у парі бачити; завтра я твоя!" И стались обнімати.

„Так завтра?...“ почала знов Мара. „Чому ж аж завтра?... Ні, нині вже, нині не верну до хати мого батька, що затрує моє життя, що зав'язує нам світ. Ні не верну!.. На край світа с тобою полину, полинемо як голубів пара!“

„Ох, любочко ж моя, крале малёваная! Та нині....“ и не доказав; изза кущів мов лискавка лиснув кріс, а циган трупом повалився на землю.

„Ні! нині ні, и завтра ні, и ніколи ні!“ роздався сильний голос изза куща. Се був Максим.

V.

Минають дни; минає й тиждень. В хаті у коваля Джувана невесело стало, сумно та тихо мов у гробі. На постелі лежить Мара недужа, бліда неначе стіна, ледве дише, уже й смерть за плечима. И хто ж би спізнав ту хорошу прехорощу циганочку с чорними бровами, с чорними очима? Се не вона, се тїнь її, сказати б. Лице жовте мов у мерця, немає на устах того веселого усміху, нема сеї свіжости дівочої, що колись мов пахуца повноцвітна рожа чарувала молодечі серця; очи глибоко запади, не ссяють тим жаром люб'язним; блисконуть тільки колись, не-колись, неначе догораюче світло. Биля неї сидить Флора, мовчин дивниця на свою єдину дитину, що мов підкошена квіточка на сонці вяне та сохне. Дивниця и сама себе лязавця. А дрібні материні слези горячим жаром падають на зморщене лице, на білу постіль. Дни минають, минають и ночі, а вона сидить и не відступає своїм безталанній одиначки.

Було се вже пізно в вечір. Блідий місяць лячно світив в вікно. Далеко видно вікном. Сніг блищиця на полонині. Пильно дивилась Мара в віконце, лежучи непорушно на постелі; а думки її невеселі літали по-над берегами золотої Бистриці, літали шукали хорошого цигана, єго варі очи, рум'яне личко, нагадували єго любі речі, горячі поцілунки... нагадували вечір той страшний... смерть єго... И вздрігнулась Мара, злякалась сама себе... и тяжко и болящо стало їй на серденьку...

„Чому ж я не віраю? Чогож я ще жию на сім світі?...“ промовила с провола неначе на силу; а слези так и ринули. „Пожди хвилиночку... пожди любий... а ніхто нас вже не розлучить...“

Стара Флора дивниця на неї и тяжко, тяжко зітхає. Материнє серце розірване, закровавланє билось и мучилось у грудях.

И ті слези перестали вже котитись, а на стомлені очи найшов тяжвий сон. Тільки Мара не

спала. Росчервонілась, розярились, роскинула руки на постелі. Високо піднімалась грудь дівоча, а запалі очи поглядали заєдно крізь вікно у місячну ніч.

Нараз дався з далека якийсь голос чути. Мара трівожно підвелась на постелі и стала наслухувати. Се співав хтось пісню, жалібну, сумну... Голос кріпшав щораз, неначе приближався до шатра циганського. Мара ще гірше затрівожилась, зірвалась, с постелі, полинула до вікна, а до неї залетіла пісня:

На високу полонину
Ясна зоря впадала:
Ізрадила мене мила,
Щоб долі не знала!

„Се мені значить! Се Максима пісня!“ покрикнула недужа не своїм голосом, а там и повалилась нежива на поміст. Мати обняла її уже мертвою...

С тої пори, як над Бистрицею поляг циган за вірне кохання у ніг своїй любої Марі від Максимового кріса, мов не своїм став Максим: блукав по горах, по полонинах, рідко коли заходив до хати, та почорнів неначе земля, що й не пізнати, що се колишній веселий легінь.

Було се в п'ятницю. Тітка сиділи за кроснами та раз-у-раз поглядали на свого сина, що сів за столом обперши голову на руки. Тітка помічали що в Максима журба якась серце залягає, та и стали допитуватись у єго за смуток той. Тільки не почувли вони слова від Максима. Він не чув и допросів материних; потонувши в тяжку задуму...

Нараз зазвонено в церкві. Сумний гомін дзвонів роздався всюди. Ми перехрестились, тільки Максим не поклав креста на собі. Неначе громом вдарений похилив він голову ще низче, а там задрожав увесь неначе та трепета білолиста від зимного вітру.

„Що тобі, сину, що тобі?“ питали стрівожено тітка, припавши до свого сина.

„Нічого...“ відповів Максим повільно, зводячи голову та пильно дивлячись на неньку свою... „Се— вона вмерла!...“

„Хто сину?... ні, се мабуть Джуванова донька?...“ А він повалився на лаву неначе мертвий, неначе убитий.

Довго припадали ми с тіткою, довго відтирвали єго, и вже на силу дочутились...

Смерклося. — Максим одягся мов на весілля, красче вже не мож и кріс перевіснв через плече, и павині пера повтикав за бриль.

„Нене,“ каже підступивши до тітки, „пійду погуляти!“ тай поцілював тітку в руку, а сам блідий, блідий, аж страшний.

„Чогож ти пійдеш, сину, ти ж не здумаєш?..“
„Здумаю, нене, пійду!“

Тітка хотіли ще щось казати, так ёго вже й небуло. Чудно якось здався мині Максим, дуже чудно, та незабаром пішов и я за ним у слід.

На дворі було ясно. Сніг лициця, искриця проти місяця, тихо всюди, тільки під ногами мороз сьрипоче. Максим прийшов на кладовище. На могилках, снігом покритих, білююця хрести. Тільки одна висока могила свіжо насипана чорнів. Се могила Мари.

Максим підійшов до неї. Як не кине собою до землі сирої, як не стане голосити та обніматися чорну могилу! Господи, аж волос вянуп на моїй голові, и жаль и страх!...

„Прости мині Маро, прости мині люба“ голосив він и знову встав, и знову падав та просився: „Прости мині, прости!“

Довго так було, довго бився-побивався він нещасний на могилі Мари, а далій затих, прилягши до землі. „Максime!“ кликнув и стрівожений, а ту як не грюкне кріс — тільки ёго и стало!...

Через три дни положили Максима біля Мариної могили.

Готур.

(Подав И. Верхратський.)

Готур або глугий рабель (Tetrao urogallus) належить до курей (Gallinaeae, Hühner) и то до родини Тетер (Тетера, Tetrao, Waldhuhn). Він є один из найбільших птахів, що у нас виводяця. Самчик (Півень або Токар) буває більше як 3 стопи довгий, а в розкрилю тримає 5. Брови в него бородавчасті, червоної барви. Під горлом має пера продовжені в густу бороду, хвіст довгий заокруглений. Голова, шия и гребет чорні, понілясто обплені, крила каштановато-брунатні чорно припорішені, груди зелено блестяча. черево и хвіст чорні з білими плямками, в пасі с кождої сторони також біла латка. Самичка (Готка, Гетка) є значно менча, лиш 2' довга, рудава, чорно и біло плямиста. У обох даєб короткий, товстий, без восковиці (Wachshaut), синяво-білої краски, покриви відреві опірені, крила короткі, а хвіст росточистий, подібно як у индиків. Стопи ніг попелясто опірені, пальці нагі по боках гребенястим рубцем вприподоблені, палюх короткий висче осаджений від пальців передніх.

Готур замешкує погористі околиці сіверної Європи и Азії. Прбуває в лісах чатинних и то зазвичай в найнедоступніших місцях. Яко птах дуже полошливий пересідує він звичайно по верхках дерев, и лише за жиром злітає иноді на землю. Пуплі и молоде бросття дерев, всілякі зела, ягоди, буква, жолудь, слимаки, комахи и т. п. річи суть ёго улюбленим кормом. Подібно як когут домашній пробуває и Готур в товаристві 6-12 самиць (геток), котрі стереже дуже пильно, именно під час споловання. Другого самчика не терпить в своїм окрузі, а стрітивши суперника веде з ним завзяту борбу. Так, як самці дуже одважні и бойкі, так суть самочки дуже смирні и боязькі. Споловання або так зване токовання відбуваєця на весну. Тоді то самець (в Самбірськїм званій „Токарем“), обравши собі попереднёго вечера ще догідне місце на дереві, починає вже перед досвітом свій дивний спів. С початку болботає уривано, віттак чим раз частіше и голосніше, почім клекотнувши сильно видає шипотливі тони, подібні до тих, які повстають, коли клеплять косу. Гедки, почувши болбот, злітаюця до Токаря з місць часом на пів милі віддалених, и чим сильніше и скорше болбоче, тим сильніше обуджаєця в них бажання до ёго приблизитися. З неописаною скоростю перелітають коло ёго, одвічаючи на зазів свого султана пискотливим коктанням: Гот! Гот! Гот! Токарь їх не бачить, однакож, чуючи їх відклик з напруженою поставою, розточивши хвіст и розчепіривши крила, чим раз пристрастніше виголошує свою любовну пісню, при чім виправляє дуже дивні и нагальні рухи. Так, як инчим часом Готур дуже прозорливим є птахом, так в пору токовання, в своїм захваті любовнім, не видить и не чує зближаючогося небезпеченства, и легко даєця стрільцям підойти, котрі то и найрадніше тоді на ёго полюють.

Самочка гніздиця в корчах. Звичайно зносить 6—16 яєць білих, жовто-рябих в кубло, вигребане в землі, и недбало вистелене листям. Молоді виклюнувшись з яйця суть спосібні самі житися; Готка однакож веде їх довгий час. А навіть пізніше, коли підлітками стануть, держаця ще довго старої, а такі стадка малі зовуть ся гунями. М'ясо Готура є дуже скусне; тай штука важна, велика. (Самець важить 9, ситий навіть до 20 *℥*, самиця звичайно 4 *℥*.) Тому то полюють стрільці на ту птицю з великим залюбованням; однакож полівання на старих, як згадано, для їх полошливости и за для того, що пробувати звичли по місцях тяжко недоступних дуже трудне, и майже лише під час токовання можливе. Моло-

дих легче дістати, їх наздогоняють звичайно псами на гінці. Малі потята даюця легко підгодувати всіляким зерном; именно ідять гречку дуже радо. Освоити однакож не даюця; для того то підховавши бьють їх зазвичай на печеню.

До Тетер у нас живучих належать Тетерець або Тетерюк (*Tetrao tetrix L. Birkhuhn*) також диким куром прозваний и Рябець або Орябок (*Tetrao bonasia L. Haselhuhn*), котрих спосіб життя подібний як и у Готура. Всі Тетери мають дуже скусне м'ясо; а имсно Орябка цінять смакції (смакуни) з того згляду дуже високо.

Н А П Е Ч И.

Ти дома молотив горох,
А я ся гримав, тріскав, брате,
По Шімцях доленьки шукати.
Ходив я навіть до Волох,
Ба й за шклянні тирольські гори,
На решті навіть и до зорі
Ходив, вбивався в день, ночі,
А доля — дома на печні.

Федькович.

Уваги над ухвалами Комисії
для уложення учебників руських.

(Конець.)

Комисія ухвалила на першім місци уживати применники (предлоги) с и з після засад фонетичних. Ухвала тота, повзята на самім вступі, вимагала в консеквенці повести и дальші зміни після засад фонетизму. Тимчасом фонетичних приміт вишло в порівнанню не много. Принято після фонетизму: придохе в (вбнь), в замість етимологичнєго л (писавь, стовпъ), ъ замість етимологичнєго ѣ (мѣдъ, принісь), наконець ріжницю між звуками е и є.

Зміни тоті не много хісна принесуть для ровною нашої бесіди. Вони суть незначні и не вникають в саме нідро етимологичнєї правописи, якби те на примір сталоь було через викинення букви џ. При тимъ уступки, поділані Комисією на користь фонетики, суть тільки половичні. Коли Комисія узнала ъ за знакъ фонетичній и ѿго уживати каже замість етимологичнєго ѣ, то треба було знак той завести всюда там, де чути звук м'ягкого і, н. пр. по самогласних замість и: краѣ, доброѣ, моѣ. Вже Осадца в суцниках писав ъ замість и також в заименниках: моѣ, твоѣ; в староруських пам'ятниках наших писано и в при-

ложниках ъ замість посамогласного и: доброѣ, моѣ. Теперішня ухвала Комисії зносить не тільки те, що на користь нашого язика уживалоь доси в книжках шкільних, але вона еще и се не приймає, що за собою повагу многих віків має. Звертаю увагу на те, що правопись в слові доброй не узглядняє ні етимології (в старословянськїм язичі замість и стояло ѣ), ні фонетики. Форма доброй є собі правописне curiosum, винайдене нашими етимологами задля зближення до російської правописи.

Комисія задержала у своїй правописи три етимологичні знаки: Ъ, Ы, Ѡ.

Для чого на кінци слів ъ задержано? не знаю. В старословянськїм язичі таке ъ яко самогласна було конечне, однако нині непотрібно цаперу забирає. Задля етимології повинні ми знак ъ уживати радше там, де воно було коренне, в коренних слів, як рѣвати, сѣсати и т. д. Се коренне ъ лишило до нині сліди по собі и; перейшло в походних словах на и (и): вир-и-вати, вис-и-сати и т. д.

О џ говорив я в попереднім артикулі. Наші етимологи не пишут џ там, де того етимологня вимагає (по г, к, х), столы, роды, тыхъ, самыхъ и т. д. З духа язика руського ніхто не годен винайти правил для писання тої букви.

О сомогласній Ѡ також вже говорено. Етимологи галицькі пишут Ѡ не тільки там, де етимологня наказує, але часто и против етимології, як у наклоні приложників, на пр. добръм замість добръм, доброй замість доброй и т. д.

На сих увагах закінчаю мою статтю. У минувших рочинках „Правди“ справа правописна вже стілько разів була порушена и пояснена, що хибаби на ново повторяти приходило, що вже сказано було.

Рафалович.

Д о п и с ь.

(З Буковини). Доносив я вам, що в министерство півроку тому завізвало нашого Ю. Федьковича, щоб подав він проєкт до уложення руських учебників для шкїл народніх у Буковині, так знайте, що те ж в министерство одкинули поданий п. Федьковичем проєкт, не об'яснивши ні одним слівцем причини, для якої се робить. Поступок сей позбавив нас на довгий час надії на поліпшення народніх шкїл и більшанне просвіти між народом. Ми, що бачили проєкт сей и читали нароком для в министерства паном Федьковичем зложені проби

будучих учебників руських, мусимо объявити, що одно и друге було списане відповідно нашим потребам, а именно узглядяло тукраві особини и ступень образованости нашого сільского народу. П. Федькович, живившись з народом и вирозумівши ёго далеко красче чим хто другий, клав найбільшу вагу на те, щоб учебники були зложені на чисто-народній мові, без примісу чудної якоїсь книжної, лотрою наука шкільна тільки спинавця. Тим часом, о скільки догадуватись можемо, осужденне проєкту п. Федьковича попалося певно в руки такому чоловікови, що поза мертву старословінщину чи церковщину и оком не глянув, нашої мови не тямить, а може и намагає тихцем до московщини. Такий людині проєкт п. Федьковича подобатись не міг, и таким світом лишень обьяснити дасця, чому в. министерство не хотіло взятись за реформу школьну у нас по гадці п. Федьковича. Посол-буковинській п. Ковач правив на 16-ім засіданню соймовім, що ряд уживає примусових середків, щоб наклонити народ наш до посилання дітей до школи, и глядав у сему причину неохоти народу до ереговання школьних закладів. По нашій думці не треба звиняти сю неохоту наших селян в такий опосіб. Ми мусимо навіть сказати, що ряд не неволив ніколи народ наш до закладання шкіл, а властиву причину, що селяне відвертаюця від науки, глядатимем заедно таки у самім уладженню шкіл, а именно в лихих и дуже лихих учебниках. Діло стоїть тепер на тім, що ми усякими силами старатись винні, щоб в. министерство дало нам автономію в річах школьних, щоб воно на спосіб вашої комісії до уложення учебників зложило у нас товариство, котре б могло свобідно и відповідно потребам занятись просвітою народу. Людей до сёго у нас стає, и сили як самі знаєте у нас будуть. Ми повинні сей час, поки в. министерство не рішилось на сей або другий проєкт, взятись горячо за діло, списати меморіял зглядом стану шкіл наших, и подати ёго чи те на руки консистора нашого, чи таки впрост до министерства. Ми сподіємось, що в висчих сферах порозуміють, чим є народня и тільки народня просвіта, так само як и нам чуєця вона с кожним днем щораз більшої ваги. Наші сусіде Волохи пораюця добре коло винародовлення нашого, и винародовлення те мусить їм удаватись по тій простій причині, що селяне наші не прийшли ще до самопознання народнёго. Интелигенцію страхають вони заедно тим, що в той сам час, коли станєця вона руською, буде мусіла и унію прийняти. Таким побитом робиця, що у нас одна частина просвіченої верстви цуравця русьчини и відгриває ролю перекинчиків

волоських, не тямлючи, що 12 милионів нашого народу исповідує православие, хоч и розвинуло у себе широко не друге а тільки щироруське життя.

Любо приходить міні зганути на сім місци и за „Співанник“ п. Ю. Федьковича, виданий отцо товариством „Січ“ у Відни. У сему дільци підложені під народні Українські мотива пісні школярські так до ладу и складно, що сподіємось наші школярники переймуть їх небавом. До сіх пор водився по наших сільских школах звичай не злий, себ то учити молодіж співу церковного, тільки ма ніяк не можемо увірити себе, щоб врилошим співом можна розбудити и викохати в дитині почуття народне, котре більш спосібне охоронити її перед винародовленням, як та вишколена любов, що набуває її молодіж наукою співу церковного. Незаперечена є се правда, що церков и обряд спасли наш народ по части від винародовлення, однакож правда ся тільки для того є правдою, що ми не дбали по нинішній час богато за те, щоб и через що другого народ любив свою окремішність и обставав за нею. Отце завдання нашого часу, и тому кладемо ми так велику вагу на просвіту в чисто народнім духу.

Поділяюсь з вами ще и тою вісткою, що у нас думано якийсь час о основанню письма літературнёго. Чи публіка наша здужала б удержати письмо таке, и чи с хісном було би відділювати сили наші літературні від галицьких сил, — я поки що мушу похибуватись. Красче буде, здаєця мні, лучити їх на тепер в однім органі.

В І С Т І.

Недавно тому (3. грудня) відбулись на Львівський „Руській Бесіді“ загальні надзвичайні збори. На порядку денному бун вибір контролора, регулярни для вищожичальної книговні in spe, запомога для групи театр. п. Моленцького и внесєвня, тикаючі підвєсення добробиту „Бесіди“. Контролором вибрано п. Клемєртовича, регулярни прийнято, а пану Моленцькому дано 150 зол. При сім інтерпєлювано виділ, який правний стосунок заходить поміж „Бесідою“ а директором театру, и чому Бесіда не постаралась сама о концєсию давати представлєння так, як се було давнїце. На перше одвітєв виділ, що п. Моленцький є зовсім залєжним від Бесіди, навіть так далеко, що кождий кусєнь драматичний мусить переходити через цензуру виділу театрального; на друге, що він готов кождого часу о таку концєсию постаратись, а не вдїав се для того, що не хотів платити податку від такого приволау. Відповідь єя не могла вдоволити нікого, тим більше, що позаяк нам звісно, Бесіда платила сей податок хоч и не мала концєсії. Під кінець оживились трохи збори, коли академики наші заінтерпєлювали виділ; чи він прийматиме на будуче кождого з них, коли сей зі-

стане припоручений виділові через кого небудь с членів то товариства. Интерпелляція ся жадала зміня статутів и немогла бути обговорювана в браку двох частин притомних членів. В интерпелляції сеї вийшла зараз и друга, а именно: чого виділа (ut facta loquuntur) деяких академиків, котрі зачисляюцца до народнєї партії, не приймаю до товариства, а держить їх в завішенню навіть місяцями цілими, коли противно (ut facta loquuntur) всіх неукраїнофилів майже stante pede приймаю. На те взявся відповідати п. Ковальський, розгорячився проти Українофилів, став навіть обиджувати декого, вістав обидженням, и був би зложив булаву председательську, наколи б крид. Панликів усю річ не був залагодив. Збори сі мали дійсно вид соймаків польських. Тероризовано навіть Українофилів, тільки надуманося віттак обмежити волю виділу в такий спосіб, що прийато внесенне, щоб о прийаттю гостя виділа найдальше на другім своїм засіданню уже рішав. Дождатимем, чи поможе се що нашим ш. виділовцям.....

— В редакції „Правди“ можна дістати „Катехизис“ О. Селецького, одобрений архієпископом Наньянзенським Осипом. Мова у ёму чисто народня и уклад відповідний поняттям дітей, тому и мусимо ёго припоручити нашим Родимцям. Ціна одного примірника (о 4 арк. друку) 15 кр. а. в.

— В надходячим Святим вечером запрошуємо до списування коляд и щедрівок.

ВІД РЕДАКЦІИ.

Отсе вступаємо у четвертий рік видавництва „Правди“, органу, що ним по можности причинялися ми до розвою нашої Українсько-Руської літератури, и старалися заступити інтереси такого ж табору у Галичній. У „Правді“ поміщали ми, вірні програмови, взорові утвори закордонських братів, подаючи сим можливість наш. читателям познакомлятися докладно с Переяславо-Чигиринським наріччем, що визначилось богацтвом виразів и оборотів, найменше підпало посторонним впливам, и котрому муза Тараса и сучасні писателі Українські здобули первенство між другими наріччями. Поміщали ми и утвори всіх Буковинських и Галицьких писателів, що ступивши на стежку Маркиянову, на стежку народню, почули себе за одно з закордонською Українською братнею и зволили нас запомагати своїми працями. Сёго програму будемо придержуватись и на дальше. Галичина и Буковина здужають до єдинства літератур-

нёго з Україною, и те здужаєне хочемо ми виявити и заступити перед Словѣнським міром посредством нашого письма. Нехай нікто не жахавцца, що вынесенне Переяславо-Чигиринського наріччя до письменної, літературнєї мови буде получене с шкодою для нашого Галицького вислову. Писателі Галицькі и Буковинські, зжившись з народом, збуміють у своїх творах літературних подати нам все те, що красного и гідного наслідования подибають у сёму наріччю. Галичина одзначає себе старосвіччиною, за те наріччє Українське роскопне, м'ягке и свіже, як и той народ, що пережив красчу историю, чим ми Галичане або и Буковинчики. Світ и знає уже Україну з її літературою. Докажімо и ми, що ся література, пересаждена до нас руками Маркияна, зжилась вже з нашим духом и видає здорові овоцї. Виробленне окремішности якоїсь, на котру силилась Галичина з разу, показалось безхосенним. Галицька книжна школа, з семинарщиною своєю, не видала ні одного поета, коли противно ми з сёго часу, відколи література и у нас оперлась на народній мові, відколи перейняли ми, серцем и душею безсмертні твори Української музи, можемо ними похвалитись. Охоти до праці нам нікто не відкаже, а сил прибуває у нас с кожним днем. Тільки сміло за діло!

„Правда“ виходити буде як и торік у чотирох аркушах що-місяць. Ціна лишавцца та сама. По виданню 48-го числа розпочнемо з Богом четвертий рочник, запрошуючи ш. наших Родимців до вредплати и присилання материялів. Усе те треба подавати під адресою: „Редакция Правди“ у Львові, ч. 453 ¹/₄, Галицька улица. Перше число розішлемо на показ даром, але дальші тільки тудий висилатимемо, з вітки вредплату одержимо. Пригадуємось при тій спосібности тим ш. вредплатникам нашим, у котрих вредплата за минаючий рік досі ще залягає.

Головні помічники при редакції: Є. Згарський, М. Косак, Др В. Лукавський, Ом. Паршицький, Др. К. Сушкевич.

Властитель и одвічаючий Редактор Патаць Вахнянин.

З друкарні Ставропигийської.

